

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KADINLARA MAHSUS

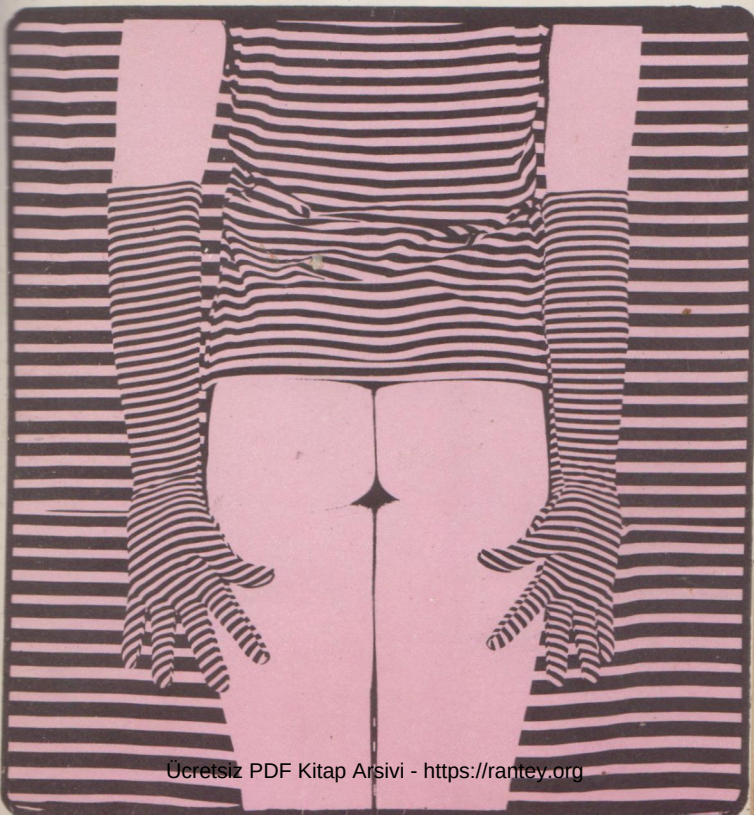
kadınlar
hayatınızı
değiştirecek
bir roman

marylin french roman e yayınları

KADINLARA MAHSUS marilyn french

e yayınları

marilyn french
KADINLARA
MAHSUS

e yayınları/çağdaş kadın : 1

e yayınları 155-001

yerebatan cami çıkmazı

no. 40/4

telefon : 27 87 20

posta kutusu 12

KADINLARA MAHSUS * marilyn french

«Yirminci yüzyılın ortasında, ülkemizde kadın olmanın ne demek olduğunu anlatmak istedim ben.»

İlk romanı «KADINLARA MAHSUS/WOMAN'S ROOM»la ilgili görüşünü böyle özetleyen Marilyn French, 1929'da Brooklyn'de doğdu Long Island'da büyüdü. Hofstra Kolejinde ve Harvard Üniversiteleri'nde eğitim gördü.

Polonya asıllı yoksul bir ailenin çocuğu olan Marilyn French, onbir yaşına gelinceye değin bir kaç roman denemesi yapmıştı bile. Kolej'de okurken evlenmesi üzerine okulu bırakmak zorunda kalan Marilyn French, gündüzleri bir büroda çalışarak, Kolejin gece kurslarına devam etti. Bu arada bir düşük yaptıktan sonra iki çocuk doğurdu.

1956'da, günümüz feminist hareketinin ana metni sayılan «Le Deuxième Sexe/Kadın»ı (Payel Yayınları) okuyan Marilyn French, kendi deyimiyle «yıldırımıla çarpılmış» döndü.

Evlilik hayatı «ağız dalaşları» arasında giderek çöküntüye uğradı ve 1967'de kocasından ayrıldı. Halen Boston yakınında yalnız yaşayan Marilyn French'in ilk basılan yapıtı olan «KADINLARA MAHSUS»un cep kitabı hakları 750.000 dolara alıcı buldu. ve bir yıl içinde yalnız Amerika'da iki buçuk milyon kitap satıldı, başlıca dillere çevrildi.

türkçesi :

armağan ilkin

womans room * kadınlara mahsus * marilyn french'in romanı * yayın hakları : marilyn french 1977 * kesim ajans; e yayınları 1980 * kapak : kemal kaldı * dizgi baskı : Zafer matbaası, dizgi düzeni 8/10 sorbon no 233 interteype * kapak filmi : ebru grafik * kapak baskı : basım sanayi merkezi * cilt : alibaba ciltevi e yayınları yerebatan çami çıkmazı azim palas kat 2, 40/4 telefon 27 87 20, istek ve yarışmalar için kısa adres : e yayınları p.k. 12 istanbul * birinci baskı : şubat 1980

yazarın hazırladığı özgün baskıdan kısaltılmadan çevrilmiştir.

marilyn french

**KADINLARA
MAHSUS**

ROMAN/WOMANS ROOM

**ISABEL'E JANETE'E
DOSTLARA, KARDEŞLERE.**

I

MİRA BAYANLAR TUVALETİNE saklanmıştı. Biri, kapıdaki bayanlar yazısını çizip altına kadınlar yazdığı halde, o bayanlar tuvaleti diye düşünüyordu hâlâ. Kapıdaki karalamayı gördüğü dakikaya kadar, otuz sekiz yılın verdiği alışkanlıkla hep öyle demiş, bu konuda hiç kafa yormamıştı. Bayanlar tuvaleti demek olsa olsa incelik gereği idi herhalde; oysa Mira her şeyin adıyla sanıyla söylenmesinden yanaydı, gereksiz inceliklerden hoşlanmazdı. Gelgelelim bayağılıktan da hoşlanmazdı ve ömründe bir kere bile, nesneyi ellediği anlarda bile, bok sözü çıkmamıştı ağzından. Ne var ki şimdi, yaşı otuz sekizi bulmuşken, güvensizlik duygularından ötürü Sever Hall'ın bodrumundaki bu tuvalete sığınmış, külrenge duvarlarla kapıya yazılan o sözü ve aynı türden başka sözleri gözden geçirmeye, hayır, incelemeye koyulmuştu.

Giysilerinin hiç birini çözmeden, indirmeden oturuyordu açık tuvaletin kenarında. Kendini çaresiz ve aptal hissediyor, boyuna saatına bakıyordu. Dışarıdaki koridorda, elini tabancasının kabarıklığı sezilen cebinden çıkarmayan, asık yüzlü, trençkotlu bir Walter Matthau ya da ince uzun parmakları bir kasılıp bir açılan çılgın bakışlı, balıkçı kazaklı bir Anthony Perkins -yahut hem yakışıklı hem ürkünç olan herhangi bir erkek- bekliyor, Mira da orada panik içinde oturup bir kurtuluş yolu arıyor olsaydı, şu hali bağışlanabilir, hatta heyecan verici sayılabilirdi. Ancak durum öyle olsaydı, başka bir koridorda da Walter'ın görünmesini bekleyen soğukkanlı, korkusuz bir Burt Lancaster ya da Cary Grant bulunurdu tabii. Nedense büyük bir haksızlığa uğradığını hissederek, o kadcarcığı bile yeterdi diye düşündü hüznü.

le. Onlardan biri, herhangi biri, onu evde bekliyor ol-
saydı Sever Hall'ın bodrum katındaki bu tuvalete sak-
lanmak gereğini duymazdı. Öbür öğrencilerle birlikte
üst kattaki bir koridorda beklerdi o da. Kitaplarını yere
bırakıp bir duvara yaslanır, ya da görmeyen bakışlarla
bakanların arasından geçerek dolaşırdı. Onlardan biri-
nin evde beklediğini bildiği için yücelir, böylece de kala-
balıkta yalnız kalabilirdi. Bir an için bu çelişkiyi düşün-
dü, ama kısa bir an için. Duvar edebiyatı çok daha il-
ginçti çünkü.

«Kahrolsun kapitalizm ve ordu-sanayici birliği,»
yazmıştı biri. «FAŞİST DOMUZLARA ÖLÜM!»

Buna şöyle karşılık verilmişti : «Her şeyi aşırı öl-
çüde basitleştiriyorsun. Domuzları öldürmenin yeni bir
yolu bulunmalı. Şu erkek şovenist domuz Jason'ın ektiği
boğa dişlerinden silahlı adamlar bittiği gibi, domuzların
ölülerinden de yeni domuzlar biter. Domuzlar domuz ka-
rısıyla beslenirler. Yolumuz uzun ve çetin bir yoldur. Ka-
famızdaki eski pisliği temizlemeli, Joyce gibi, sürgün
edildiğimiz yerlerde sessizce ve kurnazca çalışmalıyız.
Devrim sağduyulu bir devrim olmalı.»

Üçüncü bir yazar mor mürekkeple katılmıştı bu tar-
tısmaya:

«Sen kendi kozanda oturmaya bak. Bizze senin gibi-
lerinin gereği yok. Bizden yana olmayan herkes bize kar-
şıdır. Statükoyu destekleyen herkes sorunun bir ögesi-
dir. ZAMAN KALMADI. DEVRİM GELİYOR. DOMUZ-
LARA ÖLÜM!»

İki numaralı yazarın o bölmeyi sevdiği anlaşıyor-
du; tuvalete ikinci gelişinde yine o bölmeye girmişti.
Mor mürekkebin altındaki yazı onun elyazısıyla ve aynı
kalemle yazılmıştı çünkü.

«Kılıcıyla yaşayan kılıcıyla ölür.»

Çuha uçlu mor kalem buna iri ve düzensiz bir ya-
zıyla karşılık vermişti :

«DİN DÜŞKÜNÜ BUDALA. SEN İNCİLDEN ÇIKMA
LAFLARINI AL DA KIÇINA SOK! YALNIZCA GÜÇ
ÖNEMLİDİR! HALKA İKTİDAR! YOKSULLARA GÜÇ!
KILIÇLA ÖLMEK ŞİMDİKİ DURUMUMUZA DENİR.»

Sempozyum bu son narayla sona ermişti ama yan
duvarlarda da onlara benzer yazılar vardı. Hemen hep-

si politik görüşleri yansıtıyordu. SDS (*) toplantılarını, Gül ve Ekmek'le, Bilitis'in Kızları derneklerinin toplantı tarihlerini bildiren ilanlar da yapıştırılmıştı duvarlara. Mira, bir kadının cinsel organını gösteren kabaca çizilmiş resme ve altındaki «Kadın Güzeldir» yazısına bakmamaya çalıştı. Çizgiler iri yapraklı bir çiçeği andırıyordu ama resmin bir kadının cinsel organı olduğunu sanıyordu. Emin olamıyordu, çünkü -insan anatomisinin o bölümü gözle görülmeye elverişli olmadığından-kendininkini hiç görmemişti.

Bir kez daha saatına baktı. Artık çıkabilirdi. Yılların verdiği alışkanlıkla, kirletmediği tuvaleti temizlemek için suyu çekmeye yeltendi ve arkasına döndü. Arkadaki duvara da tırnak cilasına benzer bir şeyle, iri harfli bir yazı yazılmıştı. Kırmızı cila bolca kullanıldığı için akmış, her dikey çizginin altında bir inci tanesi oluşmuştu. Yazı kanla yazılmıştı sanki. BAZI ÖLÜMLER SONSUZA DEK SÜRER diyordu. Mira soluğunu hızla içine çekip bölmeden çıktı.

Yıl 1968'di.

2

Yine alışkanlığın etkisiyle, ellerini yıkadı güzelce; özenle kıvrılıp düzenlenmiş olan saçını taradı. Bir adım gerileyerek çıplak ampulün ışığında saç tuvaletini inceledi. Tuhaf bir renk olmuştu saçı. Geçen yıldan beri boyamaktan vazgeçmişti ama, aklar çoğaldığı gibi kumral teller de çirkin bir kahverengine döndüğünden, son aylarda şampuan boya kullanmaya başlamıştı. Ve bu son yıkayıta biraz kızıla kaçmıştı saçı. Yeniden aynaya sokularak bir saat önce sürdüğü mavi farı, gözlerini ve kaşlarını inceledi. Far da iyi duruyordu, kaşları da.

Bir kez daha gerileyip kendini bir bütün olarak görmeye çalıştı. Olmuyordu. Giyimini değiştirdiğinden be-

(*) SDS : Students For a Democratic Society/Demokratik Toplum'dan yana Öğrenciler (Birliği)

ri -yani Harvard'a geldiğinden beri- ben dediğı şey bir bütün halini almıyordu aynada. Parçaları -saçlar, gözler, bacaklar- ayrı ayrı görebiliyordu ama o parçalar bir araya gelmiyorlardı bir türlü. Saçlarla gözler birbirine uyuyordu gerçi; ancak ağız uyumu bozuyordu. Ağız son yıllarda epey değişmişti. Bacaklar da kötü sayılmazdı ama pilili etekle kalın pabuçlara uymuyordu. O gövdenin altında fazla ince görünüyordu bacaklar; oysa Mira son yıl içinde hiç kilo almamıştı. Göğsünden yukarı tırmanan sıkıntıyı farkedince bakışlarını aynadan uzağa çevirdi hemen. Hüzünlenmenin zamanı değildi şimdi. Hızla döndü, hiç bir şeye bakmadan rujunu çıkarıp alt dudagina bir çizgi çekti, gözleri ağızından başka bir yere bakmamaya dikkat ediyorlardı. Yine de, hiç istemediğı halde, bakışları bütün yüzü yakalamıştı aynada. Ve bir saniye içinde kafasına gözyaşları dolmuştu. Ateş gibi yanan alnını duvarın soğuk fayanslarına dayadı. Derken bulunduğu yerin halka açık, başka insanların mikroplarıyla dolu bir yer olduğunu hatırlayarak hızla doğruldu ve kapıdan çıktı.

Eski, gıcırtılı merdivenleri tırmanarak üç kat yukarı çıkarken kadınlar tuvaletinin neden böyle uzak yerde olduğunu düşündü. Tuvalet, bina yapıldıktan çok sonra eklenmişti herhalde. Başlangıçta yalnızca erkekler için kurulmuştu üniversite; Mira kadınların girmelerine bile izin verilmeyen yerler bulunduğunu işitmişti. Tuhaftı. Kadınlar zaten öylesine önemsiz yaratıklar ki, diye düşündü. Onları bir yerin, bir yerlerin dışında tutmak için sıkıntıya girmek neden? Koridora çıkınca biraz geciktiğini anladı. On dakika önce o koridorları arşınlayan, onu görmeden geçip giden, onu -bakmadan- gören anlamsız bakışlar, boş yüzler, genç gövdeler... Onlar zorunlu kılmışlardı tuvalete saklanması. Görünmeyen kişi olduğu duygusunu vermişlerdi ona. Ve insanın tek varlığı gözle görülebilen bir yüzeyse, görünmezlik ölümdür. Sınıfa girerken, bazı ölümler sonuza dek sürer, diye yinelediğini farkettti.

Mira'yı biraz gülünç buluyorsunuz belki. Ben de öyle. Ne var ki ben onu anlıyor, ona yakınlık duyuyorum; sizlerden iyi anlıyorum sanırım. Sizler, derinlikten yoksun, kendini beğenen bir kadın olduğunu sanıyorsunuz. Belki Mira'yı tanımlayabilecek sözlerdir bunlar ama benim ilk aklıma gelen sözler bunlar olmuyor. Tuvalete saklanması gülünç buluyorum gerçi; ancak o davranışı, ağzının -kendisinin de farketdiği ve dudakboyasıyla örtmeye çalıştığı- kötücül ifadesinden çok daha sevimli geliyor bana. Mira'nın kötücüllüğü boyuna çık-çık-çık diye dillerini şaklatan kişilerin kötücüllüğüdür; kafasındaki kapıları usulca çarparak iyilikseverliği dışarıda bırakır. Yine de ona biraz acıyorum ben. Hiç değilse o zaman acımıştım. Şimdi, hayır.

Çünkü bir bakıma, kapıları çarparak da kapatsanız, açık da tutsanız, sonunda kapalı bir kutunun içinde bulursunuz kendinizi. İki yaşam biçimi arasında nesnel bir fark saptayamadım ben. Benim görebildiğim tek fark, mutluluk dereceleri arasındaki farktır. Bunu söylerken utanıyorum. Şu bizim Schopenhauer haklıysa, mutluluk insanoglu için olanaksızdır zaten: çünkü mutluluk acının yokluğudur. Acının yokluğu da -amcalarımdan birinin dediği gibi- ya ölümle gerçekleşir, ya da ölesiye sarhoş olmakla. İşte, Mira ve Mira'nın kapalı kapıları şurada, ben de açık kapılarımla buracıktayım ve ikimiz de son derece mutsuzuz.

Zamanımın büyük bir bölümünü yalnız geçiriyorum burada; hava nasıl olursa olsun, deniz kıyısında yürüyerek Mira'yı ve öbürlerini düşünüyorum uzun uzun. Öbürleri : Val, Isolde, Kyla, Clarissa, Grete; 1968 yılında Harvard'da okuyanlar. O yıl da açık bir kapıydı; büyüklü bir kapı. Bir geçen geri dönemezdi artık. Eşikte durup geride bıraktıklarımıza bakınca masal kitaplarındaki kır resimlerden birini görüyorduk sanki. Ufak ufak renkli kareler, tarlalarla çiftlikler, kulelerinden sancaklar sarkan, sur duvarları olan şatolar. Evlerin hepsi şipşirin, minicik; damları ot ve samanla örtülmüş. İkinci güneşiyle kızıla boyanmış kulübeler. Kulübelerde oturanlarla şatoda oturanların dış çizgileri birbirin-

den farksızdır ama kimin ne olduğu ilk bakışta anlaşılır. İyiyürekli prens ya da prenses sarı saçlı, mavi göz-lüdür; kötü kraliçelerle uvey analar esmerdir. Sanırım saçları siyah olduğu halde iyilik simgesi sayılan bir kız da vardı ama genel kuralı doğrulayan istisnadır. İyi melekler açık mavi renkte, yarı saydam giysilere bürünür, ellerinde altından yapılmış bir değnek taşırlar; kötü cadılar karalar giyen, koca burunlu, koca çeneli, kambur kadınlardır. Masal ülkesinde kötükallı kral yoktur; ünleri pek iyi olmayan birkaç dev bulunabilir olsa olsa. Ancak kötü üvey analar, yaşlı cadılar çok boldur. Çocukken, kitaplarda resimlerini gördüğüm masal ülkesinde yaşamak isterdim hep. Yaşadığım çevreyi o kitaplarla karşılaştırarak değerlendirirdim; güzellik, masal diyarıydı, gerçek değil. Masal ülkelerini gerçek yapabilmek için kafamı zorlardım olanca gücümle. Bir yolunu bulabilsem dünyadan ayrılıp oraya giderdim; annemle babamı geride bırakmaya çekinmez, seve seve giderdim. Sizler buna ileride ortaya çıkacak bir şizofreninin belirtisi diyebilirsiniz ama, bana öyle geliyor ki sonunda gerçekten masal ülkesinde yaşamaya başladım. Çizgilerin çok kesin ve belirgin, bütün boyaların beş temel renkten biri olduğu, çayırların boş konserve kutularıyla, bira şişeleriyle kirletilmediği bir masal ülkesi.

Maine eyaletinin Okyanus'a bakan kıyılarını böylesine sevmemin nedenlerinden biri de bu kıyıların öyle düşler kurmaya olanak bırakmaması. Rüzgar korkunç; soğuk bir kırbaç gibi vuruyor insana. Yüzümdeki çatlaklarla kızarıklık bütün kış geçmiyor. Deniz kulaklarımda patlıyor ve her gün de görsem, o köpüklü dalgalara baktıkça New York'un silüetini gördüğüm zaman kapıldığım heyecanı duyuyorum. Çok kullanılmış, anlamını yitirmiş sözler... «Müthiş, akıllara durgunluk veren, harika, eşsiz..» Kullanacağınız sıfat hiç önemli değil. Benim için, Tanrı kavramına en yakın olan görüntü budur. O iri dalgaların birbiri ardına gelip müthiş bir gümbürtüyle kayalarda parçalanması, o suyun eşsiz gücü, göklere yükselen beyaz köpükler, gökleri dolduran köpükler. Öyle büyük bir güç, öylesine güzel ve aynı zamanda o kadar ürkünç ki, hayat denen şeyin bir simgesi oluyor benim için. Kumlarla kayalar ve on-

ların besleyip ürettiği yaratıklar var bir de; midyeler, tek kabuklular, şeytan minareleri. Kayalara 'kabuklu deniz yaratıklarının gecekondü mahalleleri' diyorum gülerek. Öyle de! Oralardaki kabuklu canlılar Hong Kong halkından daha sıkışık bir yerleşim düzeni içindir. Kumsallar yürüyüşe elverişli değil. Maine'in külrengi göğü de doğrudan doğruya boşluğa açılıyor sanki. Zeytinlerin yetiştiği, domateslerin kan kırmızısına döndüğü, güneşin altında kavrulan tozlu sokaklardaki beyaz evlerin bahçelerinde, yeşil yaprakların arasında turuncu portakalların ışıldadığı, göğün hemen hemen deniz kadar mavi olduğu renkli ülkelerin varlığından habersizdir bu külrengi gökler. Burada her şey külrengi; deniz, gök, kayalar. Gök yalnız kuzeye açıyor; buzlu kutup bölgelerine. Kuzeye uzanan göklere baktıkça renklerin gitgide canlılığını yitirdiğini, sonunda renk diye bir şey kalmadığını görür gibi oluyor insan. Kar Kraliçesi'nin beyaz dünyası.

Masallara dalmayacağıma söz vermişim ama huy- lu huyundan vazgeçemiyor anlaşılan. Şu kapının eş-ğinde durup geride kalan masal ülkesine bakınca ken- dimi çok yalnız -biraz da üstün- buluyorum ve çekti-ğim acıdan haz duyuyorum neredeyse. Geri dönmem gerekir belki. Ama yapamam, yapamam. Henüz ilerisi- ni göremiyorum; yalnızca geride bıraktıklarımı görebili- yorum. Bunların hepsi saçmalık zaten. Çünkü benim söyleyeceğim şey başkaydı aslında. Mira'nın bütün öm- rünü bir masal dünyasında geçirdiğini, kapıdan geçtiği zaman kafasının hâlâ masal dünyalarının imgeleriyle dolu, gerçek kavramından habersiz olduğunu söyleme- ye başlamışım. Onun için, Mira'yı yargılayacaksanız, gerçekleri başkaları gibi görüp görmediğini -yani aklı- nın yerinde olup olmadığını- hesaba katmak gerekir. Onun hesabına göre, kötükalpli kraliçe de, iyiyürekli melek de yüzü ve görünüşüyle belli ederdi kendini. İyi- yürekli melek gerektiği zaman ortaya çıkar, değneğini sallayarak gerçekleştirdiği mucizelerin karşılığında tek kuruş almaz, işini bitirince de çekip gitmek inceliğini gösterir. Mira'nın aklının yerinde olup olmadığına ka- rar vermeyi size bırakıyorum.

Her şeyi adlandırmaya çalışmıyorum artık. Burada, her şeyin son derece kısır ve kuru görüldüğü bu yerlerde milyonlarca canlı yaşıyor; denizde, kayalarda, gökte. Daha büyük bir boşluktan kaçmak için geliyorum buralara. On ikinci sınıfa dilbilgisi ve 'Halk öyküleri, Masallar' dersleri (Masallardan kurtuluş yok!) verdiğim üçüncü sınıf kolej kıyından dört beş kilometre içerde. Öğrencilerimin çoğu kız. Eyalet üniversitesine girecek puanı tutturmayı, öğretmen olup yılda yalnızca on ay çalışmayı düşleyen kızlar. Görürsünüz, diye düşünüyorum onlara bakarken. Öğretmen olun da siz de mesleğin zevklerini tadın!

Şu kayalardaki kabuklu kümelerine bakın! Binlerce şeytanminaresi. Aralarında midyeler de var. Çağlar öncesi bir kentin halkı gibi üst üste yığılmışlar kayaların arasında. Çok güzel şeyler. Binlerce yıldır taşıdıkları renklerle ışıltıyorlar; kırmızı, altın sarısı, turuncu ve beyaz. Hep birlikte yaşıyorlar. İnanılmaz bir şey gibi geliyor bu bana. Her birinin kendi küçük yeri var. Yeri kendine yetmediği için ölüp giden midyecikler var mıdır acaba? Dünyalarının bir iç-dünya olduğu hemen anlaşılıyor. Buraya gelip onlara bakmak hoşuma gidiyor. Hiç biri kendine biraz daha yer açmak için itip kakmıyor öbürlerini. Gözümü dikip bakıyorum ama hiç dokunmuyorum onlara. Bunlar bir düzen kurmak, hayatlarına bir yön vermek zorunda değiller diye düşünüyorum. Böyle yaşamak üzere programlanmışlar başından. Yapmak zorunda oldukları tek şey yaşamak. Benimki bir sanrı mı acaba?

Çok yalnızlık çekiyorum. Benim bol bol yerim var gerçi; ancak bu yer bir boşluk. Belki de yeterince yerim yok; yer yalnızca boşluk demek değildir belki. Clarissa, yalnızlık çılgınlıktır demişti bir gün. Hiç bir şeyi düşünmeden söylemez o. Sözler olgun meyveler gibi dökülür ağzından; ham meyveyle alışverişi yoktur. Onun için de çok kez ağzını açmadan oturur. Öyleyse, yalnızlık çılgınlık olabilir gerçekten. İyi ama ne yapabilirim? Yılda bir iki kere çağırıldığım eğlencelerde okulla ilgili dedikoduları, rektöre ulaştırılacak olan (ve hiç bir za-

man ulaştırılmayan) suçlamaları, dekanın ne kadar adı bir herif olduğunu dinlemek zorunda kalıyorum. Harvard gibi büyük, köklü üniversitelerde dedikodular boş, anlamsız sözlerdir; ünlü hocalardan söz edilir, hayranlık ve kıskançlık gösterilir. Ya da dokunulmazlığını bilen seçkin kişilerin, kendini beğenmişliğini sergileyen konuşmalarından oluşur. Ama bizimkine benzer okullarda herkes bir eziklik ve yenilmişlik duygusu içinde olduğundan, dedikodu da acımasızdır, haindir. Aslında herkesin kendi başarısızlığından ötürü kendine duyduğu nefreti ve küçümsemeyi yansıtır. Bir iki erkek öğretmen bir yana bırakılırsa, burada herkes evli. Kadın öğretmen sayısı da çok az. Öğretmenler toplantısında nakış işleyen altmış yaşındaki kadını saymazsak, tek bekar kadın benim. Diyeceğim o ki, bütün sıkıntıların kendi yaratmaz insan. Yazgımın sorumluluğunu üstlenmek zorunda mıyım mutlaka? Yalnızlık çekmemin mutlaka benim suçum olduğuna inanmıyorum. Herkesin dediğine bakılırsa -hiç değilse Iso'nun bir mektubunda dediğine bakılırsa- haftasonlarında Boston'a inip yalnız kadınların uğrağı olan barları gezmeliymişim. (Tam Iso'ya göre bir öneri) Iso bunu yapabilir, ilginç bir erkekle tanışmayı da başarabilir. Ben yüzüme gözüme buluşturırım işi. Uzun favorili (henüz sakal değil), güneş yanığı, orta yaşlı bir zamparaya rastlarım. Jimnastik salonuna ya da tenise giderek göbeğini eritmeye çalışan, pembe ceket, koyu mor pantolon giyen birine. Ve onun boşluğu, kendi dünyanın boşluğundan daha öldürücü olur.

Onun için de kumsalda yürüyorum. Eylül'den beri geliyorum buralara. Başımda bir eşarp, blucinimin paçalarında küçük dairemi yaşanabilir bir yer haline sokmak için harcadığım beyaz yağlıboyadan izler, üstümden Kyla'nın Meksika'dan getirdiği işlemeli ponço, çok soğuk havalarda, onun üstüne de muflonlu bir naylon ceket. Beni göstererek deli kadın diye fısıldaşıyorlar şimdi. Alışlagelmiş Görüntüyü terkeden bir kadının deli diye damgalanması öyle kolaydır ki! Mira üniversiteye döndüm diye gidip kısacık, plili etekler alarak gülünç hale düştüğünde de aynı şey olmadı mı? Öte yandan, belki de fısıldaşanlar haklı. Belki de ger-

çekten deliyim. Buralarda dolaşanlar da sayılı. Sörf yapmayı göze alan birkaç korkusuz genç, birkaç çocuklu kadın, bir de benim gibi yürüyüş yapmaya gelenler. Yine de hepsi tuhaf tuhaf bakıyorlar bana.

Bakarlarsa baksınlar! Benim başka dertlerim var. Okul geçen hafta kapandı. Kağıt düzeltereğim, sınav yapacağım telaşından tatil unutmuştum. Şimdi karşımda duruyor oysa. İki buçuk ay! Ve yapacak hiç bir işim yok. Yılda on ay çalışmanın zevkleri! Tatil, Büyüyük Sahra gibi görünüyor bana. Çılgın güneşin altında uzayıp giden korkunç bir boşluk. Neyse, dedim kendi kendime, gelecek yılın derslerine hazırlanırım. Birkaç masal daha okurum (Halk Öyküleri, Masallar), Chomsky'yi daha iyi anlamaya çalışırım (On ikinci sınıf dilbilgisi), iyi bir kompozisyon kitabı ararım (bu yıl kompozisyon dersi de vereceğim).

Ey Tanrım!

Yıllardır, belki de doğduğum günden beri ilk kez yapayalnız ve işsiz kaldığımı farkediyorum. Anılar onun için dört yandan bastırıyor belki. Kafama zorla dolan şeyler, yalnızlığımın yalnızca bu yerden ileri gelmediğini, şu ya da bu yolla -nasıl olduğunu bilemem- yalnızlığı seçmiş olduğumu düşündürüyorlar bana.

Kötü rüyalar görüyorum; kanlı rüyalar. Her gece birinin beni izlediğini görüyorum rüyamda. Ve her gece o insana saldırıyor, ona vuruyor, onu bıçaklıyorum. Öfke belirtisi gibi görünüyor bu; nefret belirtisi gibi. Oysa nefret etmek hakkını hiç tanımamışımdır kendime. Nereden gelir bu duygu?

Kumsalda yürürken Mira'nın Cambridge'de geçirdiği ilk haftaları düşünüyorum nedense. Yüksek ökçelerinin üstünde sallanarak yürüyüşü (ökçeli pabuçla yürümeyi hiç beceremezdi ama hep yüksek ökçe giyerdi), triko tayyörleri, mızamplıllı, spreylı saçları ve yanından her geçene, sert bir bakışla süzerler, varlığını farkettilerini gösteren bir gülümsemeyle incelerler umuduyla, umarsızca, korku içinde bakışı. Mira'yı düşününce bir küçümseme duygusuyla kasılıyor karnım. İyi ama ben nasıl küçümserim onu? Bana ve anneme böylesine benzeyen o kadını nasıl hor görürüm?

Siz de küçümsüyor musunuz onu? Tanırsınız ca-

nım! Yüzü boyalı, saçları sarıya boyalı olan şu ev kadını; ikinci martiniyle hafifçe sarhoş olur, kulüpte briç oynar. Müslüman ülkelerde kadınlara çarşafı peçe giydiriyorlar. Bu, görünmez yaratıklar haline getiriyor onları; sokaklarda dolaşarak biraz balık ya da sebze alan, karanlık dar sokaklara girip, yüzyıllık duvarlarda yankılanarak küt diye kapanan kapıların ardında kaybolan hayaletler. Kimse görmez o kadınları; meyve sebze arabalarının arasında dolaşan sokak köpekleri onlardan daha kolay ayırılır. Burada ise yalnızca biçimler değişiktir. Sizler de eldiven ya da çorap tezgahında alışveriş yapan, tahıl unu kutularını karıştıran, kollarındaki tel sepetlere altı büyük biftik atan kadınları görmezsiniz. Kılığını, spreyle bir miğfer sertliğine kavuşan saçlarını görür ve kimliğine önem vermez olursunuz. Kılığı saygın bir kadın olduğunu göstermektedir; orospu olmayan bütün kadınlar gibi biridir yani. Belki de orospudur hani. İnsanları giyim kuşamlarına bakarak sınıflandırmak hiç kolay değil artık. Kadınların yapmayacağı şey de yoktur. Yine de önemli değil. İster birinin karısı olsun, ister orospu, Amerika'da en hor görülen yaratıktır kadın. Zencilerden, reklamcılardan ve esrarkeşlerden nefret edebilirsiniz ama biraz da ürkersiniz onlardan. Kadınlarsa... Onlardan korkmak gibi bir saygı belirtisi göstermezsiniz.

Kim olduğunu anlayabilmek için ikide bir aynasına sarılan şu aptal kadınların nesinden korkulur zaten? Ayna, Pamuk Prenses'teki kraliçe için ne kadar önemliyse, Mira için de aynı ölçüde önemliydi. Aynasız yaşamazdı. Çoğumuz yaşayamazdık. Bizim hakkımızda söylenen her şeyi yutarcasına dinler, hepsine inanırdık. Ben dergilerdeki küçük testleri kendime uygulardım bonyuna. İyi bir anne mısınız? İyi bir eş mısınız? Kocanızın size olan sevgisini canlı tutmayı başarabiliyor musunuz? Philip Wylie, anneler zehirli yılanlardır dedi, ona inandım ve asla, asla öyle davranmamaya yemin ettim. Sigmund, 'anatomi alinyazısıdır' deyince ona da inandım, anlayışlı, verici, duyarlı bir kişilik edinmeye çalıştım. Martha'nın, benim gerçek bir annem yoktu deyişini anımsıyorum. Martha'nın annesi kadınların yapmaları gereken şeylerin hiç birini yapmaz, hiç toz al-

maz, eski gazetelerle sicim parçalarını biriktirir. Martha'yı her gece ucuz kafeteryalarda doyurmuş. Onun için, Martha evlenip de başka çiftlerle dostluk kurmaya kalkışınca ne yapacağını bilemedi. Konuklara içki ya da yiyecek bir şeyler sunmak gerektiğini bilmiyordu. George'u yanına alıp konukların karşısına oturur, boynuna çene çalardı. Gelenler erkenden kalkarlardı tabii. Bir daha da gelmezlerdi. «Ben de kadın dergileri okumaya başladım,» demişti Martha. «**Ladies Home Journal**'la **Good Housekeeping**'i okuyordum. İncil ezberlercesine, yıllarca dergi okuyarak kadın olmayı öğrenmeye çalıştım.»

Kumsalda dolaşırken Martha'nın sesini duyuyorum sık sık. Öbürlerinin seslerini de; Lily'nin, Val'in, Kyla'nın. Bazan, tanıdığım her kadını yutmuşum gibi geliyor bana. Kafam seslerle dolu. Kıyıda yürürken denizin ve rüzgarın uğultusuna karışıyor o sesler; her biri doğadan kopmuş birer güç gibi, bir hortum gibi dönüyorlar çevremde. Kendimi bir medyum sanıyorum. O sesler de bulundukları yerden kurtarılmak için bağırışan ölü ruhlar.

Onun için de, önümde uzanan iki buçuk aylık tatili dolduracak bir tasarı yaptım bu sabah. Her şeyi yazacağım. Gerektiği kadar eskilere giderek bazı şeyleri anlamaya çalışacağım. Ancak ben yazar değilim. Gerçi kompozisyon ve (nefret ettiğim halde) dilbilgisi öğretiyorum ama, kompozisyon dersine girenlerin çok iyi bildikleri gibi, kompozisyon öğretenlerin yazı yazamadıkları da bir gerçektir. Aslında, yazar olmayanlar daha iyi kompozisyon yazarlar; kurallara uyarak yazarlar çünkü. Oysa gerçek bir yazar için, giriş cümlesi, paragraflara ayırmak kuralları falan geçerli değildir. Benim için de yazmak hiç kolay değil. Her şeyi bölük pörçük yazabilirim ancak; zaman dilimleri, hayat dilimleri.

Sesleri özgürlüklerine kavuşturacağım. Nasıl olup da vardıkları sonuca geldiklerini, benim nasıl olup da buraya, kendimi hem dört yandan kuşatılmış, hem de yalnız hissettiğim bu duruma düştüğümü anlamama yardımcı olurlar belki. Nedense her şey Mira'yla başlıyor. Otuz sekiz yaşında bir kadın, nasıl olup da tuvalete saklanmak zorunluluğunu duyacak hale geldi?

Başına buyruk bir bebektir Mira. Yaz günleri bütün giysilerini çıkarıp semtin şekerisine kadar yürümekten hoşlanırdı. Önlerine düşüp yol gösterdiği polisler onu ikinci kez evine teslim ettikten sonra Bayan Ward çocuğu bağlamaya başladı. Kötülük olsun diye yapmıyordu bunu; çocuk, şekerliye gideceğim diye kendi başına işlek bir caddeyi geçiyordu. Mira'nın rahatça gezip dolaşabilmesi için oldukça uzun bir ip kullandı Bayan Ward; ipin ucunu da sokak kapısının tokmağına bağladı. Ne var ki Mira şu sıkıcı soyunma alışkanlığından vazgeçmemiştir. Bayan Ward çocukların dayakla eğitilmelerine karşıydı; o yüzden de çocuğunu yola getirmek için sert azarlarla, bebeği sevgiden yoksun bırakmakla yetindi. Çok da iyi sonuç aldı. Gerdek gecesi çırılçıplak soyunmakta güçlük çekmişti Mira. Bağlanmaktan ötürü duyduğu öfke ve gözyaşları sona erince, dar bir alanda yaşamayı öğrendi. Dışa doğru yayılmasına izin verilmediğinden her şeyi derinlemesine incelemeye başladı. O zaman kayış çözüldü, Mira uysal, hatıra ürkek bir çocuk olduğunu gösterdi; yalnız biraz sursatsızdı.

Zeki bir çocuktur; bütün ders kitaplarını okul açıldığı gün okuyup bitiriyor, can sıkıntısından arkadaşlarına öğretmenlik ediyordu. Onu, öğretmenin deyişiyle 'kendi düzeyindeki çocuklarla birlikte okuyabileceği' bir sınıfa geçirmenin çözüm yolu olacağı sanıldı. Mira birkaç kez bir üst sınıfa alındıysa da öğretmenin sözünü ettiği sınıfı asla bulamadı. Bulduğu, kendinden yıllarca büyük, kilolarca ağır, çok daha uzun boylu ve daha 'çok bilmiş' sınıf arkadaşlarıydı. Onlarla konuşmayı beceremediğinden sırasına gizlediği romanlara verdi kendini. Okula gidip dönerken yollarda bile kitap okuyordu.

Bayan Ward kızının çok başarılı bir insan olacağını sezdiği için -kadıncağızın başarı anlayışı parlak bir evlilikle eşanlamlıydı- ne yapıp ettiyse özel derslere ayıracak para buldu. Mira iki yıl diksiyon dersi aldı; iki yıl bale dersi, iki yıl piyano dersi, iki yıl da suluboya dersi. (Bayan Ward gençliğinde Jane Austen'in romanlarını pek beğenmişti.) Evde de kıza, bacak bacak üstü-

ne atmanın, oğlanlarla ağaçlara tırmanmanın, karanlık ara sokaklarda itişip kakışmanın doğru olmadığı öğretilirdi. Yüksek sesle konuşmanın, takı takarken üçten fazlasına kaçmanın ve altınla gümüşü aynı anda takmanın yakışık almadığını da öğrendi Mira. Bu dersler bitince, Bayan Ward kızının eğitiminin tamamlandığına karar verdi.

Gelgelelim, Mira'nın özel hayatı vardı bir de. Sınıf arkadaşlarından çok küçük olduğu için dostluk kuramıyordu ama görünüşe bakılırsa buna aldırış ettiği yoktu. Bütün gün kitap okuyor, resim yapıyor ve düşünüyordu. Peri masallarıyla destanlara düşkünlüğü özellikle. Derken iki yıl din dersi aldı, kafası da yepyeni kaygılarla doldu.

On iki yaşındayken, Tanrıyla cennet, cehennem ve dünya arasındaki ilintiyi kesin olarak saptamak merakına düştü. Geceleri uyanık yatıp yıldızlarla bulutları gözlüyordu. Yatağı pencerenin yanında olduğundan yattığı yerden bakabiliyordu göğe. Nice zamandır ölüp gidenlerin, ruhların orada sıralanıp duruşlarını gözleminin önüne getirmeye çalışırdı. Ruhları seçmeye çalışırdı hatta; onlar da aşağı bakıp bir dost yüzü arıyor olmalıydılar. Gelgelelim tek bir yüz bile göremedi. Biraz tarih öğrenip dünya kurulduğundan beri ölenlerin sayısını düşününce, öbür dünyadaki nüfus artışı sorunu kaygılandırdı kızı. Üç yıl önce ölen babaannesini o korkunç kalabalıkta oradan oraya dolaşarak aradığını kurdu; sonsuza dek dolaşsa bile onu asla bulamayacağını düşündü. Ardından da onca insanın çok ağır bir yük olacağını akıl etti; herkesin orada toplanıp da göğün çökmemesi olanaksızdı. Belki de yukarıda yalnız bir avuç insan vardı ve öbürleri hep cehenneme düşmüşlerdi.

Sosyal bilgiler dersinde -kötü insanlar olduklarını çoktan öğrendiği- yoksulların kötü kişiler olmayıp çevre koşullarından ötürü birçok şeyden yoksun kalan insanlar olduklarını söylemeye çalışıyordu kitaplar. Tanrı, adına layık bir şeyse eğer, diye düşündü Mira, babasının her gece işten dönerken getirdiği New York Daily News'da resimleri çıkan suçlu çocukların hepsini cehenneme yollamaz, iyiyürekli kişilere yapılan haksızlığı göz-

den kaçırmazdı. Çapraşık bir soruydu bu, haftalarca kafa yormasını gerektirdi.

Yanıt ararken kendisini de gözden geçirmek gereğini duydu; duygularını anlamak için değil, irdeleyip incelemek için. Sevmek ve sevilmek istediğine, iyi insan olmak, öğretmenini, anasıyla babasını hoşnut etmek için çaba harcadığına emindi; inanıyordu buna. Gel gör ki istediği gibi olmuyordu bir türlü. Babasının titizliğine kızıyor, anasına sert çıkışlar yapıyor, onu hâlâ çocuk yerine koymalarına sinirleniyordu. Anasıyla babası yalan söylüyorlardı ona; Mira da yalan söylediklerini anlıyordu. Bir dergide reklamını gördüğü 'hijyenik selüloz bezler'in ne olduğunu sorduğunda, bilmiyorum demişti annesi. 'Düzmek' sözcüğünün anlamını da sormuştu bir gün; okulun bahçesinde duymuştu o sözü. Annesi yine bilmiyorum demiş, ancak Mira onun daha sonra Bayan Marsh'la fısıl fısıl konuştuğunu işitmişti: «Öyle bir şeyi nasıl anlatırsın çocuğa!» Başka olaylar da vardı. İlk anda aklıma gelmeyen, birden parmak basamayacağı, ancak anasının babasının iyilik ve doğruluk kavramının onunkinden ayrı olduğunu gösteren olaylar. Nedenini açıklayamazdı ama, annesiyle babası şu şöyle olmalı, sen şöyle yapmalısın dediler mi soluğunun daraldığını hissediyordu. Öyle anlarda biri boğazını sıkıyordu sanki.

Annesine edepsizlik ettiği bir geceyi hatırlıyordu. Konuyu anımsamıyordu ama haklı olduğunu, annesinin bunu kabul etmeye yanaşmadığını hatırlıyordu. Onun için edepsizlik etmişti. Annesi de onu bir güzel payladı. Mira evin önündeki verandaya çıktı, yere oturarak suratını astı; büyük bir haksızlığa uğramıştı. Yemeğe çağırıldığı halde içeri girmedi. Bayan Ward verandaya çıkarak, «Hadi gel, Mira,» dedi, «aptallık etme.» Daha önce böyle bir şey yaptığı hiç görülmemişti. Mira'yı kaldırmak için elini bile uzattı. Gelgelelim Mira surat asmış oturuyor, uzatılan eli görmezlikten geliyordu. Annesi yemek odasına döndü. Kız ağlamaklı haldeydi. «Niye böylesine suratsız, neden bu kadar inatçısın?» diye ağlıyor, annesinin elini tutmuş olmayı, annesinin bir kez daha dışarı çıkmasını diliyordu. Bayan Ward gelmedi. Mira yerde otururken kafasında bir dü-

şünce belirdi ansızın : «Çok şey istiyorlar; bedeli çok yüksek.» 'Bedel'in ne olduğunu kesin olarak bilmiyordu, 'benliğim' diye düşündü. Annesine tapardı; surat asıp edepsizlik yapmakla annesinin sevgisini kaybettiğini biliyordu. Böyle durumlarda Bayan Ward bazan günlerce konuşmazdı kızıyla. Yine de kötülüğü elden bırakamıyordu Mira. Şımarıktı, bencildi, edepsizdi. Annesi her allahın günü bunu söylüyordu.

Kötüydü ama kötü olmak istemiyordu. Tanrı bunu bilirdi herhalde. Bedelini çok yüksek bulmasa iyi çocuk olurdu. Kötülüğü de kötülük değildi aslında. Suçu, kendi istediğini yapmak istemesiydi. O kadar korkunç muydu bu? Tanrı anlayış gösterirdi mutlaka. Herkesin kalbinin içindekini bildiğine göre mutlaka anlayış gösterirdi. Ve Mira'yı anlıyorsa, herkesi anlıyor demektir. Ve aslında kimse kötü olmak istemiyor, herkes sevilme, beğenilmek istiyordu. Öyleyse cehenneme giden yoktu. Peki ama cehennemde kimse yoksa cehennemin ne gereği var? Öyleyse cehennem de yoktu.

Mira on dört yaşına geldiğinde kitaplıktan almaya izin verilen bütün kitapları okumuştı; yetişkinlere ayrılan bölüme girmesine izin yoktu henüz. Aile kitaplığındaki sıkıcı ciltlere el attı. Aile, kitaplıkta neler bulunduğunun pek farkında değildi. Ölen akrabaların evlerinden gelmişti hepsi. Mira, Paine'in *Sağduyusu*'nu, Nietzsche'nin *İyi ve Kötünün Ötesinde*'sini, Radclyffe Hall'un -hiç anlamadan okuyup bitirdiği- *Yalnızlık Kuyusu*'nu buldu o raflarda.

Yalnızca cehennemin değil, cennetin de varlığını yadsımaya başladı. Gelgelelim cennet de yok olunca yeni bir sorun doğmuştu. Cennet ve cehennem yoksa, cezalandırılmak ya da ödüllendirilmek diye bir şey de yoktu. Ne varsa bu dünyada vardı. Oysa -insan on dört yaşında bile bilir bunu- dünya berbat bir yerdir. Mira'nın dünyanın ne kadar kötü bir yer olduğunu anlaması için gazete okuması, batan gemilerle yanan kentlerin resimlerini görmesi, toplama kampı adıyla anılan yerlerle ilgili söylentileri duyması gerekmezdi. Çevresine baksa yeterdi. Her yerde hainlik ve zalimlik vardı; sınıfta, okulun bahçesinde, oturdukları sokakta. Bir gün bakkala giderken sokağın ucundaki evden yükselen çocuk

çığlıklarını, inip kalkan kayışın şakırtılarını işitmişti. Dehşete kapılmıştı Mira; bir anne ya da baba nasıl yapardı bunu çocuğuna? Onun annesiyle babası öyle bir yol tutsalar o daha da kötü bir çocuk olurdu. Buna emindi. Onlara her fırsatta baş kaldırırdı. Nefret ederdi onlardan. Dünyada egemen olan kötülüğün bir parçası onun evinde de seziliyordu gerçi. Ev, sessiz, gergin bir ortamdı. Yemeklerde pek az konuşulurdu. Annesiyle babasının arasında her zaman -akıl erdiremediği- bir gerginlik sezilir, aynı gerginlik zaman zaman annesiyle onun arasında doğardı. Çok kez kendini bir savaşta sanıyordu Mira; silahların güneş ışınları gibi oradan oraya kayarak herkesi yaraladığı, ancak hiç bir zaman somut bir silah halinde görünmediği bir savaş. Acaba herkesin içi benimki gibi mi diye düşündü. Herkesin içi karmakarışık, herkes patlama durumunda mıydı? Annesinin yüzüne baktı, eziklik, keder ve nefret gördü. Babasına baktı, hüznün ve düş kırıklığı gördü. O da annesiyle babasına karşı yoğun ve çeşitli duygularla doluydu; sevgi, nefret, öfke ve sevilme isteği. Yine de, hiç bir gün sevgi ya da nefret belirtisi olan bir coşkunlukla atılmamıştı onların üstüne. Evin kuralları bu tür davranışları yasaklıyordu. Dünyada mutlu insan var mıdır diye merak etti. Kendisi pek çok kişiden daha mutluydu belki; onu giydirip besliyorlar, güven içinde yaşıyorlar, pek kötü davranmıyorlardı. Yine de çığlıklarla yankılanan bir savaş alanıydı yüreği. Öbür insanlarınki nasıldı acaba? Bundan başka bir dünya yoksa, Tanrı da yok demektir. Çünkü iyicil bir Tanrı böyle bir dünya yaratmazdı. Sonunda Tanrı'yı da yokederek sorunu ortadan kaldırdı.

Daha sonra, haksızlıklarla hainliklerin bulunmadığı bir dünyayı tasarlamaya koyuldu. Bu dünya, çocuklara iyi davranmak, onlara özgürlük tanımak temelli üstüne kurulacak, insanların değerlendirilmesinde zeka ölçütü olacaktı. Yöneticiler -yöneticileri olmayan bir dünya düşünemiyordu çünkü- en akıllı, en bilge kişilerden oluşacaktı. Herkes yeterince yiyecek bulacak kimse -şişko Bay Mittlow gibi- oburca tıkmıyacaktı. Henüz Plato'ya bulaşmadığı halde, onunkine çok benzeyen bir toplum yapısı kurdu. Gelgelelim bir süre sonra bunu da

unuttu. Kusursuz bir dünya yaratmış, işin ilginç yanı kalmamıştı. Kendisiyle ilgili düşler kurup masallar uydururken de aynı şey oluyordu. Biri onu evlat edinecekti sözgelimi; çok yakışıklı, çok iyi bir adam kocaman siyah arabasıyla Ward'ların kapısına dayanacak, onu alıp götürecekti. Uzak ülkelere, eşi görülmemiş yerlere götürecekti ve hep ama hep sevecekti onu. İyilik melekleriyle ilgili düşleri vardı bir de. Meleklerle periler, kimse onlara inanmadığı için ortaya çıkmıyorlardı artık. Oysa Mira inanıyordu; inandığına göre günün birinde biri gelecek ve üç dilekte bulunmasını söyleyecekti. Neler dileyeceğini uzun uzun düşünüyor, sık sık karar değiştiriyordu. Sonunda annesiyle babası için sağlık, mutluluk ve zenginlik istemeye karar verdi? Bunlar sağlanırsa onu çok severler ve hep birlikte mutlu olurlardı. İşin tek kötü yanı, bu hikayelerin hep sıkıcı bir durgunlukla sona ermesiydi. 'Son'dan öteye gitmenin de yolu yoktu. Her şey kusursuz olsa hayat nasıl olurdu acaba? Bunu kestiremiyordu.

Sonra, çok sonra, bu yılları hatırlayacak ve ömrünün sonuna kadar besleyeceği inançların bir çoğunu on beş yaşından önce edinmiş olduğunu hayretle farkedecekti. Yani : Temelde, hiç bir insan kötü değildir, kusursuzluk bir tür ölümdür, hayat düzenden iyidir, az bir kargaşa insan ruhu için yararlıdır. Ve hepsinden önemlisi, bu dünyadan başka dünya yoktur. Ne yazık ki zamanla bunları unutmuştu. Yeniden hatırlaması için epey acı çekmesi gerekti.

6

Çünkü Mira bu kararları alırken bir yandan büyük bir sarsıntı geçiriyordu. Sorun, cinsellikti. Hiç aklınıza gelmemiş miydi? Cennetten kovulma hikayesinin bunca zamandır tazeliğini koruması boşuna değil elbet. İncilin birinci bölümü ve Milton, insanın cennetten kovulmasının cinsel eylemden ötürü olmadığını, ancak Adem'le Havva kıçüstü düştükleri için o bölgeyle duydukları acı arasında bağıntı kurulduğunu ileri sürmek-

teyseler de, bizler cinselliği cennetten kovulmakla bir tutarız hâlâ. Kendi kişisel deneylerimiz bu inancı yaratır bizde. Bana kalırsa, seksin en kötü yanı -şimdi Val gibi konuşmaya başladım- iyice gelişmemizi bekleyip ondan sonra ortaya çıkmasıdır. Doğumdan ölüme kadar hep okşanıp öpülen yaratıklar olsaydık, cinsellik böyle bir sarsıntı yaratmazdı belki. Ama ne beni sık sık öpen, okşayan olmuştu, ne de Mira'yı. Onun için de tenimizi bir başkasının tenine değdirmek için duyduğumuz güçlü istek bir kuralın çiğnenmesi gibiydi.

Mira on dört yaşında aybaşı olmuş, sonunda hijyenik selüloz bezlerin gizini öğrenmişti. Bir süre sonra, gövdesinde garip sıvıların dolaştığını hissetmeye başladı; beyninin sulandığına emindi. Kötülüğün, çürümenin bütün bedenine yayıldığını duyuyordu ama bunu önleyecek bir şey yok gibiydi. İlk belirti yatağında yatıp düşünürken ortaya çıktı; Tanrı'yı ve Kusursuz Düzeni'ni bir yana bıraktıktan sonra daha yararlı bir konuyu ele almaya çalışıyor, ancak bir türlü dikkatini toplayamıyordu. Düşünceleri dağılıyordu boyuna. Gözlerini dikip aya baktı: aklına Tanrı değil şarkı sözleri geliyordu. Yaz gecesinin kokularını içine çekince nûthiş bir haz duygusu yayıldı bedenine. Huzursuzdu. Ne uyku uyuyabiliyor, ne düşünebiliyordu. Yatakta oturup pencerenin pervazına dayanıyor, ağaçların usul usul sallanan dallarına bakarak gecenin hoş kokulu havasını içine çekiyordu. Ansızın, elini pijamasının altına sokup omuzlarını, bedenini, bacaklarını okşamak isteğine kapılıyordu. Bu isteğe uyduğu zaman da garip patlamalar oluyordu içinde. Gözüntü kapatarak düşünmeye çalışıyordu ama hep imgeler geliyordu gözünün önüne. İşin korkunç yanı da imgelerin hep aynı olmasıydı. İçinde bulunduğu bu yozlaşma ve kokuşma durumuna şifreli bir ad taktı : Oğlanlar.

Dünyada geçirdiği şu on beş yıl içinde hep yalnız yaşamıştı Mira; kendi kafasının içinde yaşamıştı. İp atlayan, sokaklarda itişip kakışan çocukları küçümseyerek gözlemiş, yetişkinlerin yaşamının can sıkıcı boşluğundan -bu konudaki izlenimlerini Ward'ların aile ve dost toplantılarında edinmişti- tiksiniyordu. Yalnızca iki kişiye saygısı vardı. İngilizce öğretmeni Bayan Sherman ve Friedrich Nietzsche. Ancak dünyada dolaşan aptal yaratıkların en aptalları oğlanlardı, kuskusuz. Gürültü-

cü, savruk, pis, pasaklı, kavgacı, aptal ve salaktılar onlar. Bunu herkes biliyordu. Oysa Mira temizdi, düzenliydi, akıllıydı, yetenekliydi ve hiç çaba harcamadan pekiyi alıyordu. Bir iki yıl öncesine kadar, kızların hepsi oğlanlardan daha akıllıydı; gel gör ki son yıllarda onlar da aptallaşmaya başlamışlardı. Birer birer, dudak yalama alışkanlığını edinmişlerdi hepsi. Dudaklarının parlak görünmesi için. Sonunda hepsinin dudağı çatlıyor. başka bir şey de olmuyordu. Yanaklarını da çimdikleterek pembeleştirmeye çalışıyorlardı. Sigara içenler okuldan atıldığı halde, kızlar tuvaletinde sigara içiyorlardı. Altıncı sınıfta akıllı olan kızlar, yedinci, sekizinci sınıfa gelince birden aptallaşmışlardı. Üçer dörder kişilik kümeler halinde geziyor, fısıl fısıl konuşarak kıkırdıyorlardı. Okula giderken yolda arkadaşlık edecek kimse bulamaz olmuştu Mira. Ama şimdi, pek onlara benzemek istemiyorsa bile, neler konuşup neden kıkır kıkır güldüklerini merak etmeye başlamıştı o da. Dudak bükerek baktığı davranışların şimdi karşı konulmaz bir merak uyandırmasına da ayrıca sinirleniyordu.

Ya oğlanlar! Latince yazılılarını öbür öğrencilerden en az on dakika önce bitirip çevresine bakınmaya başladı mı oğlanları inceliyordu gizli gizli. Sıska enseler. ıslatılıp kafatasına yapıştırılmış saçlar, sivilceli yüzler! Defter yapraklarından uçaklar, çiğneyip tükürkle yumuşattıkları kağıt parçalarından küçük mermiler yapıyor ve öğretmen bir soru sordu mu karşılığını asla bilmiyorlardı. Durup dururken gülmeye başlıyorlardı onlar da. Kızlar da -oğlanların yaptığı bir marifetmiş gibi- gülmüseyerek bakıyor ve aralarında kıkırdaşıyorlardı. Açıklanacak yanı yoktu bunun; akıl almaz bir şeydi. Ancak o oğlanlardan birinin yüzüne bakmasıyla yüreğinin gümgüm atması, yanaklarının kıpkırmızı kesilmesi de akıl almaz bir şeydi.

Daha da büyük bir sorun vardı ortada; açıklanamayan bir sorun daha. O da oğlanların bir süre sonra erkek olmalarıydı. Oğlan çocuklarını kimse sevmez, herkes onları horlardı. Öğretmenler de annesi de; babası bile. «Aman, oğlan çocuk mu!» diyordu herkes. Oysa erkeklere herkes hayrandı. Okul müdürü sınıfa girince bütün (kadın) öğretmenlerin eli ayağına dolaşıyordu.

habire gülümsüyorlardı o zaman. Din derslerinde papaz odaya girdiği zaman da aynı şeyi görüyordu. O zaman da bütün rahibeler, bir kralı karşılarcasına, yerlere kadar eğiliyor, çocukların ayağa kalkıp, «Günaydın, پدر,» demelerini istiyorlardı. Papaz gerçekten babalarımı gibi saygı göstermelerini bekliyorlardı çocuklardan. Bay Ward da akşam eve geldiğinde, dünyanın en yumuşak erkeği olduğu halde, Bayan Ward'ın kadın arkadaşları fincanlarındaki kahveyi bitirmeden kaçışıyordu.

Oğlanlar boyuna kavga eden, çalım satan, gürültü yapan, gülünç baş belalarıydılar ama, erkekler her durumda sert adımlarla ilerleyip sahnenin önünde yer alıyorlardı. Nedendi bu? Dünyada bir terslik, bir aksaklık bulunduğunu anlamaya başlıyordu. Evde annesinin sözü geçerdi; okulda da müdürün dışındaki bütün yetkili kişiler kadındı. Ne var ki dış dünyada böyle değildi işler. Gazetelerdeki yazılar hep erkeklerle ilgiliydi; kadınlar ancak cinayete kurban gittikleri zaman konu oluyorlardı. Bir de Eleanor Roosevelt vardı ama o da herkese alay konusu oluyordu. Yemek ve moda sayfalarından başka hiç bir sayfa kadınlara seslenmiyordu. Radyo programları da erkekler için ilginçti daha çok. Radyo temsillerindeki erkekler önemli, heyecan verici işler yaparken kadınlar patronlarına aşık olan sadık sekreterler, ya da bir kurtarıcı bekleyen güzel, paralı kızlar olarak görünüyorlardı. Perseus ve Andromeda, Kül Kedi'si'yle Prens hikayesi yineleniyordu boyuna. Gazetelerde ellerinde büyük gül buketleri tutan mayolu kızların resimleri çıkıyordu gerçi; köşedeki benzin istasyonunda da kartondan yapılmış, buji denen bir nesneyi havada tutan insan büyüklüğünde mayolu bir manken vardı. Bujiyle mayolu kız arasındaki ilintiyl uzun uzun düşündü; aklını karıştırmıştı bu nokta. Ve en kötüsü -o kadar kötüydü ki bunu aklına getirmemeye çalışıyordu- çocukluk yıllarının umutlarında, Bach, Beethoven, Mozart, Shakespeare, Thomas E. Dewey gibi insanların yaptıklarını okuyup onlara benzemek istemekte uygunsuz bir yan vardı. Bunu anlıyordu artık.

Neyle nasıl baş edeceğini bilemiyordu. Korku ve öfke, inatçı gururunu büsbütün güçlendirdi. **Kim**senin sekreteri olmayacaktı o; kendisi yaşayacaktı serüvenleri. **Kim**senin onu kurtarmasına izin vermeyecekti. Ye-

mek ve moda sayfasını asla okumayacaktı; haberleri ve resimli romanları okuyacaktı yalnızca. Oğlanlar konusu kafasını ne kadar kurcalarsa kurcalasın, hiç bir zaman bunu belli etmeyecekti. Asla dudaklarını yalamayacak, yanaklarını çimdiklemeyecek, öbür kızlarla baş-baş verip fısıldaşarak kıkırdamayacaktı. Herhangi bir oğlana baksa bile ilgisini asla belli etmeyecekti. Erkeklerin, aslında görgü kurallarını iyi kötü bellemiş olan oğlanlar olduklarını; yani, aşağı cinsten olduklarını, onlara güvenilemeyeceğini hiç unutmuyacaktı. Hiç evlenmeyecekti; çünkü annesiyle babası bir uyarı olmuştu onun için. Sokaklarda gördüğü, vücutlarının belirli yerleri dimdik ya da yusuvarlak dışarı taşan biçimsiz kadınlara benzemeyecekti. Asla.

7

Edebiyatla ilgilenmeye başladı. Yeni yetmeler için yazılan kitapları arıyordu hep; onu ve onun sorunlarını yansıtabilecek kitaplar. Bir tane bile bulamadı. 'Genç kızlar' için yazılan o ince, sakarınli kitapların, kitaplıkta bulduğu, kadınları kont aldığı izlenimini uyandıran ciltlerin hepsini okudu. Çiğnemedi yutuyordu okuduklarını. Herhangi bir ayırım gözetmeden, Jane Austen'i, Fanny Burney'i, George Eliot'u, her çeşit gotik romanı, Daphne du Maurier'yle Somerset Maugham'ı, Frank Yerby'yi ve John O'Hara'yı, bunların yanı sıra da adı duyulmamış yüzlerce aşk, serüven ve dedektif romanı okudu. Gelgelelim bunun da yararı olmadı. Tok tutan yiyecekler yemediği için boyuna açlık duyan, boyuna atıştırdığı için kilo alan kişiler gibi, Mira da ona yüzme öğretemeyen kelimelerin altında boğuluyordu. Sürekli bir başağrısı vardı. Bazan gerçek hayattan kaçmak için okuduğunu hissediyordu; okumak bir kaçış oluyordu çünkü. Yıllar sonra, günde üç paket sigara içtiği dönemde başında nasıl bir sersemlik duyacaksa, o okuma döneminde de aynı sersemlik içindeydi. Okula bile gitmek istemiyor, hasta olduğunu ileri sürerek evde kalıyordu; yemek masasında kitapsız oturmak istemiyordu. Banyoda, tuvalette okuyor, gecenin geç saatlarına kadar elinden

kitap düşmüyordu. Annesi belli bir saatte ışığı söndürünce battaniyenin altında, elektrik fenerinin ışığıyla okumayı akıl etti. Gece dışarı çıkan çiftlerin çocuklarına bakmaya başlamıştı o arada. Gittiği evlerde rafları karıştırıyor, kitaplıktan almasına izin verilmeyen bir şeyler bulmaya çalışıyordu. Bir gece bir altın madeni buldu: **Amber**. Her cumartesi o evin çocuklarını beklediği için cumartesi geceleri taksit taksit okuyordu kitabı. Evans'ların arabasının kapının önünde durduğunu ısltır ısltmez hemen yerine yerleştirmeye de özen gösteriyordu. Okuldaki bir arkadaşı ödünç verdi ona. Mira kitabı iki kere okudu. Sonunda aradığını bulmuştu. Arkadaşı kitabını geri isteyince Mira da annesinden aynı kitabı Noel armağanı olarak istedi.

Ne var ki hemen hemen bütün bir yıl süren, o süre içinde başka hiç bir şey düşünmesine olanak bırakmayan bu okuma çılgınlığının ve o kitapların bayağı şeyler olduğuna inanıyordu. Bir tür delilikti bu; önlenmesi olanaksızdı ama nedense iyi bir şey değildi. Kitap düşkünlüğü, beyninin alt bölümünde, pembemsi, morumsu bir sıvı içinde yüzüyor, Mira da beyninin üst yarısını kullanarak kendini oradan kurtarmaya çalışıyordu. Okul ödevi olarak okuduğu kitapları -**Silas Marner, Jül Sezar, Lincoln Steffens'in Özgeçmişi**- sıkıcı buluyordu ama bunların daha değerli yapıtlar olduğunu anlıyordu. İyi edebiyat, öğretmenlerin iyi edebiyat dedikleri şey, dünyayı konu almıyordu. Dünyayla ilgilenmek, ilgilenmekten daha bayağıydı. Dünya bir pislik çukuruydu; beden aşağılık bir madde, ruh ve kafa yüce şeylerdi. Dünyasal konularla ilgilenmek, temiz bir gövdeyi çamurlu sularla yıkamak demektir. Deney edinmiş olmak için yapılırsa belki bağışlanabilirdi ama insan ondan sonra akıllanmalı ve daha yüksellere çıkmalıydı. Kadınların bunu yapmadıkları besbelliydi. Yalnızca aşağı cins olan erkekler alçalıyorlardı dünyanın düzeyine. Bir de bazı kötü kadınlar; ne var ki onlar da ruh ve kafa düzeyine çıkamıyorlardı bir daha. Öbür kadınlar her zaman, temiz, saf, sadık yaratıklardı; **Cordelia, Marina ve Jane Eyre** gibi. Üstelik hepsi bakireydiler; hiç değilse evleninceye kadar. Cinsellik nasıl bir şeydi acaba? Nasıl bir şeydi ki cinsel ilişkide bulunanlar bu pislik çukurundan

bir daha kurtulamıyorlardı? Mira da öbür kadınlar gibi temiz, saf, sadık olmak istiyordu ama onların çektiklerini çekmek istemiyordu. Şu pislik çukuruna batmamaya çalışacaktı; gel gör ki her gün biraz daha yaklaşıyordu oraya. Kız arkadaşlar edinmişti. Onlarla bir olup fısıfısıf konuştüğünü, kıkır kıkır güldüğünü farkediyordu. Bunun nasıl olduğuna aklı erdiremedi. Bir süre, onların okudukları dergilere el sürmemekte direndiyse de sonunda bir ikisini ödünç aldı, ardından harçlığının bir bölümünü dergi parası olarak ayırmaya başladı. **Seventeen** dergisi kızların nasıl boyanmaları, nasıl taranıp nasıl giyinmeleri, oğlanların yanında nasıl davranmaları gerektiğini öğreten öğütlerle doluydu.

İngilizce dersinde **Hırçın Kız'ı** okudular, **Kaynakpınar** Noel armağanı olarak geldi ve bir kez daha okundu. Mira Nietzsche'yi de bir kez daha okumayı denedi. Nietzsche'nin, kadınların erkekleri kendilerine bağımlı kılmak isteyen hesapçı, yalancı yaratıklar olduklarını ileri sürdüğünü farkettil. Bir kadınla gezerken yanında kırbaç taşımalsın, diyordu Nietzsche. Ne demeye geliyordu bu? Annesinin babasını baskı altında tuttuğu doğrudur ama yalancı değildi Bayan Ward. Mira da arada bir yalan söylüyordu ama yalnızca okuldan kaçmak için. Yine de Nietzsche'ye saygı duymamak olanaksızdı; çok akıllıydı adam. Okuldaki erkek öğretmenlerden çok daha akıllı, babasının patronundan bile akıllıydı. Bay Woodiefield bir gece tombul karısıyla birlikte onlara yemeğe gelmişti de konuklar gittikten sonra Bayan Ward patronun çok akıllı bir adam olduğunu söylemişti. Peki ama Nietzsche neden kırbaç taşınmasını öğütüyordu? Babası annesine bağımlı olmaktan hoşnuttu. Surat asıp homurdanacak olursa karısına değil kızına homurdanıyordu. Petruchio; Kate benim atım, köpeğimdir diyordu. Öğretmen bunun eskiden böyle olduğunu söylemişti. Gel gör ki Mittlow'lara yemeğe gittiklerinde, o kaba, şişko herif «süt» diye bağırarak, kocası kadar uzun ve hemen hemen onun kadar şişman olan Bayan Mittlow da hemen koşup süt getirmişti. Geceleri çığlıklar duyulurdu bazan; Bayan Ward bunun açıklamasını yaparken Bay Willis'in karısını dövdüğünü söylemişti. Karşılardaki evde kızıyla başbaşa oturan Alman kasap için de bir şeyler söylemişti annesi.

Kasap geceleri içki içmeye gidecekse kızını zincirle yatağa bağlıyor, döndüğünde de onu bir güzel dövüyor-muş. Mira bunu nasıl öğrendiğini sormadı annesine.

Dergi almaya başladığından beri gazetecideki bütün dergileri karıştırmaya başlamıştı. Bazılarında, siyah iççamaşırıyla duran, ya da çıplak dolaşan, zincire vurulmuş kadınlar, kırbaçlı erkekler görüyordu (Bunlara rastlayınca hemen gözünü kaçırıyordu tabii). Bazı filmlerde de böyle oluyordu. Yalnızca, onun ve arkadaşlarının gitmelerine izin verilmeyen Emporium sinemasında değil -o filmlerde neler olduğunu dışarıdaki resimlerden anlıyorlardı- herkesin gittiği sinemalarda da. Filmin kahramanı kadın oyuncuyu dövüyordu bazan; kadın daha önce erkeğe edepsizlik etmiş, ters ters konuşmuş oluyordu. Tıpkı onun yaptığı gibi. O zaman erkek bir fırtına gibi içeri dalıyor, kadını dizlerinin üstüne yatırarak bir güzel dövüyordu. Kadın dayak yerken bağılıyor ama daha sonra erkeğe tapmaya başlıyordu. Gözünü ondan ayırmıyor, o ne derse yapıyor ve erkeği sonsuza dek seviyordu. Fethetmek ve teslim olmak deniyordu buna; birini erkek yapıyordu, öbürünü kadın. Böyle olduğunu herkes biliyordu.

8

Yatakta yatarak ellerini gövdesinin üstünde gezdirirken bunlar geçiyordu kafasından; fethedenle teslim olanın bir araya gelmeleri kaçınılmazdı belki de. Adına mastürbasyon dendiğini yıllar sonra öğrendiği ilk cinsel deneylerinde beceriksizdi ama inanılmaz bir haz duymuştu. Bu deneyleri sürdürmek istediğini duyuyor, gövdesine zarar verebileceğinden korktuğu halde yiğitçe ilerliyordu. Kurcalayıp ovuştururken, kafasına da, adına mazohist fantaziler dendiğini yine yıllar sonra öğrendiği düşler doluyordu. Her tür malzemeden yararlanabiliyordu bu düşleri kurarken; on ikinci yüzyıldan önceki İngiliz yasaları, tarih dersinde öğrendiği, Çinlilerin kadınlara nasıl davrandıklarını açıklayan bilgiler ya da Müslüman ülkelerin gelenekleri haftalar boyunca besliyordu düşlerini. Malzemeden yana sıkıntısı yoktu hiç. Shakes-

peare'in **Yanlışlıklar Komedi**si, Romalılarla Greklerin tiyatro oyunları, böyle şeylere izin verilen dünyaların ufuklarını açmıştı. **Rüzgâr Gibi Geçti** filmi vardı bir de; ya da Nazilerin Hollanda'daki küçük bir kasabayı işgal edip evsahibinin kızının tek başına oturduğu malikaneye yerleşmelerini konu alan filmler; güzel kadınları tehdit eden, James Mason gibi sert, hain erkeklerin filmleri. En önemsiz sahneler bile, tetikte bekleyen düş gücünü harekete geçirmeye yeterlidir.

Belirli bir ortam, bir zaman ve bir yer seçiyor, ayrıntıları kendisi bulup yerleştiriyordu. Olayların kökeninde bir güç çatışması, bir çekişme olmalıydı mutlaka. Yıllar sonra, pornografi denen türle karşı karşıya geldiğinde, bu kitapları kendi dekorları, kostümleri, çekişmeleriyle süslediği düşlerle karşılaştırmış ve hepsini son derece sıkıcı bulmuştu. Zihni kadınlara zalim davranan erkekler konusunun koridorlarında yüzlerce saat dolaştıktan sonra, onu heyecanlandıran belli başlı ögenin aşağılanma olduğunu farkettil. Bunun için de güçlerin çatışması gerekliydi. Yarattığı kadın kişiler soylu, yürekli, dayanıklı ya da ellerinden bir şey gelmeyen öfkeli ve çaresiz kadınlar olabilirdi; ancak her birinin direnip savaşması gerekiyordu. Erkekleri hep aynıydı: Üstünlüklerine inanan, kendini beğenmiş, hain adamlar. Ama her biri kadın kahramanla yakından ilgileniyordu. Kadının boyun eğmesi dünyanın en önemli şeyiydi onlar için; bunu sağlamak her şeye değerdi. Erkek güçlü olduğuna göre, kadının ona kafa tutmasının tek yolu da karşı koymak, teslim olmamaktı. Yine de kadının teslim olduğu, ya da orgazm olduğu anda, iki taraf da teslim olmuş gibi geliyordu Mira'ya. O anda, kadın kahramanın duyduğu nefret ve öfke, sevgiye, minnete dönüşüyordu. Erkek de aynı şeyleri duyuyordu mutlaka. O kısa süre boyunca, güç çatışması unutuluyor, uyum sağlanıyordu.

Gelgelelim Mira'nın düşleri mazohist eğilimliyse de kendisi öyle değildi. Sanatla hayat arasında büyük bir fark olduğunu biliyordu. Filmlerde ve düşlerde yapılanlar kadınlara acı veriyordu ama gerçekte can acıtmıyordu. Hiç bir yara izi kalmıyordu. Sonradan erkek kahramanlara nefret duymuyordu insan. Gerçek hayatta öyle değildi oysa. Böyle şeyler can yakıyor, yaralar kabuk-

lanıp iz bırakıyor, korkunç bir nefret birikimi oluşuyordu. Bay Willis karısını dövüyordu ama Bayan Willis de kamburu çıkmış, dişi dökük, zayıf bir kadındı ve kocasına boş bakışlarla bakardı. Yine zayıf, ince ve boş bakışlı olan Bay Willis'in bir Rhett Butler olabileceğine inanmazdı Mira. Mittlow'ların ikisi de iri yarıydılar. Adamın gözlüğü vardı, kadının da koskocaman memeleri. Tertemiz bir evde oturur, hep komşularıyla arabalarından söz ederlerdi. Bayan Mittlow kocasının sesini duyunca hemen koşabilirdi; ancak Bay Mittlow'un karısını zincire vurup dövmesi olacak şey değildi.

Mira, aşağılayıcı olan cinselliğin kendisi diye karar verdi. Onun için böyle şeyler geliyordu aklına. İki yıl önce benliği kendine aitti, kafası kendine aitti; açık, temiz, ilginç sorunların çözülmesinde kullanılan, açık, temiz bir yerdik kafası. Matematik ilgi çekici bir bulmaca, insanlar onun fikir oyunlarını bozan yaratıklardı. Derken gövdesinin alt yanına sancı, kafasma kaygı getiren iğrenç kokulu bir sıvı dolmuştu bedenine. Başkaları da uyuyorlar mıydı bu kokuyu? Annesi, bu artık böyle gidecek demişti; iyice yaşlanmıcaya kadar. Bir ömür boyu! Kan, selüloz bezlerin üstünde kuruyup kaşıntı yapıyordu. Kokuyordu. Bezleri tuvalet kâğıdına sarıp -bir rulonun dörtte birini kullanıyordu her tuvalete girişte-odasına götürmek, sonra da bir kesekâğıdına koyarak çöpe atmak gerekiyordu. Her ayın beş altı günü, her gün beş altı kez yapmak zorundaydı bunu. O temiz, düzgün gövdesinin içinde böyle bir nesne vardı ha? Bayan Mittlow, kadınların gövdelerinde biriken zehirler vardır, bunların dışarı atılması gerekir demişti. Kadınlar bu konuyu hep fısıltıyla konuşuyorlardı aralarında; anlaşıldığına göre erkeklerin böyle bir derdi yoktu. Bayan Mittlow onların gövdelerinde zehir birikmediğini söylüyordu. Mira'nın annesi bunu duyunca, «Aman Doris!» diye söylenmişti ama Bayan Mittlow bildiğinden şaşmıyordu. O da papazdan öğrenmişti bunları. Demek ki erkekler gövdelerine egemen olabiliyorlardı; böyle acı veren, iğrenç, kanlı olaylara, denetimlerinin dışında olan olaylara boyun eğmek zorunda değildiler. Büyük giz buydu işte; bütün oğlanların bildiği, bıyık altından güldükleri buydu. Onun için boyuna birbirlerini dürtükleyerek kızlara ba-

kıyor ve kısı kısı gülüyorlardı. Onların 'fethedenler' olmaları bundandı. Kadınlar, yaradılışlarının kurbanıydılar, doğanın kurbanı.

Bedenine olanlar yetmezmiş gibi, kafası da düşsel özelemlerle, belirsiz isteklerle doluyor, yatağında, pence-
renin yanında otururken bu güçlü istekleri ancak ölü-
mün giderebileceğini sanıyordu. Keats'e âşık oldu. Mate-
matik eğlence değildi artık. Latince, aptalca işler başa-
ran erkeklerden söz ediyordu hep. Tarih de öyle. Hâlâ
ilgisini çeken tek ders edebiyattı; kadınlar vardı edebi-
yatta, kan ve ıstırap vardı. Yine de onurunu korumayı
biliyordu. Kafasının bir bölümüyle bambaşka bir dün-
yada yaşasa bile duygularını belli etmiyordu. Duygularını
değiştiremeyebilirdi ama göstermek zorunda değildi.
İçine dönük, çekingen bir kızdı; büsbütün sert, soğuk,
makine gibi bir yaratık oldu. İncecik olduğu halde korse
giymesini salık vermişti annesi; çünkü yürürken kıcını
sallayabilir, bu da oğlanların gözünden kaçmazdı. Bas-
ton yutmuş gibi yürümeye başladı. Oğlanlara öfkeyle ba-
kıyor, düşmanca davranıyordu. Bildikleri için nefret edi-
yordu onlardan. Kızlara olanları bildiklerini, kendilerinin
böyle bir derdi olmadığını, özgürce yaşadıklarını, ona ve
bütün kadınlara güldüklerini biliyordu. Oğlanlarla bir-
likte gülen kızlar da bunu biliyorlardı ama onlar onur-
suz kızlardı. Özgür oldukları için egemenlik kuruyorlardı
erkekler. Motosiklete biniyorlardı, bazılarının kendi ara-
baları vardı, geceleri yalnız gezebiliyorlardı. Kafaları
kendilerine aitti, gövdeleri temiz; ve Mira onlardan nef-
ret ediyordu. Biri onunla konuşmaya yeltenecek olsa sal-
dırya geçecekmiş gibi dönüyordu olduğu yerde. Geceleri
düşlerine egemen olabilirlerdi; ama gündüzleri parmak-
larının ucuyla bile dokunamazlardı ona.

9

Zamanla, gövdesi yetişkinlere özgü çizgilere sahip olmaya, oğlanlar çevresine toplanmaya başladığında, kız-
ların oğlanları istediği kadar oğlanların da kızları iste-
diklerini farkettileri Mira. Şeytan aldatması denen bir şey-
den söz edildiğini de duydu. Oğlanları kendine benzer

yaratıklar olarak göremiyorsa bile -ona bakılırsa kızları da kendine benzer yaratıklar olarak görmüyorduskidenden düşündüğü gibi, ürkünç yabancılar da saymıyordu artık. Onlar da doğanın yasalarına boyun eğiyorlardı; bir avuntuydu bu. Onların gövdeleri de değişmişti; sivilceler azalmış, kemikleri et tutmaya başlamıştı. Üstlerinden yayılan kolonya ve briyantın kokusu onların da görünüşlerine kızlar kadar önem verdikleri inancını güçlendiriyordu. Gülüşmeleri, onunki kadar korkunç olan bir utangaçlıktan ileri geliyordu belki. Belki.

Küçük, yerel üniversitelerden birine gidiyordu artık. Ve hâlâ yalnızdı. Yaşının küçüklüğü bir sorun değildi şimdi; çünkü liseyi bitirince, üniversiteye gidecek parayı biriktirmek için bir yıl tezgâhtarlık yapmıştı. Ward'ların ekonomik durumu hiç iyi değildi o sırada. Kısacası, Mira üniversiteye girdiğinde on sekizine yaklaşmıştı. İkinci Dünya Savaşı'ndan dönüp üniversiteye giren askerler bir yana bırakılırsa, sınıftaki bütün öğrenciler aşağı yukarı aynı yaşıydılar. Kız öğrenciler onunla arkadaşlık etmek için girişimlerde bulundular ama, Mira onlarla konuşunca hepsinin liseli öğrenciler kadar salak olduklarını keşfetti. Giyim kuşamdan, oğlanlardan başka bir şeyle ilgilenmiyorlardı. Her zamanki gibi kitaplarına sığındı. 1948 yılında, bir kızın ben de insanım diyebilmesi için cumartesi geceleri mutlaka biriyle çıkması gerekirdi. Ve Mira cumartesi geceleri insan olmaktan çıkıyordu çokluk. Ne var ki kafası yerine gelmişti; eskisi kadar temiz değilse bile, kavrayışı artmıştı. Hawthorne'un ahlâk felsefesini, Rousseau'nun felsefesinin politika bakımından taşıdığı anlamı düşünmekten, bunları okuyup sorunlarla boğuşmaktan haz, kendi keşfettiği şeyleri birinin kitabında okuyunca da düşükrıklığı duyuyor ve keşfettiği şeylere çoğu kez kitaplarda rastlıyordu. Kafeteryada oturur, kahvesini içerken kitap okurdu. Başını kaldırdığında onların -oğlanların- çevresine toplandıklarını görünce hem anlamadan bakarak şaşkınlığa kapılıyor, hem de hoşlanıyordu. Oğlanlar onun masasına yerleşiyorlardı hemen. Onunla şakalaşüyor, fıkralar anlatıyorlardı. Bazıları cumartesi akşamı çıkmayı öneriyorlardı. Biriyle sinemaya gitmeyi kabul ediyordu Mira. Gelgelelim oğlanlar hemen orasını burasını ellemek is-

tiyorlardı. Dudaklarını şöylece öpen ilk oğlanı tokatlamıştı. Öpüşmenin nemli, çirkin bir şey olduğunu, birinin tenini tenine değdirmesinden tiksindiğini farketmişti. Kimileri (erkeklerin zorbalığını arzulayacağından korkan) Mira'yı bu tavrıyla kendilerine zorbalıkta bulunmakla suçluyorlardı. Ne var ki Mira arabada oturmayı asla kabul etmezdi. «Annemle babam park edilmiş arabalarda oturmama izin vermiyorlar,» diyordu kesinlikle.

Oğlanlar kafeteryada onun çevresine toplanıyorlardı hâlâ. Espriler yaparak gülüşüyor, dikkatini çekmeye çalışıyorlardı. Bir sürü maymunun gösteri yaptığı bir sirkte tek müşterisi gibiydi kız. Maymunlar birer birer masanın üstüne sıçrayarak yüzlerini buruşturup koltukaltılarını kaşır, çığlıklar ve perendeler atan başka bir maymun gelince yerlerini ona bırakıyorlardı. Ancak davranışları pek eğlendirici değilse bile -Mira çok ciddi bir kızdı- bunlar neden beni seçtiler diye merak edip düşündüğünden, sessiz bir hayret içinde izliyordu her birini. Genellikle, bazan da cinsel içerikli olan şakalarına gülüyordu. Neden söz ettiklerini -her zaman değilse bile- anlayacak kadar bilgi edinmişti artık. Anlayamadığı, bu anlatılanların neden gülünç olduğuydu. Anlayışsızlığını gülümseyerek gizledi ve bu yabancı dili hoşgörülle dinlediği için adının 'hafif meşrep'e çıktığını öğrenince çok şaşırdı.

Ne var ki bunu epey sonra öğrenecekti; arabalarda çektiği sıkıntının nedenini de ancak o zaman anladı. İçtepilerine uyarak hareket etseydi herhangi bir sorunla karşılaşmayabilirdi ama son aylarda psikolojiye merak sarmıştı. Psikoloji kitapları, mastürbasyonun çocuksu bir doyum tarzı olduğunu, Mira'nın henüz gelişimin 'jenital' evresine geçecek kadar olgunlaşmadığını söylüyordu. Asıl amaç, olgunluğa erişmektir oysa; herkes biliyordu bunu. Olgun kadınlar erkeklere yönelirlerdi. Bu da herkesin bildiği bir şeydi. Dolayısıyla, Mira da ona sarılmak isteyen oğlanlara karşı koymaktan vazgeçti. Arabalarda kılmıdamadan oturuyor, yüzünü onlara çevirdiği bile oluyordu. Onlar da başlarını eğerek kızı öpüyorlardı. Sonra da kaygan dillerini onun ağzına sokmaya çalışıyorlardı. Üff! İğrenç olmasına iğrençti ama, başlangıçta yaptığı gibi kesin bir tavır takınmadığından, çocuklara bir şey-

ler borçlu olduğunu sanıyordu. (Bu mantık biçimini kendisi de anlayamamıştı bir türlü.) Onlar da kızı arkaya yatırmaya, ellerini bluzunun ya da eteğinin altına sokmaya çalışırlardı. Solukları da hızlanıyordu o zaman. Mira'yı kızdırıyordu bu. Fethedildiğini, kirletildiğini hissediyordu. Onların salyalı ağızlarının, sert, yadırgı, beceriksiz ellerinin, soluklarının, kendi temiz tenine, ağzına, duyarlıklı kulaklarına değmesini istemiyordu. Katlanamıyordu buna. O zaman, kendi kapısında parketmiş olduğu için minnet duyarak birden oğlandan uzaklaşır, benim için ne düşünür, ne der diye kaygılanmadan arabadan atlayıp kapıya koşardı. Oğlanlar bazan peşinden gelerek özür dilerler ama bazan da onun açık bıraktığı kapıyı güm diye kapatıp gazladıkları gibi giderlerdi. Önemli değildi. Mira'nın umurunda değildi. Cumartesi geceleri oğlanlarla çıkmayı bıraktı.

10

Güneşli bir sonbahar günü (Mira on dokuzundaydı). Müziğin Yapısı dersinden tanıdığı Lanny adında, uzun boylu, iri kemikli, zayıf bir oğlan bahçede yanına soku-larak onunla konuşmaya başladı. Çocuk sınıfta da dikkatini çekmişti; akıllı görünüyor, müzik konusunda bir şeyler biliyordu. Kısa bir süre şundan bundan söz ettiler, derken Lanny, incelikten yoksun bir tavırla birlikte çıkmayı önerdi. Mira şaşırmıştı. Oğlanın gözlerine baktı. Lanny de pırıl pırıl gözlerle ona bakıyordu. Çocuğun yontulmamışlığı hoşuna gitti; delikanlıların çoğunun benimsediği anlamsız kibarlık gösterisinden çok farklıydı bu. Lanny'yle çıkmayı kabul etti.

İlk randevularına hazırlanırken heyecanlandığını, yüreğinin hızlandığını, gözlerinin ışıldadığını farketti. Neden? Gerçi çocuğun halinden hoşlanmıştı ama olağanüstü biri değildi. Âşık olduğunu sanıyor, neden, nasıl olduğunu bilmiyordu. Birlikte geçirdikleri gece boyunca oğlanın isteklerine boyun eğdiğini de farketti. Lanny'nin söylediği her söze gülüyor, yüzünü çok güzel buluyordu. Lanny kızı eve bırakırken dudaklarını öptü. Mira karşılık verdi ve öpüşme hazzının bütün gövdesine

yayıldığını hissetti. Dehşet içinde geri çekti kendini; gelgelelim Lanny anlayacağını anlamıştı. Fazla diretmedi ama iki gece sonra yine çıktılar birlikte.

Delikanlı yoğun bir coşkuyla gelmişti Mira'ya. Çılgınca bir düş gücü vardı; dağınaktı, neşeliydi, sınır tanımıyordu. Şımartılmıştı; ailesi onu olduğu gibi kabul etmiş, bütün kusurlarıyla -ya da kusurlarını görmeden-sevmişti. Türlü gariplikleri olan, kendine güvenen, bol bol gülen uçarı bir oğlandı. Sabahları kalkar kalkmaz şarkı söylediğini anlatmıştı Mira'ya. Tuvalete gitarıyla girer, orada oturup bağırsaklarını boşaltırken bir yandan da çalıp söylerim diyordu. Mira çok şaşırmıştı. O, bu tür davranışların huzur kaçırmak anlamına geleceği sessiz bir evde yaşayan, sabahları yataktan güçlükle kalkan bir insandı. Lanny dur durak bilmiyordu. Önüne gelenle dostluk kuruyor, aklına estiği zaman kıza telefon ederek onu almaya gidiyordu. Arkadaşlarıyla birlikte arabaya doluşurlar, bir meyhaneye, birinin evine ya da Greenwich Village'a giderlerdi. Nerede olurlarsa olsunlar çabuk sıkılırdı Lanny; yeniden yollara düşmek, gidip bir pizzacıya uğramak, biraz müzik yapmak, o anda aklına gelen ve birden en yakın dostu oluveren birini ziyarete gitmek isterdi. Kızla sabahlara kadar dolaşıyorlar, ancak cinsel baskı yapmıyordu. Büyülenmişti Mira. Onunla karşılaştırdınca, kendini donuk bir insan gibi görüyordu. Yazılacak ödevler, yapılacak işler, okunması gereken kitaplar -kısacası sorumluluklar- sınırlıyordu onun dünyasını. Lanny böyle önemsiz şeylere gülüp geçerdi; öyle yaşamak hayat değil diyordu. Onun için, hayat eğlence demekti. Mira ona yaslanmıştı, ona benzemek istiyordu ama benzeyemiyordu. Bu yüzden de hem kendi hayatını yaşıyordu, hem de oğlanınkini. Her gece, sabahlara kadar geziyor, günün büyük bir bölümünü uykuda geçiriyordu. Yapılması gereken işleri de yapıyordu. Epey zayıfladı, sürekli bir yorgunluk duymaya başladı. Lanny'nin onu yalnızca bir seyirci olarak istediğini sezdiği için biraz da kızıyordu. Ortak eğlenceye Mira da katılmak isterse surat asıyordu delikanlı; o da şarkı söyleyenlerin arasına karışıp kollarını (kendi kanısınca) onun ve Lanny'nin dostları olan kişilerin omuzlarına attı mı bozuluyordu. Lanny için Mira, elleri hep

alkış tutan, hep gülümseyen, gözleri hep hayranlıkla parıldayan kişiydi yalnızca.

Geceleri hemen hiç yalnız kalmıyordu. Çünkü Mira eve dönmek istediğini söyleyince herkes birden koşuyordu arabaya. Bazan da Lanny çok sarhoş olduğu için kızı başka birisi götürüyordu. Ancak yalnız döndükleri nadir gecelerde evin önünde durarak kıza sarılıyor, Mira da istekle ona dönüyordu. Onu öpmekten, onun kollarının arasında olmaktan haz duyuyordu. Lanny'nin kokusunu bile seviyordu; başka oğlanlar gibi tıraş losyonu ya da kolonya değil, kendi kokusu geliyordu. Lanny'nin ellerinin bedeninde dolaşmasından da hoşlanıyordu; hiç bir zaman fazla ileri gitmiyordu o eller. Âşık olduğunu düşünmeye başladı. Bir süre sonra, çocuğu evine çağırmaya başladı. Lanny bunu bir ilerleme olarak kabul etti. Büyük bir olasılıkla haklıydı da. Ne var ki Mira belli bir noktaya geldikten sonra heyecanına gem vurarak oğlandan kaçıyordu.

Konuyu açıkça konuştular; Lanny inandırıcıydı, Mira kuşkulu. Yapamıyordu. O da istiyordu oğlanı; bedeni onun bedenini, kafası da bu deneyi istiyordu. Gelgelelim annesinin cinsellik konusundaki sert uyarısı aklından çıkmıyordu bir türlü. Günahla, kötülükle ilgili değildi uyarı; çok daha etkindi. Cinselliğin sonu, diyordu Bayan Ward, gebeliktir. Erkek ne derse desin, gebeliği önleyen kesin bir yöntem yoktur. Gebeliğin sonucu da evliliktir. İki tarafın da zorunlu olarak katlandıkları, yoksulluk, nefret, apartopar çocuk sahibi olmak anlamına gelen bir evlilik. Bayan Ward, «Ve benimki gibi bir hayat,» diye bitirirdi sözlerini. Onun nasıl bir hayat geçirdiğini anlamak için de yüzüne bakmak yeterliydi. Babasının annesine sevgiyle bağlı olduğunu, annesininse onu hor gördüğünü çoktan farketmişti Mira. Bay Ward akşamları eve gelip karısını öpmek isteyince yana çevrilen yüz, erkeğin sözleri bitince buruşturulan surat, geceleri, Mira'nın uyuduğunu sandıkları saatlarda fısıltıyla sürdürülen sert tartışmalar ve yeni yeni kurtulmaya başladıkları yoksulluk; seçme hakkı olan hiç kimsenin seçmeyeceği bir hayat. Bunların bir bölümünü Lanny'ye de anlattı ve gebe kalmaktan korktuğunu açıkladı. Oğlan,

'bir şey' kullanırım, diyordu; Mira, annesinin hiç bir şeye güvenilemeyeceğini söylediğini anlattı. Lanny, gebe kalırsan evleniriz, dedi. Sonunda, yatmadan önce evlenmeyi bile önerdi.

O yılları düşününce, adamın neler duyduğunu anlayabiliyordu Mira. Lanny yolun yarısından fazlasını aştığını sanmış, oysa kendisi bir adım gerilememişti. Bu yüzden de insanı suya götürüp susuz getiren, umutlandırıp vermeyen kaltaklardandı. Evlenmeyi bile kabul etmişti oğlan! Başka ne isteyebilirdi?

Gelgelelim Lanny'nin -Mira için- çekici olan özellikleri, koca olarak korkulu bir yaratık kılıyordu onu. Bir koca seçmenin bir yaşam biçimi seçmek olduğunu anlamıştı Mira (hangi kadın anlamaz?). Bunu öğrenmek için Jane Austen'ı okumak gerekli değildi. Bir bakıma, evlilik bir kızın ilk ve son ve tek seçme hakkıdır. Evlilik ve çocuk, onu, zengin ya da yoksul, sorumsuz ya da sorumlu; evlendiği erkek her kimse, ona, onun oturmak istediği yere, yapmak istediği işe bağımlı kılar. Sanırım bu sav hâlâ geçerli. Kesin olarak bilmiyorum çünkü ben konunun dışında kaldım bir süredir. Ancak arabada giderken radyoda bugünün sevilen şarkılarından biri olduğu anlaşılan bir ezgi dinliyorum zaman zaman. Ezgi güzel de, sözleri şöyle : «Ben bir marangoz olsaydım, sen de bir hanımefendi, yine sever miydin beni, doğurur muydun çocuğumu?» Hangi koşullar altında yaşarsa yaşasın, erkeğin peşinden gitmesi öngörülüyor kadının. Bir erkek, tek başına, bir hayatın yerini alabilirmiş gibi. Her neyse, Mira'nın kararsızlık çekmesini yadırgamıyorum. Mira, hayatını nasıl yaşayacağına özgürce karar vermek istediğini farketmişti ansızın. Soluk kesen bir keşifti bu, kızı korkutmuştu. İstedikini nasıl başarabileceğini bilmiyordu. Kararının toplum düzenini bozacak, kendini beğenmiş, yıkıcı bir karar olduğunu anlamıştı. Annesiyle babasını kandırmak, evden başka bir yerde oturmayı başarmak bile büyük iş olacaktı. Ondan sonra ne yapacaktı peki? Ne gibi işlerde çalışmak istediğini biliyordu ama kadınların o işlere alındığını hiç duymamıştı. Cinsel özgürlük istiyordu bir de. Bunu nasıl sağlayacaktı?

Lanny'yle evlenmek nasıl olur diye düşündüğü an-

da, dizlerinin üstüne çöküp mutfağın taşlarını fırçalar-ken bir yandan da bitişik odadan yükselen bebek çığ-lıklarına kulak veren bir kadın olarak görüyordu ken-dini. Lanny o saatlarda arkadaşlarıyla geziyor olurdu mutlaka. Hayat, diye diretecekti, eğlence demektir, sen sorumluluk yüklenmek istiyorsan... Dırdırcı, asık yüzlü karı, erkeklerin erkekçe eğlencelerinden kopamayacağı-nı, 'erkektir, yapar' demesini bilmeyen, kocasını köstek-leyen, ayağına zincir vuran kadın olacaktı. Lanny'nin karşısına dikilip ağlayarak yakındığını, onun da evden kaçarak avunmak için arkadaşlarına sığındığını görür gibi oluyordu. Hep böyle bitiyordu kafasındaki film; da-ha tatlı bir sahne yaratamıyordu kafasında. Lanny'nin önerdiği rol, oynamak için can attığı bir rol değildi. Öğ- lanla yatmamakta direndi.

Lanny daha seyrek telefon etmeye başladı o za-man. Birlikte çıktıklarında kızla pek konuşmuyordu. Hep arkadaş grubunun ortasındaydı. Bazan onu büsbütün yalnız bırakıyor, Mira'yı eve götürmek başkasına düşü-yordu. Ancak öbür oğlanların hiç biri asılmıyordu ona. Lanny'nin malı olarak görüldüğü belliydi. Okulda ün yap-tığını da seziyor, ancak bunun neden ileri geldiğini an-layamıyordu. Sınıfta da, dışarıda da açıksözlü, serbest görüşlüydü, her konuyu konuşmaya hazırdı. Geleneksel ahlâk anlayışı, hatta cinsellik konularını tartışıyordu bü-yük bir ağırbaşlılıkla. Bu konulara duygusallıktan uzak, nesnel bir bakış ve pek küçük bir bilgiyle yanaşıyordu. Tanrı'ya inanmadığını açıkça söylemişti; yobazlığa, dar-kafalılığa, mantıksız düşünceye -tepeden bakarak- sal-dırıyordu. Aptallığı hoşgörüsüyle karşılayamıyordu bir türlü.

Zamanla, herkes ona tuhaf tuhaf bakmaya, arkasın-dan dedikodu etmeye başladı. Ancak eleştirilen, düşün-ce ya da davranış biçimi değil, ahlâkıydı. Hafif kızdı ama kancıktı; bu ne demeye geliyorsa! Anlaşıldığı ka-darıyla, yalnız Lanny'yle değil öbürleriyle de yattığına inanıyordu herkes. Okul kitaplığında açık olan kadro için başvurdu, kitaplığın yönetmeni, yirmi yaşlarında, sivilceli, ince boyunlu bir genç, onu kapıdan çevirmek gereğini duyduğu gibi evleneceği erkeğe de acıdığını bil-dirdi. O genç adamla daha önce hiç karşılaşmadığından bu tutum Mira'yı şaşırtmıştı ama kitaplık yönetmeni ba-

şını iki yana sallıyordu bilgiç bilgiç. Senden söz edildiğini duydum, dedi. Erkekleri baskı altına alan, onları erkekliklerinden eden bir kızdı Mira. Bazılarının onu züppe bulduğunu iletiyorlardı Mira'ya. Tarih dersinde karşılaştığı bir genç, piposunu tüttürerek bahçede yanına yanaştı bir gün. Görünüşe bakılırsa konuşmak istiyordu. Delikanlıdan hoşlanmıştı Mira; nazik, zeki bir oğlana benziyordu. Pipolu delikanlı birkaç soru sordu : Anasıyla babası boşanmışlar mıydı? Dinin temel kurallarını öğreten olmuş muydu ona? Mira uyanıp da adama dik dik bakmaya başlayınca, kızın elindeki sigaraya işaret etti delikanlı. Bahçede sigara içemeyeceğini akılda tutması gerekirdi; kadınların bahçede sigara içmeleri yasaktı. Bunu da hatırlattı.

Ne yapıp ne yapamayacağını, nasıl olması gerektiğini bildirmeye çalışan erkeklerin şu tepeden bakan tavrına ifrit oluyordu Mira; gelgelelim öfkeyle küçümsemenin gerisinde yoğun bir huzursuzluk, dünyada genel bir terslik olduğu sezisi vardı. Herkesin elbirliği ettiğini, onu hâlâ 'benliğim' diye düşündüğü şeyden vazgeçmeye zorladıklarını hissediyordu. Yine de, her zaman nazik ve saygılı olan bazı dostları -Lanny, Biff, Tommy, Danyok değildi. Onların yanında oldu mu rahat ediyor, eğleniyordu. İnsanların onun hakkında ne düşündükleri, arkasından neler söyledikleri umurunda değildi. Bu düşüncelerin yüzüne söylenmesini istemese de, söyleyenleri, önemsenemeyecek aptallar diye niteleyip geçiyordu.

Lanny'yle hakkında bir şeyler anlatmaları, onu çekştirmeleri de kaygılandırmıyordu Mira'yı. Lanny'ye âşık olduğuna emindi artık; oğlana güvenmediğini, güvenemeyeceğini de anlamıştı. Kendisiyle yatmadığına göre başkalarıyla da yatmayacağını bilirdi Lanny. Ne var ki aralarındaki dostluğun eski tadı kalmamıştı. Birkaç kere kavga ettiler. Kavga etmedikleri zaman da, yarım metrelik bir halatın iki ucundan asılan kişiler gibi, hiç biri önemli bir ilerleme sağlamadan çekişiyorlardı. Lanny çok seyrek telefon ediyordu artık; senin yüzünden Ada'yla çıkmak zorunda kalıyorum, diyordu. Üniversitenin orospusuydu Ada. Mira ömründe ilk kez kıskançlık duydu.

Pes etmiyordu yine de. Lanny'yle bir güç çatışmasına girmek istemiyordu ama delikanlının her hareketi ilk

yargısında haklı olduğunu, ona güvenilemeyeceğini gösteriyordu. Cinsellikten öylesine korkuyordu ki, o işe girmesi için erkeğinin yanında olduğunu, yanında olacağını kesin olarak bilmek zorundaydı. Yoksa göze alamazdı yapacağını. Oysa son zamanlarda Lanny'yle birlikte geçirdiği saatlarda, delikanlı hep erkek arkadaşlarıyla ne kadar eğlendiklerini anlatıyor ya da kızı yatağa atmaya bakıyordu. Mira'nın kişiliğiyle hiç ilgisi kalmamıştı sanki; o konuştuğu zaman dinlemeye üşeniyordu. Nasılsın, ne yapıyorsun diye sorduğu da yoktu artık. Sonunda kızı aramaktan vazgeçti.

Mira kahroluyordu. Kedi gibi kıvrılıp içine gömüldü. Yenik düştüğünü, geri çekilmek zorunda kaldığını, son hesaplaşmada, istediğinin dünya olduğunu ve dünyayı geri teptiğini hissediyordu. Gelgelelim başka seçenek yoktu onun için. İsteddiği yaşam biçimine bir gün kavuşabileceğine inandırmaya çalıştı kendini; bir gün bağımsız olacak, heyecan, serüven dolu bir hayat yaşayacaktı. Ne var ki onun için böyle bir hayatın cinselliği de içermesi gerekiyordu; ve o tehlikeyle umutlarını bir türlü bağdaştıramıyordu. Cinsellikle bağımsızlık arasında bir seçme yapmak zorunda olduğunu açıkça görüyordu. Eli ayağı bağlanıyordu bu yüzden. Bir kadın için -özgürlüğünü, bağımsızlığını kaybetmek anlamına gelen- gebelik korkusu ortadan kaldırılamayacağına göre, cinselliğe yönelmek, her zaman Demokles'in kılıcının altında yaşamak demektir. Bağımsız olmak istiyorsa seksen kaçınmak zorundaydı Mira. Durum, mazohist düşlerinin korkunç bir biçimde gerçekleşmesinden başka bir şey değildi. Kadınlar yaradılışları gereği kurbandılar gerçekten.

11

Genç kadınların ırzlarına geçilmesini istediklerini söylemek, genç erkeklerin hoşuna gider; hiç kuşkusuz bu sav kadınlara yaptıkları çeşitli baskılardan ötürü duydukları suçluluğu hafifletmek için ileri sürülür ama ufacık bir gerçek payı da vardır. Mira gibi psikolojik zincirlerle bağlı kızlar, içinde bulundukları açmaza son ve-

recek bir şiddet eylemini -zaman zaman- hoşgörüyü karşılayacaklarını sezerler sanırım. Ancak onların düşledikleri ırza geçme olayı **Kaynakpınar**'dakine benzeyen bir sahnedir : Aştan, tutkudan doğan bir olay. Ve Justine nasıl kırbaçlanıp işkence çekmekten zarar görmüyorsa, onların ırzına geçilmesi de kötü bir sonuç doğurmayacaktır. Kırılan kemikler, hasar gören dokular, yara izleri olmayacaktır. Kötü sonucu olmayan edimler, kauçuk uçlu oklar, çocuklar için hazırlanan çizgi filmlerde yüz kere ezilerek yamyassı olup ölen, yine de yerinden kalkarak işine bakan kediler ya da ayılar gibi dirilmek, yeniden dirilebilmek, geriye dönebilmek bir idealdir; her şeyin son derece ciddi olduğunu savunan püriten ahlâkçının suratsızlığından kurtarır bizi.

Cinsellik, şu haliyle, gençler için hayli sıkıcı bir iş-tir. Gençlerde cinsellik boşa gidiyor derdi Val; gençlerin en yoğun isteklerle en büyük beceriksizliği aynı anda gösterdiklerini ileri sürerdi. Sen çok Bernard Shaw okumuşsun, dedim, gülmedi bile. Savını biraz değiştirerek sürdürdü : En yoğun arzu genç erkeklerde görülür, diye düzeltti. Kadınlar, belki korkudan, belki de fizyolojik nedenlerden ötürü, ancak otuz yaşlarında duyarlardı en yoğun cinsel isteği. Ona kalırsa, insan yaradılışındaki bu gariplik doğanın eseriymiş; doğa, genç erkeklerin genç kızların ırzlarına geçip onları gebe bırakmalarını, sonra da Grek mitolojisindeki tanrılar gibi, kendi yollarına gitmelerini istermiş. Kadınların çocukları tek başlarına doğurup tek başlarına büyütmelelerini beklemiş doğa. Derken otuz yaşlarına gelip de güçlü istekler taşımaya başlayınca -bu arada ölmemişlerse tabii- türün erkekleri için korkulu yaratıklar olurlarmış. Erkekler kadındaki hıncın kokusunu sezer, bu tür kadınları cadılarla, akreplerle, yasak olan analarla, falcı kadınlarla bir tutarlarmış. Bu arada, orta yaşlı erkeklerin çoğu hovardalıkların ve serüvenlerin sonucu ölüp gittikleri için, otuzu aşan kadınlar da genç erkekleri baştan çıkarmaya çalışırlar, ancak onlar, erkeğin kadını baştan çıkarırken başvurduğu zorbalığı göstermezlermiş. En iyi evlilik, derdi Val, yıpranmış orta yaşlı erkeklerle genç kızların, ya da orta yaşlı kadınlarla genç erkeklerin arasındaki evlilik-tir. Genç kadın, genç bir erkeğin çocuğunu doğurmalı.

sonra da kendisini bitmez tükenmez isteklerle yıpratmaya-
cak ancak geçimini sağlayacak orta yaşlı bir erkeğe düş-
meli. O yaştaki erkek seviştiği zaman kadına haz vermesi-
ni de bilir hiç değilse; ne yapması gerektiğini bilir. Daha
sonra, kadın biraz yaşlanıp moruk da öbür dünyayı boy-
layınca, orta yaşlı dul parasız bir delikanlı bulmalı, mo-
ruktan öğrendiklerini ona öğreterek cinsel doyuma ulaş-
malı.

Val bu tür konuşmalarıyla bizi çok eğlendirirdi. Ben
onun söylediklerini mantıksız bulmuyordum; şimdiki dü-
zenden daha mantıksız bulmuyordum hiç değilse. En bü-
yük sorun genç kadınların çocuklarını büyütebilmeleri-
dir, diyordum. Herkesin geçimini topraktan sağladığı,
ekiniyle çocuğunu birlikte yetiştirdiği çağlarda durum
farklıydı. Val, bir toplum çocuk istiyorsa, derdi, silah-
larına, askerlerine para ödediği gibi çocuklarına da para
ödemelidir. Üstelik para öderse, onlara biraz daha değer
verir ve biraz daha az şımartır belki.

Her neyse, dönelim konuya. Genç kadınların zaman
zaman 'kışkırtıcı' denebilecek davranışlarda bulunduk-
ları, genç erkeklerin de bu davranışların kendilerine yö-
nelik olduğunu sandıkları doğrudur. Bir odada cinsel
bakımdan hoşumuza giden biri varsa daha bir inceleş-
tiğimiz, daha bir çekici olduğumuz, elektrikleştiğimiz de
doğrudur. Yanakları pembeleşen, gözleri pırıl pırıl ya-
nan genç erkekler de görülmüştür ama kimse onlar için,
bu delikanlı ırzına geçilmesini istiyor, demez. Birkaç adım
attıktan sonra geri çekilmeye karar verirlerse 'kadını su-
ya götürüp susuz getiren' hergele demez kimse onlara.
Dahası, büyük bir olasılıkla, düşkırıklığına uğrayan ka-
dın bu geri çekilmenin kendi yüzünden olduğunu düşü-
nür, suçluluk duyar. Çiftleşme oyunları, bu manevraları
yansıtan danslar kadar -sözgelimi o nefis ve korkunç
flamenco kadar- karmaşıktır, güçtür. Eskiden, kızların
her zaman gözetim altında oldukları çağlarda işler daha
kolaydı belki; o zamanki kızlar genç erkeklerle hiç yal-
nız kalmadıklarından, başıma neler gelir korkusu olma-
dan, diledikleri gibi gülüp söyleyebilirler, düşüncesizce
kırıp cilve yapabilirlerdi. Şimdi de doğum kontrol hap-
ları var ama aynı şey değil. Yine de doğum kontrol hap-
ları zavallı Mira'yı kurtarabilirdi belki. İçine düştüğü

çıkılmazdan kendini kurtaracak mantıklı bir yol bulamıyordu. Yanan bir yapıda kalan insanların durumuna benziyordu durumu; arkasında alevler, önünde iki pencere. Pencerelerin birinden bakınca aşağıda -yirmi beş kuruş büyüklüğünde görünen- bir ağla bekleyen itfaiyecileri, öbüründen bakınca Hudson nehrinin sularını görüyor. İnsan öyle bir durumda kaldı mı yapılacak tek şey gözlerini kapatıp atlamaktır. Acaba yangın yalnız koridorda mı, merdivenlerden inebilir miyim, suya mı atlasam daha iyidir, yoksa ağa mı, diye düşünecek zaman yoktur.

12

Uzun bir sessizlikten sonra Lanny bir gece telefon ederek bir yere çıkmayı önerdi. Mira'nın yüreği kuş gibi çırpınıyordu; çoktandır uçamayan, sonunda kırık kanadı iyileştiği için uçmaya hazırlanan bir kuş. Lanny onun istediğini kabul edecekti belki; dost olabilirler, Mira cinselliğin tehlikelerini göze alacak duruma gelinceye kadar sevecen bir yakınlık içinde yaşayabilirlerdi. Kapıyı açtığı anda, o soluk mavi gözlü, iri kemikli, uzun boylu oğlanı, onun uzun parmaklı, düzgün, beyaz ellerini sevdiğini; en azından, bedeninin o gövdeyi sevdiğini anladı. Gelgelelim Lanny kibar ve soğuk davranıyordu. Arabada giderken hemen hiç konuşmadı.

Mira, «Kızgın görünüyorsun,» demeyi başardı.

«Niye kızgın olayım?» Yine de alaycı bir vınlama vardı sesinde. Bu da Mira'yı susturmaya yetti.

Uzun bir sessizlikten sonra, «Öyleyse beni niye aradın?» diye sordu.

Delikanlı hiç karşılık vermedi. Mira dönüp onun yüzüne baktı. Lanny'nin dudakları kıpırdıyordu.

«Niye aradın?» diye üsteledi.

«Bilmiyorum.»

Mira'nın kafası altüst olmuştu. Lanny elinde olmadan telefon etmişti anlaşılan. Aşktan başka ne olabilirdi bu? Basit bir tutku olamazdı. Kız rahatça konuşabilecekleri sessiz bir yere gitmek istiyordu ama Lanny üniversitelilerin uğrağı olan Kelly'nin barına yöneldi. Büyü-

cek bir yerdı Kelly'nın yeri; girişte uzun bir tezgâh, am tahtasıyla kaplı duvarlarda çeşitli üniversitelerin fla-maları, masalarda damalı örtüler, arkalarda bir paralı müzik dolabı, havada bira kokusu vardı. Her cumartesi olduğu gibi, tıklım tıklımdı içerisi. Mira barda durmak-tan hoşlanmadığından delikanlı arkadaki masalardan birine götürdü onu. Masalara bakan bir garson da vardı ama o kalabalıkta onların masasına gelmesi çok uzun sürerdi. Lanny içki almak için tezgâha yanaşarak ora-daki kalabalığın arasında gözden kayboldu. Mira bir siga-ra yaktı. Oturup bekledi. Bir sigara daha içti. Tuvalet e giden erkekler onun yanından geçerken durup şöyle bir süzüyorlardı kızı. Mira hem kaygılanıyor, hem utanıyor-du. Hiç kuşkusuz Lanny bir iki arkadaşına rastlamıştı barda. Tezgâhın başında duranları gözden geçirdiyse de oğlanı göremedi. Bir sigara daha içti.

Biff'le Tommy arka kapıdan girip onu gördüklerinde üçüncü sigarasını söndürüyordu. İki oğlan masaya ya-naşarak Lanny'yi sordular, ayakta çene çaldılar. Tommy bara gitti ve bolca birayla döndü. Biff'le ikisi masaya oturdular. Mira onlarla konuşuyordu ama donuktu; du-daklarının uçları titriyordu. Masadaki bira tükenmeye yüz tuttuğunda Lanny görüldü birden. Tek bir içki ge-tirmişti; Mira'nın istediği viski. Bardağı atarcasına bı-raktı, arkadaşlarını soğuk bir bakışla süzdükten sonra sırtını dönüp dimdik yürüdü gitti bara doğru. Biff'le Tommy önce birbirlerine baktılar, ardından da Mira'ya. Üçü de omuzlarını kaldırarak sessizce bakıştılar. Derken yine konuşmaya daldılar.

Mira'nın içine bir titreme yayılmıştı. Lanny'ye kızmış, daha çok da şaşırmış, korkmuş, huzursuz olmuştu. Peki neden telefon etmişti bu oğlan? Niyeti onu bir ye-re götürüp tek başına bırakmak mıydı? Lanny'nin onu bir yere götürüp sonradan unuttuğu geceleri anımsadı sıkıntıyla; ne var ki o gecelerde bir arkadaş topluluğu-nun arasında olmuşlardı. Her şeyden çok, küçük düştü-đünü hissediyordu. Bu ona güç verdi. Lanny'nin canı ce-henneme! Umursamaz görünecekti Mira. Çok eğleniyor-muş gibi yapacaktı. Eğlenecekti de. Birden canlandı. Ma-sadaki delikanlılar da neşelendiler.

Onlara başkaları da katıldı. Biff gidip birkaç şişe

daha bira getirdi; Mira'ya da bir viski. Duygulanmıştı kız. Biff çok parasızdı. Oğlana bakarak gülümsedi, o da pırıl pırıl bir gülüşle karşılık verdi. Biff ona kolayca kırılabilir, nazik, saf bir yaratılmış gibi davranırdı hep. Onu korumaya hazır olduğunu gösteren bir tavırla, ancak sahip çıkmaya kalkışmadan beklerdi. Hiç bir gün kötü gözle bakmamıştı ona. Delikanlının çökük yanakları, ceketinin tarazlanmış yenleri Mira'yı kederlendirirdi. Biff'e bir şeyler vermek isterdi. Oğlanın ondan -kadınca- bir ilgi beklemediğini biliyordu. Bu çekingenliği topallamasından ileri geliyordu belki. Biff, yoksul ve sakat gençlere sağlanan burslardan yararlanarak girmişti üniversiteye. Çocuk felci geçirmişti. Onun için de, çok akıllı olduğu, yeterince beslense çok yakışıklı olabileceği halde, kızların yanında çok çekingendi. İlk adımın onlardan gelmesini beklerdi hep. Ve Mira onun yanında bulunduğu sürece güven içinde olduğunu bildiğinden Biff'i sevmekten korkmazdı. Sevgisini gülüşüyle gösterdi, Biff de ona sevgiyle bakarak güldü. Tommy de gülüyordu ona, Dan de. Biralar peş peşe devrildikten sonra hep birlikte şarkı söylemeye başlamışlardı. Mira üçüncü viskisini içtiği için gelip giden biraların sayısını farketmez olmuştu.

Rol yapmak zorunda da değildi artık; gerçekten eğleniyordu. Lanny yanında olsa bu kadar eğlenemezdi. Lanny, senin burada ne işin var dercesine bakardı ona; Mira'nın onların arasında bulunmaması, bir iskemle alıp duvarın dibinde oturması gerektiğini söylercesine. Erkekler yiyip içip eğlenirken Mira hafifçe gülümseyerek onları gözlemliydi. Çünkü Lanny'yle aramızdaki ilişki bir kadın - erkek ilişkisi, diye düşündü; sorun bundan doğuyor. Oysa arkadaşların yanında böyle bir sorun doğmuyordu. Hep birlikte dostça eğlenebiliyorlardı. Bunlar benim dostlarım, dedi kendi kendine, kardeşlerim; hepsini seviyordu onların. Herkes birbirinin koluna girmiş, hep bir ağızdan bir meyhane şarkısı söylüyorlardı.

Lanny masaya dönmedi. Birileri müzik kutusuna para atıp plak çalmaya başlamışlardı. Tommy onu dansa kaldırdı, Mira da kalktı. Eski bir Glenn Miller ezgisiydi çalınan. Ardından «Sentimental Journey», «String of Pearls» ve «Baby It's Cold Outside» çalındı. Mira boyu-

na dansediyordu. Oğlanlar da boyuna bira taşıyor, buzları erimeye başlayan dördüncü bir viski masada bekliyordu. Başkaları da geldi masaya; adlarını bilmediği, bazı derslerde birlikte okuduğu çocuklar. Onlar Mira'nın adını biliyorlardı. Stan Kenton çalınıyordu şimdi. Müziğin hızıyla coşkunluğu, onunkiyle birlikte artıyordu. Dansederken, arkada ondan başka kız olmadığını farketti. Oğlanlar da sıraya girmişçesine bekliyorlardı sanki. Ama bunun bir zararı yoktu herhalde; çünkü oğlanlar da teker teker çıkıyorlardı ortaya.

'Lindy' erkekler için icadedilmiş bir danstır. Erkek olduğu yerde durur, eşini döndürüp durur. Özellikle dansetmesini bilmeyen erkekler için icadedilmiş olmalıdır bu dans. Mira'nın da döne döne başı dönmüştü, ama müthiş keyiflenmişti de. Sallanıyor yuvarlanıyor, başı da zonkluyordu; ama dış dünya yokolmuştu artık, Lanny'yi düşünmesine gerek kalmamıştı. Müzik ve hareketten ibaretti Mira şimdi, sorumsuzdu, eşini de düşünmesine gerek yoktu, çünkü her kimse o, umurunda değildi. Büyük bir balo salonunda fır fır dönüyordu, salt hareket kesilmişti.

Bir şarkı sona ererken Biff birden yanına sokularak dirseğini tuttu, kulağına eğilip, «Artık gitsen iyi olacak,» dedi.

Mira büyük öfkeyle ona döndü. «Neden?»

«Mira.» Zorlayan bir şeyler vardı sesinde. «Yürü hadi.»

«Ben Lanny'yi beklemek zorundayım.»

«Mira.» Kısık sesle, umarsızca yalvarıyordu Biff. Mira iyice şaşkına dönmüştü.

«Bana güven,» dedi oğlan. Mira ona gerçekten güvendiğinden uysal davrandı, oğlanın, kalabalığın arasına da yol açıp onu arka kapıdan dışarı çıkarmasına karşı koymadı. Bir iki dakika kapıda durdular. Derken Biff, «Yukarı çıkalım,» diye mırıldandı.

Yukarı dediği yer, Biff'le Lanny'nin iki arkadaşla daha paylaştıkları küçük daireydi. Mira o evde düzenlenen eğlenceye katılmıştı. Lanny bir köşeye yığılıp kalınca Biff oğlanın arabasını alıp kızı evine götürmüştü çok kez. Onun için de Mira herhangi bir çekingenlik duymuyordu. Ancak açık havaya çıkınca ne kadar sar-

hoş olduğunu anlamıştı. Üç viski, onun midesinin alışmadığı bir ölçüydü. Yukarı çıkar çıkmaz kanepeye serildi.

Biff yatak odasına işaret ederek, «Kanepede yata-mazsın,» dedi.

Mira yine oğlana boyun eğdi, onu kanepeden kaldırıp Lanny'nin odası olduğunu bildiği odaya götürmesine karşı koymadı. Biff kızı yatağa yatırdı usulca. Mira etrafında fırıl fırıl dönen odayı seyrederken üstüne bir battaniye örtüp dışarı çıktı ve kapıyı kapadı. Mira oğlanın anahtarla uğraştığını duyar gibi olmuştu ama başı öyle kötüydü ki kendini zorlayarak bir an önce uyumaya çalıştı.

Bir süre sonra, uykuyla şaşkınlık arasında gidip gelerek, uyandı. Gürültüler geliyordu dışarıdan; bağrışmalar, çarpılan kapıların sesi, tartışmalar. Gürültü git gide artıyordu. Kalkmaya çalıştı. Oda fırıl fırıl dönüyordu hâlâ. Dirseğinin üstünde doğruldu. Sesler daha yakına gelmişti şimdi. Yatak odalarının önündeki kordordaydı patırdı. Bir şangırtı, ardından da itişip kakışanların sesleri. Yataktan fırlayarak kapıya koştu. Kapı kilitliydi. Yatağa devrildi yine. Battaniyeye sarınarak oturdu. Gürültü biraz sonra azaldı. Kapılar çarpılıyordu boyuna. Ardından eve sessizlik çöktü. Mira yine kalktı, kapıya vurarak Biff'i çağırmaya hazırlanırken kapı ardına kadar açıldı, içeri, gözlerini kamaştıran bir ışık doldu. Biri kapıda duruyordu.

«Umarım istediğin olmuştur! Orospu seni!» Lanny'ydi bağırان.

Mira gözlerini kırıştırdı. Lanny kapıyı vurup gitti. Mira gözlerini kırıştıtararak öylece oturuyordu. Derken bir iki kapı daha çarpıldı, yine sessizlik ve bir kere daha aralanan kapı. Biff içeri girerek ışığı yaktı, kızın yanına gidip yatağın kıyısına oturdu.

Mira, «Ne oldu?» diye sordu.

Biff'in sesi güçlükle duyuluyordu, konuşan o değildi sanki. Bir şeyler söylüyor, bir şeyler anlatıyordu. Mira oğlanın neyi söylemediğini anlayamadı. Soru sordu, Biff soruları geçiştirmeye çalıştı. Kız üsteledi ve sonunda anladı. Dansedişin, diyordu Biff, bir de Lanny'nin seni yalnız bırakışı. Hep Lanny'nin suçuydu, namussuz

hergele. Çocuklar yanlış bir izlenim edinmişlerdi. Biff kadar iyi tanımıyorlardı Mira'yı; onun -delikanlının deyişle- 'tertemiz' bir kız olduğunu bilmiyorlardı. O yüzden de...

Mira, «Hepsi mi?» diye sordu dehşetle.

Biff sıkın sıkın başını salladı.

Kızın kafası allak bullak olmuştu. Hepsi. Bunu nasıl başaracaklardı acaba? Bir soru daha sordu : «Sırayla mı?»

Oğlan tiksintiyle yüzünü buruşturarak omuzlarını kaldırdı.

Mira onun kolunu tuttu. «Ve sen hepsiyle boğuşmak zorunda kaldın ha? Ah Biff!»

İnceikti Biff; Mira'nın kilosunu onunkinden fazlaydı. «Yok canım, gerçekten boğuşmadım. Yalnız biraz itişip kakıştık, biraz tartıştık. Kötü bir şey olmadı.» Ayağa kalkmıştı. «Seni eve götüreyim. Lanny'nin arabasının anahtarları bende.»

Mira'yı çirkinlikten uzak tutmaya çalışmış, onu esirgemek için elinden geleni yapmıştı. Bilmemek, bilmekten biraz daha az çirkin olacaktı sanki. Ne var ki olayın iğrençliğini duymasını kimse önleyemezdi. Oğlan anlayışlı bir sessizlik içinde arabayı sürerken, ona yalnızca yaptıkları için değil, öyle bir insan olduğu için de minnet duyan Mira hiç konuşamıyordu. Tekdüze bir sesle, birkaç kere üst üste teşekkür etti ama başka bir şey söyleyemedi. Odasına çıkıp yattı ve hemen derin bir uykuya daldı. On dört saat uyudu. Ertesi gün hiç yataktan çıkmadı. Hasta olduğunu söyledi annesine. Bütün pazarı yatakta geçirdi.

13

Ezilmiş, yıkılmıştı. Buydu demek; ona öğretilenlerin tümü yerli yerine oturmuştu. Her şey anlaşılıyordu artık. Ve o her şey Mira'nın kaldıramayacağı bir yükü. Kızlar barlara gitmiyor değillerdi; kızlar dans edebilirlerdi. Başkaları da yapıyordu bunları. Onlarla arasındaki tek fark, Mira'nın orada erkeksiz görünmüş olmasıydı. Bir kadının bir erkeğin malı olduğunu açıkça belli

etmiyorsa, herhangi bir erkek, hatta aynı anda bütün erkekler tarafından saldırılmasında sakınca olmayan kızmış bir kancık olarak görülüyordu. Bir kadının, yakınlarda bulunan her erkeğin ne düşüneceğini, daha da kötüsü, neler yapabileceğini hesaba katmadan, korkusuzca eğlenememesi, yutulamayacak bir haksızlık gibi geliyordu ona.

Bir kadındı ve bu, onu özgürlükten yoksun kılmaya yetiyordu; tarih kitapları kadınlara oy hakkı tanınmasıyla kadın erkek eşitliğinin sağlandığını, kadınların ayaklarının, yalnızca Çin gibi geri kalmış, yabancı ülkelerde bağlandığını ileri sürseler bile. Anayasa ona özgürlük vermiyordu. Geceleri tek başına gezemezdi. Yalnızlık çekse, köşedeki meyhaneye girip biriyle bir kahde içemezdi. Müzeleri gezmek için iki kere trenle New York'a inmiş, iki yolculukta da, yolculuk boyunca uygun-suz önerilerle karşılaşmıştı. Bir erkeğin malı olsa bile, erkeksiz kadın gibi görünmek yanlıştı. O erkek kadını bırakıp gitmişse eli kolu bağlanıyordu. Kendini savunması bile olanaksızdı; onun için de bir erkek gerekliydi. Sıska, topal Biff bile, öyle bir durumda bir kadından daha yararlıydı. O delikanlılar odaya girebilmiş olsalardı, ne direnmekten yarar umabilirdi, ne öfkeden, ne de soğuk durmaktan.

Ve asla, asla özgür olamayacaktı. Hiç bir zaman değişmeyecekti bu durum. Annesinin arkadaşlarını düşündü; onları anlıyordu artık. Nereye giderse gitsin, ne yaparsa yapsın, erkekler ne düşünüyorlar, beni ne gözle görüyorlar, neler yapabilirler diye kaygılanmak, bunu hep akılda tutmak zorundaydı. Birkaç ay önce dışçıye giderken, saçları kızıla boyalı, kamburu çıkmış bir kadının elli yaşlarında, şişman, çirkin bir kadınla ırza geçme konusunu konuştuğunu duymuştu asansörde. Kapılara pencerelere kilit takma zorunluluğundan söz ediyor, cık cık ederek başlarını iki yana sallarken, sen de bizdensin, sen de lafa katıl dercesine bakıyorlardı ona. Mira, içi küçümsemeyle dolu, başını yana çevirmişti. Kim çıkar da bunların ırzına geçer diye düşünmüştü o gün; siz kendi isteğinizi açıklıyorsunuz ama çok beklersiniz. Oysa birkaç gün sonra, evinde saldırıya uğrayarak ırzı-

na geçilen ve öldürülen seksen yaşındaki kadının hika-yesini okumuştu gazetede.

Biff orada beklemeseydi neler olurdu diye düşününce, korku, kan ve kirletilen kutsallıkların imgesi kafasını karanlığa boğuyordu. Sakındığı, koruduğu kızlığı değil, benliğini, bedenini ve kafasını istediği gibi kullanmak hakkıydı. Korkunçtu, korkunç bir şey olurdu; hiç kuşkusuz, sevdiğim erkek dediği Lanny de ona orospu damgasını vurur, sana layık cıan buydu diye homurdanırdı. Onu saygı gösterilmesi gereken kadınlar listesinden çıkarıp geçerdi. Böyleydi bu dünya. Ve Mira başını ne kadar dik tutarsa tutsun, yalnız yürümeye istediği kadar zen göstersin, böyle kalacaktı. Haksızlıktan söz etmek gülünç, karşı çıkmak yararsızdı. Kadın zgrlğ ve kadın hakları konusunda sesini duyurmaya çalışmanın ne sonuç verdiğini deneylerinden biliyordu: Erkekler bu tür konuşmaları, daha da ileri gidebilirsiniz anlamına gelen bir ağrı olarak kabul ediyorlardı.

Onun için de Mira geri çekildi. Yenik düşmüştü. Gururu -gururundan kalan ne varsa- yenilgisini gizlemeye zorluyordu onu; gururunun tümünü buna harcıyordu. Okulun bahçesinde yalnız dolaşıyordu; başı havada, yüzünde buz gibi bir ifade. Kafeteryada yalnız oturuyordu; ya da Biff'le, yahut sınıftaki kızlardan biriyle. Yanından bir erkek geçerse bakışlarını yana çeviriyor, biri seslenerek selam verse bile glmsemiyordu. O gece hangilerinin orada olduğunu kesin olarak bilemiyordu çünkü. O kadar kalabalıktılar ki o gece. O kadar çok tanıdık yüz vardı ki. Öyle dumanlı bir hava, öylesine bir başdönmesi... Lanny'yi uzaktan görürse yolunu değiştiriyordu.

O yılın sonunda Norm'la tanıştı. Arkadaşlarından birinin ailesinin aile dostuydu Norm. Bir aile yemeğinde tanıştılar. Akıllıydı, nazikti, ona saygılı davranıyor, asla yatmaya zorlamıyordu. Mira için, kendi yaşam biçimini seçmek, kendi hayatını yaşamak düşleri yokolmuştu. Yalnız kalacağı herhangi bir düzende, o vahşi sürülerine rastlamak tehlikesi olacaktı her zaman. Vahşi denen insanlara haksızlık ediyorum diye düşündü acı acı:

büyük bir olasılıkla, vahşiler böyle davranışlarda bulunmazlar. Böyle şeyleri uygar insanlar yapar yalnız. Buruk bir acıya gömülmüştü Mira. Onun için hayat yoktu artık; öbür kadınlar gibi, o da bir yarım-hayat yaşayacaktı. Anlayamadığı -yalnızca cinsiyetinden ötürü- baş edemediği bu vahşi dünyadan korunmak zorundaydı. Evlenebilir ya da manastıra çekilebilirdi. İkincisine girercesine, birincisine sığındı ve kendi düğününde ağladı. Dünyadan, bir yıl önce büyük bir çekiciliği, heyecan verici bir ışıltısı olan dünyadan el etek çektiğini biliyordu. Yerinin neresi olduğunu öğretmişlerdi ona. Kahramanlığının nerede bittiğini öğrenmişti. Yenik düşmüş, fethedilmişti. Kendini Norm'a adayacaktı artık; bir kaleye sığınırcasına, onun kollarına sığındı. Dedikleri doğrudu kuşkusuz : Kaçının yeri, kendi yuvasıdır. Eiff evleneceğini haber alınca kafeteryada, bir sürü erkeğin önünde kutlamıştı onu. «Aslında Norm'u kutlamak gerekir,» demişti yüksek sesle. «El değmemiş bir kızla evleniyor. Bunu çok iyi biliyorum.» Bir bakıma, Mira'nın tutumunu onaylayan bir sözdü bu; ama Biff bir övgü olarak söylemişti. O zaman Biff'i de kafasından sildi. Kimileri şöyle düşünüyorlardı, kimileri böyle; gel gör ki düşündükleri hep aynıydı.

14

Büyük bir olasılıkla, tiyatro oyunları okuya okuya, ya da hepsi evlenmeyle sona eren kadınlara ait **Bildungsroman**(*)ların etkisiyle edindiğim bir tiyatro anlayışı, öyküyü burada bağlamamı, perdenin inişi kadar kesin bir 'son'la bitirmemi söylüyor. Ne de olsa evlilik bir kız için büyük bir değişiklik, yepyeni bir hayat olacaktır. Ne var ki Mira için, yeni bir başlangıçtan çok, eskinin sürüp gitmesi gibi bir şey oldu. Yaşadığı dünyanın dış olayları değişmişti ama, iç olaylar hemen hemen aynıydı.

Annesiyle babasının evinden ayrıldı tabii; tuttukla-

(*) Kişinin büyüme, yetiştirme sürecini ele alan roman türü.

rı küçük möbleli daireyi kendi 'yuvası' haline getirecek ufak tefek şeyler, -havlular, bir iki perde, bir iki kilim- aldı, ve bundan haz duydu. Coburg'da, Norm'un okuduğu tıp fakültesinin yakınındaydı tuttukları ev. Mira üniversiteden ayrıldı; pek fazla üzülmeden. Bir daha oraya dönmek, o yüzleri görmek istemiyordu. Genellikle kendi seçtiği kitapları okurdu zaten. Üniversitede öğrendiklerini kendi kendime de öğrenebilirim diye mantık yürüttü. O bir iş bulup ailenin geçimini sağlayacak, Norm da üniversiteyi ve stajı bitirecekti. Bir kere doktor oldu mu gelecekte korkuları kalmazdı artık. Her şeyi hesaplamışlardı.

Norm'un annesiyle babasının New Hampshire'daki küçük kır evinde geçirdikleri balayının ardından Coburg'a döndüler. Norm kitaplarına, Mira da bir iş bulma girişimlerine. Araba kullanmasını bilmediğinden iş aramak kolay olmuyordu. Norm'un ona öğretmenlik etmesini istedi. Delikanlı isteksiz göründü. Bir kere, araba hemen her gün gerekliydi ona. İkincisi, Mira'nın makinelerle arası pek iyi değildi, kötü bir sürücü olacaktı. Karısına sınıksız sarıldı. «Sana bir şey olursa ben de ölürüm.» Mira'nın kafasını kemiren bir kurt vardı ama kocasının bu büyük sevgisi onu öylesine sarmış, öyle büyük bir gönül borcu altına girmişti ki kurdun niteliğini araştırmadı. Bazan otobüse binerek, bazan annesine onu arabasıyla götürmesi için dil dökerek, sonunda 35 dolar haftalıkla daktilo olarak çalışacağı bir iş buldu. Haftada otuz beş dolarla yaşanabilirdi ama pek rahat yaşamamazdı. New York'ta iş aramaya karar verdi; New Jersey'den trenle gidip gelebilirdi her gün. Norm duyunca dehşete kapıldı. New York! Çok tehlikeli bir yerdi New York. Kazancının üçte birini yol parasına harcayacaktı. Sabahları erkenden kalkmak zorunda kalacak, akşam eve geç saatlarda dönecekti. Onca erkek vardı bir de...

Mira kocasına Kelly'nin yerindeki geceden söz etmemişti ama, ya Norm da onunkine benzer bir korku içindeydi, ya da Mira'nın korkusunu sezmişti. Çünkü sözü edilmeyen korkunç tehlikeyi, kullandığı ve yıllar boyu -hiç gereği kalmadıktan sonra bile- kullanacağı o tek kelimeyle belirtivermişti. Norm böyle yapmasaydı

Mira korkularından kurtulabilirdi belki. Adının başındaki Bayan sözcüğü bir erkeğin malı olduğunu gösteriyor, ona güç veriyordu. Bir erkeğin koruması altında olduğu bilinirse ona saldırmaları güçleşirdi.

New York'ta iş aramaktan vazgeçti, daktilo olarak çalışmaya başladı. Norm da günün birkaç saatında çalışabileceği bir iş buldu, yeni düzenlerine yerleştiler.

Balayını çok sevmişti Mira. Bir erkeğe korkusuzca sarılabilmek, onu korkusuzca öpebilmek inanılmaz bir zevkti. Gerçi Norm prezervatiften başka bir şey kullanmıyordu ama evlilik gebelik korkusunu azaltmıştı. Mira çıplak görünmeye çekiniyordu. Norm da öyle. Bu utançlık onları güldürüyor, ortak bir haz veriyordu. Tek sorun, Mira'nın orgazm olamamasıydı.

Bir ay sonra, frijid denen kadınlardan olduğuna karar verdi. Norm bunu gülünç buldu; tecrübesizliktendir diyordu. Evli arkadaşları vardı, onlar zamanla durumun değişeceğini söylemişlerdi. Mira, çekinerek, sen biraz yaştan alamaz mısın, diye sordu. Tam eşiğine gelmişken Norm işini bitiriyor, sürdürecektir hali de kalmıyordu. Sağlıklı bir erkek kendini tutamaz, tutmamalıdır diyordu Norm. Mira, daha da ürkek bir tavırla, ikinci bir kere deneyemez misin diye sordu, Norm bunu kendisi için zararlı -ve büyük bir olasılıkla- olanaksız görüyordu. Tıp öğrencisiydi ne de olsa. Mira ona inandı. Payına düşünle yetinmeye karar verdi. Kocasının uyumasını bekledikten sonra mastürbasyon yaparak orgazm oluyordu. Norm da seviştikten sonra hemen uykuya dalıyordu zaten.

Durum böylece sürüp gitti. Zaman zaman arkadaşlarını ağırlıyorlardı. Mira yemek pişirmesini öğrendi. Kocasını çamaşıra yardım ediyor, Cuma akşamları onu alışverişe götürüyordu. Haftalığını Cuma günleri alıyordu Mira. Çok zorlarsa, Cumartesi günleri evin temizliğine de yardım ediyordu Norm. Bazan, bir konuga içki verirken ya da kocasıyla gezmeye gitmek üzere hazırlanıp süslenirken kendini olgun bir kadın gibi görüyordu. Ancak çok kez, yanlış bir eve giren bir çocuk gibi hissediyordu. İş çok sıkıcıydı. Otobüslerde, kendisi gibi renksiz, yorgun insanların arasında geçen saatlar bir yoksulluk ve pislik duygusu veriyordu ona. Akşamları Norm

televizyonu açmadan duramıyordu (düğün armağanı olarak verilen paralarla aldıkları tek büyük eşya buydu); evde, oturma ve yatak odası olarak kullanılan odayla mutfaktan başka yer olmadığından Mira televizyonu dinlemek zorundaydı. Kitap okumaya çalışıyordu ama dik-kati dağılıyordu boyuna. Televizyon insanı tüketen, insana el koyan bir alettir. Hayat bomboş geliyordu Mira'ya. Kendi kendine, kızlar evliliğin bütün boşlukları dolduracağı, bütün dertlere derman olacağı inancıyla yetiştikleri için bana öyle geliyor, dedi. Gerçi o böyle bir inancı -bilinçli olarak- benimsememişti ama etkisi altında kalmıştı herhalde. Suç bende diyordu; doğru dürüst bir şeyler okumak istesem yapabilirim. İyi ama, diye tartışıyordu kendisiyle, sekiz saat büroda, iki saat otobüslerde geçiyor, eve geldikten sonra yemek yap, bulaşık yıka -bulaşık Norm'un kesinlikle el sürmediği bir işti- okuyacak hal kalmıyor ki. Ayrıca da geceleri şu televizyonun sesi hiç kesilmiyordu. Üniversite açılınca daha iyi olacaktı belki. Norm geceleri ders çalışmak zorunda kalacaktı o zaman. Yine de, yirmi yaşına geldiğini akılda tutmak gerekirdi. İkinci kişiliği, bir düşün diyordu, Keats yirmi yaşına geldiğinde neler başarmıştı! Sonunda bütün benliği ayaklanıyor ve tartışmaya bir son veriyordu : Ee, rahat bırak beni! Elimden geleni yapıyorum işte!

Benliğinin bir bölümüyle, başka türlü yaşayamayacağını biliyordu. Sıkıcı günler ardarda gelip geçiyor. Mira secemediği, anlayamadığı bir amaç uğruna çabalıyordu. Özgürlük sözcüğü dağarcığından çıkmıştı; onun yerini olgunluk aldı. Olgunluğun sağ kalmayı başarmak anlamına geldiğini seziyordu. Geceleri birbirlerine sarılıp ciddi konular konuştukları sayılı anlar bir yana bırakılırsa, her zamanki kadar yalnızdı. Bir gece kocasına neler yapmak istediğini açıkladı. İlerde yine Üniversiteye dönmek, doktora yapıp öğretmenlik etmek isterdi. Norm'un aklı başından gitmişti. Bütün sorunları serdi önüne : Para sıkıntısı çekerlerdi, Mira yorgunluktan ölürdü; çünkü bir yandan okurken bir yandan evin işini de görmek zorunda kalacaktı. Okul açılınca Norm karısına ev işlerinde yardımcı olamayacaktı. Mira, ev işlerini bölüşürdük, dedi. Norm ailenin geçimini sağlamak erkeğin

görevidir, dedi. Diretmiyordu, sert konuşmuyor, yasaklamıyordu; hatırlatıyordu yalnızca. Mira şaşkın şaşkın baktı, alnını kırıştırdı, sonunda isteksizce de olsa para kazanmanın erkeğin görevi olduğunu kabul etti. İstedigi bu değil miydi? Norm sorumlu bir erkekti; Lanny'ye benzemiyordu. Karısı dört ayak üstünde mutfağın taşlarını fırçalar, bir yandan bitişik odada ağlayan bebeğin sesini dinlerken arkadaşlarıyla meyhanelerde gezecek erkeklerden değildi. Tıpta okumak zordur, diyordu Norm; dersler bütün zamanımı alır. Mira senin yapamadığını ben yapabilirdim, diye karşılık verdi. Hem tıp öğrenimi yapar, hem de ev işlerine yardım edebilirdim. O zaman Norm büyük silahını ortaya çıkardı. Bir sürü erkek olacaktı üniversitede, onu rahat bırakmayacaklardı, profesörler benimle yatmazsan sınıfı geçemezsin, diye tutturacaklardı. Bu kez çok ileri gitmişti. Mira biraz düşündü. «Bana öyle geliyor ki elinde olsa beni bir manastıra kapatırsın; yalnız seninle görüşmeme izin verilen bir manastıra.»

«Doğru,» dedi Norm. «Elimde olsa yapardım.» Ciddi konuşuyordu.

Mira ondan uzaklaştı, kocası da hemen uykuya daldı. Mira'nın özlemini çektiği korunma, üç ay içinde boğucu bir baskı halini almıştı. Korunmak, güven içinde yaşamak istemişti değil mi? Böylesine mutsuz olmasaydı kahkahalarla gülerdi.

15

Yaşamak bir sanattır. Düşünce ve duyuların körlenmesini: ne beklediğini kesin olarak bilmek merakına kapılmadan, beklemeye alışmayı gerektirir. Mira için, 'Son' denen şey Norm'un üniversiteyi ve tıp stajını bitirmesi anlamına gelen belirsiz bir kavramdı. Gelgelelim bu da yıllar sonra gerçekleşebilecekti. Beş yıl daha bu sıkıcı ve boş hayatı yaşayacağını düşünmek öylesine katlanılmaz bir şeydi ki hiç düşünmemeyi yeğliyordu.

Üniversite açılınca Norm televizyon seyretmekten vazgeçmişti gerçekten. Ne var ki televizyon açık olmasa da dikkatini toplayamıyordu Mira. Sorunun yorgunluk-

tan ileri gelmediğini anlamaya başladı. Ciddi bir kitap, onu düşünmeye zorlayan bir kitap aldı mı düşünmeye başlıyordu. Bu da dayanılacak gibi değildi; çünkü düşünmek, insanın kendini, kendi hayatını da düşünmesini gerektirir. Geceleri yutarcasına okumaya başladı. Yeni yetmelik dönemine dönmüştü sanki, eline geçeni okuyordu. Polis romanları; O'Hara, Marquand, Maugham gibi hafif toplumsal hicivciler. Daha gerçek bir şeyi kaldıramıyordu.

Norm'u hiç suçlamıyordu. Ona bakıyor, onun için kaygılanıyor, sevdiği yemekleri pişiriyor, hiç bir şey istemiyordu. Nefret ettiği Norm değil, yaşadığı hayattı. İyi ama kişiliği böyle olduğuna göre başka türlü bir hayat yaşayabilir miydi? Norm çoğu zaman hırçın ve surat-sızdı gerçi; ancak onu çok sevdiğini, onunla mutlu olduğunu da söylüyordu. Onun nefret ettiği de şu saçma okul, şu mıymıntı profesörlerdi. Fakültenin ilk yılını orta dereceyle bitirdi. Notlarının düşük olmasında Mira'ya suç buluyordu. Karısı onu kaygılandırıyordu, çünkü karısı gebeydi.

Mayısta aybaşı olmamıştı Mira. Genellikle günü akşamadığından huzursuzluk duydu. Diyafram kullanmakta pek becerikli olmadığından, birkaç kötü deneyden sonra, yine prezervatif kullanmakta diretmışti kocası. O heyecanla yatakta beklerken karısının on dakika banyoda uğraşmasını istemiyordu. Mira, onun denetimi elinde bulundurmaktan hoşlandığını da sezmişti. Prezervatiflere güvenilemeyeceğinden korkuyordu ama, bazan, iyice parasız kaldıklarında Norm onu bile kullanmıyor, zamanında çekileceğini söylüyordu. Mira bunun tehlikeli olduğunu savundu, kocası değildir dedi.

Bu konuda sözü, kararı kocasına bırakmış olmasına çok şaşacaktı yıllar sonra. Aslını söylemek gerekirse diyafram kullanmaktan hoşlanmıyordu. Cinsellikten nefret etmeye başlamıştı artık. Çünkü Norm onu isteklendiriyor, doyuma ulaşmasını sağlamadan bırakıyordu. Mastürbasyon yaptığı zaman gözyaşı döküyordu Mira. Geriye bakınca, çocukken nasıl annesiyle babasının istediği gibi yaşamışsa, daha sonra da Norm'un istediği gibi yaşamış olduğunu anlıyordu. Çocukluğunu bir ortamdan öbürüne aktarmıştı sanki. Ve Norm ondan vedi

yaş büyük olduğu, savaşa katıldığı, birkaç serüven yaşadığı halde, yirmi yaşında bir çocuğa babalık edecek kadar olgun değildi. Belki de, kafasının karanlık bir köşesinde, bir çocuk sahibi olmak isteğini taşıyordu Mira. Bunu bekliyordu belki; olgunluk adını verdiği şey bir çocuk yapıp işi bitirmek anlamına geliyordu. Belki.

Ancak o ilk aylarda, çocuk sahibi olmak bir felaket gibi gelmişti. Nasıl yaşayacaklardı? Bembeyaz, gergin bir yüzle kadın-doğum uzmanlarından birine gitti. Durumunu öğrenip eve döndüğü gece Norm önemli bir sınava hazırlanıyordu. Mira işten, otobüslerde gidip gelmekten, doktorda bir saat beklemekten iyice yorgun düşmüştü. Duraktan eve yürürken kocasının yiyecek bir şeyler hazırlamış olmasını diledi. Oysa kapıdan girdiğinde Norm tuzlu bisküiyle peynir yiyor, bir yandan da ders çalışıyordu. Nerede olduğunu bildiği halde, karısının bu kadar geç kalmasına kızmıştı. Mira eve girince eşikte durup ona baktı. Norm da karısını süzdü sessizce. Üç haftadır hep aynı konu konuşulmuştu; bir şey söylemeye gerek yoktu.

Ansızın, elindeki kitabı karşıya fırlattı Norm.

«Hayatımı mahvettiğinin farkındasın değil mi?»

Mira salıncaklı iskemlenin ucuna ilişti. «Ben mi senin hayatını mahvettim?»

«Okulu bırakmak zorunda kalacağım! Başka türlü geçinemeyiz.» Sinirli sinirli bir sigara yaktı. «Ayrıca, sen böyle bir haberle gelince yarınki sınava çalışacak kafa da kalmadı. Bu sınavı veremezsem sınıfta kalacağım! Bunu biliyor muydun?»

Mira birden ondan uzaklaşmıştı. Arkasına yaslanarak gözlerini kapadı. Kocasına, onu suçlamaya hakkı olmadığını göstermek isterdi. Gelgelelim Norm'un kendisini haklı görmesi, Mira'ya yaramaz bir çocuk gibi davranmak için geçerli bir neden olduğunu düşünmesi kızı yıkmıştı. Mira'nın karşı koyamayacağı bir güçtü bu. Bütün dünya erkeğin hakkını destekliyordu çünkü. Onu biliyordu. Yine de denedi. Öne eğildi :

«Peşine düşüp yatağa mı sürükledim seni? Benim yöntemime güvenilebilirsin demiştin. Bunu söyleyen sendin, Sayın Tıp Öğrencisi!»

«Güvenilebilirsin dedimse öyledir.»

«Evet. Onun için gebe kaldım.»

«Kalmazdın diyorum sana!»

Mira kocasına baktı. Erkeğin dudaklarının çevresi morarmış, ağzı, incecik, hain bir çizgi halini almıştı.

«Bu çocuğun babası ben değilim demeye mi getiriyorsun? Bunu mu söylemek istiyorsun?» Sesi titriyordu.

Acı bir nefretle karısına baktı Norm. «Nereden bileyim? Senden başka kimseyle yatmadım diyorsun ama nasıl emin olabilirim? Lanny'yle senin hakkında az şey söylenmedi. Herkesin dilinde geziyordun. O günlerde uilediğini yapıyordun, şimdi de öyle yapmadığına nasıl emin olabilirim?»

Mira arkasına yaslandı yine. Cinsellik konusundaki korkularını, erkeklerden korktuğunu, anlamadığı bir dünyaya adım atmaktan çekindiğini anlatmıştı Norm'a. O da karısına sarılarak, onun yüzünü okşayarak dinlemişti. Anlar gibi görünmüştü. Mira kurtulduğunu düşünürken düşmanı evine aldığını, gövdesinin içine aldığını -gövdesinin içinde büyüyordu şimdi- görüyordu. Norm da öbürleri gibi düşünüyordu. Kendisi erkek, karşısındaki kadın olduğu için doğuştan edindiği bir takım hakları vardı. O da öbürleri gibi, bir yanda bakirelik ve saflık, bunun karşısında da ahlaksızlık ve orospuluk denen şeylerin bulunduğu inanıyordu; bütün kadınlar için geçerliydi bu. Oysa çok ince bir erkekti, saygılıydı, erkek soyunun en iyilerindendi. O da öbürlerine benziyorsa hiç umut yoktu. Böyle bir dünyada yaşamaya değmezdi. Mira iyice arkaya yaslanarak gözlerini yumdu ve oturduğu yerde sallanmaya başladı. Kafasının kuytu, karanlık bir köşesine çekildi. Ölmek için çeşitli yollar bulunurdu. Bunu şu anda düşünmesi gerekli değildi. En önemlisi çıkış yolunu bulmaktı ve bulmuştu. Ölecek, bütün bunlar sona erecekti. Bitecekti hepsi. Şu anda duyduklarını duymak zorunda kalmayacaktı bir daha. Şu anda duydukları yıllardır duyduklarından pek farklı değil, ancak çok daha güçlüydü. Bedeninin her noktasında patlamalar oluyordu. Yüreği, midesinden de, beyninden de çok acıyordu. Ateş ve gözyaşına dönüyordu patlamalar. Gözyaşları da öfkenin ateşi kadar acı veriyor, yakıyordu. Söylenecek bir şey yoktu. Norm asla anlamayacaktı. Çok derinlere iniyordu sorun. Ve görünüşe

bakılırsa Mira yalnızdı, kimse bu duyguları paylaşmıyordu. Kendini çok haklı bulduğu halde, haksızdı herhalde. Önemi yoktu. Artık hiç bir şeyin önemi yoktu.

Uzun bir süre sonra Norm karısına sokuldu, salıncaklı iskemlenin yanına diz çöktü. «Sevgilim?» dedi tatlı tatlı. «Sevgilim?»

Mira sallanıyordu.

Norm karısının omuzunu tuttu, Mira ürpererek geri çekildi.

«Benden uzak dur,» dedi. Dili damağından ayrılmıyordu. «Rahat bırak beni.»

Norm alçak bir tabure alıp onun dizlerinin dibine oturdu, kollarını bacaklarına sardı, başını kucağına dayadı. «Özür dilerim, sevgilim. Çok üzgünüm. Okulu nasıl bitireceğimi bilemediğim için sinirlendim. Belki annemle babam bize yardım ederler.»

Kocasının yalan söylemediğini biliyordu Mira. Doğruydı, o da en az karısı kadar korkuyordu. Ama karısını suçlamaya hakkı olduğunu da sanıyordu. Mira gebe olduğunu öğrenince çok sıkılmış, ancak Norm'u suçlamak aklına gelmemişti. Onun gözünde, birlikte bulaştıkları bir belaydı bu. Elini kocasının başına koydu. Norm'un da suçu yoktu. Her yana sızmıştı zehir. Zararı yoktu. O ölecek, bunlardan kurtulacaktı. Norm karısının elini başında hissedince ağlamaya başladı. Evet, çok korkuyordu gerçekten; Mira'nın korkusundan büyüktü onunki. Karısının bacaklarına sımsıkı sarılmıştı. Öyle demek istemedim diye hıçkırarak özür diliyor, ne yaptığımı bilmiyordum, çocukluk ettim diyordu. Mira onun başını okşamaya koyuldu. O zaman biraz açıldı Norm. Şakalar yaptı, karısının yanaklarından süzülen ıslaklığı sildi, başını onun göğsüne dayadı. Mira sarsıla sarsıla, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, Norm büyük bir şaşkınlıkla ona sarılarak, «Özür dilerim, tatlım. Ah canım, çok üzgünüm,» diye söyleniyordu. Anlamadığından, bilemediğinden, asla anlayamayacağından; benden kuşkulandığı için ağladığını sanıyor, diye düşündü Mira. Hıçkırıkları seyrelince kocası başını kaldırıp ona baktı ve sen acıkmadın mı, diye sordu. Mira anlamıştı; kalkıp yemek hazırladı. Ocak ayında çocuğunu doğurdu; bir buçuk yıl sonra da ikincisini. Norm'un ailesi senet karşılığında

borç vermişti onlara. Oğulları muayenehane açınca öde-
necek olan sekiz bin dolar. İkinci doğumdan sonra yeni
bir diyafram aldı Mira. Ama başka bir insan olmuştu
artık.

16

Büyük saygı duyduğum romancı Virginia Woolf, Ar-
nold Bennett'i eleştirirdi. Bir yazısında, Bennett'in ro-
manlarına saldırmıştır. Woolf, Bennett'in gerçeklere, ay-
rıntılarla sayılara, kirli dolarlara -ya da sterlinlere- kı-
şiyi kişi yapan canlı, kıpırtılı anlarla hiç ilgisi olmayan
dış ögelere aşırı önem verdiğini yazmıştı. Woolf, insa-
nın özü konuşmasından sezilir diye düşünüyordu; sırtın-
daki on yıllık paltodan, elindeki -sebze ve makarna do-
lu- fileden, bir bakışın parıltısından, bir iç çekmesin-
den, bir trenin basamaklarını ağır ancak kararlı adım-
larla inerek Liverpool'un puslu aydınlığında kaybolu-
şundan anlaşılır. Bir insanın kişiliğini anlamak için o
insanın banka defterini görmek gerekmez. Ben Ben-
nett'i hiç sevmem, Woolf'a hayranım; ama yine de, ster-
linlerle peniler, Woolf'un Rhoda'sıyla Bernard'ını, ya-
zarın itiraf etmeyeceği ölçüde etkilemiştir bence. Yoo,
bilmesine bilirdi gerçi. Her insana yılda beş yüz ster-
linle benim diyebileceği bir odanın gerekli olduğunu çok
iyi bilirdi. Shakespeare'in kız kardeşini gözünün önüne
getirebiliyordu. Shakespeare'in kız kardeşinin sonunda
bir şiddet eylemine kurban gideceğini düşlerdi; oysa ben
böyle olmadığını biliyorum. Böyle olmadı, çünkü gerekli
değildi. İstemedikleri erkeklerle evlenip nefret ettikleri
bir hayat yaşamak zorunda kalan pek çok Çinli kadının
evinin avlusundaki kuyuya atlayarak canına kıydiğini
biliyorum. Böyle şey olmaz demiyorum, olanlar genellik-
le böyle değildir diyorum yalnızca. Böyle olsaydı, nüfus
artışı diye bir sorun doğmazdı. Ayrıca, bir kadını mah-
vetmenin çok daha kolay yolları vardır. Onu öldürmek
ya da ırzına geçmek gerekmez. Dövmek bile gerekmez.
Evlenirsiniz, olur biter. Onu da yapmak zorunda değil-
siniz aslında. Otuz beş dolar haftalıkla büronuzda ça-
lıştırsanız da olur. Shakespeare'in kız kardeşi -Woolf'un

düşündüğü gibi- ağabeysinin peşinden Londra'ya yollanmıştı gerçekten. Ancak Londra'ya ulaşamadı. Yolculuğun ilk gecesinde ırzına geçildi, dışarıdan görülmeyen yaralarıyla, kanlar içinde, ilk rastladığı köye sığındı güçlkle. Kısa bir süre sonra da gebe olduğunu anlayarak kendisini ve çocuğunu güvence altına almaya çalıştı. Ona göz koyan bir herifin varlığını öğrendi, adamın kolay kanan biri olduğunu anlayarak onunla yatıp kalktı. Bir iki ay sonra gebe olduğunu açıklayınca adam görevini yerine getirerek kadınla evlendi. Erken doğan çocuk onu biraz kuşkulandırdı; kavga ettiler, kadın dayak yedi ama sonunda adam sesini kesti. İçinde bulunduğu durumda hoşuna giden bir şey vardı çünkü. Anasının evindeki rahatlığa -ve anasının ona vermediği bir şeye- kavuşmuştu. Bunların karşılığında, onun tohumundan geldiğine pek emin olamadığı bir bebeğin çıtlıklarını dinlemek zorunda kalsa bile, şimdi, hiç biri babasının oğlu, ya da oğlunun babası olup olmadığını kesin olarak bilmeyen meyhane arkadaşlarından farkı yoktu. Ne var ki bu arada Shakespeare'in kız kardeşi de bütün kadınların eninde sonunda öğrendiği dersi iyice bellemiştir : Erkek, kadının birinci düşmanıdır. Aynı zamanda, bu dünyada erkeksiz yaşayamayacağını da öğrenmiştir. Dehasını, tiyatro oyunları, şiirler yazmak için kullanabileceği dehasını yazısıyla değil, konuşmasıyla ortaya koyar. Diliyle yönetir erkeği; dırdır eder, yalvarır, dil döker, alay eder, paylar ve Tanrının ondan güçlü yaratmayı uygun gördüğü bu yaratığı; aptallığından ötürü hor gördüğü, kendine zarar verebileceğini bildiği için korktuğu o iri yarı budalayı denetim altına alır.

İki cins arasındaki doğal ilişki budur işte.

Yalnız şuna dikkat edin. Erkek kadını pek fazla dövmemelidir. Onu öldürmek istemez herhalde. Çünkü öldürürse hizmetçisini kaybedecektir. Sterlinlerle peniler de yeterince güçlü silahlardır. Hiç kuşkusuz para erkek için de önemlidir ama, hizmetlerinin karşılığında para almadıkları halde, kadınlar için daha da önemlidir. Çünkü yetenek, eğilim ve öğrenimleri ne olursa olsun, her kadın -bekar olanı bile- aynı işleri görmek zorundadır. O pırıltılı sterlinleri ele geçirmediğçe, bu işlerden kurtulmanın yolu yoktur. Çocuk bezlerindeki kurumuş

kakayı mutfak bıçağıyla kazıyarak, çalifasulyesinin biraz daha ucuza satıldığı bir manav arayarak, bir öksürük sesiyle uyanmaya alışarak, bütün zekamızı erkek gömleklerinin en kolay, en çabuk nasıl ütüleneceğini, mutfak taşlarının en kısa yoldan nasıl temizleneceğini, bir yandan çocuk büyütürken bir yandan dışarıda çalışmayı nasıl başarabileceğimizi hesaplayarak, çalışıp biriktirdiğimiz parayı -ayyaş heriften saklayıp- çocuğun üniversite masrafı olarak ayırmakla geçirdiğimiz yıllar... Bunlar yalnızca yürek, zeka ve enerji gerektiren şeyler olmakla kalmaz, çoğu kez yaşamın temel taşları, hatta özü haline gelir.

Olabilir, diyeceksiniz sıkıntıyla; olabilir ama kimi ilgilendirir bunlar? Siz gidin balinaları, mezbahaları, ya da kaynakçılığı konu alan yazıları okuyun. Yahut İvan Denisoviç'in Hayatından Bir Gün'ü. Bu pis ayrıntılar size ne kadar sıkıcı geliyorsa bana da aynı ölçüde sıkıcı geliyor aslında. O ayrıntıları insanın gözünün içine sokmayan, ama hep varolduklarını sezdirenen Dostoyevsky'ye hayranım. Dostoyevsky'de hep arka planda kalır onlar: zaman'ın kanatlı arabası gibi. Oysa bir kadının hayatındaki pis ayrıntılar arka planda kalmaz, bütün yüzeye yayılırlar.

Mira iki kere batmıştı suyun dibine, bir kere daha batacaktı. Sonra da boğuldu. Gelişme ve hazırlıkla geçen yılların ardından, olgunluğa erişti. Bir çocuk doğurmak olgunluğun belirtisidir değil mi? Sonra da küçülmeye başladı. Onu da farketmişti Wollf; pek çok kadının evlendikten sonra küçüldüğünü. Gelgelelim Mira'nın suyun dibine batışı, hatta boğuluşu akıl sağlığı diye de adlandırılıyor : Değiştirmeye gücümüzün yetmediği kaçınılmazı kabullenmek. Yine de, nikâh günü kilisede ağlamakta haklıydı; salıncaklı iskemlede oturup ölümü seçerek ağlamakta haklıydı.

Bizim uygarlığımız, güçlü kişilerin içinde bulundukları koşulların üstüne çıkabileceklerini savunur. Hardy, Dreiser, Wharton gibi yazarları sevmem ben: onların kitaplarında dış dünya öylesine güçlü, öylesine alt edilmez bir öğedir ki bireye hiç şans tanınmaz. Onları okurken sabırsızlanırım; işaretli kağıtlarla kumar oynanmış gibi gelir bana. Aslında onların anlatmak iste-

diği de budur ama, dedikleri doğruysa, ben oynamak istemiyorum. Başka bir masaya, yalnızca olasılık hesaplarıyla baş etmek zorunda olduğum sanrısını -sanrıysa eğer- koruyabileceğim bir masaya geçmek, kazanma şansım olduğuna inanmak isterim. Kaybedersem, kötü oynadığım için kaybettim diyebilirim o zaman. Buna, trajik yanlışlı denir, tıpkı suçluluk duygusu gibi, insanı rahatlattır. Aslında doğru bir yol vardı ama ben bulamadım diye avunur insan.

En çok saydığım kişiler, yüce ruhlu Cassirer gibileri, dış dününün, insanın iç dünüyasını zedeleyemeyeceğini söylerler. Doğru mudur dersiniz? Kendimi bildim bileli, insan kafasının her şeyden güçlü olduğunu, bedenin hedef olduğu her türlü aşağılanmanın üstüne çıkabileceğini okudum kitaplarda. Gel gör ki deneylerim aynı kanıyı uyandırmıyor bende. İnsanın bedeni bütün gün kakayla ve çalıfasulyesiyle uğraşmak zorunda kalınca kafası da onlarla uğraşıyor.

17

Norm'un, bebeğin her nasılsa tümüyle Mira'nın işi olduğu konusundaki duygusu karısına da bulaşmıştı. Mantık açasından bunun yanlış olduğunu bildiği halde, kocasının davranışı -karısı, yapılmamasını söyledikleri bir şeyi yaptığı için annesiyle babasının karşısında özür dilercesine duruşu, Mira'nın durumunu kayıtsız bir hoş-görüyle karşılayışı, yıl sonunda aldığı kötü notları açıklarken, «Yok canım, aslında senin suçun değil,» deyişi-her türlü mantıklı tartışmadan daha çok etkilemişti kızını. Üstelik öyle bir noktaya gelinmişti ki, artık -gerçekten- tümüyle onun işiydi çocuk. Onun karnında büyü-yordu. Mira bir çizmenin altında ezilen bir yağ damlası gibi hissediyordu kendini. Çalıştığı şirket gebe kadınların büroda görünmelerinden hoşlanmıyordu; gebelik ayıp bir şeydi sanki, tıpkı kullanılmış hijyenik bezler gibi, saklanması gereken bir şey. Mira, onurundan geriye kalan ne varsa hepsini küçük anılar kutusuna -onurun yeri de onların arasındaydı kesinlikle- tıktı ve yalvarmaya gitti. Kocasının bir öğrenci olduğunu açıkladı şir-

ket yetkililerine. Bir tıp öğrencisi. Büyülü bir kelimeydi bu. Şirket yetkilileri çok iyikalpli kişiler olduklarından gebeliğinin sekizinci ayına kadar çalışmasına izin verdilerse de her zaman temiz, düzenli ve bakımlı olmasını emrettiler.

Gebeliği süresince hep hastaydı Mira; mide ağrısından, bulantıdan kurtulamıyordu. Bunun fizyolojik durumunun dışındaki bir etkenden ileri gelebileceği aklının köşesinden geçmedi. Küçük gövdesi müthiş şişmiş, yedinci aydan sonra korkunç bir rahatsızlık içinde yaşamıştı. Midesine iyi gelir umuduyla boyuna atıştırıyordu. On yedi kilo şişmanladı. İşten çıktıktan sonra, sekizinci ve dokuzuncu aylarda, dengesini korumakta öylesine güçlük çekiyordu ki yürümek bile dert olmuştu. Yatsa da pek rahat etmiyordu. Çoğunlukla perdeleri kapalı duran odada oturuyor, ayaklarını bir tabureye uzatıp karnının iki yanına iki yastık dayayarak Geçmiş Şeylerin Anıları'nı okuyordu. Yine de alışverişini yapıyor, evi temizliyor, yemek pişiriyor, çamaşırlarını köşedeki çamaşırhaneye götürerek oradaki makinelerde yıkıyordu (Bebek doğduktan sonra bunu büyük bir zevk, evden tek başına, tek başına değilse bile zır zır ağlamayan, kocaman beyaz bir bohçayla çıkmayı bulunmaz bir fırsat sayacağı hiç aklına gelmedi). Çarşafı, Norm'un gömlekleri ütülüydü. Faturaları ödeyip hesapları yapıyor, gazetelerdeki yemek tariflerini okuyarak ucuz yiyecekleri daha değişik biçimlerde sunmasını sağlayacak yemekler öğrenmeye çalışıyordu. Yapmadığı, yapmamakta direttiği tek şey düşünmekti.

İnsanın isteyerek gebe kalması nasıl bir şeydir bilmiyorum. Benim tanıdığım kadınların düştükleri durumdan farklıdır herhalde. Kıvanç veren bir olaydır belki; kadınla erkeğinin paylaştıkları sevinçli bir olay. Ancak benim tanıdığım kadınlar için, gebelik korkunç bir kavramdı. Büyük bir acı verdiği için değil -acı vermez, olsa olsa rahatsızlık verir- insanı silip yokettiği için. Gebe kadın gebe kalmadan önceki kadın değildir artık. Sen sen olmaktan çıkarsın gebe kalınca. «Sen»i unutmak zorundasın. Bir parkta yemyeşil bir çimenlik gördün diyelim; terlemişsin, gidip şu çimenliğe uzansam, o serin otların içinde yuvarlansam diye düşünürsün ama yapa-

mazsın. En yakın sıraya yürüyeceksin paytak paytak; yavaşça oturacaksın. Yapılan ner iş bir çabayı gerektirir; mutfak dolabının üst rafından bir konserve almak, altından kalkılamayacak bir iştir neredeyse. Dengeni korumayı zorlukla başardığın halde, düşemezsin; çünkü kendininkinden başka bir candan sorumlusun. Prezervatifteki minicik bir delik, yürüyen, konuşan bir araç haline getirmiştir seni. Ve olanlar isteğinin dışında olmuşsa, gerçekten dehşet verici bir durumdur gebelik.

Gebelik, insanın kendini, kendi hayatını denetlemek hakkını tümüyle kaybetmenin ne demek olduğunu öğreten uzun bir bekleyiştir. Çay kahve molası yoktur artık, biraz dinlenip yine eski gücüne, eski biçimine kavuşmasını işine taze bir güçle başlamasını sağlayacak izin günleri yoktur. Karnını şişiren, derisini her an patlayacakmışçasına geren, içinde attığı tekmelerle etini morartan o yarattığı bir saat için bile uzaklaştıramazsın. O tekme atarken sen de ona vurayım desen kendi canını acıtırsın. Durumunla bir tutarlar seni: Artık bir kişi değil bir gebelik olayısın. Sipere sığınan, elindeki yiyeceklerden de, sıkışıklıktan da nefret ettiği halde dokuz ay süreyle orada kalmak zorunda olan askerden farkın yoktur. Öyle bir noktaya gelir ki asker, ölebileceğini, ömür boyu sakat kalabileceğini bildiği halde çarpışma başlasa diye sabırsızlanır. Kadın da, gebeliğin sonu olacağı için, doğum sancılarını iple çeker.

Gebe kadınların genellikle boş, anlamsız bakışlarla bakmaları bundandır; o 'ben artık ben değilim' duygusundan. Kendilerini bırakıp durumlarını düşümezler çünkü. Dayanılmayacak ve değiştirilemeyecek olan durumlarını. İlerisini düşünmeye kalksalar, o da hüznün vericidir. Bu iş bitince iyice derde girecektir başları. Bebek ortada olacaktır artık; senin bebeğin. Ve ömrünün sonuna kadar senden bir şeyler isteyecektir. Ömrünün sonuna kadar. Ömrünün geri kalanı, iki yastıkla desteklenen o koskocaman, şişkin karnının ufkuna doğru uzanmaktadır. Oturduğun yerden, bitmez tükenmez biberonlar, bezler, çocuk çıgıllıkları, mama saatlarıyla dolu görünür gelecek. Bekleyiştten başka bir benliğin, acı çekmekten başka bir geleceğin, aşağılayıcı iş-

lerle ömür tüketmekten başka bir umudun yoktur. Gebelik, insanı disiplin altına almak, istenilen biçimde eşit-
mek için en iyi yoldur. Gebelikle karşılaştırıldığında, bireyi küçültüp bir makine haline, bir bütünün, kişilik-
ten yoksun parçası haline getirmeyi amaçlayan ordu di-
siplini hafif kalır. Asker zaman zaman kendi ki ili ini
bulmak fırsatını elde eder; tehlikeyi göze alabiliyorsa
 stlerine karşılık verir, çıkış yapabilir, hatta kaçabilir.
Geceleri yatakhane de mektup yazabilir, poker oynaya-
bilir, yatağına uzanarak anılarına dalabilece i gibi ile-
risi için d  ler de kurabilir.

Bütün bunlar Mira'nın d   nmedi i, hiç değilse d -
  nmemeye çalıştığı şeylerdi. İki kaçının arasındaki de-
rin kırı ıkları, dudaklarını büzerek durma alı kanlı ını
o aylarda edindi. Durumunu,  zel hayatının sonu ola-
rak görüyordu. Gebeliğin ba langıcıyla birlikte, hayatı-
na başka bir yaratık hükmetmeye ba lamı tı.

Ne biçim kadın bu? Öyle diyeceksiniz sanırım. Do-
 anın yasaları böyledir, de i tirilemez, de i tiremedi i-
ne katlanması, alı ması gerekir diyeceksiniz. Ne var ki
insanın kafası kolay kolay ezilemez. Bir ba kaldırma
isteği, bir öfke doğar kafalarda. Nefret, ba kaldırma
isteği Doğa'nın kendine yönelmiştir. Kimileri yenik d -
 er, ezilir. Gelgelelim ezilmeyenler, ömürlerinin sonuna
kadar nefret ve kin tohumları taşırlar i lerinde. Benim
tanıdığım bütün kadınlar kendilerini yasa dışı kişiler
gibi hissederler... birazcık.

18

Gebeli inin sonlarına doğru ancak kısa sürelerle
uyku uyuyabiliyordu Mira. Karnı öylesine b y m   ti
ki, nasıl yatarsa yatsın biraz sonra rahatsızlık duyuyor-
du. O zaman, Norm'u u andırmamak için sessizce kal-
kar, h l  sığabildi i tek giyece i olan pamuklu sabah-
lı a sarınıp ayaklarının ucuna basarak mutfak a gider-
di. Bir  ay yapıp mutfak masasının başına oturur ve
boş bakışlarla -kim bilir kimin- duvarlara kaplad ı sa-
rı duvar ka ıtlarını gözlerdi. Sarı fon üstüne küçük kır-

mızı evler, her birinin bacasından tüten duman, her birinin yanında küçücük, yeşil bir ağaç.

Bir gece hiç oturamadı. Bir saat hiç bir şey düşünmeden mutfağı arşınlayıp gövdesine kulak verdi. Sancılar başlayınca Norm'u uyardırdı. Kocasını onu muayene etti, iyi ki jinekoloji dersini geçen dönem okumuştuk deyip şakalar yaparak sancıların kaç dakikada bir geldiğini saptadı. Sonunda henüz erken olduğunu, ama karısını hastaneye götürceğini söyledi.

Hastabakıcılar soğuk ve kaba insanlardı. Mira'yı bir yere oturtarak sorular sordular: Ananın adı, babanın adı, adresin, dinin, sosyal sigorta numarası? Ardından da ona hastanenin geceliklerinden birini verdiler, jimnastikhanelerin soyunma odaları gibi kokan, soğuk, nemli bir odayı göstererek soyunmasını söylediler. Mira epey acı çekiyordu artık; o odanın havasının çıplak tenine değmesi bile sinirini bozuyordu. Kızı bir masaya yatırıp traşını yaptılar. Kullandıkları su ılıktı ama tır tır titreyen bedenine değdiği anda soğuyordu. Ardından lavmana geldi sıra. Mira aklını kaçıracaktı. İnanamıyordu, bana bunu yapamazlar diyordu. Karnındaki sancı artmıştı; iç organları yerinden koparak leğenkemiklerine doğru bastırıyordu sanki. Amansız, aralıksız bir tempoyla bastıran sancı. Aynı anda kıkına ılık sular pompalıyorlardı. O da başka bir tempoyla yukarı doğru bastırıyor, bambaşka bir acıyla iki kat olmasına yol açıyordu. Lavman bitince yeniden masaya çıkmasını istediler ve tekerlekli masayı başka bir odaya götürdüler. Yalnızca belli bir iş için kullanılan çıplak bir odaydı burası: beyaz duvarlar, duvarların önünde dört yatak. Mira'nın ayaklarını üzengilere geçirerek dizlerine bir örtü örttüler. Arada bir, bir hastabakıcı ya da bir sağlık memuru gelip örtüyü kaldırıyor, altına göz atıyordu. Koridorda, tekerlekli karyolalarda yatan, doğumhaneye alınmayı bekleyen kadınlar sıralanmıştı. Kadınların bazıları inliyor, bazıları sessizce yatıyorlardı. Birinin, «Allah belanı versin, Moris!» diye bağırdığını duydu. Bir başkası ağlıyordu: «Ey Tanrım, ey güzel Tanrım! Meryem anamız, İsa efendimiz, bana yardım edin.» Hastabakıcılar büyük bir umursamazlıkla dolaşıyorlardı koridorda. Kadınlardan biri bir çığlık attı, hastaba-

kıcı durup onu payladı. «Çocukluk etme bakayım! Du-
yan ölüyorsun sanacak!»

Mira'nın arkasındaki yatak pembe bir perdenin ge-
risine saklanmıştı. Orada yatan kadının derin derin so-
luk aldığı işitiliyordu: «İnnh, uh!» Bir ara hastaba-
kıcılardan birine seslendiyse de kimse gelmedi. Birkaç
kere daha seslendi, sonunda güçlü bir çığlık attı. Bir
hastabakıcı koşarak geldi.

«Yine ne var, Bayan Martinelli?» Sesi öfkeliydi, aşā
ğılayıcıydı. Mira onu göremiyordu ama ellerini kalçala-
rına dayayarak durduğunu görür gibi oluyordu.

Yataktaki kadın, çocukların, çaresizliğin, 'kurban'
olduğu herkesçe bilinen kişilerin sinir bozucu, mıymıy
sesiyle, «İğne yapmanın zamanı geldi,» diye söylendi.
«Doktora söyleyin. Zamanı geldi.»

Hastabakıcı hiç ses çıkarmadı, çarşafın hışırtısı
işitildi yalnızca. Ardından, «Hayır, henüz zamanı değil.»

Kadın sinir krizi geçirircesine bağırdı. «Zamanıdır,
zamanıdır. Bilmez miyim ben! Beş çocuk doğurdum. An-
larım geldiğini! Sonra çok geç olacak. Daha önce de ol-
du bu. Çok geç kaldılar, sonra da iğne yapamadılar. Söy-
leyin doktora! N'olur söyleyin!»

Hastabakıcı gitti, buruşuk elbiseli, soluk yüzlü bir
adam girdi içeri. Bayan Martinelli'nin yatağına yaklaştı.
«Yine patırtı mı çıkardınız, Bayan Martinelli? Sizin
yürekli bir kadın olduğunuzu sanıyordum ben.»

Kadının sesi el ayak öpüyor, yalvarıyordu. «Lütfen
iğneyi yapın, doktor. Zamanı geldi. Biliyorum! Beş ço-
cuk doğurdum ben. Geçen doğumda neler olduğunu ilk
geldiğimde anlatmıştım size.»

«Henüz zamanı gelmedi, Bayan Martinelli. Hadi ba-
kalım. Gürültü etmeyin, hemşirelere güçlük çıkarma-
yın. Hiç üzölmeyin. Her şey yolunda. Bana güvenin.»

Kadın sesini kesti, doktor dudaklarını büzerek oda-
dan çıktı. Mira, o dudakların herkese huzursuzluk veren
şu kadına duyulan öfkeyle büzüldüğüne emindi. O da
kendi dudaklarını kıstı. Ben öyle yapmayacağım, diye
karar verdi. Çocuk gibi davranmayacağım, ağlayıp in-
lemeyeceğim. Tek bir ses çıkarmayacağım. Cici kız ola-
caktı o; ne kadar acı çekerse çeksın, bir kadının ne ka-
dar yürekli olabileceğini gösterecekti.

Gel gör ki Bayan Martinelli çok inatçıydı. Doktor odadan çıkıncaya kadar bekledi, sonra da, «Bir ses daha duyarsam tokat geliyor,» tehdidini duyan çocukların analarının çıkmasını bekleyip mızıldanmaya başlamaları gibi, yeniden söylenmeye koyuldu. Kendi kendine konuşurcasına, durup dinlenmeden söyleniyordu. «Bilmez miyim ben! Beş çocuk doğurdum. Çok geç olacak. Ey Tanrım, çok geç olacağını biliyorum, biliyorum. Tanrım!»

Mira bir şey duymamaya çalışıyordu. Ona acı veren doğum sancıları değildi. Sancılar canını yakıyordu ama pek fazla da değil. Acı veren bu sahneydi; olayın böylesine soğuk ve steril bir hava içinde gelişmesi, ayakları havada yatarken her isteyen gelip çıplak kıkına bakabilmesi, bunun verdiği aşağılık duygusu. Kendi içinde bir yere çekilmeye çalıştı; böyle şeylerin varolmadığı bir yere. Kafasından hep aynı cümle geçiyordu : Başka yolu yok.

Bayan Martinelli bir çığlık daha attı ansızın. Bir hastabakıcı öfkeli öfkeli soluyarak geldi. Hiç konuşmadı. Bayan Martinelli de yalnızca çığlık atıyordu artık. Hastabakıcı dışarı koştu, derken ikinci bir hastabakıcıyla birlikte döndü. Pembe perdeyi açtılar çabucak. Mira yerinden doğruldu. Doktorla gelen üçüncü bir hastabakıcı onun ilgisini farkettti.

«Sen yerine yat!» diye bağırdıysa da Mira dirseğinin üstünde doğrularak Bayan Martinelli'yi gözledi. Kadının yatağını dışarı itiyorlardı. Mira, Bayan Martinelli'nin kalkık duran dizlerinin arasına baktı : Pembemsi kapıdan, küçücük, kıllı bir kafa çıkıyordu. Hastabakıcı Mira'ya bir göz attı ve kadının dizlerini örttü. Bayan Martinelli ağlıyordu şimdi. «Ey İsa, bana yardım et. Ey tanrım, yardım et bana!» İğne için çok geç kalınmıştı; istemek, sitem etmek, yakınmak için çok geç. Bayan Martinelli'yi doğumhaneye götürdüler.

Bir buçuk saat sonra da Mira'yı eve yolladılar. Doğum sancıları kesilmişti. Evde parmaklarını kenetleyip

oturdu. Norm üniversitedeki derslerine gitti ama her ders arasında telefonun başında bekleyeceğini de söyledi. Mira mutfakta oturarak duvarkağıtlarını gözledi. İkinci saatlarında sancılar yeniden başladı. Yerinden kımıldamadı, ne yemek yedi, ne su içti. Norm eve her zamankinden erken bir saatte döndü, karısının yüzüne bakar bakmaz, «Sen ne yapıyorsun, sevgilim?» diye bağırdı. «Hastanede olman gerekir.» Mira'yı kaldırıp merdivenlerden inmesine yardım etti. Mira kendini onun ellerine bırakmıştı.

Kızı yine aynı odaya, aynı yatağa yatırdılar. Bebek geliyordu; onu anlamıştı. Acı da çekiyordu ama bu yalnızca fiziksel bir acıydı. Oysa kafasından kaynaklanan, çok, çok daha büyük bir acı vardı. Hep aynı şeyi düşünüyordu: Bu öyle bir durum ki, bir kere içine düştün mü kurtuluş yolu yok. İsyan etti. Durum onu ilgilendirmeyecekti. Kesin olarak. Onun isteğinin, isteminin dışında olmuştu zaten; nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın. Oda, inleyen kadınlar ve hastabakıcılar silinip gitti. Acının üstünde tertemiz, beyaz bir boşluk vardı, o boşluktaki havayı solumak için başını yükseğe kaldırmaya çalıştı. Birinin ona bir iğne yaptığını, yatağın dışarı itildiğini belli belirsiz farketti. Onu azarlayan doktorun sesini işitti: «İkın! İkınman gerek! Bize yardımcı olman gerek!»

«Senin de canın cehenneme!» diye karşılık verdi ya da verdiğini sandı, sonra da kendini kaybetti.

Bebegi forsepsle almak zorunda kaldılar. Sivri bir kafa ve kafasının iki yanıda iki çukurla geldi dünya. Doktor ertesi sabah Mira'yı görmeye geldi.

«Neden kendinizi hipnotize ettiniz?»

Kadın şaşkın şaşkın baktı. «Kendimi hipnotize ettiğimi bilmiyordum.»

Başka bir odada, pembe perdelerin gerisinde yatıyordu. Perdenin dokusundan içeri sızıyordu ışık. Dünya pembeydi.

Bebegi görmesine izin vermediler. Birkaç saat sonra sorular sordu, bir oğlan doğurduğunu, sağlıklı bir çocuk olduğunu öğrendi. Yine de odaya getirmiyorlardı çocuğunu.

Yatakta doğruldu. «Bakar mısınız!» Emir verircesi-

ne bağırmıştı; ömründe ilk kez. Hastabakıcı pembe perdeleri aralayıp başını uzatınca Mira güçlükle bastırıldığı bir öfkeyle konuştu. «Çocuğumu görmek istiyorum! Çocuk benimdir, görmeye hakkım var! Gidin ve onu getirin!» Birden şaşkına dönen hastabakıcı koşarak çıktı. Yirmi dakika sonra, battaniyeye sarılmış bir bebek taşıyan ikinci bir hastabakıcıyla döndü. İkinci kadın Mira'dan otuz kırk santim uzakta durmuş çocuğu tutuyor, ancak annesinin eline vermiyordu.

Mira'nın tepesi atmıştı. «Doktorumu çağırın!» diye bağırdı. Neyse ki doktor hastaneden ayrılmamıştı, bir saat sonra geldi. Hastasına kaygılı bakışlarla bakarak bazı sorular sordu. Niçin görmek istiyordu bebeği?

«Çünkü çocuk benim!» derken adamın bakışlarında ki kaygıyı farkederek arkasına yaslandı. Daha sakın bir sesle, «Göstermedikleri için bir sakatlığı var sanıyorum»

Doktor anlayışlı bir havayla başını salladı. «Söylerim gösterirler,» diye mırıldanarak kızın başını okşadı.

Mira doğum sırasındaki garip davranışlarından ötürü onu akıl hastası sandıklarını, çocuğa zarar verebileceğinden korktuklarını sezmişti. Daha sonraki günlerde, hastabakıcılardan biri bu düşüncesinde haklı olduğunu açıkça söyledi. Çocuklarına zarar veren kadınlar vardı; kimileri de kendilerini öldürüyorlar, ya da öldürmeye kalkıyorlardı. Adı bile vardı bu durumun; postpartum (yani doğum sonrası) depresyonu deniyordu. Mira acı acı gülümsedi. Akıl hastaları tabii! Yoksa bütün kadınlar gebe kaldıkları için sevinçlerinden uçar, doğum sancıları başlayınca çok keyiflenir, doktora yardımcı olmak için ellerinden geleni yaparlardı. Hepsi cici kızlardı ve bebekleri doğunca çok mutlu olurlardı! O minik şeylere sarılarak agucuk gugucuk diye mırıldanırlardı sevgiyle. Evet, tabii. Bunu yapmayanlar akıl hastası olabilirlerdi olsa olsa. Dünyaya getirmek için bunca acı çektiğin bebeği neden öldürüyorsun, ya da acı sona erdikten sonra kendini öldürmek istemen neden diye sormayı kimse akıl etmiyordu. Gelgelelim Mira da dersini bellemişti. Güçlü olan onlardı. Onların beklediği gibi davranacaksın, yoksa kendi gövdenin bir parçası. çektiğin acının ürünü olan çocuğu sana vermezler. Senden

ne beklediklerini önceden kestirip kendini ona göre ayarlayacaksın. Hastabakıcı çocuğu ikinci kez getirdiğinde Mira tatlı tatlı gülümsedi. Sabah gelen hastabakıcının açıklamasına inanmadığı için oğlanın başındaki sivrilikle çukurların nedenini sordu bir kez daha. Bu işaretlerin çocuğu değil onu damgaladığını çok iyi anladı : O, yeterince ıkmamıştı. Sonunda kadın çocuğunu yanına yatırdı, bir iki dakika başında durup bekledikten sonra gitti.

Bebeği tutmak tuhafına gitmişti. Hastabakıcı çocuğun henüz başını tutamayacağını, onun için ensesinin boşta kalmaması, bir de tepesine bastırılmaması gerektiğini söylemişti. Korkunç bir şeydi bu. Yaşlı adamlar gibi buruş buruştu çocuğu. Başında ince saçlar vardı. Hastabakıcının odadan çıktığına emin olunca yüzündeki gülüşü silerek battaniyeyi açtı. İki kol, iki bacak, eller ayaklar kusursuz. Parmakların uçlarındaki minik tırnaklara baktı şaşkın şaşkın, Tırnaklar, kimi yeri kırmızımsıtrak, kimi yeri morumsıtrak olan gövdeden daha mavimsi bir renkteydiler. Hastabakıcının dönüp dönmediğini görmek için tedirgin bir bakışla çevresine baktıktan sonra oğlanın bezini tutturan çengelliğnelerden birini de açtı. Minicik, solucan gibi bir cinsel organ birden dikilerek gözünün içine işedi. Mira kahkahayla güldü.

Bezi iğneledi, bebeği gözden geçirdi. Ailesindeki bazı kişileri anımsatıyordu oğlu; en çok da ölen amcasını. Gözü kapalı yatıyordu ama minik ağzı oynuyor, küçük eller sağa sola saldırıyordu. Küçük parmağını o küçük avucun içine koydu, parmaklar hemen kapanarak sınıksı kenetlendi. Mira, onca zaman sıcak ve karanlık bir yerde yaşadıkdan sonra şimdi korku içinde olmalısın diye düşündü. Parmağını sınıksı tutan el harcadığı çabadan ötürü morarmış, tırnakların rengi ağarmıştı. Oğlan anasının parmağını ağzına götürmeye çalışıyordu sanki. Mira gülümsedi. İlk günden başlayarak, hep, hep aynı şey : İstiyorum, istiyorum. Oğlan parmağı emmeye çalıştı ama nasıl emileceğini pek iyi bilmiyordu galiba. Mira çocuğunu göğsüne bastırarak arkasına yaslandı. Minik yaratık da ona yaslanmıştı sanki; sanki ona doğru dönmek istiyordu. Bir süre sonra hastabakıcı gelip bebeği yerine götürdü.

Mira yastıklara dayanarak dinlendi. Kollarında bir boşluk hissediyordu. İçinde de bir şeyler oluyordu; bacaklarının arasından başlayıp midesini delerek yukarılara, kalbine, boğazına yükselen bir çekilme. Göğüsleri ağrıyordu. Göğsünü bebeğin ağzına dayamak, çocuğunu kucağında tutmak istiyordu. Duyduklarının sevgi olduğunu biliyordu; cinsel tutkudan daha mantıksız, daha kör bir sevgi. Minik bebek için gerekliydi o; bunu bilmek yaratıyordu sevgiyi. Onu doğurmuş olması ancak ikinci derecede önem taşırdı. Çocuk çaresiz bir yarattı ve anasının bedeni kendi bedeniymiş gibi, istediği her şeyin kaynağıymış gibi ona yaslanacaktı. O küçük yaratığın bundan böyle egemenlik kuracağını biliyordu Mira. Onun istekleri her şeyden önemli olacak, yaşadığı sürece, hep o gül gırcası ağzı doyurmaya, o kavrayan parmakları doldurmaya çalışarak, gözlerinden siddik silerek yaşayacaktı. Ve şu sevgiden, yalnızca sevgi olmayan, gereksinimden de fazla bir şey olan şu duygudan ötürü, öyle olması hiç kötü değildi; mutlak bir iradeydi bu, ve tüm acıların yanıtıydı.

20

Gün boyunca, pembe perdelerin arkasından gelen sesler duymuştu hep. Usulca, hatta fısıltıyla konuştuklarından söylenenleri anlamamıştı. Hastabakıcı -sonunda onun akıl hastası olmadığına karar vermişti anlaşılan- giderken yatağın çevresindeki perdeleri de açtı. Mira büyük, aydınlık bir odada üç kadınla birlikte yatıştığını gördü. Yatakların başları birer duvara dayalıydı. Kadınlar, nicedir bekledikleri gecikmiş bir konuk gibi selamladılar onu.

«Uyandınız mı? Sizi rahatsız etmemeye çalıştık.»

«Nasılsınız? Dikişleriniz acıyor mu?»

«Bebeğiniz pek tatlı. Hastabakıcı getirirken gördüm Aslan gibi delikanlı olacak. Bütün doğum kliniğini uyukudan uyandırdı dün gece.» Eksik dişlerini göstererek gülümsüyordu kadın.

Mira da güldü. «Çok iyiyim, sağolun.»

«Siz nasılsınız?»

Hepsi iyiydiler. Bir konuşmanın ortasındaydılar. Daha sonra, Mira hangi konuda konuşulduğunu hiç hatırlamadı. Önemli değildi zaten; onların konuşmaları düz bir çizgi üstünde ilerlemezdi, başı sonu, belirli bir özü olmazdı. Döne dolaşa ilerlerdi laf. Önemli olan söylenen söz değildi; onun için de her konuda konuşabilirlerdi. Dört gün süreyle Mira hep onları dinledi, zaman zaman da konuşmalara katılmaya çalıştı. Kimde kaç dikiş olduğunu konu ediyor, ancak acıdan hiç yakınmıyorlardı. Yalnız bir kere, hastabakıcı, Amelia'nın yatağının çevresindeki perdeleri çekerek kadının vücudunu sabunlarken, Mira onun kaygılı bir sesle 'orası çok acıyor' diye fısıldadığını işitmişti. Doğurdukları çocukların kilolarını karşılaştırıyor, ufak tefek Amelia'nın beş buçuk kiloluk oğlu geldi mi 'oco!'larla karşılanıyordu. Çocuklarının sayısını da karşılaştırdılar. Grace yedi çocuk anasıydı. Amelia dört, Margaret iki. Mira'nın ilkiydi bu. «İlki mi?» diye bağırdılar bir ağızdan. Önemli bir iş başardığını söylemek istercesine, neşeyle gülümsediler. Önemli bir iş başarmıştı gerçekten. Onlardan biriydi artık.

Büyük çocuklarından söz ettiler. Margaret üç yaşındaki kızını düşünerek kaygılanıyordu. Kızı yeni gelen bebeğe nasıl davranacaktı acaba? Grace bir kahkaha attı, sonra da karnını tutarak yüzünü buruşturdu. Sezaryenle doğurmuştu. Acısı geçtikten sonra, artık o konuyu hiç dert edinmediğini açıkladı. Evdeki beşiğe her iki yılda bir yeni bir bebek konmasa şaşırırlardı onun çocukları. Mira, en büyük çocuğun kaç yaşında diye sordu. On altı, dedi Grace. Mira, sen kaç yaşındasın diye sormak isterdi ama sormadı. Otuz dört, otuz beş de olabilirdi Grace, eliyi aşkın da. Görünüşüne bakan ellinin üstündedir derdi. Birkaç dişi eksik olan oydu. Bir akşam kocası ziyarete gelince Grace'in kırkına varmamış olduğuna karar verdi; adam eni konu genç sayılırdı çünkü.

Konuşuyor, konuşuyor, boyuna konuşuyorlardı ama incelik göstermesini de biliyorlardı. Biri gözlerini kapatıp yatacak olsa sesler hemen alçalıyor, bazan konuşmalar da kesiliyordu. Bebeklerden, çocuklardan, çeşitli kaşıntılardan, karın ağrılarından, perhiz yemeklerinden,

mama çeşitlerinden, tulum dikmenin en kolay yolundan söz ediyorlardı. Çocukları sınıflandırmışlardı, özellikle-rine göre adlandırıyorlardı her birini : Biri inatçıydı, öbürü utangaç, bir üçüncü akıllı, dördüncüsü babasıyla geçinemeyen. Gelgelelim bunları anlatırken yargılamaya kalkışmıyorlardı. Çocuğun inatçı, utangaç, akıllı ya da geçimsiz olmasından hoşlanıp hoşlanmadıklarını belir-ten en ufak bir şey söylemediler. O çocuklar onların ço-cuklarıydı, anaları da -ne olurlarsa olsunlar- oldukları gibi seviyorlardı çocuklarını. Akılları hep çocuklarındaydı; kocalardan hemen hiç söz edilmiyordu. Edilirse, in-sanın, hapsedildiği herhangi bir yerin kurallarından söz ederken alabileceği bir tavırla, dümdüz bir sesle konu-şuluyordu. Kocalar, boyun eğilmesi gereken garip, anla-şılmaz yaratıklar, gönlü edilmesi gereken, dışarıdan etki yapan kısıtlayıcı kişilerdi. Biri hiç balık yemiyor-du, öbürü sebze-yi ağzına koymuyor, bir üçüncüsü sof- rayaya çocuklarla birlikte oturmuyordu. Biri haftada üç gece basketbol oynamaya gittiğinden erkenden yemek istiyordu. Biri evde bulunduğu saatlarda elektrik süpür- gesinin çalıştırılmasına izin vermiyordu. Kadınlarla bu erkeklerin arasındaki ilişkinin, duygunun ne olduğu gizleniyordu. Mira, karı koca arasındaki ilişkinin çocuk denen büyük, bağlayıcı gerçek kadar önemli sayılmadı-ğını sezdi.

Sıcak davrandıkları, onu hemen aralarına aldıkları için bu kadınlara yakın buluyordu kendini. Yine de, her- hangi biriyle aynı sokakta otursa birbirlerine bu kadar kolay yaklaşamayacaklarının farkındaydı. Yapay olan bütün birleştirici öğeler gibi, hastane koşulları da ya- tak arkadaşlığı kurulmasını kolaylaştırıyordu. Üç ka- dının konuşmalarını çok kez sıkıcı bulduğu halde on- lardan bazı şeyler öğrendi ve eve dönünce halısını Ame- lia'nın anlattığı yöntemle orardı. Ne var ki onun dinle- diği konuşmalar değil, konuşmaların altında yatan şey- lerdi aslında. Dikişlerin acısı geçip herkesin gücü ar- tınca gülüşmeler de arttı. Kocalar, kaynanalar, çocuk- lar; çeşitli şakalara hedef oluyordu hepsi. Ancak ken- dilerinden asla söz etmiyorlardı.

Yakınmıyor, direktmiyor, istemiyorlardı; bir istekte bulunmak akıllarına gelmiyordu sanki. Erkeğin bencil

dünyasına, bitmez tükenmez 'ben'lerine alışkın, kendi de biraz o dünyadan olan Mira, bu kadınların kişiliklerinden böylesine sıyrılmış olmalarına şaşıyordu. O **kendi zekasını, kendi düşüncesini, kendi bilgisini** ortaya koymaktan hoşlanırdı öteden beri. Ancak oda arkadaşlarının -bir ay önce aptalca diye nitelendireceği- konuşmalarına kulak verirken, onların aslında ne dediklerini anlayarak kendinden utanıyordu. Evet, diyordu her biri, ben de senin gibiyim. Seni kaygılandıran şeyler beni de kaygılandırıyor; küçük, günlük olaylar, küçük tasarruflar, küçük ocarımlar. Tıpkı senin gibi, bu küçük şeylerin büyük yankılar uyandıran olaylardan, şirketlerin holding haline gelmesinden, bir ülkenin işgale uğramasından, mali krizlerden, bakanlar kurulu kararlarından daha önemli olduğunu biliyorum. Yoo hayır, benim ilgilendiğim şeylerin önemli olduğunu söylemiyorum. Hepsi küçük şeyler tabii. Yalnız benim için, çocuklarım için, hatta -söylesem asla kabul etmez ama- kocam için önemli. Geçen gün evde kahve yok diye ortalığı birbirine kattı benimki! Koskoca adam! Hiç inanılacak şey mi! Evet, bu küçük şeyler onlar için çok önemli. Benim kendi hayatım da... benim hayatımı bu küçük şeyler sınırlandırıyor zaten; küçük şeyler biçim veriyor günlerime. Johnny'nir. semt takımında oynaması, güz sabahları mutfak penceresinden içeri dolan güneşin aydınlığı, ucuza aldığım bir eti tadına doyulmayan bir yahni haline getirebilmek ya da külüstür odalarımından birini -hayır, tam tamına değil tabii- güzelleştirebilmek; öyle anlarda mutlu oluyorum ben. Dünyam uyum içinde olduğu, kendimi yararlı bir insan gibi gördüğüm zaman.

Mira dinliyor, onların durumlarını kabullenişlerini, sevgilerini, kişiliklerinden ödün verişlerini anlıyor ve ömründe ilk kez, kadınların yüce yaratıklar olduğunu düşünüyordu. Öyle bir yücelikti ki bu, krallarla savaşçıların büyük başarılarını abartılmış bir şişirme, bir kendini beğenmişlik gösterisine çeviriyor. büyük şairlerle ressamaları, «Bakin bana! Anne bak!» diye bağırarak zıplayan bencil çocuklara benzetmesine yol açıyordu. Onların kendi acıları, kendi sorunları, bütünün uyum içinde olması kadar önemli değildi. Aşağıdaki doğumha-

nede inleyen ya da sövüp sayan kadınlar çektikleri acıları unutmayı seçmişlerdi. Yiğittiler. Yiğittiler, güler yüzlü, hoşgörülüydüler. Başkalarının döküp bıraktığı 'hayat ilmekleri'ni toplayarak birini ısıtacak bir şeyler örüyor, Johnny'nin dişlerini düzelttirmek için kendileri dişsiz geziyor, kılıksız geziyor, isteklerini, ilk balolarının anısı olan ve şimdi bebek bakım kitabının arasında ezilip kalan tek çiçek gibi, ezerek kurutuyorlardı.

Mira gözlerini kamaştıran günışığının gerisinden onlara bakarak gülümsedi. Margaret'in, üç yaşındaki kızım ne yapar diye; Amelia'nın, annem Johnny'nin beslenme çantasına çikolata koymayıp meyve koymayı aklında tutar mı diye kaygılandığını, kaygılarından ötürü dişsiz, buruşuk ve sessiz olan Grace'in Johnny'nin bisikletini onarıp onarmadığını, Stella'nın yemek yapmayı becerip beceremediğini merak ettiğini işitti. Onlarla birlikte gülümsedi, koca dünyanın gülünçlüklerine onlarla birlikte güldü. Gerçi onlara benzeyemez, onlara yalnızca yüreğiyle katılabilirdi; ama yüreğiyle katılmaktan kaçınmıyordu. Ve sonunda kadınlar alemine katıldığını seziyordu.

21

Valerie bunları duyunca alaycı bir homurtuyla güldü tabii. Onun evindeydik o gece; Val, İso, Ava, Clarissa, Kyla, ben ve Mira. Mira ilk doğumunu anlatmıştı bize. 1968 yılının güz aylarıydı, henüz birbirimizi çok iyi tanımıyorduk. Aklımıza geleni rahatça söyleyecek kadar güvenemiyorduk birbirimize; onun için de nezaket sınırlarını aşmamaya çalışıyorduk.

O zaman farkında değildik ama, bizi birleştiren, hepimizin aynı şeylerden nefret etmesiydi: Harvard'da rastladığımız davranış biçimleri, kullanılan değer yargıları. Bizimki hoşnutsuzluğun özel bir şekliydi. Üniversite üstü öğrenim yapmaya gelen bütün ilk yıl öğrencileri mutsuzdu ama bizler daha çok öfkeliydik. Öfkenin düzenin nasıl olması konusundaki köklü, kesin duyguların ifadesi olduğunu ancak daha sonra anlaya-

caktık. Gelgelelim o gece birbirimizi el yordamıyla tanımaya çalışıyorduk henüz.

Val'in evini övdük. Val'in parası azdı ama tuttuğu küçük daireyi boyamış, her yana bitkiler koymuş, yolculuklarda satın aldığı ıvır zıvırla süslemişti. Ev insanın içini açıyordu.

Mira da -kentnin dışındaki bahçeli evlerde oturan kadınlara özgü taşkın tavrıyla- kadınlar müthiş yaratıklar gibisinden bir söz etti. Val'in evini örnek gösterdi, hiç bir erkek, hele bu kadar parasızsa, bunu yapmazdı, yapamazdı dedi. Harley'yle oturduğu evi de aynı şekilde güzelleştiren Kyla yerinden fırlayarak onunla aynı görüşte olduğunu bildirdi. Derken Mira kadınların ne yüce yaratıklar olduklarını ilk doğumunda farkettiğini söyleyerek hastanedeki günlerini anlattı. Val de alaycı bir homurtuyla güldü.

«Senin de beynini yıkamışlar! Kandırmışlar seni de!»

Mira şaşkın şaşkın bakarak gözlerini kırptırdı.

«Bir sınıfın başka bir sınıf için böylesine büyük özverilerde bulunması, hayatını feda etmesi kimin işine gelmez! Sen egonu yücelten işlerle uğraşırken biri de evde oturup senin kirli çamaşırlarını toplasın, banyoyu temizlesin! Ve sen sevmediğin için hiç ama hiç lahana pişirmesin!»

Herkes birden konuşmaya başlamıştı.

Kyla, «Doğru! Çok doğru!» diye öttü horoz gibi.

«Sen niye bana öyle hizmet etmiyorsun?» Isolde, Ava'ya bakarak gülüyordu.

Clarissa, çok ciddi bir yüzle söze karışmaya çalıştı. «Bana kalırsa...»

Gelgelelim kimse Val'i susturamadı. «Bana bak, Mira, ne dediğinin farkında mısın sen? 'Kadınların büyüklüğü, kişiliklerinden ödün vermeyi kabul etmeleridir' diyorsun. Kadının yeri kendi evidir de desen aynı kاپیا çıkar.»

«Saçmalama!» Mira hafifçe kızarmıştı. «Ben öyle olmalıdır demiyorum, böyledir diyorum. Kısıtlamalar zaten var. Şöyle olmalıdır demenizin hiç yararı yok çünkü her şey nasılsa böyle. Ve dünya bugün değişecek olsa, o kadınlar için çok geç...»

Kyla atıldı. «Senin için de çok geç mi?»

Mira gülerek arkasına yaslandı. «Beni dinleyin! Benim söylemek istediğim şu : Kadınlar çok şey verip karşılığında pek az şey bekledikleri için büyük...»

Val, «Üstüne bastın!» diye bağırdı.

Isolde kıs kıs güldü. «Sözünü bitirebilirse şaşarım.»

Mira hâlâ dayatıyordu. «Onlara ayrılan yer öyle az ki. Yine de hain, kuru, kötükalpli olmuyorlar, o küçücük yerde bir güzellik, bir uyum yaratmaya çalışıyorlar.»

«Şizofreni koğuşlarındaki kadınlara söyle sen bunu! Bütün gün mutfaklarında oturup içki içerek kendilerini öldürmeye çalışan kadınlara söyle. Ya da bir gece önce sarhoş dönen kocanın dayağından her yanı morarmış olanlara anlat. Yahut çocuklarının ellerini kızgın maşalarla yakanlara...»

«Ben bütün kadınlar...»

Clarissa yetkili kişi sesiyle, «Tamam!» diye söylenince ortalık biraz sakinleşti. «İyi ama bunların hepsi aynı kökenden yayılmıyor ki. Erkekler de bazı sınırlamalar, bazı kısıtlamalar içinde.»

Val, «Ben erkekleri düşünemem!» diye haykırdı. «Onlar da kendilerini düşünsünler. Dört bin yıldan beri kendilerini korumayı, gözetip savunmayı pekalâ başardılar. Ayrıca, kadınların bütün sorunları aynı kökten beslenmektedir : Kadın oluşlarından. Mira'nın geçmişiyile ilgili olarak anlattığı her şey upuzun bir aşağılanma eğitimi, bir 'kendini baskı altında tutma' öğrenimi.»

Isolde karşı çıktı. «Konuşmanı duyan, birey olarak kadının kişiliği olmadığını sanacak.»

«Yoktur. Kadınların yüceliğinden, büyüklüğünden, kadının boyun eğdiği kısıtlamalardan söz etmeye başlasan kişilik yok olur. Çünkü bunları söylediğin anda bütün kadınları bir tuttuğunu söylüyorsun ki bu da kişilikten yoksun oldukları anlamına gelir. Mira'ya uygulanan kısıtlamalar onu mahvetti mi diye sormuştu Kyla. Etti! Ya da etmesine ramak kaldı.» Bardağını güm diye masaya vurarak sürdürdü. «Bakın benim demek istediğim şu : Kadınlara, özverili olduğunuz için büyük insan-sınız demek, hep böyle olun, hiç değişmeyin demektir.»

Mira dur emri veren bir trafik polisi gibi havaya kaldırdı elini. «Dur!» dedi. «Bir dakika susmanı istiyorum,

Val. Çünkü sana karşılık vermek istiyorum ama ne diyeceğimi düşünmem gerek.»

Val bir kahkaha atarak ayağa kalktı. «Peki. Başka şarap isteyen var mı?»

O mutfaktan dönünce, Mira düşünceli bir havayla, «Tamam,» diye mırıldandı. Tamam diye başlamaya Clarissa'dan alışmıştık hepimiz; onun kafası bir saat gibi çalışır; tik tak ederek her noktayı açıklığa kavuştururken tik takların yerine birer 'tamam' koyardı. «Evet, tamam,» dedi Mira. «Kadınların bu tutumlarını sürdürmelerini istiyorum ben.»

Çılgın kahkahalar.

«Ciddi söylüyorum. Onlar böyle yapmasalar dünyanın hali nice olur? Dayanılmaz olur! Başka kim yapar onların yaptığını? Erkekler yaşamamıza olanak sağlamak için işe gidiyorlar, kadınlar da o yaşamı katlanılır kılmaya çalışıyorlar.»

«Sen niye üniversite öğrenimi yapıyorsun öyleyse?» Kyla koltuğundan fırlayacaktı neredeyse. «Neden -özür dilerim- o çirkin, tıksık dairede oturuyorsun? Neden o güzel evinde, kocanla çocuklarının yanında kalmıyorsun?»

«Kalıyordum. Kalırdım da!»

«Seve seve!»

«Hayır. Nefret ederek!»

Hepsi güldüler, Mira da çarpık bir gülüşle gülümse-di. Sonra da gülmeye başladı.

«Tamam. Sen -yanlış anlamışsam düzeltmeni isterim, Mira- bütün kadınlar evlerinde oturup mutluluk yaratsınlar demiyorsun. Yaptıklarının bir parçası da o olmalı diyorsun.» Kyla koltuğunun ucunda oturuyordu hâlâ; sanki Mira'nın vereceği karşılık dünyada her şeyden önemliydi.

«Hayır. Öyle yapıyorlar diyorum yalnızca. Çok da güzel yapıyorlar.»

«Tamam.» Clarissa araya girmişti bu kez. «Ama başka şeyler de yapmak istiyorlarsa ve yapabiliyorlarsa daha iyi değil mi?»

Mira başını sallayarak soruya olumlu yanıt verince herkes arkasına yaslandı. Bir barış havası yayılmıştı odaya. Sınırlar konusunda anlaşabildiklerine, çatışma

çıkamamasına sevinmişlerdi. Ne var ki barış pek uzun sürmedi.

Val arkasına yaslanarak kollarını kavuşturdu. «Tabii, tabii! Kadınlar kendilerinden beklenenleri, öteden beri yaptıklarını yapmaya ara vermedikleri sürece! (Aslında öteden beri aynı şeyleri yaptıklarını sanmıyorum ben. Tarla sürerken, balık ağlarını çeker ya da savaşıırken -İskoçya'da ve bazı ülkelerde kadınlar da savaşıyordu çünkü- evlerini güzelleştirmek, değişik yemekler yapmak için zaman ayırabildiklerini sanmıyorum. Kadının yapması gereken işler diye adlandırılan masal topu topu yüz yıl önce çıktı ortaya... Farkında mısınız? Endüstri devriminden daha eski değil. Ve sanırım ki Kraliçe Viktorya çağında yaygınlaştı.) Her neyse, şimdiki durumda, sen doğal ve gerekli görevlerini yerine getir, ondan sonra zamanın ve gücün kalırsa başka şeyler de yapabilirsin deniyor aslında. Buna izin veriliyor. Ama kadının beyni iyice yıkanmış, özverili olmaya alışmışsa, istediğini yapmak aklına gelmez. Benim istediğim diye bir şey düşünemez bile. Onu düşünmek için yeterince ben kalmamıştır ortada.»

Kyla, «O doğru değil!» diye haykırdı. «Ben her ikisini de yapıyorum. Hem Harley'ye bakıyorum, evi çekip çeviriyorum, yemek yapıyorum -kahvaltıyı Harley hazırlıyor gerçi- yine de kendi istediğimi yapacak zaman ayırabiliyorum.»

Isolde'un sakin sesi şaşırtıcı bir cümle söyledi. «Ve bu hale geliyorsun. Şuna bakın!»

Ona bakacaklarına Isolde'a baktılar hepsi; Kyla kızını görebilmek için koltuğundan kalkıp döndü.

«Elin ayağın titriyor,» diye sürdürdü Isolde. «Gözlerinin altında torbalar, üç tane içki içsen sinir krizleri geçirmeye başlıyorsun...»

«Dur hele! O kadar da kötü durumda değilim.»

Val gülümseyerek baktı Kyla'ya. «Diyelim ki, Üstün -Kadın için, güç de olsa olanaksız değildir ikisini birden yürütmek. Ama bizim gibi sıradan ölümlüler ne yap-sın?»

Tartışma sürüp gitti. Çözüm yolunu Clarissa buldu sonunda : Tek çare, iki cinsin de kişiliğinden ödün ver-

mesi, herkesin, bu kadın, bu erkek işidir demeyip işleri paylaşmasıydı. Hepsi bu görüşe katıldılar.

O da uygulanacak bir yöntem değildi aslında. Çünkü doğrusunu isterseniz, herkes hem erkek hem kadın rolünü benimsemez, benimseyemez ve büyük bir olasılıkla herkes bunu kabul etmeye yanaşmaz. Onun için de cennetin mimarisini, cadde ve yol planlarını konuşuyormuşuz gibi gelmişti bana. Hatta, bizlerin bile kişilikten ödün verme, cinsiyetini unutmama konusunda ağız açmaya hakkımız yoktu. Çünkü hepimiz doktora öğrenimi yaptığımız halde eve girer girmez kadınlık rolünü benimsiyorduk hemen; özellikle, evli olan Kyla'yla Clarissa, bir de evli olmasa bile bir kız anası olan ve evinde zaman zaman erkek arkadaşlarını barındıran Val. Hemen hiç ev işi yapmayan Ava bile konuk beklediği zaman -Isolde'un pişirdiği yemeklerin herkesi zehirleyeceğinden emin olduğu için- koşa koşa dönüyordu evine. Öyle zamanlarda İtalyan risotto'su, tarhun otuyla pişirilmiş tavuklar hazırlar, yemeğim iyi oldu mu, olmadı mı diye kaygılanırdı. Bizler zincirleri kırmış olan özgür kadınlardık güya.

Isolde'a bundan söz ettim, içini çekti. «Bulaşıkları kimin yıkayacağı sorununa gelip dayanan feminizm tartışmalarından nefret ederim,» dedi. Ben de öyle. Ne var ki sonunda iş gelip o lânet olası bulaşığa dayanıyor hep.

II

1

HASTANEDEKİ YÜCELİŞTEN SONRA Mira da eve döndüğünde bulaşıklarla karşılaştı ve birkaç yıl süreyle, hayat bitimsiz bir bulaşık sorunu gibi göründü ona. Normie doğunca karı koca birkaç ay daha o tek odalı dairede oturdular ama çok küçük geliyordu ev. Onun için bir oturma, bir de yatak odası olan başka bir yere taşındılar. Mira ikinci kez gebe kaldığını farkedince üzüntüsü pek uzun sürmedi. Bir bakıma şimdi olduğu daha iyi diye düşündüyse de düşüncenin sonunu getirmedi. Şimdi, nasılsa bir hiç olduğum dönemde, demek istiyordu; nasılsa başka bir hayatım yok.

Aylar boyunca, günleri sabahın ikisinde başladı hep. O saatte bebeklerin birinden biri mutlaka acıkır ve uyanırdı. Çocuk ağlamaya başlayınca Mira yataktan fırlardı. Norm'un uyanmaması için bebeği dışarı çıkarırdı hemen. Oturma odasına götürüp yere yatırır, oğlanın çığlıkları iyice güçlenmeden yatak odasının kapısını kapamaya koşardı. Eski pazen sabahlığına sımsıkı sarınarak -ev o saatte buz gibiydi- mutfığa gider, fırını yakıp kapağını açık bırakarak mamayı ısıtmaya koyulurdu. Bebek başını dik tutacak kadar büyüyünce onu da mutfığa götürür, mamayı ısıtırken çocuğunu omzuna dayardı. Sonra da kapıyı kapatarak fırının sıcaklığıyla ılınan mutfakta doyururdu çocuğunu.

Genellikle saat üçte bebeğin karnı doymuş, altı değişmiş olur, Mira da yatağa dönebilirdi. Sabahın altı buçuğuna, yedisine kadar uyumak olanağı vardı artık. O saatte ya Normie ya da Clark karnının aç olduğunu farkedirdi yine. Norm da o sırada uyandığından bir saat süreyle kargaşa egemen olurdu evde. Bebek ağlar, Norm

duş yapar, Mira bir yandan mama ısıtırken bir yandan da Norm'un kahvesiyle yumurtalarını pişirmeye çalışırdı. Clark doğduktan sonra, emekleyecek ancak yürüyemeyecek yaşta olan Normie'nin mutfak iskemlelerinin arasından dolaşıp serüven araması, o arada annesinin ayaklarına dolaşması kargaşalığı büsbütün artırmıştı. Norm gittikten sonra Mira bir iskemleye ilişir, bebeği ya da bebekleri doyurur, ikisini de yıkayıp giydirir, küçüğünü yere bırakarak -yerden düşme olanağı yoktur çünkü- siddikli çarşafı değiştirdikten sonra temiz yatağına yatırır. Saat on birde çocukların üstünden çıkan kirliler suya batırılmış, boklu bezler kaynamaya oturtulmuş olurdu. Ondan sonra Mira kendisi de giyinir, yatağı toplar, banyoyu temizler, biberonları kaynatır ve çok küçük bir alanda dört kişi yaşadığı için her zaman dağınık, her zaman tozlu olan evi toplardı. On bir buçukta çocuk bezleriyle giyecekleri -elle- yıkanmış olurdu. Arka avluya uzatılan direğe gerili iplere sermek gerekirdi bunları. Özellikle soğuk havada, çamaşır asmak güç bir işti; Mira'nın parmakları donuyordu. Bir şeyi aşağı düşürecek olsa üç kat merdiveni koşa koşa inmek, avluya dalıp çamaşırı almak, yine koşa koşa çıktıktan sonra düşen parçayı yeniden yıkamak, bir daha düşürmemeye özen göstererek asmak gerekirdi. Ondan sonra patatesler fırına konabilir, kavanozlardaki bebek mamaları ısıtılabilirdi. Ezme etleri ısıtırken ayrıca özen göstermek gerekiyordu. Normie karaciğer ve kuzu eti ezmelerini sevmiyor, ağzına konursa tükürüyordu. Clark da tavuk eti ezmesini sevmiyordu. Ancak bazan, bir gün önce yuttuklarını ertesi gün tükürmeye karar veriyorlardı ikisi de.

Bebeklere temiz hava gereklidir tabii. Onun için de, öğle bulaşıklarını kaldırdıktan sonra (Mira çocuklarını doyururken bir fincan çay içmiş, kabuğuyla pişirdiği patatesleri ayıklarken kabukların içinde kalan kırıntıları yalamıştır) bebeği sarıp sarmalar, kendisi de sıkıca giyinir, bir koluna çocuğunu, öbürüne katlanan çocuk arabasını alarak ikisini de üç kat aşağı taşırdı. Asıl sorun aşağıda başgösteriyordu. Arabayı açmak için iki elini kullanmak zorundaydı ama bebeği de bir yere bırakmak gerekiyordu. Bazan bir komşu yardım ederdi ona. Bazan da çocuğu kaldırma yatırmak zorunda kalırdı. İki ço-

cuk, ikisi de yürüyemeyen iki çocuk olunca sorun büyüdü. İkisini de arabaya yerleştirdikten sonra alışverişe gidiyordu. Bir çıkışta ancak belirli bir yük taşıyabildiğinden hemen her gün alışveriş yapmak zorunda kalıyordu. Alacağını aldıktan sonra, öbür genç annelerin, çocuklarına hava aldırان annelerin sıraları doldurduğu parka yönelirdi.

Hoşlanıyordu o kadınlardan. Onları gördünce neşeleniyordu. Norm akşamları çok kez eve gelmediğinden, gelse bile kitaplarına daldığından, gün boyunca konuştuğu tek dostlardı onlar. Anneler, kaka renkleriyle mama çeşitlerini, bebeklerin sancılarını, sancıların nedenlerini büyük bir aşkla inceleyip konuşuyorlardı. Her biri kendi gözlemlerini açıklıyor, yararlı öğütler veriyor, ötekinin çocuklarını övüyordu. Gizli bir kardeşlik örgütü kurmuşlardı sanki; bebeğı olan her kadının girebileceğı bir yeraltı örgütü. Çocuk arabasını iterek yaklaşan her kadının dostça karşılanıyor, hemen arkadaş buluyordu. Ne var ki konuşulan konu tekti. Mira o kadınlarla ahabalık ettiğı iki üç yıl içinde, kocalarının ilk adlarından ve -birkaçının- mesleğinden başka hiç bir şey öğrenemedi. Sıkıağızlılıktan ileri gelen bir şey değildi bu; gizlemek istediklerinden değildi. Kadınlar çocuklardan başka hiç bir şeyle ilgilenmiyorlardı. Hepsi bu. Duygularını nasıl anlatacaklarını bilemezlerdi ama, gebelik, doğum ve çocuk kavramlarıyla büyülenmiş olan gizli bir tarikatın üyeleriymiş gibi hissediyorlardı kendilerini. Örgütlerini gizli tutmak zorunda değillerdi; törenler, el sıkarken gizli işaretlerle anlaşmak, tüzük falan gerekli değildi onlar için. Onlardan başka kimse örgütlerine en ufak bir ilgi göstermiyordu. Paylaştıkları ince ve derin bilgiler bağlıyordu kadınları birbirlerine; sessizce, bir güllüşle, bir baş hareketiyle, bunun dünyanın en... hayır, tek önemli olayı olduğunu anlatabiliyorlardı. Örgütlerinin dışında kalkanlar, evrenin merkezinden, evrene can veren atardamardan uzak kalmışlardı. Öyle görüyorlardı yabancıları.

Mira elinden geldiğince çok otururdu kadınların yanında. Normie yürümeye başladıktan sonra öbür küçüklerle birlikte çimenlerin -ya da karların- üstünde oynamaya alışmıştı ama üç buçuğa doğru birden huysuzlaşır, ağlamaya başlardı. Herkes anlayışla karşılıyordu bunu.

Her çocuğun huysuzluk ettiği saatlar vardı. Annelerden biri erken kalkar, ya da kendini konuşmalara kaptırmayacak kadar sıkkin görünürse kimse bir şey söylemezdi. Çocuk her şeyden önemliydi, her şeyin üstündeydi; başka türlü olmasını beklemezdi kimse.

Yorulmuş, iyice huysuzlaşmış olan Normie'yi bir kolda taşıyıp öbür eliyle arabayı iterek eve dönerdi Mira. Yukarı çıkmak küçük bir sorun yaratıyordu. Posta posta taşınıyordu her şey. Önce bebeği ve aldığı şeyleri taşıyor, sonra da inip arabayı alıyordu. Clark doğduktan sonra iki çocuğuyla çantasını önce götürür, arabayla paketleri almak için bir kez daha inerdi. Bu arada bebeğin ya da bebeklerin başına bir şey geleceğinden, yahut birinin arabayla paketleri çalacağından korkardı hep.

Eve girince içine sıkıntı basardı. Günün en kötü saatiydi bu. Clark uyanmış olur, oynamak isterdi, Normie de huysuzlanır, yemek isterdi. Akşam yemeğinin de aynı saatte hazırlanması gerekiyordu. Norm akşamları erken gelirse hemen sofraya oturmak istiyordu. Mira biraz mutfakta iş görür, biraz gidip çocuklarla oynar, yanan bir şeyin kokusunu ya da taşan bir şeyin sesini duyunca yine mutfağa koşardı. (Norm sofraya konan yemeklerden ötürü epey yakınmıştı o yıllarda.) Gelgelelim Mira mutfağa döndüğü anda çocuklardan biri, bazan da ikisi ağlamaya başlardı. Mira onların ağlamasına kulak asmadan patatesleri soyar, fasulyeyi ayıklar, sonra yine yanlarına koşardı. Norm eve geldiğinde gürültü patırtı istemediğinden o gelmeden önce çocukları doyurmaya çalışırdı Mira; ancak önce hangisini doyurursa doyursun, öbürü huysuzlanıp ağlardı.

Norm bazan bebeklerle oynamaya kalkışırdı ama çocuğu havaya atıp tutmaktan başka oyun bilmez, Mira da bunu yapmasını önlerdi. Yeni yemek yemiş olurlardı çocuklar; sakinleşip uyumaları gerekirdi. Böyle heyecanlı oyunlar oynanmamalıydı. Gelgelelim Norm'la ikisi masaya oturup yemeğe başladıklarında çocuklardan ses gelirdi yine. Mira yemek boyunca birkaç kere kalkıp onların yanına gitmek zorunda kalırdı. Bir süre sonra Norm masaya otururken kitabını yanına almaya, bir yandan yerken bir yandan kitap okumaya başladı.

Zamanla durum değişti tabii. Bebekler de büyürler. Mira bir koluyla bebeği kalçasına kısıtırırken öbür eliyle elektrik süpürgesini kullanmakta (süpürgenin sesi çocuğu korkuttuğu için çığlıklar da gırla gitmektedir bu arada) ustalaştığında bebekler yürümeye başlamışlardı. Bir de geceler vardı.

Norm yemeğini bitirir bitirmez oturma odasına geçerek çalışmaya başlıyordu. Mira bulaşıkları yıkayıp kurularken kısa bir süre serbest kalacağını düşünerek sevinirdi. Sekiz buçuktan on bire kadar kitap okuyordu. Aslında saat onda uykusu geliyordu ama Clark'ın son maması orı birde verildiğine göre onda yatmak anlamsızdı. Karı koca pek az konuşuyorlardı artık. Norm, Clark'ın doğduğu yılın Haziran ayında okulu bitirmişti; gelgelelim ondan sonra da staj başlamış, okuması gereken kitaplar büsbütün çoğalmıştı sanki. Sık sık hastanede nöbete kalıyordu. Mira o geceleri umutla beklemeye başladı. Gece nöbete kalan doktor ertesi gün «bu Allah'ın cezası gürültüde» uyuyamadığından, sabah hastaneden çıkınca doğru annesinin evine gidiyor ve eski odasında uyuyordu. Öğle ve akşam yemeklerini de annesinde yedi o günlerde. Bazan üç dört gün süreyle kocasını hiç görmüyordu Mira. Norm karısının bu durumdan ötürü yakınmadığını farkedince özür dilemeye başladı. Oysa evde yalnız kalmak daha rahat geliyordu Mira'ya. Gününü çocukların programına göre ayarlayabiliyor, çocuk çığlığı duyar duymaz sinirlenmiyordu. Norm evde hep gergindi, hep yorgun geliyordu. Genç kadın, onun durumu da kolay değil diye düşünürdü. Bütün gün didiniyor, akşam olunca da zırlak çocuklarla dolu ufalık bir odaya tıklamak zorunda kalıyor. Daha büyük bir eve çıkınca biraz düzelecekti işler. Çocuklar biraz büyüyünce her şey daha iyi olacaktı. Biraz daha paraları olunca daha rahat edeceklerdi.

Cinsel hayatları epey tavsamıştı. Norm ya evde bulunmuyordu geceleri ya da yorgun oluyordu. Yine de evliliklerinin başında kurulan düzen artık kireçlenmişti. Birleşmeleri -Mira için- hızlı ve tatsızdı. Öylece yatarak kendini bırakıyordu kadın. Norm karısının sevişmeler-

den zevk almadığını anlıyor, garip bir nedenle, bu onu hoşnut ediyordu sanki. Mira bu duyguyu sezmiş, bir iki kere konuyu açıkça konuşmak istemişti ama Norm konuşmamakta kararlıydı. Düşmanca değil, tatlılıkla susturuyordu karısını; benim 'ateşli karım' deyip geçiyor, ya da Mira'nın yanağını okşayarak çok, çok mutlu olduğunu söylüyordu. Genç kadın bir şeyler sezmişti; sevişmekten zevk almamasını doğru buluyordu kocası. Bu, onu daha saygın bir kadın yapıyordu. Norm karısıyla sevişmek istediği zaman özür diler, bunun bir erkek vücudu için gerekli olduğunu açıklardı.

Yine de Mira'nın hayatında birtakım zevkler vardı; en başta çocukları. Özellikle çocuklarıyla yalnız kalabildiği, Norm'un yemeğini, Norm'un gürültüden sinirlenip sinirlenmeyeceğini düşünmekten kurtulduğu günler, çocukları büyük bir zevk veriyordu ona. O küçük gövdeleri tutmak, onlar keyifle guruldarken banyolarını yapmak, çocuklar parmaklarını annelerinin suratında ya da kendi yüzlerinde dolaştırarak ağız burun denen şeyleri keşfederken kışkıklarını yağlayıp pudralamak... Bunları yaparken bilinçsizce gülümsüyordu boyuna. Çocukların doğumunu, onlara duyduğu sevginin doğumunu bir mucize olarak görmüştü ama başka mucizeler de vardı : Bebeğin ilk kez gülüşü, ilk kez kendi başına oturuşu, ağzından -elbette ki- 'ma-ma'yı andıran bir sesin ilk kez duyuluşu. Sıkıcı günler mucizelerle doluydu.

Vulva yumuşaklığındaki pembe diş etlerinde dişler görünüyordu ansızın; küçük beyaz filizler. Çocuklar kırmılıyor, emekliyor, ayakta durabiliyor, ilk insanın ilk kez ard ayakları üstünde durduğu gün duymuş olması gereken sevinçle, gurur ve korkuyla ilk adımları atıyorlardı. Derken konuşma başlıyordu; önce iki kelime, ardından yedi kelime, sonra sayılamayacak kadar çok kelime. Bu küçük insanlar onun bedeninden çıktığı, onun besiniyle nabzını, kanını, kederini ve sevincini paylaştığı, doğarken onun etini yırttıkları halde, Mira'nın tanımadığı, zamanla korkmayı öğreneceği kafalardan çıkıyordu sözler. Ağırbaşlı bir tavırla bakıyorlardı ona; gözlerinin içine bakıyorlardı. Birer insandılar; hiç bir zaman tam tamına anlayamayacağı, ayrı ruhları, bedenleri, kafaları olan birer insan. İnsan yavrusu bir anda

doğmuyordu da değişik aşamalarla doğuyordu sanki; sanki her doğum aynı zamanda bir ölümdü, çocuğun gelişme süreci içinde attığı her adım, onu annesinden, annesiyle bir olmaktan biraz daha uzaklaştırıyordu. Zamanla, çok, çok sonra onlar da başkalarıyla birleşecekler, çocuk sahibi olacaklar, birleşip ayrılacaklar, sonunda belki de yeni bir doğuş olan son ayrılığa gelecekti sıra. Soru soruyorlardı çocuklar; bildirilerde, isteklerde bulunuyorlardı : «Bu mavi?», «İcak. Kibrit ıcaık.», «Püşküt!» Bu sonuncusu emir verircesine söyleniyordu. Mira onlara karşılık veriyor, açıklıyor, ancak söylediklerinin hangi duyu ve düşünce yapısı içinde algılandığını, o küçük kafalarda oluşan renk, tat ve ses şemalarının hangilerine girdiğini bilemiyordu.

Başından beri kendi kişiliklerini ortaya koymuşlardı çocuklar. Mira kendine özgü kocakarı masallarına inanırdı. Mutsuz, kaygılı bir dolyatağında dölleniş büyüyen, karnından metal maşalarla çekilerek çıkartılması gereken Normie soğuk, bağımsız bir çocuktur. Beş aylık oluncaya kadar hiç gülümsemedi. Yürümeye başlayınca evin dört bir yanında dolaşmaya alıştı. Mira ona yardım etmeye çalışırsa sinirleniyor, bir şeye dokunmasına izin verilmezse öfkeleniyordu. Anneyi tüketen çocuklardandı; sık sık huysuzlanır, kucağa alınsa bile sakinleşmezdi. Bir şeyler istiyordu ama ne istediğini bilmiyordu. Çok akıllıydı; erken konuşmuş, yürüyecek kadar büyümeden mantıklı düşünce belirtileri göstermişti. Bir öğle uykusundan uyandığında, annesinin kucağında dururken, «Baba baybay,» demişti ansızın. Mira onun ne demek istediğini anlayamamıştı önce. Sonra da çocuğun portmantoya baktığını, Norm'un yağmurluğunu orada göremediği için Norm'un da evde olmadığı kanısına vardığını anlamıştı. Huzursuz, araştırmacı bir çocuktur; her dakika, bulunduğu yerden bir adım ileride olmak istiyordu sanki.

Öte yandan Clark onu başından kabul eden, sakin bir dolyatağında yatmıştı dokuz ay. Doğumu da kolay olmuştu; kayarcasına çıkmıştı anasının karnından. On günlükken gülümsemedi. Norm bunun mide gazından ileri geldiğini söylüyordu ama bebek annesini her gördüğünde gülümseyince sonunda o da çocuğun güldüğünü kabul etti. İlk yaşlarda, melek gibi denen çocuklardandı.

Annesine yapışıyor, annesinin gözüne girmek için çabalıyor, annesini seviyordu. Yine de Mira onu iki saat yalnız bırakacak olsa bile kendine kendine eğlenebiliyordu. Mira çocuğun fazla uslu olmasından korkuyordu zaman zaman. Normie'nin kendine dönük, alıcı kişiliğine boyun eğerek bütün ilgisini ona vermeye alışabileceğinden de korktuğu için bazan Normie'yi özellikle ihmal ederek küçük çocuğuyla oynamaya giderdi.

Sıkıntılar, üzüntüler de vardı tabii. Tanrım, o yılları düşündükçe!... Çeşitli huysuzluklarla dolu bir gün, bir canavar doğurmuş olmak korkusunu yaratır annede: iki gün ard arda yağmur yağar da eve kapanan çocuklar birbirlerini hırpalamaya başarlarsa çocuklar arasında çekememezlik bulunduğu kaygısı doğar (böyle olması da annenin suçudur elbette; anne çocuklarına yeterince ilgi göstermemiştir). Her küçük ateş ölümcül bir hastalığın belirtisidir, her öksürükle annenin ciğerleri yerinden kopacak gibi olur. Masadan alınan birkaç bozuk para çocuğun ileride hırsız olabileceğini, iyi çizilmiş bir resim geleceğin Matisse'ini yetiştirdiğini gösterir. Aman Tanrım. Neyse, torunlarım olursa bu aptallıkları yinelemeyeceğim; torunlarım olursa tabii.

Evet, evrenin gerçek merkezidir çocuk. Sanırım makine dairesi en alt katlarda olan bir transatlantikte olup da, bütün gün o makineleri canlı tutmak için çabalayan, boyuna kömür atan, bütün gün, haftanın her günü güm güm atan o yüreğin çalışmasını dinleyen, izleyen kişiler de buna benzer bir hayat yaşarlar. Ancak anne o yüreğin gelişip büyüdüğünü, gemiyi ele geçirdiğini de görmektedir. Bu müthiş bir şeydir ama kişiyi kişi olmaktan çıkarır, siler, ezer. Sen sen olmaktan çıkmışsındır artık, çocukların kendileri bile, hayatın gerçeğinden sonra gelir. Çocuğun isteklerinden, gereksinimlerinden de önemli olan, güm güm atan o yüreği canlı tutmak, yaşamasını sağlamaktır. Çocuk bakıcısı, tapınaktaki rahiptir; çocuk, içinde ateş yanan kaptır, kutsal olan ateştir. Gelgelelim tapınaktaki rahibe gösterilen saygı çocuk bakıcısından esirgenir. Onların ömürleri öylece geçer gider, yıkarken, beslerken, bakıp gözetirken, tokat atarken -«Ateş yakar demedim mi? Cız demedim mi?»- kendileri de farketmezler yaşadıklarını.

Yüzler, bedenler değişir, gözler dünyayı unuttur, ilginin tümü, süpürge sopalarına binip odada çığlıklar atarak atçılık oynayan iki üç küçük gövdenin hareketine yönelir. Kutsal ateş arada bir duman yapabilir; kutsal hayat genellikle sinir bozucudur.

Fakat ikisi de kişiliği silip yokeder. Mira çocuklarına bakarken dünyada pek çok şey oluyordu. Eisenhower devlet başkanı seçilmişti. Joseph McCarthy'nin ABD ordu-suyla başı dertteydi. Oysa -çocuklar bir yana bırakılırsa- Mira'nın hayatındaki en önemli olay şuydu : Bir gün dizlerinin üstüne çöküp mutfağı fırçalarken çocuklardan biri ağlamaya başladı, Norm evde yoktu tabii (ya hastanedeydi, ya annesinin evinde uyuyordu yahut başka bir yerdeydi). Mira başını iki yana sallayarak çömeldi, yarı gülümser, yarı ağlamaklı bir halde Lanny'yle evlenmekten niçin korktuğunu hatırladı. Korktuğu başına gelmişti işte. Ne Ödip kurtulabiliyordu yazgısından, ne de o. Senaryo, daha o doğmadan önce yazılmıştı.

3

Val bir gün ilk kocasından söz ederken Tad başını sallayarak söylenmişti : «Seni küçüklüğünde tanımış olmayı dilerdim bir zamanlar. Bisikletine binip saçlarını uçurarak sokaktan geçişini görmek istediğimi düşünürdüm. Yanımdan geçerken bana el salladın, ben de yirmi yaşında görmüş geçirmiş bir delikanlı olduğum için seni çapkınca süzer, günün birinde karım olacağına karar verirdim. Gelgelelim ilk gençliğini görmemem daha iyi olmuş. Öyle bir şey istemiyorum artık. Siz kadınlar erkekleri yiyorsunuz. Onların karnınıza bir tohum atmasını, çocuklarınız küçükken size bakmasını sağlıyor, sonra da adamı kapı dışarı edip çocukları bağrınıza basıyorsunuz; çocuklar sizin çocuklarınız oluyor artık. Sonra da şen dullar gibi kendi hayatınızı yaşıyorsunuz. Seninle şimdi tanıştığımıza, şen dulluk yıllarında tanıştığımıza seviniyorum. Hiç değilse bana ayıracak zamanın var şimdi.»

Val'e haksızlık ediyordu ama söyledikleri kızı etkilemişti. Tad'in düşüncelerini bana da anlattı. Doğrulu-

ğuna inanmadığım halde ben de etkilendim. Çünkü adamın konuşmasına bakılırsa, sanki erkekler de bire: kurban olarak görüyorlardı kendilerini. Doğanın onları evrenin merkezinden uzak tuttuğunu, o noktaya ancak karılarının aracılığıyla yaklaşabileceklerini hissediyor, çocuklar kadınla erkeğin arasına girdikleri için kendi çocuklarına kızıyorlardı sanki. Ayrıca, baba hiç bir zaman bebekle yarışamaz. Çocuk annenin bütün hayatıdır; bir zorunluluktur bu, seçme sonucu değil. Eski çağlardan beri böyle olmuştur, nedeni de çok yaygın olan 'kadının görevleri' masalında aramak gerekir. Ancak böyle olması gerekli midir bilmem. Yaşamak için ne annenin babaya, ne de babanın anneye bağımlı olmadığı, çocuğa her ikisinin de bakıp sevgi gösterebileceği, hayatı yürüten o makineye ikisinin de aynı ölçüde yaklaşabileceği bir dünya gözünüzün önüne geliyor mu? Getirebiliyor musunuz? Ben görür gibi oluyorum... belli belirsiz. Akıl erdiremediğim, gözümün önüne getiremediğim, böyle bir uygulamaya olanak verecek toplumsal yapıdır; insanın yaradılışı dediğimiz şeyi değiştiremedikçe, yani yalnızca kapitalizmi değil, açgözlülüğü, despotluğu, tembelliği, bağımlılığı ortadan kaldıramadığımız sürece... Neyse, kalsın.

Gelelim Tad'le Val'e. Tad yirmi dört yaşındaydı, Val otuz dokuz. Bize kalırsa cıgan Val'e tapıyordu. Gerçekten de tapıyordu ama onu bir erkek yiyicisi olarak görüyordu yine de. Sanki, içtenlikle coşup haykırdığı çok seyrek görülen yüreklerinin -sessiz durmasa dünya yıkılırdı çünkü- en derin, en kuytu köşelerinde, kadınlarla erkekler birbirlerinden hem korkuyor, hem nefret ediyorlar. Kadınlar, erkekleri baskıcı despotlar, kendilerinden güçlü oldukları için kurnazlıkla alt edilmesi gereken düşmanlar olarak görüyorlar. Erkekler de kadınları sapotajcı, zincirlerini tehditle şangırdatarak. «İstesem senin yemeğine zehir katabilirim onun için ayağını denk al,» demeye getiren, bunu durmadan hatırlatan köleler olarak.

Kadınların, evlilikleri süresince neler duyduklarını iyi kötü biliyorum ama erkeklerin duygularından habersizim. Evliliğin kötü yanlarını erkek gözüyle açıklayan bir sürü kitap var gerçi. Gel gör ki onları yazanların hiç

biri dürüst değil. Karısı çok iyi bir ev kadını olduğu için ondan ayrılmam diye yırtınan erkek kahraman duyduunuz mu hiç? Hangi kitapta var öyle bir kahraman? Ya da karısı cinsel sorunlarını anladığı ve ona cinsel güçsüzlük korkuları aşılamadığı için -bunu başka kadınlardan bekleyemediği için- karısından ayrılmayan kahraman? Yahut karısı cinsellikten fazla hoşlanmadığından gücünü göstermek zorunda olmadığına sevinen, kendi de cinsellikten pek hoşlanmayan kahraman hangi kitapta var? Varsa da gülünç kitaplardır onlar, kahramanlarına da anti-kahraman derler.

Her neyse, ben dürüst olmak istediğim için Norm'un evlilik yıllarında neler duymuş olabileceğini anlamaya çalışıyorum. Büyük sorun, Norm'un o yıllarda hangi duygular içinde olduğunu Mira'nın da bilmemesi. Sanırım ki genç baba, karısıyla çocuklarından çok okulunu bitirmeyi düşünüyordu o yıllarda. (Başınızı sallayarak, doğrusu da bu diyeceksiniz herhalde.) Suratsız olduğu, homurdandığı çok görülüyordu ama, Mira neyin var diye sorduğunda karısının yanağını okşayıp bir sıkıntısı olmadığını, karısının onu çok mutlu ettiğini söylüyordu. (Yine de Mira öfke nöbetleriyle homurtulara katlanmak zorunda kalıyordu.) Norm'un başını kitaplarından kaldırıp karısıyla bebeğini buğulu gözlerle seyrettiği de olurdu ama şimdi de çocuklar doğmadan önce hiç göze alamadığı bir şeyi yapmaya, Mira'ya emirler vermeye başlamıştı.

Bundan sonra yazmayı düşündüğüm cümleyi yazmıyorum, çünkü Val'in alaycı sesi çınlıyor kulaklarımda : «Hah haa! Çocuklar doğmadan önce diyor! Çocuklar doğduktan sonra karısının onsuz edemeyeceğini, her yaptığına katlanmak zorunda olduğunu biliyordu da ondan.» Belki bu sözde gerçek payı vardır; ancak ben Norm'un neler hissettiğini anlamaya çalışıyorum. Böyle bir duyguya kapılmışsa da kapıldığını bilinçli olarak farketmemişti ki bu da hiç kapılmamış olması kadar iyidir. Öyle değil mi? Yoo, belki de içine attığındandır duygularını. Sakın ol, Val, Norm'u anlamaya çalışıyorum.

Evet, Norm düşlerindeki kızla evlenmişti... Mira'yı sevdiği su götürmezdi çünkü. Sevdiği, Mira'nın bağımlı-

sızlığı olarak gördüğü şeydi. Kızın kendine özgü bir bağımsızlıktı bu; Norm'da olmayan bir bağımsızlık. Mira'nın her zaman gerçeği, doğruyu aradığını hissetmişti Norm. Bu arayış, dünyasındaki insanların düşüncelerine ters düşerse, Mira cehenneme kadar yolunuz var diyordu o insanlara. Tam tamına bu kelimelerle değil tabii. Öte yandan, çok bağımlı bir kızdı; incedi, ürkekti, duyarlılıktı. Ben bu kızı korumalıyım duygusuna kapılmıştı Norm. Kendi de ince, ürkek ve duyarlıklı olduğundan, kolunu sevgilisinin omzuna atarak ben seni korurum dedikçe kendini çok güçlü görüyordu.

Bunda anlaşılmayacak bir şey yok. Benim kafama takılan -daha doğrusu, hâlâ başımdan gitmediğine göre Val'in kafasına takılan- şu : İnsanların birbirlerinde görüp beğendikleri nitelikler aslında gerçeklikle ilgisi olan nitelikler değil. Belki de bu tür bir ilişkiyi arzu edilir bir şey olarak gösteren kültürel değerlerimizdir. Val, lütfen biraz git.

Çünkü Norm'un karısını koruduğu şey neydi aslında? Eh, başka erkeklerden korumuştur diyelim hadi. Başını bilgiç bilgiç sallayarak, «Sen erkekleri bilmezsin,» derdi sık sık. «Ben onları tanırım. Korkunçturlar.» Mira, benim de iyi kötü bir fikrim var, dedikçe başını iki yana sallar, on yaşındayken, özel okul öğrencilerine pusu kuran İrlandalı oğlanların köşedeki şekerçi dükkanında ona nasıl saldırdıklarını, ya da savaştayken birliğine tayin olmak şanssızlığına eren tek Yahudi askerin öbür askerler tarafından nasıl pataklandığını anlatırdı. Duyduğu her ırza geçme olayını Mira'ya anlatmasa olmazdı.

Gel gör ki aslında Mira'yı erkeklerden koruduğu yoktu çünkü Mira'nın yanında durmuyordu. Mira kendi kendini korudu; kendini eve hapsederek, onlara bakmayarak, onları düşünmeyerek. Evli bir kadın olduğu için bunu yapabiliyordu.

Sözü Norm'a getirmeye çalışıyorum hâlâ. Sevdığı kızla evlenmişti, durumu hiç kötü değildi. O tıp fakültesine giderken karısı da çalışarak onları besliyordu. Norm'un istediği bolluk içinde yaşamıyorlardı ama canı çektiği zaman Mira'nın güzel vücudunu buluyordu yataкта. Ayrıca karısı yemek işlerini de kıvırıyordu. Fa-

kültedeki dersleri ağırdı gerçi; ancak evli olduğu için bekar arkadaşlarından daha rahat, daha çok çalışabiliyordu. Erkek arkadaşlarıyla gezmeye gidecek parası yoktu; gitmek de istemiyordu. Geceleri evinde oturup derslerine çalışmak, başını kaldırıncaya, ütü yapan, sökükle ya da kitap okuyan karısını, Mira'nın tatlı ifadesi git gide sertleşen yüzünü görmek hoşuna gidiyordu. Yuvasında olduğunu hissediyordu o zaman; durulmuş hayatını kurmuş bir erkek olduğunu.

Bilmem anlatabiliyor muyum?

Zaman zaman Mira'nın suçu olmayan bir şeyden ötürü kızır, homurdanırsa da... Eh, o da insandı canım. Daha önce bu konuyu hiç düşünmemişti ama, ya bir daha benimle konuşmazsa korkusuna kapılmadan bağırıp çağırabileceği birinin bulunması da hoşuna gidiyordu insanın. Okulda bütün gün nazik davranmak zorundaydı. Babasına da nazik davranmak zorundaydı. Annesine bağırdığı olurdu gerçi; ancak annesi birden öfkeleniyor, günlerce onunla konuşmuyordu. Sonunda yine oğluna kucak açsa bile Norm çok üzüntü çekmiş oluyordu. Mira'nın uzun zaman küs duramayacağını biliyordu oysa; ne yapıp yapıp karısını kandırır, kendini okşatmayı başarırdı. Evliliklerinin onun kadar Mira'yı da mutlu ettiğinden hiç kuşkusu yoktu.

Gelgelelim bir süre sonra çocuklar çıkmışlardı ortaya. Tanrım, Mira önce balon gibi şişiyor, hep kendini düşünen, kaygı içinde yaşayan biri oluyor -o zaman Norm da karısını düşünmek zorunda kalıyor ve kendisine hiç ilgi gösterilmediğini hissediyordu- derken doğum bitip de bebek gelince orada, oracıkta, hep orada oluyordu çocuk. Norm oğlunu sevmez değildi elbette. Ama her zaman oracıktaydı oğlan. Karısını da suçlamıyordu. Bebek boyuna acıkıyor, ya da ağlıyor, bezlerinin yıkanması, mamasının hazırlanması gerekiyordu. İyi ama kadın onun karısı değil miydi? Bütün benliğiyle onun değil miydi? Kadınların öyle olmaları gerekmiyor muydu? Hayır, kadın onun olmaktan çıkıyordu birden. Çocuğun malı oluyordu.

Bilmiyorum, belki de eksik bıraktığım bir şeyler var. Ben yazarken Val'in yazdıklarını çizmek için hazır beklediğini görür gibi oluyorum. Norm konusundaki ince-

lemelerim hoşunuza gitmediyse şikayet mektuplarınızı Val'in adresine yollayın lütfen.

4

1955 yılında herkes Soğuk Savaş'tan ötürü kaygı içinde yaşayarak atom sığınakları kazarken, Mira'yla Norm, Meyersville'de görüp beğendikleri küçük evin peşinatını nasıl denkleştireceğiz diye kaygılanıyorlardı. Norm stajını bitirmiş, eski bir aile dostunun muayenehanesinde ikinci doktor olarak çalışıyordu. Öğrenimini sürdürmek, uzman hekim olmak istiyordu ama o küçücük dairede iki çocukla birlikte oturamazdı bir yıl daha. Analarla babaların yardımıyla, banliyödeki ev satın alındı. İki yatak odası, bir de yemek odası vardı evin. Hiç eşyaları olmadığı halde Mira sevincinden uçuyordu. Akrabalar tavanaralarını boşalttılar, Norm'la karısı oralardan çıkanlarla yeni evlerine yerleştiler.

Bir bakıma, ırklarla sınıfları, yaşlılarla hastaları birbirlerinden ayrı tutmak amacıyla küçük bölmelere ayrılan bir dünyada, Meyersville de bir azınlık semti sayılırdı. Hepsi birbirine benzeyen küçük evlerin hepsinde demirbaş bir çamaşır makinesi, bir buzdolabı, bir fırın olduğu gibi, çitle çevrilmiş bir küçük bahçe de vardı. Ve o evlere yerleşenlerin hemen hepsi küçük çocukları olan, çamaşır makinesiyle bahçeye çok önem veren, apartman sahiplerince istenmeyen kişilerdi. Bir zamanlar kendi doğup büyüdükları kasabalarda evler kiralamaya bakan bu aileler -kiralık bahçeli ev diye bir şey kalmadığından- 500 dolar peşin para yatırıp, evlerini, savaşa katılan askerlere tanınan yüzde dört buçuk faiz sınırıyla ipotek ederek Meyersville'e yerleşiyorlardı. Sınıf ayrımı -ırk ayrımı asla sorun olamazdı orada- üç temele dayanıyordu : Din, yaş ve öğrenim durumu. Katolikler çoğunlukta, protestanlar oldukça çok, Yahudiler sayılıydı. Bütün gün sokakları dolduran çocukların gürültüsüne dayanabilen birkaç yaşlı çift de vardı. Üniversite öğrenimi yapmış olan erkeklerle yapmamış olanların sayısı eşitti belki de. 1955 yılında üniversite diplomasının bir anlamı vardı hâlâ. Diploma, sahibinin çok

zeki ya da kültürlü bir kişi olduğunu değil, dünyada ilerleyeceğini gösterirdi. Oysa Mira'yla Norm'un orada oturdukları yıllar içinde tanıdıkları kişilerden yalnızca ikisi gerçekten zengin denebilecek kişiler haline gelmişti, onlar da üniversiteye ayak basmamış kişilerdi: Biri eski araba alıp satan bir adamdı, sonradan Chevrolet acentası -ve milyoner- oldu, öbürü emlakçıydı, sonradan değerlendirilecek olan bazı arsaları zamanında kapatmayı bildi. Söylemek istediğim bu değildi aslında; Norm'un, adının önündeki 'Dr.'dan ötürü herhangi bir rahatsızlık duymadığını belirtmek istedim. Başka doktorlar da vardı Meyersville'de: doktorlar, hukukçular, muhasebeciler, öğretmenler; Norm'un saygıdeğer kişiler olarak gördüğü insanlar. Onların karıları da bir zamanlar hemşirelik, öğretmenlik yapan, özel sekreter olarak çalışan kadınlardı; Mira'nın konuşabileceği kadınlar. Ya da o öyle sanmıştı. Hepsi aynı durumdaydılar. Paraları yoktu, hep didiniyorlardı, hepsinin küçük çocukları ve büyük umutları vardı. Zamanla, sokaklardan, evlerden seçimler yapıldı, gruplar oluştu. Hiç kuşkusuz hepsi aynı ölçütü kullanıyordu: Para. Paradan değerli bir şey yoktu onlar için. Çocuklarla dolu eski arabalara binerek istekler ve özlemler içinde dolaşan genç insanlardı hepsi. Yeni bir kanape, yeni bir yemek takımı, yeni bir araba istiyorlardı. Kürk manto, Avrupa yolculuğu ya da yüzme havuzu gibi şeyleri düşlerinde görebilirlerdi ancak. İstekleri ne olursa olsun, kafalarındaki elmalı şeker imgeleriydi hep, nesnelerin imgeleri yani.

Bu arada, kimileri çok uzun süreyle, yokluğa katlanmak zorunda kalıyor, hayatın geçip gittiğini, geçen günlerin geri gelmeyeceğini farketmeden, özlem içinde, günden güne yaşıyorlardı. Erkekler umutlarını işlerine taşıyor, beklentileri işlerinde başkalarıyla boy ölçüşmelerine, onları geride bırakmalarına yol açıyordu. Çoğunun arkadaşı yoktu. Kadınlar evde oturarak havayı gözlüyor, yağmur yağacak gibi görünürse çamaşırları toplamaya, yağmayacak gibiyse çimenleri sulamaya çıkıyorlardı. Meyersville'e benzeyen banliyö semtlerinin çoğunda, anacaddelerdeki birkaç eski yapı yerle bir ediliyor, onların yerinde bahçe araç gereçleri, bahçe eşyaları, kullanılmış arabalar, televizyon ve ev aletleri, yer döşeme-

leri, ucuz eşyalar satan mağazalar yükseliyordu. Bazı kimseler Amerika'nın çirkinleşmesi o yıllarda başladı derler ama anacaddelerin birçoğu ondan önce de çirkin-di. Çirkinliğin materyali değişmişti belki : tahtayla tuğ-lanın yerini, cam, plastik, nikelaj ve neon alıyordu. İnsan sayısı arttığı için çirkinlik de artmıştı. İkinci Dünya Savaşı, öldürdüğünden çok insan üretmiştir diyeceğim geliyor. Dünyada da bir patlama görülüyordu, insanlarda da. Ordunun eski askerlere verdiği burslar başka türlü üniversiteye gidemeyecek olan kişilerin üniversite öğrenimi yapmasını sağlamıştı. Herkes bir şeyler bekliyor, bir takım umutlar besliyor, tatlı bir hayat yaşamak istiyordu. Ve herkesin bildiği gibi, tatlı bir hayat demek, kar yapmayan buzdolapları, iki hoparlörlü 'hi-fi' pikapla, duvardan duvara halı döşenmiş odalar, çamaşır kurutucuları demektir.

Şimdi durduğumuz yerden bakınca bu anlayışa gülmek kolay tabii. Olamazdı, olmadı. La dolce vita bir kutu deterjanla birlikte gelen otomatik çamaşır makinesinin içinden de çıkmadı. Ne var ki özellikle kadınlar için, yeni çamaşır makineleri, kurutma makineleri ve buzdolapları kölelikten kurtulmak demektir bir ölçüde. O araç gereçle doğum kontrol hapları olmasa, bu gün kadınların yarattığı devrim de olmazdı. Gerçeği söylüyorum, bayan. Gerçekler, efendim, yalnızca gerçekleri söyleyin bana. Kirliliğin sterlinlerle peniler önemlidir. Edebiyatın paranın yeri yoktur dese bile, öyle olduğunu Woolf da biliyordu. Şu soruyu soran da ondan başkası değildi : «Neden kadınlar para sahibi olmuyorlar? Çağlar boyunca, evlerde ve tarlalarda, bağlarda ve mutfaklarda en az erkekler kadar çalışmamışlar mıdır onlar da?» Nasıl oluyordu da sterlinlerle peniler hep erkeklerin cebine giriyordu? Woolf'un zamanında her beyefendinin bir çalışma odası varken, neden kadınların 'benim' diyebilecekleri bir odaları olmuyordu?

Her neyse, dünyada bir patlama olmuştu ve pek az kimsenin benim diyebileceği bir odası vardı artık. Herkes çamaşır makineleriyle, yüksek ayaklı bahçe mangallarıyla yetinmek zorundaydı. İşçi sınıfı insanların dünyasına katılmıştı.

Yeni eve taşındıktan sonra hayat öylesine kolaylaşmıştı ki, Mira bütün gün işsiz güçsüz oturan kadınlardan biri olduğu duygusuna kapıldı. Sabahın ikisinde yedirilen mama gerekli değildi artık. Günde yedi kez doldurulan biberonlar altı kez, derken beş kez, sonra dört kez dolduruldu, sonunda biberonlar ortadan kalktı. Bir yıl sonra çocuk bezleri de kalktı ortadan. Çocuk bezlerine gerek kalmadığı gün, bir kadının hayatındaki en önemli günlerdendir. Yine de, kadınların çoğu bezleri atacak kadar güvenemezler kendilerine; «ne olur ne olmaz» diyerek hepsini bir kutuya doldurur tavanarasına çıkarırlar. Yine çamaşır yıkamak zorunluluğu vardı ama bir çamaşır makinesi de vardı şimdi. Haftada üç kere çamaşır yıkamak yetiyordu. Bir de temizlik vardı tabii. Mira daha geniş bir yere geçince temizlik işinin kolaylaşacağını sanmıştı ama temizlenmesi gereken alanın büyüyeceğini hesaba katmamıştı. Bu konudaki deneylerinin sonucunda şöyle bir yargıya vardı: Temizlik denen iş kazançla doğru orantılı olarak artar ve o işten kurtulmanın tek yolu ya erkek olmak ya da para verip başka bir kadına yaptırtmaktır. Yine de lüks hayat yaşıyordu kanısınca. Uzun yaz günleri bol bol zaman tanıyordu herkeşe. Bulaşıkları yıkarken arka bahçede oynayan çocukların sesini dinleyerek şarkılar mırıldanıyordu. Belki kendi hayatını yaşamaya başlayabilecekti yine. Haftada bir kere, Norm'un eve erken geldiği bir gün, arkadaşı Theresa onu arabasıyla genel kitaplığa götürüyor, Mira hepsi de aynı yazardan bir kucak dolusu kitapla dönüyordu eve. Kitaplıkta Woolf'un, James'in, Huxley'nin, Faulkner'in, Austen'le Dickens'in ne kadar kitabı varsa hepsini okudu. Düşünmeden, ayırım yapmadan okuyordu. Psikoloji, sosyoloji, antropoloji konularında kitaplar okudu; bilimsel olanları da, halk için yazılanları da. Okuduklarını belli bir yapı, bir şema içerisine yerleştiremediğinden çoğunu unutuyordu. Sonunda bunlardan bir yarar görmediğine, bir şey öğrenemediğine karar verdi; Ne var ki ilk yıllarda enikonu mutluydu. Evi pırıl pırıl, çocukları pırlanta gibiydi. Günde bir iki kere ağlıyorlardı topu topu. Kendi hayatına dönüyordu yeniden.

Normie'yle Clark hâlâ öğle uykusuna yattıklarından öğleden sonra bir iki saati kendine ayırabiliyordu. Çocukları akşam yedide uyutuyor, o zaman da boş kalabiliyordu. Norm televizyonu açsa bile akşamları kitap okuyabiliyordu artık. Öğleden sonra da sosyal hayatı vardı.

Banliyölerde oturan kadınların, tıpkı eski Yunan kadınları gibi, evlerine hapsedikleri, çocuklarından başka kimseyi görmedikleri sık sık dile getirilen bir gerçektir. Eski Yunan kadınları kölelerini görürlerdi; onlar da ilginç kişilerdi belki. Banliyölerde oturan kadınlar da birbirlerini görürler.

O blokta yaşayan kadınların hepsi dost edinmek peşindeydi ve semte yeni taşınan her kadın ardı arkası kesilmeyen çay kahve toplantılarına çağırılıyordu. Mira birkaç arkadaş edinmişti : Bliss, Adele, Natalie. Onların da başka arkadaşları vardı; bir tür hücre örgütü kuruluyordu böylece. Mira yirmi beş yaşındaydı, arkadaşları ondan bir iki yaş büyük. Hepsinin küçük çocukları vardı. Hepsi, yaptıkları işi iş olarak değil meslek olarak gören erkeklerle evliydi.

Boş zamanlarını çoğu zaman birbirlerinin mutfaklarında, arka bahçelerinde geçiriyorlardı. Sıcak ya da buzlu kahvelerini içip evde pişirilmiş kekleri yiyerek çocukları gözlüyorlardı. Havalar yağmurlu giderse oturma odalarında değil, mutfaklarda oturuluyordu. Çünkü orada, ev sahibinin ağlaya ağlaya gelen her çocuğa dolaptan bir bisküvi vermesi, kahve fincanlarını yeniden doldurması daha kolay oluyordu. Ayrıca, çocuklar üstleri başları çamura, çikolataya ya da boka bulanmış olarak gelirlerse yalnız mutfak batmış oluyordu. Evler birbirine öyle yakındı ki öğle uykusuna yatan çocuğu bırakıp komşuya geçmek hiç güç değildi; camlar açık olduğu sürece, bir evden yükselen sesler öbür evden kolayca duyulurdu.

Yazın çimenlerin üstüne oturarak kahve çay içiyor, kum havuzunda, bahçe hortumuyla doldurulan plastik yüzme havuzlarında oynayan küçükleri izliyorlardı. Kırılıklarına düşkün değillerdi: ne giyerlerse giysinler, çocukların yapışkan ellerinden kirlenecek, bebeklerin ekşi kokulu kusmuğuna bulanacaktı. Konuşmak fiziksel bir

ğabayı gerektiriyordu her zaman. Çocuk annesinin boy-nuna asılır, yahut kucagında durarak kulağını çekştirirken söylenen sözlerle; Johnny elindeki taşı yutmadan yetismek, Midge elindeki küreği Johnny'nin kafasına indirmeden küçüğü kurtarmak, ya da bahçeden çıkayım derken kafasını çitin tahtaları arasına kısıtıran Deena'yı çekip çıkarmak için koşarken yarım bırakılan cümlelerle konuşuluyordu.

Hareketli olmasına hareketliydi ya, belirli bir noktaya ulaşmak zorunluluğu olmadığından tembel bir hayattı. Günler birbirinin aynıydı : Ya güneş çıkacaktı, ya yağmur yağacak, ya ceket gerekli olacaktı ya da kartumlarıyla küçük botlar. Çocukları tuvalete alıştırmak işi ya ilerliyor ya da yerinde sayıyordu. İpte asılı çamaşırlar donuyordu bazan. Çalışma saatları sabah, akşamüstü ve geceydi; geceleri televizyon bangır bangır öterken onlar sökülük diyor, ütü yapıyor, Midge'e yahut Cheryl'e tulum biçiyorlardı. Kötü bir hayat değildi. Bütün gün bir gışede oturarak para saymaktan, döner kayıştan dökülen konserve kutularını birer birer gözden geçirmekten çok daha iyiydi kuşkusuz. Hayatlarını boğucu yapan, ancak hiç sözü edilmeyen, hiç düşünülmeyen koşulları da çoktan kabul etmişlerdi. Böyle yaşamayı seçmemiş, bu hayata itilmiş olduklarını, buradan bir yere kımıldayamayacaklarını (çocuk sahibi olmak açık cezaevlerinde yaşamaktan çok daha kısıtlayıcıdır) düşünmeye yanaşmıyorlardı. Çalifasulyesiyle boklu donları sineye çektikten sonra, mutlu olmamak için bir neden yoktu.

6

Günlük konuşmalar, aralarında büyük bir yakınlık kurulmasını sağlıyordu. Birbirlerinin hakkında bilmedikleri yoktu; çoğu ömürlerinde ilk ve son kez yaşayacaklardı bu yakınlığı. Johnny'nin öksürüğünün geçip geçmediğini, Mira'nın aybaşı sancılarının kesilip kesilmediğini, Bill'in kırılan tuvaleti onarıp onarmadığını sormayı hiç unutmuyorlardı. Zaten tuvalet kırık olduğu süre-

ee o aile komşununkini kullandığından tuvalet onarılınca herkesten önce onlar öğrenirlerdi durumu.

Genellikle çocuklardan söz ediliyordu. Her biri kendi çocuğuna ısıltılı gözlerle bakıyor, her birisinde zekâ ve güzellik belirtileri görüyordu. Zaman zaman birbirlerinin kafasını yarsalar bile, hepsi sevimli, akıllı çocuklardı gerçekten. En mızımız bebeğin, en zorba oğlanın hıçkırıkları aynı sevgiyle yatıştırılıyordu. Arada bir çocuklarına çıkıştıkları, bir tokat attıkları da olurdu ama tokadı yiyen çocuk bir iki dakika sonra annesinin kucağına çıkıp başını onun göğsüne dayar, ağlayacaksa yine orada ağlardı. Öfkesi ve hırçınlığı sesinden belli olan bir kadının çocuğuna sokakta bağırdığı hiç duyulmazdı, o sokakta çocuklarını kayışla döven hiç bir ana-baba yoktu, demek istemiyorum. Ne var ki sık sık rastlanan durumlar değildi bunlar. Bu kuşağın çocukları büyük kentlerden, büyük kentlerin kötülük yuvası olan yoksul semtlerinden de, verimsiz çiftliklerin yokluk ve sıkıntısından da uzakta yetişiyor, yumuşaklıkla, nezaketle beslenip büyütülüyordu.

Çocuklar sonsuz bir ilgi kaynağıydılar kadınlar için : karınağrıları, ateşler, söylenen ve yapılan gülünç şeyler, okulda alınan notlar, inatçılıklar, akla gelebilecek herhangi bir özellik. Sizler bu tür konuşmaları sıkıcı bulabilirsiniz; arabalardan, futboldan söz etmeyi yeğlersiniz belki. Ne var ki ben o konuşmalarda insanca bir yan, hatta eğitici bir yan bulurdum. Bir çocuğun ateşi düşmezse ne yapılacağını, inatçı bir lekenin nasıl çıkarılacağını hep o gevezelikler sırasında öğrendim.

Çocuklardan başka konular da vardı gerçi. Özel bir yemek listesi («Pazar günü kaynanam geliyor.») saatlarca tartışılabilir, yeni bir şort ya da bluz iki kahve içimi süresince konu edilebilirdi. Kadınlar temizlikten söz ederken içlerini çekip başlarını sallıyorlardı ama evleri tertemizdi. Belki de çocuklu evler çok çabuk kirlendiği için, aynı kadınlar daha sonraki yıllarda göstermeyecekleri bir özenle temiz tutuyorlardı evlerini. Kocalardan pek söz edilmezdi ama varlıkları her zaman hatırlanırdı. Kocalar bir kısıtlamanın, bir saçmalığın örneği olarak konu ediliyordu çoğunluk.

«Paul okkalı kahve seviyor, ben de onun istediği gibi yapıp kendi fincanıma su katıyorum.»

«Norm domuz etini ağzına koymuyor.»

«Hamp çocuk bezine el sürmez. Hiç de sürmemiştir. Çocuklar küçükken onları babalarına bırakıp bir yere gitmeyi hiç düşünemezdim. Onun için bu kadar erken tuvalete alıştırdım yavrucakları.»

Bu açıklamalara karşı çıkılmıyordu. Mira'ya ya da Natalie'ye neden direnmedin, Adele'e neden kahveni sulandırırıyorsun, okkalı kahve seviyorsa neden kendi kahvesini ona pişirtmiyorsun diye soran çıkmıyordu. Asla. Kocalar birer duvardı; mutlak ve kesin. Hiç değilse önemsiz konularda. Kadınlar, erkeklerinin olmadık istekleriyle sanrılarından, akıl almaz önyargılarıyla yemek alışkanlıklarından söz ederken çığlıklar atarak gülüşürlerdi ama, aslında, küçük kulübelerinde oturup büyük konakta yaşayan burnu havada beyaz 'afandılarının' gariplikleriyle alay eden zenci kölelere benziyorlardı.

Çünkü kocalar bambaşka bir düzeyde yaşıyorlardı. Hamp çalıştığı şirket adına yolculuk eder, uçaklarda birinci mevkide gider, en pahalı lokantalarda yemek yedi. Garsonlarla hostesler her isteğini yerine getirmek için koşarlardı. Bill bir havayolu şirketinde, uçuş mühendisi olarak çalıştığından, o da pahalı otellerde kalıp, lüks lokantalarda yiyor, garsonlarla hostesler üstüne düşüyorlardı. Norm'la Paul bile bu pahalı lokantalardan, 'şirket' yemeklerinden, hastabakıcılarla sekreterlerin şımartmasından nasiplerini alıyorlardı. İsteklerini yuvaya da getirmeye başlamışlardı; evlerini ve evlerindeki kadınları da taşralı, külüstür, ikinci sınıf saymaya. Kendileriyle eşit görüp evlendikleri kızlar git gide -belki de kaçınılmaz olarak- birer hizmetçi haline geliyorlardı. Bill soğuk bir kış günü hastalanıp yatmış, o tek gün içinde Bliss'i tam yirmi üç kez -saymıştı kız- yukarı çağırmıştı; bir çay, bir aspirin daha, içecek soğuk bir şey, bir dergi, bir yastık istiyordu boyuna. Kocasının nezlesi Bliss'e de geçti ama o hastalandığı gün Bill'in uçuşu vardı; onun için de karısının yataktan çıkıp kendisini havaalanına götürmesinde directti. Bliss de isteneni yaptı. Lily de Carl'la ilgili gülünç bir hikâye anlatmıştı. Lily'nin yemeklerini beğenmeyen Carl annesinden öğrendiği patates köfteleri-

ni kendisi yapmaya karar vermiş. Ezilmiş patatesleri ocağın üstüne dökünce mutfağı dumana boğmuş, öfkesinden kâseyi duvara fırlatıp, «Yemek pişirmek senin görevin,» diye bağırarak lokantaya kaçmış. Mutfağı temizlemek, biraz babalarının başarısızlığına, daha çok da korkudan ve gürültüden, ağlamaya başlayan iki çocuğu yedirip yıkayarak yataklarına yatırmak da Lily'ye düşmüş tabii. Samantha buzları otomatik olarak dışarı atan buz kalıplarını anlatırken yirmi dakika konuşurdu. Yerinden fırlayan buzlar nedense hep onun kafasına çarparmış (gerçekten) ama Simp başka buz kalıbı alınmasını yasaklamış. Martha, George'un eline aldığı her aletin öldürücü bir alet haline gelişini anlatırdı uzun uzun. Geçen gün çekici alıp merdivene çıkmıştı George; elinden düşürdüğü çekiç Jeff'in kafasını yarmış, oğlanın başına on dikiş yapılmıştı. Sean'ın, her gün temiz çarşaf isterim; Norm'un, Mira'ya araba kullanmayı öğretmem diye tutturmasıyla karşılaştırılınca, Soğuk Savaş çocuk oyuncağı gibi görünüyordu kadınlara.

Yine de, durumun değiştirilebileceğini ileri sürmek hiç birinin aklına gelmedi; hiç biri, erkeğin istemek ve denetlemek hakkına sahip olup olmadığını sormadı. Kocasını açıkça hor gören tek kadın Martha'ydı. «Beceriksizdir, ahmağın biridir,» diyerek gülüyordu. Öbürleri yalnızca gülüyor, birinin inadından, öbürünün kalınkafalılığından söz ederken başlarını iki yana sallamakla yetiniyorlardı. Tıpkı çocuklar gibi, kocaların da birtakım gariplikleri vardı ve çocuklara nasıl katlanıyorlarsa kocalara da öyle katlanıyorlardı kadınlar. Her gün temiz çarşaf, kafaya çarpan buzlar ya da şoförlük dersleri acı tartışmalara yol açsa bile, bu tartışmalar hep gecenin geç saatlarında, alçak sesle sürdürülüyor, çocuklar güneşin altında, çimenlerde oynarken asla konu edilmiyordu. Kadınlar bazı şeyler seziyorlardı yine de. Samantha'nın ellerinde nedeni açıklanamayan bir kaşıntı başgösterdiğinde, Natalie öğleden sonra içki içmeye başlayıp viski şişesini bir evden bir eve taşır hale geldiğinde (ev bütçeleri içkinin yalnızca geceleri, erkeklerin evde olduğu saatlarda içilmesine olanak veriyordu çünkü) kimse düşündüklerini açıklamadı. Bliss'in deliler gibi bağırarak Cheryl'e bisikletini sokaktan çekmesini söyle-

diğı gün o sesi, gerçek bir sinir krizi belirtisi olan o sesi kimse duymadı sanki. Kendilerinin de ona benzer bir sesle bağırdıkları günler oluyordu; çamaşır makinesinin taşıdığı, etin yanık kokuları çıkardığı, Johnny'nin düşüp kafasını yarıdığı ve Norm'un, Paul'un ya da Hamp'in telefon ederek bir doktorlar yemeğine, bir iş toplantısına yahut şirketteki bir arkadaşın onuruna verilen yemeğe katılmak zorunda olduğu için eve çok geç geleceğini bildirdiğı günler.

Mira'nın mutfağında otururlarken Bliss kocasının ne kadar dediğı dedik bir erkek olduğunu gösteren gülünç bir hikâye anlatmaya başlar da aynı anda Bill kafasını kapıdan uzatıp karısını çağırırsa, Bliss'in tek söz etmeden fırlayıp gözlerini devirerek, kıs kıs gülererek gidişine kimse bir şey demiyor, kimse bundan bir sonuç çıkarmıyordu.

İki ayrı kültür vardı : Biri erkeklerin içinde yer aldıkları dünya, öbürü onların kendi alemleri. Yalnızca kadınlarla çocukların yaşadığı dünya. Kendi dünyalarında, fiziksel ve duygusal gereksinimler için birbirlerinin yanındaydılar hep. Güleryüzle, sessiz bir anlayışlılıkla birbirlerine destek olup sevgi gösteriyorlar, birbirlerini ve paylaştıkları kaygıları doğruluyorlardı. Mira, bu kadınlar için arkadaşları kocalarından daha önemli, diye düşündü. Birbirlerine dayanmasalar sağ kalabilirler miydi acaba? Mira güçlü bir sevgiyle bağlanmıştı onlara.

7

Ondan sonraki birkaç yıl içinde birçoğunun kazançlarında az bir artış oldu; yılda bir iki kere yeni bir elbise ya da elbiselik kumaş, bir parti vermeye yetecek kadar içki ve yiyecek alabiliyorlardı artık. Bliss'le Bill hemen hemen boş olan oturma odaları için bir orta masasıyla ayaklı bir lamba aldılar, Norm'la Mira, Norm'un annesinin verdiği eski kanepeye yeni yüz geçirttiler. Çocuklar büyümüş, bazıları okula başlamıştı. Kadınlar daha enerjiktiler artık, fazlalık enerjiyi bu yola harcamaya karar verdiler. Oturma odaları herkese açık yerler haline gelecek, kocalar da onların arasına karışacaktı. Şimdiye

kadar, kocalar birbirleriyle ancak pazar günleri, çim biçme makinesinin üstünden seslenerek ayaküstü konuşmuşlardı.

İlk partiyi Mira verdi. Hemen herkes aynı anda dayandı kapıya. Küçük oturma odası temizlenip toplanmıştı. Öğleden sonra kanepenin bir köşesinde duran temiz çamaşır yığını, oğlanların oyuncakları o gecelik dolaplara tıkmıştı. Küçük masaların üstünde, doldurulmuş yumurtalar, zeytin peynir tabakları, kraker ve cips sepetleri duruyordu. Kadınlar birbirlerini hemen her gün gördükleri halde kapıdan girerken çok heyecanlıydılar. Erkeklerse her zamanki tutumları içinde. Kılıkları işe giderken giydikleri takım elbiseler değil, spor ceketler ve spor pantolonlardı. Ancak hepsi temiz ve düzenli, hepsinin pabucu cilalıydı. Ya kadınlar? Eski pantolonlar, boyasız yüzler, bigudili saçlarla önlükler ortalıkta görünmüyordu o gece. Açık yakalı elbiseler, yüksek ökçeli pabuçlar vardı; saçlar tepeye toplanmış, gözler boyanmış, yanaklar pudralanmış, beyoğlu taşından yapılmış takılar takılmıştı. Hepsi alımlı kadınlardı ve o gece, süslü halleriyle çok güzel olduklarını biliyorlardı. Çekingen bir havayla doldular odaya. Sesleri her zamankinden daha tiz çıkıyor, her zamankinden daha sık ve daha yüksek sesle gülüyorlardı.

Erkekler havadaki değişikliği hissetmiş, omuz silkip odayı 'kızlara' bırakarak içkileriyle birlikte mutfağa geçmişlerdi. Arabalardan, değişik lastik markalarından ve fiyatlarından, futbol sonuçlarından söz ediyorlardı. Kadınlar yadırgadıkları odaya, yadırgadıkları giyeceklerin içinde pek de rahat edemeden yerleştiler ve birbirlerini incelemeye koyuldular. Birbirlerini değerlendirmeye başlamışlardı ansızın; bir vücudun hatları, bir kirpiğin uzunluğu ilk kez farkediliyordu sanki. Olup bitenin tam bilincine erdikleri de söylenemezdi.

Bu kadınlar çocuklarından hiç ayrılmayan annelerdi. Gezmeye gitmek, çocuğa bekçilik edecek kişiye para ayırmak, sinema, tiyatro biletlerine, lokantada yenecek yemeklere para ayırmak demektir. Hiç bir zaman artırıp ayıramadıkları para. Gebelik, gelecek konusunda kafa yormamayı öğretmişti onlara; gelecek, şimdikinın sürüp gitmesi olabiliirdi olsa olsa. Ufukları yaşantılarının sınırında son buluyordu.

Oysa bu gece giyinip süslenmiş, can alıcı güzeller olarak gelmişlerdi ve aralarında bunu konuşarak kıkırdaşıyorlardı. Kendilerini ve birbirlerini yepyeni gözlerle görüyorlardı. Hâlâ gençtiler, güzeldiler. Evden çıkmadan baktıkları boy aynasında, örnek aldıkları kadınlardan, moda ve sinema dergilerinde resimleri çıkan kadınlardan pek farklı olmadıklarını görmüşlerdi. Günlük kimliklerinin dışında bir kimlikleri daha olabileceğini seziyorlardı belli belirsiz. Bir tür mucizeydi bu. Şimdiye kadar yaşadıkları hayattan başka türlü süntü de yaşayabileceklerini, ikinci bir fırsata kavuşabileceklerini gösteren bir olgu. Yeni hayatın nasıl olacağını hiç bilmiyorlardı. O konuda kafa yormaya da gerek duymadılar. Hiç birisi çocuklarından ayrılmayı kabul etmez, çoğu kocasından ayrılmayı düşünemezdi; ve yeni bir hayata başlamak için bunların ikisi de gerekli görünüyordu. Yine de, sınırlarının dışına taşmış hissediyorlardı kendilerini.

Bir yanılsama içinde olduklarını kabul etmiyorlardı. Salonda otururken çocuğu kızamık çıkardığı için oraya gelemeyen Amy'den, akşam yemeğinde yediği konserve pavuryayı beğenmeyen Tommy'den, Fox'ların doğumdan sonra eve bir iki oda ekleyeceklerinden söz ediyorlardı. Her gün mutfaklarda oturdukları gibi oturuyorlardı ama kıpır kıpırdılar hepsi. Sonunda biri (Natalie mi?) «Ah şu erkekler,» diye söylendi ve herkes aynı kanıda olduğunu gösterdi. Bir başkası (Bliss mi?) ayağa kalkarak, «Ben onları buraya getiririm,» deyip mutfığa yöneldiyse de geri gelmedi. Sutyenlerle korselerin, takma kirpiklerle yüksek ökçeli pabuçların sıkıntısına katlanmamızın, saçlarımızı spreyleyip süslenmemizin amacı burada oturup her gün konuştuğumuz konuları konuşmak değildi diye yakınlıkla gülüşüyorlardı. Natalie birkaç plak getirmişti. Mira'yla ikisi pikabı çalıştırdılar. Frank Sinatra, Harry Belafonte, Andy Williams, Ella Fitzgerald, Johnny Mathis ve Peggy Lee; hepsinin sevdiği müzik. Zamanla erkekler de odaya dönmeye başladılar; konuşmalar canlandı, odada hareket görüldü, birkaç kişi de sarhoş olmaya başladı. Sonunda Adele'in kocası Paul yerinden kalkıp Natalie'yle dansetmeye koyuldu. Sean önce Oriane'le dansetti, sonra da Adele'le.

Saat geceyarısını bulduğunda çiftlerin çoğu dans ediyorlardı. Herkes sık sık eş değiştiriyor, hemen herkes biriyle hafiften flört ediyordu. Korselerin, yüzlerdeki alıklıkların, pullarla payetlerin ne gereği vardı yoksa? Ertesi gün, çok çok eğlendiklerine, yıllardır böylesine eğlenmemiş olduklarına karar verdiler oybirliğiyle. Başka partiler de düzenlenecek mi diye sormaya gerek duyulmadı. Kocalar da karıları kadar istekliydiler eğlenmeye.

Bu sözüm size aptalca bir söz gibi gelebilir ama, o partilerinde korkunç bir masumluk vardı. Korkunçtu, çünkü masumluk korkunçtur. Birileriyle birazcık kırıştırmak hepsi için yararlıydı. Kadınlar da, erkekler de yaptıkları işlerin ve kendi cinsiyetlerinden olan insanların dünyasında yaşıyorlardı yıllardır. Kadınlar onların dışındaki dünyayla ilgili konularda konuşmakta güçlük çekiyorlarsa erkekler de işlerinden başka konularda konuşmakta güçlük çekiyorlardı. Spor, araba, hatta politika gibi tarafsız bölgelere geçebilirlerdi ama insanca konuşmayı, kişisel bir sohbeti beceremezlerdi. Başkaları hakkında bildikleri yalnızca dedikodulardan öğrendikleri, kendileriyle ilgili olarak bildikleri yalnızca dış görünüşleriydi. Ne erkekler kadınları tanıyorlardı, ne de kadınlar erkekleri.

Gecenin sonunda yanaklar pembeleşmiş, gözler parlamışsa bunda bir kötülük var mıydı? Bir başkasının karısı ya da kocasıyla konuşmak, insanın kendinde olduğunu hiç bilmediği bir şakacılığı, bir zekâyı ortaya çıkarıyorsa günah mıydı bu? Ya da birinin onu çekici bulduğunu anladığı için yüreğinde doğan sıcaklık pasta kreması gibi yayılır da herkesi sarıp sarmalarsa ayıp mıydı? Vogue dergisindeki 'salon kadını' imgesine benzeseler bile, on dört yaşındaki kızlar kadar saftı çoğu. Cinsellik denenmiş, çocuklar doğmuştu ama hâlâ bir şey bildikleri yoktu. Kadınların hepsi, erkeklerin de pek çoğu için, cinsellik asla sözü edilmeyen bir düşkırıklığıydı. Cinsellik ve cinsel haz kendiliğinden gelmeliydi, doğal olarak. Öyle olmuyorsa, yetersizliği kendilerinde aramak gereğini duyuyorlardı. Erkekler için de garip bir yetersizlik, bir eksiklik vardı sekste : Bir kadınla yatmak zevk veren, fiziksel bir olaydı; ancak sonradan bir yalnızlık, bir tükenmişlik duygusuna kapılıyorlar, sevilmediklerini his-

sediyorlardı. Kadın içinse yorucu bir görevdi sevişmek. Öyleyse partilerdeki o akıcılık, o heyecan verici hava neden hoşlarına gidiyordu?

Belki de çoğumuzun cinsellik konusundaki deneyleri çok sınırlı olduğundan, cinsel bir sorunla karşılaşınca suçu eşimizde bulmak kolay gelir. Don, saçları kırışmaya başlayan, memeleri, altı çocuk doğurduğu için dölyatağı bile aşağı sarkan Theresa'yla yatacağına -söz-gelimi- Marilyn Monroe'yla yatsaydı çok şey değişirdi belki. Bliss'le de yatsa olurdu hatta. Bliss de kadın konusunda tecrübeli olan Sean'ın ona Bill'den çok heyecan verebileceğini, bu heyecanı diri tutmak için neler yapması gerektiğini daha iyi bileceğini düşünebilirdi. Son zamanlarda cinsellik konusunda öyle çok kitap yazıldı, herkesin cinsel sorununu ve çözüm yolunu açıklayan öyle çok kılavuz yayımlandı ki, durum değişmiş olabilir. Gelgelelim o yıllarda, açıklamayı ve çözüm yolunu hep dışarıda arardık biz; sorun kendi bilgisizliğimiz değil, yanlış bir yatak arkadaşı seçmiş olmamızdı. Bu inancı destekleyen kanıtlar da yok değil hani. Yatakta yeni bir eş bulmanın heyecanı öyle büyüktür ki, genellikle, uygulamadaki eksiklikleri farketmez. Başarısızlıklar, kusurlar, ancak o eş ve eşle sevişmek bir alışkanlık haline geldikten sonra göze batar.

Ne var ki kadınlar için, cinsel enerji ve doyumsuzluk yüzeye çıkmıyordu asla. Onlar yalnızca parti vermekten söz ediyorlardı. Tasarılar hazırlıyor, partilerin düzenlenmesi için gerekli olan yükü üstleniyorlardı. Erkekler gölge gibi geliyorlardı karılarının arkasından. Kadınların renkliliği, ayırt edici özellikleri, kişilikleri yoktu onlarda. Pornografik filmlerdeki erkekleri andırıyorlardı. O filmler de erkekler tarafından hazırlanır, yönetilir, çevrilir, erkekler için yapılır, erkeklere zevk versin diye hazırlanır ama, odak noktası olan kadındır; kadının vücududur; kadının yüzüne fışkıran meniden, ya da makatına sokulan erkek organından ötürü duyduğu hazdır. Iso, yirminci yüzyıl pornografisi tıpkı eski Yunan trajedilerine benziyor, demişti bir gün; duyarlılığı, duygusalılığı hep kadında konumlandırıyor. Yaa, öyle iste.

Kocalar partilerden hiç yakınmadılar; giderleri karıştırmak için ev harçlığını yirmi dolar artırmayı bile ka-

bul ettiler. Kadınların eğlencelerle ilgili planlar yapmalarına, alışveriş edip yemekler hazırlamalarına, temizlik işlerine hız vermelerine, hatta yeni bir elbise almalarına ya da dikmelerine razı oluyorlardı. Her partide mutfığa doluşuyor, oradan zorla çıkartılmaları gerekiyordu. İsteksizce dönüyorlardı oturma odalarına; 'kızlar'la ilgili şakalar yaparak. Kadınların onları dansa kaldırmalarına izin veriyor, eşleri çok iyi dansettiklerini söyleyince -kadınlar bunu söylemeyi hiç unutmuyorlardı- keyifle gülümsüyorlardı. Zina konusunda utangaç bakirelerdi onlar; istekli olan, kışkırtıcı davranan (Val'in deyişiyle mağaracı olan) kadınlardı. Erkekler tavlaniyor ve onlara gösterilen ilgiyi yalayıp yutuyorlardı.

8

O eğlencelere katılan sekiz on çiftin hepsini bir arada ele aldım şimdiye kadar. Yaptığım doğru değil; çünkü onların her biri ötekinden farklıydı. Duyduğum seslerin bazıları onların sesleri.

Natalie : Her zaman erken kalkardı. Önce Hamp'i istasyona götürmek, sonra da çocukları okullarına bırakmak zorundaydı. Sabah kargaşalığı sona erip büyük çocuklar okula, Deena da parkına yerleşince, rengi dönmüş plastik fincana -her zaman o fincanı kullanırdı- kahve doldurur, kahvaltı bulaşıklarıyla dolu mutfak masasına oturarak gününü tasarlardı.

İri yarı bir kadındı Natalie; sonsuz bir enerjisi vardı. Elleriyle iş görmeye bayılır, duvarlara kâğıt kaplar, boya yapar, eşyaların cilasını kazıyıp yeniden cilalar, para bakımından gerekli olduğu için değil de bedenini kullanmak gereğini duyduğu için, parkeleri kendisi teller, kendisi parlatırdı. Evine adamıştı kendisini. Eviyle övünüyor, odaları dekorasyon dergilerinde resimleri basılan odalara benziyordu neredeyse. Neredeyse, tam tamına değil. Çünkü Natalie bir işi bitirirken bir ikincisine başlar, evi dağınıklıktan kurtulamazdı.

Natalie erken evlenmiş, anasıyla babası da rahat bir soluk almışlardı. Gem vurmaya gelmeyen kızlardandı o. Ama şimdi üç çocuğu vardı, kocası babasının şirketine,

bir iş yapmadan, önemli bir işle ya da kişiyle karşılaşmasına fırsat verilmeden, ama yüksek bir aylıkla çalışıyordu. Hamp başarısız adamlardandı; yine de 'baba'nın onu işten atmayacağını, ikisi de biliyorlardı. Ve son yıllarda aylığı öylesine artmıştı ki, Nat daha büyük bir eve taşınmayı düşünüyordu.

Her gününü seviyordu Nat. Ayaklarını masanın üstüne uzatarak o gün neler yapacağını tasarlamak hoşuna gidiyordu. Duvarkâğıdı zamkı almak gerekiyordu sözgelimi; oraya girmişken şurası burası kabaaran banyonun duvarları için yeni bir kâğıt da seçebilirdi. Carver'a uğrayıp ısmarladığı pembe cam abajuru da sormalıydı. Vis-ki almak gerekiyordu; bir de akşam yemeğini düşünmek. Sonra da eve döner, çalışma odasının duvarına başlayabilirdi. Odanın bir duvarına, öbür duvarlardaki ahşap kaplamanın güzelliğini vurgulayan, ilk bakışta kadifeyi andıran kırmızı bir kâğıt kaplıyordu.

Ayağına bir çift sandalet, sırtına bir ceket geçirdi, bebeği toparlayıp arabaya atladı. Natalie'nin hareketlerinde büyük bir incelik vardı; ne giyerse giysin, seçkin kişilerden biri olduğu izlenimini uyandırır. Dükkândan dükkâna koştu, her mağaza sahibiyle -biraz cılve yaparak- biraz çene çaldığı halde, on buçukta eve döndü. Saat ikide duvarı bitirmiş, zamkları temizlemiş, masaya dayanarak yaptığı işi hayranlıkla gözlemeye koyulmuştu.

Sabırlıydı, eşsiz bir beğenisi vardı; duvar çok güzel olmuştu. Uzun uzun gerindi, bebeğe biraz peynirle birkaç kraker yedirip öğle uykusuna yatırdı. Sonra da bir duş yapmaya girdi. Evinde iki banyo olan tek kadın oydu Meyersville'de. Öbür kadınlara akıl erdiremiyordu. Bebek bezlerinin pis kokusunun içinde yıkanmayı kim isterdi? Bir banyo yaptırmak o kadar da pahalıya çıkmıyordu; bin dolar bile değil.

Giyindi, muttağı temizleyip saatına baktı. Üç olmuştu. Çocuklar -ıh!- birazdan dönerlerdi okuldan. Adele'e telefon etti ama Adele gelemeyecekti. Hiç bir zaman gelemezdi.

Natalie, «Ne biçim kadınsın?» diye alay etti arkadaşısıyla. Adele neden gelemeyeceğini açıklarken -çocuklardan birinin dişçiye, öbürünün Yavru Kurt toplantısına

götürülmesi gerekiyordu, biri de hastaydı- yüzünü buruşturdu. Başkalarının duygularına hiç önem vermediğinden, «Bu kadar çok çocuk yapmış olman da iğrenç bir şey,» diye bitirdi. Para çok sağlam bir zırhtır; Nat kendini bildi bileli zengindi. Başkalarının duygularını düşünmek zorunda değildi çünkü en güzel partileri o düzenler, eli açık olduğundan, biri herhangi bir eşyasını beğense çıkarıp ona armağan ederdi.

Mira'yı aradı; her zamanki gibi kitap okuyordu o. Clark öğle uykusundan kalkmamış, Normie yuvadan dönmemişti. Üstelik hava yağmurluydu, çocukları kapalı bir yerde tutmak gerekiyordu. Natalie yüzünü buruşturdu ama başka çaresi yoktu. «Çocukları da getir,» dedi. «Clark uyanır uyanmaz gelin. Hiç sakıncası yok canım.»

Mira üç buçukta ona gitti. Lena'yla Rena da okuldan dönmüşlerdi. Fıstık ezmeli, reçelli birer sandviç yediler, yaşları çok farklı olduğu için bir arada oynayamadıklarından, dört çocuk da çalışma odasındaki televizyonun karşısına dizildiler. İki kadın mutfakta oturmuş çavdar viskisi içiyorlardı. Daha sonra Evelyn de iki çocuğunu alıp geldi, böylece televizyon önündeki topluluk epey büyümüş oldu. Ne var ki çocuklar boyuna huysuzlanıyor, habire mutfığa gelerek bir bisküvi, buzluktan biraz daha dondurma istiyorlardı. Nat onları cömertçe doyuruyordu ama Mira'nın alnı kıışmıştı. «Başka yok, Normie,» dedi. «Akşam yemeği yemeyeceksin sonra.»

«Amaan, düşündüğün şeye bak.» Sırıtiyordu Nat. «Akşam yemeği yiyip yemedikleri kimin umurunda!»

Konuklar saat dört buçukta kalktılar. Nat yüzüstü bırakıldığını hissediyordu. Lena mutfığa gelerek bir sandviç daha istediğini söyleyince çocuğu tersledi.

Kız, anasına serinkanlı bir havayla kafa tutarak, «Ödevlerimi yapacağım, boş mideyle kafam çalışmaz,» diye karşılık verdi.

Rena pencereden bakıp yağmurun dindiğini görünce sağa sola koşarak patenlerini aradı ve dışarı kaçtı. Yalnızca Deena kalmıştı evde; parkının içinde külçe gibi oturuyordu. Natalie bebeğe yanaştı.

«Kaka ablalar seni yalnız mı bıraktılar gülüm? Minik Deena'yı yapıyınız mı bıraktılar? Kaka ablalar! Hadi anneye gel sen.» Çocuğu mutfığa götürdü, rahatça emeklemesi için yere bıraktı.

Yemek, diye düşündü sıkıntıyla. Günün bu saatından da, yemek yapmaktan da nefret ediyordu. Yalnız olsa iki tane peynirli sandviçle geçistirirdi. Neyse ki birkaç tane domuz pirzolası almıştı. Yemek kitabını karıştırarak domuz pirzolasıyla yapılabilecek değişik bir yemek aradı. Fasulyeli, domatesli bir güveç tarifi buldu. Kitapta yazılanı harfi harfine uygulayarak güveci hazırladı. Yağmur yeniden başladığı için surat asan Rena o arada eve dönerek televizyonu açtı. Deena'nın huy-suzlanacağı tutmuştu. Bir yandan tencereleri yere vururken bir yandan da ağlıyordu. Altıya çeyrek kala Nat mantosunu giydi ve bebeği parkına oturttu, Rena'ya kardeşine göz kulak olmasını söyledikten sonra Hamp'i almak için istasyona indi. Hamp eve girer girmez bir bardağa iki parmak viski doldurdu, ardından da dolaptan bir bira aldı. İçkilerini taşıyarak çalışma odasına geçti ve televizyonun karşısındaki 'baba'nın koltuğuna yerleşti.

Nat, «Duvarı beğendin mi?» diye sordu hevesle.

«Güzel olmuş, tatlım. Bayağı güzel olmuş.» Sesi cansızdı.

Natalie bebeği yüksek iskemlesine oturttu, bir iki kutu mama ısıtarak önce onu doyurdu. Fırındaki güveç fokur fokur kaynıyordu. Kokuya bakılırsa tadı hiç kötü olmayacaktı. Kendine bir viski daha doldurdu. Her akşam olduğu gibi, müthiş bir kargaşa vardı evde: Lena'yla Rena kavga ediyorlar, televizyon ortalığı inletiyor, Deena mızızlanıyordu. Hamp de yerinden kımıldamadan oturuyordu; içkisini içip gazetesini okuyarak, ya da televizyondaki saçma kovboy filmlerini izleyerek.

Oturduğu yerden bağırdı: «Şu çocukları susturamaz mısın, Nat?»

«Allah kahretsin!» Nat bebeği iskemleden alarak yukarı çıktı. «Gürültüyü kesin kızlar! Babanızı rahatsız ediyorsunuz! Duydunuz mu?»

Deena'yı yatağına yatırmaya hazırlanırken Rena ağlayarak bebeğin odasına girdi. «Lena defterimi aldı! Benim defterim diye tutturdu! Defter benim oysa.»

«Bırak da kullansın. Ev ödevlerini yapacak.»

Tiz perdeden bir ağlama.

«Yarın sana yeni bir defter alırım ben.»

Öfkeyle sevinç arasında bir bocalama. Rena yeni defter alınmasını isterdi ama ablasına kolayca boyun eğmiş olmak istemezdi. Kendisine yapılan haksızlığı farkettiğini de göstermek gerekliydi. Burnunu çekip haksızlık diye mırıldanarak ablasıyla paylaştığı odaya döndü.

«Çok hainsin, Lena. Seni hiç sevmiyorum. Ama an-nem yarın bana yeni bir defter alacak! Yaa, nasılmış!»

«Sus be!» dedi Lena. «Sana alırsa bana da alır.»

«Almayacak işte! Yalnız bana alacak.»

«Alıcak işte!»

«Almıycak işte!»

Lena yerinden fırlayıp bebeğin odasına koştu. «Bana da defter almayacak mısın, anne?» Bakışlar öfkeli, ağız kısılmış.

«Lütfen susar mısın, Lena? Bebek yeni dalıyor.» Nat ışığı söndürerek kapıyı çekti.

Lena koridorda durmuş annesine bakıyordu. «Bana da defter alacaksın değil mi?»

«Gerekliyse alırım.»

«Gerekli.»

Rena odalarının kapısında durmuştu. Annesinin, «Olur,» dediğini duyar duymaz koridora fırladı.

«Haksızlık bu! Hem benim defterimi alıyor, hem de yeni defter istiyor!»

Lena kardeşine saldırdı. «Bana defter gerekli! Senin gibi çizgi çizip karalama yapmıyorum ben. Ödev yapıyorum!»

Rena ağlamaya başlamıştı yine.

«KESİN ARTIK!» Aşağıdan gelmişti ses. Kızlar sustular, bebek çığlıklar atmaya başladı.

Nat, «Ey Tanrım,» diye mırıldanarak Deena'nın odasına döndü ve çocuğu susturmaya çalıştı. İki büyük kız öfkeli bakışlarla birbirlerini süzüyorlardı.

Güveç iyice suyunu çekmiş, kupkuru kalmıştı. Kimse yemek istemedi. Dondurma ve bisküviyle karın doyurdular. Hamp fıstık ezmeli, reçelli bir sandviç de yedi. Saat dokuzda Nat bağıra çağıra odalarına yolladı kızları. Bulışıkları yıkayıp mutfağı topladıktan sonra bir içki alarak çalışma odasında oturan kocasının yanına gitti.

Televizyondaki program aynı anda sona erdi, Hamp başını kaldırarak Nat'e baktı. Gülümsüyordu kadın.

«Günün nasıl geçti?»

«İyi.» Uykulu uykulu konuşuyordu Hamp. Eve geldiğinden beri dört duble viski ve dört şişe bira içmişti.

«Duvar ne güzel oldu değil mi?» Nat yaptığı işten hoşnuttu.

«Güzel olmuş, tatlım. Demin de söyledim.»

«Bugün Mira'yla Evelyn geldiler.»

Hamp biraz canlandı. «Öyle mi?»

«Evelyn doktordan geliyordu. Tommy düşüp dudaklarını yarmış. Dört dikiş atmışlar. Clark çok mızımız. Mira'ya hiç rahat vermedi. O kadın o çocuğu çok şımartıyor.»

Hamp gözlerini televizyona çevirdi.

«Carver'a uğradım bugün. Abajur hâlâ gelmemiş.»

«Yaa?»

Nat cilveli cilveli gülümsedi. «Bay Carver ne dedi biliyor musun? Bana baktığı zaman keşke yirmi yaş genç olsaydım diye düşünüyormuş. Ne tatlı değil mi?»

«Çok.»

«Eh, sen de sayfaları boş bir kitap kadar oyahıyorsun insanı!»

«Sayfaları basılmamış bir kitabım belki de.»

«Öyle olduğun kesin. Babam şirkette yaptığın işi de anlattı. Matbu mektupları dikte etmen için para ödüyormuş sana.»

«Öyle mi?» Hamp dönüp karısına baktı. «Hazret ne zaman söyledi bunu?»

«Yatta söyledi. Geçen ay yaptığımız gezintide.»

«Aynı şeyi neden bana söylemiyor peki?»

Nat omuzlarını silkti.

Hamp yine televizyona bakıyor, ancak baktığını görmüyordu. «İşten ayrılmamı mı istiyorsun? Söylemek istediğin bu mu?»

«Senin gönlünün çektiği neyse onu yapmanı isterim. Ah Hamp! Akıllı bir adam olduğunu bilmez miyim ben!» Sesi gönül alıcı, gülüşü kıskırtıcıydı. Yere, kocasının yanına oturdu. «Bir kursa başlamıştın hani... Hatırlıyor musun? Şey kursuydu hani... Sen mühendissin, istesen başka bir işe de girebilirsin.»

«Sen de benim kazancımla geçinmeye razı olursun.»

«Babam beni bordrosunda gösterdiğine göre neden razı olayım?»

«Baban beni de bordrosunda gösterdiğine göre ben neden işten ayrılıyım?»

«Çünkü orada mutlu değilsin.»

Hamp ayağa kalkarak televizyonun sesini açtı. Tabancalar patladı, bir kovboy yere düştü. Nat derin derin göğüs geçirerek mutfığa gitti ve kendine bir içki daha doldurdu. Hamp, «Bana da bir içki getirir misin?» diye seslenince onun viskisiyle birasını götürdü, sonra dönüp kendi bardağını aldı. Odanın ucunda bir koltuğa oturdu.

«Bliss telefon etti,» diye açıkladı. «Hafta sonunda bir parti veriyormuş.»

«Öyle mi?» Hamp gözlerini televizyondan ayırmıştı yine.

«Evet, öyle. Senin ilgini çekmek için bunu söylemek yetiyor. Parti! Şimdiki kim? Evelyn bulunmaz bir kadındır ama o değil, biliyorum. Kitapkurdu Mira mı? Yoksa güzel popolu sıksa Bliss mi? Kime tutuldun bu günlerde? Bana tutulmadığın kesin olduğuna göre, söyle de öğreneyim bari.» Sesi acıydı, yakıcıydı.

Hamp ağır ağır başını çevirerek karısına baktı. «Bu günlerde ne demek, Nat?»

Çocuksu bir yüzü olan, iri yarı bir erkekti Hampden. Tatlı, çocuksu gülüşü korkulacak bir erkek olmadığı duygusunu uyandırırды. Sesi de çocuk sesini andırırdı. Oysa Natalie, özellikle sinirlendiği zaman, tiz ve cırtlak bir sesle konuşurdu. Onun için de, tartışırken, kim ne söylerse söylesin, dinleyen hep Nat'ın saldırdığını, Hamp'ın onu oyalayarak gerilediğini sanırdı.

«Benimle yatmıyorsun ama benden başka herkesi çok çekici buluyorsun.»

«Natalie!» Dosdoğru kadının gözlerine bakıyordu Hamp. «Dünyada bu konuda başkasını suçlayamayacak biri varsa, o da sensin.»

Nat bakışlarını kaçırdı; yüzü kızarmıştı. İkisi de, Natalie'nin başka erkeklerle düşüp kalkması diye bir olay yokmuş gibi davranmışlardı hep. (Nat kocasının neler bildiğini hiç bir zaman kesin olarak öğrenemedi.) Ayrıca Nat'ın son ilişkisi bir yıl önce sona ermişti; babası Hamp'i iş yolculuklarına yollamaktan vazgeçince. Hamp bir süre satıcılık yapmış, ancak satıcılıkta başarı gösteremeyince 'terfi' ettirilmişti. Şimdi her gece evdeydi.

Nat kendini çabuk topladı. «Hah, sen her akşam burada değilsin sanki! Ne yaptığımı görüyorsun! Ne yapıyorum ben! Hiç! Şu ebleh kutusunu seyrediyorum! Sen de yağ topağı gibi oturuyorsun orada. Beynin sulanıyor yavaş yavaş! Tek bir iş yapmıyorsun! Ne bana yardım ediyorsun, ne de çocuklarınla ilgileniyorsun! Çöpü bile dökmüyorsun. Sen parmağını kimildatmadan otururken ben köle gibi hizmet ediyorum! Sonra da kalkıp başka erkeklerle gezdiğimi ileri sürüyorsun utanmadan.»

Hamp alaycı bir sesle karşılık verdi. «Günler torbaya mı girdi?»

«Girmedi tabii, girer mi?» Öfkesinden, kendini acı-nacak bir yaratık gibi gördüğünden ağlamaklı olmuştu. «Oradan oraya koşup alışveriş yaptım, bir duvara kâğıt kapladım, senin piçlerine baktım, Mira'yla Evelyn'i idare ettim, bu arada da Norm'la bir yatak faslı yapacak zaman buldum!»

Hamp, tabancalarını doğrultarak bir kayanın arkasına gizlenen üç kovboyu izliyordu; hiç ses çıkarmadı.

Nat kocasını gözledi. «Ya da Paul'la yattım belki. Yahut Sean'le. Senin aklına gelen kim?»

Hamp bezgin bir tavırla karısına döndü. «Ne farke-der Natalie? Sen orospunun birisin. Hep öyleydin, öyle kalacaksın. Kiminle orospuluk ettiğin hiç önemli değil.»

Tabancalar patlayınca üç kovboy da öldü. Natalie yerinden fırladı, koşup kocasının yanağına bir tokat indirdi. «Yalancı pezevenk! Ben orospuysam sen nesin peki? Sen nesin? Aslında papaz olmalıymışsın! Sen kadın istemediğin için benim de erkek istememem gerekiyor öyle mi?»

Bağırıp çağırıyordu. Hamp sesini çıkarmayınca bir daha vurdu adama. Her yanı sızlıyordu. Hamp'ın yerinden kalkıp onu sımsıkı tutmasını, kanepeye yatırarak ırzına geçercesine saldırmamasını istiyordu. Evliliklerinin ilk yıllarında öyle olurdu. Nat kocasına saldırır, Hamp kendini savunur sonra da karısının ırzına geçerdi. O zaman çocuk gibi yatışırdı Natalie; kocasının kollarının arasın-da yatarken, cici kız olacağına, Hamp Baba'nın her dediğini yapacağına söz verirdi.

Hamp kayıtsız bakışlarla karısına bakarak öylece

oturuyordu hâlâ. Ablak, renksiz yüzünde hasta bir sırıtış belirmişti.

Nat bir çığlık atarak onun üstüne yürüdü. Kollarını sallıyor, kocasma vurmaya çalışıyordu. Hamp bileklerini kavrayınca yüreği güm güm atmaya başladı. Adam içini çekti, karısının bileklerini bırakmadan ayağa kalktı ve onu koltuğuna oturttu zorla. Sonra da ceketini alıp çıktı. Nat hıçkıra hıçkıra ağlarken bahçeden çıkan arabanın sesini duydu.

9

«Yoo, ben değişik yemekler yapmasını hiç bilmem. Hamp yemeğe düşkün değildir. Her gün sandviç yese bıkmaz. Ama temizliğe meraklıyım bak. İlk evlendiğimizde Hamp eve gelince bütün pencere pervazlarını parmağıyla yoklardı. Donanmada beyaz eldiven sınavı derlermiş buna. Bir yerde birazcık toz bulsa açardı ağzını.»

«Yemek konusunda Norm da çok tutucudur. Sığır etiyle tavuktan başka bir et görünce yılan görmüş gibi bakıyor. Domuz etini ağzına koymuyor. Annesi öyle alıştırmış, asıl suçlu o.»

«Ben kendi evimdekilerin ne yeyip ne yemediklerini hiç bilmiyorum.» Seyiren yüz kaslarını yalanlayan bir neşeyle söylenmişti bu söz. «Bizim evde herkes ayrı saat- ta yiyor. Başa çıkılacak gibi değil. Paul bazan dokuzda, onda gelir, bazan dışarıda yer. Bebek henüz bizim yemeklerimizden yiyemiyor. Öbürleri de öyle mızımız ki! Eric Yavru Kurt toplantılarına, Linda piyano derslerine, Billy boyuna dişçiye gidiyor... Salı günleri de bizim Kadınlar Kolunun toplantısı var. Ev gerçek bir tımarhane!» Bir kasılıp bir açılan elleri yalanlayan neşeli bir kahkaha. «Onun için de ya bir kazan yahni, ya bir tencere makarna pişiriyorum, gelenin tabağına bir kepçe dolduruyorum.»

«Biraz daha şarap alsana, Adele.»

«Almasam daha iyi olur ama alayım.» Yine aynı neşeyle.

«Nasıl altından kalkıyorsun anlamıyorum doğrusu. Sen çok beceriklisin. Ben üç çocukla başedemiyorum.»

Bliss, «Adele her şeyi oluruna bırakır,» diyerek güldü.

Adele de ona bakıp minnetle gülümsedi. «Evet, her şeyi olduğu gibi kabul ediyorum. Kolay kolay heyecanlanmam. Koskoca bir evde büyüdüm ben. Bir sürü kardeşim vardı. Annem de eşsiz bir kadındı. Öyle sakindi ki! Bir aksaklık çıktı mı, 'Eh, dünyanın sonu gelmedi ya!' der geçerdi. Eski zaman evlerindendi bizimki; on tane yatak odası vardı. Dokuz kardeşlik. Bir kız gelir anneme yardım ederdi ama hepimize iş düşerdi. Neyse, benimkiler biraz büyüyünce işim kolaylaşacak herhalde. Mindy'nin bezlenme derdi sona erince biraz rahatlarım.» Kucağında birleştirdiği eller açılıp kapanıyordu.

10

Arka bahçeyi Bliss'in bahçesinden ayıran çitin üstünden atladı, Mike'in geçmesine de yardım etti. Bliss, Mindy'yi çitin üstünden uzatınca mutfak kapısından evine girdi Adele. Bebeği oturma odasına götürerek parkına koydu. Gel gör ki bebek huysuzlanıyor, ağlamaya başlayacağını gösteren sesler çıkarıyordu.

Adele, «Kardeşinle biraz oyna, Mike,» dedi. Mike parka yanaşarak elindeki oyuncakları bebeğin başının üstünde sallamaya başladı.

Adele mutfağa dönüp programına bir göz attı. Günlerden çarşambaydı. Demek ki Eric Yavru Kurt toplantısına gidecek. Yavru Kurt'lara gazoz almak sırası ondaydı. Paul'un gri elbisesi de temizleyiciden alınacak. Billy'yi DiNapoli'lere bırakmak gerek; ekip çalışması ödevi orada hazırlanacak. Sayfanın en altına SÜT yazmış. Saata baktı, üçü beş geçiyor. Telefona uzandı.

«Elizabeth? Merhaba. Nasılsın?» Usulca güldü. «İyiyiz. İdare ediyoruz.» Yine o neşeli kahkaha. «Hele bugünü atlatayım diye düşünüyorum hep. Yarını yarın düşünürüz. İçkiyi bırakan alkolikler gibi.» Yine bir kahkaha. «Deme! Ayyy! Elizabeth, dinle bak ne diyeceğim... Getir burada yıka istersen. Bütün sabunlu suyu kustuğu günden beri çok iyi çalışıyor benimki.» Gülüşmeler. «Olur tabii. Aklında olsun... Yoo, hayır bugün sıra bende. Zaten çıkmak zorundayım. Yalnız sen yarın kızları bale

dersine götürebilir misin? Bir tanesin! Sen olmasan ne yaparım bilmem.» Adele'in sesi titremeye başlamıştı ama kendini çabuk topladı. «Evet, öyle, eski elbiseler burada toplanıyor. Bazıları hiç kötü değil. Bir ikisini alıkoysam diyeceğim neredeyse.» Kıkır kıkır güldü. «Sen toplantıya gelecek misin? Peder Spinola bizimle konuşmak istiyor-muş. Teşekkür etmek için herhalde. Kahveyle kek ve-rilecek. Kek getirecek gönüllü arıyoruz. Sağol, Elizabeth, eksik olma. Ne isteyeceksen, yükü en ağır olan insandan isteyeceksin zaten. Mutlaka yapar! Evet, ben de zence-filli kekimi götüreceğim. Elbiseleri arabaya nasıl sığdı-racağım bilmem. Bir buçuk metre yüksekliğinde bir yı-ğın oldu garajda. Önce mutfığa yığılmıştım ama bebek dolaşırken çarpıyordu hep... Yoo, yumuşak olmasına yu-muşak da...» Bir kez daha güldü. «Biraz kötü kokuyor. Yoo, Mindy henüz yürümeye başlamadı, Mike'ı söylü-yordum. Artık ona bebek demekten vazgeçmem gerek.» Gürültülü bir kahkaha attı, ardından sesi birden tizleş-ti. «Tabii! Bir gün buluşalım. Bir gece sinemaya falan gidebiliriz belki. Yoo, bu hafta olmaz. Bu hafta Paul her gece bir yere gitmek zorunda. Gelecek hafta? Gececi olacak ha? Uzun sürer mi? Aslında pek kötü değil ben-ce. Paul geceleri çalışırsa ben enikonu rahat ediyorum sanki.» Yine güldü. «Evet, yakınıyor tabii. Gürültüden uyuyamıyorum diyor. Gündüz uyumak da tuhafına gidi-yordur sanırım. Ben olsam hiç uyuyamam. Geceleri ses yok hiç değilse. Biliyorum...»

Mutfığa kadar gelen çocuk çığlıkları.

«Kapatmak zorundayım, Elizabeth. Seslere bakılırsa kızılderililer saldırıya geçti. Süvari birlikleri hemen ar-kadan geliyor korkarım. Tamam, hoşçakal.»

Eric'le Linda çığlık çığlığa ağlıyorlardı. Çocuklara sarıldı, paltolarını çıkarırken onları susturmaya, neden ağladıklarını öğrenmeye çalıştı. Çocukların hıçkırıkla-rıyla solukları birbirine karışıyordu. Okul otobüsündeki büyük oğlanlardan biri Eric'i korkutmuş, Linda da ye-rinden kalkıp oğlana bir yumruk atmıştı. Bunun üze-rine oğlan da onların indığı durakta inerek ikisini de eve kadar kovalamış ve «Ben size gösteririm,» deyip git-mişti. Adele çocukların paltolarını giydirdi yeniden. Ken-di ceketini hâlâ sırtındaydı.

Ön kapiya yönelerek, «Hadi gelin, o haydutu bulalım,» diye mırıldandı ama aynı anda oturma odasından bir tangırtı, ardından da korku çığlıkları geldi.

Adele oraya koştu. Bebeğin parkı yan devrilmmişti. Mindy tahta parmaklıkların üstüne yatmış, çığlıklar atıyor, Mike onun üstünde yatıyordu. Oğlan da ağlamaya hazırdı; suçlu bakışlarla bakıyordu annesine.

Adele oğlunu hoyratça kaldırarak yere bıraktı. Mike hemen çığlığı bastı. Anne eğilip bebeği aldı ve onu kucığında hoplatarak susturmaya çalıştı. Bir eliyle de parkı düzeltiyordu.

«Ne oldu?» diye sordu öfkeyle. Oysa bir buçuk yaşındaki Mike doğru dürüst konuşamıyordu daha. Annesinin sertliğinden gocunan oğlan ara sıra hıçkırarak anlatmaya çalıştı. Bebekle oynamak için parka girmek istemişti.

Adele oğlunun saçını özür dilercesine okşayıp, «Peki Mikey,» dedi. «Zarar yok. Bebeğe bir şey olmadı.» Mike biraz yatıştıysa da sessiz sessiz hıçkırıyordu hâlâ. «Hadi gel, sana bisküvi vereyim.»

Mike anasının peşinden mutfığa yürüdü. Bebek de yatışmıştı. Adele, yüksek bir rafa kaldırmak zorunluluğunu duyduğu bisküvi kutusuna uzanıp oğlana iki tane bisküvi verdi. Büyükler de paylarını almak için bağırıştılar. Onlara da ikişer bisküvi verildi. Mindy'nin sesi çıkmıyordu. Adele bebeği oturma odasına götürerek parkına bıraktı. Mindy kucaktan inince çığlığı bastı.

Adele, «Ey Tanrım!» diyerek içini çekti. Mike'a seslendi sertçe. «Ben dışarı çıkmak zorundayım. Sen burada dur ve kardeşine bak. Parka girmeye kalkışma. Yanında dur yeter.» Çıkıp gitti.

Mike gözlerini iri iri açarak kardeşine baktı; biraz şaşkındı ama bisküviler onu bir süre mutlu etmeye yetti. Yere oturdu. Mindy annesinin sokak kapısından çıktığını görünce öyle bir ağlama tutturdu ki yüzü morardı. Mike kardeşinin yanağını okşamak istedi ve bisküvinin çikolatalı kremasını kızın yüzüne sıvıstırdı. Mindy on dakika ağladıktan sonra pes edip uyudu.

Adele çocukları yakalarından çekerek sokağa çıkardı. «Hadi gösterin bakalım! Nerede o oğlan?»

Evin güvenliğine ve çikolatalı bisküvilerin huzur

verici tadına kavuşan çocuklar işi orada bırakmak istedilerse de Adele direndi. İkisini de köşeye sürükledi. Gardiner okulunun ikinci otobüsü (4-6. sınıflar) aynı anda durağa yanaştı ve birkaç çocuğu indirdi. Bir çalının arkasına gizlenerek beklediği anlaşılan iri yarı bir oğlan da otobüse yetişmek için yerinden çıktı. Çocuklar, «İşte! O!» diye bağırıştılar. Adele oğlana doğru koşarken Billy'ye çarptı, Billy yana çekilince de boylu boyunca kaldırıma uzandı. Otobüs ağır ağır yol alırken arkasından baktı uzun uzun. Çenesini yumruğuna dayamış öylece yatıyor, acaba bir yanım kırıldı mı, bacağı mı kırmış olabilir miyim diye düşünüyordu. Eh, kızlara anlatacak bir hikaye çıkmıştı hiç değilse. Ayağa kalktı. Topallıyordu; dizi sıyrılmıştı.

Eve dönerken Eric'le Linda'yı iyice sıkıladı. Bir daha o oğlana rastlarsa hiç konuşmayacaklardı. Görmezlikten geleceklerdi çocuğu. Onların peşine takılır, yine eve kadar gelirse ona hiç bir şey söylemeden içeri koşacak ve annelerine haber vereceklerdi. O yapacağını bilirdi. Çocuklar gözlerini açarak dinlediler ve ağırbaşlı bir havayla kafalarını salladılar. Anneleri düşünce kıkır kıkır gülmüşlerdi; suçluluk duyuyorlardı şimdi.

Adele saata baktı. «Eyvah! Çabuk git ve üniformanı giy, Eric.» Buzdolabından bir biberon çıkararak ısınması için kaynar suya oturttu ve oturma odasına koştu. Dudaklarını kısıarak bebeği parktan aldı, mutfığa götürüp yüzündeki çikolata izlerini sildi, sırtına paltosunu geçirdikten sonra pat diye yere oturttu. Bebek hafiften bir ağıt tutturdu; öbür çocuklardan çıt çıkmıyordu. Annelerinin patlama noktasına geldiğini sezmişlerdi. Adele Mike'ın paltosunu da giydirip biberonun sıcaklığını yokladı. Fazla ısınmıştı mama; şişeyi soğuk suyun altına tuttu. Sonra da Mindy'yle çantasını yüklenerek herkesin arabaya binmesini emretti. Mindy'yi kanapeye bağladı, biberonu da eline verdi. Mindy mamayı emmeye başlar başlamaz bir çığlık attı. Adele şişeyi bir kez daha yokladı. Hâlâ çok sıcaktı. Arabaya bindi, başını direksiyona yaslayarak, «Tanrım, ey Tanrım!» diye söylenmeye başladı. Sonra da doğruldu ve arabayı sarsa sarsa yola koyuldu. Ağzı yanan bebek ağlıyor, onun dizi acıyor, öbür çocuklar endişeli bir sessizlik içinde oturuyorlardı. Adele

dizini temizlemeden çıktığını farkettil ve sinirleri biraz yatışıncaıa kadar arabayı hep sarsa sarsa götürdü.

İndirimli satış yapan bir mağazanın önünde durdu, çocuklara uslu durmaları komutunu vererek içeri girdi. Bulabildiği en ucuz gazozdan bir kasa aldı. Sonra da Elizabeth'in evine giderek kapıda korna çaldı. Tom hemen çıkıp arabaya atladı. Oradan Bayan Amory'nin evine sürdü; Yavru Kurtlar o hafta orada toplanacaklardı. Gazoz kasesinin taşınmasında Tom Eric'e yardım etti. Billy'yi DiNapoli'lerin evine bıraktı ve ödev bitince telefon etmesini söyledi. Temizleyici dünyanın öbür ucundaydı ama Paul ondan başka kimsenin işini beğenmiyordu. Süt ve süt ürünleri satan bir dükkanda durarak dört litrelik bir şişe süt aldı. Biberon da soğumuştı bu arada; Mindy sakın sakın mamasını emiyordu. Adele eve döndü. Bebek ağlaya ağlaya yorulmuş, sıcak süt de uykusunu getirmişti. Adele, uyuklayan çocuğu arabadan çıkardı. Linda annesine yardımcı olmak için sütü içeri taşımaya kalkıştı ama şişe fazla ağır olduğundan yarı yolda elinden düşürdü. Adele şangırtıyı duyarak dönüp baktı. Linda bembeyaz kesilmiş, dehşet dolu bakışlarla bakıyordu. (Tanrım, ey Tanrım!) Adele gerisin geri dönerek bebeği arabanın kanepesine yatırdı. Linda olduğu yerde duruyordu. «Sen de bin, Linda.» Yeniden yola düzülerek bir galon süt daha aldı.

Arabayı yerine çekince, «Çantamı tut,» dedi, derin bir uykuya dalan bebeği kucakladı. Linda onun peşinden gidiyordu. Anne, «Kırık camlara basma,» diye söylendi sertçe. Linda cam kırıklarının arasından zıplayarak ilerledi. Adele bebeği oturma odasına götürüp parkına yatırdı. İçini çekerek, Mindy bu gece çok geç uyur, diye düşündü. Günde üç kere uyumak fazlaydı bebek için. Yine arabaya giderek sütü ve temizleyiciden alınan elbiseyi getirdi. Sütü dolaba kaldırdı, elbiseyi portmantoya astı. Süpürgeyle farası alıp Linda'yı çağırdı. Linda farası tutarken o bahçe yolundaki kırık camları süpürdü. Farası doğrudan doğruya çöp variline boşalttı, kapağını sıkıca kapatmaya da özen gösterdi. (Çocukların nelereri karıştıracakları hiç belli olmazdı.) Süpürgeyle farası Linda'ya verip hortumu aldı ve bahçe musluğuna takarak yerdeki sütü akıttı.

İçeri girip ceketini çıkardı. Linda antrede durmuş ona bakıyordu. Adele, «Ne bakıyorsun?» diye bağırdı. «Bütün gün orada durup beni mi seyredeceksin?» Linda ürkek ürkek geriledi. «Paltonu çıkar ve yerine as.»

Linda ağır hareketlerle çıkardı paltosunu, götürüp portmantoya astı. Adele oturma odasına girerek bebeğin paltosunu da çıkardı. Çocuğu kucakladı, yukarı çıkmaya hazırlanırken, Linda'nın küçük gövdesinin antredeki duvara dayanarak sessizce sarsıldığını farkettil. Linda duvara yaslanmış ağlıyordu. Adele uzanıp kızın başını tuttu. O zaman sesli sesli ağlamaya başladı Linda; başını paltoların arasına gömmüştü.

«Özür dilerim,» dedi Adele. «Özür dilerim.» Onun ağlamasına da ramak kalmıştı. «Üzülme güzelim, isteyerek yapmadın biliyorum.» Çocuk birden dönerek annesine sarıldı. Adele kolunda uyuyan bebekle öylece duruyor, bir eliyle de Linda'nın başını okşuyordu. «Ağlama, canım, ağlama artık.» Linda ağlamayı kesince, «Ben Mindy'yi yatırmaya gidiyorum,» dedi. «Gelip bana yardım etmek ister misin?»

Linda başını salladı sevinçle. Adele kızının elini tuttu, üçü birlikte merdiveni tırmandılar. Annenin yüreği yoğun bir duyguyla dolmuştu; avucundaki şu küçük el, onca ihanet gördüğü halde hâlâ öylesine bir güvenle sarılıyordu ki ona. Mindy'nin altını değiştirip yatağına yatırdı.

«Mindy bu saatta neden uyuyor, anne?»

«Yoruldu da ondan.»

«Ben bebeklerimle oynayabilir miyim?»

«Kesinlikle hayır. Bu odada ışık ve gürültü istemiyorum.»

«Ama ben bebeğimle oynamak istiyorum.» Linda'nın sesi sinirli bir çığlık halini almaya başlıyordu.

«O zaman bebeğini aşağı getir. Çabuk ol ve ses çıkarma.»

Linda bebeğini, bebeğinin giyeceklerini aldı, annesi, «Şşş, gürültü yapma,» diye tısladığı halde bir iki oyuncağını da yere düşürdü.

Bebeğini oturma odasına götürdü, Adele de mutfığa dönerek yüksek ayaklı bir tabureye oturdu ve düşündü. Bu gece işi kolaydı. Paul yemeği dışarıda yiyecekti.

Eric'le Linda dünden kalma makarnayla doyarlardı. Paul makarnaya hiç el sürmüyordu; sevmediğini söylüyordu ama Adele onun kilo almaktan korktuğunu seziyordu. Onun makarna düşmanlığı Billy'ye de geçmişti. Billy'ye yetecek kadar tavuk olacaktı dolapta. Onu ısıtırdı. Kam-burunu çıkarmış öylece oturuyordu. Çocuklara o gün okulda neler yaptıklarını bile sormamıştı telaştan. Linda anaokulunda nasıl bir gün geçirmişti acaba? Gidip sorayım diye düşünerek doğruldu. Oturma odasına giderken derin derin göğüs geçirdi. Linda yere çömelmiş bebeğiyle oynuyordu.

Bebegin kıcına birkaç tokat atarken, «Kaka çocuk, kaka çocuk!» diye söylendi. «Hemen odana git ve bir daha çıkma! Kardeşini de uyandırma!» Çocuksu sesi öfke doluydu. Bebeği ayaklarının üstünde durdurarak kanepeye yürüttü.

«İhm!» İncecik bir 'çocuk' sesiyle konuşuyordu. «İstemedim oldu, annecim, istemedim oldu!»

Anne sesi, «Hayır, isteyerek yaptın!» diye karşılık verdi. Oyuncak bebek yere çarpıldı. Bir saniye sonra aynı bebeği yerden alıp beline bir önlük bağladı, sakın, huzurlu bir sesle, «Bu gece babamıza ne yemek yapsam?» diye sürdürdü. «Hah, buldum! Hem üzümlü, hem çikolatalı bir pasta yaparım. Bir de jambon!» Bebeği oradan oraya dolaştırarak bir şarkı mırıldandı, ardından, yapmacık bir sesle «Hoşgeldin, canım,» diye seslendi. «Nasıl geçti günün? Bil bakalım sana ne pişirdim! Üzümlü, çikolatalı pasta!» Babanın konuşmasına ayrılmış olması gereken bir sessizlikten sonra, «Ah, evet, feci bir gün geçirdim. Sen yemeğini yedikten sonra git ve çocuğu döv lütfen. Bugün çok yaramazlık etti. Çikolatalı pasta ne güzel olmuş değil mi?»

Adele orada bir süre sessizce durduktan sonra mutfağa döndü, radyoyu açıp kendine bir bardak şarap doldurdu. Ucuz California şarabı. Galonluk şişe çabuk boşalıyordu. Paul'un gözünden kaçmazdı. Sinsi bir tavırla başını çevirip Linda'nın ortalıkta görünmediğine emin olunca şaraba biraz su kattı. Yüksek ayaklı tabureye tırmandı yine. Radyodan Mantovanımsi bir müzik yükseliyordu; bir de şarkı: «Akşamları ne güzel sana dönmek, şöminenin önünde birlikte oturmak...» Paul'la iki-

si birbirlerine sımsıkı sarılarak bu müzikle dansetmişlerdi çok eskiden. Yıllar önce, bir ömür boyu önce. O yıllarda bir hukuk firmasında çalışıyordu; becerikli, iş bilir bir sekreter, bağımsız bir genç kadındı. Eline geçen para -bir kadın için- hiç az değildi. Paul da hukuk öğrenimi yapıyordu aynı yıllarda. Adele ömrü boyunca çalışmak istemediğini başından anlamıştı; evlenmek, çocuk çocuk sahibi olmak istiyordu o. İyi bir mesleği, iyi bir kazancı olan biriyle evlenecek, annesininkinden biraz daha rahat bir hayat sürecekti. Gel gör ki Paul'a tutulmuştu çılgıncasına; havuzda su olup olmadığına bakmadan trampleden atlamak gibi bir çılgınlık.

Dirseğine dayanarak şarabını yudumladı. Şarkı bitti, spiker saatin altı olduğunu bildirdi. Bezgin bezgin içini çekti Adele. Yerinden kalktı, buzdolabından makarnayla tavuğu çıkardı. Biri Eric'i eve getirmişti; homurdanarak kapıdan giriyordu oğlan. Adele üstünü değiştirip ödevlerini yapması için yukarı yolladı onu.

Oğlan, «Akşama ne var?» diye sordu, makarna sevdiği için keyifle yukarı yollandı.

Gelgelelim Linda da onun peşinden girmişti mutfığa. «Ben de makarna mı yiyeceğim?»

Adele sırtını dikleştirdi. «Makarna seversin sen.»

«Hiç bile değil! Makarnadan nefret ediyorum.»

Adele, «Seversin, seversin,» diye söylendi. «Pazartesi günü bayıla bayıla yedin.»

«Yemedim işte! Makarna istemiyorum. Yemeyeceğim.» Durduğu yerde tepiniyordu kız. Adele elini salladı, tokat çocuğun kulağına gelince Linda can acısından haykırmaya başladı. Oturma odasına koşarak kendini kanepenin üstüne attı ağlaya ağlaya.

O arada ön kapı açılmış, Paul eve gelmişti. «Hay allah,» diye söylendi usulca. «Bu evin patirtisi hiç bitmez mi? Bir gün kafamı dinleyemeyecek miyim şurada? Zaten bütün gün ağız kokusu çekiyorum.»

Adele bembeyaz bir yüz ve boğuk bir sesle kocasına saldırdı. «Beş tane çocuğun var. Başka ne beklersin?»

Paul karısına döndü. Şık, yakışıklı bir adamdı ve hareketlerinde büyük bir incelik vardı. «Elbisemi aldın mı?»

Adele portmantoyu işaret etti.

«Ne yaptın, Adele! Neden yatak odasına asmadın. Burada bırakılır mı? Çocuklar pis elleriyle...»

«Fırsat bulamadım!» diye terslendi kadın. Kendini savunurcasına ekledi. «Ayrıca, elbisen plastik torba içinde. Çocuklar da hiç el sürmediler.»

O arada kapı bir daha açıldı ve Billy geldi. Billy sekiz yaşındaydı. «Bayan DiNapoli süt almaya çıkacakmış, beni de eve getirdi.»

«Çok iyi etmiş, güzelim. Çalışmanız nasıl gitti? Birtirdiniz mi?»

O yaşta bile bilgili ve yetkin bir çocuk olan Billy, verilen ödevin güçlüğüne, Johnny DiNapoli'nin akıl almaz ahmaklığını anlatmaya başladı.

Paul mutfakta oyalanıyordu. «Artık bize bir içki veren de kalmadı mı?» diyerek anneye çocuğun konuşmasını yarıda kesti.

«Ah! Çok özür dilerim, Paul.» Telaşlanmıştı Adele. Buzdolabına koşarak soğuk martiniyi çıkardı.

Paul havayı kokluyordu. «Makarna mı var? İyi ki yemeği dışarıda yiyeceğim.»

Billy, «Yine mi makarna!» diye sızlandı. Kötü kötü bakıyordu annesine. Kadın, yemek çocuklar için ne kadar önem taşıyor, diye düşündü. Yedikleri yemeğin çeşidi bütün geceyi etkiliyor.

Paul gazetesiyle içkisini alıp oturma odasına geçmişti. Linda kanepeye oturan babasına sokularak mutfığa doğru bağırdı: «Makarna sevmiyorum ben!»

Paul kızını gıdıkladı. «Doğrusunu istersen ben de hiç sevmiyorum.»

Adele fırtına gibi daldı içeri. «Güzel doğrusu, çok güzel! Ben belli bir bütçe içinde geçinmeye çalışıyorum! Makarna da en ucuz yemeklerden biridir! Ama sen gelip işimi bozmadan olmuyor!»

«Yapma be, Adele. Kız makarna sevmiyorsa neden yemek zorunda olsun?»

«Çünkü...» Adele ne kadar tiz ve yüksek bir sesle konuştuğunu farkedince şaşırdı. «... evde başka yemek yok. Bir lokma tavuk var, o da ancak Billy'yi doyurur. Yemek yapacak fırsat bulamadım!»

Paul karısını süzdü. «Neden bulamadın? Yanakları-

nın rengine bakılırsa kızlarla kafa çekmeye fırsat bulmuşsun ama.» İçkisini bitirdi, elbisesini alıp yukarı çıktı.

Adele arkasından baktı. Gırtlığına gözyaşları doluyordu. Haksızlık, haksızlık.

Billy, «Ben tavuk mu yiyeceğim?» diye sordu hevesle.

Linda yerinden fırladı. «Öyleyse ben de tavuk yerim.»

«Sus artık! Kesin! Ben ne verirsem onu yiyeceksiniz!» Mutfağa dönüp kendine bir bardak şarap daha doldurdu. Sonra da salata yaptı, sofrayı kurdu. Paul yıkanıp giyinmiş olarak aşağı indi, karısını yanağından öperek çok gecikmeyeceğini söyledi.

O gittikten sonra biraz rahatlamıştı Adele. Çocukları sofraya çağırdı. Linda makarnaya bakıp duruyor, çatalı ağzına götürmüyordu. Sesi de hırçındı.

Adele, «Öyleyse aç yatarsın,» diye söylendi sertçe.

Linda çılgılığı bastı.

Adele iskemlesine çöktü, kızın kolunu tutup -sert davranmamaya çalışarak- onu kendine çekti. «Makarna sevmediğini bilmiyordum, Linda. Daha önce hep seve seve yerdin. Billy'nin tabağına bakarsan tavuğun ikinize yetmeyeceğini görürsün.»

«Niye tavuğu ona veriyorsun da bana vermiyorsun? Hep onun istediği oluyor.»

«Tavuğu ona verdim çünkü onun makarna sevmediğini biliyordum. Bundan böyle sana da makarna yedirmem. Sevmediğini bilmiyordum. Anlaştık mı?»

Linda annesine bakarak bir hesap yaptı. Görünüşe göre, nasıl karşılık verirse versin, ya makarna yemek, ya da aç yatmak zorunda kalacaktı. Gelgelelim annesinin şu andaki yumuşaklığına da güven olmazdı. Öte yandan, bu yumuşaklıktan hoşlandığına da pek emin değildi; biraz hırlaşmak istiyordu Linda. Ne var ki Adele kızın kolunu bırakıp ayağa kalktı. Başka ödün vermeyecekti anlaşılan. Linda makarnayı yedi. Bundan ötürü ödüllendirileceğini ummuştu ama o umut da boş çıktı.

Adele banyoyu doldurdu, önce Mike'ı, sonra Linda'yı yıkadı, sonra da Eric'i çağırarak yıkanmasını emretti. Her çocuğun banyosu bittikten sonra küveti boşaltıyor, temizliyor, yeniden dolduruyordu. Mike'ı yatırdıktan sonra yine aşağı indi.

Linda, «Bana bir hikaye oku,» diye emretti.

İstekler, diye düşündü Adele. Suç işleyen çocuğun istekleri hiç bitmez. O süt şişesini kırar, ceremesini ben çekerim. Bütün gece. «İşim var,» diye karşılık verdi, Linda dudaklarını sarkıttı.

«Git televizyonu aç.»

Bebek ağlamaya başlamıştı. Adele yukarı çıktı, banyonun kapısına vurarak, «Çık artık,» diye seslendikten sonra Mindy'nin altını değiştirdi. Bebeği aşağı götürdü, buzdolabından aldığı kavanozu bir tas suyun içine koyup ateşe oturttu. Yukarı seslenerek, «Eric!» diye bağırdı. Eric'ten hiç ses gelmedi. Adele asker adımlarıyla tırmandı merdiveni. Banyonun kapısını açıp içeri uzandı. Eric suçlu suçlu baktı annesine. Yerler göl olmuştu. Suyun sıcaklığından yüzü kızaran oğlan, elinde oyuncak uçağıyla küvetin içinde oturuyordu. Islak taşlarda kaymamaya çalışarak küvete yürüdü, oğlanın kolundan tutup sertçe dışarı çekerken tıpayı da çekti. Çocuğu hoyratça kuruladıktan sonra, «Git pijamalarını giy ve ödevini yap,» diye söylendi. Sonra dizlerinin üstüne çökerek yeri kurulamaya koyuldu. Eh, taşları temizlemenin bir yolu da bu, diye düşünüyordu. Ardından, yarın bunu kızlara söylemeli, diye düşündü.

Mutfığa döndüğünde tastaki su fıkır fıkır kaynıyordu. Kavanozu tutacakla tutup çıkararak soğuk suya oturttu, bir biberonu sıcak suya koydu.

«Yatma saatin geldi, Linda,» diye seslendi. Linda televizyonun başından kalktı, yan yan yürüyerek mutfığa girdi ve annesine dik dik baktı.

Adele, kesin bir tavırla yineledi. «Yatağa!» Linda topuklarının üstünde döndü, sırtının ve omuzlarının dikliğiyle annesi hakkında neler düşündüğünü belli ederek asık bir suratla yukarı yollandı.

Adele sıcak süte bir iki bisküvi doğradı, kavanozdaki meyve püresinden de katarak Mindy'ye yedirdi. Bebeğin eline kauçuk oyuncaklar verip yüksek iskemlesinde bıraktı. Mutfığı temizlemeye gelmişti sıra. Yemek yemediğini ancak o zaman hatırladı. Çocukların tabaklarında kalan artıkları kazıyıp makarna tenceresine boşalttı ve ne kaldıysa yedi.

Eric'le Billy kavga ediyorlardı. Billy'ye ev ödevini

aşağı getirmesini, Eric'e de yatağa girmesini söyledi. Eric kırılmıştı. Haksızlıktan dem vurup söylendi yatak odasının kapısını gümme diye çarptı. Adele bulaşıkları bitirince saata bir göz attı.

«Billy?»

Sıkkin bir iç çekiş. «Ne?»

«Ödevin bitti mi?»

«Evet.» Hemen hemen homurtu denecek bir ses.

«Öyleyse yatağa.»

«Ama anneee... Bu programın sonunu görmek istiyorum.»

«Peki. O program biter bitmez.»

«Filmin sonunda yani.»

«Kaçta bitecek film?»

«Onda.»

«Öyleyse doğru yukarı, küçük!»

«Ama niyee...»

«HAYIR!..»

Billy istemeye istemeye televizyonu kapadı, annesini de isteksizce öptü. Oysa Adele oğlunu büyük bir sevgiyle öpmüş, küçük gövdeye iyice sarılmıştı. O zaman Billy de annesine sarılarak yanağını onun yanağına dayadı. Birkaç saniye öylece durdular, sonra Billy yukarı çıktı.

Saat dokuzu geçmişti. Ev sessizdi. Adele Mindy'yi de yukarı götürdü, bir dua mırıldanarak çocuğu biberonuyla birlikte yatağına yatırdı. Gündüz üç kere uyan o değilmiş gibi, Mindy de hemen daldı. Adele, herhalde sabahın dördünde uyanır diye düşünerek içini çekti ve banyoya girdi. Yeniden doldurdu banyoyu; suya kokulu bir yağ serpti. Şişesi doksan sekiz sent olan yağ bir lüks sayılırdı ama o lüks de kendine olan borcuydu. Yıkandı, geceliğiyle sabahlığını giyerek yine aşağı indi. Sessizliği dinliyordu; sessizliği içiyor, ciğerlerine çekiyordu. Bir bardak şarap daha doldurdu. Paul'un canı cehenneme. Oturma odasına geçip oturdu. Ahıra dönmüştü oda. Bir köşede oyuncak bebek ve elbiseleri, bir koltuğun üstünde Billy'nin sosyal bilgiler ödevi, öbür koltuğun üstünde portmantoya asılmış olması gereken bir iki palto. Paul'un boynundan çıkarıp attığı boyunbağı kanepenin arkasına sarkmış. Adele boyunbağını

alıp merdivenin trabzanına astı, öbürlerini görmezlikten gelerek koltuğa çöktü. Senin hayatın da bu, Bayan O' Neill.

Banyodan çıkınca aynaya bakmış, pırıltılı kıvrıcık saçlarla çevrelenen, biraz geniş ancak güzel bir yüz görmüştü. Bir yüz işte. Aynı yüzü bir derginin fotoğraflarında da görebilirdim, diye düşündü dalgın dalgın. Fotoğraflarının dergilerde çıkmasını istemiyordu; öyle bir derdi yoktu. Göz alıcı bir hayat yaşamayı hiç bir zaman istememişti o. Linda'nın nasıl bir öfkeyle yattığını hatırladı; Eric'in homurdanışını, parkı deviren Mike'ın anesine bakarken yüzünden okunan dehşeti, sütü düşüren Linda'nın korkudan bembeyaz kesilen yüzünü. Gözleri yaşardı. Yüzünü avuçlarına gömerek, «Tanrım, sen yardım et,» diye yakardı. «Lütfen yardım et bana. Kötülük etmek istemiyorum. Onların benden korkmalarını istemiyorum. Benim yavrularım onlar. Ey Tanrım, neden böyleyim ben? Çocuklarıma bağırmamaya çalışıyorum. Mutsuz olmak istemiyorum, onları mutsuz etmek de istemiyorum. Ey İsa efendimizin anası, ey hazreti Meryem sen yardım et bana.» Çile çeken azizleri, Maria Magdalena'yı, çarmıhta acı çeken İsa'yı düşündü. Ben biraz daha iyi insan olsam onlara da daha iyi davranabilirim, dedi. Sabırlı, anlayışlı, sevecen olabilirim; öteden beri bunu istemişti zaten. Tek isteği buydu. Yere, kanepenin yanına diz çökerek dua etti.

«Tanrım, sen bana sabır ver, onlara kötü davranmayayım.»

Sıkıntıyla kalktı. Erkendi henüz, televizyon seyredebilir, ya da bir gazete okuyabilirdi. Gelgelelim ayakta duracak hal kalmamıştı. Mutfuğa giderek bir bardak şarap daha aldı, sokak kapısının dışındaki ışıkla holün lambasından başka bütün ışıkları söndürerek yukarı çıktı.

Yatak odasının ışığını açınca çevresine bakındı. Çirkindi odası; doğru dürüst eşyası bile yoktu. Konuk geldiği zaman yatak odasının kapısını kapamayı hiç unutmazdı. Bu odayı döşeyecek parayı denkleştiremiyorlardı bir türlü. Yatak yerine iki kişilik kuru bir somya, bir de birbirine uymayan iki şifonyer. Başucundaki gece masası ters çevrilmiş bir portakal kasasıydı. Her

zaman, şunu zımparalayıp boyasam diye düşünürdü ama eli değmiyordu bir türlü.

Kızlarla oturup çene çalmaktan vazgeçsem, diye düşünmeye başladıysa da düşünceyi kafasından sildi. Aklını oynatmak istemiyorsa arada bir kızlarla çene çalmak zorunluydu.

Bir hasta gibi çöktü yatağa, ellerini dizlerinin arasına sarkıtıp kamburunu çıkararak oturdu. Paul'u düşündü; sokağa çıkarken ne kadar yakışıklıydı. Yemek de güzel bir yemek olacaktı herhalde. Belki karides kokteyli bile vardı. Öbür avukatlar karılarını getirmişler midir diye düşündü. Kadın avukat yok mudur diye merak etti. Sonra da kendine kızdı; kötükallıydı işte. Kötücüldü, kuşkucuydu, kıskançtı. Gerçi... Yine de her zaman yuvasına dönerdi Paul. Fazlasını isteyemezdi. Şarabından bir yudum içti, sonra da, son çektiği parayla bankadaki hesabını tükettiğini bildiği halde banka defterine bakmak zorunluluğunu duyan bir insanın havasıyla, portakal kasasından küçük bir takvim alarak günleri hesapladı. Saydı, bir kere daha saydı. Kasılmış dudaklar, kıpırtısız bir yüzle boşluğa bakarak oturdu. Paul'un sesini duyuyordu : «Sen karar ver, Adele. Ben senin kadar dindar değilim. Çocukların sayısı da az değil artık. İstersen ben bir şey kullanırım; sen suçluluk duymazsın o zaman.» Hep senin yüzünden oluyor demeye getiriyordu Paul. Öyle değildi, hayır. Yüce bir yasa vardı. Ona boyun eğmek zorundaydı Adele.

«Tanrım, lütfen bana sabırlı olmayı öğret, senin iradeni kabullenmeyi öğret. Ben senin kulun, İsa efendimizin kölesiyim.»

Ne var ki yüzü buruşmuş, dudakları büzülmüştü, yüzünde hiç de yücelmiş bir hal yoktu. Dualarının gökyüzüne ulaşmadığına emindi.

11

Natalie'nin patavatsızlığıyla sivri dili, herkese nazık davranılması gerektiğine inanan Adele'i sıkıyordu. Mira'dan hoşlanıyordu ama Mira'nın -nedense- onu küçük gördüğünü sanıyordu. Kendine en yakın bulduğu arka-

daşlar Bliss'le Elizabeth'ti; gelgelelim Elizabeth çok uzakta oturduğundan birbirlerini hemen hiç görmüyorlardı. Çocukları çitin üstünden atlatıp komşuya kahve içmeye geçmek başkaydı, hepsini arabaya doldurup üç mahalle öteye taşımak yine başka. Bliss nazikti, yumuşacık bir sesle konuşurdu ve çok kadınca bir havası vardı. Natalie'nin giyinişiyile davranışlarında, Mira'nın konuşmalarında -hemen hemen- erkeksi bir havaya rastlanırdı oysa, Bliss çok gülerdi. Her zaman, Adele'in öykündüğü bir rahatlık, bir aldırılmazlık içindeydi. Katolik olmadığı halde Adele'i anlıyordu.

Adele'in mutfağında kahve içiyordu Bliss. Kadınlar, arkadaşlık ettikleri üç yıl boyunca bir kere bile birbirlerini eleştirmemişlerdi. Konuşmalarında hep birbirlerine haber ulaştırır, pek derine inmeseler bile, duygularını incelerlerdi. Ne var ki o gün biraz buruktu Adele. Bir gün önce Mira'ya uğrayıp bir kahve içmiş, Mira da ona yeni iskemlelerini, yeni masa lambalarını göstermişti. Evi temizdi, düzenliydi, boştu. Normie bütün gün okuldaydı şimdi; Clark da anaokuluna başlamıştı. Adele Mike'la Mindy'yi alıp ona gittiğinde bir felsefe kitabı okuyordu. Çocuklarının Mira'nın evini kirlettiğini, dağıttığını hissetmişti Adele. Rahatsız olmuştu. Bir daha Mira'ya gitmemeye karar verdi. Zaten çocuklarla dolu olan evlere götürürdü kendi çocuklarını.

Ve bir önceki günün etkisiyle, «Bilir mısın,» diye söylendi. «Mira bana çok tuhaf geliyor bazan. Nörotik olabilir. Yani o kitapları neden okur sanki? Gösteriş yapar gibi bir hali var.»

Bliss, gırtlğından gülüşle iç çekme karışımı bir ses çıkararak güldü. «Bill'e sorarsan Mira gereğinden çok öğrenim görmüş.»

«Boyuna kadın haklarından dem vurur.»

«Bence eve kapanmak onu mutsuz ediyor.»

Adele dehşet dolu bakışlarla baktı. «Ne bekliyor peki? Başka ne yapabilir? Çocukları var. Evet, gerçekten nörotik o kadın. Geceleri onun için de dua ediyorum bazan.»

«Hey Adele, dua ederken beni de hatırla. Dua hepimize yararlı olabilir.» Yine güldü. «Bu sabah saat sekizde havaalanında olacaktı Bill. Telaşımızı bir görecek-

tin! Derken Cheryl boğazının ağrıdığına, okula gidemeyeceğine karar verdi. Ardından Midge başladı. O gitmezse ben de gitmem diye tutturdu.» Hâlâ gülüyordu Bliss. «Sonunda herkes evde oturup televizyon seyretti.»

«Çocukların sık sık okuldan kaçmaları seni kaygılandırmıyor mu?» Adele'in sesinde bir sivrilik, bir keskinlik vardı.

Bliss omuz silkti. «Yoo. Zaten okulda bir şey öğrendikleri yok ki.» Kahvesine şeker atıp karıştırdı. «Bana kalsa hiç okula yollamayacağım. Televizyon çok daha eğitici oluyor onlar için. Evden çıksınlar diye gönderiyorum okula.»

Kadınların hepsi çocuklarını kötüler, hatta yerden yere vururlardı. Çocuklarına, «Hadi gidin anacaddede oynayın,» dediklerini gülerek anlatır, onlardan söz ederken 'piçler' derlerdi. Yalnız Mira katılmazdı onlara. Böyle konuşmalarını ayıplıyordu ama, bunun, çocuklara duyulan -onların dışında her şeyi unutturan- sevgiyi dengelemek için kullanılan bir yöntem olabileceğini de unutmuyordu. Gelgelelim Bliss böyle konuştuğu zaman o kadar şakacı, o kadar rahat bir tavır takınıyordu ki ciddi olduğuna kimse inanmazdı. Oysa Natalie, gerçekten öyle düşündüğü için öyle konuştuğu izlenimini uyandırırdı insanda.

«Bilmem.» Adele alnını kırıştırmıştı. «Billy okulda çok başarılı. Görünüşe bakılırsa epey bir şeyler öğreniyor.»

«Oğlanlar kızlardan farklı herhalde.»

«Olabilir.» Adele kaşıkla oynuyordu. «Ama bunu Mira'ya söylemeye kalkışma. Çok kızar. Pekii, kendisi onca yıl okumuş da ne kazanmış?»

Bliss, «Ben okuduklarımdan bir şeyler kazandığımı sanıyorum,» diye söylendi gülümseyerek. Adele'e, Mira'nın üniversiteye gitmiş olsa bile bitiremediğini, kadınların arasında, üniversite diploması alan tek kişi olduğunu hatırlatıyordu. «Günün birinde çalışmaya başlayacağım ama hep birinci sınıf öğretmeni olacağım. O güne kadar, kendi birinci sınıf öğrencilerimle uğraşarak deney ediniyorum. Benimkilerden sonra, sınıftakilerle uğraşmak çok kolay olacak.» Konuşurken hep gülüyordu.

sümkürdü. «Yalnız...» Sesi titriyordu. «Korkarım yine ge-beyim.»

«Hay allah!»

«Bir fazla, bir eksik ne farkeder?» Aynı yapmacık neşeyle.

Bliss hiç bir şey söylemeden oturunca Adele ağla-maya başladı. «Natalie'nin partisinden sonra oldu her-halde. İkimiz de biraz sarhoştuk. Gebe kalmaya elve-rişli bir günümde olduğumu da biliyordum ama aldır-madık.»

«Paul ne diyor?»

Adele omuzlarını kaldırdı. «Paul çok anlayışlı dav-ranıyor. Kararı bana bıraktı. Kızdığı falan yok yani. Zamanla iyi para kazanacağım, hepsini doyurabilirim diyor. Onun kaygılandığı yok. Yalnız...»

«Sen başka çocuk istemiyorsun.»

«İstemiyor değilim. Çocuk seviyorum ben. Ama... Ne bileyim... Öyle güç ki. Artık baş edemiyorum.» Ağlama-yı kesip gözlerini sildi. Yüzü kızarmıştı, şiş görünüyordu.

«Adele,» dedi Bliss, «dinin yasak ediyor biliyorum ama, aldırmayı düşünmez misin? Midge'in altına bez bağlanıyor hâlâ. Mikey de iki yaşına gelmedi. Yeni bir bebek...»

«Biliyorum.»

«Sen de... Senin yaştın kaç?»

«Gelecek hafta otuz bire basacağım.»

«Billy topu topu sekizinde henüz. Çocukların sana yardımcı olabilmeleri için yıllar gerek.»

«Biliyorum.»

Bliss sustu. Adele de susmuştu. Bliss arkadaşını gü-cendirmiş olmaktan korktu. «Sen çocuk aldırmayı yan-lış bir iş sayıyorsun herhalde.»

«Değil!» diye haykırdı Adele. «Seve seve aldırırım. Gelgelelim ondan sonra günah çıkartmaya gidip yaptık-larıma pişman olduğumu söylemem gerekir. Oysa pişman olmayacağım, pişman olmayınca da olduğumu söyleye-mem. Yani günah çıkartmaya gidemem. Günah çıkart-mazsam komünionda da bulunamam bir daha.» Bir öf-ke çavlanıydı ağzından dökülenler.

Adele yerinden kalkıp şarap şişesini aldı. Şarap bit-miş gibiydi. Bliss'ten bir şişe şarap almasını istese de

buna doldursa Paul ne kadar içtiğini farketmeyebilirdi... «Neyse, idare edeceğiz,» diye sürdürdü. «Bebek doğduğu zaman Mindy yürümeye başlamış olacaktır. Çok uğraşırsam o zamana kadar tuvalete de alıştıırırım belki. Kızların odasına bir yatak daha sığar. Kız olursa işimiz iş yani!» Bir kahkaha attı. «Kadınlar Kolu bir yuva açmaktan söz ediyordu. Kilise bir iki odayı bize ayırabilecek, hepimiz haftada bir gün orada çalışmayı kabul edersek, dışarıdan tek bir yuva öğretmeni tutsak yetecek. Pek pahalı olmaz herhalde. Mike yuvaya gidecek yaşa gelmiş olur bu arada. Bir iki yıl para sıkıntısı çekeceğiz ama sonrası daha kolay olacak. Gerçi arabanın kullanılacak hali kalmadı ama...» Alnını ovuşturdu.

Bliss onu gözlüyordu. Arkadaşının kendisinden bir yaş küçük olduğunu duyunca çok şaşırmıştı. Adele'in yüzü güzeldi, onunkinden daha güzeldi hatta; ancak şimdiden buruşmaya başlamıştı. Kıvrık saçlarında da ak teller görünüyordu. Sizin dininiz kadınlara çok çile çektiriyor demeyi düşündüyse de vazgeçti.

«Tabii,» dedi neşeyle. «İlk aylarda kız ya da oğlan olması farketmez. Beşiği kızların odasına koyabilirsin nasıl olsa. Ayrıca o doğduğunda Billy dokuz yaşında, Eric yedisinde, Linda altıya basmış olacak. Mikey yuvaya gidecek, Mindy yürümeye başlayacak. Sana yapacak iş kalmıyor yani.»

İkisi de güldüler. «Yuvidan söz ettiğim gün Paul da öyle söyledi,» dedi Adele. «Ona sorarsan çocuklarını yuvaya yollayanlar bütün gün briç oynamak merakında olan şımarık kadınlarmış.»

Şarabı iki bardağa boşaltarak birini Bliss'e uzattı.

Bliss, «Alışveriş ederken sana biraz da şarap alayım mı?» diye sordu.

Adele, büyük bir bağımsızlık gösterisinde bulunurcasına, «Al!» diye haykırdı keyifle. Gülümseyerek yerine oturdu. «Bir sürü bebek eşyası da var nasıl olsa.»

«Onlar hâlâ eskimedi mi?»

«Birinci posta eskidi. Bu ikinci posta. Onları da eskitelim bari.»

«Doğru ya.» Bliss ağırbaşlı bir tavır takındı birden. «Yalnız bundan sonra...»

«Bundan sonrasını düşünmek bile istemiyorum. Hiç düşünmek istemiyorum.»

«Eh,» dedi Bliss gülerek, «hiç değilse bundan sonraki aylar boyunca korkmadan yatabilirsin kocanla.»

Adele gülerken, o, «Gebeliğin tek yararı bu,» diye bitirdi.

12

Karanlık odanın aynasına akçıl bir pırıltıyla yansıyan solgun, biçimli bir yüzü vardı Bliss'in. Hareketleri ağır ve zarif, vücudu ince uzundu. Eyleme geçmeden önce durumu özetlemesini bilen kafasını, zekasını gözlerinden anlardı insan. Bütçesine göre, iyi giyinirdi; kışını sergileyen dar pantolonlar, bol, yumuşak gömlekler giyerdi. Alçak sesle konuşur ve güler, kendinden söz etmezdi. Kimseye içini dökmezdi Bliss. İnsanlara güveni yoktu.

Çocuklarını Mira'nın evine götürdü, onu da alıp süpermarkete sürdü. Her cuma olduğu gibi, tıklım tıklımdı içerisi. Alışveriş yaparken hemen hiç konuşmadılar. Kadınların ikisi de en iyi yiyecekleri en ucuza alabilmek işine dalmışlardı. Ustalık isteyen bir iş, neredeyse bir sanattı bu. Yiyeceklerin besî değerini, koyun etinin ucuza satılan bir yerinden alınan parçayı lezzetli bir **navarin** haline sokmayı, kart bir sığır etiyle -o yıllarda parasız verilen- kemiklerden nasıl çorba yapılabileceğini bilmek gerekirdi. Ne garip, ömrümün kaç yılını bu işe verdim, gerçek bir uzman oldum. Oysa şimdi, böyle yaşamama hiç gerek yok.

Arabaya döndükleri zaman Bliss Adele'in durumunu açıkladı.

«Yapma!» dedi Mira. «Zavalıcık! Şimdi bile sinir hastası sayılır neredeyse.»

«Çok gergin de ondan. Gevşemeyi, işi olurluna bırakmayı bilmiyor. Ben onun yerinde olsam, Paul'a haftada bir gece mutlaka evde oturacaksın diye dayatırım. Bir gece de o çıkabilmeli dışarı. Paul'un yaptıklarına asla göz yummazdım ben.»

«Belki biraz yararı olurdu ama... yine de, beş çocuk...»

«Yakında altı olacak.»

«Neden aldırıyor?»

Bliss açıkladı, Mira, «Hay allah,» diye söylenerek içini çekti.

«Eskiden doğum kontrolü diye bir şey yoktu.»

«Eskiden bebekler pıtır pıtır ölürlardı.»

«Anneler de ölürlardı.»

Konuşma öylece kapandı. Bliss arkadaşını evine bırakıp çocuklarını aldı. Paketlerini yerleştirdikten sonra çocukları yıkayıp yatırdı. Çitin üstünden atlayarak Adele'in ismarladıklarını da ona verdi.

Adele, «Bir dakika girsene,» dedi. Çok yalnız ve çaresiz görünüyordu.

Bir bahane bulabildiğine sevinen Bliss, «Çocukları yalnız bıraktım, giremem,» diye mırıldandı. Adele'in çektiği acıyı görmeye dayanamayacaktı artık.

Evine dönüp mutfağı temizledikten sonra bir duş yaptı ve saçını yıkadı. Banyoda epey oyalandı. Yıkandıktan sonra gövdesini kremledi, boy aynasında kendini incelemeye durdu.

Otuz bir yaşındaydı. Vücudu beyaz, teni pürüzsüz, arkasına sarkan kızıl saçları sırtının ortasına gelecek uzunluktaydı. Sabahlığını giyip banyoyu topladıktan sonra havlu terliklerle çıktı ve sakarinle tatlandırılmış kalorisiz bir gazoz doldurdu. Televizyonu açtıktan sonra diktiği tuvaleti alarak kanepeye yerleşti. Epey kolaylanmıştı tuvalet. Yalnızca el dikişleri kalmıştı. Çok güzel olacak, diye düşündü. Parti verdiği gece giyecekti onu.

Gecenin bu sessiz saatlarını seviyordu; özellikle Bill evde bulunmadığı geceler. Sessizliğiyle, düşünceleriyle başbaşa oturmayı seviyordu. Bill yanında olduğu zaman, sevgili bir erkek olduğunu gösteren herhangi bir belirtiye rastlamadığı halde, kocasının, aklından geçenleri sezebileceğini sanıyordu nedense. Ve bu günlerde aklından geçenlerin sezilmesini hiç istemiyordu.

Çok güç koşullar altında, çoğunlukla herkese yetecek kadar yiyecek bile bulunmayan bir evde büyümüştü Bliss. Babası kendisine toprak sahibi derdi ama Bliss bunun toprak işçisi anlamına geldiğini söylerdi herkese. Toprağına toprak bile denemezdi aslında. Texas'ta

oturdukları kulübe -kulübeden büyük değildi çünkü Kentucky ve Tennessee'nin en yoksul çiftliklerinde çekilen resimlerde gördüğü ev yıkıntılarından farksız sayılırdı. Birçok kardeşi vardı, birkaçı öldü. Ancak Bliss annesinin gözbebeği idi. Kadın Bliss'in zekasını sezmiş, her durumu çarçabuk inceleyip sağ kalmanın en kolay yolunu bulduğunu görmüştü. Baba çok kez sarhoş, bazan da acımasızdı ama birkaç yıl sonra Bliss'e el kaldırmaz olmuştu. Kızı onu korkutmuştu. Bliss on, ağabeyleri on dört, on beş yaşlarındayken adam ailesini bırakıp gitti. Ailenin durumu eskisinden kötü olmadı yine de. Savaş, erkekler için bir kurtuluş yolu oldu; askere yazıldılar, savaş bittikten sonra da orduda kaldılar. Texas'ta yaşadıklarından çok daha rahattı o hayat. Bliss'in annesi uğraşıp didinmiş, Bliss okulda bütün gücüyle çalışmıştı. Liseyi bitirince Bliss'i eyaletin öğretmen okuluna yazdırmayı da başardılar. Üniversiteyi de bitirdi. Zekasının sınırlarını biliyordu Bliss. Akıllı olduğunu, hızlı düşünebildiğini ama hiç bir zaman üstün zekalı bir aydın sayılamayacağını anlamıştı. Yaşamının 'sağ kalmak' anlamına geldiğini çocukluğundan beri biliyordu. Bunu anlamayanları küçümserdi. Kendini kurtarmaya bakmalıydı insan; çünkü dünya çok büyüktü, soğuktu ve kalpsizdi. Kim olursa olsun, nerede olursa olsun her zaman yalnızdı insan; kendinden başka kimsesi yoktu.

Öğretmenliğe başladığı yıl tanışmıştı Bill'le. Texas'ta, küçük bir kasabada birinci sınıf öğretmeni idi. Yılda 2,000 dolar kazanıyordu. Bununla kendisini geçindirdiği gibi annesine de para yolluyordu. Kadın ölünceye kadar ona hep para yardımı yaptı. Bill savaşta pilot olarak görev yapmış, savaştan sonra da zengin bir Texas' lının özel uçağında çalışmaya başlamıştı. Onun yıllık kazancı 7,000 dolardı. Bliss delikanlıyla evlendi. Bill'i hiç sevmediği söylenemezdi. Sevimliydi oğlan, şakacıydı, güler yüzlüydü. Ve Bliss'in parmağının ucunda oynatabileceği bir erkekti. Bliss kendi evliliğinin öbür evliliklerden çok daha sağlam bir temele dayandığına inanıyordu. Çünkü o, öbür kadınların beklediğini beklemiyordu evlilikten; mutlu olmayı değil, canını kurtarmayı, 'sağ kalmayı' umuyordu.

Bill havayolu şirketinde iş bulunca New York ya-

kınlarına taşınmaları gerekti. İyi bir işti bu, geleceği parlaktı. On yıl sonra Bill'in yıllık kazancı 30,000 dolara yükselecekti. Gelgelelim taşınmak fikri Bliss'i ürkütüyordu. New York dendi mi zenciler ve Yahudilerle dolu bir kent geliyordu aklına; zencilerden de nefret ederdi, Yahudilerden de. Biraz da, New York'ta taşralı gibi görüneceğinden korkuyordu. Texas'taki evinde, uykusuz geçen geceler boyunca New York'ta nasıl davranacağını kararlaştırdı. Sakin ve soğukkanlı olacaktı; kişiliği buna elverişliydi. Geçmişinden hiç söz etmeyecek, gözlerini hep açık tutacaktı. Her zaman öyle yapardı zaten. Kişiliğine aykırı bir davranışta bulunması gerekmiyordu.

New Jersey yakınlarında küçük bir ev alarak New York'un içinde oturmaktan kurtulmuşlardı. Bill'in görevli olduğu günler kocasını New York'a kadar arabayla götürüyordu Bliss. Oturdıkları kasabada ne zenci vardı, ne de pek fazla Yahudi. O sorun da çıkmamıştı yani. Bliss orada kaldıkları iki yıl içinde yontulmamış yanlarını -kalmışsa- yontup inceltti. Zaten kentlilerden pek farklı olmadığını başından anlamıştı. Texas'taki insanlara benziyorlardı kentliler de; taşralılardan üstün oldukları iddiası bir masaldı. Yine de, güneyli olduğu için Mira'nın onu küçük gördüğünden kuşkulanıyordu sözgelimi. Mira'nın güneyden ve güneylilerin -onun deyşiyle- 'siyah ırk'a karşı davranışlarından söz ederken takındığı havadan doğmuştu bu izlenim. Bliss onun düşüncelerine içten içe dudak büküyordu. Ona kalırsa, güneyliler 'zenci'lerine kuzeylilerin 'siyah ırk'a davrandıklarından çok daha iyi davranıyorlardı. Zencileri anlıyorlardı güneyliler; onların kendilerine bakamayacak, kendilerini idare edemeyecek çocuklar olduklarını biliyorlardı. Redora'da, bir zenci kadın hastalandı mı hanımı hemen onu doktora götürür, kendisi de kapıda bekleyip doktorun parasını öderdi. Zenci kadınlar doktora gitmeyi bile akıl edemezlerdi kendi başlarına.

Bliss'in eleştirilerine hedef olan pek çok sev vardı kuzeyde. Sözgelimi sosyal yardım. Sadaka almak için bir sürü Puerto Rico'lu New York'a üşüşüyordu. Bliss hangi koşullar altında doğduğunu biliyordu: o kendini kurtarabilmişse herkes kurtarabilirdi. Hâlâ hatırlıyordu o günleri. Açlığı hatırlıyordu; bir süre sonra alısılan aç-

lık sancısını, hiç geçmeyen mide gazını. Annesiyle babasının yüzlerini hatırlıyor, o yıllarda kaç yaşlarında olduklarını hesaplayınca şaşırıyordu. Diş yerine kara kara boşluklar vardı ikisinin de ağzında; ikisinin üstünde de et diye bir şey kalmamıştı; çok, çok yaşlı insanlar gibi buruş buruşlardı. Oradan kurtulmak, kaçmak istediğini anımsıyordu. Sekiz, dokuz, on yaşlarındayken dişlerini kenetleyerek yatağında yatar, babasının annesini dövüşüne kulak verir, baba gittikten sonra tartışan ağabeylerini, oğullarını susturmaya çalışan annesini, yoksulluğun sesi olan öfkeyi dinler ve anlardı. Kendine bir şey söylemesine gerek yoktu. Kenetlenen dişler o günü, o ortamı dışarıda bırakmak için kenetlenmişti. Oradan kaçmak, kurtulmak zorunda olduğunu, bunu mutlaka yapacağını, kurtuluşun her şeye değeceğini biliyordu. Kendinden ödün verebilirdi bunu sağlamak için; duygularını hiçe sayabilirdi.

İstedini yapmıştı.

Mutluydu, bundan daha mutlu olabileceğini hiç düşünmemişti. Para bakımından biraz sıkıntı çekiyorlardı ama, Bill birkaç yıl sonra kaptan pilot olunca o da bitecekti. Bu arada da yeterince yiyecek buluyordu, düzgün bir evi ve kucağındaki şu güzel şifon tuvalet vardı. Saçından bir ton açık, şeftali rengi şifon. Tuvaleti saçlarının ışıltısını vurgulayacaktı. Erinç içinde dikiyordu dikişini.

Saat on birde televizyonu kapadı, kapıları ve ışıkları yokladıktan sonra yatak odasına çıktı. Elinde bir kitap vardı; Amy Fox'tan ödünç aldığı bir roman. Konu 1800 yıllarında, güneyde geçiyordu. Kapakta, göğüsleri beyaz tuvaletinin açık yakasından dışarı taşan, kızıl saçlı bir dilberin resmi vardı. Kadın kapağın alt yarısına çizildiği için daha aşağısı görünmüyordu ama arkasında duran yakışıklı erkek tam olarak gösterilmişti; elinde bir kırbaç, arkasında, arka planda, yeşilliklerin arasında pırıl pırıl duran bembeyaz bir köşk. Genellikle böyle saçma sapan romanlar okumazdı Bliss. Genellikle kitap okumazdı. Ne var ki Amy bunu övmüştü. Bliss de hafif bir şeyler okumak istiyordu o gece; masal gibi bir şey.

Sabahlığını çıkarıp yatak odasındaki koltuğun üs-

tüne bıraktı. Yatağa yürürken Bill'in şifonyerinin üstündeki aynada gördü kendini. Saçları omuzlarına sarkıyor, omuzları beyaz geceliğin içinde şeftali pembesi bir renkle parlıyordu. Kendisini hiç düşünmeden öylece durup baktı; bir görüntüydü baktığı. Güzel bir görüntü. Yine düşünmeden, geceliğini sıyırıp, ellerini gövdesinde gezdirdi. Çok güzeldi, evet. İnce uzun, yüksek, yuvarlacık göğüsler, ince, biçimli bacaklar. Her zaman böyle kalmayacaktı tabii. Annesini düşündü Bliss. Kollarının etleri sarkan annesini. Elini dolaştırdıkça kanı kaynıyordu. Büyüyüp de kendi başına yıkanacak yaşa geldiğinden beri Bill'den başka kimse çıplak görmemişti onu. Bill'den başka kimse vücuduna dokunmamıştı. Cinsellik konusuyla pek ilgilenmemişti Bliss, cinsellikle, aşkla geçirecek zamanı yoktu. Öyle şeyler zenginlere göreymiş. Olmadık birine tutuluverirdi insan. Kamyon şöförünün, işçinin, babası gibi beş para etmez birinin etkisine kapılıp ona tutulsaydı ne olurdu hali? Onunla evlenmek zorunda kalırsa (gerçekten tutulursa evlenmek zorunda kalırdı mutlaka; herkesi Bill gibi idare edemez, nikaha kadar bekletemezdi) ne yapardı? Ölünceye kadar çek artık.

Kadınların nasıl orospu olduklarını çok iyi anlıyordu. Faturayı ödemek kadına düşecekse, ilk taksitleri kahrolasınca erkeklere ödettirmeliydi hiç değilse. Yoksa ölünceye kadar kadın ödüyordu. Annesi gibi. Adele'le Mira'nın yokluktan söz etmelerine bozuluyordu. Bir şey demiyor, dese bile bir şakayla geçiştiriyordu; ancak içten içe kızıyordu. Yokluk. Yokluğu ne bilirlerdi onlar. Yüzü buruşan, çamaşır yıkamaktan parmak eklemleri şişen, çamaşır yıkamak için tenekelerle su taşımak zorunda kaldığından kamburu çıkan, yine su taşıyarak çocuklarını yıkayan, tahta fırçalayan annesini düşündü. Kırac sebze bahçesindeki yaban otlarının arasından kök toplayan annesini. Geceliğini yeniden sırtına geçirerek yatağına yöneldi. Ne var ki anlayamadığı bir duygu, bir daha durup aynaya bakmasına yol açtı. Bedeninin zonkladığını farketti; gözenekleri birer ufak ağız olup açılmışlardı sanki. Susuzluktan kuruyan, susuzluktan ölen ağızlar. Öyle olacaktı. Kuruyup ölecekti. Işığı söndürerek yatağa girdi. Çarşafın serinliği tenini okşuyordu. Yat-

tığı yerde, koparılmayı bekleyen, kocaman, sıcak bir çi-
çeğe benzetti kendini.

13

Biri içeri girdi mi bütün kadınlar başlarını çevirip bakıyorlardı. Mira hepsinin Paul'u beklediğini anladı. Şu son bir yıl içinde -partiler verilmeye başladığından beri- Paul'un yıldızı parlamıştı. Daha önce, arada sırada arka bahçede görünen, yaban otlarını yolmaya çalışan beceriksiz bir bahçıvandı onlar için. Ya da Adele'in kocası. Şimdiyse -kimse bunu itiraf etmezdi ama- eğlencelerin yıldızı olmuştu.

Paul ve Paul'un sevgilileriyle ilgili söylentiler kadınları bir yandan öfkeliendirirken bir yandan isteklendiriyordu. Yakışıklıydı adam, güzel dansediyor, dansetmesini seviyor, kadınlardan hoşlanıyordu. Her birine değişik sözlerle asılıyor -kadınlar kime neler söylediğini aralarında konuşmuşlardı tabii- fırsat buldukça övgülerini yineliyordu. Mira bir partiye gidip de Paul'la dansetmezse, ya da Paul kulağına eğilip tatlı sözler etmezse, eve dönerken düşkünlüğü içinde olduğunu farketmişti. Ona dil dökeceği zaman gözlerinin içine bakarak, «Kedi gibi gözlerin olduğunu biliyor muydun, Mira,» derdi Paul. «Tıpkı kedi gözü. Arzulandırıyor insanı.» Mira insanı arzulandırıyor diye nitelendirilebilecek bir özelliği olduğunu hiç düşünmemişti ama, içten içe, bu söz hoşuna gidiyordu. Öbür kadınların da aynı duygu içinde olduklarını sezmişti. Bliss'in anlattığına bakılırsa ona da boynunun çok güzel olduğunu söylemişti Paul; o boynunun ellerimin arasına alabilsem, demişti. Natalie'ye, sen seks kokuyorsun demiş. Mira bunu duyunca ayıplamıştı ama Natalie söylenen sözü bir övgü sayıyordu.

Eliss'in yüzünde bir değişiklik görerek arkasına bakmak gereğini duyduğunda kızıl saçlı ev sahibiyle konuşuyordu. Dönüp bakınca Paul'la Adele'in kapının eşiğinde durduklarını gördü, yeniden başını çevirerek sözünü bitirdi. «Evet, gerçekten çok güzel. Yeteneğine hayranım. Öyle bir renk seçmişsin ki!» Bliss saçlarının kızılığını vurgulayan, metrelerce şifondan dikilmiş şeftali rengi bir şey giyiyordu.

Parti onun evindeydi, gelenler de her zamanki çiftler. Bir de iki üç sokak ötedeki bir eve taşman, Amy ve Don Fox'un tanıdıkları olan bir karı koca çağırılmıştı o akşam: Samantha ve Hugh Simpson. Mira bir köşede tek başına duran Samantha'nın yanına giderek kendini tanıttı. Çok gençti Samantha; yirmi dört, belki de yirmi üç. Mira, buraya taşındığımız zaman ben de aşağı yukarı o yaşıydım diye düşündü. Şimdiyse otuzuma geliyorum. Obürlerinin hepsi otuzu aşkın. Samantha fıkır fıkır bir kadındı; yeni evlerini, apartmandan çıkıp eve taşınmanın keyfini, taşındıkları günden bu yana uğradıkları felaketleri anlatıyordu boyuna. «Bunun üzerine, Simp -kocam yani- banyonun kilidini sökmek zorunda kaldı. Fleur içeride ağlayıp duruyor, ben de kapının arkasından seslenerek onu yatıştırmaya çalışıyordum. Evde alet falan da yok tabii. Simp bütün komşuları dolaşarak alet takımı aradı...» Bu böyle sürüp gidiyordu. Felaketler her zaman gülünçtü; gülünç olmadıkları zaman hile, çocuklardan biri gerçekten olaydan zarar görse bile. Felaketler gülünç, erkekler beceriksizdi; kadınlar alt edemeyecekleri güçlerle boğuştukları için başından yenik düşmüşlerdi. Destan buydu. Samantha'yı dinlerken fark etmişti Mira: Bir hoşgörü ve kahramanlık destanıydı anlatılanlar. Öyle anlatılıyordu. Samantha'nın dış görünüşünden hoşlanmadığı halde kadını sevdi.

«Bir gün gel de bir kahve içelim,» diye başladı.

«Koşa koşa gelirim. Taşınma hikayesi bitip de Simp işe başladıktan sonra çok yalnız kaldım!»

Biraz daha konuştular. Parti canlanmıştı. Herkes bir gruptan ötekine gidip geliyordu. Az sonra dans da başladı. Mira bir içki almak için mutfığa gitti. Bliss de dolaptan buz çıkarıyordu.

Mira, «Bir daha söyleyeyim, gerçekten çok güzelsin! Gerçekten.»

Bliss keyifli bir gülüşle baktı. «Sağol. Paul da öyle düşünüyor. Onunla birlikte Bahama adalarına gitmemi istedi. Hukukçuların bir toplantısı mı varmış, neymiş... Gideyim mi dersin?»

Mira bu tür konuşmaları sürdürecektik kadar dünya kadını olmuştu artık. «Niye gitmeyesin? Burada soğuktan donacağına biraz güneş görürsün. Yalnız beni kıskandırdın. Beni çağırmadı Paul.»

«Hele bekle, seni de çağırır.»

Gerçekten de aedigi oldu. Saat geceyarısını geçmiş, herkes üstündekileri çıkarmaya başlamıştı. Erkekler ceketlerle boyunbağlarını, kadınlar ayakkabılarıyla küpe-lerini. Paul ince vücudunu göz önüne seren krem rengi pantolonu ve kahverengi gömleğiyle dansediyordu; gu-zel İrlandalı yüzü sıcakını ve şarabın etkisiyle kızarmıştı. Mira'yla ça-ça yapıyor, elindeki Beaujolais şişesini de bırakmıyordu. Arada bir, «Aı bir yudum,» diyerek şarap sunuyordu Mira'ya.

Müzik değişip bir slow çalmaya başlayınca, Mira'nın her zaman kaskatı olan bedenini kendine çekti, yüzüne bakarak, «Ah o gözler!» diye mırıldandı. «O gözlerin gerisinde ne düşünceler var acaba? Seni tanımama bir fırsat versene. Salı günü Bahama adalarına gidiyorum ben; sen de gelir misin?»

«Şükür. Ben de hiç çağırmayacaksın diye korkmaya başlamıştım.» Gültüyordu Mira.

Norm Adele'le dansediyor, çenesi hiç durmadığından, onların hareketli, sallantılı bir konuşma oluyordu. Hamp kanepeye oturmuş Oriane'la konuşuyordu. Hamp hiç dansetmezdi. Sean, Samantha'yı kaldırmıştı.

«Çok kıskandım! Aranıza girebilir miyim?» Natalie biraz sarhoştı. «Bütün gece benimle hiç dansetmedi Paul. Etmedin değil mi, tatlım?»

Paul, «Sen de gel Paul amcana,» deyip kadınların ikisine birden sarılmak üzere kollarını açıtıysa da Mira gülererek ondan ayrıldı. Paul, «Mızıkçı!» diye bağırdı arkasından.

Mira banyoya yöneldi. Bir süre sonra -yüzünün bo-yasını tazeliyordu, kapı vuruldu. «Hemen çıkıyorum,» diye seslendi Mira.

«Sen misin Mira?» Gelen Samantha'ydı. «Girebilir miyim?»

«Elbette.»

Samantha içeri girip eteğini kaldırdı. «Allah kah-retsın!» diye söyleniyordu. Mira ona döndü. «Bir yar-dımda bulunabilir miyim?»

«Sağol. Bu allahın cezası kilotlu korseye kıızıyorum. Çişimi yapmak, dert oluyor.»

Mira güldü. Senin gibi incecik bir kadın neden kor-

se giyer, diye sormuyordu. Onun üstünde de korse vardı. Samantha sonunda korsesini indirip tuvalete oturmuştu. Mira da banyonun kenarına ilişerek bir sigara yaktı. Meyersville'e ilk geldiğinde kadınların arasındaki bu sakinlikten çok rahatsız olmuşsa da sonradan alışmıştı.

Samantha, «Mira,» diye başladı huzursuzca. «Demin Paul'la dansettiğini gördüm. Paul... O'Connor mı?»

«O'Neill. Evet, ne olmuş?»

«Nasıl bir adamdır o? Senin dostun mu?»

Mira güldü. «Ne oldu ki? Ne yaptı?»

«Mira!» Samantha oturduğu yerde öne eğilmiş fı-sıldarcasına konuşuyordu. «Elini... kıcıma koydu. Utan-cımdan ölecektim! Ne diyeceğimi bilemedim! Neyse ki duvarın önünde duruyordum, sırtım duvara dönüktü. Kimse görmedi sanırım. Sonra da... çok arzu verici bir kırım olduğunu söyledi. Düşünebiliyor musun!»

«Sonra da benimle Bahama adalarına gelir misin dedi.»

«Evet! Nereden bildin? Sanki gidebilirdim de... Salı günü bebeği doktora götürmek zorundayım ben. Zaten adamla ilk kez tanıştım.»

«O yolculukta gerçek bir haremi olacak. Buradaki bütün kadınları çağırırdı.»

«Yaa?» Samantha düşkırıklığına uğramış gibiydi.

«Yalnız Theresa'yla Adele'i çağırmamıştır bahse girerim.»

«Onları neden çağırmıyor?»

«Çünkü Theresa her zaman gebedir. Adele de karısı.»

Samantha ilgiyle bakıyordu ona. Mira kendini bu genç kadından çok üstün, çok daha 'dünya kadını' gördü birden. 'Öğüt veren abla' sesiyle sürdürdü. «Üzü'lme, Paul yalnız güzel kadınlara sulanır. Bazı sözleri içtenlikle söylediğine de hiç kuşum yok. Ama gerisi... bir oyun. Herhangi bir toplulukta göze girmek için oynanan bir oyun. İnsan önce biraz yadırgıyor tabii. Hiç değilse kadınlarla konuşmaya özen gösteriyor. Korkulacak bir erkek de değildir.»

Samantha'nın yüzü aydınlandı. «Aa yoo, ben sevdim! Yani insanı eğlendiren bir adam. Beni utandır-

dıysa da... Bilmiyorum, Mira, buradakiler çok görmüş geçirmiş insanlar gibi geldi bana. Belki de ben çok korumalı bir hayat yaşadığım için. Küçük bir üniversitede okudum, oradan çıkınca annemin evine döndüm yine. Ardından da Simp'le çıkmaya başladım. Evlendikten sonra da annemin evinde oturduk. İlk kez kendi evim oldu. Çocuk gibi görüyorum kendimi.»

Tuvaletten kalktı, ellerini yıkayıp saçını taradı. Daha doğrusu saçının üstünden geçirdi tarağı. Beyaz denecek kadar açık bir sarıya boyanan saçlarını kabarık bir topuz yapıp iyice spreylemiş, yüzünün çevresine kıvrık zülüfler sarkıtmıştı. Yanaklarının allığını tazeledi. Mira onu izliyor, Samantha'nın kurgulu bebeklere benzediğini düşünüyordu.

«Neden saçını boyuyorsun? Ağarmaya başlamış olmaz herhalde.»

«Bilmem. Daha kadınca bir hava veriyor diye başladım boyamaya. Simp de beğeniyor.»

«Ya sen?»

Samantha şaşkın şaşkın baktı. «Neden sordun? Beğeniyorum sanırım.» Biraz alınmış gibiydi.

«Kusura bakma. Çok uğraştırıyordur diye düşündüğüm için sordum.»

«Aa, bak o doğru. Rengi tutturmak için bütün gün uğraşıyorum bazan. On beşte bir. Dipten siyah saçlar çıkınca hemen çaresine bakmak gerekiyor.» Boyanın nasıl yapıldığını anlatmaya girişti.

Paul Natalie'yi bırakmış, Bliss'le fokstrot yapmaya başlamıştı. Sımsıkı tutuyordu kızı. Hamp kanepeye oturmuş Adele'le konuşuyordu. Soğuk Savaş'ı konu alan bir kitaptan söz ediyordu. Kendisi okumamıştı ama eleştirmenler çok övmüşlerdi kitabı. Adele sıkılmasına sıkılmıştı ya, ilgilendiğini göstermeye çalışarak, dikkatle dinliyordu. Hamp kimseyle göz göze gelmiyor, diye düşündü birden; kimsenin gözünün içine bakmıyor. İyi adamdı yine de. Herkes seviyordu onu. Kimseye kötü bir söz söylediği işitilmemişti. Yalnız yüzünün rengi hiç sağlıklı değildi.

Natalie Evelyn'le konuşmaya dalmıştı ama birden

durdu. «Bana bir içki!» diye haykırdı. Yüzü pençe pençe kızarmıştı. Mutfağa, birkaç erkeğin çene çaldıkları aralığa yürürken hafifçe yalpalıyordu. Bardağını hemen hemen ağzına kadar doldurdu. Çavdar viskisini sek içiyordu şimdi. Bir süre erkeklerin arasında durduysa da kimse onunla konuşmadı. «Size baktıkça midem bulanıyor,» diye bağırdı ansızın. «Futboldan başka bir şey bilmez misiniz siz? Tüh be!» İçkisini taşıyarak, yalpalaya yalpalaya oturma odasına döndü.

Erkekler de ona bir göz attıktan sonra konularına döndüler.

Natalie odaya girince Hamp'in oturduğu kanepeye yöneldi. «Sen onlardan betersin,» diye söylendi. «Uzun gece yağ topağı gibi oturdun burada. Konuş, konuş, konuş! Kitaplardan söz ediyorsun mutlaka. Sanki kitap okurmuş! Sen ya televizyonda gördüklerini anlat, ya da dikte ettirdiğin matbu mektupları. Zaten başka bir şeye aklın ermez!»

Odaya sessizlik çöktü. Natalie çevresine bakınıyordu; utanmıştı, olaya tanık oldukları, onu utandırdıkları için herkese öfke duyuyordu. «Ben eve gidiyorum!» diye bağırdı. «Bu parti sıkıti iyice!» Gitti de; paltosunu bile almadan. Ancak elindeki bardağı bırakmadan çıkmıştı. Yüksek ökçeli kırmızı saten ayakkabılarıyla karların içinde yürüyordu bata çıka. Sokağın ucuna varıncaya kadar birkaç kere kaydı, iki kez düştü.

Kimse ağzını açmıyordu. Natalie'nin zaman zaman ölçüyü kaçırdığını bilirlerdi hepsi. Omuz silkerek konuştukları konulara döndüler. Mira bu tutuma akıl erdiremiyordu. Natalie'yi defterden silivermişlerdi sanki. Sanki insan sarhoş olunca insan olmaktan çıkıyor, cidiye alınması gerekmiyordu. Nat şimdi gidip sızar, yarın sabah bir şeyi kalmazdı. Büyük bir olasılıkla, yaptığını hatırlamazdı bile. Ama şu anda Natalie'nin sesinde bir acılık vardı; ve öfkenin altında yatan umarsızlık. Bunlar nereden geliyordu? Hamp'e baktı Mira. O hiç kaygılanmamıştı; hâlâ konuşuyordu. Kötü bir insana benzemiyordu; biraz tembel ya da ağırkanlı, hatta sıkıcı olabilirdi. Kocaların çoğu sıkıcıydılar. Her kadın kendisini ilgilendiren bir uğraş bulmak zorundaydı. Ayrıca. Natalie gündüzleri hiç mutsuz görünmüyordu.

Paul, Bliss'in kulağına eğilmiş bir şeyler fısıldıyordu. Norm odanın bir ucundan öbürüne yürüyerek karısına sahip çıktı, dansetmeye başladılar. Karısına sıkıca sarılmıştı Norm. Mira'nın içine sıkıntı çöktü. Eve dönünce sevişmek isteyecekti kocası.

Derken çok az tanıdığı bir erkek onunla dansetmek istedi. Roger'la Doris son haftalarda katılmışlardı gruba. Roger esmer, yakışıklı, ciddi görünümlü bir erkekti. Kendine güvendiğini gösteren bir ataklıkla sarılmıştı Mira'nın beline. Öbür erkeklerin hiç birinden böyle bir şey görmemişti. Paul'un cinsel bir yaklaşımı vardı; incelikle, sorarcasına, araştırırcasına dokunurdu. Oysa Roger, kadın onun malıymış gibi, o gövdeyi ellemeye hakkı varmış gibi tutuyordu. Mira bunu çok daha sonra açıklıkla anlayabilecekti ama ilk anda hissetmişti. Ve ilk anda adamdan soğudu. Gelgelelim güzel dansediyordu Roger. Ne diyeceğini bilmediği için bedenini kaskatı tutarak çeşitli sorular sordu. Nerede oturuyorlardı, kaç çocukları vardı, evleri kaç odaydı?

Roger onu büsbütün sıkarak, «Sen sessiz durmayı bilmez misin?» diye mırıldandı. Romantik bir hava yaratmak istediğini sezmişti Mira. Bir bakıma onun da hoşuna giderdi bu. Adamın güzel bir gövdesi, güzel bir kokusu vardı. Gel gör ki kendini bırakamazdı. Roger'in azarını bir çocuk gibi karşıladı, bir çocuk gibi karşılık verdi.

«Canım sessiz durmak istediği zaman sessiz durum ben!» Adamdan uzaklaşarak, büyük bir hırçınlıkla söylenmişti.

Roger önce şaşkın şaşkın baktı, sonra da yüzü değişti birden. «Sana ne gerek biliyor musun?» dedi aşağılarcasına. «Birinin seni yatırıp bir güzel becermesi gerek.»

«Evet, o maçı ben de gördüm. Son dakikalarda kötü oynadıkları için kaybettiler.»

«Hadi be sen de!» dedi Simp. «Sonucu değiştiren Smith'in pasıydı asıl.»

Hamp gülümsedi. «Ama şöyle, ama böyle, kaybettiler ya.»

«Evet. O zaman şimdikinden iyi oynuyorlardı oysa. O maçı 20 farkla kaybetmeleri gerekirdi.»

«Bilemem,» diye söylendi Roger. «Onlar kendi sahalarında daha iyi oynarlar hep. Stada doluşup takımlarını yüreklendiren fıstıklar yok mu!»

«Evet, artık emeklemeye başladı. Parktan çıkarabilirim artık. Yalnız o zaman da her şeye el atıyor.»

«Fleur parkta bir dakika durmuyor. Koyduğun an çığlık atmaya başlıyor.»

«Fleur senin ilkin. Beş kardeş olurlarsa parkta durmaya alışırlar.»

«Sizin yine bebek beklediğinizi duydum.»

«Evet, öyle. Nerede çokluk, orada şenlik!»

«Hiç belli olmuyor.»

«Üç aylık daha. İleride balon gibi şişerim.»

«Beş çocuk doğurduğunuz halde vücudunuz bozulmamış.» Samantha, karnı taş dolu bir torba gibi sarkan Theresa'ya çevirmişti bakışlarını. Theresa pence-
renin yanında durmuş, Mira'yla konuşuyordu. Uzun boylu, kamburu çıkmış bir kadındı. Memeleri de sarkmış, cansız saçları ağarmaya başlamıştı.

Adele de Samantha'nın baktığı yöne baktı. «Zavallı Theresa. Çok parasızlık çekiyorlar. Parasızlık her şeyi güçleştirir.»

Samantha gözlerini iri iri açarak Adele'e sokuldu. «Duyduğuma göre sütçü onlara o kadar acıyormuş ki satamadığı sütü kapılarına bırakıyormuş.»

Adele başını salladı. «Don bir yıldır işsiz. Geçici işler buluyor ama altı çocuğu beslemeye yetecek parayı getirmiyor o işler. Genellikle boş oturuyor. Theresa bir öğretmenlik bulmaya çalıştı -üniversite diploması var çünkü- o arada yine gebe kaldığını farkettiler. Ne yapacaklar bilmem.»

Samantha korku ve tiksintiyle bakıyordu Theresa'ya. Bir kadının kendini bırakması, bu hale gelmesi korkunç bir şeydi. Bir erkek çalışmazsa ne yapardı insan? Korkunç. O asla böyle bir duruma düşmeyecekti. Hayır efendim, asla. İnsan kendi hayatını düzene sokmayı bilmeliydi. Adele'e döndü. «Theresa Katolik mi?»

«Evet, ben de Katolik'im.»
Samantha'nın yüzü kızardı.

«Paul'u nerelerde yahu?»

«Haa, evet. Gitti o.»

Mira şaşkın şaşkın baktı. «Gitti mi? Adele burada ya.»

Bliss güldü. «Natalie'nin peşinden gitti. Çok acı-mış Nat'e. Bu kadının durumu iyi değil dedi. Adele git-tiğini biliyor. Birazdan döner.»

Mira çok şaşırmıştı. Paul'un bu kadar duyarlıklı ol-duğunu, başkalarını bu kadar düşündüğünü bilmezdi. Yüreğinde bir kuşku tohumu kabardıysa da çok yaşa-madı. Ağırbaşlı bir havayla, «İyi etmiş,» dedi. «Nat'in durumu beni de üzdü.»

Blis'in niye öyle yan yan baktığını hiç anlamadı.

Bill mutfakta, kahkahalarla gülen bir grup erke-ğin arasındaydı. California'dan az önce gelmişti ve yol-culuktan açık saçık fıkralarla dönerdi. «Her işi bitirin-ce kaptan pilota sormuş hostes : 'Başka bir şey ister miy-diniz?' Pilot da şöyle bir dönüp kızı baştan aşağı süz-müş. 'Evet,' demiş, 'şöyle ufak bir pisi pisi isterdim.' Kız da hiç bozuntuya vermeden bakmış. 'Korkarım o isteğinizi yerine getiremeyeceğim,' demiş, 'benimki ya-lak kadar.'»

Mutfaktakiler kahkahaları koyverdiler.

Mira yardım ararcasına çevresine bakındı. «Hiç an-lamadım. Pilot kediye ne yapacakmış ki?»

14

Val, «O herif kadınlardan hoşlanmıyormuş!» diye bağırınca Kyla hemen atıldı. «Hah, çok bilmiş yine baş-ladı!» Clarissa, «Amma da laf ettin,» diye söylendi gü-lerek. Isolde başını iki yana salladı. «İnanılacak gibi değil.» Mira o partiyle ilgili anılarını anlatıp bitirince hep bir ağızdan konuşmaya başlamışlardı.

«Anlamıyorum... hepiniz nasıl o kadar saf olabilir-siniz?»

«Benim anlatmak istediğim de o, Iso! Göstermek istediğim o! Öyleydik işte. Şimdi çok değişti demem bu yüzdendi. Samantha bizi görmüş geçirmiş dünya kadın-ları sayıyordu. Bin dokuz yüz ellilerdeydi bunlar.»

Kyla sevecen bir tavırla alay etti: «Seni görmüş geçirmiş kadın seni!»

«Korkunç değil mi? Çok üstün, çok bilgili bir kadın gibi gördüm kendimi. Sonra da, yahu daha bu sabah kendimi çocuk gibi hissediyordum, bu nasıl oldu diye merak ettim. Çok ağırbaşlı, çok serinkanlıydım. Ve tam bir ahlakçı! Ey Tanrım! Her şeyi bir eğlence olarak görüyordum, sağlıklı bir oyun. Ona inanıyordum gerçekten. Biriyle yatıp kalkmak benim aklımdan geçmeyeceği için onların aklından da geçmez sanıyordum. Yapamaz-lardı öyle bir şey! Onlar iyi kadınlardı, aile kadınları. Cinsel ahlakı ne kadar dar sınırlar içine sığdırmışım»

Clarissa, «Yine de,» dedi, «Roger'la ilgili olarak söylediklerin... O zaman da bilincinde yükselen bir şeyler varmış.»

Mira, «Bilinçsizliğimde,» diye düzeltti. «Sezdiklerimi anlatamazdım, ifade edecek kelime bulamazdım.»

Her şeyi baştan ele aldılar, bazan bir, bazan başka bir kişiyi konu ederek davranışların nedenlerini, insanlar arasındaki ilişkilerin niteliğini, ortaya çıkan sonuç-ları incelediler. Konuyu sıkıp posasını çıkardılar. Gel-gelelim Val bununla da yetinmedi.

«O adam... Paul dediğin o adam. Kadınlardan hoş-landığını söylemiştin. Bence hoşlanmıyordu. Kullanıyor-du onları. Kadını cinsel bir nesne olarak görüyordu.»

Mira karar vermekte güçlük çekermiş gibi başını iki yana salladı. «Bilemeyeceğim, Val.»

Clarissa, «Sulanmakla bir kazanç sağlayacağını umu-yor muydu?» diye sordu. «Demin o tavrının topluluk içinde oynanan bir oyun olduğunu da söylemiştin.»

«Evet.» Mira içini çekti. «Bilmiyorum. Belki de olta-ları yemleyip sarkıtıyor, kim yakalanırsa yakalansın di-ye düşünüyordu. Samantha'nın o karı kocayla olan ar-kadaşlığı çok uzun sürdü. Ve bir ara, başı gerçekten dertte olduğu bir dönemde, Paul da, Adele de büyük yar-

dımda bulundular ona. Özellikle Adele. Paul o arada kızı yatağa atmak için baskı yaparmış. Bunu bana söylediği zaman çok kızmıştım. Samantha'yla Adele'in arasını açmak için yapıyor sandım. Kıskançlık yaratmak için yani. Ama Samantha yanıldığımı söyledi. Ona kalırsa, Paul hep cinsel bir yaklaşımla sokuluyordu. Çünkü bir kadına başka türlü ilgi göstermesini, iyilik yapmasını bilmiyordu. Ben senin dostunum demeye çalışıyordu ama bunu ancak gel yatalım diyerek yapabiliyordu. Açıklaması bana mantıklı görünmüştü.»

Val alaycı bir homurtuyla karşılık verdi.

Mira, «Hiç değilse, o kadınlarla konuşmaya özen gösteriyordu,» diye bitirdi hüznle.

Kyla, «Siz iyi kadınlar da,» dedi yüzünü buruşturarak, «bundan ötürü minnet duyuyordunuz.»

Iso hemen atıldı. «Bunu söyleyene de bakın! Harley elindeki kitabı bırakıp senin yüzüne bakacak olsa sevincinden zıplıyorsun sen de!»

«Hiç bile,» diye karşı çıktı Kyla. Ama hepsi ona saldırmışlardı. Sonunda teslim oldu. «Eh, hiç değilse ben gerçekten iyi bir kadıyım.»

15

O partiden sonraki pazartesi günü sabahın dokuzunda Mira'ya telefon etti Natalie. Gelgelelim Mira ona ancak öğleden sonra uğrayabildi. Mutfak kapısından girdiğinde Nat kendi kendine bir şarkı mırıldanıyordu. Değişmişti; gözleri parlamış, yüzü gerginleşmiş gibiydi.

«Bir içki içer misin?» diye sordu. «Hayır mı? Bir kahve yapayım öyleyse.» Mira'nın her görüşte kıskançlık duyduğu bulaşık makinesinden rengi dönmüş plastik fincanını çıkardı. «Cumartesi gecesi iyice dut olmuştum haa! Elbisemi berbat ettim. Düşünce boydan boyaya yırtıldı. Elbiseye uysun diye boyattığım saten pabuçlar da öldü. O elbiseye doksandan fazla dolar vermiştim. Pabuçlara da on yedi dolar.»

Mira'nın ağzı açık kaldı. O, yılda iki üç elbise alır, hiç birine on beş, yirmi dolardan fazla para ödemezdi. «Ne diyorsun, Natalie? Onarılmaz mı?»

Nat omuz silkti. «Sanmam. Çöpe attım hepsini»

Mira, «Zavallı Nat,» diye söylendi içtenlikle.

«Yok canım, değdi.»

«Nasıl değdi? Pek eğlenmediğini sanmıştım.»

«Partide hiç eğlenmedim.» Nat bir şeyler anlatan bir gülüşle gülümsüyordu.

Mira boş boş baktı. Nat'ın ne demek istediğini hiç anlamamıştı.

Nat onun yüzünü okşadı. «Öyle safsın ki, Mira. Öyle sekersin ki.» Konuğunun karşısına oturdu. «Paul'un partiden erken kaçtığını farketmedin mi?»

«Ettim. Dost adammış. Senin durumun beni de kaygılandırmıştı. Arkandan gelmesine şaştım. O kadar duyarlıklı olduğunu sanmazdım.»

«Aa, doğrusu çok duyarlıklı.» Gülüyordu Nat.

Mira duraladı. «Sen ne demek istiyorsun.»

«Senin düşündüğünü! Ne sanmıştın?»

Mira, «Kadınlarla erkeklerin cinselliğin dışında bir arkadaşlık kurabildiklerini sanmıştım,» dedi eleştirircesine. «Sana dostluk gösterdiğini sanmıştım.»

«Dostluk mostluk, boşversene sen. Dost gerekli değil bana. Dostum, arkadaşım çok! Öyle romantik bir sahne oldu ki. Çırılçıplaktım! Elbisemi yere, çamaşırlarımı da onun üstüne fırlatmıştım. Rahatça girsin diye ön kapıyı da açık bırakmıştım. Kapıda durduğunu gördüm birden. Merdivenden çıktığını duymamıştım. Üstümde tek bir çarşaf vardı, birden doğrulup oturdum. Şaşırmıştım aslında. Geleceğine pek emin değildim. Gözlerini hiç üstümden ayırmadan yavaş yavaş sokuldu. Marlon Brando gibi geliyordu! Yatağın kıyısına oturdu, beni arkaya yatırarak öptü. Tanrım! Nasıl öptü bir bilsen! Müthişti. Sonra da bedenini göğüslerime dayadı sıkıca. Öyle sıkı sarılmıştı ki soluk almakta güçlük çekiyordum. Öptü, okşadı, öptü! Harikaydı!» Yüksek sesle anlatıyor, yüzünden büyük bir mutluluk akıyordu.

Mira taş gibi oturuyordu.

Natalie'nin yüzü de ansızın değişip çirkinleşmiş, sesi tizleşmişti.

«Hamp denen orospu çocuğunun da cehenneme kadar yolu var! Bokumu yesin! O benimle yatmak istemezse ben de isteyen birini bulurum.»

Mira, «Hamp seninle yatmıyor mu?» diye sordu çekinglilikle. Yüzüne biraz canlılık gelmişti. Nat'in böyle davranmasının bir nedeni varsa o zaman başkaydı tabii. Kitaplarda kaç kez okumuştı; evliliğin aksayan bir yanı olmasa eşlerin gözü dışarıda olmazdı. Eh, suç Hamp'te ol-ğuna göre her şey anlaşılır, zamanla, sabırla, tartışıp konuşarak her şey çözümlenebilirdi.

«İki yıldır yanıma yanaşmadı orospu çocuğu. Aklımı oynatacak gibi oluyordum. Şimdi görsün bakalım...»

«Neden yatmıyor seninle?»

Natalie omuzlarını kaldırarak başını çevirdi. «Ne bileyim? Elinden gelmediği için belki. Elinden gelen başka bir şey de yok ki! Pazar günü Deena'nın odasını boyamama yardım et dedim, başardığı tek iş boya kutusunu halının üstüne devirmek oldu. O kadarla kalsa iyi! Pisliği temizlemek işini bana bırakıp kendisi televizyonun karşısına geçti. Erkek değil, çocuk!»

Mira düşünüyordu.

Nat, «Çöpleri bile dökmüyor,» diye sürdürdü. «Varilin içine düşerim de çöpçüler beni öbür çöplerden ayırt edemezler diye korkuyor herhalde. Her gece, ama her gece o koltukta oturur, çocuklarla konuşmaz, benimle konuşmaz. Varsa yoksa beynini donduruncaya kadar içip televizyon seyretmek. Orada uyuyakalıyor. Bir gece yangın çıkarıyordu. Koltuğun minderinde koskoca bir delik oldu. Onun için kılıf geçirdim üstüne. Neyse ki yanık kokusunu duyup aşağı indim de evin tutuşmasını önledim. Şu halıya bak! Bak bir kere! Koltuğun çevresi hep sigara yanığı.»

Mira'yı yerinden kaldırıp halıyı gösterdi.

İyice coşmuştu artık, susmak bilmiyordu. Hamp'in işlediği her suç kanla yazılmıştı belleğine. Mira'nın dili tutulmuştu. Nat'in anlattıklarına değil, hayır; bunları daha önce de dinlemişti. Natalie kocasından dert yarken şakacı bir tavır takınır, kadınların hepsi buna benzer şeylerden yakınırıldardı. Önemli olan Nat'in ciddi-yetiydi şimdi. Mira yeni bir dünyaya ayak bastığını seziyordu. Kadınlar her zaman neşeyle, şaka edercesine yakınırıldardı. Kocalarıyla aralarındaki ilişkinin gerçek yüzü gizli kalırdı hep. Anlatılanlar, baş edilmez çocuklar, yeteneksiz kocalar, surlarda açılan gediğe yeni bir

kum torbası koyarken bile yenilgiyi kabul eden yiğit kadınlarla dolu olan Amerikan destanın bir parçasıydı yalnızca. Oysa Natalie destanı gerçek yapıyor, (hiç bir özelliğini değiştiremeyeceğimiz) masal dünyasından (Amerikalıyım diyen herkesin mutlaka değiştirmeye çalışması gereken) gerçek dünyaya geçiyordu. Kadınlar, İtalyanların Katolik kilisesinden söz ettikleri havayla konuşurlardı evlilik ve çocuk konularında; çünkü tıpkı kilise gibi, evlilik kurumu da ödün vermez, karşı çıkılmaz, yenilmez bir kavram olarak dikiliyordu karşılarında.

«Bir içki içsem iyi olacak galiba.»

Natalie içkiyi koyarken sordu: «Neden ayrılmıyorsun? O kadar mutsuzsan niye boşanmıyorsun?»

«Orospu çocuğu, boşanmak gerek aslında. O zaman görür gününü.»

«Öyleyse neden boşanmıyorsun?»

Natalie bardağını boşaltıp yeni bir içki aldı. Sesi içkinin etkisini göstermeye başlıyordu. «Namussuz hergele. Boşanmalı, evet.»

«Baban para verir nasıl olsa. Paraca bağımlı değilsin kocana.»

«Elbette değilim! Kaz kafalı herif ne kazanıyor ki! Onun kazancıyla geçinmek zorunda olsaydık... açlıktan ölürdük. Ona da öylesi layık zaten. Boşansak babam anında işten atar onu! Bir iş yaptığı yok ki. Dolaplarda duran matbu mektupları yeni bir şeymiş gibi sekretere dikte ettirmekten başka bir iş bilmez. Babam söyledi. Bütün işi bu. Ahmak!»

Mira iyice tutturmuştu artık. «Dediklerine bakılırsa çocuklar da babalarına pek düşkün değiller.»

«Değiller tabii. Allah'ın cezası piçler! Babalarının onlarla ilgilendiği yok ki! Ayda bir kere 'Susun!' diye bağırır, hepsi o kadar.»

«Öyleyse babalarını aramazlar. Hamp'in sana yararı yok, çocuklara yararı yoksa neden kalıyorsun onunla?»

Natalie ağlamaya başladı ansızın. «Çocuklarımdan nefret ettiğimi biliyor musun? Hepsinden nefret ediyorum! Dayanamıyorum onlara.»

Mira kınayan bir havayla doğruldu: Natalie'nin duygularını değil, konuşmasını kınıyordu. Natalie'nin çocuklarına nasıl davrandığını çoktan farketmişti. Vur-

mazdı, dövmezdi ama onlardan söz ederken aşağılayıcı kelimeler kullanırdı hep. Her zaman 'piçler' derdi çocuklarına. Her zaman yanından uzaklaştırmaya çalışırdı; bahçeye, yukarı kata, sokağa, uzakça bir yere gitsinler de nereye giderlerse gitsinler. Onlardan kurtulmak için her şeyi yapardı. Çocukların gereksinimlerini karşılardı gerçi; becerebildiği kadar yemek pişirir, odalarını temizleyip çamaşırlarını yıkar, giyecekleri eskimişse yenilerini alırdı. Ama hiç bir gün çocuklarının yanında olmak istemiyordu. Bir ölçüde, öbür kadınlarda da görüldü bu. Ancak Mira'nın düşüncesine göre, öyle bir duyguya kapılmak başka şeydi, duygularını açığa vurmak yine başka. Kafasının karanlık bir köşesinde, çocuklardan nefret ettiğini söylemezsen o duyguyu sezmezler, kanısı yatıyordu.

Kısık sesle, «Neden doğurdun?» diye sordu.

«Herkes neden doğuruyor? Kaza oldu. Benim küçük kazalarım. Ey tanrım, ne hayat!» Yerinden kalkıp bir içki daha aldı. «Aslında bebekken çok seviyordum hepsini. Bebekleri severim ben. Kucağında taşırsın, ağucuklar yaparsın, sıcacık, çaresiz yaratıklardır. Analarını çok severler. Ama bir de büyüdüler mi! Annem de bana benzer. İnsana karşılık vermeye, edepsizlik etmeye başladılar mı hiç dayanamıyorum. Annem de tıpkı benim gibidir.»

Mira, «Ben hiç öyle düşünmüyorum,» dedi. «Çocuklarım büyüdükçe daha çok seviyorum onları. Daha ilginç yaratıklar oluyorlar.»

Natalie omuz silkti. «İyi öyleyse. Senin için çok iyi Ben o duyguna katılmıyorum.»

Mira'nın dudakları büzülmüştü. «Peki Hamp'ten ayrılmamanla çocukların ne ilgisi var?»

Gözyaşları Nat'ın etli yanaklarına yayılmaya başladı. «Ah, Mira! Bensiz ne yapar o? Çocuk gibidir. Ben söylemesem donunu değiştirmez. Yıkanacaksa banyosunu ben hazırlarım. Akıllıdır, öyle akıllıdır ki -sen de bilirsin, Mira, kaç kere konuştun onunla- çok şey yapabilir. Ama aklını kullanıyor mu? Yoo, o lanet olasıca koltukta oturup televizyon seyrediyor. Ben ayrılısam işsiz kalacak. büsbütün çaresiz kalacak.»

Mira hiç ses çıkarmadı.

Nat, «Sümkürmeyi bile akıl edemez!» diye haykırdı.
«Onu seviyorsun sen.»

«Sevgi!» diye alay etti Nat. «Sevgi, aşk! Ne zamandı? Yıllar önce, çocuklar doğmadan önce, mutluyduk.» Sesi değişti birdenbire; ince, cılız, çocuksu bir ses oldu. «Oyunlar oynardık. Eve gelince toz yoklaması yapar, bir yerde birazcık toz bulursa beni dizlerine yatırıp dö-verdi. Yoo, çok acıtmazdı tabii. Donumu indirip öyle dö-verdi; çığlıklar atardım, ağlardım.» Mira dehşetle bakı-yordu arkadaşına. «O benim babamdı, ne isterse yapmak zorundaydım. O zaman öyle mutluydum ki! Bütün gün onu hoşnut etmek için didinirdim. Seve seve yapardım. İsteddiği yemekleri pişirir, dinlemek istediği plakları toplar, akşamları portakal suyuyla cini bir sürahiye doldurup hazır beklerdim. Dayak yemek istemiyorsam yani.» Sesiyle, yüzüyle tam bir çocuk olmuştu. Az önce okuduğu kitabı anlatan bir çocuğun kendinden geçmiş tavrıyla konuşuyordu. «Dayak da ne dayak olurdu ama! Ona sarılıp ağlardım!» İçkisinden bir yudum aldı. «Neyin ne zaman değiştiğini bilmiyorum. Lena doğunca oldu herhalde. O zaman büyümek zorunda kaldım. Yıkanacak boklu bezler vardı çünkü. Oradan oraya dolaşıp Hamp'ın istediklerini alacak zaman kalmamıştı. Artık oyun da oynayamıyorduk pek. Ya şimdi? Allah kahretsin, yalnız anne değil, baba da oldum. Onun bir şey yaptığı yok.»

«Büyüdün tabii.»

Nat hırçınlaştı. «Büyümek zorundaydım. Çare yoktu.»

«O da ya teneke put olmak zorundaydı, ya da hiç. Bazan...» Mira sesindeki burukluğu duyuyor, nereden geldiğini anlamıyordu. «...erkekler başka bir şey olamazlar gibime geliyor. Teneke puttan başka bir şey yani. Ya teneke put olmak zorundalar, ya da hiç!»

«Hiç! Bir hiç! Evet, öyle! Hamp hergelesi de bir hiç!» Natalie kendini toplamıştı. Gözyaşlarını silip kalktı, kendine bir içki daha doldurdu.

O gece, dinlediklerinin hepsini Norm'a anlattı Mira. Altüst olmuştu; içinde harekete geçen bazı şeyler vardı

ama çoğundan habersizdi. Hikâyeyi anlatırken vurguladığı nokta, Nat'ın kocasını aldatmasından ötürü duyduğu dehşetti. Norm tiksintiyle bakarak, sabırsızca dinledi anlatılanları. Natalie'nin aptal ve içkici bir karı olduğunu söyledi. Önemli değildi o; düşünmeye değmezdi. Mira bu olayı unutmalıydı; hiç önemi yoktu. Natalie orospunun biri, Paul da namussuz bir herif'ti. Hepsi o kadar.

Çıkıp yattı. Mira da az sonra çıkacağını söylemişti ama huzursuzdu. Dışarıdaki geceyi, çatıların üstüne yükselen ayı, ürkütücü bir hışırtıyla sallanan ağaçlarla çalılırları gözleyerek odadan odaya dolaştı. Her yanda bir hareket, ürküntü veren bir kımıldı görüyordu. Sinirlerini yatıştırmak için Norm'un konyağından aldı biraz. Bardağını oturma odasına götürdü, içki ve sigara içip düşünerek oturdu. İlk kez yapıyordu bunu. Yeni bir dokunun ilk çizgileri belirliyordu kafasında şimdi.

Olayı birisiyle konuşabilmek, neden böylesine tedirgin olduğunu araştırabilmek isterdi. Enine boyuna düşündü. Nat'i kıskanmış mıydı? Paul'un Nat'ın yerine ona saldırmasını mı istiyordu? İyi ama Paul bir Marlon Brando havasıyla üstüne yürüseydi gülerdi. Evlilik konusunda konuşurken sesinde duyduğu burukluk kendi evliliği hakkında duyduklarını mı yansıtıyordu? Kendisi Norm'dan boşanmak istediği için mi boşanmasını salık vermişti Nat'e? Bu soruların karşılığını veremiyordu.

Yine de, Nat'ten duyduklarını kimseye anlatmamaya karar verdi. Nat bu konuda bir şey söylememişti ama en doğrusu çenesini tutmaktı. Gel gör ki bu da olayın onu tedirgin eden yanlarını kimseyle konuşamayacağı anlamına geliyordu. Biraz psikoloji okumaya karar verdi.

Haftalar geçti, kışın karı bahar yağmurlarına döndü. Theresa şiş karnıyla eğilerek bahçesine sebzeler ek-ti. Don çatısını onarmaya başladı. Fox'lar evlerine ekledikleri odaları bitirdiler, kutlamak için bir parti verdiler. Adele'in gebeliği gözle görülüyordu artık. Nat banyoyu boyayıp yenilemiş, tavanarasını düzgün bir oda haline sokmaktan söz ediyordu. Mira, Jones'un **Freud'un Biyografisi**'ni bitirmiş, Freud'un yazılarından bazılarını ve bir iki psikoloji kitabını okumaya dalmıştı. Reich'ı okumak istiyordu ama genel kitaplıkta Reich'ın hiç bir kitabını

bulamadı. Norm'dan, istediği kitabı üniversite kitaplığın-
dan almasını rica ettiyse de Norm karısının Reich oku-
masını kesinlikle yasakladı.

Uzun süren, yağmurlu bir bahardı; herkes huzur-
suzluğa kapılmıştı. Berlin, Küba ve şimdi silikleşen Jo-
seph McCarthy olaylarıyla dolu olan dış dünya çok uzak
görünüyordu. Bill'in aylığı artırıldı, Bliss sevincinden
uçacak hale geldi. Şimdi çocuklara bakacak bir kız ara-
yabilir, Bill'in yolculukta olduğu geceler arada sırada
o da gezmeye gidebilirdi. Briç kursuna yazıldı.

Mayısın sonlarına doğru güneş kendini gösterdi. Nat
bir öğleden sonra ikinci kahvesi içmeye geldi. Aradan
geçen aylar boyunca, ne Mira değinmişti Paul konu-
na, ne de arkadaşı. Ne var ki aralarındaki arkadaşlığın
niteliği değişmişti. Natalie kocasından dert yanarken her
şeyi ince ayrıntılarıyla anlatıyordu. Kırk beş dakika sö-
vüp saydıktan sonra büyük bir neşeye yeni bir konuya
geçiyordu. Konuşmaları Mira'yı sıkıyor, hatta öfkelen-
diriyordu. Natalie bunu farkedince hem kızdı, hem kırıl-
dı. Sık sık uğramaktan vazgeçti. Arada bir telefon edi-
yordu ama Mira'nın işi vardı hep. Nat, okulda olmayan
birinin kitap okumayı onun arkadaşlığına yeğ tutmasını
anlayamıyordu. Sonunda telefon etmekten de vazgeçti.
Gelgelelim Mayıs sonlarında, Mira'nın mutfak kapısın-
dan içeri daldı ansızın.

«Merhaba! Bil bakalım ne yaptım! Bir ev aldım.»

«Nat! Çok sevindim. Nerede?»

«West End'de.»

«West End mi? İyice kibarlaşıyorsun desene!»

Mira bardaklara şarapla soda doldururken Nat yeni
evini anlattı. On odası, iki banyosuyla bir duş yeri, iki
şöminesi ve bulaşık makinesi vardı. Duvardan duvara ha-
lı döşeliydi. Arka bahçe, seçkin bir kulübün golf alanına
bakıyordu ve komşu oldukları için taşınır taşınmaz on-
ları da üyeliğe kabul edecekti kulüp. Hayat boyu üyesiy-
mişler gibi, «Kulüp» diyordu Nat yalnızca. Mira'nın bile
kıskanamayacağı kadar büyük bir adımdı bu. Mira, «Ne
zaman karar verdin?» diye sordu. «Taşınmak nereden
aklına geldi?»

Meyersville'deki ev çok küçüktü, ya tavanarasını oda
haline getirmek, ya da bir iki oda eklemek gerekiyordu.

O da pahalıya çıkacaktı ve sonradan eklenen odalar evin satış fiyatını artırmıyordu her zaman. Kızlar büyüyorlar, boyuna çekiliyorlardı. Ayrı odalarda yatmaları daha doğru olacaktı bundan böyle. «Ayrıca, Meyersville'den bıktım usandım. Beni buraya bağlayan bir şey yok ki.»

Mira bunun bir sitem olduğunu sandı ve hiç düşünmeden, «Paul'u gördüğün oluyor mu?» diye sordu.

«Paul'u mu? Yoo. Neden göreyim ki? Haa... Hayır, hiç görmedim pezevenği.» Gülümsedi. «Başka biriyle ilgileniyorum şimdi.»

«Kim?»

«Lou Mikelson. Yıllardır tanışırız, onu çoktan beri seviyorum ama...» Çocuksu bir keyifle gülümsedi.

«Evelyn en iyi arkadaşındı hani?»

«Öyle. Evvy'yi çok severim. Ama o garip çocuklarından ötürü Lou'ya hiç zaman ayıramıyor.»

«Büyüğü bir bakımevinde, değil mi?»

«Evet. Ancak Nancy hâlâ evde. Epey büyüdü biliyorsun. On birine geldi. Bakımı çok zor. Hâlâ altına bez bağlanıyor. Bir iki yıl önce yürümeye başladı ama sağa sola tosluyor boyuna. Gözleri de pek iyi görmüyor. Yemeği ağzına veriliyor hâlâ.»

«Karabasan gibi bir şey. Sonu gelmeyen bir bebeklik dönemi.»

«Tommy de uslu bir çocuk değil. Gerçi o normal ama başı hiç dertten kurtulmuyor. Evelyn'in bana kızacağını sanmam. Bilse, al tepe tepe kullan der sanırım.»

«Aranızda bir şey geçti mi?»

«Hayır. Henüz ilk asamadayız.» Gülümsüyordu ama çok sinirliydi. Kırmızı lekelerle kaplı olan, derileri soyulan elleriyle oynuyordu habire.

«Neyse, yeni evin uğurlu olsun. Senin adına çok sevindim.»

«Sağol. Birtakım değişiklikler yapmak gerekecek tabii. İçinde oturanlar çıkar çıkmaz seni de götüreyim bir gün. Bir oturma odası var... Duvarları yıkıp sürgülü cam kapılar taktırırsam çok güzel olacak sanıyorum...»

Başladıktan sonra gerisi de geldi. Mira yeni evle ilgili sayısız tasarımı dinlerken, çok iyi diye düşündü, bu işler yıllarca oyalar onu. Başka şeyleri düşünmeye zaman bulmaz. Lou konusunda söylenenleri ciddiye almamıştı.

Nat'le Lou'yu çok görmüştü bir arada; onlarınki dostça, hatta kardeşçe bir ilişkiydi. Gururundan ötürü Lou'yu öne sürmek gereğini duydu, dedi kendi kendine; gururu, bir erkeğin onu çekici bulduğuna inanmasını gerektiriyor. Ama hepimiz onun gibiyiz diye düşündü. Hiç değilse, hepimiz aynı şeyi istiyoruz. Erkekler bunu önemli görmüyorlar sanırım. Kadınlar kurban yine. Neden biz onları önemsiyoruz da onlar bizi önemsemiyorlar? Bu da doğa yasalarından mı? İçini çekti, erkek psikologların yazdıkları kitaplara eğildi.

17

Bliss odayı gözden geçiriyordu. Hugh Simpson -Simp- elinde içkisi, karşıdan kalkıp onun yanına geldi.

«Bu gece güzelliğin iyice üstünde, ha Bliss?» Kime ne söylese senli benli bir havayla ve senli benliliğin temelinde yatan, karşısındaki insanla paylaştığı ayıp bir sırmış gibi konuşurdu.

«Senin saçlar da tutam tutam dökülüyor, ha Bill?» Son üç partide hep aynı şeyi söylemişti. Bliss iyice öfkelen-diyse de tatlı tatlı gülmeyi başardı. «Büsbütün kel kalırsa Yul Brynner'a benzeyeceğini umuyorum.» Bunu söylerken sevgi dolu bir gülüşle bakmıştı kocasına; Bill kelini okşayarak kıkır kıkır güldü. Simp'e son duyduğu açık saçık fıkrayı anlatmaya başlayınca, aynı fıkrayı son hafta içinde dört kere dinlemek zorunda kalan Bliss çocuğunu azarlayan bir anne tavrıyla, «Yine mi!» diye söylendi. Bill yaramazlık - yaptığı - bilen - ancak - anne-sinin - onu - bağışlayacağını - da - bilen - afacan gülüşüyle sırtarak, «Son bir kere, Bliss.» dedi. Bliss onlardan özür dileyip ayrıldı ve mutfığa geçti.

Paul'la Sean musluğun yanında duruyor, bir şeyler konuşarak gülüşüyorlardı. Bliss başını yana eğerek onlara yaklaştı.

«Bahse girerim ki sizin neler konuştuğunuzu biliyorum.» Paul kolunu uzatıp onun omuzuna sarıldı.

Sean, «Borsadaki ani düşüşlerle yükselişlerden söz ediyorduk,» diyerek gülümsedi.

«Neyin yükselip neyin düşeceği hiç belli olmuyor.

Çok şeye azar azar yatırım yaparsan birinden vuruyorsun bazan.»

«Anlıyorum.» Bliss hemen burnunun dibinde duran Paul'a bakarak gülümsedi. «Sen tek bir yere yatırım yapmayı sevmiyorsun demek.»

«Sevmesine seviyorum da...» Paul kadının kulakmesini dudaklarının arasına almıştı. «Tek bir yere yatırım yapınca kazanacağıma emin olamıyorum.»

«Bir yerden kâr edeyim de nereden olursa olsun diyorsun ha?»

«Ben spekülasyon yapmaya bayılıyorum. Hepsi bu.»

«Bir spekülasyon yapsan da bana bir içki ayarlasan.»

«Kolumu senden ayırmam gerekecek ama.»

«Yine yerine konamayacak bir şey değil ya.»

Sean mutfaktan çıktı, Paul oradan oraya dolaşarak iki içki hazırladı.

Bliss genç avukatla alay etti. «Yalnız kolunu değil bütün varlığını esirgediğin bir gece olmuştu, hatırlıyorum. Neyse, hiç değilse bu gece bir yere kaçmana gerek yok.» O geceki parti Natalie'nin evindeydi.

Paul yüzünü buruşturdu. «Ben senden kaçmıyordum ki, Adele'den kaçıyordum.»

«Ben de oradaydım ama.»

«Oradaydın ama bana yüz vermiyordun. Ben erkeğim, başımın çaresine bakmam gerek. İstedğim kadından yüz bulmazsam başkasını ararım.»

Bliss surat astı. «Ben her önüme gelene kucak açarım diyemediğin için bahane uyduruyorsun.» İçkisini alıp, «Gerçi,» diye sürdürdü, «gönül kimi severse...»

«Bazı kadınlar ateşlidir, bazıları yalnızca öyle görünür.»

«Ya? Kimin ne olduğunu nasıl anlarsın?»

«Anlarım ben.»

«Belki de bazı kadınlar her önlerine gelene kucak açmadıkları, bir erkekte belli özellikler aradıkları için sana öyle geliyordur.»

«Senin aradığın özellikler var mı bende?»

«Senin için önemli mi bu?» Gövdesini gerd, salınarak mutfaktan çıktı.

Norm çalışma odasında tek başına oturuyordu. Bliss girince suçlu bir bakışla televizyonu kapadı.

«Maç sonuçlarını dinleyeyim demiştim. Partilerde televizyonu açarsam Mira çok kızıyor.»

«Sen de Mira'nın sözünden çıkmazsın değil mi? Ondan korkarsın değil mi?» Adamın burnunu tuttu. «Görürsün bak, Mira'ya söylemezsem.»

Norm yapmacık bir korkuyla yalvardı. «Söyleme lütfen! N'olur söyleme! Ne istersen yaparım.»

«Peki, benimle dansedersen söylemem.»

Norm başını ellerinin arasına aldı. «Hayır! Lütfen başka bir şey iste! Başka bir ceza bul!»

Bliss adamın kavalkemiğine hafif bir tekme attı, Norm acıyla kıvranırmış gibi eğilip bacağına tuttu. «Ayy! Aman! Ömür boyu sakat kalacağım! Bu kadın beni sakat etti! Peki, peki, istediğin olsun.» Oturma odasına girerken hâlâ topallıyordu.

Natalie herkesin rahatça dansedebilmesi için halıları toplamıştı. Meyersville'deki arkadaşları için verdiği 'veda' partisiydi bu geceki. Altmış kişi çağırmıştı. Onun evi öbürlerinden büyük olduğu için herkesi sığdırabilmişti.

Norm'la Bliss içeri girdiklerinde Mira kanepede, Hamp'in yanında oturuyordu. Onların dansını izledi; oyun oynarcasına, hokkabazlık edercesine dansediyordu Norm. Ondan başka kiminle dansetse öyle yapardı zaten.

«Sanırım kocam Bliss'le düşüp kalkabilse hoşuna gidecek,» dedi.

«Seni üzer mi bu?» Hamp'le ikisi enikonu dost olmuşlardı partilerde. Hamp kitap okumuyorsa bile kitap konusunda çok şey biliyor, Mira için, sığınılabilir bir ada oluyordu. Ancak özel ve kişisel konulara girmezlerdi pek.

«Hayır.» Omuz silkti. «Norm'a yararı dokunur belki.»

Hamp pırıl pırıl bir yüzle baktı Mira'ya. Gelgelelim o Hamp'e bakmıyor, Roger'ın kendine özgü 'mal sahibi' havasıyla Samantha'ya sarılarak kızı piste götürüşünü izliyordu. Yerinden kalkıp Samantha'yı korumak, adamı ondan uzağa itmek isterdi ama Samantha o kurgulu bebek yürüyüşüyle kıcını sallayarak, taş bebek gülüşüyle gülümseyerek ortaya çıkmıştı.

«Kendimi her şeyin dışında hissediyorum,» dedi Hamp'e. «Tanıdığım bütün insanların dışında. Başından beri öyleydim sanırım.»

Hamp, «Sen bunlardan çok üstünsün,» deyince ona dönerek şaşkın şaşkın baktı.

«Ne demek istiyorsun?»

«Ne dedimse onu.»

«Bir insanın başka bir insandan üstün olabileceğini, birinin ötekinden iyi olabileceğini sanmıyorum. Bunun nasıl olabileceğini anlamıyorum.»

Hamp omuz silkerek güldü. «Bunların hepsi serseri.»

«Yapma, Hamp!» Tedirgin olmuştu Mira. Kabalık etmeden oradan uzaklaşmanın yolunu arıyordu. Sonunda, «Ben gidip bir içki alacağım,» diyerek kalktı.

Mutfağa girerken, yeni evinin güzelliklerini sıralayan Nat'in yanından geçti. Şu son aylarda başka söz etmez olmuştu kadın. Bliss duvarın dibinde durmuş Sean'le konuşuyordu; gülüşerek, seslerini yükseltmeden konuşuyorlardı ikisi de. Bliss içnелиyor, kışkırtıyor, onun düzeyine inmeyen Sean de işin tadını çıkarırken saldırsam mı, saldırmamam diye kararsızlık çekiyordu. Roger da Simp'le konuşuyordu bir köşede. Kapıya arkası dönüktü. Mira onun konuşmasına kulak verdi : «Karı karıdır, arkadaş. Hepsi birbirine benzer. Aralarındaki tek fark nedir bilir misin? Yaş mı da, kuru mu?.. derler ya hani!» O yana giderek bardağına içki doldurdu; adama hiç bakmadan, selam vermeden. Bitişikteki odaya geçti.

«Hayır, Theresa'yla Don hiç bir partiye gelmiyorlar artık. Nat'in onları çağırdığına da emin değilim. Theresa, ben parti verecek durumda olmadığımı göre başkalarının evine de gidemem diyor. Bana kalırsa herkesten kaçması doğru değil oysa.»

Kesin, kararlı bir ses, «Onur,» diye karşılık verdi. «Nerede ne kadarını kurtarabileceğine bakıyor insan.»

Mira arkasına döndü. Bunu söyleyen kadından hoşlanmıştı. Konuşan Martha'ydı; topluluğa yeni katılan dostlardan biri. Mira ona doğru yürürken, «Theresa gezmekten çok kitap okumayı sever,» diye söylendi.

türüyor, kendinden, mutsuzluğundan, evliliğinden söz ediyordu. Bliss de bol bol gülümseyerek şakalar yapıyordu. Bardan çıkınca, kadının arabasını bıraktığı alışveriş merkezine giderek birkaç dakika süreyle arabada oturup öpüşürlerdi. Öğretmen bir motele gitmek istedi sonunda. Bliss karar vermeden önce bir düşünmek zorunda olduğunu söyledi.

Bir ahlâk sorunuyla karşı karşıya olduğunu söyleyerek kendini aldatacak kadınlardan değildi o. İnsanların ölçüsüz, aşırı, hatta vahşi davranışlarda bulundukları yoksul bir çevrede büyümüştü. Sarhoş delikanlılarla dolu olan arabalarda kendi sınıf arkadaşlarını görmüştü kaç kez. Kocasını tarafından evliliklerinin ilk yılında terkedilen teyzesinin ardı arkası kesilmeyen sevgilileri olmuştu; kimileri kadının geçimini bu yolla sağladığını bile söylerlerdi. Bliss, orta tabaka ahlâkçılığını benimseymecek kadar yoksuldu o yıllarda. Teyzem bu heriflerden bir şeyler koparabiliyorsa aferin ona demişti. Aslında ekonomik bir zorunluluk olan durumları ahlâk sorunuyla karıştıran kişileri küçümserdi. Ve kadınla erkek arasındaki ilişki, ekonomik bir ilişkiydi.

Ekonomik ve politik. Bliss süslü sözlerle açıklayamazdı bunları; soyut kavramlarla ifade etmekte de güçlük çekerdi. Onun ifade tarzı şöyleydi : Bu oyunu oynamak zorundasın ve onların koyduğu kurallara göre oynamak zorundasın. Hangi cinsin efendi olduğunu, onların kadınlardan ne beklediklerini çoktan öğrenmişti. Daha o doğmadan, anlayabildiği kadarıyla çok eski çağlarda konulan kurallara göre oynuyordu oyununu. İsteddiği tek bir şey vardı : Kazanmak. Benliğinin derin bir köşesindeki güçlü sevgi, sayılı kişilere -annesine ve çocuklarına- beslediği sevgi bir yana bırakılırsa, hiç bir şey, kazanmaktan önemli değildi. Annesi de ölmüştü artık. Ancak annesi onun sağ kalması için nasıl didinmişse, Bliss de kendi çocukları için aynı şekilde savaşılabirdi. Çocuklar da bunu sezmişlerdi nasılsa. Genellikle onlarla oynayan, şakalaşan babaları, dayaağı atıp azarlayan anneleri olduğu halde, Bliss'in onlara beslediği güçlü, yakıcı sevgiyi seziyor, annelerine aynı duygularla bağlanıyorlardı.

Bliss sarhoş oğlanların arabalarında gezen kızlar-

dan olmamıştı hiç bir zaman. Onun bütçesi flört gibi, romantik ilişkiler gibi lükslerle ilgilenmesine olanak sağlamıyordu. Ne var ki son yıllarda karnı doymuş, gövdesinde bazı istekler uyanmıştı. Kendini Bill'e satarken ne yaptığını çok iyi biliyordu ve alışverişte hile yapmak niyetinde değildi. Pazarlıkta üstüne düşeni yerine getirecekti; dişi hayvan, hizmetçi ve damızlık kısırak olacak, Bill de bunların fiyatını ödeyecekti. Koşullardan biri erkeğine sadık kalmak olduğuna göre onu da yapacaktı. Bill de kendi üstüne düşeni yapmıştı. Bolluk içinde yaşamıyorlarsa da hiç aç kalmıyorlardı. Ayrıca, bütün stratosferdeki sevişme hikâyelerine karşın -ya da bundan ötürü- kocasının da kendisine sadık kaldığına emindi. Zamanla, bolca para da kazanacaktı Bill. Kocas, güvence demekti.

Korkunç olan da tehlikeyi göze almak. Oturup uzun uzun düşündü, neler olabileceğini tasarladı. Bill onu boşamaya kalkardı olsa olsa; katil olacak erkeklerden değildi. Bill onu boşarsa New Jersey'de bir iş bulabilirdi ama, kuzeylilerin küçümsedikleri Texas diploması bir öğretmenlik bulmasını sağlayamazdı belki. Öğretmenlik bulsa bile, yılda ancak altı, yedi bin dolar kazanabilirdi ki Bill'in şimdiki kazancı bunun çok üstündeydi. Kazancıyla kendini ve çocuklarını geçindirebilirdi ama şimdi onun ücretsiz yaptığı işleri yapacak kimse bulamazdı. O okuldayken çocuklarına bakacak birini tutmak zorunda kalacaktı, çamaşırcı parası ayırmak gerekecekti, çocuklardan biri hastalanırsa kendisi işe gidince onun yanında kalacak birini yine parayla tutacaktı. Kaldı ki öğretmenlik yapamazsa kazancı daha da az olurdu. Gazetelerdeki iş ilanlarının hepsini okurdu Bliss. En iyi kazancı birinci sınıf sekreterlerin sağladığını biliyordu. Oysa o steno bile bilmezdi. Bir mağazada, bir temizleyicide tezgâhtarlık yapabilirdi olsa olsa. Ya da bir fabrikada çalışabilirdi. New York'a giderse üniversite diplomasıyla daha kazançlı bir iş bulabilirdi ama o zaman giyim kuşam ve yol parası artacaktı.

Hayır, hiç yolu yoktu. Evli olmak zorundaydı kadın.

İyi ama iki çocuklu bir kadını kim alırdı? Geçici dostları olabilirdi ancak. Bliss kendini kandırmaya, biri bana çılgınca aşık olursa iki çocuğumu da bağrına basar

diye düşünmeye kalkışmadı. Belki de Bill onu boşamazdı. Karısı onun için çok gerekli olduğundan, tövbe ettiğini, pişmanlık çektiğini gösterirse, erkek kalbinin bütün cömertliğiyle karısını bağışlayabilirdi. Gel gör ki o zaman da kuşkucu olacak, Bliss'i sürekli bir denetim altında tutacaktı. Buna katlanamazdı işte. Ömrünün sonuna kadar mahkûm gibi yaşayamazdı.

Hiç haber almayabilirdi tabii. Kurnaz ve dikkatli davranırsa yaptıklarını öğrenmeyebilirdi kocası. Yine de, en kusursuz planlar bile... Bir yerde birine rastlamak, ağzından kaçan bir söz. Ne kadar dikkat ederse etsin bu tehlikeyi ortadan kaldıramazdı. Eninde sonunda buna dayanmıştı : Çok dikkatli davranmak zorunda kalacaktı ama Bill'in olanları haber almayacağına güvenemezdi. Öğrenirse, duyduklarına inanmaması için bütün ustalığını kullanması, inanacak olursa onu bağışlaması için ayrıca oyun oynaması gerekecekti. Çok ağır bir yükü bu. Briç öğretmeni için değmezdi.

Öğretmenine, sen çok çekici bir erkeksin, ben de yalnızlık çektiğim için anlaşılabileceğim bir dost aramıştım ama kocamı seviyorum, deyip işin içinden sıyrıldı. Çok üzgündü ama bundan böyle birbirlerini görmemeleri daha doğrudu.

Adam bu sözlerden bir şey anlamadı. Oyunun en kötü yanı, bütün oyuncuların kuralları aynı derecede bilmemesidir. Bliss'in, 'erkeklik gururu'nu kurtarmak için öyle konuştuğunu anlamamıştı. Yakışıklısın, seni çok çekici buldum sözlerine inanarak kadının evine telefon etmeye başladı. Bliss dehşete kapılmıştı. Neyse ki Bill evde yokken arıyordu adam. Yine de, üçüncü telefonda, bir daha ararsan her şeyi karına anlatırım diye gözdağı verdi. Bundan çok iyi sonuç aldı ama ne yazık ki briçte usta olamadı.

Ne var ki gövdesi susmak bilmiyordu. Öğretmenin baskısı ortadan kalkınca gövdesinin baskısı büsbütün arttı sanki. Ne yaptığını bile bile, kışkırtıcı kadın oluyordu partilerde. Elinde olmadan yapıyordu bunu, ben kendimi tutmasını bilirim diye düşünüyordu. Bliss, zehirli yılan, erkeklerin de bildiğini bile bile.

İçler acısı Bliss. Çünkü kocasıyla evine döndüğünde

Bill hemen yatağa girer, o banyoda soyunurken yattığı yerden seslenirdi.

«Blissy, oğluna gelsene. Gelsene annesi. Billy bebek senin memişlerini emmek istiyor! Gel de oğlunla oyna biraz! İhıı, ihıı, bebek ağlıyoy!»

Bliss, yüzünü dikkatle temizler, duşunu yapar, saçlarını yüz kere fırçalardı ama Bill susmak bilmezdi. «Annesii! Billy bebek ağlıyoy!»

Bliss aynaya bakarak ellerini bedeninin üstünde do-laştırır, ona sahip çıkacak, tutkuyla sevecek, gövdesini gerçek bir erkek gibi saracak biriyle sevişmenin nasıl olabileceğini merak ederdi.

19

Kapının çarpıldığını işittiğinde cam siliyordu Mira. Hava sıcaktı, yüzünden, kollarından ter damlıyordu. Natalie'nin onu çağırdığını duyunca «Hay allah,» diye söylendi usulca. Natalie'nin çene çalmaya geldiği kesindi; o da ögle sığağı bastırmadan camları bitirmek istiyordu. Merdivenden indi. Natalie'nin yatak odasının kapısına dayandığını gördü.

«Seninle konuşmak istiyorum!» Neredeyse öfkeli denebilececek bir sesle konuşuyor, elinde tuttuğu bir şeyleri sallayıp duruyordu.

«Ben öğleden sonra sana gelsem olur mu, Nat? Şu camları bitirmek istiyordum.»

«Olmaz! Aklımı kaçıracağım ben!» Mira dik dik bakınca patladı. «Can kaygısına düştüm!»

Aşağı indiler. Nat, «İçkin var mı?» diye sordu. Mira sağı solu karıştırınca bir şişenin dibinde biraz viski buldu. Nat'e içki koydu, kendine bir buzlu kahve yaptı.

Natalie'nin yüzü çok tuhaftı. Elinde, lastik bantla tutturulmuş bir tomar kâğıt tutuyordu. Kâğıtların arasında bir iki not defteri de vardı görünüşe bakılırsa. Tavrı ürkütücüydü.

«Yatak odasının eşyalarını topluyordum, sıra Hamp'in sifoniyerine geldi. Onun eşyalarını hiç karıştırmam ben.» Sinirli bir havayla sigarasını yaktı. «Yani gömleklerini, mendillerini, çoraplarını katlayıp çekmecelerine yerleş-

tiririm ama çekmecelerin içine bakmam. Kâğıtlarını karıştırmam.»

«İnanırım,» dedi Mira. O da Norm'un kâğıtlarına hiç bakmadığını hatırlamıştı.

«Ama bu kâğıtları toplamak zorundaydım. Hamallar yarın eşyaları taşımaya geliyorlar. Çekmecelerini boşalttım, çoraplarının, yıllardır giymediği kayak çoraplarının arkasından bunlar çıktı.» Kâğıtları Mira'nın burnunun dibine uzatmıştı.

«Yine bakmazdım ama hepsi yere düştü ve bir sayfa açıldı. O sayfaya gözüm ilişti. Onu okuyunca hepsini okumak zorunda kaldım.»

Elindeki kâğıtlarla yelpazelenmeye başladı. Mira gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

«Söylesem inanmayacaksın, Mira! Ben de inanmıyorum! Hep koltuğunda oturan sessiz kocam! Ne zaman yazmış bunları? Yazı onun yazısı, biliyorum. Ya sabah akşam trende yazdı, ya da büroda. Sonra da eve getirip saklamış! Niye saklamış peki? Mira, sanırım Hamp beni öldürecek!»

«Neden? Ne yazmış ki?» Mira elini uzatmıştı ama Nat sımsıkı tutuyordu kâğıtları.

«Korkunç şeyler! Hikâyeler! Hepsi hikâye! Hiç birini bitirmemiş, başlayıp bırakmış. Hepsi onunla ilgili. Kendi adını da kullanmış! Hamp şöyle yaptı, Hamp böyle etti! Korkunç!»

Mira şaşkın şaşkın bakıyordu.

Natalie önce hikâyeleri anlatmaya yeltendi, sonra da defterlerden birini açarak okumaya başladı. Mira'nın görmesini önlemek için defteri yüzüne yapıştırmıştı ama kâğıttan okuduğu kesindi. Birkaç defteri daha açtı, birkaç şey daha okudu. Hep aynıydı konu.

Her hikâyenin başında bir kadınla bir şeyler yapıyordu Hamp. Bazı kadınların adları da açıklanmıştı : Natalie, Penelope («Penelope annesi, Mira!»), Iris («kız kardeşi!»), Ruby, Elisa, Lee («Lee Remick'e hayrandır; o Lee olsa gerek») ve Irene.

Cinsellikten çok şiddet vardı anlatılanlarda. Her hikâyede kadının dize getirilmesi, ezilmesi söz konusuydu; kimileri bağlanıyor, kimileri yatağa ya da duvardaki bir halkaya zincirleniyordu. Penelope'yle ilgili olanda ka-

dının dölyoluna kızgın demirler sokuluyor, Iris'in memeleri saçmaşasıyla dağlanıyor, Ruby kırbaçlanıyor, Lee'ye bir yandan işkence masasında işkence yapılırken aynı anda da ırzına geçiliyordu. Hep aynı temanın çeşitlemeleri. Konular geliştirilmemişti, olayın nerede, ne zaman geçtiği belli değildi. Kadın, erkek ve eylem vardı yalnızca; ayrıntılarla, aşkla anlatılan eylem. Kaç kırbaç vurulmuş, işkence aleti nasıl kullanılmış, kadınlar nasıl bağırıp nasıl yalvarmış. Erkeğin duyguları belirtilmemişti. O kadınları sever mi, yoksa nefret mi eder, yaptıklarından haz duyar mı, sahneler nasıl sonuçlanmış hiç belli değildi. Yalnızca eylem önemliydi. Mira afallamıştı. Güleç yüzlü, uysal, yumuşak Hamp! Ve alttan alta kaynayan, kadınlara duyulan bu nefret!

Natalie, «Savaştan ötürü olabilir mi?» diye sordu. «Tutsak edildiğinde o kampa kapatmışlar biliyorsun. Kimbilir neler yapmışlardır ona!»

Mira biraz düşündü. «Sanmıyorum. Bunun kökeni çocukluğuna dayanıyor bence.»

«Hay allah, beni öldürür mü dersin?»

«Bunları yazmaya son vermedikçe hayır.» Cansız bir gülüşle güldü, ayağa kalkıp kendine de bir içki doldurdu. Nat'inkini de tazeledi. «Pornografik hikâyeler yazacağını sanıyordu belki. Satıp para kazanabileceği hikâyeler. Seninle, babanla hiç bir ilgisi olmayan bir kazanç kaynağı. Oysa kendi kafasındakini yazıyordu : Nefreti. Tanrım, nasıl bir nefret! Hepimizden nefret ediyor! Bütün kadınlardan!»

«Hepimizden değil!» Natalie'nin sesi buz gibiydi.

Mira ona baktı. Nat elindeki öbür kâğıtları sallıyordu.

«Beğendiği, sevdiği bir kadın da var. Tek bir kişi.»

Mira'nın alnı kırıştı. Nat'in tavrını yadırgamıştı.

«Ne demek istiyorsun?»

«Sanki bilmiyorsun,» dedi Nat suçlarcasına. Mira'nın anlamsız bakışlarla baktığını görünce. «Bunlar sana yazılmış,» diye haykırdı. «Haberim yok mu diyeceksin hâlâ?»

Mira bir iskemleye çöktü. «Ne dedin?»

«Aşk mektupları. Sürüyle! 'Sevgili Mira'm!'. 'Benim tatlı küçüğüm' ve 'Sevgili yavrum'! Yaa böyle işte! Sana göstermesem de olur değil mi? Nasıl olsa okumuşsundur.»

«Natalie, Hamp bana tek bir mektup yazmadı.»

«Öyle mi?» Katlı kâğıtlardan birini açtı. «Sevgili Gigi, bir zamanlar çocuktun ama şimdi bir kadın oldun. Gözlerimin önünde büyüdün. Benim için her zaman Gigi olacaksın sen.» Mektubu katlayıp öbürlerinin yanına bıraktı.

«Bak Natalie, sen bu mektupları bulduğuna göre postaya atmamış demektir.»

«Bunlar kopyaları belki.»

«Olabilir ama değil. Hamp'ın bana mektup yolladığını içten içe sen de biliyorsun, Natalie.»

«Ben de seni dost bilmiştim.»

«Dostunum.»

«Öyle tabii! Ama partilerde Hamp'le başbaşa verip oturursun.»

«İkimiz de insanlara karışmakta güçlük çektiğimiz içindi o.»

Gelgelelim Nat inanmıyordu. Bir içki daha içti. Her adımda Mira'yı suçlayıp ihanetten dem vurarak daha da derinlere indi. «Bahse girerim Paul olayını da anlatmışsındır ona! Boya kutusunu halının üstüne devirmesi ondandı herhalde. Ben de seni dost sanmıştım! Sana güvenebileceğimi sanmıştım!»

Mira tartışmaktan vazgeçti. Yararı olmayacaktı besbelli. Nat söylüyor, söylüyor, söylüyor, Mira da içki ve sigara içerek bekliyordu. Nat kendine bir içki daha koydu. Mira da kendine bir içki daha doldurdu. Nat başını ellerinin arasına almış, Hamp'ı ne kadar çok sevdiğini, onun başka bir kadını sevmesine dayanamayacağını söyleyerek ağlamaya başladı. Mira işin sonuna geldiklerini anladı. Nat birkaç dakika hüngür hüngür ağladıktan sonra sustu.

«O beni sevmiyor,» dedi Mira.

«Ne demek istiyorsun?» Öfkelenmişti Nat. «Mektuplarda yazdıklarını duydun!»

Mira omuz silkti. «Mektuplar hikâyelerden pek farklı değil. Neden hepsini bir araya koyduğunu anlamıyormusun? Mektuplarda, onun egemenliği altına girecek sevimli bir çocuk var. Defterlerde de sevimli çocuk, uslu çocuk olmaktan çıkan kadınlara yapılan eziyetler. Uslu çocuk rolünün bir adım dışına çıkan işkenceye uğruyor.»

Anlamıyordu Nat. «O seni seviyor.»

«Uzatma, Nat. Senin sevdiğin erkekler de olmuştur.»

«Asla! Hiç bir zaman! Yattığım erkekler olmuştur ama hiç birini sevmedim.»

Mira arkasına yaslandı. Boşuna çaba harcıyordu.

Nat, «Mektupları göndermediğine inanıyorum,» dedi sonunda.

Mira gülümsedi. «İyi.»

«Gideyim de eşyaları toplayayım. Bir gün oturur uzun uzun konuşuruz.»

«Olur.»

Natalie suçlu çocuklar gibi çıkıp gitti. Mira anlıyordu. Olan, olmayan önemli değildi. Gerçekler ortadaydı. Hamp kâğıda döktüğü duygularla düşünmüştü Mira'yı. Natalie'ye acı veren de buydu. Mira'nın bu duygulardan habersiz olması, haber alsa bile Hamp'le ilişki kurmaya karşı çıkacağı da önemli değildi. Hatta bu büsbütün kötüydü. Nat'in sevdiği, Nat'i istemeyen Hamp'i Mira'nın istememesi. Ne var ki Hamp'e saldıracağına Mira'ya saldırmıştı Nat. Çok sadık bir dost olmasa bile dürüst bir dost olan Mira'ya. Natalie onu asla affetmeyecekti.

Olayı kocasına anlattığında Norm omuz silkti. «Senin de çok umurundaydı.»

20

Temmuzda Natalie taşındı, Ağustosta Adele doğum yaptı. Bunlar bir yana bırakılırsa, yaz olaysız geçti. Çocuklar hep ayak altındaydılar. Kadınlar o sıcak, nemli günleri çocuk seslerini dinleyip buzlu çay içerek atlatmayı çoktan öğrenmişlerdi. Mira, Bliss'le daha sıkı sıkıya olmuştur. Ona Natalie olayını bile anlattı. O konuşma Mira'yı üzmüştü; göçündüğü, alındığı için değil de gözlemlerinden ötürü. Bliss'e de anlatmaya çalıştı. «En kötüsü hep bir yuvarlak çizerek yol almaları. Hiç bir yere ulaşmıyorlar, hep aynı döngünün içinde dönüyorlar. Herkes. Bütün mutsuz karı kocalar. Büyük bir mutsuzluk ve üzüntü içinde aynı şeyleri yapıyor, aynı şeyleri söylüyorlar ve neyi neden yaptıklarını, neden bazı şeylere başka bir açıdan bakarak birazcık mutluluk sağlayamadıklarını anlamaya

çalışmıyorlar. Cehennem hayatı. Dante'nin birinci dairesi olabilir ama benim için yeterli bir cehennem. Hep o döngünün içinde dönüp durmak.»

Bliss omuz silkti. «Natalie de az değildi.»

«Biliyorum,» dedi Mira. «Mutsuzluğu da az değildi.»

«O öyle olmasaydı Hamp daha iyi bir erkek olurdu belki.»

«Ah, hayır Bliss! Hastaydı o adam! Suçu kadına yüklüyoruz hep. Hamp'ın hastalığı Nat'in değil, annesinin suçuydu.» Ne söylediğini farkedince başını iki yana salladı. Okuduğu onca kitaptan edindiği onca bilgiye karşın, aynı kaynağa dönmüştü o da: Annenin suçu. Ve Penelope'yi suçlamak Penelope'nin kocasını suçlamaktan kolaydı. Çünkü kadın iri yarı, becerikli, zorba tavırlı bir kadinken, kocası ufak tefek, buruşuk, silik bir adamdı.

Natalie'den söz etmek istemiyordu Bliss. O da bir tuhaf olmuştu son günlerde. Boyuna şarkı söylüyordu. Biri bir söz ederse şarkısını birden kesip karşılık veriyor, sonra yine mırıldanmaya başlıyordu. Kendini, hiç çıkmak istemediği özel bir yere hapsedmişti sanki; şarkı da o yerin çevresine çektiği bir duvardı.

Ansızın, «Keşke biri bir parti verse,» diye söylendi.

«Yaa! Bana hiç bakma. İki günlüğüne Lake George'a gittik, iki ay belimizi doğrultamayacağız.»

Bliss hafifçe gülümsedi ve yine şarkı mırıldanmaya koyuldu.

Eylülde Samantha bir parti vermeyi denedi. Çekin-gendi, ürkekti; ilk verdiği parti olacaktı bu. Eğlence iyi gitti. Meyersville'deki partilerin başarılı olmasının bir nedeni, her toplantıda birbirlerini çok iyi tanıyan, çekingenlik duymayan birkaç çiftin bulunmasıydı. Kendilerine güvendiklerinden hepsi bir araya toplanmıyor, yeni gelenlere, daha az tanıdıkları kişilere sokulup havanın ısınmasını sağlıyorlardı. Mira bu partileri bir toplum modeli gibi görmeye başlamıştı. Hem birlikte, hem de ayrı olmanın gizini elde etmişlerdi sanki. Genellikle, toplumların en kötü yanlarından biri, yabancı düşmanı olmalarıdır; çağdaş toplumların en kötü yanlarından biri de insanların birbirlerinden çok ayrı olmalarıdır. O arada Cumhuriyet'i de okumuş olduğundan bu konuyu uzun düşündü.

O parti için bir elbise almıştı Mira. Beyaz üstüne iri mor çiçekli bir tafta. Otuz beş dolar para ödemişti ve ömründe aldığı en pahalı elbiseydi. Giymesine giydi ya, kaynanasından ödünç almış gibi, duvarlara sürtünmekten korkarcasına dolaşıyordu ortada.

Samantha, «Baktım buz tükenmiş,» diye anlatıyordu. «Buz tabaklarını buzluktan çıkarıp dolabın üstüne koydum, şuradan iki limon alayım dedim. Dememe kalmadı, tak!» Elini kafasına bastırdı. «Ceviz gibi şişti.»

Mira kalabalığa karıştığı zaman kendi düşüncelerine gömülme alışkanlığını edindiğini farkediyordu. Kendini her şeyin dışında hissediyordu o günlerde; arkadaşlarının da, partilerin de. Olaylar artık duygularını değil düşüncelerini harekete geçiriyordu. Duygusallığı özlemişti. Değişen pek çok şey vardı. Natalie gitmiş, Bliss özel dünyasına kapanmış, Adele ondan biraz uzaklaşmış -yeni bebek de elini ayağını bağlıyordu tabii- dahası, Mira oynadıkları oyundan sıkılmıştı. Kadınların başlarına gelenleri gülünç bulmuyordu artık; bu olayları gülünç göstermek çabası yoruyordu onu. Erkeklerin beceriksizliğinden, bedenlen orada bulunsalar bile yok olmalarından söz edip gülüşmekten bıkmıştı. Bill'in açık saçık şakalarından, Roger'ın davranışlarından, Norm'un yaramaz çocuk rolünü oynamasından da bıkmıştı. Samantha'dan hoşlanıyordu ama onun kurgulu bebek tavırları sinirlerine dokunuyordu. Ve Samantha çocuk kalmaya karar vermişti sanki. Ayrıca hâlâ eski oyunu oynuyordu; halimiz - çok - gülünç - ama - yiğit - kadınlarız oyununu. Mira yeni tanıştığı kadınların ikisini sevmişti; gelgelelim onlar da partilerde toplanan çiftlerin arasında değildi. Dahası, eski arkadaşlar Lily'yle Martha'dan pek hoşlanmamışlardı sanki. Mira o partide odadan odaya dolaştı; yüzü asıktı, kimseyle ahbaplık etmek istemiyordu.

Derken Bill onu dansa kaldırdı. Bill'in dansettiği çok ender görüldüğünden önemli bir olaydı bu. Dansettiği zaman da çok kötü dansederdi ama hayır demek, erkeklik gururunu zedelemek olmazdı. Bill'in hiç yatışmayan bir tutam saçı, aydınlık, çilli bir suratı vardı. Mira onun on iki yaşından beri hiç değişmemiş olduğuna emindi. Açık saçık fıkraları peş peşe sıralamak

fırsatını bulamazsa, söyleyecek söz de bulamazdı. Fıkralarına da herkesten çok kendisi gülerdi; at kişnemesini andıran bir kahkahayla. Mira'nın Bliss'e saygı duymasının nedenlerinden biri de -akıllı bir kadın olduğu hemen anlaşıldığı halde- kocasına hep uysallıkla, sevgiyle bakmasıydı. Bill'i gülünç bulduğunu -Mira'ya kalırsa gülünç bulmaması olanaksızdı- ne bir sözle belli etmişti, ne de bir bakışla.

Bill eşini oradan oraya savururken fıkralarından birini de anlatmaya koyulmuştu.

«Bunun üzerine kaptan pilot da diyor ki, 'Ben arkaya gidip biraz kestireyim.' Herkes gülüşüyor tabii.» Fıkranın sonuna yaklaştığından kendisi de kişnedi, gülünecek yere gelince kollarını iki yana açtı. Eli televizyonun üstünde duran bir bardağa çarpmış, bardak havada uçarak Mira'nın üstüne dökülmüştü. Bill parmağıyla onu göstererek katıla katıla gülüyordu. Mira, üstünden akan içkilerle, suratının ifadesiyle gerçekten gülünç olabilirim diye düşündü. Yeni elbisesi! Olanlara inanamıyordu. Ömründe ilk kez iyi bir şey almış ve giydiği gece berbat etmişti.

Banyoya giderek üstünü temizlemeye kalkışınca döken içkinin Coca-Cola olduğunu anladı. Beyaz taftanın üstündeki leke asla çıkmayacaktı öyleyse. Su çarptı, sildi etti ama ağlamaklı olmuştu. Biri kapıyı tıklatınca oradan çıkmak zorunda kaldı. Ne var ki aşağı inemiyordu. Konuşacak durumda değildi, biri bir söz edecek olsa ağlamaya başlayacaktı. Bir süre Samantha'nın yatak odasında oturmaya karar vererek kapıyı araladı. Ve olduğu yerde kaldı.

Bliss'le Paul içeride durmuş konuşuyorlardı. Öpüşüklerini görse şaşırmazdı; partilerde aşırılığa kaçanlar çoktu. Oysa o ikisi öylece durmuş konuşuyorlardı. Ancak duruşlarında öyle bir yakınlık, konuşmalarında, bakışlarında öylesine bir ağırbaşlılık vardı ki aralarındaki yakınlığın uzun bir geçmiş olduğu belliydi. Öpüşseler bir şaka yapıp gülüşürler, Mira da gülerdi. Şimdiyse varlığını açıklamak zorunluluğunu duyuyordu.

«Bill elbiseme içki döktü,» diyerek lekeyi gösterdi. «Sam'in elbiselerinden birini ödünç alabilir miyim diye bakacaktım.»

Tehlikeli an geçti. Dökülen içki konuşuldu, onlar da odada bulunuşlarının nedenini açıkladılar: Adele'in yağşünü eğlencesi için bir tasarıları vardı. Az sonra da çıkıp gittiler. Mira üzüntüsünü unutmuştu. Yatağa çöküp düşündü.

Bliss'i de suçlayamıyordu. Onun zekasında, onun kişiliğinde biri için Bill'in karısı olmak, sürekli bir işkence demekti. Boşanmanın kadınlar için korkulu bir kavram olduğunu da herkes bilirdi. Boşanmak, damgalanmak, yoksulluk ve yalnızlık çekmek anlamına gelirdi. Bliss başka ne yapabilirdi? Arkadaşının korkusuzluğu, dehşetle hayranlık karışımı bir duygu uyandırmıştı Mira'da. O Bliss'in yaptığını yapmaya korkardı. Paul'u hemen hiç düşünmüyordu; onun birileriyle yatıp kalktığı söylenirdi öteden beri. Mira söylentilerin doğruluğuna inanmamıştı. Partilerdeki davranışlarından ötürü adamın dile düştüğünü sanıyordu. Paul'un davranışlarının zararsız flörtler sınırını aşacağına inanmamıştı.

Ona acı veren de buydu. Bir kurşun yemişti sanki; alınının ortasına bir kurşun yediğini ve bunu hakettiğini hissediyordu. Topluluktakilerin çiftçi-çukurdadır oyununu oynayan mutlu çocuklar olduklarına inanmıştı. Natalie'nin dışında herkesin. Natalie de onlardan ayrıydı tabii; doğduğundan beri para sahibiydi, bütçesi elverdiği için kendi kurallarını yazabilirdi. Ama şimdi Bliss çıkmıştı bir de. Bliss odalarda dolaşarak erkeklere cilve yaparken Mira'nın bundan sıkıldığı olmuştu. Ve o davranışlar ciddi sonuçlar doğurmuştu. Son derece aptal olduğunu düşünerek oturuyordu yatakta. Herkes onun zekasından söz etse bile, tanıdığı en aptal insan kendisiydi. O kadar aptaldı ki dünyada yaşayamamıştı. Onun için sığınmıştı evliliğe. Gerçek dünyada sağ kalamayacak kadar aptaldı. Neyin nasıl olduğu hakkında düşler kurmuş, sanrılarla yaşamıştı ve öylesine bencildi ki bunların doğru olduklarını savunmuştu. Zekasıyla gururu gözlerini kör etmekten başka bir işe yaramamıştı. Asla düşünmediği bir insan türü, asla kullanmadığı bir söz ateş gibi yakıyordu beynini: Günahkâr; Kendini günah işlemiş gibi hissediyordu.

Bliss'te, Mira'daki aptallıktan iz yoktu. O arkadaşı-
nın yüzünü kapıda gördüğü an Mira'nın gerçeği sezdi-
ğini anlamıştı. Dehşete kapıldı. Bunca yıl dostluk gös-
terdikten sonra Mira'nın ona zarar vereceğinden değil.
Kadının son derece onurlu, dürüst bir insan olduğunu
bilirdi. O yüzden korkmuştu. Mira öyle dürüst, öylesine
prensip sahibi bir insandı ki, böylesi herkes için daha
yararlı olur diye düşünerek açıklayabilirdi bildiklerini.
Bütün karı kocaların birbirlerini aldatmaları temeline
dayanan yeni -ve çılgın- bir evlilik düzeni önerirdi belki.
Her şeyi yapabiliirdi o. Hiç kuşkusuz durumu Norm'a
anlatacaktı. Samantha'ya da anlatabilirdi; bugünlerde
pek içli dışlı olmuşlardı. O da başkalarına anlatırdı ta-
bii. Ortada kanıt yoktu gerçi; ancak böyle işlerde kimse
kanıt aramazdı. Paul'la arasında hiç bir şey olmasaydı
bile, dedikodu bir yayıldı mı ceremesini o çekerdi.

Gel gör ki ne yapabileceğini de kestiremiyordu.
Bill'in pazartesi sabahı yolculuğa çıkması iyi olacaktı;
beş gün tek başına kalacak. neler yapılabileceğini enine
boyuna düşünecekti. İlk iş Mira'nın bu konudaki tutu-
munu öğrenmekti; kınayan, eleştiren bir tavır takınırsa
köklü önlemler düşünmek gerekecekti. Yok, öyle bir ta-
vır takınmazsa o zaman daha ince hesaplar yapabiliirdi.

Çok beklemek zorunda kalmadı. Pazartesi günü Mi-
ra'ya sabah kahvesine gitti. Mutfaktaki masaya yerle-
şir yerleşmez Mira gözlerini onun yüzüne dikmişti. «De-
mek öyle.»

Bliss elini havada sallayarak güldü. «Evet, öyle işte.»

«Nasıl beceriyorsun?» Gerçekten merak etmişti Mi-
ra.

«Bill boyuna yolculuğa çıkıyor.»

«Ya çocuklar?»

«O geleceği zaman çocuklara yatıştırıcı bir ilaç ve-
riyorum.»

Mira dehşet dolu bakışlarla baktı.

«Ne yapıyorsun, Bliss!»

«Zararlı bir şey değil ki. Çok az veriyorum, daha
derin bir uykuya dalıyorlar.»

«Adele'le konuşurken tuhaf olmuyor musun?»

«Hayır, hiç.»

Konuşma uzayınca, Mira'nın genel olarak onaylayan bir tavır takındığını. ancak bazı noktalarda -çocuklar ve Adele konusunda- kararsız kaldığını anladı. Mira'ya genesini tutmasını söylemedi. Bunu söylemeyecek kadar gururluydu. Mira hangisini doğru bulursa onu seçer, ya konuşur, ya konuşmazdı. Yine de konuşmayacağını seziyordu Bliss. Ancak bulanık görürse... O zaman hiç bilinmezdi. Harekete geçmesi gerekiyordu.

Paul salı gecesi gelecekti ona. Salıya kadar bir plan hazırladı. Biraz erken geldi Paul. «Daha fazla dayanamadım,» dedi. Onu görünce Bliss'in yüreği yerinden oynuyordu. Birbirlerine sarılırlarken, bu erkekten ayrılmanın -gerçekten- ölüm olacağını düşündü. Ayrılamıyorlardı bir türlü. Biri denese, öbürü yeniden çekiyordu onu kendine. Bliss pıkaba bir plak koydu, sarılıp öpüşmeleri bir dans oldu. Birbirleriyle kaynaşmış, içiçe olmuşlardı. Başını Paul'un göğsüne dayayan Bliss, bu erkeğin karısı olmak, onu hep yanımda tutmak nasıl olur diye düşündü bir ara. Sonra da düşünceyi kafasından sildi, çok soğukkanlı, korkusuz bir kadın olduğunu hissederek Paul'un gözlerinin içine baktı.

«Gel otur. Konuşmak zorundayız.»

Paul'un tarifine uygun olarak hazırladığı martinileri dolaptan çıkardı, içkiyi, yine buzdolabında soğuttuğu bardaklara boşalttı. Zümrüt yeşili bir sabahlık giymiş, saçlarını omuzlarına salmıştı. Paul ona dokunmak için elini uzatıyordu boyuna; saçının bir tutamını, yanağını okşuyor, parmaklarını dudaklarının üstünde gezdiriyordu. Bliss ağzında dolaşan parmakları öpmeye başlayınca birbirlerine sarılıyorlardı yeniden. Sonunda Bliss kendini uzağa çekerek kanepeye oturdu, erkeği de yanına çağırdı.

«Paul.» Erkeğin elini eline aldı. «Mira biliyor.»

«Nereden öğrenmiş?» Bardağını masaya bırakmıştı. «Sen mi söyledin yoksa?»

«Elbette hayır! Cumartesi gecesi. Gördü bizi.»

«Bir şey yapmıyorduk ki.»

Bliss yüzünü buruşturdu. «Sen aptal olabilirsin ama o değildir.»

«Bildiğini söyledi mi sana?»

«Evet.» Ayrıntılara girmenin gereği yok diye düşündü Bliss. Erkekler aptal yaratıklardı; hepsi bu.

«Bir şey söyler mi dersin?»

«Hayır. Şimdilik söylemez. Ama hiç belli olmaz. Fikirler ve prensipler söz konusu olunca nasıl köpürüp taştığını bilirsin.» Bliss ayağa kalkmış, ince gövdesini tasarlanmış bir gevşeklikle sergileyerek odada dolaşmaya başlamıştı. Hem gergin, hem duyuşal görünmeyi başarıyordu. Açıkça, sözünü esirgmeden konuştu ve yine kanepeye oturdu. Hareketlerindeki zarıflık, ince kaburgalarının, daracık kalça kemiklerinin içinde toplanan yoğun enerjiyi gizliyordu. Kanepeye oturarak Paul'u gözledi. Her şeye hazır; Paul önerisinden iğrenebilir, karşı çıkabilir, hatta onu hor görebilirdi. Mangal gibi yüreğim olduğu kesindir, diye düşündü alayla. Ama... Paul gülüyordu. Çok beğenmişti fikrini.

«Hem de ona! O kuru büzük kız kurusuna! »

Bliss keyifle güldü. Paul'la o birbirlerine çok benziyorlardı gerçekten.

Planı çok basitti. Sabırlı olmalarını, rollerini dikkatle oynamalarını gerektirecekti ama o işlerde ikisi de usta olmuşlardı. Adele onların kurduğu ağa kendiliğinden düştü. Birkaç gün sonra Bliss'le kahve içerken, Doris'in Mira hakkında söylediklerini aktardı Bliss'e, Roger'la Doris pek sevmiyorlardı Mira'yı. Onun nörotik olduğunu düşünüyorlardı. «Sizin iyi dost olduğunuzu biliyorum, Bliss. Seni gücendirmek de istemem ama kararım ben de pek hoşlanmıyorum Mira'dan.»

Bliss önüne bakarak kahvesini karıştırdı, kaygılarını gizlemek için umursamaz görünmeye çalışan insanların sesiyle sordu : «Neden ama?»

Adele, «Bilmem,» dedi huzursuzca. «Onun yanında hiç rahat değilim.»

Paul'a verilen rol, Adele'in onu gördüğünü bildiği zaman pencerede durup Mira'nın evine bakmasını gerektiriyordu. Bliss adamın bu rolü başarıyla oynadığını sezdiyse de Adele o noktaya değinmedi.

Bliss de hiç konuşmadan kahvesini karıştırıyordu.

Adele ona baktı. «Mira'yla Natalie'nin arasında geçen tartışmayı sen anlatmamış mıydın bana? Hamp'in ona yazdığı mektuplarla ilgili bir şey değil miydi?»

«Evet.» Bliss fazla konuşmamaya özen gösteriyordu.

«Neydi o iş kuzum?»

Bliss içini çekerek başını kaldırdı. «Hiç canım. Natalie'yi bilmez misin? Mira'nın Hamp'le ilişkisi olduğunu aklına koymuş.»

«Var mıydı peki?»

Omuzlarını kaldırdı Bliss. «Ben nereden bileyim?»

«Siz çok yakınsınız birbirinize.»

«O kadar yakın değiliz.»

Yöntem başarılı olacaktı. İşin sonunu bırakmadılar. Paul uzun uzun, yanık yanık bakıyordu Mira'nın evine. Adele onu yakalayınca da suçlu bir tavır takınıyordu. Bliss de Adele'e çok, çok iyi davranıyordu; her zamankinden çok daha iyi. Hani Adele'e... acıyor denecek bir yumuşaklıkla. Adele, bir deneme yaparcasına, Mira'yı kötüleyen bir söz ediyordu arada bir; gelgelelim Bliss hiç karşılık vermiyordu. Mira'yı savunmaya da kalkışmıyordu. Bir gün, Adele Mira'nın nasıl olduğunu sorunca omuz silkererek karşılık verdi. «Bilmem, pek görüşmüyoruz artık.»

«Neden?»

«Bilmem. Daha doğrusu... dostluk dediğin de bir yere kadar sürer.»

«Ne demek istiyorsun?»

Bliss, «Bu konuda fazla konuşamam,» diye söyledi sıkkın bir havayla. Adele'in yüzünü avuçlarının arasına aldı. «Kusura bakma ama konuşamam, Dell.»

Noelden az önce bir parti verildi yine. Adele o gece kocasını hiç gözünden ayırmadı. Paul hep Mira'yla dansediyor, o nereye giderse peşinden gidiyordu. Hafta içinde bir gün, sabah kahvesini içerlerken Bliss'in gözlerinin içine baktı.

«Mira'yla Paul'un arasında bir şey var, değil mi?»

Bliss büyük bir şaşkınlıkla, büyük bir huzursuzlukla sızradı. «Ne diyorsun, Adele!»

«Öyle değil mi?»

«Mira benim dört yıllık arkadaşım. Onu arkadan vurmamı isteme benden.»

«Öyle mi, değil mi?»

Bliss dirseklerini masaya dayayarak yüzünü avuçlarının arasına aldı. «Bilmiyorum,» dedi kısık sesle. «Bir şeyler duydum ama bilmiyorum. Doğru söylüyorum, Adele.» Kadının gözlerinin içine bakıyordu. «Ben inanmıyorum. Gerçekten.»

III

1

SANATI GERÇEK HAYATTAN farklı kılan şeylerden biri sanat yapıtlarında her şeyin belli bir biçimi, bir başı, bir ortası, bir sonu olmasıdır. Oysa gerçek hayatta başıboş bir akış içindedir her şey. Biri nezle olur, önemsiz sayarsın; adam birden gidiverir. Ya da biri kalp krizi geçirir, üzüntüden yıkılırsın ama hasta iyileşir ve otuz yıl daha yaşar; o süre içinde mızımız çocuklar gibi hep senden hizmet bekler. Bir aşkın sonu geldi diye düşünerek Anna Karenina gibi dramatik bir havaya girersin, iki hafta sonra bir de bakarsın ki herif kollarını kapının pervazına dayamış, ceketinin önü açık, salak salak sırtarak, «Yahu içeri almayacak mısın beni,» diyor. Ya da bir aşkın doruğunda olduğunu sanırsın da son aylarda o aşkın söndüğünü, küçüldüğünü hiç farketmezsin. Kısacası, gerçek hayatta duruma uygun bir duyguya kapıldığımız çok enderdir. Ya yaşanan olayı farketmeyiz, ya da olayın anlam ve önemini. Doğumlarla düğünleri kutlar, ölümlerde ve boşanmalarda yas tutarız; oysa kutladığımız, yasını tuttuğumuz nedir? Törenler belirli duyguların göstergesidirler ama duygularla olaylar arasında raslantı yoktur. Duygular geniş boyutludur, bütün bir ömür süresine yayılmışlardır. Seninle polka yaparım, ayaklarımı yere vura vura, duyduğum tüm enerjiyi kutlayarak. Fakat, duyulan enerji bir andır; kodlanamaz, kanıtlanamaz, belli bir yerde tutulamaz; sen de seni kutladığın sanısına kaptırırsın kendini... Her neyse işte, sanatın yararlarından biri bu-

dur : olaylarla duyguları aynı anda yaşamamızı, yüreğimizin, kafamızla, dilimizle, gözyaşlarımızla birleşip uyum içinde bütünleşmesini sağlar. Oysa gerçek hayatta, bir dakikadan öbürüne geçerken, elimizde tuttuğumuz şeyin ekmek kabuğu mu yoksa soğan mı olduğunu farketmeyiz.

Mira 1959 yılının son aylarını -hayatının şimdiden pek çok değişikliğe uğramış olduğunu hiç farketmeden- huzur içinde geçirdi. Natalie gitmişti; Theresa yıkılmış bir kadındı, artık kimseye görünmüyordu. Bir süreden beri Adele'den uzaklaşmıştı ama öbür arkadaşlarının yakınlığından ötürü bunu yeni yeni farkediyordu. Ailesinden sonra en sevdiği kişi olan Bliss'le aralarında güçlü bir dostluk kurulmuştu. Yakınlıkları sözlerle belli ettikleri bir duygu değildi; belirli durumlarda aynı duygulara kapılmalarından, birbirlerine baktıkları saniye aynı düşünceyi taşıdıklarını, aynı duyguyu paylaştıklarını anlayabilmelerinden ileri geliyordu.

Birkaç hafta süreyle, Eliss yalnızca haftada bir iki kere uğradı Mira'ya. Zaten bütün yazı dalgınlık içinde geçirmişti. Şarkılar mırıldanıyor, boyuna yağlı boya alıyordu. Bir süre sonra hiç uğramamaya başladı. Mira onu aradığı zaman da işi başından aşkındı. Eviyle uğraşıyordu habire; oturma odasının duvarlarını boyadı, yeni perdeler dikti, yatak odasını boyadı, yeni yatak örtüsü dikti, yeni abajurlar yaptı, pembe renkte, yarı saydam perdeler biçti. Sonunda Mira dostluklarının neden tavsadığını açık açık sordu. Bliss kaşlarını kaldırarak şarkısını sürdürdü. Değişen bir şey yoktu canım arkadaşlıklarının tavsadığı da yoktu; yalnız onun işi çoktu. Mira eve döndüğünde alnının ortasında bir uyuşukluk hissediyordu. Bliss'ten gördüğü sevgiyle destekten yoksun kalmıştı; hem de ortada bir neden, hiç değilse açıklanmış bir neden olmadığı halde. Bliss'i zorlamanın yararı olmazdı; arkadaşının huyunu bilirdi. Bliss onu defterden silmişti. Nedenini bilmiyordu ve hiç bir zaman bilemeyecekti. Paul'la Bliss'in arasındaki ilişkiyi sezdiği için miydi acaba? Bundan kuşkulanıyordu ama nedenini hâlâ bilmiyordu.

Güz sonlarına doğru, Bliss onu büsbütün yok saymaya başlamadan kısa bir süre önce, Paula'yla Brett

bir parti verdiler. Mira kendi dostlarının arasında bir yabancı gibi kaldığını hissetmiş, her zamankinden çok ve hızlı içerek erken bir saatte sarhoş olmuştu. Ertesi gün, Paul'un partide habire onunla dansetmek istediğini anımsadı. Adamı birkaç kez geri çevirmişti ama Paul dönüp dönüp ona gelmişti yine. Sarhoş olduğu halde durumda bir gariplik sezmişti Mira; ancak bundan herhangi bir sonuç çıkarmamıştı. Çok sonra bilinçli bir düşünce haline gelen duygu, bir oyuna alet olduğu, ördük avcılarının suya saldıkları yalancı ördeklerden biri gibi kullanıldığıydı. Yine de, bu düşüncenin doğruluğunu araştırmanın yolunu bulamadı. Bliss onu gördüğü zaman kuru bir selamla geçiştiriyordu artık. Derken, fırtınalı bir Ocak sabahı, ipte donan çarşafı toplamaya çıktığında, Adele'in de toz bezini silkelemek için arka kapıya çıktığını görüp arkadaşına seslendi. Adele başını çevirip onun gözlerinin içine baktı, sonra da sırtını dönerek evine girdi. Mira o zaman anladı.

Geceleri, bir bardak konyak ve bir paket sigarayla geç saatlara kadar karanlıkta oturarak bu konuyu düşündü. Paul'un boşuna ün yapmadığını, gerçekten bir takım kadınlarla düşüp kalktığını, Adele'in de bunu bildiğini anlamıştı. Biliyordu ama bir şey yapamıyordu tabii. Nafaka diye verilecek para iyi kötü belli olduğuna göre, boşanmaya kalksa, onca çocukla aç çıplak kalacaktı ortada. Boşanmaya kalksa. Doğum kontrolüne yanaşmayan bir Katolik boşanmaya da yanaşmazdı herhalde. Yalnız bu bile Paul'a sınırsız bir özgürlük veriyordu. Ailesini, yuvasını, karısını kaybetmek tehlikesi olsa, çapkınlık etmeden önce biraz düşünürdü belki. Bir erkek için, ailesi olduğu sürece onları hor kullanmak, hiçe saymak kolaydı ama o aileyi kaybetmek hoş değildi. Adele'in yapabileceği tek şey adamı dövmektir. Büyük bir olasılıkla, sözlerle açıklanmayan bir anlaşma vardı aralarında : Paul doğum kontrolü uygulanmasında diretmiyordu ama çocukların sorumluluğunu Adele üstlenmeliydi. Yine de, birlikte katıldıkları eğlencelerden yoksun kalmamak için, Paul'la Bliss aralarındaki ilişkiyi kadından gizlemek isteyeceklerdi kuşkusuz. Bunu yapmanın en iyi yolunu da bulmuşlardı : Adele'e kıskançlığını yöneltebileceği bir hedef göstermek. Bliss,

dünyadan habersiz olan Bill'i önemsemezdi zaten. Önemse-
se bile, Paul ve Mira söylentisi bir yayıldı mı Bill de
inanırdı ona. Bir erkek aynı anda kaç kadını idare ede-
bilirdi? Kurnazca hazırlanmış bir plandı bu. Mira, iki-
sini kıkır kıkır gülererek komplolar hazırlarken canlan-
dırdı gözünde.

Kafasının bir yanıyla, onlara hak veriyordu. Bir-
birlerini seviyor, o sevgiyi korumaya çalışıyorlardı. An-
laşılmayacak bir şey değildi. Ona acı çektiren Bliss'ten
gördüğü ihanetti. Kurbanın Mira olması zorunluydu ta-
bii. O biliyordu çünkü; o bir şeyler söyleyebilirdi. Şimdi
söylesin söyleyebileceğini! Adele, selam bile vermediği
birinin sözlerini dinleyecek değildi herhalde. Belki, diye
düşündü, Adele'in kapısına dayanıp içeri girmekte di-
retirsem, işin doğrusunu bir çırpıda anlatabilirim. Bliss'in
evini gözetleyebilir, Paul'un orada olduğu bir gece Ade-
le'i sürükleyip götürebilirdi. Bunun ne yararı olurdu pe-
ki? Adele, Paul Mira'dan bıkip Bliss'e dönmüş, Mira da
kıskançlığından bunu yaptı, diyebilirdi. Belki de Mira'ya
inanırdı ama bir daha arkadaşlık edemezlerdi. Adele,
Bliss'ten de nefret edecek, bundan böyle hiç bir kadına gü-
venmeyecekti ve yine Paul'la yaşamak zorunda kalacaktı.
Paul'la Bliss'in arasındaki ilişki son bulacak, Adele haber
verirse Bill de karısını boşayacaktı belki. O da ortada
kalacaktı. Olaydan zarar görmeyecek tek kişi Paul'du;
o yeni bir yüz, yeni bir dişi bularak avunacaktı. Hayır,
değmez diye düşündü Mira. Çünkü onun tek isteği her
şeyin eskisi gibi olmasıydı. Bliss'in sevgisi gerekliydi
ona. Ama Bliss'in kendini koruma işgüdüünün Mira'ya
duyduğu sevgiden güçlü olduğu kesindi. Mira o sevgiyi
bir daha ele geçirmemecesine yitirmişti. Yaptığı kötü-
lükten sonra Mira'ya sevgi duyamazdı Bliss.

Mira olayın her yönünü iyice kavrayana kadar dü-
şündü, sonunda acı çekmez oldu. Bliss'e beslediği sev-
ginin tümü anlayışa dönüşmüştü. Anlayış da duygu de-
ğildir. Anlayışı nefrete yeğ tutmuştu. Sonunda elinde
avucunda kalan tek şey (bir gün temizliği bitirip bir
saat için çene çalabileceği birini arayınca hayretle far-
kettiği gerçek) yalnızlıktı. Tek bir arkadaş kalmamıştı.

Kocası evde -ve keyifli- olduğu bir gece olanları
Norm'a anlattı, kendi kanısını da açıkladı. Norm gülüp

geçti. Mira düş gücünün kurbanı olmuştu yine. Gülünç-tü canım! Mira'nın öyle bir şey yapacağına kimse inan-mazdı. Gerisi hiç ilgilendirmiyordu Norm'u. Yalnız Bill'e biraz acımış, «Zavallı budala,» diye mırıldanmıştı. «O'Ne-ill'ler geçen yaz Adele'in ailesini görmeye gittiklerinde bahçelerindeki çimi bile biçmişti.»

Yıllar geçtikçe, Norm'la konuşmanın yararsız oldu-ğunu anlamıştı Mira. Dünyaya bakış açıları çok deği-şikti. Adele'in, Bliss'in ya da Nataile'nin onun için ne-den böylesine önemli olduğunu anlamıyordu kocası. Mi-ra, bazı hastalar ya da doktor çevrelerinin bazı ünlü kişileri senden hoşlanmıyormuş gibi davranırlarsa o da seni sıkıyor, diye karşılık vermişti. O başkaydı; iş iliş-kileri söz konusuydu orada, ekmek parası söz konusuy-du. Kişisel açıdan, onu sevip sevmedikleri Norm'un umu-runda değildi. Mira'nın böyle şeyleri neden önemsemi-diğini, şu aptal ev kadınlarının, şu pasaklı orospuların onu üzmesine neden izin verdiğini anlamıyordu. Norm bunu söyleyince Mira sarardı. «Ya ben? Ben neyim peki?»

Norm karısına sarıldı. «Senin bir kafan var, sevgi-lim.»

«Onların da kafaları var.»

Karısının onlardan farklı olduğunu savundu Norm. Yine de Mira söylenen sözün çok yanlış bir yanı oldu-ğunu seziyordu. Kadınları savunmaya kalkıştı, Norm ona ihanet eden kişileri korumasına akıl erdiremediğini söy-ledi. Mira konuyu kapadı.

Yeni dostlar arıyordu ama eski hevesle değil. Bir-kaç sokak uzakta oturan Lily'yle başka bir semtte otu-ran Samantha'dan hoşlanıyordu. Martha apayrı bir ban-liyö kentindeydi. Arabası olmadığından ona hiç gidemi-yordu Mira. Arada bir Samantha'yla Lily'ye uğruyordu ama uzunca bir yol yürüyüp, resmi bir konuk olarak girerek bir fincan kahve ya da bir içki içmek başkaydı. okuldan dönen çocukları gözleyebileceğin bir komşuya geçmek yine başka. O komşuluk düzenini özlüyordu Mi-ra; o gündelik yakınlığı, bitişik oturan kişilerin rahat dostluğunu.

Oysa kırgınlıklar olmasa da kaybedecekti onların dostluğunu. 1960 yılının bahar aylarında, Norm anne-siyle babasına olan borcunu ödediğini açıkladı. Bir iki

ay sonra da yeni açılacak olan özel bir dispansere ortak olduğunu haber verdi. Ortaklarına borçlanıyordu. Borcunu, çok yüksek olması beklenen dispanser kazancından payına düşen parayla ödeyecekti. Artık 'gerçek' bir yuvaya taşınmalarının zamanı gelmişti. Yaz aylarında hoşuna giden bir ev de buldu ve karısını evi görmeye götürdü. Ev gerçekten güzeldi ama Mira'yı şaşırtmıştı. Çok büyüktü, çok uzak bir semtteydi. Mira, «Temizlenmesi gereken dört ayrı banyo!» diye haykırdı. Norm karısının böyle küçük şeylerin üstünde durmasını 'taşralı kafası'na yordu. «En yakın dükkan dört kilometre uzakta, benim de arabam yok.» Norm evi istiyordu. Çok gerekliyse karısına bir araba alır, ev işlerine yardım edecek bir kadın tutmasına da izin verirdi ama, Mira'nın başka ne işi vardı?

Mira kararsızlık içindeydi. Evi o da istiyordu, o da istiyordu bol para sahibi olmayı. Ne var ki korkmuştu. Battığını, dibe doğru çekildiğini hissediyor, neye battığını anlayamıyordu. Norm'un annesiyle babası oğullarıyla övünüyorlardı. Otuz yedi yaşında bir erkeğin öyle bir ev alabilmesi! Biraz da kaygılanmışlardı. Norm ödeyemeyeceği borçların altına girmesin sakın? Ortakların borcunu ödeyecek, evden başka bir de araba almak zorunda kalacaktı. Mira'ya anlamlı bakışlarla baktılar. Mira, beni araba meraklısı genç kadınlardan biri olarak görüyorlar, diye düşündü. Onun hakkındaki yargılarına aldırmamayı çoktan öğrenmişti ama bu haksızlık sinirine dokundu. Kendi annesiyle babası daha olumlu bir tutum benimsemişlerdi. Kızları iyi bir evlilik yapmıştı gerçekten. Böyle bir ev alabilen bir koca bulmak az şey değildi.

Mira batıyordu. Beau Reve'e taşındıklarında otuz yaşındaydı.

2

Evet, biliyorum, her şeyi anladığınızı sanıyorsunuz artık. Bizlere hayatta ilerlemeye çalışan, beyaz ırktan, orta tabaka genç kuşağın çirkin yanlarını açıkladı, şimdi de onlardan biraz daha yaşlı, varlıklı, üst-orta ta-

bakanın çirkin yanlarını anlatacak diyorsunuz. Biraz da sıkılıyorsunuz. Heyecan verici bir dönemde, yeni fikirler taşıyan heyecanlı gençlerle dolu olan Harvard üniversitesiyle başladım, sonra da sizleri reklam skeçlerini andıran olaylarla oyaladım. Özür dilerim. Heyecanlı serüven hikayeleri bilseydim onları yazardım. Emin olun. Yazarken aklıma gelenler olursa bir yere sıkıştırırım. Az önce sözünü ettiğim yıllarda önemli olaylar yaşanıyordu : Berlin Duvarı vardı, John Foster Dulles, (Machiavelli'yi dikkatle okuduğundan) bir sürü insanı kurşuna dldirinceye kadar herkesin sevgilisi olan Castro (• zaman şeytan oluverdi) vardı. Ve ulus çapında ünü bile olmayan bir senatör Demokrat Partinin cumhurbaşkanı adaylığına seçildi, Lyndon Johnson'u da kendine yardımcı olmaya zorladı.

Siz bunları okurken ne kadar sıkılıyorsanız, yazarken ben de aynı ölçüde sıkılıyorum bazan. Sizin için bir seçenek var ama benim için yok. Ben sıkılıyorum, çünkü bunların hepsi doğru, hepsi gerçek; can sıkıntısı, acı ve umarsızlık dolu. Başka türlü sonuçlansaydı böylesine sıkılmazdım belki. Hâlâ sağ olduğuma göre son diye bir şeyden söz etmeye de hakkım yok ya. Ancak bu onulmaz yalnızlık olmasaydı her şeye başka bir gözle bakabilirdim. Benim yalnızlığım da çözümü olmayan bir sorun. Diyeceğim o ki insan sokakta birine yaklaşırsa, «Onulmaz bir yalnızlık içindeyim,» derse, o kişi sizi alıp evine götürebilir, ailesiyle tanıştıracaktır, yemeğe alı koyabilir. Gelgelelim bunun da yararı olmaz. Yalnızlık çeken, insan içinde bulunmanın değil, bir yakının özlemini çekmektedir. Yakın demek de, onu görecek, onun kimliğini, kişiliğini anlayacak bir insan demektir; bu da yeterince zekâsı, sabrı ve duyarlılığı olduğunu gösterir. Sizi kabul edebileceğini de gösterir. Çünkü kabul edemeyeceğimiz şeyi görmeyiz, görmezlikten geliriz, şu ya da bu kategoriye sokup kurtuluruz çabucak. Kafamızdaki kalıpları, büyük bir özenle kurduğumuz kalıpları sarsacak gibi görünen şeylere bakmak istemeyiz. İnsanın iç dünyasını dışarıdan gelecek saldırılara karşı koruma isteğidir bu; saygı duyarım. Alışkanlıklar insan soyu için yararlı şeylerdir bir bakıma. Örnek vermek kolay. Sözgelimi hemen her gün bir yerden öbürüne do-

laşarak yolculuk ettiniz mi hiç? Sabahları hep biraz gergin uyanırsınız, her sabah dişfırçamı nereye koymuştum diye düşünmek, saçfırçasıyla tarağın valizden çıkarılıp çıkarılmadığını hesaplamak gerekir. Ayçöreğiyle Cafe'yi, capuccino'yu yahut kahveyi nerede içmeli diye düşünmek zorunluluğu vardır her sabah. Hangi kelimeyi kullanmak gerekeceğini bile düşünmek zorunluluğu vardır. Ben Fransa'dan İtalya'ya geçtikten sonra iki hafta boyunca hep oui dedim, İspanya'dan Fransa'ya geçtikten sonra da si deyip durdum. Doğrusunu söylemek güç olmamalıydı oysa. İnsanın alışkanlıkları olmayınca günün sonunu bulmak öylesine yorucu olur ki başka bir şey yapacak gücünüz kalmaz. Yine bir katedralin önünde durduklarından, hangi kentte olduklarını anlamak için gezi kılavuzlarına bakmak gereğini duyan turistlerin donuk, anlamsız suratını takınır insan. Her gittiğiniz yerde, temiz ve ucuz bir otel bulmak için en az iki saat uğraşmak gerekir. Günü atlatıp sağ kalmak çabası bir yaşam biçimi olur, yaşamın tümü.

Ne demek istediğimi anladınız sanırım. Tanıştığımız, gerçekten algıladığımız her kişi iç dünyamızı belli bir ölçüde sarsar. O insanı bir kategoriye sokabilmek için kategorilerin sınırlarını değiştirmek gerekir bazan. Şimdi yaşadığım yerde bana her bakan kendine göre bir şeyler görüyor. Ne gördüklerini kesin olarak bilmiyorum. Orta yaşlı anaç kadın, ateşli feminist, nazık bayan, deli karı; kimbilir hangisi? Ama benim kim olduğumu görmüyorlar. Onun için yalnızlık çekiyorum. Kim olduğumu ben de anlatamam belki. İnsanın kendisiyle ilgili bir imgesi olabilmesi için dışarıdan bir yansıma alabilmesi gerekir. Bazan, çok, çok sıkkın olduğum zaman Pyotr Stephanovich'in sözü gelir aklıma: Tanrı'yı sevmelisin. çünkü Sonsuz'a dek sevebileceğin yalnızca O vardır. Çok derin anlamı olan bir söz gibi geliyor bana. Yüksek sesle söylersem gözlerim yaşıyor. Başkasının söylediğini hiç duymadım. Gel gör ki Tanrı'ya inanmıyorum ben. İnanmam da sevemem. Bu dünyayı yarattığına inanıyorsam asla sevemem.

Ey Tanrım! (Sözelimi söylenmiştir.) İnsanlar yalnızlıkla başedebilmek için kendilerinden büyük olan bir şeye, bir davaya ya da belirli bir yapısı olan bir sisteme

katıyorlar kendilerini. Ne var ki bu büyük dış olaylar... Bilmiyorum ama onlar Norm'un Mira'ya, ya da Bliss'in Adele'e söyledikleri kadar önemli görünmüyor bana. Dıyeceğim şu : 1066 (*) gerçekten önemli mi sizin için? Val'e sorsam önemlidir diye bağırır ama benim öğrencilerimden hiç biri umursamıyor 1066'yı. İkinci Dünya Savaşı'nı bile umursamıyorlar. Jean Arthur'u hatırlamıyorlar bile. Onlar için, Elvis Presley şirin ama garip bir dönemin insanı. Hayır, önemli olan küçük şeyler. Gelgelelim bir sürü küçük insandan, bir sürü önemsiz hayattan söz ediyorsak her şeyi yerli yerine oturtmanın yolu nedir? Geriye bakınca, bir haritadaki yol kavşakları gibi, ya da Shakespeare uzmanlarının kimi yerlere koydukları X işareti gibi, parmak basabileceğimiz, «Tamam! İşte şu noktada her şey değişti, her şey şu sözün söylenmesiyle başladı,» diyebileceğimiz noktalar vardır ama bunu yapmak benim için hiç kolay değil.

Deli karılar gibi dolaşıyorum apartmanda. Apartman da domuz ahır gibi; her yanda mal sahibinden kalma döküntü eşyalar, pencere pervazlarında kurumaya yüz tutan saksılar. Kendi kendime, kendi kendime, kendi kendime konuşuyorum boyuna. İlginç diyaloglar kuracak kadar akıllıym gerçi; sorun, hiç bir yerden karşılık gelmemesi, benimkinden başka bir ses çıkmaması. Bir başkasının ağzından çıkacak doğruları da duymak istiyorum; yalnızca doğruları. Bitkilerle konuşuyorum ama onlar da kuruyup ölüyorlar.

Ben hayatımın bir sanat eseri olmasını istiyordum, ama şöyle bir dönüp baktığımda, aklını kaçıran bir insanın gözünü diktiği duvarlar gibi kabarık kabarık büzüldüğünü görüyorum. Hayatım yayılıp sarkıyor, nasıl olduysa, hâlâ ölçüleri uyan, çuvala dönmüş eski bir pantolon gibi.

Mira'yla Val gibi, birçokları gibi, ben de geç yaşta döndüm üniversiteye. Umut ve umutsuzluk içinde döndüm. Yeni bir hayat olacaktı bu; insanı yeniden canlandırdığı, Beatrice Portinari'yle sıkı fıkı olup yeryüzünde cennete kavuşmasını sağlayacak yeni düzeylere eriştiği söylenen bir hayat. Edebiyatta, yeni bir hayat, kişiye tanınan ikinci fırsat çok güzel sonuçlar doğurur.

(*) Hastings Meydan Savaşı'nın tarihi.

Ama ben bütün okuduklarımın birer yalan olduğundan kuşkulaniyorum nicedir. İlk dört perdeye inanabilirsiniz ama beşincisine sakın inanmayın. Kral Lear, salyaları akan, Regan'ın Scarsdale'deki evinde şöminenin yanında bir koltuk bulduğuna sevinerek yulaf ezmesini kaşıklayan bir ihtiyar haline gelmiştir aslında. Hamlet yönetim kuruluna rüşvet yedirerek şirketi ele geçirmiş ve Claudius'u yerinden atmıştır. Sonra da siyah deri ceketlerle Alman ordusundan kalma çizmeler giymeye başlayıp çiftleşen bütün kadınlarla erkeklerin ölüm cezasına çarptırılacağını açıklayan bildiriler dağıtmıştır. Kuzeni Angelo'ya da mektup yazmış, ikisi birlikte Amerika'nın doğu kıyılarını günden arıtmaya karar vermişler ve cinselliği yasa-dışı ilân ettirmek için Deniz Piyadeleriyle, Mafia'yla ve CIA'yla işbirliği yapmışlardır. Romeo'yla Juliet evlenip birkaç çocuk sahibi oldular. Gelgelelim Juliet üniversite-üstü öğrenim yapmak, Romeo da New Mexico'daki bir komüne katılmak istediği için ayrıldılar. Juliet sosyal yardımla geçiniyor şimdi. Romeo'nun uzun saçları var, kızılderililer gibi bir bant bağlıyor başına ve uum! deyip duruyor.

Kamelyalı Kadın yaşıyor. Bordeaux'da küçük, işlek bir otelin sahibidir Camille. Tanıştık. Saçlarını çok açık sarıya boyamış; yüzünün boyası kiremit rengi, ağzı he sapçı. Vermut fiyatları, temiz çarşaf, portakal suyu çeşitleri ve el altında bulundurduğu bazı kadınlarla ilgili olarak bilinecek ne varsa hepsini biliyor. Eskisinden şişman ama vücudu hâlâ biçimli. Pırıltılı, açık mavi pantolon - tünik takımıyla otelini dolaşıyor, barda oturup dostlarıyla içki içerken son âşığı -ve evli bir erkek- olan Bernard'ın gelip gelmediğini kontrol ediyor boyuna. Bernard'a duyduğu aşk bir yana bırakılırsa, duygusuz bir kadın gibi görünüyor. Bernard'ın nesine tutulduğunu sormayın. O Bernard'a değil aşka âşıktır. Her şeye karşın, aşka inanıyor hâlâ. O yüzden de Bernard'ın canını sıkıyor biraz. Tapılan erkek sıkılır. Otuz sekizine gelen Camille bir erkeğe tapacağına, katıyürekli ancak insanı eğlendirmesini bilen bir kadın olmalıydı. Bir iki ay sonra Bernard onu yüzüstü bırakınca kendini öldürmeye kalkışacak. Aşka inanmaktan vazgeçebilse, katıyürekli, ancak erkeği eğlendirmesini bilen bir kadın olabilir, Ber-

nard da ona ömrünün sonuna kadar tapardı. O zaman da Camille sıkılacaktı. İlişkiye son veren o olacaktı herhalde. Bunu düşününce şöyle bir durup biraz daha düşünmek gerekiyor.

Tristan'la Isolde evlendiler. Issy, Mark'tan boşandıktan sonra tabii; Mark da şıllığın birine tutulmuştu. Evlendiler ve rahat bir evliliğin sağladığı zevkin, yasak aşkların heyecanıyla asla boy ölçüşemeyeceğini anladılar. Onun için de Boston'da bir gazeteye ilân verdiler geçende; hangi cinsten olursa olsun, onlara katılacak üçüncü, dördüncü, beşinci kişiler arıyorlar. Yasak zevkleri tadacaklar yine. Esrar içecekler, polis baskınına uğramak korkusunun heyecanını yaşamak için birazcık kokain bile çekecekler. Yargılamayın. Onlar evliliklerini ayakta tutmak için çaba harcıyorlar hiç değilse. Ya siz?

Eski edebiyat şaheserlerinin kusurlarından biri de bize gerçek hayattaki 'son'larla nasıl yaşayabileceğimizi öğretmemesidir. Geçmiş çağların edebiyatında, kahramanımız ya evlenir ve sonsuza dek mutlu olur, ya da ölür. Gerçek hayatta öyle olmuyor oysa. Yoo, ölmesine ölüyoruz gerçi; ancak tam gerektiği anda, edebi değeri çok yüksek olan sözlerle, ölürlen çektiğimiz acıya tanık olan bir salon dolusu seyircinin arasında ölmüyoruz. Öte yandan, kimi zaman evleniyoruz, kimi zaman evlenmiyoruz ama sonsuza dek mutlu olduğumuz falan yok. Yaşıyoruz yalnızca. Bir düşünürseniz, edebiyat açısından bunun bir aksaklık olduğunu anlarsınız. Diyelim ki Antigone ölmedi de yaşadı. Antigone'liği yıllar yılı sürdüren bir Antigone yalnızca gülünç olmakla kalmaz, çok da sıkıcı olur.

Sorun 'son'larda da değil. Gerçek hayatta, birinci bölümde mi, üçüncü bölümde mi, ikinci perdede mi yoksa dördüncü perdede mi olduğumuzu da bilemeyiz. Üçüncü perdenin ortasında yaşayıp çok heyecanlı bir sahneye mi giriyorum, yoksa beşinci perdeye geldim, işim çoktan bitti de ben mi farketmiyorum? Oyun kahramanlarından hangisi olduğumu bile bilmiyorum. Hester Prynne, Dorothea Brooke olabileceğim gibi, birkaç yıl önce oynatılan bir televizyon filminin kahramanı da olabilirim. Neydi o kadının adı? Bayan Muir! Evet, hanı boyuna kumsalda dolaşıyordu ve bir hayalete tutulmuştu. Baş-

langıçta Gene Tierney'ye benziyordu. Ben Gene Tierney'ye benzemeyi öteden beri istemişimdir. Oysa bir koltukta oturuyorum ve yünlü çorap örebileceğim kimse olmadığından örgü bilmememin de önemi yok. (Ne garip, Val örgü bilirdi. Hiç bir şey kitaplardaki gibi olmuyor zaten.) Burada oturup kıyametin eşiğine kadar yaşayacağım. Ne? Val'in kehaneti mi? İyi ama Val sonra ne olacağını söylemeyi unutmuştu.

3

Mira'nın yeni yaşam biçimi. Çok rahat, çok görkemli olduğu söylenen bir yaşam biçimi. Bunu sağlamak için yıllarca iki üç odalı dairelerde yaşamayı göze almışlardı. Başarı buydu işte. Norm yıllarca geç saatlara kadar çalışmıştı. Mira da çalışmıştı. Yıllarca geç saatlara kadar çalışan herkes aynı başarıyı sağlayamıyordu. Şanslıydılar onlar. Mira'nın kendi arabası vardı şimdi; Norm'un eski arabası. (O kendine bir MG almıştı). Evinde dört ayrı banyo vardı. Ayrıca (bir süre vicdanıyla boğuştuğundan; ben hizmetçi parası vermek istemiyorum diyemediği için yalnızca bir zenci kadın tutabileceklerini, onun da herhalde evi soyup soğana çevireceğini -çalınacak bir şeyleri varmış gibi- ileri süren Norm'la uzun uzun tartıştıktan sonra) bir kurutmalı çamaşır makinesi, bir bulaşık makinesi, iki haftada bir mutfağın taşlarını cılayan bir gündelikçi ve çarşafarla Norm'un gömleklerini dışarıda yıkatıp ütöletmek hakkını elde etmişti. Ocak ayında ipten donan çarşafarla boğuşmak yoktu bundan böyle.

Hepsi yarı yarıya boş olan büyük odaları arşınlar-ken bunları düşünüyordu. Göz alıcı bir avizesi, döne dö- ne yükselen geniş bir merdiveni olan antrede durarak, mutlu olmalıyım, dedi kendi kendine. Mutlu olmak zorundayım. Başka seçenek yok. Mutlu olması ahlâki bir zorunluluktuk. Belirgin bir mutsuzluk duyduğu da yoktu gerçi. Ne duyuyordu? Hiç.

Beau Reve'de hayatın temposu da değişmişti. Sabahları Norm'la birlikte yedide kalkıyor, o duş yapıp tıraş olurken Mira kahveyi hazırlıyordu. Norm evde kahvaltı

etmiyordu artık. Kahvesini içerken günlük işleri hatırlıyordu Mira'ya; temizleyiciye gidecek elbiseler, eskiciye gidecek ayakkabı, bankada yapılması gereken iş, çamurluğu ezilen araba için sigortaya telefon. O gidince, Mira çocukları uyandırıyor. Çocuklar giyinirken onların yumurtalarını pişiriyor, onlar kahvaltı ederken kendisi giyiniyordu. Sonra da bir buçuk kilometre uzaktaki bir durakta bekleyen okul otobüsüne götürüyordu ikisini de. Norm'dan başka herkes suratsız olurdu sabahları. Çocuklar otobüse bininceye kadar hemen hiç konuşmazlardı. Sonra evine dönüyordu Mira.

O saat çok kötü bir saattti. Garajın mutfağa açılan kapısından içeri girdiğinde kızarmış domuz pastırmasıyla yumurtaların kokusu sinmiş olurdu eve. Yağlı tava ocağın üstünde, yandan sızan kahveyle kirlenmiş olan kahve ibriği onun arkasında. Masanın üstünde kirli tabaklar. Yukarıda dört dağınık yatak ve sağa sola atılmış kirli çamaşırlar. Yemek odasıyla salonda toz, oturma odasında boş gazoz şişeleri ve bir gece önce yenen cipslerin kırıntıları.

Onu sıkın yapılması gereken işlerin yorucu olması değildi. Öbür üç kişinin kendi hayatlarını yaşadıklarını, onun payına düşenin de öbürlerinin pisliğini temizlemek olduğunu hissediyordu. Boğaz tokluğuna çalışan bir hizmetçiydi ve kusursuz iş yapması bekleniyordu. Karşılığında, eve 'evim' demek hakkı tanınmıştı ona. Pek sık düşünmüyordu bunu; yalnızca sabahları, çocukları otobüse bindirip dönünce. Kendine küçük ödüller hazırlıyordu. Şunu, şunu yapacağım, sonra da oturup gazete okuyacağım. Saldırırcasına girişiyordu işine: camasırları makineye tikiyor, yatakları topluyor, mutfakı temizleyip odaları düzene sokuyor, sonra da hemen her gün başka bir yerine el atılması gereken evi dolaşıyordu. Dört banyodan birinde, dizlerinin üstüne çöküp yerleri silerken, bir bakıma böylesi daha iyi diyordu. Üç erkeğin kullandığı bir tuvaleti, bir banyo küvetini temizlemek, gerçekte yüz yüze gelmektir. Kadınların erkekler kadar kaçık olmamaları bu yüzden; onun için erkekler gibi abuk sabuk, çılgınca tasarılar yapmaya kalkmıyorlar kadınlar. Onlar gerçeklerle, yükümlülüklerle yüz yüze, kirli tuvaletleri, kirli banyoları temizlemek zorundalar.

Saat on bir buçukta bir çaydanlık dolusu taze kahve pşirip New York Times'ı (bir lüks daha; gazeteyi kapiya getiriyorlardı) alıyordu eline. En az bir saat süreyle gazete okumanın tadını çıkarıyordu. Öğleden sonra alışverişe çıkar, yapılması gereken işlerin peşinde koşardı. Yapılması gereken bir iş yoksa Samantha'ya, Lily'ye ya da Martha'ya uğrayabilirdi. Gelgelelim saat üçte evde olmak zorundaydı. Çocuklar o saatda okuldan dönüyorlardı ve yalnız bırakılacak kadar büyümemişlerdi henüz. Eve dönmekten yakındığı yoktu ama kırk yılda bir gönlünün çektiği saatda dönebilmeyi isterdi. Özgürlüktü istediği. Lily'nin Martha'nın ve Samantha'nın çocukları da aşağı yukarı aynı saatda döndüklerine, ondan sonra anneler genellikle çocuklarla ilgilenmek zorunda kaldıklarına göre bu özgürlüğü nasıl kullanacağını da bilemezdi. Yine de özgürlük duygusunu tatmak istiyordu. Çocuklar eve gelince onlarla konuşmaktan haz duyuyordu oysa. İkinci kahvaltısını yaparken biraz çene çalışıyorlar, sonra üstlerini değiştirip oynamaya çıkıyorlardı. O zaman bir saat boş kalıyordu Mira. Kurutma makinesindeki çamaşırları çıkarıp hepsini özenle katlardı. Buzluktan bir paket et çıkarıp akşam yemeği için erimesini bekleyebilirdi. Sonra yine okuyacak bir şey alıyordu eline. O arada çocuklar boyuna eve girip çıktıklarından okumasına sık sık ara vermek zorunda kalıyor, bu yüzden de, öğleden sonra hep hafif kitaplar okuyordu. Derken akşam yemeğinin hazırlanmasına geliyordu sıra. Norm genellikle altı buçukta evde oluyordu. Yemeği hep birlikte yiyorlardı artık. Gelgelelim Norm yemek süresince oğlanlarla uğraşırđ; çatalı kötü tutmuşlardı, dirseklerini masaya dayamamalıydılar, ağızlarındaki lokmayı çiğnerken ağızlarının içi görünmemeliydi. Yemek saatında bir gerginlik doğuyordu genellikle. Yemekten sonra oğlanlar ödevlerini yapmaya gider, Norm da gazetesini alarak oturma odasına yerleşirdi. Mira da bulaşıkları yıkayıp mutfağı temizliyordu tabii. Çocuklar kendileri yıkanabiliyorlardı artık. Mira'ya düşen tek iş banyoya girmelerini hatırlatmak, sonra da küveti temizlemektir. Yatmadan önce bir süre televizyon seyretmeye inerlerdi ama Norm hangi kanaldaki yayını izliyorsa onlar da onu izlemek zorundaydılar. Mira bir akşam özel bir çocuk programının açıl-

masını istemiş, Norm bütün gece surat asmıştı. Çocuklar yatıncaya kadar onlarla birlikte oturur, ya söküük diker, ya kitap okurdu. Oğlanlar yattıktan sonra biraz daha televizyon seyredirdi Norm. Saat onda koltuğunda uyuklamaya başlardı. O zaman Mira yerinden kalkarak kocasının omuzunu sarsar, «Koltukta uyuma, Norm,» derdi. Norm da yerinden kalkıp sersem sepelek yatak odasına geçirdi.

Artık televizyonu kapatabilirdi Mira. Günün yorgunluğu iyice bastırıldığı için aklını kitabına veremezdi ama yatmak da istemezdi. Kendine bir konyak doldurur, bütün ışıkları söndürerek oturma odasında, pencerenin önünde otururdu. Saat on bire, on ikiye kadar öylece oturarak içkisini, sigarasını içer, sonra gidip yatarı.

Büyük Amerikan Düşü'nü yaşıyordu. Biliyordu bunu. Yüzüne, oyuna uygun bir maske geçirmeye çalışıyordu. Saçlarını iyi bir berberde yaptırtıyordu; ilk aklar görününce boyamayı önermişler, saçının boyanmasına razı olmuştu. Bir sürü para ödeyerek etek - bluz - ceket takımları alıyordu. Tırnaklarını manikürcü yapıyordu. Cüzdanı kredi kartlarıyla doluydu.

Mutsuz değildi. Hemen hepsi sıkıntı çeken, sorunlarla boğuşan arkadaşlarının dünyalarına yabancı değildi. İkinci saatlarında Martha'nın, Lily'nin ya da Samantha'nın anlattıklarını dinledikten sonra, kendi sakin, düzenli evi cennet gibi görünüyordu gözüne. Öbürlerinin hayatlarını yakından tanıdıktan sonra nasıl yakınabilirdi?

Bir Lily vardı sözgelimi.

4

Gençliklerinde kadınların hepsi alımlıydılar ama Lily can alıcı güzellerdendi. İri kemikli, klasik bir yüzü vardı; alnı geniş, çene kemikleri belirgin, birbirinden oldukça ayrı olan ela gözleri iri, boynu inceydi. Vücudu kusursuz sayılırdı. Hani her kadının imrenip de sahip olamadığı vücutlardan; geniş ama çok geniş olmayan omuzlar, güzel göğüsler, ince bir bel ve ince bir kalça, uzun biçimli bacaklar. Kızıla boyanmış saçları ve kaşları vardı. gös-

terişli giyecekler almak eğilimindeydi; simli, payetli elbiseler, bol bol şifon. Lily bir lokantaya girdi mi bütün başlar ona dönerdi. Farkında olsaydı bundan hoşlanırdı herhalde. Gelgelelim farkında değildi. Güzelliğinin bile farkında değildi. Nerem çirkin diye kaygılanırdı boyuna. Makyaj hileleri öğrenmek için dergileri karıştırır, aynanın karşısına geçerek saatlarca çeşitli boya-ları, çeşitli makyaj biçimlerini denerdi. Yüzünün bazı yerlerine açık, bazı yerlerine koyu, burnunun iki yanındaki yağlı deriye özel bir fondöten sürerdi. Kaşlarını alır ve büyük bir özenle kızıla boyardı. Fondötenin üstüne özel bir pudra, özel bir allık sürülürdü. Kullandığı makyaj araç gereci hakkında bilmediği yoktu. Mira onun neden bu kadar uğraştığını anlayamıyordu. «Öyle güzelsin ki bunların hiç gereği yok,» dediğinde Lily gözlerini açıp bakıyordu. «Sen beni hiç boyasız görmedin de ondan öyle söylüyorsun. Boyasız görsen korkarsın.» Kendinde bulduğu kusurları sıralardı. Ona sorulursa, tepeden tırnağa kusurluydu Lily.

Hayatı da öyleydi. Dışarıdan bakılınca hiç bir aksaklık görünmüyordu. Carl, hemen hiç heyecanlanmayan, sakin, uysal bir adamdı. Çocuklar küçük çapta bir felâkete yol açtıkları zaman, «Zarar yok, Lily, zarar yok,» derdi hep. Andrea adındaki kızları babasına çekmişti görünüşte; sakin ve soğukkanlıydı. Carlos dedikleri küçük Carl ona benzemiyordu. Lily öyle korkunç bir endişe ve üzüntü içinde yaşıyordu ki yirmi yedi yaşındayken midesinin beşte dördünü almışlardı. Konuşurken hep üzgündü ama nedeni anlaşılmazdı. Sesi bir alçalıp bir yükselir, habire saçlarını çekiştirir, ağzını ezip büzerdi. Herkes, «Lily çok sinirli,» ya da «Lily çok çabuk heyecanlanır,» diyordu. Başka bir çağda, başka bir ortamda yaşasalardı konu öylece kapanırdı ama, her insanın mutlu olmak hakkıyla doğduğuna inanan bir toplumda yaşadıklarından, bu mutsuzluğun nedenlerini araştırmak zorunluydu. Onun için de, sonunda, «Lily nörotik,» diye eklemeye başlamıştı herkes. Bir tanım değildi bu, bir yargı, bir damgaydı. Lily mutsuzluğunun nedenlerini araştırmıyordu; biliyordu anlaşılan. Ancak konuşurken bir sorundan öbürüne atlar, öyle yuvarlak, öyle belirsiz laflar ederdi ki, neden yakındığını kestirmek güçleşirdi. Hiç bir zaman somut bir şey söylemezdi.

Mira'yla yaptığı ilk konuşmalarda, ikisinin de Meyersville'de oturdukları dönemde çocukluğundan söz etmişti. Çok acı bir çocukluk dönemi geçirmişti. İnsan bunun ceremesini çekmek zorunda kalır her zaman. Aslında ekonomik kuramlar yanlış bir temele dayandırılmıştır. Gerçek hayatta, insan çektiği acıların da acısını çeker, yaşadığı zevklerden ötürü ödüllendirilir. Lily'nin babası bir tür sapıkmış; dışarıdan bakınca İyi Adam -yani çoluk çocuğunun ekmeğini kazanan, içkisi ya da daha kötü alışkanlıkları olmayan adam- gibi görünen, ufak tefek, tatlı bir herif. Lily'nin annesi on altı yaşına gelince aile onu bu adamla evlendirmeye karar vermiş. Lily'nin annesi adamı da, evlenmeyi de istemediğinden evden kaçmış. Kaçmış ama, kadınlar konusundaki genellemeye uygun olarak, pek de kararlı değilmiş. Dünyada yalnız kalınca kendini geçindiremeyeceğini farkedip korkuya kapılmış, ailesine telgraf çekerek onlara dönmeceğini bildirmiş. Hangi trenle geleceğini de açıklamış. Aile, nişanlı delikanlıyı da yanlarına alarak, istasyonda karşılamış onu. Ve Lily'nin babası, istasyonun ortasında, ailenin önünde bir güzel dayak atmış kıza. Gözünü morartmış, burnunu kanatmış. Bir ay sonra da evlenmişler. Şu kadınlar da ne isterler ki? Sicilya'nın eski ailelerinden birlymiş onlarınki.

Lily babasının yöntemlerinin hiç değişmediğini anlatırdı. Çocuklar doğunca adamın hâlâ sürüp giden ve anlaşılır bir nedeni olmayan öfkesi yeni hedefler bulmuştu. Duvarcı haftalıklarıyla ailesine oldukça iyi bakıyordu ve çocuklar çok kez yaralı bereli gezmişlerse de hiç aç dolaşmamışlardı. Zamanla, Bronx'ta üç katlı bir ev alacak kadar para biriktirmiş, üst katı kiraya bile vermişti. Lily'nin çocukken yediği dayakları ve çektiği acıyı anlatmayacağım. Her şeyin fazlası fazla.

Liseyi bitirince bir ressamın atölyesinde iş bulmak istemişti Lily. Ressamların nasıl çalışıp ne kazandıklarını pek iyi bilmediği halde, o da ressam olmak istiyordu. Aile bu isteği onun dikbaşlılığının, bencilliğinin bir kanıtı olarak gördü ve kocası eve öfkeli dönüp de kendine kurban aradığı geceler, «Bana vurma! Çocuklara vur!» diye bağırان anne, kızına bir konfeksiyon fabrikasında iş buldu. Haftada 25 dolar kazanan Lily bunun 20 dola-

rını ailesine veriyordu. Gel gör ki çalışmaya başladıktan sonra da kurtulamadı babasının dayağından.

Kavgayla geçen bir gecenin sabahında, şiş yüzüne ve omuzlarındaki berelere baktıktan sonra annesinin karşısına dikildi korkusuzca. «Bak anne, ben on sekiz yaşına geldim. Bu evin bütçesine de katkıda bulunuyorum. Çocuk değilim artık. Babam beni dövmekten ne zaman vazgeçecek?»

Kendisi de yara bere içinde olan anne bu soruyu gülünç bulmuş olabilirdi ama, Lily'nin bir türlü ortadan kaldırılamayan dikbaşlılığına öyle kızmıştı ki bas bas bağırdı : «Bu evde oturduğun sürece dayak yiyeceksin!»

O zaman evden ayrılmaya karar verdi Lily.

Biriktirebildiği her kuruşu biriktirdi. Öğle yemeklerinden vazgeçti, haftada bir, kız arkadaşlarıyla gittiği sinemaya yaklaşmaz oldu. Bir özveride bulunduğunu hissetmiyordu bile. Amacını gerçekleştirebilmek umudu her şeyi unutturuyordu ona. Fabrikada haftalığına küçük bir zam yapılıncı bunu evdekilerden gizledi ve artan parayı da bir yana koydu. Birkaç ay sonra iyi kötü bir şeyler biriktirebilmişti.

Şimdi diyeceksiniz ki Lily aslında evden ayrılmak istemiyormuş, aslında onlara boyun eğmek istiyormuş; gerçekten kaçmak isteseydi o parayla bir tren bileti alır, Peoria'ya ya da Chicago'ya giden ilk trene atlardı. Gelgelelim Lily ömründe Bronx'tan dışarı çıkmamış, kendi başına hareket etmesine asla izin verilmemişti. Büyük bir olasılıkla, bağlarını koparmak da istemiyordu da yalnızca kişiliğini, bağımsızlığını kazanmak istiyordu. Onun için de, dinî bir kuruluşun bekâr kadınlar için açtığı pansiyonda bir oda tuttu; evinden beş kilometre uzakta. Çok kurnazdı. Her sabah evden çıkarken küçük bir eşyasını çantasına tıkıyor, götürüp fabrikadaki dolabına kilitliyordu. Cuma akşamları kız arkadaşlarından biriyle gezinti yapacaklarını önceden haber verip fabrikada biriken her şeyi henüz içinde yatamadığı odaya taşıyordu. Bir süre sonra dolaplarını epeyce boşaltmıştı. Bütün giyeceklerini taşımayı göze alamazdı tabii, farke dilirdi. Sonra da tek ve en değerli malı olan dikiş makinesini sökerek parçaları taşımaya başladı. Küçük parçalar kolaydı ama motoru ve kutuyu nasıl götüreceğini

bilemiyordu. Bunu son güne kadar geciktirdi. Bir pazar, annesiyle babası iki sokak ötede oturan amcaoğullarını görmeye gidince ufak tefek kişisel eşyalarıyla makineyi de yüklendi ve çıktı. Evdekilere bir pusula bırakıp onu merak etmemelerini, artık evdeki hayata katlanamayacağı için başka bir yere taşındığını açıklamıştı.

Pansiyondaki odası saray gibi görünüyordu gözüne. Özgürdü!

Aptal Lily. Fabrikadaki işten çıkmayı düşünemedi. Özgürlüğü pek uzun sürmedi. Salı günü paydos saatinde kapıda bekliyordu babası; semt kilisesinin papazı da yanındaydı. Baba, kızını öbür işçilerin arasından çekip aldı, kolundan tutarak bağırmaya başladı; orospunun biriydi Lily, ahlâksızın biri, babasının evinden kaçmayı bile göze alan bir mala femmina'ydı. Boyuna tokatlıyordu kızı. Papaz da seyrediyordu. Lily inliyor, kendini savunmaya, ahlâksız olmadığını, kilisenin açtığı pansiyonda kaldığını anlatmaya çalışıyordu. Baba, kızımı suçlamakta haklı mıyım diye sorarcasına baktı papaza. Papaz da onayını esirgemedi. Lily'yi itip kakarak pansiyona götürdüler, eşyalarını toplayıp yine eve sürüklediler. Birer şarap içip, biraz pasta yiyerek ailenin namusunu kurtarmış olmanın rahatlığına gömüldüler. Sonra da papaz gitti, Lily ahlâksızlığından ötürü cezalandırıldı. O günden sonra kiliseye ayak basmadı.

Babasının evinden kurtulmanın tek bir yolu olduğunu anlamıştı artık. Çevresine bakınmaya başladı. Cinsel içgüdüleri yaradılışı gereği güçlü olduğu halde, o yasak bölgede dolaşmaya kalkışmamıştı hiç. Fırsat da bulamamıştı. Şimdi bir delikanlıyla 'çıkmasına' izin veriliyordu. Bu ahlâksızlık sayılmıyordu nedense. Bir süre sonra Carl'la tanıştı; babasına hiç benzemeyen, nazık, yumuşak bir erkekti Carl. Aynı zamanda güvenilir bir erkekti. Ailenin onayı alındı. Lily'yle Carl nişanlandılar. O günden sonra değişen bazı şeyler oldu. Kıza daha fazla özgürlük tanınıyordu artık; bir iki tokat yese bile, dayaktan da kurtulmuştu. Nişanlandıktan sonra başka bir erkeğin malı olarak görüldüğünü anladı.

Carl yumuşak bir insan olduğundan bu yeni kısıtlama özgürlük gibi gelmişti ona. Başına buyruk olmaya, akşamları eve daha geç gelmeye başladı. Yirmi yaşma bas-

tıktan sonra elbiseçiliğe başlayacağını açıkladı. Annesiyle babası dükkân açacak parayı nereden bulduğunu bile sormadılar. Carl'ın verdiğini sanmışlardı belki. Oysa Lily'nin bir buçuk yıldır biriktirdiği parayla açılacaktı dükkân. Onların umurunda değildi; Lily'nin sorumluluğunu üstlerinden atmışlardı.

Aptal Lily! Konfeksiyon işinden ne anlarsın sen? Konfeksiyon fabrikalarını dolaşıp hoşuna giden modelleri aldı, uygun gördüğü fiyata satmaya çalıştı. Haftanın yedi günü, gece yarılara kadar çalışıyordu dükkânında. Bitmez tükenmez bir enerjisi vardı, mutluydu. Cumartesi akşamları kendi mallarından birini sırtına geçiriyor, yüzüne bir parmak kalınlığında boya sürerek Carl'la gece kulüplerine gidiyordu. Onu gezdirmekten hoşlanıyordu Carl. Giyinip kuşanmayı, nişanlısını arkadaşlarına göstermeyi, dostlarıyla oturup para harcamayı seviyordu. Düğünü aceleyle getirmeye niyeti yoktu.

Gelgelelim Lily'nin işleri pek iyi gitmiyordu. Tecrübesizdi, yeterince katı olamıyordu. Kadınlar cumartesi günü aldıkları bir elbiseyi pazartesi günü -giyilmiş olduğu açıkça belli olduğu halde- geri getirip değiştirmeye ya da paralarını istemeye kalkışıyorlardı. Lily nasıl hayır diyeceğini bilemiyordu. Mal alırken yeterince nesnel davranmıyor, kendi beğendiği şeyleri seçiyordu. Bir süre, sonsuz bir enerjiyle çalışarak tek başına yürüttü işi. Elindeki para suyunu çekinceye kadar dayandı. Büyük düşü topu topu bir yıl mutlu edebilmişti onu. Elinde kalan malları zararına sattı, iflâsını ilan ederek Carl'la evlendi.

5

Carl'ın sakın, soğukkanlı görünüşü bir ölçüde kalıtsal, biraz da kendine yaptığı baskının sonucuydu. Carl beş yaşındayken babası evini, ailesini bırakıp gitmişti. Annesi sessiz, silik bir kadındı. Evlerde temizliğe gitmeye başladı ama beş çocuğuyla pek ilgilenemiyordu artık. Çok az para kazanıyor, akşamları epey geç geliyordu. Yorgun dönüyordu işten; kendi evini temizleyemiyor, çocuklarına yemek yapamıyordu. En büyük kız olan Marie

yönetimi üstüne almıştı. Ancak -Carl'ın yıllar sonra kullandığı deyimle- bencil bir kız olduğundan kendi hayatını yaşamak istiyordu. İyi kötü bir yemek yapıyordu ama hepsi o kadarla kalıyordu. Dört yıl süreyle kardeşlerine yemek pişirdi, sonra da çekip gitti. Evi temizleyen yoktu, annesinin kazandığı para belirsiz, paranın nasıl harcandığı, eve ne alınıp ne alınmadığı büsbütün belirsizdi. Bir çocuk için kötü koşullardı bunlar. O yaşta bile titiz olan Carl için daha da kötü. Yine de, büyüdükten sonra bile, ev işlerine yardım etmeyi hiç düşünmedi. Ev işlerinin kadın işi olduğuna inanıyordu. Zayıf bir kadın, yönetimi ele alıp ailenin hayatını düzene sokamayan, ona doğru dürüst yaşamak hakkını vermeyen bir kadın olduğu için annesini küçümsüyordu.

Çocukların hepsi çalışmak zorundaydılar. Ne iş bulurlarsa yapıyorlardı : gazete satmak, pabuç boyamak, küçük bahşişler karşılığında konu komşuya elulaklığı etmek, dükkânları süpürmek. Ortanca oğlan on iki yaşında veremden öldü. Marie kaçtıktan sonra işleri Lillian üstlendi. En küçükleri olan Carl ağabeysinin peşinden sokağa fırlardı. İçlerinde köpürüp kaynayanın birazını sokağa dökabiliyorlardı hiç değilse. İş peşinde koşmadıkları ikinci saatları sporla, haşarılıkla, kavgayla geçiyordu. Bir gün sebzecinin arabasından meyve çalarken yakalandılar, bir gün de semtin 'muhallesi çocuğu'nu kaçırıp bir çamaşır ipi direğinde ipe çektiler. Neyse ki komşulardan biri olayı görmüş, çocuğu ölümden kurtarmıştı. Olayların ne biri, ne de öbürü büyük yankılar uyandırmadı. Gelgelelim yıllar geçtikçe, o sokakların çocukları önce ıslahhanelere, sonra da cezaevlerine girerek ortadan kayboluyorlardı. Carl geleceği düşünmeye başladı.

İkinci Dünya Savaşı'nın kendisi için çok uğurlu bir olay olduğunu söylerdi Carl. Bazı sakatlıkları vardı -önemli bir şey değil; yalnızca çocukluğunda yeterince beslenmemiş olmasının doğurduğu sonuçlar- o yüzden de çürüğe çıkarıldı. Çürüğe değilse bile savaşa en son katılacak olanların arasına. Böylece, herkes askere alınırken Carl bir silah fabrikasında çalışmaya başladı ve zamanla çok usta bir teknisyen haline geldi. Alman asıllı babası, miras olarak el becerisi ve düzen sevgisi bırakmıştı belki de ona. Fabrikada seviliyor, işinde ilerliyor-

du. Soğukkanlı olmayı sokaklarda öğrenmişti. Kimseyi eleştirmeyen, dost tavırlı, rahat, kaygısız bir insandı görünüşte. O dış görünüşün altında neler yattığını kimse kesin olarak bilemiyordu. Lily bile. Carl'ın patlayıp içindekileri ortaya döktüğü hiç görülmemiştir.

Carl'la Edwin'in yanı sıra Lillian da çalışmaya başlayınca daha düzgün bir yere taşındılar, annelerini de işten çıkararak onun el emeğinin ürünlerinden kendileri yararlanmayı umdular. Gelgelelim kadın çok yıpranmış, çok çökmüştü. Çoktan pes etmişti o. Alışverişi, yemeği yapıyordu ama aldıkları çamaşır makinesini kullanmayı öğrenememiştir bir türlü. Aklına estikçe gelişigüzel bir temizlik yapıyordu. Carl annesini büsbütün hor görmeye başladı. Bu pasaklılık İtalyan atalarından geçmiş olmalıydı kadına. Anne lüks hayat yaşamaya başladıktan iki yıl sonra, yalnızca genel bir çöküntü ve düşkünlük içinde bulunduğundan ötürü öldüğü halde, kanısı hiç değişmedi.

Carl evliliğe karşı değildi ama hayatının değişmesini istemiyordu. Hafta arasında, akşamları eski arkadaşlarıyla kâğıt oynar, cumartesileri Lily'yi gezdirir, pazarları hemen hemen bütün gün uyurdu. Seviyordu bu hayatı. Annesi ölünce ailesi dağıldı. Edwin evlendi, Lillian Manhattan'da bir iş bulup oraya taşındı. Onun için de, Lily dükkânı batırdığını söyleyince evlenme zamanının geldiğine karar verdi Carl. Evlilik, eski hayatını sürdürmenin en kolay yolu gibi görünüyordu ona. Lily'nin iş aramasını öğütledi. Bundan hoşlanmıştı kız; demek ki annesi gibi eve hapsolmak zorunda kalmayacaktı. Büyük bir şirkette resepsiyonist olarak çalışmaya başladı. Carl da işini beğenmişti. Kazancı fazla değildi ama iş hafifti. Lily, Carl'ın onu neden çalışmaya yönelttiğini ancak zamanla anladı; -kocasını bunu hiç bir gün açıkça söylememiştir çünkü- o çalışırsa, cumartesi geceleri kulüplerde para harcayabileceklerdi. Carl aynı zamanda karısının evi tertemiz tutmasını, alışverişi, yemeği, çamaşırla ütüyü sessiz bir beceriyle yapıp bitirmesini bekliyordu. Bunu da açıkça söylemedi ama Lily'nin savsakladığı bir iş olursa parmağını uzatıp soğuk ve aşağılayıcı bir tavırla söyleniyordu : «Çamaşırları yıkamamışsın,» ya da «Mutfağın taşları leş gibi, Lily.» O hiç bir işe el sürmezdi. Koltuğunda oturup televizyon seyreder, arada yerin-

den kalkarak karısının yaptığı işi eleştirirdi. Lily onunla tartışıyordu ama hep haksız çıkıyordu nedense. Carl hiç sesini yükseltmez, soğuk soğuk bakmakla yetinirdi. Ev işlerinden birini unutmak ya da yeterince iyi yapmamak gibi bir suç işlerse yatakta karısına sırtını dönüyordu. Lily'nin bedeninden pislik bulaşacağından korkmasına, karısının ona dokunmasına bile izin vermiyordu.

Lily'nin bağımsızlığıyla cesareti bu dolaylı baskının altında ezildi. Carl da babası gibi tekme tokat girişseydi karşılık vermek gücünü bulabilirdi. Böylesi onu yola getiriyordu. Carl'ın küçümseyerek, tiksinererek bakması kadına öyle büyük bir işkence oluyordu ki bundan kurtulmak için her şeyi yapmaya hazırdı. Süpürüyor, siliyor, yemek kitaplarından yemekler yapıyordu. Yine de Carl her zaman bir kusur buluyordu: tozu alınmamış bir eşya, boğenmediği bir yemek. Çoğu geceler sırtını karısına dönerek yatıyordu yatakta. Lily'nin ateşli bir yaradılışı olduğunu balaylarında farketmişti. Tuhaftır, kitaplarda yazılanlara da ters düşer ama cinsellikten büyük bir zevk duyuyordu Lily. O birkaç kez üst üste orgazm olurken Carl inanmaz bakışlarla, iğrenerek bakardı karısına. Kocasına dokunup da Carl'ın ürpererek çekildiğini hissetmek, kamçıyla, kırbaça verilebilecek her cezadan daha ağırdı Lily için. Kocasının onu pis bulduğunu, ondan tiksindiğini seziyordu.

Carl karısına ne kadar sık sırt çevirirse çevirsin, Lily gebe kalmıştı yine de. Bu olay erkeği çok sarstı. Hayatının sonu demekti bu. Lily işten ayrılmak zorunda kalacaktı. Arkadaşlarla haftada üç kere poker oynayacak parayı, cumartesileri Carmine'e gidecek parayı bulamayacaktı artık. Cırlayıp duran bir veledede katlanmak zorunda kalacaktı. Lily'nin çocuğu aldirtmasında diretti.

Lily bir köle gibi boyun eğdi kocasına. Doktora bir robot gibi gitti, o pis arka odayı, çevresindeki adiliği ya gördü, ya görmedi. Ne var ki olay onu değiştirmişti; Carl'la olan ilişkisini de. Çocuğu aldirtmasında direten kocasını hiç bağışlamadı. Yıllarca bu konuda tek söz etmedi; ne Carl'a ne de başka birine. Ancak kocasına karşı hiç yumuşak değildi artık. Çocuk istediğine de emin değildi; anne olmak fikri onu ürkütüyordu. Gelgelelim çocuğun alınmasıyla içindeki bir şey, varlığından bile habersiz

olduğu bir şey incinmişti. Çocuk doğurmak çok önemli olmuştur birden. Çocuk, bir güç çatışması haline gelen evlilik savaşında onun zaferini simgeleyecekti. Birkaç ay sonra yine gebe kaldı ve bu kez kocasına karşı geldi. Carl'ın sözlerini bile dinlemiyordu. İşinden ayrılmak zorunda kalmadı, çünkü işten atıldı. Resepsiyonistlerin gözle görülür bir biçimde gebe olmalarına izin verilmez. Carl, hiç değilse birkaç ay için yeni bir iş bulmasını istiyordu ama Lily buna da karşı çıktı. Evinde oturup yalnızca ev işleriyle uğraşmak hakkını elde etmek için savaşıyordu. Evi Carl'ın istediği kadar temiz tutmaya çalışıyordu hâlâ. Carl biraz homurdandıysa da sonunda haftada üç yerine bir kere poker oynamaya, cumartesileri Carmine'den uzak durmaya başladı. Oysa Lily gezmeye gitmek istiyordu. Birkaç haftada bir Çin lokantasına gitmeye ancak razı oluyordu Carl. «Her şeye birden sahip olamazsın,» diye söyleniyordu hoşnutsuzlukla. Bebek sakin, mutlu bir kızdı. Carl çocuğuyla hiç ilgilenmiyor, ağlayacak olsa Lily'yi çağırıyordu. Lily şaşkına dönmüştü. Çarpışmayı kazandığını, ancak savaşta yenik düştüğünü seziyordu.

Lily'nin zorlamasıyla, Jackson Heights'da küçük bir eve taşındılar. İki yıl sonra Lily yine gebe kaldı. Bebek -hep ağlayan, suratsız, hırçın bir oğlan- doğduktan sonra bir kez daha taşındılar. Carl, merkezi New Jersey'de olan bir şirkette iyi bir iş bulmuştu. Banliyö semtlerinden birinde ev alacak kadar parası vardı. Poker arkadaşlarını özölüyordu ama aile babası olmaya alıştı. Gazete okuyup televizyon seyrediyor, bahçenin çimlerini biçiyordu. Git gide daha tiz, daha yüksek sesle konuşmaya başlayan karısının her sözüne aynı karşılığı veriyordu. «Tamam, Lily, tamam. Peki, zarar yok.»

6

Carlos çok iri bir bebektir. İki yaşındayken bazı dört yaşındaki çocuklar kadar gelişmişti. Kafası da kocamandı. Çabuk huysuzlanır, öfke nöbetleri geçirirdi. Çocuğuna baktıkça babasını hatırlıyordu Lily. Çocuğundan korkuyordu. Oğlan da boyuna onun kucağına tırmanmaya;

ona dokunmaya, bacaklarına sarılmaya çalışıyordu. Lily çocuğu kendinden uzaklaştırmak için eliyle iterdi habire. Oğlanın bir elini kulağından çekerken öbür el koluna yapışır, ellerin ikisini kavrayıp çocuğu yere indirdiği an Carlos mosmor kesilerek çığlıklar atmaya başlardı.

Lily'nin oğlunu benimsemeyişi (Carl hiç birini kabul etmiyordu zaten) görünüşte çelişkili olan sonuçlar yaratmıştı. Bir yandan, aşırı ölçüde utangaçtı Carlos. Odaya bir yabancı girse ellerini yüzüne kapar, yürümeye başladığı halde emekleyerek kaçıp bir köşeye gizlendiği olurdu. Anneannesinden bile kaçardı. Öte yandan, annesine karşı korkunç saldırgandı. Yaşı ilerleyince, saldırganlıktan da, utangaçlıktan da vazgeçmeden karıştı dünyaya. Tanıdığı çocuklara sövüp sayar ve sert davranır, tanımadıklarından bucak bucak kaçıp gizlenecek yer arardı.

Beş yaşına geldiğinde Lily'ye dokunmaktan vazgeçmişti. Annesi ona dokunursa geriliyordu. Babasının -artık sessizce belirtilen- yargılarını akıl almaz bir sezgiyle benimsemişti. «Sen ne işe yararsın?» diyordu annesine. «Yerleri silmesini bile beceremiyorsun. Pislige bak! Gidip şurayı silsene, aptal kadın!» Lily'nin eli ayağına dolaşırda o zaman, çocuğu azarlardı. Carl eve gelip de olanları öğrenince, «Çocuktur, Lily,» diyordu. «Çocuktur, bilmez. Büyüyünce yapmaz.» Masaya oturunca, «Haksız da değil,» diye eklerdi. «Bak, sofraya çatal koymayı bile akıl edememişsin.»

Evet, doğruydı. İyi bir ev kadını değildi Lily. Evi temiz tutuyordu ama örgütlenemiyordu bir türlü, dağınıktı. Bunu, ev kadını olup evinde çocuklarıyla oturmayı kendi isteğiyle gerçekleştirdiğini bildiğinden akli da dağınıktı. İçinde bir rahatsızlık vardı. Yaşadığı hayatı sevmiyordu. Carl'ın suçlu olduğuna karar verdi; kocası onunla hiç konuşmuyor, çocuklarıyla hiç oynamıyordu. Dırdır ve yakınma kampanyasına girdi. Carl eve gelip de karısının dırdırlanmaya başladığını duyunca gezetesini bırakır, televizyonu kapatıp kollarını kavuştururdu.

«Peki, Lily, konuşalım. Ne konuşacağız?»

Lily bir an duralardı. «Ne bileyim canım... Sözgeli mi, bugün mağazada neler oldu?»

Uzun uzun düşünmeyi gerektiren bir soruydu bu.

«Haa, evet, gerçekten de bir şey oldu. Birtakım adamlar geldiler... Ellerinde kablolar, aletler falan vardı. Matkapla delikler açtılar, duvarları deldiler, bir saat kadar çalışıp kablo çektiler, sonunda arka odaya bir telefon taktılar.»

Lily sinirli bir gülüşle gülerdi. «Carl...»

Carl gazeteyi alırdı. «Bu kadar, Lily. Bugün olanlar bu kadar.»

Carl'ın çocuklarıyla ilgilenmediğinden de yakınıyordu Lily. Sözelimi Carlos fıstık ezmesi sandviçle bisküviden başka bir şey yemiyordu. Doğru dürüst yemek yemeye alışmalıydı. Carl konuyu kapamaya çalışırdı. «Zarar yok, Lily, zarar yok. Fıstık ezmesi seviyorsa fıstık ezmesi yesin.» Ancak arada bir, Carlos tabağındaki yemeği yemeyeceğini bildirince yerinden kalkıp çocuğu odasına götürür ve belindeki kemerle döverdi. O zaman da Lily ellerini oğusturarak ağlayıp sızlardı. Carl karısına boş boş bakar, «Peki ama istediğin nedir?» diye sorardı. «Çocuk yemek yemeye alışmalı diyen sen değil misin? Ne istediğini hiç anlayamıyorum, Lily.»

Lily de onun kadar inatçıydı, yakınmaktan vazgeçmedi. Her geçen yıl sesi biraz daha cırtlak, biraz daha tiz çıkıyordu. Sonunda Carl ağabeyisini eve çağırdı, ikisi birkaç arkadaşla beraber üç ay çalışarak garajın üstüne bir oda yaptılar. Banyosu da olan geniş, aydınlık bir oda. Carl oraya taşındı. İşten gelince ailesiyle yemek yiyor, sonra da odasına kapanıyordu. Anahtarı kimseye vermiyordu. Kafasını dinleyerek gazete okuyabileceği, televizyon seyredebileceği, gövdesine uzanan çekingen bir el tarafından rahatsız edilmeden uyuyabileceği bir yer bulmuştu. Lily bağırp çağırıdıkça, «Bak,» diyordu, «evin var, çocukların var. İstedığın parayı veriyorum. Bir yere giderken birlikte gidiyoruz, kimsenin bir şeyden haberi yok. Neden yakınıyorsun anlamadım.» Mira'nın Lily'yle tanışıp göz alıcı kılığından ötürü merakla kapılması o günlere rastladı. Görünüşe bakılırsa, Lily erkeklerin dikkatini çekmek için yapıyor değildi bunu. Kadının kendi kocasını baştan çıkarmak için uğraştığı hiç aklına gelmedi.

Mira'nın hayatı bambaşkaydı. Yeni düzenine, rahata alışmıştı artık. Yalnız sabahlar kötüydü. Yataktan çıkmak istemiyordu. Norm ona sesleniyor, omuzunu sarsarak uyandırıyor. O zaman Mira sarsak adımlarla aşağı iniyor, önündeki kahveyi kavrayarak sızmaya hazır ayyaşlar gibi oturuyordu masada.

Çocuklar da keyifsiz oluyorlardı sabahları. Önlerine konan kahvaltıyı beğenmiyor, yumurta biraz fazla ya da az pişmiş olsa yemiyorlardı. Bazı gün kızarmış ekmek diye tutturuyor, bazı gün küçük sandviç ekmeklerinden istiyorlardı. Onlar şanssızlıklarından, yaşadıkları şu kötü hayattan ötürü yas tutarken Mira, yukarı çıkıp giyiniyordu ama çocukları otobüse bindirip döndüğünde ikisinin kahvaltısını da çöpe dökmek zorunda kalıyordu çok kez.

Dönüşte, yağlı tavayla, dağınık sofrayla boğuşmak anlamına gelen o sıkıntılı saattan sonra, temizliğe girmek gerekiyordu. Öğleden sonra biraz daha rahattı. Bir yandan borç ödedikleri halde eve epey para giriyordu ve Norm'un para harcamaktan kaçınmadığı tek yer mobilya mağazalarıydı. Onun için de öğleden sonra ya dekorasyon tasarıları yapıyor, ya da eşya, halı, perde, lamba, resim gibi şeyler almaya çıkıyordu. Ev dolmaya başlamıştı yavaş yavaş. İşler de çoğalmıştı. Mira büyücek bir kartoteks kutusu ve bir deste kart aldı. Her kartın üstüne yapılması gereken işlerden birini yazıyor, hepsini ayrı ayrı bölmelere yerleştiriyordu. CAM SİLMEK başlığını taşıyan bölmede her oda için ayrı bir kart vardı. Bir odanın camlarını silince karta tarih atıyor, o kartı bölmenin en arkasına yerleştiriyordu. EŞYA Cİ-LALAMAK, HALI SİLMEK, PORSELENLER bölmeleri de aynı şekilde düzenlenmişti. Yemek odasındaki büfede duran porselen takımları belli aralıklarla çıkarıp elde -bulaşık makinesine konmayacak kadar değerliydi o tabaklar- yıkıyor, sonra da yerlerine yerleştiriyordu. Mutfak dolapları, kitaplıklar aynı yöntemle temizleniyor, her şey düzenli aralıklarla elden geçmiş oluyordu. Günlük işler için kart tutmuyordu, yalnızca büyük işler içindi o. Böylece her gün yatakları toplayıp mutfağı temiz-

ledikten, kullandıkları iki banyoyu ovup parlattıktan sonra bir odanın temizliğini yapıyor, camları, bibloları siliyor, örümcek alıyor, halıları elektrik süpürgesiyle temizleyip açıkta kalan tahtaları cilalıyordu. Böyle yapmakla işlerin birikmesini önleyebileceğini anlamıştı. Evi baştan aşağı temizlemek tam iki hafta sürüyordu -on iş günü-. Hafta sonlarında temizlik yapmıyordu. Mutfak dolaplarındaki bütün kap kacağın temizlenmesi gibi olağanüstü işler yılda iki kez yapılıyordu. Perdelerin yıkanması da öyle. Aslında eski kadınların da uyguladıkları bir yöntemdi. Kartları olmasa bile, kendi annesi de aynı şekilde idare ederdi evlerini. Üstelik o çamaşırları elde yıkar, çarşıya pazara gidip gelirken iki kilometre yol yürürdü.

İşini bitirdiği zaman büyük bir rahatlık, bir haz duyuyordu Mira. O zaman pahalı sabunlarla, banyo tozlarıyla yıkıyor, sonra pahalı bir losyonla bütün gövdesini oğuşturuyordu. Lüks içinde hissediyordu kendini. Kalın kadife sabahlığıyla dolabın önünde durarak öğleden sonra giyeceği elbiseyi, kılıfına uygun takılarla kokuyu seçmekten de haz duyuyordu. Sokağa çıkmak üzere giyinince evi dolaşır, sessizliğin, düzenin, güneşin altında parıldayan cilalı tahtaların da tadını çıkarırdı. Norm'un annesi kendi evindekini andıran fanuslu bir saat vermişti onlara. Saat başlarında büyük çanlar çalan, çeyrek saatlarda küçük çanlarla çınlayan bir saat. Tiktakları alt kattaki odaların hemen hepsinden duyulurdu. Mira saatin sesini dinleyerek dolaşırken, düzeni ve huzuru, temizliği, rahatlığı ta içinde duyardı. Oradan mutfaka geçer, güneşin açık raflarda dizili duran eski porselenlere, eşi olmayan antika tabaklara vuruşunu, yansımalarını gözlerdi. Bu güzellik onun eseri idi. Saat tiktak ederdi.

Alışverişe ya da bir dostuna gidebilirdi artık. Oğlanlar biraz daha büyüdüklerinden saat dörtte de dönse olurdu. Ne var ki eve girince sinirine dokunan bir şey bulurdu mutlaka. Çamurlu ayak izleri, yeni sildiği bir duvarda parmak lekeleri, kapkara bir havlu. Çocuklara bağırıp çağırır, onlar hiç aldırış etmezlerdi. Anlamıyorlardı; bunu biliyordu Mira. O temizliğin, o düzenin anneleri için her şey olduğunu anlamıyorlardı. Bunun için feda etmişti her şeyi.

Eve döndükten sonra yeniden çıkmak gerekiyordu genellikle. Oğlanların ya dışçıye, ya Küçükler Ligi'nin oyununa yahut izci toplantısına götürülmeleri gerekiyordu. Clark'ın keman dersleri vardı. Normie'nin ise borazan dersleri. Geceler eskisinden daha sakin geçiyordu. Norm çok kez geç saatlara kadar çalışıyordu. Çocukları erkenden yedirmek alışkanlığını edindi, bu alışkanlığı babalarının erken geleceği gecelerde de sürdürdü. Daha iyiydi böylesi; oğlanlar yemeklerini bitirip ödevlerinin ya da televizyonun başına geçebiliyorlardı. Çocuklar masada olmadıkları zaman Norm da daha güler yüzlüydü. Saat dokuzda işi bitmiş oluyordu Mira'nın. Norm televizyon seyrediyor, o ise, arada bir ekrana göz atarak kitabını okurdu. Norm çabuk yorulurdu, erken yatmaya alışmıştı. Mira odada yalnız başına oturmayı, uykuya dalan evin sessizliğini, dışarıdaki gürültüleri -bir köpeğin havlaması, çalıştırılan bir arabanın motor sesi- saatın, tiktaklarıyla ölçüp biçtiği geceyi dinlemeyi seviyordu.

Hava güzel olduğu zaman bahçede çalışıyordu. Baharda fidanlığa gider, menekşe, hercai menekşe, zerren, iris, primula, şebboy ve margarit tohumlarıyla, fidelerle döner, getirdiklerini ekşimtrak-tatlı bir kokusu olan toprağa dikerken büyük haz duyardı. Çevresine bakınarak bahçeyi nasıl düzenleyeceğini tasarlardı o arada. İncecik oymaları olan beyaz, demir koltuklar alacak, onları şuraya, şu özel bitkilerin, yalnızca kayaların arasına büyüdükleri için özellikle oraya yerleştirilen kayaların arasına dikilen bitkilerin yanına koyacaktı. Terasa şezlong, demir ayaklı cam masalar almıştı. Bir de kuş evi.

Norm'un yemeğe gelmediği ya da yemekten sonra bir toplantıya katılmak zorunda olduğu geceleri kitap okuyarak geçiriyordu. Oldukça geç bir saat, on bire doğru bir içki alır, ışıkları söndürüp karanlıkta otururdu. Hiç gecikmezdi Norm, en geç on ikide eve dönerdi ve garajdan mutfığa açılan kapının eşikinde tökezlerdi her zaman. Her tökezleyişinde, «Allah kahretsin, burada bir ışık bıraksan olmaz mı!» diye bağırdı. Yine de hiç bir gece ışık bırakmıyordu Mira.

Kocasına yemek isteyip istemediğini sorardı ama Norm hep tok geliyordu. Kendine bir içki doldurur, ışığı yakıp karısının karşısına otururdu.

«Günün nasıl geçti, Norm?»

«Eh işte.» Boyunbağını gevşetir, gömleğinin yakasını açar, yorgun görünürdü. O yanık vakası iyiye gidiyordu; allerjik kaşıntı diye düşündükleri şey bir iç hastalığının sonucu gibi görünüyordu şimdi. Zavallı Bayan Waterhouse... Bob'a yolladığı Bayan Waterhouse kan-sermiş meğer; çok yayılmış, hiç umut kalmamış artık. Işın tedavisi denenebilirmiş ama o da kadının çilesini uzatmaktan başka bir işe yaramazmış. Çocukları tedavinin yapılmasını istiyorlarmış yine de. Bu işin çok pahalıya oturacağını, ölümü geciktirmekten başka bir işe yaramayacağını o da anlatmıştı aileye, Bob da. Gelgelelim Bayan Waterhouse'ın çocukları diretiyorlardı; anneleri için ellerinden gelen her şeyi yaptıklarını bilmek istiyorlardı.

«Kadının ölmesini istedikleri için suçluluk duyuyorlar.»

O zaman öfkelenirdi Norm. «Neden böyle konuşuyorsun? Saçma! O insanları tanımadan nasıl söylersin bunu! Onların tek isteği anneleri için ellerinden geleni yapmak, keşke şunu da yapsaydık diye pişmanlık duymamak. Kadın öz anneleri yahu!»

Mira abuk sabuk dizeler kurmaya başlamıştı son zamanlarda. Bunları aklından geçiriyor, hiç birini yazmıyordu. Ne düşündüğünün farkında bile değildi çok kez. Kocasıyla konuşurken yine onlardan birini sıralıyordu.

Kimi kuşlar uçar, kimi kuşlar batar, kiminin aklı sakar. «Yaptıklarının yararı olmayacağını bildikleri için söylüyorum. Yararı olmayacağını bile bile yaptıracaklarsa tek bir nedeni olabilir: Suçluluk duygularından kurtulmak. Suçluluk duymalarına yol açan da annelerinin ölümünü istemeleridir olsa olsa. Besbelli.»

Norm, «Saçmalama.» diye söylendi hırsla. «Herkes senin gibi değil. Bazı insanlar çok bakır amaçlarla hareket ederler. O insanlar da sevdikleri biri için ellerinden geleni yapmaya çalışıyorlar. Hepsi bu.»

Sevgi, sevgi, Tanrı aşkına, hepimiz öldürürüz sevgi adına.

Mira'dan karşılık gelmeyince Norm konuyu değiştirdi. «Bugün Maurie Sprat uğradı. Hatırlar mısın onu? Sanı-

rım senden iki yıl önce girmişti üniversiteye. Kardeşi bizim sınıftaydı. Çok iyi basketçiydi Lennie. Maurie'nin dediğine bakılırsa şimdi bir alüminyum fabrikasının -ve şirketin- genel müdür yardımcısıymış.» Bir kahkaha attı. «Hay allah, o sıska Lennie Sprat başarılı bir iş adamı olsun! Maurie bir 'cilt sorunu' olduğu için geldi bize. Cilt sorunu! Hah, herifin kafasında tek saç kalmamış, cilt sorunu diyor! Bir görsen, kafa değil bilardo topu! Gazoz ve meyve suyu üreten bir fabrikada çalışıyormuş. Çok yararlı bir şey öğrendim ondan. Sunshine Meyve Suları Transcontinental Konservelik'le birleşiyormuş. Meyve sularını konserve kutusunda sürecekler piyasaya. Ben de biraz açılırım belki.»

«Açılmak mı?»

«Yeni şirketin hisselerinden birkaç tane alabilirim.»

«Haa!»

Sessizlik.

«Ya sen? Sen ne yaptın bugün?»

«Temizlik. Bu odayı temizledim. Baksana... Pırıl pırıl.»

Norm çevresine bakındı. «Doğrusunu istersen farketmemiştim.»

«Bahçeye çiçek de diktim.»

«Çok güzel.» İyicil, babacan bakışlarla gözlüyordu karısını. Mira'nın öyle basit, öyle tatlı bir hayatı vardı ki! Çiçek dikmek gibi işlerle uğraşabiliyor, bundan zevk alabiliyordu. Çünkü o, bu olanakları sağlıyordu karısına.

Sordu küçük adam küçük kadına,

Bütün gün ne yaptın bir başına?

Bütün işin oyun oynamak

Tozları oradan oraya kakmak

Sen çay içip şarkı söylersin keyfince

Ben kirayı düşünürüm ay başı gelince.

Gırtlığını temizleyerek aklında Aile Konuları diye adlandırdığı noktalara geçti :

«Normie bugün top oynarken bir cam kırdı.»

«Umarım camın parasını haftalıklarından keseceğini söylemişsindir!»

«İsteyerek yapmadı, Norm.»

«Öyle de olsa. Sorumluluğun ne olduğunu öğrenmesi gerekir.»

«Peki, Norm. Baban böylesini uygun görmüş de...»

«Neden her zaman beni sokuyorsun araya? Neden hep kötü kişi ben oluyorum. Çocuğuna senin de sorumluluk aşlamak isteyeceğini sanırdım! Oğlan parayı sokaktan topladığımızı sanıyor. Ya da ağaçtan!

**Bahçemde bir para ağacı var
Tepeden tırnağa çiçek açar
Ben beller sularım ve bakarım ağacıma,
Ama çiçekler düşmez kucağıma
Komşu kadınlar kıskanır servetimi
Ben paralara süremem elimi
O ağaçta açan küçük dolarlar
Hep Doktor Norm'undur, o toplar.**

«Peki, Norm. Haa, Clark da matematikten pekiyi almış.»

«Çok güzel.» Norm ayağa kalkıp esnedi. Yorulmuştu. İçki bardağını masanın üstüne bıraktı. «Ben yatacağım. Yarın önemli bir gün.»

Yarın önemli bir gün. Mira kocasının banyodan çıktığını, yatak odasındaki ışığın söndürüldüğünü duydu. Yerinden kalkıp içki bardağını aldı. Masayı sabahlığının koluyla silerek yuvarlak izi yok etti. Norm'un bardağını mutfığa bıraktıktan sonra kendine bir konyak daha koyarak ışığı söndürdü. Elinden geldiği sürece, Norm'la aynı saatte yatmamaya çalışırdı.

8

Yarın önemli bir gün. Mira bunun nasıl bir şey olabileceğini merak etti. Onun bütün yarınları önemliydi. Sözelimi yarın oturma odasıyla boğuşacaktı. Öte yandan, hiç bir gün önemli değildi. Önemli bir gün nasıl bir şey olurdu acaba? Mira bunu gözlerinin önüne getirmeye çalışınca aklına gelen, erkenden arabaya atlayıp aklına esen bir yere, belki Manhattan'a falan sürmek,

orada -ne bileyim canım- belki bir müze gezmek, belki vapura binip adanın çevresinde dolaşmak gibi bir şey oluyordu. İşe falan aldırmadan, her şeyi yüzüstü bırakarak. Eve saatında dönmeyip çocuklar başlarının çaresine baksınlar diyerek. Geç bir saatta, Norm'un dönüşü kadar geç bir saatta, hafif dumanlı bir kafayla girmek eve.

Hayır, öyle bir şey yapmazdı elbette. Yapmak istediği de yoktu. Çocuklar üzülür, kaygılanırlardı. Norm kendi üstüne düşeni yaptığına göre o da görevlerini yerine getirecekti. Getiriyordu.

Kimi akşamlar konuşmaları başka türlü oluyordu. Norm eve her zamankinden biraz erken gelir, enikonu neşeli görünürdü. O akşamların özelliğini hemen anlardı Mira. Anlar ve içine sıkıntı basardı. Norm'a gününün nasıl geçtiğini sorunca kocası tatlı ve özel bir gülüşle gülümserdi. «Ya küçük anne ne yaptı bugün?»

Norm'un onu eşsiz bir anne olarak gördüğünü biliyordu Mira. Bunu karısına söylemiş değildi ama başkalarına söylediğini çok duymuştu. Çocukları azarlarken de sık sık aynı cümleyi kullanırdı. «Neden yaramazlık edip de annenizi üzüyorsunuz? Onun eşsiz bir anne olduğunu farketmiyor musunuz?» O, çocuklarına karşı sabırlı ve anlayışlı olmayı hiç beceremiyordu. Oğlanlar da onun evde olduğu günler masaya mutlaka bir şeyler döküyorlardı sanki; okuldaki küçük bir felaketten ötürü ağlayarak eve döndükleri günlerde Norm mutlaka evde bulunuyor, onları küçümseyen bakışlarla süzüyordu. Norm küçük annenin neler yaptığını sorunca Mira'nın içinde sert bir topak, kaskatı bir yumru beliriveriyordu. Ve hep aynı gülüşle gülümserdi Norm; hem çapkın, hem babacan bir gülüş. Bir erkek, kucağına tırmanan bir kız çocuğuna öyle gülerdi. Bu gülüş her zaman Mira'nın kızarmasına, hiç değilse yüzünün yanmasına yol açar, kemküm ederek kuzu pırzolasının çok pahalandığından ya da temizleyicide Bayan Stillman'a rastladığından yahut okul-aile birliği toplantısından söz ederdi. Zinada acemi olan kadınların al basmış yüzü ve tutuk konuşmasıyla konuşurdu ama Norm bunu hiç farketmiyordu sanki. Ya da dispansere sık sık alınıp atılan resepsiyonistler, daha doğrusu resepsiyonist adayları gibi, o soru

sormaya başlayınca karısının elinin ayağına dolanmasını olagan görüyordu. O dosdoğru sorular sormaya başlayınca kıkırmızı olup, fısıltılı bir sesle vajinal kaşıntılarını anlatan genç kadınlar da kızarırlardı.

Mira'nın anlattığı önemsiz olayları sabırla, hoşgörüyü dinler, ona olan sevgisini göstermek için anlatacaklarını bitirmesini beklerdi. Sonra da sevecen bakışlarla bakarak kalkıp gerinir, gerçekten soru sorarmış gibi, «Sen yatacak mısın?» diye sorardı. Mira bazan, «Henüz uykum gelmedi,» ya da «Gazeteye bir göz atmak istiyorum,» derdi ama Norm elini uzatırdı ona. Böyle durumlarda yerinden kalkıp kocasının elini tutmak, onunla birlikte yatağa girmek zorunda olduğunu o da biliyordu, Norm da. Başka çare yoktu. Hiç bir yerde yazılı olmayan bir yasaydı bu. Belki de yazılı bir yasaydı; Mira hiç istemese de... kocası onun gövdesini kullanmak hakkına sahipti. Uslu uslu kalkardı yerinden, için bulansa da. Bazan, *droit de seigneur* töresi gereğince soylu efendinin yatağına sürüklenen köylü kızlara benzetiyordu kendini. Satın alındığını, fiyatının da ödendiğini hissediyordu. Bu ev, bu eşyalar ve o, hepsi kocasının malıydı; kağıtlarda yazılıydı öyle olduğu. Mira yerinde dikilip beklerken Norm kapıları ve ışıkları kapatır, sonra da gelip karısının beline sarılarak onu yukarı, yatak odasına götürürdü. Karısının isteksizliği hoşuna gidiyor gibiydi.

Mira her zamankinden başka türlü hareket ettiğini farkedirdi öyle gecelerde. Bazan, sokakta ya da berberde, aynı şekilde hareket eden başka kadınlar da görüyordu; kollarıyla bacakları, boyunları ödünç alınmış, özenle korunması gereken porselen eşyalar yahut başka birine ait olan kuyumlar gibi. Hareketler kaslarla kemiklerden kaynaklanmıyordu da dışarıda çalınan bir müziğe uygun olarak biçimleniyordu sanki. Bu gövdeler kas, kemik, yağ ve sinir dokularının birleşmesiyle ortaya çıkmış değildi. Onlar şeyhin huzurunda oynamak üzere getirilen, sıcak banyolarda yıkanıp kokulara batırılan, yumuşak, pürüzsüz tenleri olan cariyelerdi. Gövdeleri, yalnızca efendilerine ait oldukları için, yalnızca onun gözünde varolan gövdelerdi. Bliss de öyle hareket ederdi durmadan şarkı söylemeye başladıktan sonra. Mira onun söylediği şarkıya uyarak hareket ettiğini sanmıştı. Kendi

hareketlerinin nasıl gözüktüğünü bilmiyordu, ama öyle hissediyordu kendini.

Norm kendi yatağına yatmalarını isterdi hep. Ve her zaman prezervatif kullanırdı. Mira'nın diyaframı bir kütuda çürüyüp gidiyordu. Norm o kauçuk parçasıyla uğraşırken -nedense hep güçlük çekerti- Mira çaresizlik duyguları içinde beklerdi. Kocasını biraz sonra yanına uzanır, bir göğsünü dudaklarının arasına alarak canını acıtınca kadar emerdi. O zaman Mira adamın kafasını merdiven eliyle. Norm bu hareketin ben hazırım anlamına geldiğini sanarak kadının üstüne abanır ve işini birkaç saniyede bitirirdi. Başını arkaya atıp gözlerini yumardı o zaman; elleri karısının üstünde, ancak kafası çok uzaklarda olurdu. Mira onu acı bir alayla gözlerken acaba kimi düşünüyor diye merak ederdi. Hangi film yıldızını, hangi hastasının bedenini. Sevişirken karısına hiç bakmazdı Norm. İşini bitirir bitirmez de hemen kalkar, doğru banyoya geçerek uzun uzun yıkanıp temizlenirdi. O döndüğünde Mira kendi yatağına geçmiş olurdu. Norm, «İyi geceler, sevgilim,» deyip yatağına uzanır, başını yastığa koyduğu anda uykuya dalar. Mira yattığı yerde uzun uzun uğraşarak mastürbasyon yapar, orgazm olurken de nedenini anlayamadığı acı gözyaşları dökerdi. Çünkü o anda, bedenine yayılan gevşekliğin dışında müthiş bir boşluk duyardı; korkunç ve umarsız bir boşluk.

Geçen yıllar boyunca cinsel konulardaki bilgisi biraz artmıştı. Birkaç ay boyunca Norm'un biraz daha sevecen davranmasını rica etti ama Norm her türlü değişikliğe karşıydı. Yaptığından fazlasını yaparsa zevkini azaltacağını savunuyor, ancak 'Fellasyo' denilen bir yolu denemeyi kabul ediyordu ama Mira da ona karşıydı. Kesinlikle. Norm benim hoşuma giden şey onun da hoşuna gidiyordur diye düşünüyordu herhalde. Öyle değilse, kadınların büyük çoğunluğu gibi Mira da frijid olmalıydı. Mira onu değiştirmek çabalarına son verdi. kocasıyla yatarken çektiği sıkıntıyı azaltmanın yollarını aradı. Olayın dışında kalmak, kocasının yaptığı işle hiç ilgilenmeyip başka şeyler düşünmek istedi. Gelgelelim Norm'un kafası göğsüne yapışınca öyle güçlü bir öfke duyuyordu ki başka bir şey düşünmesine de olanak

kalmıyordu. Ve eylem ne kadar kısa sürerse sürsün, kullanıldığını, kirletildiğini hissediyordu. Bu duygu her ay, her yıl biraz daha güçleniyordu. Norm'un yatmak istediğini gösteren belirtileri farkedince dehşete kapılıyordu. Neyse ki o belirtiler de git gide daha seyrek görülüyordu artık.

9

Mira'nın arkadaşları için de değişen pek çok şey vardı. Paula'yla Brett boşanmışlar, Paula eski kocasına çok benzeyen yalnız ondan daha zengin ve biraz daha canlı bir adamla evlenmişti. Roger'la Doris de boşanmışlardı. Doris üzgündü, kırgındı; bütün gün bir devlet dairesinde çalışıyordu. Samantha canının sıkıldığını, işe gireceğini açıklamıştı büyük bir neşeyle. Mira dehşete kapıldı, Hughie üç yaşındaydı henüz, Fleur de ancak altısında olduğuna göre bebek sayılırdı. Samantha'yı açgözlülükle suçladı sessizce. Sam artık saçını boyamaktan vazgeçmiş, yanaklarını da doğal renginde bırakmaya başlamıştı ama o kurgulu bebek yürüyüşüyle yürüyordu hâlâ. Ve başına gelenlerin ardı arkası kesilmiyordu. Fleur okulda hastalanmış, yüksek bir ateşle eve gelen çocuğa komşu bakmıştı. Aynı kadının bakımı altında olan Hughie de ağaçtan düşerek bileğini kırmış, Samantha oraya gidip doktorların istedikleri izin belgesini imzalayınca kadar hastanede saatlarca acı çekmişti. Mira bunları duydukça dudaklarını büzüyordu. Sam evinde oturmadığı için oluyordu bütün bunlar. Evinde kalıp çocuklarıyla ilgilense bu olaylar bu kadar ağır sonuçlar doğurmaz, belki de hiç olmazdı. O, yani Mira, üç yaşında bir çocuğun ağaçta oynamasına izin vermezdi. Sam telefon edip de son felaketi anlatmaya başlayınca, kınayan bir havayla, soğuk bir sesle konuşuyordu Mira.

Sean'le Oriane Bahama adalarına taşınarak bir tekne almışlardı. Gelen mektuplara bakılırsa, Sean'in babasından kalan parayla krallar gibi yaşıyorlardı. Martha üniversiteye başlamıştı. Önce dinleyici olarak girmiş, başarılı olabileceğini görünce kesin kayıt yaptırtmıştı. Avukat olmak istediğini söylüyordu. Mira bunu duyunca dudaklarını büzdü yine. Gülünçtü canım. Norm da aynı ka-

nıdaydı. Martha stajını falan bitirince otuz yedi, otuz sekiz yaşında olacaktı. Baroya yeni katılan orta yaşlı bir kadın avukata kim iş verirdi? Hukuğu bitirmeyi bile başaramayacaktı. Mira onun sözlerine inanıyordu. Bu sözlerin doğru olduğunu anlamak için çevreye bakmak yeterdi. «Eh,» dedi yine de, «oyalanıyorsa...» Mutsuzluğunun gerçek nedenini dile getirmiyordu. Arkadaşlarını kaybettiğine üzülüyordu aslında. Ortalıkta kimse kalmamıştı. Kimi çalışmaya, kimi üniversiteye başlamış, kimileri de yokolmuşlardı. Birbirlerini ancak akşamları görebiliyorlardı. Derken, buna da son veren bir şey oldu.

Fikir Lily'den çıkmıştı. Nicedir bir yere gitmemişti Lily; arkadaşları Sandra'yla Geraldine de aynı şeyi söylüyorlardı. Bir gece hepsi, bütün eski dostlar toplansalar da bowling oynamaya gitseler güzel olmaz mıydı? Martha ve George, Samantha'yla Simp, Mira'yla Norm, Lily'yle Carl ve iki yeni çift; Carl'la Lily'nin eski arkadaşları. Eğlenceli bir gece olacağı benziyordu. Herkes katıldı.

Oyundaki sıralarını savınca bowling salonunun barına geçerek tepsiler dolusu içki getiriyorlardı. Mira arkadaşlarıyla birlikte olmaktan hoşnuttu. Biraz yorgun ve gergin görünen Samantha'ya baktı. Belki gergindi ama evdeki son felaketi her zamanki taşkın havasıyla anlatıyordu. Simp de her zamanki yapışkan, senli benli tavrıyla konuşuyor, martinileri peş peşe yuvarlıyordu. Ancak o, içkili olduğunu hiç belli etmeyen insanlardandı. Martha mutlu görünüyordu. Çok ince, çok ufak tefek bir kadındı Martha; porseleni andıran bir teni, iri mavi gözleri vardı. Belki o saf çocuk görünüşünden ötürü, konuşmasını duyan dehşete kapılırdı çok kez.

Kocasından söz ederek, «Bir boka yaramaz,» diyordu kahkahalarla. «Kafa kafa değil ki! Yanlış yapıyorsun dedim ama hiç dinlemedi. Merdivenden inip iki adım geriden bakayım demedi. Son parçayı yerleştirirken bir de baktı ki hepsi çarpık. Elindeki parça trabzana paraleldi neredeyse. Ey Tanrım!» Gülüyordu. «Bağırdım çağırdım, ama ne yararı var ki?»

George karısına anlamsız bir yüzle bakıyordu. Samantha arkadaşının kocasını bu sözlerle eleştirmesinden tedirgin olmuştu. Martha her zamanki şakacı tavrıyla

konuşsaydı hepsi gülüp geçerlerdi ama sesinde gerçek bir öfke seziliyordu bu akşam. Her sözün altını çiziyordu.

Sam, gönül alıcı bir sesle araya girdi. «Eee, George marangoz değil şairdir. Simp de geçende bir avizeyi asamadı. Sonunda babam geldi de yardım etti. Hatırlıyor musun, Simp?»

«Asmasına tek başıma da asardım, Sam. Hughie bıraksaydı. Oğlan vidaları alıp bir yana atıyordu boyuna.»

«Yapma, Simp!»

«Doğru söylüyorum!» Neredeyse ağlamaklı olmuştu Simp. «O çocuğun el atmadığı şey yok.»

Mira, «Hiç değilse George gayret gösteriyor,» dedi. «Norm onu da yapmaz. Geçen hafta venedik pancurlarından birinin ipini değiştirmek gerekti, meretle tek başıma boğuştum. Norm da futbol maçını izledi.»

Carl, «O bütün hafta çalışıyor,» dedi gevşekçe.

Mira sert bir sesle karşılık verdi. «Ya ben ne yapıyorum?»

Carl onu hiç duymamış gibi sürdürdü, «Üstelik öyle yaparak hem maçı, hem de senin güzel poponu izlemek fırsatını bulmuş.»

George, beceriksizliğinden ötürü çıkan bu çekişmenin dışında kalmıştı. Hemen her konuşmanın dışında kalırdı zaten. Konuşacak olursa kadınlarla konuşurdu. Büyük bir şirkette, niteliği belirsiz bir işi vardı. Boş zamanlarında şiir yazar, ancak yazdıklarını kimseye göstermezdi. Tavanarasında kendine bir yer yapmış, evde olduğu saatların çoğunu orada geçirmeye başlamıştı. Mistik kitaplar koleksiyonunu da orada saklıyordu. İki çocukları, Martha'nın sövüp saymadan, bir iki tekme atmadan ayak basmadığı dokuz yıllık bir arabaları vardı. Erkeklerin hepsi, kadınların da bazıları George'un garip bir adam olduğunu savunurlardı. Çünkü o erkeklerle birlikte mutfığa kaçıp otomobil ve futbol konularını konuşmaz, hep kadınların arasında otururdu. Bazan onlarla konuşur, daha çok daha sessizce dinlerdi. Mira'ya kadınları erkeklere yeğlediğini söylemişti; daha canlıydılar onlar, daha ilginç, daha duyarlıklı. Başka kişilerle ilgileniyorlardı; erkekler ilgilenmezlerdi oysa. George konuşmaya başladı mı eninde sonunda mistik doktrinlerden birine getirirdi sözü. Kabala'lardan ya da Veda'lar-

dan söz edebilirse saatlarca konuşurdu. Kimse ilgilenmezdi anlattıklarıyla; kimse onu dinlemezdi. Bütün bunlar erkekliğini zedelemeye yetmezmiş gibi, vücudunu da tel askıya asılmış bir takım elbise gibi taşırdı. Kolları sallanır, dizleri bükülür, çok zaman, yüzüstü devrilebileceği izlenimini uyandırırdu. Mira, bu adam bir vücuda sahip olduğu için utanç duyuyor diye düşünürdü. Tavanarasına sığındığı zaman o vücuttan kurtuluyordu mutlaka. Oysa dansetmeyi severdi George. Çok da iyi dansederdi. Martha'nın dediğine bakılırsa yataktaki becerisine de diyecek yoktu.

Mira kocasıyla arasındaki durumdan ötürü dert yanınca, Martha, «Bir de George'u dene,» demişti. «Ciddi söylüyorum. Çok ustadır.» Mira inanmaz bakışlarla bakmıştı arkadaşına. Bir kadının kocası için böyle bir söz ettiğini ilk kez duyuyordu. Martha, «Bizim cinsel sorunumuz benim yüzümden doğuyor,» diye sürdürdü. «Sevişmeye bayılıyorum ama orgazm olamıyorum.»

«Mastürbasyon yaparsan?»

«Yapamıyorum. Ne yapsam orgazm olamıyorum. George bana yardım etmek için saatlarca uğraşmaya razı ama boşuna. Hiç bir şeyin yararı yok. Bir psikiyatra gideceğim belki de.»

Oyunda sıralarını savuşturduktan sonra öbürlerinden biraz uzağa oturdular ikisi.

Mira eleştirici bir havayla söylendi. «Llly'nin dostları tuhaf insanlar.»

«Evet, çok değişik insanlar doğrusu.» O iki çifti kaçamak bakışlarla incelediler. Harry kısa boylu, şişman, renksiz bir adamdı. Yasa dışı bir iş yaptığı söylenmişti -müşterek bahis mi oynatıyordu öyle bir şeydi işte- ama filmlerde gördükleri gangsterlere hiç benzemiyordu. Çok yorgun ve üzgündü sanki; gözkapaklarını güçlükle kaldırıyordu. Tom iri bir erkekti; kasları gelişmiş, boyu uzundu. Gövdesini ağır işlerde kullandığı izlenimini uyandırıyor. Esmerdi, ona yabancı olan kişilerden uzak duruyor, onları öfkeli bakışlarla süzüyordu. Karısında da aynı soğukluk görülüyordu. Bedenine yapışan ince bir kumaştan dikilmiş simli mavi elbise giymişti kadın. Vücudu güzeldi. Mavi saten pabuçlarını çıkarıp bowling ayakkabıları giymişti ama mavi satenler de yerde, lame

çantının yanında duruyordu. Boyalı sarı saçlarını tepesine toplamıştı. Takma kirpikleri bile vardı. Bowling oynamak için garip bir kılık seçmişti doğrusu.

Lily topu savurarak tahta şişelerden üçünü devirmeyi başardı, sonra da içini çekerek Martha'yla Mira'nın yanına oturdu. O da partiye gidecekmiş gibi giyinmişti. Pantolonunun üstünde beyaz saten bluz, saçında beyoğlu taşlarıyla bezenmiş taraklar.

Martha, «Geraldine bitirim kız,» diye söylendi.

Geraldine de kocası gibi kısa boyluydu. Biraz topluydu ama vücudu biçimliydi. Korkunç bir enerjisi vardı. Konuşması, topu tutuşu, savuruşu bitmez tükenmez bir enerjinin belirtileri gibi görünüyordu insana.

«Öyledir,» dedi Lily. «Bütün erkekler aynı kanıda.»

Mira kadını dikkatle izledi. Ne demekti bu? Geraldine'in ne özelliği vardı da erkeklerin hepsinin ilgisini çekiyordu? Öbürlerinden güzel değildi. Lily'nin yanında çirkin kalırdı hatta. Mira'nın kanısınca fazla topluydu. Mira'nın gördüğü bazı kadınlar gibi kalça kıvrırmak, göğüslerini gerip ortaya çıkarmak alışkanlığında da değildi. Yine de erkekler büyülenmişçesine bakıyorlardı ona.

«O adam... Adı neydi, Lily? İri yarı olanı...»

«Tom.»

«Evet, Tom. O nefretle bakıyor Geraldine'e.»

«Evet.» Lily içini çekti. «Tuhaftır Tom. İyi kız Geraldine : fıkır fıkırdır, eğlenmeyi sever. Oysa Tom... Ne bileyim? Bunların hepsi eski mahalleden. Carl, o, Tom ve Harry hep birlikte büyümüşler. Yalnız Geraldine onlardan küçük tabii. O adamların hepsi biraz tuhaftır. Hepsi eski kafalı. Carl da kötüdür ama Tom hepsinden beter. Nasıl yaşanacağını bilmezler onlar. Yalnız öldürmeyi bilirler. Yine de Harry Geraldine'e pek kötü davranmaz. Yalnız arada kapıya siyah bir araba dayanır, Mafia suratlı bir takım adamlar kızı korkuturlar. Harry'nin başına dert oluyorlar zaman zaman. Sandra çok zavallı. Hiç evden çıkmaz. Tom eve kilitliyor onu. Bu geceyi düzenlemenin bir nedeni... Sandra'ya birazcık eğlenme fırsatı vermektir.»

Mira, «Gerçekten kilitliyor mu?» diye haykırdı. «Ciddi mi?»

«Eh... Farmington'da küçük bir evde oturuyorlar, en

yakın dükkan altı kilometre uzakta, Sandra'nın arabası yok...»

«Arabaları olan arkadaşları vardır.»

Lily gözlerini kaçırdı. «Vardır herhalde.»

Geraldine başarılı bir atış yapmıştı. Havaya sıçrayarak ellerini çırttı, Carl'a pırıl pırıl gözlerle bakıp haykırmaya başladı. «İyi oynuyorum, değil mi, Carlie? Nasıl ama!» Derken Carl'ın yanında duran George'a koşarak ona sarıldı, ardından da Samantha'ya. Sırada oturan üç kadının yanına gidip o da aynı sıraya çöktü.

«Nasıl attım ama! Gördünüz mü?»

Sıcak bakışlı ela gözleri insana dosdoğru bakıyordu, gülerek bakıyordu. Bowling oyununda acemi olduğundan, oyununu ilerletmeye çalıştığından söz ediyordu neşeyle. Öbürlerinin atışlarını da izliyor, biri iyi bir atış yaparsa alkışlarken kötü atışlardan sonra bir 'Ayyy! çekiyordu. Atış sırası yine ona gelince ta-ta-dam ta-ta-dam diye söylenerek yerini aldı.

Aslında hiç farkında değildi ama çeşitli duyguların odak merkezi olmuştu Geraldine. Herkes ona bakıyor ve belirli bir duyguyla tepki gösteriyordu. Samantha kadının neşesini, yapmacıksız tavrını kıskanmıştı. Ancak Simp'in Geraldine'e gösterdiği tepkiyi beğenmiyordu. Mira'yla Martha'nın yanına sokularak. «Bana kalırsa bununkisi umutsuzluk,» dedi. «Ne yapacağını bilmeden çırpınıyor.» Martha'yla Mira da aynı kanıdaydılar. Gelgelelim Mira Geraldine'nin çok saf ve suçsuz olduğuna inanıyordu. «Öyle olması daha da tehlikeli,» dedi. «Yazık. Ona baktıkça üzülüyorum.»

Martha gevrek bir kahkaha attı. «Saf olan sensin asıl! O içten hesaplı kızışmış kancığın biri be.»

Lily, «O kadar da değil,» diye söylendi usulca. «Yalnız ilgi çekmekten hoşlanıyor. Öteden beri öyledir. Kötü bir niyeti yok.»

Martha, «Bitirim!» dedi. «Ben çok sevdim. Yine de hesapçı kancığın teki!»

Erkeklerin tepkileri sessizdi. Simp kadının herkese aynı davrandığını farketmezmiş gibi yaklaşıp beline sarıldı ve yüzünü onun yüzüne yaklaştırarak yavaş yavaş güldü. Norm Geraldine'den uzak durmaya özen gösteriyorsa da gözleriyle izliyordu kızı. Carl da uzak du-

ruyordu ama Geraldine yanına sokulursa gülümseyerek omuzuna sarılıyordu. Ne var ki Tom'un bakışlarındaki güçlü öfke hiç silinmiyordu. Geraldine bir ara ona yanaşıp şakalaşmaya başlayınca birkaç söz söyledi tükürürcesine, sonra da sırtını çevirip yürüdü. Harry sıraya oturmuş, her şeyi hafif ve uykulu bir gülüşle izliyordu. Karısı onun yanından geçerken mutlaka kocasına dokunuyor ya da sarılıyordu ama Harry hep o anlamsız gülüşle karşılık veriyordu Geraldine'e.

Oyunu bitirince salonun lokanta-bar bölümüne geçtiler yine. Lokanta uzun masalarla dolu çıplak bir yerdi. Bir duvarın önünde upuzun bir amerikan bar vardı. Yoksul görünüşlüydü, pek temiz olduğu da söylenemezdi. Norm dudaklarını bükerek baktı Mira'ya.

İşte senin dostların böyle yerlerde gezerler, diyordu.

Samantha, «Kadınlar kocalarının yanına oturamaz!» diye konuştu. Arkadaşların arasında eskiden beri geçerli olan bir kuraldı bu; konuşmaların daha canlı olması için başvurulmuş bir yöntem. Gelgelelim dostluklar o kadar eskimişti ki, karıları kocalarından ayırmak da pek bir şeyi değiştirmiyordu. Tom ateş püsküren bakışlarla baktı Sam'e. Karısını masanın ucuna oturttu, kendisi de Lily'yle onun arasına yerleşti. Kimseyle konuşmuyordu. Mira masanın öbür ucunda, George'la Harry'nin arasında kalmıştı. Geraldine doğru müzik kutusunun başına geçmiş, plak seçip para atmaya başlamıştı. Masadakilere bakarak seslendi :

«Dansetmek isteyen yok mu?»

Simp hemen fırladı. Başka çiftler de kalktılar. Norm, Samantha'yı kaldırdı. Masanın bir ucunda Sandra'yla Tom, öbür ucunda Harry'yle Mira kalmışlardı.

«Sen onlara benzemiyorsun ha?»

«Benzemek?»

«Ben de benzemem.»

Öyle mi?»

«Evet. Kuburda yaşarım ben. Görünüşümden belli değil mi?»

Mira eleştiren bakışlarla baktı.

«Bahse girerim ki kocan yatakta beş para etmiyor-
dur.»

«Ne demek istiyorsunuz, rica ederim!»

Harry, «Ben anlarım,» dedi rahatça. «Her zaman anlarım.» Uykulu gözleri oradan oraya dolaşarak garsonu arıyordu. Servis yapan kızla göz göze gelince bir içki daha istediğini işaretle anlattı. Sonra da Mira'ya döndü. «Benim yanımda bu kibar kadın havasına girmen gerekmez. Değmez.»

Mira içkisinden bir yudum aldı. Kendi de yadırgamıştı kibarlığını. Gözlerini masanın örtüsüne dikti.

Harry yine aynı rahatlıkla, yine o anlamsız yüzle, dudaklarını oynatmaya üşenircesine, usulca, boğuk bir sesle sürdürdü. «Yatakta ben de bir boka yaramam.» Mira'ya bakmıyordu bile; boşluğa bakıyordu. Bezgince. «Evet,» dedi, «zavallı Geraldine. Bilmiyordu. On altı yaşındayken vardı bana. Benimle evlen diye yalvardı, ben de evlendim. Zavalılık. Bir babası vardı, allahın günü döverdi bunu. O evden kurtulmak için evlenmek istedi. Ben yirmi beş yaşındaydım. Elimde büyümüştü, bizim sokağın kızıydı. Şimdi üç çocuk anası. Hele bir bak... Üç çocuk anasıdır demezsin. Kendi de çocuk daha. Gel gör ki benden ona hayır yok. Artık yok yani. Yıllardır böyle bu durum. Bir yolculuğa çıkıyorum, karımı telefonla arayayım diyorum. Sesini duyduğum an kendimden geçiyorum. Söylesem inanmazsın, pantolonum falan ıslanıyor. Benim yaptığım bir şey yok ha! Kendiliğinden oluyor. Ama kadın yanımdaysa bende iş yok. Geraldine'le ilgili bir şey de değil. Başka kadınları da denedim. Olmuyor.»

Bir plak bitip de çılgın bir rok başlayınca dansedenlerin hemen hepsi masaya döndüler. Simp Mira'yı kaldırdı, o da hemen fırladı. Geraldine de Carl'a yapışmış, twist mi, rock mu olduğu anlaşılmayan bazı hareketlerle ona yol gösteriyordu. Dans bitince Mira başka bir masadan iskemle çekerek Martha'yla Samantha'nın arasına oturdu. Harry masanın ucunda yalnız kalmış, duvarı gözlemeye koyulmuştu. Geraldine dur durak bilmiyordu. Erkeklerden hangisini eline geçirirse onunla dansederek uçuyordu havada.

İsmarlanan pizzalar geldi, Geraldine'den başka herkes atıştırmaya başladı.

«Yemek! Yiyin bakalım! Şimdi yemek düşünülür mü

be?» Kendi kendine dansediyordu Geraldine. «Harry! Hadi sen gel tatlım!»

Harry ona hiç bakmadan başıyla hayır dedi.

«Charlie?» Müzik yine değişmiş, bir slow başlamıştı. «Ahh! Bu benim en sevdiğim şarkı!» Geraldine ağlayacaktı neredeyse.

Sandra ona sevgiyle bakıyordu. Arkadaşına acıdığını belli eden bir sesle, «Seninle ben dansedeyim,» dedi.

Tom'un iri pençesi karısının koluna yapıştı, asılıp çekerek onu yerine oturttu.

Sandra, «Ayy,» diye haykırdı. «Üff!»

Tom emretti. «Sen otur bakayım oturduğun yerde.»

George ayağa kalktı. Yarısı yenmiş pizzasını bırakarak, «Ben seninle dansederim, güzelim,» diye mırıldandı iyiniyetle.

Geraldine ona yapıştı, birlikte sallanmaya başladılar. İçkiler tazelendi, pizzalar tüketilince dansa kalkan çiftlerin sayısı arttı. Siyah deri ceketler giyen, motosiklet miğferlerini ellerinde taşıyan birtakım delikanlılar girdi kapıdan. Hepsi bara yanaştılar. Norm anlamlı bakışlarla karısına baktı. Mira onunla göz göze gelmemeye çalıştıysa da çok kısa bir süre sonra oradan kalkmak zorunda kalabileceğini hesaplayarak sigarasıyla çakmağını masadan aldı ve çantasına koydu. Geraldine en sevdiği şarkıyı bir kere daha çalıyordu. Öbür çiftler yerlerine döndüler. Yalnızca George'la ikisi kalmışlardı pistte. Birbirlerine yapışmış durdukları yerde sallanıyorlardı. Martha az ötede oturan Sandra'ya eğilerek onunla konuşmaya çalıştı ama Sandra gözlerini tabağından ayırmaya bile çekiniyordu. Sorulan soruları çok kısa karşılıklarla geçiştirdi. Tom arada bir gözlerini Geraldine'den ayırıp karısını denetliyordu. Savaşta tutsak edip siperin içine attığı düşman askerinin çarpışma başladıktan sonra bir halt karıştırıp karıştırmadığını denetlemek zorunda olan askerlerin kaygılı bakışıyla. Tutsağın eli ayağı sıkıca bağlanmış, siperin daracık bir köşesine tıklmıştı ama, karşıda da ateş eden düşmanlar vardı ve suratı çamurdan, barut dumanından kapkara kesilen yiğit asker, ateşi ateşle karşılamak zorunda olduğundan, arada bir dönerek tutsağın iplerini geşvetmediğine, ayağa kalkıp yerden aldığı bir tüfek ya da süngüyle onu sırtından vur-

mayacağına emin olmak istiyordu. Kocası dönüp baktıkça hafif bir titreme geçiriyordu Sandra; Tom'un hareketlerini ancak gözünün ucuyla gördüğü halde.

Müzik yine değişmiş, bu kez bir rumba başlamıştı. George'la Geraldine hâlâ birbirlerinden uzaklaşmamışlardı ama, artık yalnızca sağdan sola sallanmıyor, yatak sahnelerini anımsatan bir hareketle, arada bir karınlarını birbirlerine değdirip ayrılıyorlardı. Sandra Martha'nın çocuklarla ilgili bir sorusuna karşılık verirken, Tom iskemlesinin yere devrilmesine yol açan sert hareketle yerinden fırlayıp piste koştu ve George'u yumruklamaya başladı. George ellerini yüzüne örtmüştü. Herkes birden ayaklandı. Simp'le Carl yumruk sallayan adamın kollarını tutmaya çalışıyorlardı. Samantha, «Simp! Dişlerin!» diye haykırdı. «Dişlerini kolla!» Tom'un ceketini çekiyordu. Tom kolunu salladı, Simp başını eğerek yumruk yemekten kurtuldu. O zaman Tom adamın koluna yapıştı ve bir asılıştta ceketinin kolunu dikişlerinden ayırdı. Kadınlar araya girdiler. Tom'a rastgele yumruk indirerek onu George'dan, bar taburelerinden birine tüneyerek başını kollarının arasına almış olan George'dan uzak tutmaya çalıştılar. Bowling salonunun fedaisi barın arkasından çıkıp geldi. Tom kadar iri değildi ama adamın kollarını sımsıkı yakalayıp onu kapıya götürmeyi başarmıştı. Tom eşikte durarak fedaiye bir şeyler söylediyse de adam onu bırakmadı. Masaya, bembeyaz bir yüzle felçli gibi oturan Sandra'ya seslendi Tom.

«Kaldır götünü! Çabuk!» Sandra paltosuyla çantasını kapıp kaçarcasına uzaklaştı.

«Sittirip gitti,» dedi George sonradan, «İçtiklerinin parasını bile ödemedi.»

10

Norm dudaklarını kısıtı. Mira'nın dirseğini acıtacak kadar sıkı kavrayıp herkese iyi geceler diledi. Ertesi gün, saatlar süren telefon konuşmalarını yaparken Norm'un golf alanında olmasından ötürü şükran duydu Mira. Bu iş burada biter, demişti Norm. Ben öyle kaba insanlarla ahabpılık edemem. Mira kabalık edenin Tom olduğunu,

onun da her zamanki gruptan sayılamayacağını savundu. Norm tartışmaya yanaşmıyordu. Bundan böyle ne verilen partilere gidecek, ne onları evine çağırarak, ne de onlarla herhangi bir yerde arkadaşlık edecekti. Bu kadardı.

Mira, «Onlar benim dostlarım!» diye karşı çıktı.

Kocası buz gibi bir bakışla baktı. «Sen düşün öyleyse. Hiç biri benim dostum değil.»

«Ben senin doktor arkadaşlarının sıkıcı toplantılarına katılıyorum ama.» Mira ağlamaya başlayacaktı neredeyse.

«Benim arkadaşlarım uygar kişilerdir. Sen onların kabalıklarına, dövüşlerine katlanmak zorunda kalmıyorsun.»

Mira inatla diretti. «Sen gitmezsen ben yalnız gideirim partilere.»

Norm çok kesin bir suratsızlıkla karşılık verdi. «Hayır, gidemezsin.»

Tom karısının koluna yapışıp masaya oturturken Sandra'nın yüzünde beliren ifadeyi anımsadı Mira. Kadının neler duyduğunu çok iyi anladığını sanıyordu. Onlar için kurtuluş yolu yoktu. Hiç, hiç bir yol yoktu. Gitmeyecekti tabii, gidemeyecekti. Norm izin vermiyordu. Otuz iki yaşında koskoca bir kadındı ama bir şey yapabilmek için izin alması gerekiyordu çocuklar gibi. Çaresizlik içinde, kavurucu bir öfke içinde yatağına yattı.

Ancak ertesi gün, telefon çalmaya başlayıp da açıklamalar, yorumlar, olayı didiklemek istekleri peş peşe sıralanınca kendinin bunların dışına kaçtığını farkettiler. Her şey çok bayağıydı.

Samantha fıkır fıkırdı; heyecanla, neşeyle söz ediyordu bir önceki geceden. Kıkır kıkır gülerken, onu kaygılandıran tek bir şey olduğunu açıkladı: Simp'in yeni dişleri. Bir yıl önce kocasının bütün dişlerine kron geçirtmek gerekmişti. Bin beş yüz dolar ödemişlerdi dişçiye! George'un korkaklığına çok şaşmış, Martha'ya acı-mıştı. O Tom da ne çılgın adamdı, değil mi?

Lily yalnızca Sandra'ya acıyordu. Kadının nasıl bir hayat yaşadığını düşünebiliyor muydu Mira?

«Bir akşam kadınlar arasındaki bir eğlenceye gittik ikimiz. Önemli bir şey değildi canım, aptal ev kadınları-

nın aptalca bir eğlencesiydi ama Sandra'nın evden çıkması için bir fırsattır diye düşünmüştüm. Gitmek ister misin diye sordum. O da Tom'un ağzından girip burnundan çıkarak izin kopardı. Eğlence sona erince herkes dağıldı, bir tek ev sahibiyle biz kaldık. Betty bir şişe içki çıkardı o zaman. Oturup biraz içtik. Çok eğlendik nedense. Gülüştük, konuştuk. Çok hoşumuza gitti. Sanırım biraz geç kaldık. Sandra'yı eve götürdüğümde saat on iki olmuştu. Eve girdik, Sandra -öyle eğlenmiştik ki gecenin sona ermesini istemiyorduk belki de- sen araba kullanamayacak kadar sarhoşsun, birer kahve içelim biraz toparlan dedi. Tom televizyonun karşısında oturuyordu. Karısına bir göz atar atmaz yerinden fırladı. Kıza öyle bir vuruş vurdu ki Sandra yere devrildi. Sonra da benim üstüme yürüdü. Zor kaçtım.»

«Sana da vurur muydu?» Mira dehşete kapılmıştı.

«Elbette. Carl'a iyilik ettiğini savunurdu.»

«Lily!»

«Öyledir onlar. Sen bilmezsin. Eski mahallenin erkekleri, eski töreler.»

Mira, Harry'nin ona anlattıklarını aktardı.

«Evet. Zavallı Harry. Kötü bir insan değildir aslında. Bizler çöplükte yetiştik. Şiddet, bir yaşam biçimiydi. Şiddet gösteremeyen erkek bir hiç sayılırdı.»

George'a acımişti ama biraz da küçümsüyordu adamı.

Acıklı bir kesinlikle, «O insanlarla bir arada olduğun zaman onlar gibi davranmak zorundasın,» dedi.

Sandra'yla Tom bir daha ortalıkta görünmediler. George'un yüzü gözü temizlendikten sonra Geraldine'le kocası neşeli bir hava içinde ayrılmışlardı topluluktan. Carl'la Lily onlarla uzun bir süre arkadaşlık ettiler.

Dostlarının olaya gösterdikleri çeşitli tepkiler Mira'yı epey düşündürdü. Tepkiler çeşitli olsa bile, hepsinin o geceye önem verdikleri belliydi. Bir drama ortak olmuşlardı. Bir şey yaşanmıştı : Gerçek bir olay. Sanki -bu düşünceyi kelimelere dökmek bile istemiyordu- Tom'un kesin tutumu kıskançlık uyandırmıştı hepsinde. Kendi hayatları incelik ve belirsizliklerle doluydu çünkü : incelikli güç çatışmaları, incelikli belirsiz cezalar, incelikli belirsiz ödüller. Tom barbar bir herif olabilirdi ama tutumunda kesin ve temiz bir şey vardı.

Öbürleri gibi düşünmeyen Martha'ydı yalnızca. Martha kocasını da ayıplamıyordu. Geraldine adama iyice yüz vermiş, George da kadına istediği gibi davranmıştı. Baskı yapmamıştı, zorlamamıştı. George'un yaptıkları çok doğaldı. Gel gör ki Tom kendi de Geraldine'i yatağa atmak istediğinden, kendi tutkusunu ahlâkçı bir tutumla yansıtarak George'u yumruklamaya başlamıştı. Ne yapabilirdi George? Tom ondan çok daha iriydi, kemiklerini koruyan tabaka tabaka kasları vardı. George da kendini koruyarak karşılık vermişti. Yapabileceği en akıllıca iş oydu. Şiddetten kaçınmak.

Mira düşündüklerini Martha'ya da açıkladı. Kadınların o sahneden hoşlandıklarını seziyordu; olanlar onları canlandırmıştı sanki. Neden ileri gelebilirdi bu?

Martha acı acı gülümsedi. «Onu senin bilmen gerekir.»

Mira boş bakışlarla bakıyordu.

«Tom'la Sandra'nın arasındaki durumda, kendi kocalarıyla olan ilişkilerinin somut bir örneğini gördüler. Kendileriyle ilgili bir gerçeği. Sen aynı şeyi görmedin mi?»

Mira başını iki yana salladı. Yok canım, gülünçtü bu sav. Norm ona asla el kaldırmazdı; kocası dehşet uyardırmıyordu onda. Martha'nın evinden çıkarken sıkındı. Norm haklıydı galiba. Arkadaşları incelikten yoksundular, görgü kurallarını bilmiyorlardı. Keşke biraz daha... ince olabilselerdi. Evet, Norm haklıydı. O noktada, kocasının kararını kabul ediyordu. Bundan böyle arkadaşlarını yalnız gündüzleri görmeye karar verdi. Yine de, Martha'ya bir süre hiç uğramayacaktı. Çok haindi Martha. Yalnızca Lily'yle Sam'i arayacaktı.

Gelgelelim o dostlukları yürütmek de güçleşti.

Lily'nin oğlu Carlos altı yaşına girdikten sonra tam bir canavar kesilmişti. Ya katalepsiye tutulmuş gibi bir utangaçlığa kapılıyor, ya da kavgaya başlıyordu. Okulda utangaç yanını gösteriyordu hep. Az konuşuyor, ödevlerini yapmıyor, öğretmeni bir şey söylerse karşılık vermiyordu. Ancak okuldan çıkıp kendi semtine döner dönmeyiz öbür çocuklarla alay etmeye, taş atmaya, sövmeye, kendinden küçükleri dövmeye, kapıların zillerini çalıp kaçmaya başlıyordu.

Büyüdükçe daha da kötüledi. Sekiz yaşına geldiğinde bütün mahallede mimlenmişti. Boyca hepsi ondan küçük olan akranları Carlos'un geldiğini görür görmez kaçıyorlardı. Ağabeyleri olanlar başlarındaki belayı ağabeylerine anlatmışlardı. Büyük çocuklar misilleme yapmaya başladılar. Carlos'u okula giderken kısıtıyorlardı; o saatla her zamankinden ürkek olurdu çünkü. Güçbirliği ederek onu hırpalıyor, dövüyor, üstündekileri yırtıyorlardı. Öyle günlerde ağlayarak eve kaçırdı oğlan. Okula gitmek istemiyordu artık. Sınır krizleri geçiren Lily öğretmene başvurarak bir şeyler yapılmasını istedi. Carl'a yalvardı, duruma son verecek bir çare aramasını istedi ağlayarak. Sonunda çocuğunu arabayla götürüp getirmeye başladı.

Ne var ki zaman zaman yalnız çıkmak zorundaydı Carlos. Bir gün köşeye kadar giderek kendine bir dondurma aldı. Birkaç çocuk onu görmüş, peşine takılmışlardı. Dükkândan çıkınca çevresine toplandılar. İtip kakarak, çoktan kapanmış olan bir benzin istasyonunun arkasındaki boş arsaya götürdüler. Dondurmasını yüzüne gözüne sürdüler. İçlerinden birini ip almaya yolladılar ve beklediler. Carlos ağlayıp bağıırıyordu ama öbürleri sayıca çok üstündüler. İp gelince bir ilmek yapıldı, ilmek Carlos'un boğazına geçirildi. Oğlanı bir ağacın dalına asmaya çalışıyorlardı ama Carlos çok güçlü olduğu ve boyuna debelendiği için işleri güçleşiyordu. İlk seçilen dal çocuğun ağırlığını kaldırmadı. Bir yandan onu çekerken bir yandan daha yüksek bir dala tırmanmak da olanaksızdı. Güz ikindisinin küllengi aydınlığını yaran tiz, öfkeli seslerle tartışıp konuşuyorlardı.

Sonunda, Carlos'u boş duran benzin istasyonunun eğimli çatısından sallandırmaya karar verdiler. O, çığlıklar ve yumruklar atarken sürükleyerek çatının altına götürdüler. İlmeği yeniden boynuna geçirdiler, çocuklardan biri de çatıya tırmanarak iple bacaya bağladı. Aşağı inip baktı. Carlos yerde duruyordu hâlâ. Ayaklarını yerden kesmenin yolunu bulamıyorlardı. Televizyonda gördükleri bütün filmlerde asılacak adamı ata bindirip getiriyorlardı. Biri gidip bisikletini getirmeyi akıl etti.

Yakında oturan bir kadın kavgı seslerini, çığlıkları duymuştu ama bunlar her zaman duyulan şeylerdi. Pen-

ceresinden bakınca kavga eden bir çocuk sürüsünden başka bir şey göremedi. Gelgelelim patırdı sürüp gidiyordu ki bu olağan değildi. Bir daha baktı. Eski benzin istasyonunun önünde boynunda ilmekle duran bir oğlan gördü. O zaman polise telefon etti, onlar da süvari birlikleri gibi yetiştiler. Bütün çocuklar bir anda kaçıştılar. Yalnızca histerik bir ağlama nöbeti geçiren, boynundaki ipin ucu yerde sürünen Carlos kalmıştı ortada.

Polisler yere çömeldiler, oğlanın boynundaki ipi çıkarmaya, onu yatıştırmaya çalıştılar. Suçluların kimliklerini de soruyorlardı ama Carlos çığlıklarına ara vermeden ağlıyordu. Çocuğu arabalarına bindirmeye uğraşıtlar, hepsine tekmeler atıp pis herifler diye bağırarak kaçtı. Polisler arabayla oğlanın peşine takıldılar ve girdiği bahçenin önünde durdular. Zile bastıklarında kapıyı Lily açtı. Andrea da onun arkasında duruyordu. Sarı saçlı, mavi gözlü bir oğlu vardı, evet. Evet, evdeydi, bir dakika önce gelmişti... Adamların ne söylediklerini anlamaya çalışıyordu. Polisler yukarı çıkıp oğlanın sağlık durumuna bakmak istiyorlardı. Önlerine düşerek onları Carlos'un odasına çıkardı. Carlos, kafa tutan, meydan okuyan, öfkeli bakışlarla süzdü gelenleri. Polislerden biri çocuğun yattığı yatağın yanına çökerek usulca konuşmaya başladı. Boynu acıyor muydu? Öbür çocuklar kimdi? Canını yakmışlar mıydı? Carlos moraran dudaklarını hiç aralamadı.

Lily şaşkına dönmüştü. Carlos arka kapıdan içeri dalmış, annesi, «Hoşgeldin,» deyip gülümseyince, ona, «Orospu!» diye bağırmıştı. «Beş para etmez orospu.» Odasına çıkıp kapıyı çarpmıştı. Polisler ön kapının zilini çaldıklarında Lily yukarı çıkarak oğlana bakmaya hazırlanıyordu. Şimdi de bütün polisler odaya dolmuş, çocuğuna bir şeyler söylüyorlar ve hiç karşılık alamıyorlardı. Ne yapmıştı Carlos? İri gözleri yuvalarına gömüldü, gözlerinin çevresindeki mor halkalar büsbütün morardı. Polisler çıkıp gittiler. Lily kızına döndü. «Neymiş? Ne olmuş?»

On bir yaşındaki Andrea olanları anlattı. Lily, «Neymiş? Ne olmuş? Ne yapmış?» diye sordukça bir kere daha anlatıyordu duyduklarını. Lily sonunda anladı. Bazı çocuklar oğlunu asmaya kalkışmışlardı. Asmaya. Ger-

çekten. Öldürmek için. Lily kendi kendine konuşmaya başladı.

Carl eve döndüğünde karısı odayı arşınıyor, abuk sabuk söyleniyor, çatıda oturduğu anlaşılan görünmez bir düşmana bakarak yumruk sallarken gözlerinden yaşlar dökülüyordu. Yürümesine birden ara verip yumruklarını sıkıyor ve tavana bakarak ilençler, sövgüler yağıdırıyordu. Pezevenğin biriydi o kişi; orospu çocuğunun biriydi, bok herifin tekiydi. Carl ne olduğunu öğrenmeye çalıştıysa da karısının sözlerinden bir anlam çıkaramadı. Andrea sessizce gözlüyordu sahneyi. Carl sonunda ona sordu.

«Ne oluyor burada?»

Orada ne olduğunu kız da pek iyi anlamamıştı ama bildiklerini anlattı. Carl karısını bir iskemleye oturtmaya çalıştı.

«Peki, Lily, tamam. Bir şey olmaz. Zarar yok. Gel otur hadi.»

Lily gösterilen yere oturduysa da abuk sabuk konuşmayı bırakmadı. Carl hâlâ yatağında yatan oğlanın yanına çıktı. Carlos babasıyla da konuşmadı ama sövmeydi de. Babasına hiç sövmeydi zaten. Carl oğlunun iyi olduğunu görünce yine Lily'nin yanına indi.

«Dinle, Lily. Önemli bir şey yok. Çocukken biz de yaptık aynı şeyi. Birkaç arkadaş birleşip oğlanın birini asmaya kalkıştık. Korkma, bir şey olmadı. Zararı yok. Çocuktur bunlar. Çocuklar böyledir.»

Omuz silken, avutan, yatıştıran bir sesle konuşuyordu. Hiç etkisi olmadı. Lily büsbütün azıttı.

Carl gerçekten omuz silkti. «Çocuklar haindir, Lily. İnsanlar haindir. Yapılacak bir şey yok. Çocuğa bir şey olmadı.»

Lily biraz sakinleşti. Kocasına bakmıyor, gözlerini damdaki kötü yaratıktan ayırmıyordu ama sesini kesti. Onun sesi kesilince Carlos kulak kabarttı. Yatağından kalkıp odasının kapısını araladı.

Carl, «Hadi gel, Lily,» diyordu. «Gel sana bir içki hazırlayayım.»

Carlos aşağı indi, merdivenin salondan görülmeyen bir basamağına oturdu. Babası annesine bir içki verdi. Annesi içkisinden bir yudum aldı. Babası da kendi içki-

sinden içti. Lily bağırmayı da, ağlamayı da kesmişti. Sessizce oturuyordu.

«İyi ama,» dedi Carl. «Neden bıraktın çocuğu? Neden tek başına yolladın? Onunla gitmen gerekirdi. Ayrıca, baktın ki hemen dönmedi, neden çıkıp aramadın?»

Lily yine derin soluklar almaya başladı. Carlos iki basamak daha indi. Annesinin gözlerine benzeyen iri, duygulu gözlerini Carl'dan ayırmıyordu. Carl'ın her zaman sakın olan sesi avutmayı bırakmış yakınmaya başlamıştı.

«Çocuğun bazı sorunları olduğunu biliyorsun. Tek başına çıkmasına izin vermemeliydin.»

Lily karşılık vermeye hazırlanarak yerinde doğruldu. «Çocuk sekiz yaşına geldi, Carl. Köşeye kadar gidip bir dondurma alamazsa... Alışması gerekir. Hiç yalnız bırakılmazsa sonra ne yapacak?...» Sesi yükselmışti yine. Yine ağlayıp bağırmaya, saçını başını yolmaya koyuldu. Carl tiksintiyle yüzünü buruşturup yerinden kalktı.

«Lütfen Lily!» diye bağırdıysa da bir yararı olmadı. Kadının sesi ortalığı inletiyordu. Carlos en alt basamağa inerek baktı. İçi rahat etmişti. Suçun annesinde olduğunu biliyordu zaten.

11

Carl saat yedi buçukta telefon etti. Mira biraz onlara gelebilir miydi acaba? O akşam, adamın ne yapacağını bilemediği için telefon ettiğini sanmıştı Mira. Daha sonra, işi bir başkasının yapmasını istediği için, ya da yapacağının doğrulanmasını istediği için aradığını anladı.

Mira eve girdiğinde Lily üç aşağı beş yukarı dolaşıyordu yine. Arkadaşını görünce ağlayarak, elini kolunu sallayarak o yana koştu. Mira kadına sıkıca sarıldıysa da Lily bir an sonra kendini çekti. Bakışları trajikti, büyük bir ciddiyetle bakıyordu. Bir şeyler anlatmak istiyordu Mira'ya. Mira arkadaşının yüzünü inceleyerek, başını sallayarak dinledi. Lily biraz sakinleşmişti. Mira, «Gel oturalım da anlat,» dedi.

Kanepeye oturdular yan yana; Carl da odanın ucun-

daki bir koltuğa. Lily anlatırken her şeyi birbirine karıştırıyordu. O zaman Mira onu durdurup büyük bir sabırla sorular soruyordu. Arada bir Lily saçmalamaya başlıyordu yine. Mira uzanıp koluna dokununca da yerinden sıçırıyor, arkadaşına dehşet dolu bakışlarla bakıyordu. Mira hep gülümseyerek konuşuyor, Lily'nin olanları bir kere daha anlatmasını istiyordu. Sonunda olanları öğrendi ama Lily'nin o duruma gelmesine akıl erdiremedi.

«Evet, anlıyorum. Sinirlerin bozulmuş tabii. Çocuğunu öldürmeye kalkışmışlar.»

Hayır, ondan değildi. Lily çığlıklarının arasında abuk sabuk sözler de ediyor, «Kökler!» diye bağıırıyordu. «Hani kökler?» Çığlık çığlığa. «İnsanın kökleri olması gerekir. Ama her gittiğin yerde seni öldürmeye çalışırlarsa nasıl kök salarsın? Onların iyi bir semtte, iyi bir evde büyümelerini istedim. Ne olacak şimdi? Nereye gideceğiz? Yabancı bir semtte. Köksüz! Kök salabilmeliyim ben!»

Uzunca bir süre sonra anlamaya başladı Mira. Lily'nin kafasında, ev, güven, dehşet ve şiddet eşanlamlıydı. Bu çelişki deli ediyordu kadını. İnsanın kendini güvende hissedebileceği, rahatça uyuyabileceği bir yeri yoksa delirir. Mira sezdiklerini anlatmaya çalıştı.

«Çocukların ve senin güvende olmadığını hissediyorsun öyle mi, Lily? Gidecek bir yerin olmadığını hissediyorsun...»

Gel gör ki Lily işitmiyordu. Sesi bir oktav daha yükselmişti. Ses de bir ilmek olmuş, odadakilerin çevresinde ağıyordu. Lily aynı şeyleri yineliyor, işitmeden. duymadan, acıyla kıvranarak bağıırıyordu. Kendi duygularında, kendi sesinden ötürü başı dönmüştü. Durmayan, durduramadığı bir atlıkarıncaya binmiş hızla dönüyor ve bağıırıyor, bağıırıyor, bağıırıyordu.

«Tanrım, lütfen canımı al! Lütfen! Biriniz öldürün beni lütfen! Öldür beni Carl! Mira! Biriniz! Öldürün beni! Artık dayanamayacağım!» Yerinden fırlayıp mutfığa koştu. Carl'la Mira da peşinden. Lily bir çekmeceyi açmış, büyük bir bıçak almıştı. Carl karısına yapıştı. Lily'nin gövdesi bir teldi, çelikten yapılmıştı. Hâlâ bağıırıyordu. «Öldürün beni! Öldürün! Artık dayanamayacağım!»

Carl karısının ellerini sımsıkı tutmayı başaranca Lily

o incecik gövdesiyle erkeğe yaslanıp kaldı. Kolayca zedelenebilecek, ezilebilecek savunmasız bir yaratık. «Lütfen, lütfen, lütfen.» diyerek ağlıyordu. «Lütfen öldürün beni.»

Mira, çözüm yolunu kolayca bulmuş olmasına şaşarak, «Sanırım bir hastaneye götürsen daha iyi olacak,» dedi.

O zaman Carl duruma el koydu birden. Mira onun bu öneriyi kabul etmeye çoktan hazır olduğunu nice sonra farkedecekti. Aslı aranırsa, Carl gerçek isteğinin öyle olduğunu da bilmiyordu belki. İnsanları bilinçsiz isteklerinden ötürü suçlamak da haksızlıktır. Yani : İnsan bilmeden yaptığı bir şeyden ötürü sorumlu tutulabilir mi? Her şey değişmişti ansızın. Carl karısının paltosunu getirmiş, sırtına geçirmişti. Bir dakika önce zaptedilemeyen kadın da hamur gibi yumuşamıştı.

Mira, «Ben de geleyim mi?» diye sordu endişeyle. Carl'ın bir yandan araba sürerken bir yandan karısını zaptedebilmesi kolay değildi. «Çocukları arkaya bindiririz, ben öne oturur Lily'yi tutarım.»

«Gereği yok, Mira. Ben onunla başedebilirim. Yalnız sen çocuklarla kalabilirsen...»

«Kalamam. Benimkiler de evde yalnız. Andrea'yla Carlos'u bize götürürüm, sen dönerken alırsın.»

«Olur, sağol.» Elini Lily'nin sırtına dayayarak hafifçe ittirdi. Karısını sokak kapısından, kapının önündeki birkaç basamaktan geçirip arabaya götürünceye kadar. «Tamam. Lily, tamam, hadi gel,» diye söyleniyordu habire. Karısının her an patlayabilecek bir bomba olduğunu sanıyordu sanki. Lily yatışmıştı. Carl denetim ele aldığı anda anlamıştı her halde. Belki de bunu bekliyordu, hiç karşı koymamıştı. Boynu bükük bir tavırla, yalnız hafifçe inleyerek çıktı, bahçeden geçip arabaya bindi. Araba yola koyulduğunda ön kanepede iki büküm oturuyordu.

12

Hastanede yatıştırıcı bir ilaç verdiler kadına. O gecelik, hepsi şiddet eğilimi gösteren ağır hastalarla dolu

bir koğuşa yatırdılar. Birkaç gün orada tuttuktan sonra devletin akıl hastanelerinden birine yollamak zorunda olduklarını bildirdiler. Ancak Carl isterse, karısını özel bir psikiyatri kliniğine de yatırabilirdi. Carl karısını pahalı ve lüks bir kliniğe yatırdı.

Mira bu olayı da uzun uzun düşündü. Sonunda Lily'yi suçlu buldu. Kadının Carlos'u nasıl ittiğini, yemek yemediği zaman eline bisküvileri tutuşturup bıraktığını anımsıyordu. Lily'nin hep bir şeylerden ötürü yakındığını, hep bir şeyler istediğini de unutamıyordu. Carl'dan boyuna giyecek parası ister, ucuzcu dükkânları dolaşarak aldığı şeyleri eve getirince, aslında bir şeye benzemiyor ama biraz değiştirirsem çok güzel olacak deyip dikiş makinesinin başına geçerdi. Saatlarca söküp diktikten sonra da çok kez çöpe atardı. Hayır, Mira'nın yargısına göre -o durumda, yargı, suçla övgüyü ya da suçla suçsuzluğu paylaştırmak anlamına geliyordu- Carl elinden gelen her şeyi yapmıştı. Yumuşak bir insandı, hoşgörülüydü. Lily de deliydi. Bunda anlaşılmayacak bir şey yoktu tabii. Geçirdiği çocukluk döneminden ötürü aklını oynatmıştı. Aklını oynattığı kesindi.

Lily birkaç ay sonra çıktı hastaneden. Telefon edip haber vermeseydi Mira hiç bir şey duymayacaktı. Telefon ettiği gün buluşmaları olanaksızdı; o hafta buluşmaları olanaksızdı. Mira bahar temizliği yapıyordu. Ertesi hafta gitti Lily'ye. Kahve içtiler, modadan söz ettiler. Lily belli bir konuya girmek, Mira'ya şok tedavisinin korkunçluğunu, dehşet dolu mektuplarını, tuvalet kâğıtlarına dudakboyasıyla «İMDAT» yazarak kâğıtları penceresinin camına yapıştırdığını, ancak hastabakıcı odaya girip kâğıdı görünce bundan vazgeçmek zorunda kaldığını anlatmak istiyordu. Ya da pazar günleri gelen ziyaretçiler penceresinin altından geçerken başlarına pusulalar attığını, her gelişinde, Carl'a beni buradan çıkar diye yalvardığını. Mira gülümseyerek başını sallıyordu. Evet, tabii. Lily'ye uzun bir süre uğramadı.

Hemen hemen kimseyi aramıyordu zaten. İş çoktu; ev işi, çocukları oradan oraya götürüp getirmek, okul-aile birliği, doktor eşleri için açılan birç kursu, artık çok resmi bir havaya giren konuk ağırlama işi. Başkaları yirmi kişilik bir yemek verdiklerinde evde bir hizmetçi, bir de

uşak görüyordu. O aynı sayıda insanı tek başına ağırlamak zorundaydı. Bunu yapmayı da öğrendi. İşi çoktu, çok. Arada sırada, birinden telefon geliyordu. Sean karısını Bahama adalarında bırakıp kaçmıştı. Parasının tümünü almış, Oriane'ı, üç çocuk, kiralık bir ev ve henüz taksitleri ödenmemiş olan iki tekneyle bırakıp gitmişti. Adanın valisine başvurmak zorunda kalmıştı Orianne; belki de Amerikan konsolosuna. Onun ve çocukların uçak biletlerini almışlar, hepsini anavatana yollamışlardı. Martha'nın evinde kalıyordu şimdi. Paula da zengin kocasını boşamış, çocuklarıyla kendini geçindirebilmek için bir doktorun yanında çalışmaya başlamıştı. Theresa sekizinci çocuğunu doğurduktan sonra aklını kaçırmış, çocuğu banyoda boğunca akıl hastanesine tıkmıştı.

Telefonla ulaştırılan bu haberler başka bir dünyadan geliyordu. Mira'yla ilgisi yoktu olanların. Dış dünyada kargaşa egemendi. Onun dünyası temizdi, düzenliydi, pırıl pırıldı. Aynı zamanda -hakkını yemeyelim, o da farkındaydı- küçük, öfkeli, zorlayıcı bir dünyaydı. Öğlanlar birbirleriyle hırlaşıyorlardı boyuna; kendisi kirletilen her havlu yüzünden onları paylıyordu; Norm genellikle evde yoktu, olduğu zaman da evdeki her şeyin ve herkesin onu hoşnut etmekle yükümlü olduğuna inanıyordu. Evi geçindiren o değil miydi! Herkes onun mutluluğuna katkıda bulunmazsa ilençler yağıdırıyor, kükrüyor, tasarısını sabote etmeye kalkışanları odalarına hapsederek cezalandırıyordu.

John Kennedy öldürüldüğü gün de güz temizliği yapıyordu Mira. Haberi radyodan duydu ve inanmadı. Norm kesinlikle karşı çıktığı halde, Kennedy'ye vermişti oyununu. Politika görüşlerinin arasındaki fark da yılların en kötü kavgasına yol açmıştı. Kennedy ölmüş olamazdı. Radyonun başından ayrılamıyordu; haberler değişikti. Evet, ölmüştü, hayır ölmemişti. Marilyn Monroe'nun ölümünü anımsadı. Nedense iki olayı kafasında birleştirdi. Bunun nasıl olabileceğini de anlayamadı. İmgeler, diye düşündü. Yas tutuyordu. Ev işini bir yana bırakıp televizyonda cenaze törenini izledi, Jackie Kennedy'nin metin hayasını, atların çektiği arabanın arkasından yürüten Charles de Gaulle'ü gördü. Charles de Gaulle'ür at

pisliklerinin arasında yürümek zorunda kaldığını düşününce gülümsemeyi bile başardı.

Hayat sürüp gidiyordu. Bir telefon daha: Sean karısından ayrılmış, hiç değilse Oriane'ı boşanmaya razı etmişti. Karısıyla üç çocuğunun geçimini sağlamak için yılda on bin dolar vermeyi kabul ediyordu. Boşanan kadınların çoğunun aldığı nafakayla karşılaştırılırsa bu çok paraydı ama, şu bolluk ve bereket zamanında dört kişiyi geçindirmeye yetmezdi. Sean kendine East Hampton'da, deniz kıyısında bir yer aldı ve metresiyle oraya yerleşti.

Bir gün, kendini bir cansızlık ve yalnızlık bulutu içinde gördüğü bir ikindi, Lily'yi görmeye gitti Mira. Lily bir önceki konuşmalarında takındığı mekanik maskeyi çıkarmıştı ama yenisi de hiç beklenmedik bir şeydi. Yaşlanmıştı Lily. Aslında Mira'yla aynı yaşıydı -otuz dört- ancak yüzünü gören, yaşını asla kestiremezdi. Şu yaşta olabilir diyemezdi kimse, yalnızca 'yaşlı' diyebilirdi. Çok zayıflamıştı; bir deri bir kemik kalmıştı. Uzayan saçı renk renkti. Kökler koyu, kimi yerleri kırçıl, daha aşağıları kızıl, uçlar soluk kızıl. Kuşağı olmayan bol bir sabahlık giyiyordu. İlkel bir köyde hizmetçiydi sanki; sanki yeterince yiyecek bulmuyor, aşırı ölçüde çalıştırılıyor, sık sık dayak yiyordu. Mira dehşetle bakakalmıştı. Hiç bir söz, karşısındaki görsel imge kadar etkili olamazdı. Akılcı açıklamaları, düşünceleri ve yargıları yokolmuştu bir anda. Lily'nin görünüşü buyusa, Lily buydu. Ansızın, kadının gerçekten yoğun bir mutsuzluk içinde yaşadığını anladı; belki de duygularıyla. Kesin ve katı bir gerçektir bu; tartışmaya, suçun paylaştırılmasına, doğru gibi görününe inanmasına olanak bırakmıyordu. Açıklanması, doğrulanması gereksizdi. Öyleydi.

Lily kahveleri titrek bir elle doldurdu, süt katmayı unuttu. Kahveler biterken birden yerinden fırlayarak Mira için özel olarak aldığı pastayı çıkardı kutudan. «Unutmuştum,» dedi endişeyle. Bir kusur daha.

«Hele bir bak,» diye söylendi. «Bir bak bana.» Tekdüze bir şarkıyı andırıyordu konuşması, kontrol altında tutularak söz biçiminde ortaya çıkan bir ağıtı. Ellerini uzattı. Elleri portakal rengiydi neredeyse. Yüzünün sa-

rılığını Mira daha önce de farketmişti. Lily o tekdüze ezgisiyle söylendi. «Haplarıyla sarılık yapıyorlar beni. Gövdemin suyunu sızdırıyorlar. Ellerimi tut da bak.» Elllerinde kaypak bir ıslaklık vardı. «Gövdemden ter sızıyor. Hep titriyorum. Nefret ediyorum o doktorlardan. Şunu bir an önce muayenehaneden çıkaralım da ne olursa olsun diyorlar. Deli bir kadını ben. Beni önemseyecek değiller ya. Dozu azalttım ama büsbütün kesmeye korkuyorum, Mira. Bir daha giremem oraya. Ölüyorum, Mira, büsbütün deliririm.»

Mira ayağa kalkıp bir çekmeceyi çekti; pasta çatalı arıyordu. Lily onun ne yaptığını farketmemişti. Çekmeceye tıklanan şeyler Mira'yı şaşırtmıştı. Sağı solu karıştırarak iki çatal buldu.

«Carl hiç bir şeyi beceremediğimi söylüyor. Bilmiyorum, Mira. Elimden geleni yapıyorum ben. Siliyorum, yıkıyorum, temizliyorum. Yapmazsam yine oraya yollarlar beni. Ona dayanamam, Mira. Nasıl bir şey olduğunu bilemezsin. Ortaçağ işkencesi. Yaptıklarını anlatsam inanmazsın. Hiç bir şey hatırlamıyorum artık. Carl geldikçe yalvarırdım, n'olur beni buradan çıkar diye yalvarırdım. O da, 'Tamam, tamam,' diye karşılık verirdi hep. 'Bir şey olmaz, küçük,' diyordu. **HİÇ BİR ŞEY YAPMADI!** Parmağını kımıldatmadı! Bana ne yaptıkları umurunda değildi. Her gün geliyorlardı, Mira. İnsanı alıp bir odaya götürüyorlar, çırılçıplak soyuyorlar. Çırılçıplak! Hiçsin onların gözünde. Bir hiç! Masaya atıyorlar insanı; kayışlarla bağlıyorlar. Masaya bağlıyorlar, Mira! Sonra da şok yapıyorlar. Korkunç bir şey! Kişiliğinin ırzına geçilmiş gibi oluyor. Onlar yaptıklarına hiç önem vermiyorlar oysa! Önemli değilsin sen, deli kadının birisin. Onurun yoktur artık.»

Lily pastasını çatalla didikleyip durmuştu ama bir şey yediği yoktu. Tabakta kırıntı yığını haline gelmişti pasta. Yüzü çarpılmıştı. Kaşlarının arasında korkunç bir çizgi vardı, gözleri hâlâ korkulu bir sahneyi izlemiş gibi bakıyordu. Ürkütücü bir gerginlik okunuyordu suratından. Ağzının iki yanındaki çizgileri, bir makyajcı karakalemle çizmişti sanki.

«Onun için de eve döndüğümden beri didiniyorum. Elimden geleni yapmazsam beni oraya yollarlar yine!

Ya Carl ne yapıyor sanırsın? Televizyonun karşısına geçip oturuyor! Rica ediyorum, yalvarıyorum ona. Haftasonlarında bizi bir yere götür, bir piknik yapalım, biraz gezelim diye yalvarıyorum. Çocuklar büyüyorlar ve biz hiç bir gün şöyle ailece dışarı çıkamıyoruz. İnsanın bir ailesi olmalı, ev denen şey bir yuva olmalı. Sen yine dirdir etmeye başlarsan garajın üstündeki odaya taşınırım, diyerek gözdağı veriyor bana. Taşınsa ne olacak sanki? Oturma odasını dağıtan kişilerin sayısında bir azalma olacak olsa olsa. Her akşam Nazi askerleri gibi giriyor eve. Kapıda duruyor, acemi erleri eğiten çavuşlar gibi, 'Bulaşıkları neden kurulamadın?' diye soruyor. Bulaşıkları kurulamanın ne anlamı var? Durdukları yerde kururlar nasıl olsa. Ama Carl öyle bir soru sorunca hemen koşup bezi kapıyorum. Yoksa onunla tartışmak zorunda kahrım. Ya fırsat bulamadım diyeceğim, ya da kurulamak istemiyorum, nasıl olsa kendi kendilerine kuruyorlar demek zorundayım. O zaman da tartışmaya başlıyoruz. Ne yapsam, ne söylesem haksız çıkıyorum. Başından yenik düşmüşüm ben. Ağzımı açmadan. Nasıl oluyor bilmem.»

Tabağındaki kırıntıları ezerek macun haline getiriyordu. Mira onu gözledi. Kafası, düşündükleri havada asılı kalmıştı. Engin denizlerde küçük bir salın üstünde yolculuk yapar gibiydi.

«Çoraplarını yıkamayı unutmuşum. Koyu renk olanları. Beyazlarla birlikte koyamazdım makineye. Zaten birkaç taneydi. Ayrıca yıkamayı da unutmuşum. Delilik mi bu? Hiç olmayacak bir şey mi? Hemen tımarhaneye tıklınam gerekiyormuş gibi davrandı Carl. Çenesi öyle kasılmıştı ki dudaklarını oynatmakta güçlük çekiyordu. Şimdi yıkarım dedim. Hayır, yarım saat sonra evden çıkmalıymış. Öyleyse açık renk çoraplardan birini giy, onlar temiz. Bunu duyunca öyle bir bakışla baktı ki! Suratına yumruk indirmiştim sanki. Ayağındaki çorapla gitse olmaz mıydı, Mira? Her neyse, çorapları yıkadım. O da sırtından bıçaklanmış, bıçak da hâlâ sırtındaymış gibi dolaşıyordu evin içinde. Öyle bir şaşkınlığa kapıldım ki daha çabuk kurusun diye fırına koydum çoraplarını. Derken Carlos bir öfke nöbetine kapıldı yine. Rafadan yumurta yemezmiş... Ya da öyle

bir şey. Onunla uğraşırken çorapları unuttum. Takır takır yandı hepsi. Kokuyu duyacaktın!» Sinirli bir kahkaha attı. «Yanık çorap! Duyulmuş şey mi?» Gerçek bir neşeyle gülmeye başladı ansızın. Gülmekten gözleri yaşarıyordu. «Carl'ın suratını görecektin!»

Hareketleri hızlı ama sarsaktı. Neden harekete geçtiğini de unutuyordu zaman zaman. Birer kahve daha doldurmak için fırlamış, ayağa kalktıktan sonra ne yapacağını bilmezmiş gibi olduğu yerde kalmıştı. Durmaksızın konuşuyordu. «Bana kalırsa erkekler ölüdürler. Hiç birinde hayat yok. Ben bütün dergileri okuyorum, kadınları konu alan, kadınların katıldığı bütün televizyon programlarını, bütün açık oturumları izliyorum. Kadınlar eşsiz insanlar! Öyle güçlü, öyle canlı insanlar ki! Mary Gibson'ı tanır mısın? Testlerin hiç birini geçemiyorum diyor. Ben de öyle. Şey testleri var ya hani... Dergilerdeki. Kendi kendine puan vererek iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir ev kadını olup olmadığını saptıyorsun. Ben hiç birinde başarılı değilim. Mary'nin dediğine bakılırsa kusur testlerdeymiş.» Bu sav inanılmaz, ancak eğlenceli bir çılgınlıkmiş gibi, kahkahalarla gülerек yapmıştı açıklamayı. «Mary Gibson'a bayılıyorum. Sen de izle onun programlarını. Sabah saat onda. Bir de Katherineine Carson var. Kocasından boşanmış. Kadınların sorunlarını o da çok iyi biliyor.» Lily televizyondan tanıdığı dostları anlatıp duruyordu. Mira, ekran arkadaşları diye düşündü. Ola ki arkadaş diyebileceği bir tek onlar kaldı şimdi.

«O kadınlar kurtarıyor beni. Gerçekten. Aklımı kaçırmamışsam onlardan ötürü kaçırmamışımdır şu arada. Carl beni yine oraya tıkmak istiyor ama fırsat vermeyeceğim. Vermeyeceğim işte, vermeyeceğim!» Eski Lily olmuştu birden, boyun eğmeyen inatçı Lily. O korkunç gözler çok uzaklarda yanan bir ateşe dikilmiş, çenesi kasılmış, çuval sabahlığın altındaki etsiz gövde sert ve köşeli bir çelik parçası haline gelmişti.

13

Martha, kederine espri katan bu dobralıkla «Lily hâlâ dersini bellememiş,» diye söylendi. «Analarını sattı-

ğımın pezevenkleri tek bir şey söylüyorlar: SEN HAYATINI OLDUĞU GİBİ KABUL ETMESİNİ ÖĞRENEMEMİŞSİN. Ya kışını sıkıp bunu başaracak, ya da bana ne oluyor demeye fırsat bulmadan kendini tımarhanede bulacak yine.»

«Müthiş bir çaba harcıyor.»

«Çabayı sittir et! Önemli olan uyabilmek. Dünya deliyse sen de deli olacaksın. Yoksa seni tıkarlar içeri. Analarını sattığımın ruh doktorları! Yalnız kafasını karıştırmakla yetinmişlerse şaşarım. Ben psikiyatra giden ne kadar güzel kadın tanımışsam -kendim dahil- hepsi o kanepenin üstüne donsuz kalmışlardır eninde sonunda.»

Martha'nın dili ve dobralığı Mira'yı tedirgin ediyordu ama arkadaşı onun dünyasına temiz bir soluk da katıyordu sanki. Martha'yla konuştuktan sonra, temiz havaya çıkmış gibi hissediyordu kendini. Ancak bazen de, arkadaşının hayatını dikizleyen bir röntgenci olduğu duygusuna kapılıyordu.

«Doğru mu söylüyorsun?» diye sordu. «Nasıl oldu?»

Martha, psikiyatrin onu tava getirmek için kullandığı yöntemi, kendisinin bunu alık gibi yuttuğunu anlatırken gülüyor, kendi beklentilerine kendi gülüyordu.

«Herifin aynı bokun soyu olduğunu biliyordum. Ama ona tapıyordum. Buna transferans diyorlar biliyorsun. Fırsat bu fırsat dedim. Bu herifin altına yatarsam olur belki, sonunda orgazma erişirim belki, dedim.» Coşkun bir kahkaha attı. «Öyle salaktı ki! Kadın vücudu hakkında en ufak bir şey bildiğini sanmıyorum. Ama bana büyük bir iyilik ettiğini sanıyor herhalde. 'Fizik' tedavi! Kutsal kamışın bütün dertlere derman olduğuna inanırlar onlar. Kendim de kutsal kamışa tapanlardan olduğumdan o inancı paylaşmaya hazırım. Gel gör ki kutsal olanını bulamıyorum bir türlü!»

Mira dudaklarının büzüldüğünü farkettiler.

«Doğrusunu istersen senin anlattıkların benim bildiğim şeyler değil, Martha. Yalnız Lily hastaneden çıktıktan sonra, erkeklere karşı pek olumlu duygular beslemediğinden bir kadın psikiyatra gitse doğru olur diye düşündüm. Newton Donaldson'la konuştum. Norm'un psikiyatri arkadaşlarından biridir o... Bunun tutulabi-

lecek en kötü yol olduğunu söyledi. Neredeyse dehşete kapıldı diyebilirim. Lily kadın psikiyatra giderse seviciliğe yönelebirmiş.»

«Öyle mi dedi? Peki erkekler erkek psikiyatra girdince ne oluyor diye sormadın mı?»

Mira, «Hayır,» dedi huzursuzca.

«Hayır!» diye alay etti Martha. «Hayır tabii! Tanrı buyruğu gibi inandın onun sözüne. Tıpkı Norm'un söylediklerine inandığın gibi. Bazan konuşmanı bir duyabilersen. Norm şöyle dedi, Norm böyle dedi... Büyük Tanrı Norm!» Elindeki bardağı sallayarak arkasına yaslandı.

Mira arkadaşından hiç hoşlanmadığını farkediyordu bazan. Donuk bir sesle, «Okul nasıl gidiyor?» diye sordu.

Martha kıkır kıkır güldü. «Konu seni rahatsız etti galiba. Pekâlâ.» Okulu anlatmaya başladı. Hep okuldan, tanıştığı insanlardan söz ettiği halde Mira'nın huzursuzluğu geçmemişti. Acaba ben mazohist miyim? Onun için mi bu kadından uzak duramıyorum diye düşündü. Hayır, gerçi Martha neşteri vuruyor, yarıp deşiyordu ama onunla arkadaşlık etmesinin nedeni bu değildi. Mihenktaşydı Martha. Hiç yanılmayan bir bok detektörü vardı; her gerçeğe parmak basamazdı ama her yalanı yakalardı. «Ben de doğduğumdan beri yalan söylediğim için anlıyorum,» demişti. «Anaokulundan on ikinci sınıfa kadar yalanlarla sınıf geçtim hep. Çok başarılı bir yalancıydım. Onun için de yalancıyı gözünden tanırım.» Yalancılar bir yana bırakılırsa, herkese cömertçe açardı kalbini. Dinler, anlamaya çalışırdı. Anlamaya çalışırdı yalnızca. Her davranışı sınıflandırmaya, damgalamaya kalkışmazdı. Olayın tek anlamı buymuş gibi; Lily kaçık, Carl biraz daha sert davranmalı, Natalie orospunun biri, Paul namussuz bir hergele deyip geçmezdi, Norm gibi. Biri Martha'ya gidip, «Ben hiç bir işe yaramayan bir insanım,» dese, büyük çoğunluk gibi, «Neden öyle düşünüyorsun canım! Saçma! İşe yaramaz olur musun hiç!» demezdi hemen. Karşısındaki ben aptalım, beceriksizim, haksızım falan da diyebilirdi sözgelimi. Martha yalnızca, «Neden?» diye sorar, dinler, o insanın neden öyle bir duyguya kapıldığını anlamaya çalışırdı. Martha'nın söylenen yalanlara karşı çıkacağına, gerçekleri yadsımayacağına güvenebilirdi herkes.

Mira'yı tedirgin ediyordu yine de. Bütün kuralları çiğniyor ve cezaya çarptırılmıyordu. Mira onun kocasını kolayca küçümseyebilmesini, adama sen salağın birisin dediği zaman George'un, «Biliyorum, biliyorum!» diye gülerек geçiştirmesini kıskanmıştı bir zamanlar. Oysa başkaları George'u korkaklıkla, Geraldine'e göz koymakla suçladıklarında Martha bütün o yargıları omuz silkerek dinlemiş, kocasını desteklemişti. George o koşullarda yapılabilecek en iyi şeyi yapmıştı. Hukuğa gitmekten söz ederken çevresindekilerin bu kadın ya kaçık, ya yanılsamalar içinde yaşıyor dercesine baktıklarını görmezlikten gelirdi. Ayrıca, üniversiteye dönmek, kişisel konuların dışında konuşabilmek hakkını da vermişti Martha'ya. Şimdi kendine daha çok güveniyor, yetkin bir kişi gibi görünüyordu. Katıldığı her topluluğun 'aydın' kişisi olarak kabul edilmeye alışan Mira bundan da tedirgin oluyordu. Üniversitede, ilişkiler profesyonel düzeydeydi; duygular değişmiyordu ama kurallar değişti. Sabah kahvesi gevezeliğinin siyaseti, nitelik bakımından sınıfların, dekan odalarının ya da öğretmen-öğrenci toplantılarının siyasetine benzese bile, atıf çerçevesi bakımından çok daha kişiseldi. Martha üniversiteden söz ederken iki mahalle uzağa gitmesine izin verilen bir çocuğun, kente gidip dönen bir köylünün heyecanıyla konuşuyor, anlattıklarında hem bir güldürü havası, hem de bir hayranlık seziliyordu. Üniversite çok büyüktü, korkunçtu ama akıl almaz bir yerdi, müthiş heyecan vericiydi. Sınırı aşıp başka bir dünyaya girmek olasılığı da vardı orada. Martha'nın Fransızca profesörü, öğrencisinin dönem sonu ödevini konuşmak için kadını odasına çağırmış, konuşma sona erince onu bir yerde içki içmeye götürmüştü. Profesör uzun boyluydu, güneşten yanmıştı, Kayak meraklısıydı. David'di adı. Bol bol gülmüşler, adam iri elâ gözlerini Martha'dan ayıramamıştı. Bir akşamüstü, öğrenci kürsüye yanaşıp öğretmenine bir iki soru sormuş, sonunda yine birlikte içki içmeye çıkmışlardı. Şimdi bir alışkanlık haline gelmişti bu. Her salı akşamı içki içiyorlardı bir yerde. Bir akşam adam yemeği de birlikte yemelerini önermiş, George yolculukta olduğundan Martha öneriyi kabul etmişti. Zamanla, öneriler çoğaldı, belli bir

noktaya dayandı. Martha kararsızdı. Mira'yla konuştuğu gün pazartesi günüydü, salı akşamı David'e kesin kararını bildirmek zorundaydı.

«Tatlı adam aslında. Çok tatlı. Sandığı kadar akıllı değil ama yine de çok hoşuma gidiyor. Sınıftaki onca kızın arasından, hepsi benden genç, birçoğu benden ince olan kızların arasından beni seçmiş olması da gururumu okşuyor tabii. Beni düşündüren işin politik yönü. Onunla yatar da yıl sonunda pekiyiyle geçersen -pekiyiye hakkettiğimi biliyorum gerçi- altına yattı da notu öyle aldı suçlamasına hedef olabilirim. O duyguyu atamam üstümünden. Hiç hoş değil.»

«Adama bunu böylece anlatsan?»

«Evet, tabii. En doğrusu o. Dönem sonuna kadar bekle derim. O zamana kadar ateşi sönmemişse düşünürüz. Evet, en iyisi bu.»

Kalktı, kendine güvenen, neşeli havasıyla çıkıp gitti. Mira oturuyordu. Kızıl bir denize dönmüştü kafası; burgaçlanan, yakan bir su, sıvı bir ateş. Kıskançlıkla kıvrınmanın ne olduğunu ilk kez anlıyordu. Sorun Martha'nın yakışıklı, çekici bir erkeğin ilgisini uyandırmış olması değildi; bir şeyler yapması, bir üniversite diploması alması da değildi. Önemli olan, bir iki yıl önce-sine kadar Mira'nın bulunduğu küçük, daracık çevrede yaşarken şimdi koca dünyada rahatlıkla, güvenle, korkuya kapılmadan dolaşabilmesi, David'le gezmek gibi bir tehlikeyi göze alması, ilişkinin cinselliğe dönebileceği olasılığını hesaba kattığı halde bu durumda bile denetimi elde tutabileceğine güvenmesiydi.

Mira'yı sarsan buydu. O küçük çevrenin dışına çıkabilmek için bir takım özellikleri olmalıydı belki insanın. Bu özellikler neyse -güven duygusu, korkusuzluk, enerji, esneklik- onda yoktu. Gecelerce oturup düşündü. Kendinden utanıyor, kendini korkak buluyordu. Yaşlı atletlerin bir zamanlar kazandıkları başarıları düşündükleri gibi, o da bir zamanlar öğretmenlerinin zekası ve yetenekleriyle ilgili olarak yaptıkları değerlendirmeleri düşünüyordu. Gençlik düşleri canlanmıştı. Bunları kafasından silmeye çalıştı ama, eski umutlar, eski beklentiler, kabaran sıvaların arasına girip yapışan örümcek ağları gibi yapışmıştı kafasına.

Hepsinden önemlisi şu kıskançlık duygusundan kurtulmaktı. Büyük bir acı veriyordu o duygu. Geceleri, iki, üç, bazan dört konyak içerek, bulutların arkasına girip çıkan ayı gözleyerek insan soyunun çabası konusunu düşünüyordu. Küller küle döner, tozlar toza: sonunda ne oluyordu sanki? Dünyada başarı diye adlandırılan şeylerin genellikle göz alıcı bir aldatmaca, o değilse bile -son hesaplaşmada- yararsız olduğunu söylüyordu kendi kendine. İnsanın kafasıyla, el emeğiyle yarattığı her şey sonunda toz oluyordu. Sözgelimi, kaldıraç denen nesneyi, yahut fırında et pişirirken arasına o kokulu otları tıkmayı akıl eden kişi büyük düş gücü olan, akıl ettiği şeyi ortaya koymak için çok uğraşan, çok zaman veren bir kişiydi herhalde. Her şey öyle zordu, öyle uzun sürüyordu ki. Mira üniversitede hazırladığı bazı ödevleri anımsıyordu. Aylarca kitap okur, düşünür, sonunda çok parlak, çok değişik bir buluşla ortaya çıktığını sanırdı ama aradan bir yıl geçmeden, o doğmadan önce yazılmış bir yazıda aynı fikre rastlardı. Bir krallık, bir imparatorluk kurmak nelere malolurdu? Ve sonunda adsız bir çölün altında kalıyordu imparatorluklar. İnsanlar, bir yıl ya da on yıl, yahut bin yıl sonra çökecek bir hanedan kurabilmek için sayısız cinayet işliyorlardı. Oysa hanedan eninde sonunda çökecek olduktan sonra, birin ardından gelen sıfırların kaç tane olduğunun ne önemi vardı?

Erkekler yapıyorlardı bunu. Kendilerini beğenen, kendilerini olduklarından büyük gören erkekler. Gövdelerinde gerçekleştiremedikleri sonsuz ereksiyonun simgelerini dikmeye çalışıyorlardı dünyaya. Sonsuza kadar dayanacağını umdukları simgeler. Sanrılar, kendileri kadar kaçık olmayan milyonlarca insanın uğruna kurban edildiği sanrılar. Büyük Tanrı Norm. Kocasının her sözünü Tanrı buyruğu gibi yinelediği doğru muydu acaba? Norm ürkek oğlan olmaktan çıkıp yetkin erkek olmuştu ama eskisi kadar kof olduğunu biliyordu Mira. Yine de, üstünde egemenlik kurmasına izin vermişti. Diyelim ki onun altında ezilmekten vazgeçmiş, «Ben burada hiç rahat değilim,» diyerek ortaya çıkmış olsun. Ne kazanacaktı? Ne anlamı olacaktı? Kendi de çekecekti, başkalarına da çektirecekti. Ve ne için? Evrenin düzenini bozmayı göze alabilir miydi?

Diyelim ki ezilmekten kurtuldu. Sonra ne olacaktı? Bir süre o da Martha gibi sevinç ve heyecan içinde yaşayabilirdi ama, içinden gelen bütün sesler heyecanın kişiyi sonunda belli bir noktaya götüreceğini söylüyordu: Git gide büyüyen bir yalnızlık. İnsan toplumun kurallarını çiğneyebilir, cezasız da kalabilirdi, ancak büyük başarıdan sonra dönüş yapamazdı. Sonsuza dek yalnız kalırdı artık. O zaman büyük sanat, hiç değilse iyi sanat yapıtları çıkarabilirdi belki. Ne için peki? Şiirlerin ateş yakmak için kullanıldığı, tabloların duvarlardan bombalarla indirildiği, kütüphanelerin yakılıp anıtların yıkıldığı bir dünyada, bunlardan kurtulan sanat yapıtlarının bile -gördüklerinden bir şey anlayamadıkları için kimsenin ayak basmadığı- müzelerde taş parçaları gibi dizilip bırakıldığı bir dünyada sanat neydi? Büyük İngiliz destanı **Beowulf** zamanında kaybolup gitseydi 1964 yılında yaşayanların bir eksiği mi olacaktı? Dünyada herhangi bir değişiklik mi olacaktı bu yüzden?

Hayat akıp gidiyordu: ağaçlar renk değiştiriyor, çiçekler açıp soluyor, hava ya ılık ya soğuk oluyordu. İnsanın yapabileceği en iyi şey arkasına yaslanıp tanık olmak, değiştiremeyeceği, kaçınılmazların tadını çıkarmaktı. Kadınların yaptığı buydu. Dünyayı döndüren onlardı: mevsim değişikliklerini izleyen, güzellikleri koruyan, dünyanın içini temizleyen, herkesin dışarı bakabilmesi için camları silenler onlardı. Dayanıklı bir süreklilik: yazgıların en ağırı. Kimse onlara madalya takmıyor, kimse unvan vermiyordu. Büyük adamların heykelleriyle dolu olan koridorlarda onların büstlerine rastlanmazdı. Ama Mira'nın görevi buydu. Gerisi, rüzgara karşı bağırان cılız bir sestti.

O kış ve bahar aylarında, yüzünden okunan bir dinginliğe, serinkanlı bir ermişliğe kavuştu Mira. Herkes çok iyi görüldüğünü söylüyor, o da kutsandığını hissediyordu. Yıllarca karmakarışık düşüncelerle, mutsuzluk içinde yaşadktan sonra, hayatında ve benliğinde uyum ve inayete ermişti. Martha'ya sorulsa çevresiyle uyum sağladı derdi ama o duygularında tanrısal bir şey buluyordu. Daha kadınca hissediyordu kendini. Toplantılarda sessizce oturup erkeklerin konuşmalarını dinliyor, tartışıp kendi görüşlerini ortaya koyacak yerde hoşgö-

rüyle gülümsüyordu. Erkekler mıknatısla çekilmişçesine toplanıyorlardı çevresine. Mira sevildiğini anlıyordu. Nasıl olduysa, diye düşündü, doğru bir seçme yaptım. Eski acılardan iz kalmamıştı artık. Tanrının sevgili kulunu diye seçtiği kişilerden biri gibi hissediyordu kendini. Ve artık bu mertebeye eriştikten sonra korku yoktu. Yalnızca Tanrı'nın inayetine erişmekle kalmamış, tehlike işlemez bir zırh da kuşanmıştı.

14

Martha, aşık olduktan sonra bile dengesini koruyabildi. Martha'nın çekingenliğini çok iyi anlayan, tam 'gerektiği gibi' davranan, dönemin sonuna kadar sabredip ondan sonra tutkuyla -ancak fazla baskı yapmadan- saldıran David'e aşık olmuştu Martha. Fransızca öğretmeni onu istiyordu ama ona sahip çıkmaya hakkı olmadığını da biliyordu. Eşsiz bir adamdı. Bunları dinlemek Mira için hiç kolay olmadığı halde dinledi; saatlarca, günlerce, haftalarca Martha'nın mutluluğunu, gözlerine parıltı, yüzüne aydınlık katıp onu olduğundan o 17 yaş küçük -yani David'in akranı gibi- gösteren mutluluğu izledi ve dinledi. Her sabah kahvesini, her öğle yemeğiyle akşam içkisini, her yatak sahnesini aşıklarla paylaştı. David, Martha'nın ağabeysi, ikiz kardeşi, ikinci benliği idi. Mira narsızmin tehlikelerini düşündü. David müthiş bir erkekti, eşsiz bir aşıktı. Martha'nınkini değilse bile, kendi orgazmının heyecanını tattırıyordu sevgilisine. Mira projeksiyon mekanizmasıyla eşcinselliğin değişik türlerini düşündü. David, Martha'nın olmak isteyip de olamadığı her şeydi. Mira, aşk bir tür kıskançlıktır kuramını düşündü.

Bitimsiz bir sarhoşluk içindeydi Martha: ağzında 'David' vardı her an. (Mira, ama şu şekilde ama bu şekilde diye düşündü edepsizce.) David aynı zamanda iki yaşında bir kız çocuğunun babası ve bir kadının kocasıydı. Gelgelelim bu ayrıntılara kulak asmayan Martha'nın konuşmasından anlaşıldığı kadarıyla, sevgilisini bir aşık olarak değil, hayatının değişmez bir parçası gibi görüyordu kadın. «Onunla yatınca olacak sanıyorum

hiç değilse. Hemen hemen oluyor. Seks bir harika, onunla konuşabilmek bir harika. David'in yanında olduğum zaman dopdoluyum. Kendimi bırakabiliyorum. Bunun ne eşsiz bir şey olduğunu anlatamam sana.»

Mira biliyordu oysa. Hepimiz bilmez miyiz? Bunlarla beslemiyorlar mı bizi? Aşkı düşünecek yaşa geldiğimiz andan beri hep bu tür şeyler düşünmedik mi. Mira arkadaşı adına seviniyordu ama bitişikte sürüp giden ve sesi kesilmeyen o sürekli mutluluk kendisinin yoksun olduğu bir şeyleri hatırlamasına yol açıyordu. Duygusallıktan arınmış, kayıtsız, nesnel tavrını koruyabilmesi için çaba harcaması gerekiyordu. Aşkların geçici olduklarını, en küçük şeyden zedelenip yokolabileceklerini hatırlatıyordu kendine. Olaya toplumsal açıdan bakmaya, çocukları, karı kocaların haklarını, toplumun dokusunu düşünmeye çalışıyordu. Gel gör ki Martha'nın coşkun mutluluğu bakımlı bir çiftliği yokeden bir sel gibiydi; her yana taşıyordu. Bir sel, bir su taşkını öylesine katı bir gerçektir ki, insan kendisini onun dışında tutamaz. Mira, sel sularının nehirден aşağı sürüklediği bir tavuk kümesinin üstüne tünemiş gibi hissediyordu kendisini. Yine de dengesini koruyor, saatlarca bahçesinde çalışıyordu.

Telefon çaldığında yine bahçesinde çalışıyor, transistörlü radyosundan, zenci hakları konusunda çalışmalar yapmak üzere Mississippil'ye giden üç beyazın ortadan kaybolmasıyla ilgili haberi dinliyordu. Arayan Amy Fox'tu; Meyersville'deki eski dostlardan biri. Bağırıp çağırarak Samantha'yla ilgili bir şeyler anlatıyordu. Mira söylenenleri pek iyi anlamadı. Samantha'nın cezaevine gireceğini mi söylüyordu Amy? Amy, «Sen onun yakın dostusun,» diye bağırıyordu habire. «Bir şeyler yapabilirsin belki.»

Mira Samantha'ya telefon etmeye çalıştı, telefon bağlantısının kesildiğini öğrendi. Tuhaftı doğrusu. Gerçekten de Sam'den hiç ses çıkmamıştı nicedir. Bir duş yapıp giyindi, Samantha'nın evine gitti. Güzel bir semt-teydi ev; yedi odası, bahçesinde inşaatçının kesmeyip yerinde bırakmayı akıl ettiği birkaç ağaç vardı. Sokaklarda bisikletle dolaşan çocuklar görölüyordu ama, bütün banliyö semtleri gibi, ıssız, تنها bir yerdi. Sa-

mantha'nın kapısına yürürken oraya asılmış olan bir kağıt gördü. Bir tür ilan. Evde bulaşıcı hastalık mı vardı yoksa? Biraz daha yaklaştı. Eve el konduğunu açıklıyordu kağıt; şerifin imzasını taşıyordu. Eve el konuyordu ha? Samantha'nın işte olabileceğini düşünerek zili çaldı. Evdeydi Samantha; kapıyı o açmıştı. Mira öylece durup baktı. Kurgulu bebek Samantha mıydı bu? Üstünde eski bir pantolon, yırtık bir gömlek, saçlar kısa boyasız, bakımsız. Yüzü de boyasızdı; solgun ve yorgun görünüyordu.

İki elini birden uzatarak, «Sam!» diye haykırdı.

«Merhaba, Mira.» Samantha uzatılan elleri tutmadı «İçeri gelsene.»

«Amy telefon etti.»

Samantha omuzlarını kaldırarak konuğu mutfığa götürdü. Ev karton kutularla doluydu.

«Taşınıyor musun?»

«Başka çarem yok.» Acıydı Sam'in sesi. Her şeyden zevk alan o fıkır fıkır kadın nereye gitmişti?

Sam fincanlara kahve doldurdu.

«Ne oldu, Sam?»

Samantha olanları anlamsız bir sesle, ancak bütün ayrıntılarıyla anlattı. Kaçınıcı kez anlatıyordu kimbilir. Bu da onun destanıydı; acıyla kazılmıştı belleğine. Olanlar yıllar önce, Simp'le Sam Meyersville'den taşındıktan az sonra başlamıştı. «Kimseye söylemedik,» dedi Sam. «Gururumuzdan ötürü herhalde. Utanıyorduk.» Simp işten atılmış, yeni bir iş bulması birkaç ay sürmüştü. Borca girmişlerdi. Durumlarını düzeltmek amacıyla Samantha da işe girmişti. Simp sonunda istediği gibi bir iş bulmuştu ama borç ödemek zorunda oldukları için iki yakaları bir araya gelmiyordu. Derken dışlarının yaptırılması gerekmiş, ona da bin beş yüz dolar gitmişti. Bu arada işinden olmuştu yine. Yeni bir iş bulması pek uzun sürmedi ama Samantha bataktan kurtulamayacaklarını hissediyordu artık. Onlardan başka herkes ilerliyor, para sahibi oluyordu. O her kuruşu dikkatle harcadığı halde bütçeyi denkleştiremiyordu bir türlü. Simp son işten de çıkarıldı. Tartışmalar başladı. Sam kocasının satıcılıktan vazgeçip başka bir alana geçmesini istiyordu. Üniversite diploması vardı, öğretmenlik

yapabilirdi pekalâ. Gelgelelim Simp bildiğinden şaşmıyordu. Satıcılık para getiren bir meslekti; bir gün onun da şansı dönecekti. Suç onda değildi zaten. O müşteri buluyor, sipariş alıyordu. Gelgelelim her zaman bir aksaklık çıkıyordu ortaya. Mal zamanında teslim edilmiyor, imalatçı işini batırıyor, ya da ona kötü bir bölge veriyorlardı. Ne var ki son işinden ayrıldıktan sonra iş aramaya pek hevesli görünmüyordu. Oturup gazeteleri gözden geçiriyor, çok çekici bir ilana rastlamazsa kente bile inmiyordu. Hep ayak altındaydı. Tek kazancı da işsizlik sigortasından gelen küçük aylıktı.

Mira, çocuklarını yalnız bırakıp işe girdiği için Samantha'yı suçladığını hatırladı. Ağgözlülükle suçlamıştı Sam'i.

«Peki ama Simp neredeydi? Hani çocukların evde yalnız oldukları saatlarda küçük kazalar geçirdiklerini anlatırdın sen...»

Sam omuzlarını kaldırdı. «Kimbilir neredeydi?» Sırtını arkadaşına döndü. O tekdüze ses birden kesilmiş, yüzünü avuçlarına gömmüştü. Gerisini, ağlamaktan boğulacak hale geldikleri için konuşamayan çocuklar gibi, gözyaşları gırtlığını tıkarmış gibi anlattı. Belli bir öğrenim görmemişti, çok para kazanamıyordu. Haftada yetmiş beş dolara daktiloluk yapıyordu. Simp'in işsizlik sigortası vardı bir de. İdare etmeye çalışıyordu ama o parayla hem karınlarını doyurmak, hem de ipotek faizini ödemek olanaksızdı. Akşamları eve gelip de kocasının üçüncü martiniyi yudumlayarak oturduğunu, en ufak bir çaba harcamadığını gördükçe büsbütün yıkılıyordu. «Burnunu sürtememiş! Bir benzin istasyonunda, bir yerde, herhangi bir işte çalışıp çocuklarını doyurmak aklına gelmiyordu!» Derken Samantha'nın yazdığı çekler karşılığı yoktur diye geri gelmeye başlamış. Sorup soruşturunca kocasının gündüzleri evden çıkıp kimbilir nerelerde gezerek, meyhaneleri dolaşarak çekle ödeme yaptığını öğrenmiş. İpotek borcu büyür, borç borca eklenirmiş bu arada.

«Dayanacak halim kalmamıştı,» diyordu Samantha. «Akşamları eve gelince bağırp çağırıyordum. Çocuklar ellerinden geldiği sürece evden uzak duruyorlardı. Korkunç günlerdi. Bankadaki ortak hesabımızı kapatmak

zorunda kaldım, kocam çek yazarsa lütfen ödemeyin diye haber saldım herkese. Bir canavarla yaşıyordum sanki, çekilir hali kalmamıştı. Sonunda evden kovdum.»

Burnunu silip birer kahve daha koydu. «İşte böyle.» Gözleri birer kuru çukur, ağzı çekilerek esnetilmiş bir lastik banttı. «Geçen gün şerif geldi. Sinir krizleri geçirdim. O kağıdı kapıya asmasına engel olmaya çalıştım. Zavallı çocuklarım! Komşular öğrenecek diye kaygılanıyordum. Eh, artık herkes biliyor. Kaybedecek bir şey kalmadı. Nereye gideceğiz bilmem. Simp annesinin Beau Reve'deki koca evine yerleşti. Telefon edip konuştum, bizim sosyal yardım sandığına başvurmamızı öğütledi. Eşyaları toplarken onun dolabını da boşalttım. Rafta birkaç kutu vardı, en arkada da şunlar.» Üst üste konacak olsa bir metre yüksekliğinde bir kule olabilecek kâğıt yığınlarını gösteriyordu. «Faturalar. Hepsi fatura. Kimi iki yıl önce yollanmış. Çoğunu açmamış bile. Dolaba tıkmakla borcun ödenmiş olacağını sanıyordu sanki!»

Mira'nın uzattığı sigarayı aldı, derin bir soluk çekerek, «Bu da bir lüks,» diye söylendi. «Ben bir süre için sigarayı bıraktım.» İlk kez gülümsedi. «Şimdi durum şu: Toplam olarak altmış bin dolar borcumuz var. Gözünün önüne getirebilir miyin onca parayı? Ben getiremiyorum. Simp bir yerden kredi alırken ben de onunla birlikte imza atardım. Şimdi o işsiz olduğundan başını kurtardı, benim haftalıklarıma haciz kondu. Haftalığın yarısı gidiyor ve ben iki çocuğumu doyurmak zorundayım! O parayla!» Gözleri yaşarmıştı yine. «Ömrümün sonuna kadar borç ödeyeceğim. Dostlar olmasaydı oynatırdım sanıyorum. Arkadaşlarım bulunmaz insanlar!»

Semtin kadınları Samantha'nın güç duruma düştüğünü öğrenince elbirliği etmişler, büyük bir incelikle, ona yardımcı olmaya çalışmışlardı. «Bu akşam dünyanın makarnasını haşlamışım, Sam. Bilirsin, benim çocuklar bugün pişen yemeği yarın ağızlarına koymazlar. Bana bir iyilik etsen de -seninkiler makarna severlerdi, değil mi- şunu yarın öğle yemeğinde onlara yuttursan.»; «Jack dün balığa çıkmıştı, Sam. Dolapta balıktan geçilmiyor. Gözünü seveyim şunların birkaçını al da beni

kurtar.»; «Sam, bu akşam Nick'le ikimiz kulübe gideceğiz. Bilirsin onunla başbaşa gezmekten çok sıkılıyorum. Sen de gelsen de bizi eğlendirsen...» İncelik, dikkat, sadaka verir gibi görünmemek çabası; kadını küçük eğlencelerine katarken, başka çocukların giyeceklerini ona verirken kalbini kırmamak için özen göstermek, bir yere gidilecekse -Sam'i arabaya benzin doldurtmak zorunda bırakmamak için- onu evinden alıp evine bırakmak. «Beni en çok üzen onlardan uzaklaşmak düşüncesi.»

«Şimdi ne olacak?»

Yine omuzlarını kaldırdı Samantha. «Bir aylığına üç yüz dolar bulup da ipotek taksidini ödeyemezsem cuma günü sokağa atılacağız. Bir ay zaman kazanabilsem... Nick... avukattır, May'in kocası, bana çok yardımda bulundular. Nick yasal bir yol bulup Simp'i para ödemeye zorlayabilecek belki. Hiç değilse ben bir ev buluncaya kadar.»

«Annenle baban?»

«Babam geçen yıl öldü. Annem ondan kalan emekli aylığıyla geçinmeye çalışıyor. Anca idare ediyor o da. Durumumu bildirmedim bile. Florida'da, teyzemle birlikte oturuyor. Duysa ne olacak, elinden bir şey gelmez.»

«Ey Tanrım!»

«Evet. En çok neye bozuluyorum bilir mısın? Çalışmayı seviyorum ben. Yani erkek olsaydım, seve seve çalışırdım. Simp de evde oturabilirdi. Ama hayır, her şey onlara bağlı, her şey onların elinde. Kocan batarsa seni de birlikte batırıyor. Ne bileyim... Onlara bağımlısın. Ne demek istediğimi anlıyor musun?»

Mira bunu hiç düşünmek istemiyordu.

Samantha, «Her konuda onlara bağımlısın.» diye sürdürdü. «Çalışacak mı, çalışmayacak mı, içer mi, içmez mi, beni sever mi, yoksa bıkar mı?... Oriane gibi...»

«Oriane?»

«Ne güzel yaşıyorlardı biliyorsun. Kocası istediği için ta Bahama adalarına gitmişti Oriane. Ama herif bir gün ondan bıktığına karar verdi, çekip gitti. Kiralık bir ev, parası ödenmemiş iki tekne ve üç çocukla yüzüstü bıraktı kızı. Duymuşsundur.»

«Evet. Onlar çocuklara önem vermiyorlar da ondan.

Hiç aldırmıyorlar. Onun için özgür olabiliyorlar. Kadınlar kurban hep. Baştan sona.» Mira söylediklerini ancak söyledikten sonra farkettiler.

«Şimdi de kanser oldu Oriane.»

«Ne?»

Sam başını salladı. «Gelecek hafta ameliyat olacak. Göğüs kanseri.»

«Ey Tanrım!»

«Daha neler var! Bizden iki ev ötede oturan kadın kendini öldürmeye kalktı. Nick kadınların dengesiz olduklarını söylüyor ama, ben kocasını hizaya getirmek için yaptığını biliyordum. Çok zamparaydı kocası; Joan'a da hiç iyi davranmazdı. Her şey çöküyor sanki. Anlayamıyorum artık. Biz çocukken böyle değildi. Şimdi özgürlükler çoğalıyor ama yalnız erkeklerin özgürlüğü artıyor sanki.»

Samantha bir bakıma Lily'yi hatırlatıyordu Mira'ya. O da dinleyen olup olmadığını hiç farketmeden konuşup duruyordu. Ve yüzündeki gerginliğin altında müt-hiş bir şaşkınlık vardı. Uykudan uyanıp da bokböceği şekline girdiğini farkedene birinin sonsuz şaşkınlığı.

«Bilir misin, ev kadını olmaktan da hoşlanıyordum ben. Ne çılgınlık değil mi? Ev işini seviyordum. Çocuklarla uğraşmaya bayılıyordum. Parasız kalıp da Noel armağanı alamayacak duruma düştüğümüzde Alice'le ve onun çocuklarıyla birlikte oturduk, bir sürü şey yaptık. Temizliği, yemek pişirmeyi bile severdim. Konuk çağırmaya, masayı süsleyip değişik yemekler yapmaya bayılırdım. Hayat ne garip değil mi?»

Mira bir şeyler mırıldandı.

«Hiç bir zaman fazla bir şey istemedim ben. Bir evim, ailemi doyuracak kadar param olmasını istedim ama gözüm yükseklerde değildi. Yeterince akıllı olmadığım için belki. Şimdiyse...» Gerisini getirmedi. Kuyudan avuçlarına doldurup taşıdığı suyun çoktan parmaklarının arasından sızdığını farketmiş gibi, birbirine birleştirdiği ellerini açıp avuçlarına baktı.

Mira'nın aklı başka yerdeydi. Üç yüz dolar. Hiç bir şey değildi. Norm üç yüz doları altı haftada tüketiyordu golf kulübünde. Çek defteri çantasındaydı. Yapılacak tek şey defteri çıkarıp bir çek imzalamaktı. Hiç zor de-

ğildi. Gel gör ki yapamıyordu. Çalıştı. Dikkatini çanta-ya yöneltti, elini uzatıp defteri çıkarışını gözünün önüne getirdi. Onu yapabilse gerisi kolaydı. Ne var ki onu yapamıyordu.

Yine de Samantha'dan ayrılırken yardım yollarını araştıracağına söz verdi. Samantha yorgun bir gülüşle baktı. «Gelip de acıklı hikayemi dinlediğin için çok teşekkür ederim. Seni üzdüm, kusura bakma. Dünyada yeterince acıklı hikaye var zaten.»

Benim dünyamda yok, dedi Mira kendi kendine.

15

Norm, «Kesinlikle hayır,» diye söylendi.

«Norm! Çok kötü durumda Samantha!»

«Samantha'ya çok acıyorum. Ama Simp denen o hergeleye yardım edersem namussuzum.»

«Simp'e yardım etmeyeceksin ki. Artık o evde bile oturmuyor.»

«Ev onun, değil mi? Günün birinde ödeyeceğine inansam belki olurdu ama, senin anlattıklarına bakılırsa o herif bitmiş artık. Her işte zararlı çıkanlardan o. Aptal serserinin biri. Parayı verecek olsam... Gitti gider.»

«Ne farkeder, Norm? Bizim onca paramız var.»

«Senin için söylemesi kolay. Ben o parayı kazanmak için ter döküyorum bütün gün.»

«Peki ben ne yapıyorum bütün gün? Yıllardır ne yaptım? Sen ne kadar çalışıyorsan ben de o kadar çalışıyorum.»

«Yapma be Mira!»

«Ne demek 'yapma be Mira'? Ne demek istiyorsun?» Sesi yükselmişti. «Bu evlilikte ikimiz eşit değil miyiz? Eve ben de katkıda bulunmuyor muyum?»

Norm, gönül alıcı bir tavırla, «Elbette bulunuyorsun,» diye söylendiyse de sesinde bir küçümseme vardı. «Yalnız sen başka türlü katkıda bulunuyorsun. Paraca değil.»

«Benim evde çalışmam senin o parayı kazanmanı sağlıyor.»

«Hadi, Mira, gülünç olma. Benim mesleğimi yürüt-

mem için kendini gerekli mi sayıyorsun? Nerede olsa yaşarım ben. Bir kadın tutup ev işlerini yaptırabilirim, bir otelde otururum. Ben çalışarak senin bu hayatı yaşayabilmeni sağlıyorum, tersi değil.»

«Ve paranın nereye harcanacağı hakkında ben hiç söz sahibi değilim. Öyle mi?»

«Elbette söz sahibisin. Her istediğini almıyor musun?»

«Bilmem. Pek bir şey istediğim yok gibi geliyor bana.»

«Bu elbise faturaları nedir, ya da çocukların müzik dersi almaları, kampa gitmeleri gereksizdir diye yakındım mı bir gün?»

«Öyleyse bunu da istiyorum. Samantha'ya üç yüz dolar vermek istiyorum.»

«Olmaz, Mira. Bu konu burada kapansın.» Norm ayağa kalkıp odadan çıktı, birkaç dakika sonra duşun sesi duyuldu. Norm o akşam bir toplantıya gidecekti yine.

O da ayağa kalktı ve bütün vücudunun titrediğini ancak o zaman farketti. Mutfaktaki iskemleye tutundu. İskemleyi kaparak yukarı koşmak, banyonun kapısını kırıp iskemleyi kocasının kafasına indirmek istiyordu. Masanın üstünde duran büyük et bıçağına baktı. Bıçağı kaldırıp kocasının sırtına sapladığını, çekip çekip yeniden sapladığını görür gibi oluyordu. Sık sık, kesik kesik soluyordu.

Norm'un onu silip yokettiğini sezmişti. Mira'nın, güçsüzlüğünü anlamayışı adamı sınırlendiriyordu. Nasıl olmuştu da gücün tümünü o elde etmişti? Salıncaklı iskemleye oturarak ölmeye karar verdiği akşamı hatırladı. O akşam güçlüydü. Ölmek gücüne sahipti en azından. Kocasıyla savaşılamayacağını hissediyordu. Onun izni olmadan parayı veremezdi. Öte yandan, Samantha'ya o parayı veremezse bir şeyin sonu gelmiş olacaktı. Norm'un, arkadaşlarını ondan uzaklaştırmasına izin vermiş, o olay Mira'yı epey küçültmüştü. Bu olayda da kocasına boyun eğerse gerçekten silinmiş olacaktı. Gel gör ki harekete geçemiyordu.

Norm yıkanıp giyindikten sonra aşağı indi, mutfakta duran karısına bir göz attı.

Çok olağan bir tavırla, «Gecikebilirim, beni bek-
leme,» diye söylendi. Yanından geçerken karısının ya-
nağına bir öpücük de kondurdu. Mutfaktan garaja açıl-
an kapıdan çıkıp gitti. Mira dışarı koşup garajın ön
kapısını kilitlemeyi düşündü bir an. Norm garajda ara-
bayı çalıştırarak oturup zehirli karbon monoksit gazını
ciğerlerine çekmek zorunda kalmalıydı. Kafasına üşü-
şen imgeler onu da şaşırtıyordu.

Oğlanlardan biri mutfağa daldı. «Annee! Dondur-
macı geçiyor. Yirmi beş sent verir misin?»

Mira bir intikam meleği gibi yürüdü çocuğun üs-
tüne: «Hayır!» diye bağırırdı.

16

Bütün gece uyurgezer gibi dolaştı evin içinde. Oğ-
lanlar televizyon seyrederken onlarla birlikte oturma
odasında oturdu, onlar yattıktan sonra televizyonu ka-
patmayı akıl etmedi. Haber bülteni başladı. Haberlerde
birinci sırayı Mississippi'de ortadan kaybolan üç genç
alıyordu hâlâ. Schwerner, Goodman ve Chaney'nin öl-
dürülmüş oldukları sanılıyordu. Bu haber onu uyurge-
zerlikten kurtardı. Bir dava uğruna ölmek. Gençliğinde
o da zencilere eşit haklar tanınmasını savunurdu ama
sonradan böyle şeyleri düşünmekten bile vazgeçmişti.
Düşünse ne yararı olacaktı? Bir dava uğruna ölmek
güzel bir şeydi herhalde. Zaten öleceğimize göre. Bir
dava uğruna olması daha iyi. Çünkü öbür türlü. Kafası
karmaşık bir uyuşukluk içindeydi. Kalkıp televizyonu
kapattı ve kendine bir konyak doldurdu. Gelgelelim yan-
lış bir iş yapmıştı. İçki kanına karışıp gövdesini ısıtın-
ca o sıcaklığın içine gömüldü ve ağlamaya başladı ama
ağlamak değildi bu; korkunç bir bora, bir sağanak, bir
fırtınaydı; kontrol edilemeyen, gözyaşlarıyla birlikte
içinin de boşaldığı duygusunu uyandıran.

Biraz yatışınca -epey sonra- o insanları düşündü;
bir şeyleri değiştirebileceklerini sanan o üç delikanlıyı.
Öleceklerini düşünmemişlerdi herhalde; ölümü aramaya
çıkmamış, kurban olmak için planlar yapmamışlardı.
Dava, tehlikeyi göze almaya değer diye düşünmüşlerdi

yalnızca. İyi ama dava insanın kendisiyse, suçlar birer birer dikiliyordu karşısına. İnsan kendisi için nasıl savaşırdı? Büyük bir bencillikti bu. Yine de, belki Chaney de kendisi için savaşıyordu ve kimse ona bencil dememişti. Bir konyak daha içti, arkadan bir tane daha. Sarhoş oldu. Bir takım sahneler tasarlamaya başladı. Norm eve dönünce kalkıp onunla konuşacaktı... Güzel bir konuşma hazırladı aklından; her noktayı ayrı ayrı ele alıp tartışacak, karısının mantığına hayran kalan Norm ona hak verecek, özür dileyecek, affet diye yalvaracaktı. Ya da Norm kapıdan girince mutfaktaki satırı alıp kafasına indirecekti ve onun -umudur ki- yavaş yavaş ölmesini gözleyecekti. Yahut Norm eve dönmeyecekti, sarhoşlukla bir kaza yapacak, yollarda ölecekti. Sokakta saldırıya uğrayacak, soyguncunun biri onu bıçaklayacaktı. O zaman bütün sorunlar ortadan kalkmış olurdu.

Norm'un eve dönmeyeceğini ancak tan ağarırken anladı. Aynı anda, Norni'un düşman olmadığını, düşman kavramının somut bir simgesi olduğunu da anladı. Çünkü -diyelim ki o çeki yazdı- ne yapabiliirdi Norm? Onu döver miydi, boşar mıydı, aç mı bırakırdı, parayı mı ödetirdi? Yapabileceği hiç bir şey yoktu. Kocasına tanınan yetkinin bir ikili anlaşmaya dayandığını gördü; daha sağlam bir temele değil. Onun için de yetkisini sık sık ve çok garip yöntemlerle hatırlatmak zorunda kalıyordu adam. Mira ona sırtını dönse, yüzünü başka yöne çevirse yetki yokolacaktı. Bunu yapmaya neden korkuyordu peki? Dışarıda, dış dünyada Norm'a böyle bir yetki tanıyan bir şeyler vardı. Yok muydu? Yoksa kocasının sevgisini kaybetmekten mi korkuyordu? Hangi sevgiyi? Neydi bu evlilik? Nasıl bir evlilikti? Oturduğu yerde sallanarak ağaçların üstüne yükselen güneşi gözledi. Oğlanlar paldır küldür mutfığa girdiklerinde o uyuklamıştı. «Annee!» diye bağıyorlardı. «Bizi uyandırmadın, anne! Okula geç kalacağız!»

Mira kafasını sallayarak uyanmaya çalıştı ve onlara baktı.

Oradan oraya koşarak kitaplarını topluyor, ona ve birbirlerine bağıyorlardı.

Normie, «Kahvaltı bile edemedik,» diye söylendi suçlarcasına.

Mira kafasını kaldırıp ona baktı. «Kahvaltılarınızı her gün çöpe döküyorum nasıl olsa.»

Oğlan olduğu yerde durarak gözlerini kırptırdı. Değişen bir şeyler olduğunu anlamıştı ama ne olduğunu araştıracak zaman yoktu. Annelerinin onları götürmeye niyetli olmadığı açıkça anlaşıldığı için, bir buçuk kilometre uzaktaki durağa gitmek üzere koşa koşa çıktılar. Mira hain bir gülüşle bakıyordu arkalarından. Onlar gittikten sonra kalktı, kendine kahve yaptı. Kahvesini içince duş yaptı, giyindi, çek defterini alarak arabasına bindi. Samantha'nın evine gitti ve arkadaşına 350 dolarlık bir çek yazdı. «Sıkıntılı günleri atlatıncaya kadar üç beş kuruş kalsın,» dedi. «Aslında, nasıl olduğunu açıklayamam ama bunu senin için değil kendim için yapıyorum.»

Ortak hesaplarından çekilecek olan parayı çek defterinin koçanına iri harflerle yazdı. Ne var ki Norm bu konuyu hiç açmadı. Hiç.

17

«Peki ya Norm?» diye soruyorsunuz deminden beri. «Nasıl bir insandır bu Norm, bu gölge adam, bu gemi-aslanı?»

Belki inanmayacaksınız ama sizlere anlatabileceğim fazla bir şey yok. Norm'u tanıdım ben. Oldukça iyi tanıdım hem de; ancak anlatabileceğim fazla bir şey yok. Dış görünüşünü anlatabilirim. Uzun boyluydu, bir seksen falan; sarışın, mavi gözlü. Gençken amerikan traşı kestirirdi saçlarını. Yaşlandıkça yüzünün rengi epey kızardı, biraz da kilo aldı. Şişman değildi. Golf falan oynayarak kilosunu bir ayarda tutuyordu. Balıkçı kazak çok yakıştırdı ona. Bin dokuz yüz yetmiş yıllarında moda birden değişince o da modayı izledi, saçlarını, -ne kalmışsa- uzattı, favori bıraktı, renkli gömlekler, enli boyunbağları kullanmaya başladı. Şirin bir yüzü vardı; hâlâ öyledir. Kişiliği de sevimlidir. Bildiği fıkralar sayılidir, hiç biri açık saçık değildir. Maça gitmeyi sever.

Mesleğinde geri kalmamak için okumak zorunda olduğu şeyleri okur, başka bir şey okumaz. Haa, bir de gazetelerin birinci sayfalarını. Evde olduğu zaman televizyon seyrederek; detektif ve kovboy filmlerini sever. Aşırılığa hiç bir kötü alışkanlığı yoktur. Pek çok bakımdan, bin dokuz yüz elli yıllarının ideal erkeğiymiş Norm.

Uydurduğumu sanıyorsunuz. Ahaa, diyorsunuz kendi kendinize, hikayeyi uydurmuş, bir de erkek simgesi yaratmış. Eskilerin dediği gibi, «Heyhat!» Keşke öyle olsaydı. O zaman hayatın başarısızlığı değil, benim başarısızlığım olurdu Norm. Norm'un, ben iyi bir yazar olmadığım için kukla-kışı olmasını, Norm'un gerçekten kukla-kışı olmasına yeğ tutardım.

Yıllar boyunca, erkek yazarların kaleminden çıkan nice roman okudum. Bana sorarsanız, o romanlardaki bütün kadın kişiler -Henry James'i bu genellemenin dışında bırakıyorum- belirli yerlerine yastık, pamuk tıkılmış olan kuklalardır. Belki birbirimizi pek iyi tanımadığımız için doğuyor bu durum; kadınlarla erkekler yani. Belki birbirimiz için çok gerekli olduğumuzdan birbirimizi tanıyamıyoruz. Ama doğrusunu isterseniz, Norm'u, erkekler de ancak benim tanıdığım kadar tanıyabilirlerdi sanıyorum. Yalnız Norm'u da değil. Bana kalırsa Carl'ı, Paul'u, Bill'i ya da zavallı Simp'i de pek iyi tanıyamıyordu kimse. Yalnız Simp'in ne olduğunu biraz sezebiliyorum. Çünkü insanlar saygınlıklarını yitirince, belli bir çizginin altına düşünce daha açık kişiler oluyorlar sanki. Ne demek istediğimi anlatabiliyor muyum? Yani bana öyle geliyor ki, beyaz-ırk-tan-orta-tabaka-erkek olmak günün bütün saatlarını dolduran bir meslek; tıpkı West Point Harp Akademisini bitirip orduda albay olmak gibi. İnsan her an o süslü kostümü sırtında tutmasa bile, hep dik durmak, konuşurken ağzını fazla açmamak, içki ve kadın konularında şakalar yapmak, makine gibi hareket etmek zorundadır. Tek çıkış yolu, çok büyük bir ayıptan ötürü dışarı atılıp sokak serserilerinin arasına karışmak. O zaman, Kızılhaç aşevinin çorba kuyruğunda beklerken yanında duranlarla rahatça konuşabilir, kendini bırakabilir. Simp belli bir çizginin altına düştü. Öbür

beyaz-ırkta-orta-tabaka erkekler için bağışlanmaz bir suçtur bu; hemen hemen ibne olmak kadar kötü. Şimdi Simp'i gözümün önüne getiriyorum. Annesinin parasıyla barlarda geziyor hâlâ; ikinci martinisiyle kibar kibar otururken o gün öğleden sonra büyük bir vurgun vuracağını, saat üçte bir telefon beklediğini, (Bara mı telefon edilecek diye merakla kapılır karşısındaki?) ondan sonra işinin iş olduğunu anlatıyor. Böyle konuşan öbür erkeklerden daha 'boş' değildir Simp. Yalnız onun durumunda, söylenenlerin yalan olduğunu bilirsiniz. Ona bir göz atar, söylediklerinin doğru olmadığını farketmediğini anlarsınız belki. İyi bir yalancı olacak kadar akıllı değildir Simp; bir imge satın almıştır ve satın aldığı tek şey o olduğu gibi, elinde kalan tek şey de odur ve olduğu yerde dönüp durarak o imgenin içinde yaşamaktadır artık. Düşlerinin içinde yaşayan çocuklar gibi.

Her neyse, öbür erkekler üniformalarını çıkarmadıkları için yalnızca o yüzleriyle tanıdık onları. Ve tıpkı zencilerle Çinliler gibi, bütün askerler birbirlerine benzerler.

Yine de, Norm hakkında bilmediğim ne varsa anlatmaya çalışacağım.

Keyifli bir bebektir. Babası eczacıydı, annesi ev kadını; sonradan dişçi olan bir erkek kardeşi vardı. Norm da, kardeşi de okulda oldukça başarılı, sporda oldukça başarılı, toplum içinde oldukça başarılıydılar. Bildiğim kadarıyla hiç bir noktada aşırılık göstermediler. Onları tanımlamayı güçleştiren bu 'orta karar'lılıklarıdır biraz da.

Cinselliğe pek düşkün değildi. Küçük yaşlardan beri, uyurken ellerini battaniyenin dışında tutmasında ısratmıştı annesi. Uykusunda elleri battaniyenin altına girse annesi bir ara gelir çıkarırdı. Sabahları uyandıktan sonra yatakta yatmalarına izin vermezdi. Mira'yı da uyarmıştı bu noktada. Norm beş yaşındayken kimin en uzağa işeyebileceğini saptamak için arkadaşlarıyla sidik yarışına girdi. Annesi oyun sona ermeden yetişti ve bir daha böyle bir şey yaparsa çükünü keseceğini söyleyerek gözdağı verdi. Norm bir daha öyle bir şey yapmadı. Aslında onu korkutan tehdit değil, annesinin

bembeyaz kesildiğini, soluk almakta güçlük çektiğini görmesiydi belki de. On dokuz yaşında, ilk gezmeye götürdüğü kıza tutuldu. Nişanlandılar. Ancak Norm üniversiteye yazılınca kız da Esso benzin istasyonunda çalışan tamircilerden biriyle kaçtı. Norm bu ihaneti yıllarca unutmadı. Arkadaşlarından birkaçı, kasabanın orospusu olan Antoinette'i ayarladılar oğlana. Bakirliğini '39 model bir Ford arabanın arka kanapesinde kaybetti. Bu deney, hoş olmayan bir takım karışık duygular ve epey suçluluk yaratmıştı oğlanda. İkinci bir deneme yapmadı. Norm'un -hiç değilse o yıllarda- ince bir yanı vardı. Antoinette konusunda öbür arkadaşlarıyla birlikte gülebiliyordu ama, cinselliğin öyle olmaması gerektiğini seziyordu.

Çocukken resim yapmayı çok severdi. Gelgelelim aile bu merakı desteklemedi. Yasaklamadı da. Ancak onların hayatında böyle şeylerin yeri yoktu. Ne kitap okur, ne müzik dinlerlerdi. Bunların eksikliğini de duymamışlardı hiç. Onların dünyasında böyle şeyler yoktu, hepsi bu. Norm binicilik dersleri aldı. (Babası I. Dünya Savaşına süvari olarak katılmıştı.) West Point Harp Akademisine girmek istediğini söyleyince bu istek onaylandı. Çocukken öfke nöbetleri geçirmişse hep aynı nedenle geçirmişti: West Point futbol maçını kaybederse radyoya tekmeler indiriyordu. Öfkesi radyolar için pek yararlı değildi ama, aile durumu kabul ediyordu nedense. Başka öfke belirtileri gösteremezdi; yasaklanmıştı bu. Öfkesini başka bir şekilde belirtecek olursa odasına yollanıyor, aç yatmak zorunda kalıyordu.

Babasının «efendi adam» diye tanımladığı kişilerden olmayı başardı. Her şeyi başarıyor, hiç birinde çok başarılı olamıyordu. Çalışıyor, orta alıyor, top oynuyor, birinci sınıf olamıyor, geziyor ama çılgınlık yapmıyor, kızlarla çıksa bile cinsel isteklerde bulunmuyordu.

Mira'yı bir aile toplantısında tanıdı. Çok güzel, çok saf, kolayca kırılabilir ince bir kız olarak görüyordu onu; bir bakıma da çok olgun. Mira onun hiç düşünmediği şeyleri düşündüğünden, kafasını olgun bulmuştu herhalde. Gelgelelim Mira'yla gezmeye başladıktan sonra üniversitedeki arkadaşları kızla ilgili bazı şeyler söylediler. O da Mira'nın düşündüğü kadar saf olmadığına

karar verdi. Mira'nın ondan başka kimseyle ilgilenmesini istemediği zaman, dünyayı saldırgan erkek sürüleriyle dolu bir yer olarak gösteriyor -gerçekten de öyle görüyordu dünyayı- bunun kızı ürküttüğünü biliyordu. Kızdığı zaman da orospulukla suçluyordu onu. İki kanı arasındaki çelişkiyi hiç düşünmedi. O böyle ifade etmezdi ama, kafasında, bakire/orospu niteliğini kazanmıştı Mira. O böyle ifade etmezdi, çünkü böyle düşünmezdi. Tehlikeli konuları hiç düşünmezdi. Anasıyla babasına beslediği duygular, mesleğiyle ilgili duygular, içinde yaşadığı dünya hakkındaki düşünceler gülerек, omuz sil-kerek geçirilecek konulardı; yanlış bir şey, çirkin bir şey düşünmek istemezdi. Güç olandan, tehlikeli olandan uzak durmak, 'orta karar' kişiliği kadar belirgin bir özelliği-ydi. Bir bakıma, bin dokuz yüz ellilerden önceki çağın kusursuz centilmeniydi...

Mira da kusursuz bir eş gibi görünmüştü ona. Norm bir bilimadamıydı, gerçeklerle, sporla, parayla, insanların toplum içindeki yeriyle ilgiliydi, bunlardan anlardı. Mira da sanatla, edebiyatla ilgiliydi, biraz piyano çalabiliyor, sanattan, tiyatrodan anlıyordu. Doğuştan gelen bir inceliği vardı sanki. Bir erkek için övünülecek bir eş, iyi bir puan olurdu. Mira iki yıl üniversitede okumuştı ama onun annesinden başka türlü davranabileceğini hiç düşünmedi; karısı ona ve çocuklarına bakar, kendi ailesinde olmayan kültürü, inceliği sağlardı. Dışarıdan bakınca uygun bir evlilikti onlarınki. İki aile de orta tabakadandı, Cumhuriyetçiydi. Mira Katolik olarak yetiştirilmişti ama ailesi hiç dindar olmadığından, Norm'un ailesinin Protestan olmayanlara gösterdiği tepkiyi umursamazdı. Sağlıklıydı, iyi öğrenim görmüştü. Varlıklı bir ailede büyümediğinden ilk yıllarda üstlenmek zorunda kalacağı işlerden ötürü yakınmazdı. Ayrıca, Norm'un yüreğini sızlatan bir çaresizliği, savunmasızlığı vardı. Kusursuz bir evlilik olacaktı onlarınki.

Gerçekten de öyle oldu. On dört yıldır evliy-diler ve Norm ailenin önemli bir sorunu olmadığına yemin edebilirdi. Mira eşsiz bir anne, kusursuz bir ev kadınıydı. Cinsellik konusunda biraz soğuktu ama buna saygı duyuyordu. Onu seçmekle çok iyi ettiğine emindi; aile sorunları olan meslekdaşlarına küçümsemeyle bakı-

yordu. Güzel bir hayat yaşıyordu; onun için de yüzünde güzel, iyicil çizgiler belirmişti. Hoşnuttu Norm. Ancak bazan bir tiyatrodan ya da bir sinemada, güzel bir kadının bir hareketi -herhangi bir güzel kadın değil, etini sergileyip kırıtırken bile çaresiz ve savunmasız görünen bir kadın- içinde bir çığlık yaratıyor, uzanıp onu tutmak, sımsıkı kavramak, karşı koymasına aldırmadan -o böyle bir kelimeyi asla düşünmezdi- ırzına geçmek istiyordu. İlk günlerde Mira'ya da aynı özlemle bakmıştı ama hiç yapmamıştı tabii. Şimdi de yapmazdı. Kendine ve ş saçma isteklerine gülüp geçer, eve gidince o isteksiz Mira'yla yatmakta diretirdi. Ama eylemle duyguyu asla birbirine bağlamamıştı.

18

Nedir ki erkek? Bir erkek nedir gerçekten? ağdas kültürümüzde gördüklerimiz, erkeğin karı düzen ve öldüren yaratık olduğunu söylüyor. Ancak evremde, hayatta gördüklerimiz de erkeğin para kazanan yaratık olduğunu söylüyor. Belki ikisinin arasında bağıntı vardır; çünkü yaşıadığımız dünyada, para kazanmak için, düzmekten ve öldürmekten dikkatle uzak durmak gerekir genellikle. Kültür, yaşıanmayanı sağlıyor belki de. Bilemeyeceğim, pek umurumda da değil. Bu, erkeklerin sorunu bence. Kadınlar ş günlerde onlara zorla kabul ettirilen kadınlık imgelerinden kurtulmaya çalışıyorlar. İşin kötü yanı o imgelerde biraz gerçek payı olmasıdır. Öyle ki onları yadsımağla biraz da kendini yadsımış oluyor kadın. Belki erkekler de aynı durumdadırlar ama sanmıyorum. Onlar erkeklik imgelerinden hoşnut bence; kullanışlı buluyorlar imgelerini. Öyle değilse, değiştirmek kendilerine düşer. Bildiğim tek şey ş: Erkekler gerçekten erkeklik imgelerinin gösterdiği gibiyse, ben ömrümün sonuna kadar onları yok saymaya; reyeceksin, kendi gvdemden, bölünmeyle remeye razıyım. Bu, yalnızca kız çocuklarım olacak demektir ki o da çok işime gelir. Gelgelelim imgelerin öbür yüzü, yani gerçeklik de daha sevimli değil. Benim tanıdığım erkekler öldürmeyi pek bilmezler, yatakta da pek dehşet değil-

ler, para kazanmayı da (çoğu) ancak belli bir ölçüde başarabilmişlerdir. Ama başka bir özellikleri de yoktur. Sıkıı yaratıklardır yalnızca. Belki de kazanan taraf olmanın cezası bu. Çünkü tanıdığım bütün kadınlar kazığı yedikleri halde (hem gerçekten, hem mecazi anlamda) eşsiz insanlardır hepsi de.

Hor görülen sınıftan olmanın bir yararı, istediğin kadar çılgın olmak özgürlüğüdür. Bir araya gelen ev kadınlarının konuşmalarını dinlerseniz bir sürü saçmalık, bazıları gerçekten çılgınlık sayılabilecek bir sürü zırva duyarsınız. Bu, uzun zaman yalnız kalmanın, o garip düşünceleri hiç bir engelle karşılaşmadan geliştirebilmenin sonucudur bence. Sonuç çılgınlıktır ama biraz da dehadır. Sıradan bir kadın akıl almaz bir gerçeği keşfedebilir. Bunu duyduğunuz zaman omuz silkip geçerseniz zararını siz çekersiniz! Kadınların böyle çılgınca şeyler söyleyip de bir yere tıklımamalarının (bazıları tıklılmıyor hiç değilse) nedeni, herkesin onların deli, ayrıca da güçsüz yaratıklar olduklarını bilmesi. Bir kadın dindar da olsa, oynak da olsa, sevecen de olsa, kinci de olsa, çekingen de olsa, saldırgan da olsa, aşağı yukarı aynı sayıda mermiye hedef olur. Olduğunun tam tersi de olsa ateşten kaçamayacaktır. Kadının seçeceği tek bir şey vardır: Orospu olarak mı damgalanmak ister, yoksa kocasının ayağına vurulmuş zincir olarak mı? Benim anlayamadığım kadınların nasıl olup da birdenbire güç kazandıkları. Kazanıyorlar çünkü. Büyüyünce hemen hepsi boktan insanlar olan çocukların öyle olması -hepimiz biliriz ki- annenin suçudur. Peki o güçsüz yaratık nasıl yapmıştır bunu? Haftada beş kazan çamaşır yıkayıp beyazlarla renklileri karıştırırsam mı, karıştırmasam mı diye kaygılandığı yıllarda neredeydi o güç? Nasıl oldu da babanın olumlu etkisini sıfıra indirebildi? Nasıl oldu da bu gücü ancak sonradan, adına sorumluluk dendikten sonra farkettil?

Anlamaya çalıştığım, kazanmak ve yenilmek olguları. Şimdi, oyunun kuralları der ki, erkekler büyük bir boka bulaşmazlarsa kazanabilirler; kadınlar yenilirler, her zaman, olağanüstü kadınlar bile. Edith Piaf'larla Judy Garland'lar yenilgilerini kullanarak büyük kadın olmuşlardır. Orasını anlamak kolay. Anlayamadığım,

oynanan oyundur. Kazanan ne kazanıyor? Kendi deney-
lerimden ötürü, yenilenin ne kaybettiğini biliyorum. Bil-
mediğim, kazananın paradan başka ne ödül aldığı. Bel-
ki de hepsi o kadar; başka ödül yok belki. Sanırım öyle.
Çünkü yenenlere bakınca, bu dünyanın Norm'larına ba-
kınca başka bir şey göremiyorum. Para. Bir de rahatlık,
meşruluk duygusu.

Erkeklerden nefret ettiğimi düşünüyorsunuz. Ediyo-
rum herhalde. Yine de, en iyi arkadaşlarımdan bazıları...
Hayır, olmadı. Nefret genellemelerine güvenmem ben.
Kadınların çok kötü yaratıklar olduklarını, onun için de
tepede tırnağa örtünmeleri gerektiğini, yoksa onları
gören erkeklerin de kötü düşüncelere saplanacaklarını
savunan on ikinci yüzyıl rahiplerine benzetiyorum ken-
dimi. Bakın bu savda da önemli olan erkektir, kadın
yalnızca onunla ilintili olarak vardır. Öyle ince, öyle
derin bir düşünce ki biz bile yeni farkettilik anlamını.
Ama öyle olacaktı tabii. Okuduklarımızı bir düşünürse-
niz. Ben Schopenhauer, Nietzsche, Wittgenstein, Freud
ve Erikson'u; Montherlant'ı, Joyce'u, Lawrence'ı; ve
Miller, Mailer, Roth, Philip, Wylie gibi daha saçmalarını
okudum. İncili ve Grek mitolojisini okurken, sonradan
değiştirilmiş olan baskılarda Gaea-Tellus'un, Lilith'in
bir dipnotla geçirtilirip Satürn'ün dünyanın yaratıcı
olarak gösterilmesini merak etmedim. Herhangi bir so-
ru sormadan, Hinduları, Yahudileri, Pitagor'u, Aristo'yu,
Seneca'yı, Cato'yu, Luther'i, Sam Johnson'ı, Rousseau'yu
ve Swift'i... Sanırım anladınız. Benden söz ettikleri hiç
aklıma gelmedi. Kişisel bir bakışla bakmadım hiç bi-
rine.

O yüzden, kimseye darkafalı demiyorum artık; ken-
dim de öyle olduğum için. Yalnız herkese, bende karak-
ter deformasyonu vardır deyip uyarıda bulunuyorum.
Oysa aslını söylemek gerekirse, erkeklerin dört bin yıl-
dır kadın cinsinin aşağılık bir tür olduğunu anlatma-
larından bıktım, usandım. Çevreme bakıp da bir sürü
iğrenç erkek ve bir yığın kusursuz kadın gördükçe daha
kötü oluyorum. Ve o kadınların hepsi, dört bin yıllık söy-
lentilerin doğru olabileceğini düşünerek kaygıya kapılı-
yorlar. Yasa-dışı bir insan gibi hissediyorum şimdi ken-
dimi, bir suçlu gibi. Belki de kumsalda yürürken yüzüme

tuhaf tuhaf bakmaları bundandır. Kendimi yasa-dışı biri gibi görmemin tek nedeni erkeklerin aşağılık, kadınların üstün yaratıklar olduğuna inanmam değil, baskı altında tutulan her sınıf insanın o baskıdan kurtulmak ya da sağ kalmak için yasa-dışı yöntemler kullanmakta haklı olduğuna inanmaya başlamış olmam. Yasa-dışı yöntem dediğim zaman, baskı yapanların baskı altındakileri hizada tutmak için koydukları yasaları çiğnemekten söz ediyorum. Yalnız bu tutum da baskının başka türlüünü savunur gibi gösteriyor insanı. Cümlelerin sınırları bağlıyor hepimizi. Özne-fiil-yüklem. Cümleyi değiştirsek de ancak devrik cümle yapabiliriz. O da bir çözüm değil tabii.

Neyse, çözümü başkalarına bırakacağım. Benden sonraki kuşaklara belki. Bizler gibi hasara, sakatlıklara uğramayan kuşaklara. Erkekler konusundaki duygularım deneyimlerimin sonucudur. Acıyamıyorum onlara. Dachau toplama kampından az önce çıkan bir Yahudi, karnına kurşun yiyen bir Nazi askerinin yerde kıvranışına nasıl bakarsa, ben de öyle bir göz atıp geçiyorum. Omuz silkmeye bile gerek duymuyorum. Umurumda değil, hepsi bu. Onun bir insan olarak ne olduğu -utançları neydi, özlemleri neydi- hiç önemli değil. Çok geç artık, umursayamam bunları. Bir zamanlar belki umursayabilirdim.

Ama masal ülkesi kapının hemen dışında. Ölüncüye dek, sonsuza dek, hep ama hep nefret edeceğim Nazilerden; aslında onların da birer kurban olduklarını, bir yanılısama içinde yaşadıklarını, beyinlerinin yıkandığını kanıtlasanız bile. Benim karnımdaki taş, istiridyenin incisidir; bana acı verene karşı bir savunma-birlikimi. İncim, benim nefretim; nefreti deneylerimle edindim. Önyargı değildir bu. Keşke olsaydı. O zaman değişebilirdi belki.

19

Sanırım yine hikayeme dönmem gerekiyor. Fakat o yöne dönünce içimi öyle bir bezginlik kaplıyor ki. Ah o hayatlar! O insanların hayatları! O yıllar! Biri,

bir başkasının hastalığından söz edip de nesi var diye sorduğunuzda, «Kadın hastalığı,» diye fısıldarsa nasıl bir duyguya kapıldığınızı bilirsiniz. Gerisini sormak istemezsiniz. Belirsiz bir şeyler geçer aklınızdan; akıntılar, pıhtılar, çeşitli deliklerden dışarı sızmakta direten kanlar, öbür pisliklerle birlikte dışarı damlayıp gövdeden ayrılan organlar, sarkan ya da taşlaşan, bazan da kesilip alınması gereken memeler. Ve hepsinden belirgin olan, asla havalanmayan, nemli, karanlık, kokulu bir mağaranın imgesi; tabanı, bir karış kalınlığında yapışkan, bataklık, iğrenç şeylerle örtülü bir mağara.

Evet. Ve anlattığım her olaya karşılık, anlatmadığım üç tane var. Roger'la Doris'e ne olduğunu anlatmadım sözcğelim, ya da Paula'yla Brett'e, Sandra'yla Tom'a ve zavallı Geraldine'e. Biliyorum ama anlatmıyorum. Anlatmamın anlamı yok; hepsi öbürlerine benzer hikayeler. Orlane'in başına gelenleri de ayrıntılarıyla anlatmayacağım ama şu kadarını söyleyeyim ki bir memesi alınınca Sean karısını hastanede ziyaret etti, güzel yüzünü tiksintiyle yana çevirerek söylendi:

«Çocuğa gösterme sakın!» Ağzı çarpık duruyordu. Tiksintiden. «Çok iğrenç.»

Timmy için kaygılanmasına gerek yoktu. Orlane hastaneden eve dönünce kendini öldürdü. Sean'ın suçu değil tabii. Kocasını o kadar sevmemeliydi; onun düşüncesine böylesine önem vermemeliydi. -meliydi. -memeliydi. Tanıdığım her büyük kadına karşı bir Orlane, bir Adele, bir Lily ya da bir Ava vardır. Bir yerlerde.

Yıkık, yıkık. Ve bizler, sağ kalanlar, kurtulanlar. Hepimiz. Kendi hayatlarımızın savaş alanlarından sağ olarak kurtulduk. Gördüğümüz yardım bir başka kadından geldi hep. Samantha sinir krizlerini, ihanete uğradığı, korkunç bir aldatmacaya kurban gittiği duygusunu atlatıncaya kadar Alice her gece onunla kaldı. Mira bileklerini kestiğinde onu banyoda bulan Martha'ydı. Martha'yı yatağa yatırıp tüpte kalan uyku haplarını atan, Martha yaşacağını farkedince onun başında bekleyen de Mira. Ancak Lily'yi kimse kurtaramazdı.

İnanıyor musunuz bunlara? Anlattıklarım roman malzemesi değil. Bıçımı yok, kurgu yok, sanatta çok önemli olan denge yok. Bilirsiniz, bir çizgi şöyle giderse

bir başkası böyle gitmelidir. Oysa bu çizgilerin hepsi aynı yönde. Bir hah dokunurken kullanılan iplikler gibi bu hayatlar. Hah bittiği zaman dokumacı bütün renklerin birbirine uyduğunu görerek şaşıracaktır; kan tonları, gözyaşı tonları, ter kokuları. Halının desenine girmeyen iplikler bile uyuyor: Sözelimi Ethel. Ethel'i tanımıyorsunuz. Üniversitede arkadaşımı, yontucu olmak istiyordu. Evlendi tabii. İyice kaçırmış. Deniz kabukları topluyor boyuna. Evi deniz kabuklarıyla dolu, konuşursa yalnızca deniz kabuklarından söz ediyor. Kimse ona gitmiyor artık.

Bunları yazarken çocukluğumun bir oyununu yine-liyormuşum gibi geliyor bana. Çocukken kartondan bebekler keser, hepsini ayrı ayrı boyardım. Hepsi birbirine benzerdi ama birinin saçları sarı, birinin kırmızı, birininki siyah olurdu. Sonra da takım takım elbise çizdim onlara. Küçük uçlarla arkaya kıvrılan elbiseleri hepsine giydirip çıkarırdım. Neler giydirmezdim bebeklerime! Tuvaletler, tayyörler, pantolonlar, şortlar, kısıcak gecelikler. Aslında kartonla kalemi elime alınca bir Antigone, bir Medea çizmek isterdim ama onların çizgileri çok keskin, sonları çok kesin. Benim tanıdığım insanlar öyle değil. Hayatları da öyle değil. Yılların yavaş yavaş ezilip gittiğini gördüm, görüyorum. Sessiz bir umutsuzluk içinde yaşanan hayatlar değildi benim izlediklerim. Sessiz hiç değildi; tutku vardı, yoğun duygular, aşırılıklar, çılgınlıklar, yarılan etler vardı; herkesin kendi eti tabii. Ve hepimiz yıkıma uğradık. Haa, kusur ararsanız kusurlar bulabilirsiniz elbette; gelgelelim bu bir trajedi değil. Trajedi mi yoksa? Her neyse, diyeceğim o ki Mira'nın kendini öbürlerinden üstün görüşü, soğukluğu, ahlakçı tavırları, Samantha'nın bağımlılığı, iş işten geçinceye kadar çocukça bir salaklıkla her şeyi Simp'e bırakışı, Oriane'in Sean'e beslediği ve hiç değişmeyen o kör sevgi, Martha'nın istediği şekilde yaşayıp istediğini elde edebileceğini düşünmek gibi bir kendini beğenmişliğe kapılması, Paula'nın korkunç hırsı... Evet, bunlar vardı.

Ama bir de şunu düşünün : Erkeklerin hiç biri yıkıma uğramadı. Simp diyeceksiniz. Eh, Simp annesinin evinde oturmaktan hoşnut; her gün martini harçlığını cebine koyarak, sanrılarıyla, barlardaki dinleyicileriyle

yaşamak mutlu ediyor onu. Öbürlerinin hemen hepsi iyi işlerde çalışıyorlar, bazıları yeniden evlendi, hepsinin 'rahat' denen bir hayatı var. Sıkıcı insanlar, doğru; ama kendilerini değil başkalarını sıkıyorlar. Onlar kendilerini sıkıcı bulmuyorlardır herhalde. Sean, Long Island'a yerleşti; büyücek bir arazisi ve yine iki teknesi var. Roger, East Side'da çok modern bir apartmanda oturuyor şimdi; tatillerini Club Mediteranée'nin turlarıyla geçiriyor. Eski karısı Doris de sosyal yardımla geçiniyor. Akıl erecek şey mi? Doğada bunu açıklayan bir şey var mı? Belki erkeklerin durumu da benim sandığım kadar iyi değildir. Belki onlar da türlü bunalımlar geçiriyor, acılar çekiyor da belli etmiyorlar olabilir. Onların çektiklerini onları anlayanlar anlatsın; Philip Roth, Saul Bellow, John Updike ve döllyatağı olmayan zavallı Norman Mailer. Benim bildiğim şu : Kadınların hepsi orta yaşlı, parasız, büyük oğlanı eroin alışkanlığından vazgeçirmek, kızı üniversiteye yollayacak parayı denkleştirmek, ortancanın nevrozunu tedavi eden psikiyatrin faturalarını karşılayabilmek ya da Billy'nin dişlerini düzelten dişçinin ücretini ödeyebilmek çabasında. Bana hüçün veriyor bu. Valerie'nin, «Bizi büyük insanlar yapan bunlar,» dediğini hatırlıyorum. «Gerçekten önemli olan şeyleri anlıyoruz biz! Kendimizi onların oyunlarına kaptırmıyoruz.» Belki ama, büyüklüğümüzü çok pahalıya ödüyoruz bence. Geriye, kendi hayatıma baktığım zaman bombardımana uğramış, bomba çukurları, taş ve kaya parçalarıyla dolu bir arazi görüyorum. Kendimi de bombardımandan sağ çıkan, ancak canından başka her şeyini kaybeden biri gibi; sıska, kavruk gövdesini sürükleyerek moloz yığınlarının arasında hindiba toplayan, boyuna kendi kendine konuşan biri.

20

Samantha da sağ kalanlardan biri. Bir buçuk yıl süreyle ekonomik sorunlarla ve avukatlarla boğuştu, sonunda istediği kasabanın istemediği bir semtinde bir apartman katı tuttu. Onu kurtarabilecek tek şeyin dostları olduğunu biliyordu, kurtuldu da. (Her ne demekse!)

Daha kazançlı bir iş bulabilmek umuduyla üniversitenin gece kurslarına yazıldı. Parayı nereden buldu bilemiyorum. Hani vergi memurunun iimondan su çıkarışını anlatan hikâye vardır ya, Samantha'nın da öyle bir becerisi vardı para konusunda. Daha doğrusu öyle bir beceri edinmişti. Karınları doyuyordu, çocukları sağlıklı, bazan enikonu mutluydular. Çok küçük oldukları halde Sam'e yardım ettiler. Anlıyorlardı. 1964'de Fleur sekiz yaşındaydı, Hughie de beş. Aradan on yıl geçti. Fleur üniversiteye başladı şimdi. Samantha epey değişti tabii. Çok zayıfladı, yüzüne, bugün bile silinmeyen bir sertlik geldi. Erkekler Sam'den hoşlanıyorlar. O da yeniden evlenmek kötü olmayabilir diyor bazan. Ama bir şey var işte. Belki kendi de farkında değil ama çekiniyor erkeklerden; araya bir uzaklık koyuyor. Hayatını onlardan birinin ellerine teslim etmeye hazır değil henüz. Çünkü evlilik konumu denen şey hâlâ bunu gerektiriyor. Onun için de şimdilik yalnız. Küçük bir şirkette büro şefi olarak çalışıyor, vergiler kesilmeden 200 dolar olan haftalığıyla -krallar gibi- geçiniyorlar. Haa, ben hikâyeyi çok ileri bir tarihe götürdüm birden. O yaz, yani 1964 yazında yalnızca değişiklik, kayıp, sıkıntı, acı ve acaba sağ kalacak mıyız korkusu vardı Sam için. Zengin bir semtte oturan yoksul çocukların hali ne olurdu? Bunun ne korkunç sonuçlar doğurabileceğini bilmeyen var mı? Eh, onun çocukları benim tanıdığım en sağlıklı, en dengeli çocuklar ama bu Samantha'nın eseridir belki de. Öyle olacakları baştan bilinemezdi, sonucun kötü olacağını düşünerek acı çekmek zorundaydı Samantha.

Mira kendini bunların dışında hissediyordu. Samantha'nın dostları Samantha'ya yakın oturuyorlardı, o Beau Reve'deydi. Mobilya cilalıyordu. Samantha'ya verdiği para (inanılacak şey değildi ama Sam bir buçuk yıl sonra geri vermeye çalışmıştı bu parayı) Mira'nın tek bağımsızlık bildirisi olmuştu. Norm bunu anladı. Paradan hiç söz etmedi; ancak çek defterini gözden geçirdikten sonra, haftalar boyunca tuhaf bakışlarla baktı karısına. Çok uzaktan bakarcasına. Bakışları soğuktu; Mira adamın bir yabancıya baktığını sanıyordu. Konuyu açmak, deşmek istediye de göze alamadı. Korkuyordu. Söylenebilecek sözlerden, Norm'un gerçek duygularını öğ-

renmekten, o korkunç gece kapıldığı duyguları yeniden yaşamaktan korkuyordu. Onun için de hayatları öylece sürüp gitti. Ağustos ayında, Mississippi'de kaybolan gençlerin cesetleri ortaya çıktı ve bir suçlu bulmak amacıyla girilen gülünç, yararsız soruşturma başladı. Mira, bu olay böylece kaynar gider, diye düşündü acı acı. Ağzının çizgilerinde bir sertlik, bir acılık okunmaya başladığını farkediyordu. Mobilyasını cilalamaya devam etti.

Oysa Martha fırtınalı bir hayat yaşıyor, o aylarda, konuşabileceği tek kişi olarak gördüğü Mira'ya sık sık uğruyordu. Gözleri, gülüşü, sesi David'le doluydu hâlâ. Buna tapmak denemezdi. Olduğu gibi görüyordu David'i. Kendini beğenmiş, bencil, çok çekici, baskı yapan, akıllı, bazan da son derece kalınkafalı ve cimri olduğunu görüyordu. Hepsini kabul ediyordu. «Ben neyim ki daha fazlasını isteyeyim?» diyordu gülererek. Bir akşam üniversite kitaplığında korkunç bir kavga etmişlerdi. Martha bir ders için hazırladığı ödevin kopyasını çıkarmak üzere fotokopi cihazına yanaşırken David de yayınlamak amacıyla yazdığı bir yazının fotokopisini çıkarmaya gelmişti. Martha'nın, ödevi saat beşte profesörüne vermek zorunda olduğunu bildiği halde, önce kendi işini bitirmek istiyordu. Sert bir tartışmanın sonunda kadının elindeki kâğıtları parça parça etmişti.

«Vurdum ona,» dedi Martha. «Suratını yumrukladım, tekmeler attım.»

«O ne yaptı?»

«O da bana vurdu.» Güneş gözlüğünü çıkararak moraran gözünü gösterdi.

«Tanrım!»

«Olsun,» dedi Martha. «Sonra da oturup ödevimi yeni baştan daktilo etti ya. Profesör Epstein'a da -arkadaşı zaten- gecikmenin kendi suçu olduğunu anlattı. Epstein ne düşündü bilmem ama -ikimizi de deli sanmıştır herhalde- geciktiğim için not kırmadı.» Yine güldü. «Bir güç çatışmasıydı bizimki. Her gün yaşadığımız şey. Onu anlıyorum, onunla baş edebilirim. George'un en kötü yanı kavgaya katılmaması. Sonunda kendi suçluluk duygularıyla boğuşmak zorunda kalıyorum. O surat asıp oturuyor. Bence gözüme bir yumruk indirse çok daha iyi.»

«Yapma Martha!» Mira'nın kendi dünyasına çekilmesine yol açan böyle şeylerdi zaten.

Martha neşeyle sürdürdü. «Şimdi yine aynı surat-sızlık içinde. Biliyorsun, geçici bir ilişki olmadığını anlar anlamaz David'i anlatmıştım ona.»

«Evet, çok iyi karşıladı demiştin.» Mira nasıl edip böylesine soğukkanlı davranabildiğine şaşıyordu.

«Evet. O zaman öyle karşıladı. Ne yapabilirdi ki? O da bir yıldır sekreteriyle yatıp kalkıyor. Geceyi kentte geçirecekse kızın evinde kalıyor. Biz başından beri dürüst davrandık birbirimize.»

«Biliyorum.»

«Sorun yaratan David oldu. Öyle kıskanç ki!» Bunu belirgin bir hazla söylemişti Martha. «Benim George'la yattığımı düşünmeye bile dayanamıyormuş. Vücudumu tuttuğu zaman... Öyle bir konuşması var ki vücudumu evrenin merkezi olarak görüyor sanki. Onun için öyle galiba. Vücut benim değil artık. David'in bu tutumu bana sahip çıkmak isteği değil aslında. İkimiz bir insanız sanki. Ben sevmiyorum diye, kullandığı sabunu değiştirdi. Bir iki hafta önce göğsünde bir kaşıntı ve kızarıklık vardı, ben görmeyeyim diye sevişmekten kaçındı. Benim gözümde kusursuz olmak istiyor. Her konuda aynı şeyleri duyuyor, aynı şeyleri düşünüyoruz. Onun için de fırtınalı bir aşk bizimki. Birbirimize öyle yakınız ki hiç bir görüş ayrılığına katlanamıyoruz. Çünkü tek bir insan olmak istiyorum. En küçük bir görüş ayrılığı aramızda bir uçurum yaratacak gibi geliyor bize. İkimiz de savaşçı olduğumuzdan ikimiz de pes demiyoruz kolayca. Ömrümde ilk kez, kendime eşit bulduğum bir erkeğe rastladım.»

Martha pırıl pırıldı o günlerde. Kusursuz bir beğenisi olan David'in gözüne girmek için giyindiğinden, her zaman şıktı. Saçları uzun ve düz, giyecekleri çok iyi dikilmiş spor giyeceklerdi. Mira kıskançlık duymadan bakıyordu ona; bir mucizeyi gözlercesine.

«Onun için de George'dan ayrıl diye tutturdu. Yapmam. George bana her zaman çok iyi davranmıştır. Güzel bir evliliğimiz var, birbirimizden hoşlanıyoruz. Para yetmez zaten. İkimiz bir evde oturunca ancak üniversite parasını ödeyecek kadar bir şey arttırabiliyoruz. George ayrı eve çıksa çok güç olur.»

«David de karısıyla oturuyor ya!»

«O başkaymış. Ben karımı sevmiyorum diyor. Hizmetçi yerine koyuyormuş karısını. Akşamları geç gidiyor, nerede olduğunu söylemiyor. Kadın evi temizliyor, yemek yapıyor, kocası yemeğe gelmese bile yakınmıyor, üstelik çocuğa bakıyor. Velede desem daha doğru! Bir gün 'rastlantı sonucu' birbirimize rastladık parkta. Kızı da yanındaydı. Hıh! Ben zaten çocuk sevmem. Hepsi canavardır ama o çocuk öbürlerinden de beter. David'in dediğine bakılırsa karısıyla hiç yatmıyormuş!» Bir yalana parmak bastığı zaman kullandığı, at kişnemesini andıran gülüşüyle güldü. «Neyse... O bana baskı yapıyordu, ben karşı koyuyordum, öylece idare ediyorduk. Gel gör ki şimdi karşı taraf da ateş açtı. George benim David'e gerçekten aşık olduğuma karar vermiş. Başlangıçta yalnızca cinsel bir ilişki olduğunu sanmıştı herhalde. Oysa onunla paylaştığımız pek çok şey vardı, zamanımın çoğunu onun yanında geçiriyordum... Ama benim David'i sevdiğimi anlayınca cinsel gücünü kaybetmiş! George! Aslanlar gibi bir erkek olan George! Dilim tutuldu! İşte şimdi, başımdaki dertler yetmezmiş gibi -çarşambaya kadar '1920 - 1930 yıllarında Alman sosyalizmi' konulu bir tez yetiştirmek, ayrıca David'in dırdırına ve saldırılarına katlanmak zorundayım- bir de George'un suratını çekeceğim! Çünkü George'un bu hale düşmesi benim suçum tabii! Hey tanrım! Neden benim suçum oluyor? O Sally'yle yapıp kalkmaya başladığı zaman ben cinsel gücümü kaybettim mi?»

İkisi de güldüler.

«Gerçi ben öteden beri güçsüzüm ama...» Yine kişnercesine güldü Martha. «Bilir misin, kadın olmak bazı kolaylıklar sağlıyor!»

«Sen güçsüzsen bana ne demeli? Ben hiç bir zevk almıyorum.»

«Sen mastürbasyon yapabiliyorsun ama!»

Biraz düşündüler.

Sonunda, «Kadın olmak boktan şey,» dedi Martha.

O gittikten sonra Mira oturup düşündü. Bu da bir tür peri masalıydı. Martha'nın George'la sevişmesini gözünün önüne getirmeye çalıştı; (Orgazm olmayabilirim ama çok iyi orospuyumdur derdi Martha) kocasını isteklen-

dirmek için çırpınısını, onu eliyle, diliyle okşayışını ve eskiden her zaman hazır olan George'un pelte gibi yatışını. Tıpkı benimle Norm gibi, diye söylendi kendi kendine. Sonra da kendini affetti. Norm'un iyi bir orospu olduğu asla söylenemezdi. Martha'nın kocasının güçsüzlüğünü David'e bir armağan gibi sunuşu gözlerinin önünde canlandı. Adaya ayak basan beyaz adama muz yaprakları üstünde sunulan yerli yiyecekleri gibi taşıyacaktı haberi. O ekzotik yemekleri görünce David'in gözleri parlayacaktı, karnını doyurup keyifle arkasına yaslanacaktı. Martha'yla sevgilisinin sorunları çözülmüş olacaktı.

Ama öyle olmadı. David, sevgili David, huysuz David, ayaklı bir dinamit haline geldi. Birkaç hafta çekiştiler. Derken, yoğun duygularla dolu ağlamaklı bir sahnenin sonunda Martha'ya inandığını söyledi David. Ondan sonra büsbütün tuhaflaştı. George'u küçümseyen sözler etmeye başladı. Martha da George'u savunuyordu elbette. Ateşli konuşmalar ve konuşmaları izleyen hoyrat sevişmelerle -ki Martha buna bayılıyordu- geçen altı haftanın sonunda Martha sevgilisinin dilinin altındaki baklayı çıkarttı. George onunla yaşayıp da onunla yatmak istemiyorsa ibne olması gerekirdi, o zaman Martha ne oluyordu ve zaten David de kendinde eşcinsel eğilimler bulmuştu öteden beri! Bu şiddetli akıntı onları Şükran Günü'ne kadar sürükledi. Mira dinlerken uzaklara gidiyordu. Nasıl kaptırmışlardı kendilerini, ne kadar tutkundular! David'le birkaç kere karşılaşmış, bir gün üçü birlikte öğle yemeği bile yemişlerdi. David'in karşı konulmaz bir erkek olduğunu Mira da hissetmişti. Peki bu nereden çıkmıştı şimdi? Aslında Martha'yı seviyordu da onunla yatamayacağı için David'e mi istek duyuyordu acaba? Kafası isyan etti. Tiksinti duyuyordu. Bunların hepsi öyle saçma, öyle gülünç şeylerdi ki. İnsanların böyle şeylerle yaşadıklarına, ya da bunlardan ötürü öldüklerine, acı çektiklerine, ezildiklerine, üzüldüklerine, duygularının önemli olduğunu düşünmek gibi bir sanrıya kapıldıklarına inanmak çok güçtü.

Noelden az önce Martha'yla öğle yemeğinde buluştular.

«Karar verdik,» dedi Martha. Aynı anda hem kederli hem ıslıl ıslıldı sanki. «Başka yolu yok, yapılacak başka

şey yok. İkimiz de boşanacağız, bir süre sonra -David'in mesleğini düşünmek zorunda olduğumuzdan ortalığın yatışmasını bekleyeceğiz- evleneceğiz.»

Bir dinginlik vardı Martha'nın yüzünde; ışık saçıyordu. Derken yine kederlendi.

«George'u düşündükçe çok üzülüyorum. Ama ne yapayım, bensiz yaşamaya alışmasını öğreysin. Her şeyi benden bekler. Yine de başını kurtarır umarım. Umarım öyle olsun! Taşıyabileceğim suçluluk duygusunun da bir sınırı var.»

«Doğru bir iş yaptığına emîn misin?»

«Kesinlikle,» dedi Martha göklerde uçarak. «Kesinlikle. David'le ikimiz birbirimiz için yaratılmışız!»

Kararını George'a bildirmek için yılbaşı haftasının da geçmesini bekleyecekti ama, George 1965 ocağının ilk günlerinde evden ayrıldı.

21

Norm karşı çıktığı halde, George'a acıdığı için adamı yemeğe çağırdı Mira. Gelgelelim Martha haklı çıktı. George onsuz yapamıyordu gerçekten. Yemeğe geldi, içkinin ölçüsünü kaçırıp sızlanmaya başladı. Bir psikiyatraya gitmeye başlamıştı. Yazıhanesinin yakınında, külüstür bir odada oturuyordu. Hayat diye bir şey yoktu artık onun için; parası da yoktu. Korkunç bir mutsuzluk içindeydi. Mira onu iki kere çağırdı, sonra vazgeçti. George, yaşamak benim de hakkım diyerek Martha'ya yolladığı parayı azalttı. Martha evin taksitlerini ödeyemiyor, çocuklarına ayakkabı alamıyordu. Yine de mutluydu. David akşamları onun evine gelebiliyordu artık. Geceyi birlikte geçirebiliyorlardı. Sevgilisini çocuklarıyla tanıştırdı, çocuklar -onun deyişiyle- 'David'le olumlu bir ilişkiye girerken' büyülenmişçesine izledi.

«Çocuklar için George'dan on kat iyi,» diyordu. «David onlarla konuşuyor, Mira. Onların söylediklerini dinliyor.»

Bazı sorunlar vardı tabii. David karısından ayrılma-mıştı ve Martha için çok önemliydi bu. Adam işi bir sınav haline getirmişti. Bir aşk sınavı. Martha sevdiği ko-

cayı bırakmış, güçlülere katlanmış ve sınavı başarıyla atlatmıştı. Ya David? David bir para sorunu olduğunu söylüyordu. Hem karısı onlara engel olmuyordu, değil mi? Zavallı, çaresiz bir yaratıktı, David ondan ayrılınca perişan olacaktı. Biraz beklemek zorundaydılar; şeye kadar...

O şey hep değişiyordu ama Martha hâlâ sevgilisine güveniyordu. Mira kadınların aptallığını düşündü acı acı; Martha'yı uyarmak için üstü kapalı bir iki söz söylediye de arkadaşı bir türlü uyanmadı. David onunla yaşıyordu nasıl olsa. Hemen her gün onun evindeydi. Onları bir arada gördükçe adamın Martha'yı sevdiğini Mira da kabul ediyordu. Öyleyse neden? Yine aynı hikâye. Mira bıkmıştı bu hikâyeden. Kadınlarla erkekler oyunu aynı kurallara uyarak oynamıyorlardı, çünkü iki cinse uygulanan kurallar değişikti. Çok basit. Gebe kalan, çocukları büyütmek zorunda olan kadınlardı. Her şey bundan kaynaklanıyordu. Onun için de kadınlar kendilerini korumak, temkinli, dikkatli olmak zorundaydılar. Çünkü oyunun kuralları gereğince, onları yenecek şekilde ayarlanmıştı dünya. Martha sevgi dolu, dürüst, yürekli bir kadındı ama ahmağın biriydi.

Karanlıkta konyağıyla otururken bunları düşünüyordu Mira. Martha'nın bir felâkete uğrayacağını sezdiği için kendini kötülükle, hainlikle suçluyordu. David kadını bırakırsa gerçek bir trajedi olacaktı. Öbür sesi, belki öyle olmaz, diyordu. Belki adam yalan söylemiyor. Martha ona inanıyor ve Martha her yalanı yakalayan bir bok detektörüne sahiptir. Belki her şey yoluna girer ve ölünceye kadar mutlu olurlar. David Boston'daki bir üniversiteye başvurarak iş istemişti. O iş olursa kazancı artacak, Martha'yla evlenip Boston'a yerleşse bile eski karısına para gönderebilecekti. Öyle diyordu. Belki de doğrudu. Ne var ki Mira'nın kafasının bir yanı boyuna ırdeliyor, iğneliyordu. Peki kendisi hazır değildi de neden Martha'yı böyle bir işe zorlamıştı?

Kendini düşünürken kafasındaki sesler arasında uyum sağlanıyordu. O kendisi için en doğru olanı bilmiş, o yolu tutmuştu. Kumara sürdüğü parayı geri almıştı. Oyuna otururken kuralları anlamadığı halde doğru oynamayı başarmıştı. Sezgiyle herhalde. Şimdi yalnızca han-

gi camın ne zaman silineceğini hesaplamak, ev işleri dosyasını düzenli tutmak için kullanılan üstün zekâsı boşa gitmemişti sonunda. Genellikle kadınların kurban edildiği bir dünyada, o kazananlar arasındaydı. Çok güzel bir evi, güzel giyecekleri, aslan gibi iki oğlu vardı. Haftada en az bir kere kulüpte yemek yiyorlardı; istese her gün öğleden sonra golf da oynayabilirdi orada. Evinin kendisi temizliyorsa gerekli olduğu için değil, bundan zevk aldığı içindi. Kazanmak denmez miydi buna? Bir de Samantha'yla Lily'ye ve şimdi David'den para istemek zorunda kalan Martha'ya baksınlar!

Garaj kapısının açıldığını, Norm'un mutfığa girerken eşiğe takılıp tökezleyerek, «Allah kahretsin!» diye homurdandığını duyduğunda dudaklarını büzmüş karanlıkta oturuyordu. Norm onun oturduğu odaya girdi, Mira, «Merhaba,» deyince, «Merhaba,» diye karşılık verip kendine bir içki doldurdu. Gelgelelim ışığı yakmadı.

Mira hiç ağzını açmıyordu. Gövdesini kaplayan deri, harcadığı dikkatten ötürü gerilmişti. Bir şey olacaktı. Kaç kez düşünmüştü böyle bir sahneyi. Norm bir gece eve gelip pencerenin önündeki karaltısını görecek, ona saygı duyduğu günleri anımsayacaktı. Bir tabure alıp karısının ayaklarının dibine oturarak içkisini yudumlarken Mira'ya bakacaktı ama karısı onun yüzünü görmeyecekti. Evlenmeye karar verdikleri günlerde o yüzün nasıl genç, nasıl heyecanlı olduğunu hatırlayacaktı ve Norm karısına aynı heyecanla bakarken, «Neden karanlıkta oturduğunu anlıyorum,» diyecekti. «Ben de yapmak isterdim. Birlikte oturalım bir akşam. Ellerimizi birbirine değdirelim. El tutuşmak değil, yalnızca dokunmak. Dün gece ne rüya gördün diye sorayım sana. Ay bulutların arkasında kaybolunca, neden dehşet dolu bakışlarla bakarak yeniden ortaya çıkmasını beklediğini sorayım. Ve nedendir diyeyim, Clark'ın başını, o güzelim başını okşamak için elimi uzattığımda mutlaka bir yumruk indiriyorum oğlana. Dostça bir yumruk ama yine de yumruk... 'İşler nasıl, delikanlı?' diye seslendiğim zaman, neden banyo yapmak zorunluluğu gibi sıkıcı bir gerçeğe karşılaşmışçasına, bir an önce atlatılması gereken bir sıkıntıyla yüz yüze gelmişçesine bakıyor diye sorayım sana. Ya Normie? Tanrım, o çocuktan nefret ediyorum. O ka-

dar sevdiğim halde nasıl nefret ederim, Mira? Koridorlarda tıpkı benim çocukluğumda yaptığım gibi, sakar, sarsak adımlarla koştuğunu görünce onu öldürmek istiyorum. Bir yandan gidip onu tutmak, canını yakmaması için kucaklayıp onu taşımak, asla canını yakamayacağı bir yerlere götürmek isterken bir yandan da peşinden gitmek, canını acıtacak kadar aptal olduğu için kafasını duvarlara vurmak istiyorum ve sonunda alaycı bir söz ediyorum, o zaman da bana öyle bir nefretle, öyle bir küçümsemeyle bakıyor ki içimde bir yumru belirliyor çünkü benim istediğim o değil, Mira, öyle bir çocuk olmasını istemiyorum ama bunlar nedendir, Mira? Sen biliyor musun? Sana da oluyor mu böyle şeyler? Bir de dün gece gördüğüm rüyayı anlatmak istiyordum sana. Karabasan. Anlatabilir miyim?»

Kimbilir, Norm da böyle şeyler düşünüyordu belki. Olabilir.

Onun için de Norm hiç sesini çıkarmadan oturunca Mira'nın yüreği güm güm atmaya başlamıştı, çünkü olacaktı, umutları gerçekleşecekti ve kocasına yardım etmek istiyordu ama çok büyük bir yardımda bulunmamalı, gerekli olan dengeyi sağlamalı ve Norm'u uzaklaştırmamalıydı ki onu sevinçle karşıladığını, karanlık dünyasına, hem geceye bakıp hem gecenin bir parçası olduğu dünyaya kabul ettiğini anlatabilsin. Anlatabilmek için, «Ay bu gece çok güzel,» diye söylendi usulca.

Ve Norm karşılık vermeyince söylediği sözü işitti kafasında, bir daha, bir daha, bir daha duydu söylediklerini, bir aptalın sözleri, bir salağın, bir ahmağın. «Ay bu gece ne güzel.» İtalyan operalarından çıkma bir söz; neyse ki İtalyan operalarında İtalyanca konuşuyorlardı da anlamıyordu insan ve aşıklar düetlerine başlayınca, anlamadığı için, inanabiliyordu. Yadsındığını hissederek, aptallığını anlayarak boyun eğdi, ağzını açıp her zamanki sözleri söylemeye hazırlandı : «Günün nasıl geçti?» Ne var ki ağzından çıkan, bambaşka bir sözdü.

«Kışın aya bu açıdan bakmaya bayılıyorum,» dedi. «Çıplak dalların arasından. Öyle güzel, öyle karışık ki. Tek bir ağaç. Bak, ne demek istediğimi görüyor musun? Tek bir ağaç ama şu dalların bağlantılarına bak. En ince danteller kadar güzel. Bir düşün, kökleri nasıldır kimbilir!»

Norm içkisini yudumladı. Birbirine çarpan buzların şingirtisini dinledi Mira. Norm gırtlığını temizledi. Kocasını düşününce Mira'nın yüreği sızladı. Bazı şeyler çok zordu onun için. Elini uzatıp kocasına dokunmak istediye de kendini tuttu.

Norm, «Mira,» diye başladı sonunda. «Benim için çok güç olan bir açıklama yapmak istiyorum. Anlamamı beklemiyorum. Ben de anlamıyorum pek. Olanların senin yüzünden olduğunu düşünmeni de istemem. Sorumluluk benim...»

Mira başını çevirip hayretle kocasına baktı. Alnında derin bir kırışık belirmişti.

«Son zamanlar pek evde oturmadığım dikkatini çekmiştir sanırım. Bunun nedeni... Bırak canım, boşuna uzatıyorum sözü! Ben boşanmak istiyorum, Mira.»

IV

1

Benim anladığım kadarıyla, ortaçağda günah kavramı çok kişiselmiş. Dante, cehenneminde, katilleri dolandırıcılardan daha yüksek bir daireye yerleştiriyor. Günah bir yasanın çiğnenmesi değil, benliğin bir parçasının kötü kullanılmasıdır; benliğin hangi parçası kötü kullanılmışsa ona göre bir ceza uygulanır. Dante'nin cehennemindeki düzenli hiyerarşide, huysuzluk ve terslikten ötürü işlenen günahlar, şehvet günahlarından daha büyüktür ama en kötüsü, en yüce yetiyi, mantığı çiğneyen günahlardır.

Suç kavramını (günahı değil; bugün geriye kalan tek günah cinsellik çünkü) kurbanı verilen zararın derecesiyle değerlendiren bizler, Dante'nin görüşünü yadırgayabiliriz. Çağımızda, eski çağların günah kavramını anımsatan tek suç türü, kurbanı olmayan suçtur ama ortaçağın kavramı benim hoşuma gidiyor. O çağa dönmek istemem elbette; benim dışımdaki bir yetkenin, yetilleri mi iyi mi, kötü mü kullandığına karar vermesi olacak iş değil bence. Mantığı, bedenden ya da duygudan üstün görmek de gülünç. Yine de hırsızlık, saldırma ve yaralama, cinayet gibi suçların yalnız bu eylemlere hedef olan kişiye değil, eylemde bulunana da zarar verdiği inancında doğru ve çok mantıklı bir yan var. Böyle düşünürsek suç oranı bile azalır belki. Filmlerden ve televizyondan çıkardığım sonuca göre, çağdaş suç kavramı şu : Cezasız kalacağına inanan birinin yasalardan birini çiğnemesi. Dolaylı olarak bundan çıkardığım sonuç : Herkes yasayı çiğnemek ister ama herkes cezasız kalacağını düşünecek kadar kendini beğenmiş değildir. Öyleyse, yasaları ko-

ruyanların bu kendini beğenmişliği ortadan kaldıracakları çok önemli. Onun için de, televizyonda suç, iki ayrı güç arasındaki yarışma oluyor ve bir bakıma, bu kavram kimi korkusuz kişileri hafiften yüreklendirip yasalara kafa tutmaya yöneltiyor. Televizyon izleyicilerinin en sevdikleri bazı yasa-koruyucuları, şeytanın değil de meleklerin safında çarpıştıkları halde bazı kuralları çiğneyen, herkese benzemeyen, alışılmadık yöntemlerle çalışan kişiler.

Aslında sanırım ki kapıyı kırıp bir yere girmek, çalmak, adam öldürmek -yakalanmak ve cezaya çarptırılmak korkusunun dışında- bir şeyler çektirir insana. Yapılanın bedeli ödenir. Neyle, nasıl ödendiğini bilemeyeceğim -sıradan suçlularla hiç ilgim olmadı- ama, o kişinin dünyayla kendi arasındaki ilişkiyi algılayışında bir çarpıklık, içinde bir umutsuzluk tohumu, bir acı, bir kırıklık vardır sanıyorum. Suç işlemeyip de bunları duyanlar da vardır elbette. Ve elbette ki en kötü suçlar yüzde yüz yasaldır çokluk. Onun için de söylediklerimin hiç anlamı yok belki; belki suçtan söz etmek olanaksızdır. Yine de suç ve günah konusundaki eski sınıflandırmalar geliyor gözümün önüne; hiç de kötü görünmüyorlar. Yalnız bazı noktaları değiştirmek gerek : İyi bir hayat, benliğin hiç bir parçasına baskı yapılmayan, hiç bir parçanın ezilmediği, bir başka parçaya baskı yapılmasına izin verilmemesi bir hayattır. Benliğin tümüne gelişecek, büyüyecek yer sağlanır. Gelgelelim o yerin de ücretini ödemek gerekir, her şeyin ücretini ödemek gerekir ve neyi seçmiş olursak olalım, ücretini öderken mutlaka söyleniriz.

Mira köleliğe itilircesine atılmıştı özgürlüğe; hiç değilse o öyle düşünüyordu. Norm'dan boşanmak istemeyebilir ya da boşanmayı kabul edip hiç bir şey istemeyebilirdi. O boşanmayı kabul etti ama çok acı bir fatura çıkardı. On beş yıldır gördüğü hizmetlerin karşılığı olan bir ücret istedi. Norm karısının evliliklerini bu gözle gördüğünü öğrenince dehşete kapıldıysa da, Mira'nın yemek, yatak ve giyecek masrafını hesaptan düşmesini de istedi.

Ayrılmak, boşanmak tatlı bir özgürlük olmamıştı Mira için. Kar fırtınasının ortasında kulübesinden atılan bir eskimoya benzetiyordu kendini. Özgürce gezip dolaşabileceği koskoca bir alan vardı ama her yer soğuktu.

Kimi zaman soğuk, buruk, katı bir duyguya gömüle-
rek masasının başına geçiyor, yıllardır yaptığı işleri sı-
ralayarak sayfalar doldurduktan sonra iş ve işçi bulma
bürolarına telefon edip hangi işlerin kaçta yapıldığını öğ-
reniyordu. Kimi zaman da makinistin kontrolundan çık-
mış bir tren gibi hızla ilerliyor, tavanarasından bodruma,
o odadan öbürüne koşarak bir deli hırsıyla temizliyor, on
beş yıldır dolaplarda duran pislikleri atıyordu. Norm'dan
kalan her şeyi yokedemiyordu yine de. Oğlanlar vardı bir
kere; bazan o delice öfkeyi onlara yöneltiyordu. Bazan da
gılgınca bir ağlama tutturuyor, ertesi gün alışverişe gi-
derken güneş gözlüğü takmak zorunda kalıyordu. Bazı
günler banyoda oyalanıyordu saatlarca. Yıkıyor, göv-
desini kremliyor, koltukaltlarını ve bacaklarını tıraş
ediyor, saçının boyasını değiştirip yüzünü boyuyor, çeşit-
li elbiseler giyip kendini aynada inceledikten sonra sır-
tına eski bir sabahlık geçirerek oturuyordu.

Gündüzleri de içmeye başladı. Oğlanlar okuldan dön-
düklerinde onu ayakta sallanır durumda buldular birkaç
kere. Norm unuttuğu bir şeyi almak için uğradığı gün de
sarhoştı. 'Kendini toparlamazsa 'oğlanları alacağını söy-
ledi kocası. Gerçekten de çok kötü durumdaydı o gün;
saç baş dağınık, üstünde bahçede çalışırken giydiği eski
bir pantolon. Mira her zaman oturduğu koltuğa gömüle-
rek bir kahkaha attı.

«Buyur al!» diye bağırdı cırtlak bir sesle. «Çok isti-
yorsan al götür. Babalarısın. Sana benziyorlar zaten. Kos-
kocaman, erkekçe bir uzantıları var onların da!»

Hem ürken, hem dehşete kapılan Norm geri geri çıktı
odadan. Bir daha da eve uğramadı. Mira o günü düşün-
dükçe kıkır kıkır gülüyordu. Olayı Martha'ya da anlattı.
Birkaç kere. «Ey be! 'Bak seni uyarıyorum, Mira. Kendini
toplamazsan çocukları senden alırım.' Hah! Beni ne ka-
dar istiyorsa çocuklarını da o kadar istiyor. Orospu sev-
gilisi kucak açacaktı iki çocuğa!»

Ne var ki geceleri, içki hüzne boğuyordu kadını, Bir
gece Martha onu aradı. Birbirlerine günün herhangi bir
saatında telefon edebiliyorlardı; bu saatte arayan kim-
dir diye söylenecek kocalar yoktu artık. Martha geceya-
rısı telefon etti, kimse çıkmadı; birde yine aradı, yine
aynı şey. İkide aradı, yine ses yok. İyice kaygılanmıştı.

Giyinip arabasına atladı ve eve gitti. Mira'nın arabası garajdaydı. Kapının zilini uzun uzun çalınca Normie uykudan uyanıp açtı. Martha, sabahın üçünde birbirlerine uğramak her zaman yaptıkları bir işmiş gibi davranarak oğlanı yatağına yolladı. Oğlanların ikisi de, ansızın hayatlarını altüst eden kargaşalığın karşısında bir tür bilgisizlik ya da bilinçsizlik zırhı edinmişlerdi. Hiç bir şey görmüyor, hiç bir şey duymuyor, hiç bir şey söylemiyorlardı. Boş bakışlarla bakarak kendi işleriyle ilgileniyorlardı. Onun için de Normie yatağına döndü ve uyudu. Martha da odaları dolaşarak Mira'yı aradı. Banyoda buldu arkadaşını. Yerde. Bilekleri kesilmişti. Yerde biraz kan da vardı ama pek fazla değil. Mira küçük damarları kesmiş, atardamarı bulmamayı başarmıştı. Martha arkadaşının kollarını yıkadı ve kanı dindirmek için dirseğin üstünden sıkıca bağladı. Mira hâlâ kendine gelmemişti. Martha banyoyu temizledi, Mira'nın yüzünü soğuk suyla yıkadı. Mira sonunda ayıldı.

«Ne oldu, Mira? Bayıldın mı?»

Mira gözlerini ona dikmişti. «Bayılmışım herhalde.» Derken kollarını gördü. «Ey bee! Yapmışım! Yaptım ha? Nicedir istiyordum!»

«Pek iyi yapamamışsın,» dedi Martha.

Mira ayağa kalktı. «Bir içki gerek bana.»

Aşağı indiler.

Mira, «Çocukları yalnız mı bıraktın?» diye sordu.

Martha başını salladı evet dercesine.

Saatına baktı Mira. «Bir şey olmasın?»

«Ne olacak? Lisa on dört yaşına geldi artık!»

«Öyle.»

İçki içerek, sigara içerek oturdular.

Mira, «Oğlanları düşünmek gerek diyordum ama oğlanları önemseyemiyordum,» diye mırıldandı.

«Biliyorum. İnsan çok büyük bir acı çekiyorsa başka hiç bir şeyin önemi kalmıyor.»

«Evet. Norm'dan öğ almanın bile. Ben ölseydim o bir süre suçluluk duyardı ama, daha çok oğlanları başına bela ettiğim için, tasarılarını altüst ettiğim için sıkılırdı. Onun da çaresini bulurdu ya! Parası çok. Hiç bir şey yapamam ona. Olsa olsa öldürebilirim. Dövebilsem, iyice pataklayabilsem biraz rahatlardım ama ona da gücüm yetmez.

'Tabancayla vurabilirim olsa olsa. Onun da tadı olmaz. Onun da benim gibi acı çektiğini görmek istiyorum ben, ağladığını görmek istiyorum.»

«George da benim için aynı şeyi düşünüyordu.»

«Yoo, George kendine o kadar acıyor ki öfkelenmek aklına gelmiyor. Keşke öfke duysa.»

«Doğru. Bak dinle, Mira. Sen bir şeyler yapmalısın.»

«Biliyorum.» İçini çekti Mira.

«Üniversiteye dönmeye ne dersin?»

«Olur.»

«Tamam.» Martha ayağa kalktı. «Ben yarın okuldayım. Saat dokuzda dersim var. Saat on ikide öğrenci bürosunda buluşalım. Önce yemek yer, sonra bir iki kişiyle konuşup bilgi alırız.»

Böylece, karar verilmiş oldu. Başka herhangi bir şey konuşmalarına gerek yoktu. Birbirlerinin kafasını okuyabiliyorlardı artık. Ne yaptıklarını, neden yaptıklarını açıklamalarına gerek kalmıyordu.

2

O yılın bahar aylarında, birtakım insanlar Selma'dan Montgomery'ye yürüdüler, kendilerine Beatles adını veren birtakım garip gençler de garip bir müzik yapmaya başladılar. Mira'nın kuşağından olan pek çok kişi yürüyüşü hayranlıkla karşıladı; bu, gerçekleşemeyecek bir umudun, övgüye değer bir simgesi gibi gelmişti onlara. Müzik, yalnızca gürültü gibi geliyordu. Ne biri pek önemli göründü, ne de öbürü. Bin dokuz yüz elli yıllarında erişkin yaşına giren insanlar bir şeylerin değişebileceğini akıllarından geçirmiyorlardı.

Mira güzün üniversiteye yazıldı; dekanlık, daha önce okuduğu iki yılın sayılabileceğini söylemişti. Bilek kesme olayı da epey sakinleştirmişti onu. Sağ kalmamak için elinden geleni yapmış, başaramadığını görmüştü. Onun için de yaşamaya çalışmalıydı. Saatlarca bahçede çalışıyor, oğlanlarla pek ilgilenmiyordu. Onlar da eve girip çıkıyorlar ve annelerinden temiz çamaşırla yemekten başka bir şey istemiyorlardı. O konularda da pek titiz değildiler. Mira bazan onlara bakarak bu çocuklara bes-

lediğim duygular ne zaman değişti diye merak ediyordu. Ne zamandı onları kucağıma alıp okşadığım, anlattıklarının sevgiyle dinlediğim? Pek uzun bir süre geçmiş olamazdı. Şimdi biri on iki, öbürü on üç yaşındaydı. Oğlanları en son eski evde okşayıp öpmüştü hatırladığına göre. Demek ki en az beş yıl olmuştu. Clark kendinden büyük birkaç çocuğun saldırısına uğramış, yara bere içinde, ağlayarak eve girmişti. Mira da çocuğu kucağına almıştı o gün. Gözyaşlarının dinmesini beklemişti. Zamanla Clark sakinleşti, başını annesinin omuzuna yasladı. Hâlâ kesik kesik hıçkırıyordu; gözleri kızarmış, başparmağını emmeye başlamıştı. (Bu yaşta bile uykusunda parmağını emiyordu.) O arada Norm eve dönmüş ve bağırıp çağırmaya başlamıştı.

«Çocuğu niye kucağında tutuyorsun, Mira? Oğlanı ibne yapmak mıdır niyetin? Şuna bak, bir de parmağını emiyor! Deli misin nesen! Nasıl yaparsın bunu!»

Clark'ın telaşla yere inışı, Mira'nın savunması, Norm'un homurdanışı, Clark'ın yeniden ağlamaya başlaması ve sonunda azarlanarak odasına gönderilişi. Norm başını iki yana sallayarak kendine bir içki doldurmuş, kadınların aptallığından, bilinçsiz çocuk düşkünlüğünün zararlarından söz etmişti. Annelerin bu aşırı düşkünlüğü mahvediyordu çocukları. «Seni suçlamıyorum, Mira,» dedi. «Düşünmeden yaptığını biliyorum. Ama düşünmek zorunda olduğunu hatırlatırım. Erkek çocuklara böyle davranmak yanlışır.»

Ondan sonra çocuklarına dokunmak, onları okşamak istemişti de bu isteği bastırmış mıydı? Hatırlayamıyordu. Başka bir dünyaydı o; Norm'un egemen olduğu bir dünya. Şimdi her şey değişmişti. Canı ne isterse onu yapıyordu. Yalnızca gerekli olduğu zaman temizlik yapıyor, evde eski elbiselerle dolaşıyordu. Oğlanların sevdiği basit, sıradan yemekler pişiriyordu. Sofrada gerginlik hissedilmiyordu. Zamanla, evin havası sakinleştikçe, çocuklar sokakta eskisi kadar oyalanmaz oldular. Bazan annelerinin yanına oturup konuştukları bile oluyordu. Gelgelelim Normie tıpkı babasına benziyordu, Clark'ın saç rengiyle gözleri babasınıninkinin aynıydı ve Mira onlarla konuşurken içinde bir şeyin katılaştığını hissediyordu. Çocukları da 'Onlar'ın cinsindendi. Çocuklar ağızlarını açtıkça dil

yanlışlarını düzeltmeye, ellerinin yüzlerinin pis olduğunu, yıkanmaları gerektiğini, ödevlerini yapmaları gerektiğini, odalarını toplamadıklarını hatırlatmaya başladı. Bu yöntem başarılı olmuştu. Normie'yle Clark evden kaçmaya başladılar yine. Artık annelerinin yanına oturup konuşmuyorlardı. Mira'nın umurunda değildi.

Güçlü bir duyguyla bağlandığı tek kişi, çok kötü bir yaz geçiren Martha'ydı. Martha'nın para sıkıntısı artıyordu. Evi satmak zorunda kalacaktı belki. «Eve aldırdığım yok ama apartman kiralari evin taksidinden daha yüksek. Nerede otururuz? George'u da suçlamıyorum. Böyle öç alıyor herhalde. Kendine bir kat tutmuş, haftada iki kere de psikiyatra gidiyor. Onların kaç para aldıklarını bilirsin! Bir iş bulmak zorundayım. Gelgelelim hem evin işi, hem çocuklar, hem okul, hem dışarıda çalışmak... Nasıl zaman ayıracağım bilmem. Bir de David'in derdi. Ona kızmaya başlıyorum artık. Dokuz ay geçti, o hâlâ Elaine'le oturuyor. Gerçi bana birkaç kere para verdi -vermeseydi şimdiye kadar dayanamazdım zaten- ama şimdi de o yüzden Elaine'den ayrılamadığını söylüyor. Beş parası kalmamış. Boston'daki iş de olmadı. Her şeye bir bahane buluyor gibime geliyor. Onunki bulunmaz bir hayat tabii. İki karı, ikisi de onu seven iki aile. Anasını satayım, herifin haremi var be!»

Yine de David'i sıkıştırıp işi sonuca bağlamıyordu.

Mira üniversiteye başlarken çok ürkekti. Aradan onca yıl geçtikten sonra ne derece başarılı olacağını bilemediğinden, elinden geldiğince az derse yazıldı. O yerel üniversitede bir sürü orta yaşlı kadın vardı oysa. Birbirlerine rastladıkça hepsi şaşırıyorlardı. Hepsi aynı korku içindeydiler, hepsinin aile sorunları vardı. Mira yalnız kalmamıştı. Dersler şaşılacak kadar kolay geldi ona. Gereğinden çok çalışıyordu ama başarısız olduğu için değil, hoşlandığı için.

Yıllardan beri ilk kez, cinsellik konusunu düşündürken bir özlem, bir istek duyuyordu. Martha'nın anlattıkları aklından çıkmıyor, Martha'yla David'in sevişmelerini gözünün önüne getirmeye çalışıyordu. Martha'nın duyduklarını o da duyabilir miydi acaba? Gelgelelim Martha'yla David garip insanlardı; herkes onlar gibi olmazdı. Bir kere, ikisi de kendi bedenlerinden tiksiniyor-

lardı. Martha günde üç kere duş yapar, cinsel organına baktıkça tiksintiyle ürperirdi. David bacaklarının arasını öpmek istediği gün adamla dövüştü. Oysa David onun bedeninin her noktasına tapıyor; her yanını okşamak, öpmek istiyordu. Martha bir süre sonra buna alışmış, hatta hoşlanmaya başlamıştı. David de kendi penisinden öğreniyordu. Penis gülünç bir organ olarak görüyordu ama Martha da kendisine yapılanı erkeğe yapmakta direnmisti. Zamanla David de sırtüstü yatıp bunun tadına varmayı öğrendi. Alışlagelmiş yöntemle seviştikleri zaman Martha'nın hazdan baygınlıklar geçirmesine yol açan sevgilisinin atılışı, saldırışı, cinsel organının dölyoluna girişiydi. David de kadının bu kendinden geçişini, gevşekliğini görmekle kendinden geçiyordu. İkisi de, karşısındakinin duyduğu zevkten zevk duyuyordu. Yatağın dışında da öyleydiler. Birbirlerinin içinde yaşıyorlardı sanki. David Martha olmak istiyordu, Martha da David. İkisi de karşısındakinin hayatını yaşar gibiydi. Mira, insanı büyüten bir şey olabilir diye düşündü; insan kendi hayatının dışında bir hayat daha yaşadığını hissedebilir. Gel gör ki çok yıpratıcı bir hayat olurdu. Her an öyle yaşamak herkesin harcı değildi.

Ekim ayında bir akşam, çok geç bir saatte telefon çaldı. Mira kalkıp açtı. Öbür uçtaki ses çok uzaklardan geliyordu sanki. Martha'ydı. Anlaşılabilecek bir şey söylemediği gibi ağlıyor da değildi. Çok hafif bir sesle, «Mira,» diye söylendi, sonra da kayboldu. Bir «Mira,» daha, ardından bir iç çekiş ya da hıçkırık sesi yahut hat hisirtisi.

«Martha! İyi misin sen?»

Ses biraz yükseldi. «Mira!»

«Geleyim mi, Martha?»

«Mira! Tanrım!»

«Hemen geliyorum.»

Sirtına bir şey geçirip sokağa fırladı. Ay daha önce turuncu bir renk almıştı ama şimdi açık sarıydı. Yıldızlar da pırıl pırıl. Önlerinde upuzun, mutlu bir hayat gören genç aşıklar için parlıyordu yıldızlar. Mira, onlar öyle düşünsünler diye söylendi acı acı. Martha'nın durumunun David'le ilgili olduğu kesindi.

Martha'nın sokak kapısı açık duruyordu. Arkadaşını banyoda buldu Mira. Martha banyonun kenarına otur-

muş, yandaki tuvaletin içine eğilmişti. Elinde bir şişe vardı. Yüzü şişmiş, yanağı morarmıştı. Burun deliklerinden biri de şişmiş ve kızarmıştı; burnundan kan sızıyordu. Geceliğin yakasından görünen omuzu da morarmıştı.

Mira içini çekti. «Ey Tanrım!»

«Ona hiç seslenme. Onlardan yana o!» Martha bunu söyledikten sonra birden yıkıldı, yüzünü avuçlarına gömerek ağlamaya başladı.

Mira arkadaşının elindeki şişeyi aldı. Etiketle İpecac yazıyordu. Annelerin çok iyi bildiği bir ilaç. Kusturucu. Babaannenin uyku haplarından yarısını çocuk yutmuş olmasının kuşkusu belirdiği zaman bebeklere de içirilir.

«Ne yaptın?»

Martha konuşamıyordu. Ağlıyordu yalnızca. Başını sağa sola salladı, sonra kusmaya başladı birden. Gürül gürül boşalan bir sıvı, içinde incecik kuştüylerini anımsatan grilikler. Mira arkadaşının midesini boşaltmasını bekledikten sonra yüzünü ıslak bezle sildi. Martha tuvaleti temizlemesine izin vermedi. «Ne pis iş olduğunu bilirim. Çocukların kusmuğunu az temizlemedim.»

«Ben de temizledim. Alıştım artık.»

«Böyle şeylerin alışması olmaz!» Martha diz çöküp tuvaleti temizlemeye koyuldu. İşini bitirince ayağa kalktı. «Artık kusmam sanıyorum. İçim boşaldı. İyiyim şimdi.»

«Ne yaptın, Martha?»

«Bir tüp uyku ilacı içtim.»

«Ne zaman?»

«İpecac'ı içmeden on dakika önce.» Bir kahkaha atarak, «Bir duş yapmam gerek,» diye söylendi. «Sonra da burasını havalandırmalı.»

Mira, «Önce canına kıymaya kalkışıyor, sonra gülüyor,» diye mırıldandı. «Hiç böylesini görmemiştim. Bir içki içebilir miyim?»

«Tabii. Ben de isterim.»

Martha duşun altına girdi, Mira onun yatak odasında oturarak düşündü. Herkes kendi kusmuğunu kendi temizlesin. Herkes kullandığı tuvaleti temizlesin. Neden olmasın? Çocuklar sorun yaratır. Onlardan bekleyemezsin. Peki neden? Martha'nın yatak odası çok zarifti. İnsana huzur veren bir oda. Çok güzel. Neden olmasın? Denge, denge! Böyle gelmiş ama böyle gitmesi zorunlu değil.

Martha berbat bir suratla çıktı banyodan. O güzel, ince yüzünde derin, çirkin çizgiler vardı. Ağzının iki yanında keder çizgileri, alnında derin bir kırışık. Gözleri şişti. Yatağın ucuna oturarak Mira'nın hazırladığı içkiyi aldı. Mira ona bakarak bekledi. Martha bir iki yudum içtikten sonra başını kaldırıp, «Eh, bu iş de burada biter,» diye mırıldandı.

Mira dinliyordu.

«David bu akşam yemeğe geldi.» Martha derin soluklar alıyor, az önce açılan yarayı deşiyordu. «**Karşılaştırmalı Edebiyat Dergisi** bir yazısını yayınlamayı kabul etti. Kutlayacaktık. Çok mutluydu, ben de onun adına sevinçliydim. Biliyorsun, işe girdiğimden beri doğru dürüst yemek yapacak zaman bile bulamıyorum ama bugün deliler gibi koşturdum. Turnedo yapmak için incecik bonfileler aldım, taze kuşkonmaz aldım. Dün bir tavuk haşlamıştım. Çocuklar haşlanmış tavuktan nefret ederler ama suyunu pilava koyabileyim diye haşladım. Küçücük bir kutu havyar aldım -kesenin ağzını açtım yani- son turfanda çilek buldum. Onlara da dünyanın parasını verdim. Bir şişe de şarap. Uçuyordum. Yemekler de nefisti. Ona yemek pişirdiğim için mutluydum. Ölünceye kadar pişirsem bıkmam gibi geliyordu. David de öyle güzeldi ki! Kanepeye oturmuş, bölümündeki öğretmenlerin habere nasıl tepki gösterdiklerini anlatıyordu. Onun bölümündeki profesörler birbirlerini hiç çekemiyorlar. Çok tatlı anlatıyordu David. Öbür erkeklere benzemez o. İnsanların ne söylediklerini dinlerken ne gibi duygular içinde olduklarını düşünür. Onun için ilginç bir erkek zaten.»

İçkisinden bir yudum alıp sümkürdü. Sümükle birlikte kan da gelmişti burnundan. Usul usul ağlamaya başlamıştı yine. Burnunu çekip duruyordu.

«David'in getirdiği konyaktan birer tane doldurup oturma odasına geçmiştik. Lisa odasında ödevlerini yapıyor, Jeff uyuyordu. Kanepeye oturduk. Yüzünü görebileyim diye biraz uzak oturmuştum ondan. Çok rahat, çok mutluydum. Ona bakmaya bayılıyordum. Ansızın, çok ciddi bir suratla bana dönüp, 'Sana söylemek zorunda olduğum bir şey var,' dedi.»

Hıçkırarak ağlamaya başlamıştı. Hem hıçkırıyor, hem anlatıyordu.

«Ama ben hâlâ havalarda uçuyordum, Mîra. Öyle bir mutluluk içindeydim ki! Elini tutup, 'Söyle sevgilim,' dedim. Ya da buna benzer aptalca bir şey. O da, 'Elaine çocuk doğuracak,' dedi.

«Başını ellerinin arasına almıştı. O zaman yerimde doğrularak, 'Ne?' diye bağırdım. Ellerini çekmeden başını iki yana salladı. Boyuna kafasını sallıyordu. Ağladığını anladım. Yanına sokuldum, ona sarıldım, başını tuttum. Anlatmaya başladı. Kaza olmuş, nasıl olduğunu bilmiyormuş. Karısı onun boşanmak istediğini sezdiği için böyle bir tuzak hazırlamış. Ben de ağlamaya başlamıştım ama hâlâ onu avutmaya çalışıyordum. 'Zarar yok, canım,' dedim. 'Üzülme, her şey yoluna girer.' Ama kafam da çalışmaya başlamıştı, vızır vızır çalışıyordu. Ağlaması sona erince geriye çekilerek bir çığlık attım. Kaza olmuştu ha! Karısıyla yatmıyordu hani? Nasıl olmuştu peki? Eh, bir yalan söylemişti öyleyse. Yalan olduğunu ben başından biliyordum zaten. Gelgelelim kadın aramızdaki durumu biliyor, David'in boşanmak istediğini biliyor... Nasıl olmuştu da doğum kontrolü konusunu karısına bırakmıştı? Hiç bir şey bilmez mi bu adam? Derken, bir oğlan çocuk istediğini hatırladım ansızın. Kızını çok seviyordu ama bir oğlum olsa diye yırtınıyordu...» Acı acı güldü. «Yüzüne bakınca her şeyi anladım, Mîra. Çocuğu istediğini anladım. Karısından boşanmaya hiç niyeti yoktu. Onun için hayatımı altüst etmemi istemişti ama kendi düzenini değiştirmeye niyetli değildi. Baktım, baktım, o anda onu öldürebilirdim. Üstüne atıldım, yumrukladım, tırmaladım, tekmeler attım. O da kendini savundu. Biliyorum benim suratım da berbat ama onunki benimkinden kötüdür belki de. Sonra da evden attım namussuzu!» Bağırmaya başlamıştı. «Kovdum deyyusu! Orospu çocuğu! İbne bozuntusu! Hayvan!» Çocuklar büyük bir inatla kapalı tutuyorlardı kapılarını. Martha yarım saat ağladıktan sonra, «Artık yaşamak istemiyorum,» diye söylendi boğulurcasına. «Çekemem bu acıyı.»

Hepimizin kullandığı bir kelime vardı artık : ONLAR. Ve onlar dediğimiz zaman hepimiz aynı şeyi düşünüyoruz : Erkekler. Hepimiz bir erkeğin kurbanı olduğumuzu hissediyorduk ama o kadarla kalmıyordu. Çünkü hepimizin arkadaşları vardı ve onlar da erkeklerden kötülük görmüşlerdi. Arkadaşlarımızın da arkadaşları vardı... Yalnız kocalarla da bitmiyordu iş. Lily'nin arkadaşı olan Ellie'nin durumunu öğrenmiştik. Ellie'nin kocası hayvan herifin biriymiş. Kadın sonunda ondan ayrılmış ama adam geceyarıları zorla eve giriyor ve karısını dövüyor-muş. Dövüyormuş düpedüz. Ev hâlâ adamın üstünde olduğu için polisler içeri girmesine engel olamıyorlarmış. Ellie'nin avukatı yapılacak bir şey olmadığını söylemiş. Belki yapılacak bir şey vardı da Bruno avukatı da korkutmuştu ve adam onun için öyle söylüyordu. Ellie kimse-den yardım görmeyeceğini anlamıştı. Karakola gidip Bruno'dan davacı olduğunu söylemek istemiyordu. Öyle bir durumda adamın işinden atılacağından korkuyordu. Onu cezaevine attırmak için özel bir istek de duymuyordu ama sonunda öyle yapmak zorunda kaldı. Bruno da gerçekten işinden oldu. Ancak cezaevine girmedi. Yalnız karısına para yollamaktan vazgeçti. Olmuştu işte. Ellie kazanmıştı. Ne kazanmıştı? Sosyal yardımla geçinen bir anne olmak ayrıcalığını.

Bir de Doris var. Boşanmak isteyen Roger oldu. Onun için de Doris kocasını iyice yolmaya karar verdi. Kendisini ve üç çocuğunu geçindirmek için yılda on beş bin dolar istedi mahkemeden. Roger yılda otuz beş bin dolar kazanıyordu. Ayrıca, evlendikleri zaman Doris okulu bırakmış, Roger öğrenimini tamamlayıncaya kadar aileyi üç yıl o geçindirmişti. Roger'ın isteğine uyarak kendi yumurtalarını da onun sepetine koymuştu ve adam şimdi sepeti elinden bırakıyordu. Ağgözlü demeyin kadına. Otuz beş yaşındaydı, yıllardır çalışmamıştı. Gelgelelim Roger mahkemenin kararını öğrenince öyle kızdı ki başka bir eyalete atanması için şirketine dilekçe verdi. Atandı da. Doris onun parasına el süremiyor şimdi. Babaları çocuklarına her ay yüz dolar gönderiyor. Üç çocuk. Doris'in eli kolu bağlı.

Ya Tina? Boşandıktan sonra bir sevgili bulmak cüretlini gösteren Tina? Phil'in de bir sevgilisi vardı ama o başkaydı tabii. Çocuklar onun yanında değildi. Bu adam bu evden ayağını kesmezse bir kuruş nafaka ödemem deyip çıkmıştı Phil. Tina yasal yollara başvuracak olursa çocukları annelerinden alacaktı. Gözdağı vermek için, «Hangi yargıç olsa,» dedi -kendisi de gökten inme bir yargıçtı ne olsa- «aşığını sabaha kadar evinde tutan bir kadının çocuklarını ondan alır. Orospu orospudur. Bunu hiç aklından çıkarma.» Söylediği belki de doğru değildi ama Tina öğrenmeye kalkışmayacak kadar korkmuştu. «O adam iyi bir adam, Phil. Çocuklar da seviyor. Senden çok daha fazla ilgi gösteriyor onlara.» Bunu söylemekle yarar sağlayacağını ummuşsa yanılmıştı. Onun düşündüğü gibi insanca bir konuşmaya girmiş olsalardı belki yarar sağlardı ama, Phil'in tek isteği, bir güç çatışmasında karısma nanik yapabilmektir. O nafakayı kesti, Tina yasal yollara başvurmadı. O da sosyal yardımla geçiniyor şimdi. Sosyal yardımla geçinen kadınların kimler olduklarını merak ediyorsanız karılarından boşanmış olan erkek ahabplarınıza sorun. Sosyal yardımla geçinmek kolay gibi gelir insana. Ama utancı ve aşağılanmayı bir yana bıraksak bile, o geçime geçim denmez. Belki bilmiyorsunuzdur diye söyledim. Yokluk kadın için de zordur gerçi; ancak çocuklarına baktıkça büsbütün delirir.

Diyeceğim şu ki biz bütün bu olayları duymuştuk, yenilerini de duyuyorduk. Herkes boşanıyordu sanki. Bir süre sonra suç kimde diye sormaktan vazgeçtik, neden boşanıyorlar diye sormaktan bile vazgeçtik. Hepimiz hiç bir neden yokken evlenmiştik, şimdi de hiç bir neden yokken boşanıyorduk. Bir süre sonra olağan görünmeye başladı boşanmak. Uzun süre evli kalan herkes evliliğin ne boktan şey olduğunu bilir. Bizler de, boşanma olaylarındaki artışı üzücü bir durum diye nitelendiren haber yorumcularını dinlerken bunu ahlâk adına yalan söylemek, ikiyüzlülük etmek diye nitelendiriyorduk. Bizi sıkın evli olmamız ya da evli olmamamız değildi. Sorun parasızlıktı, işgale uğrayabileceğimizi, (Norm bile eve gelip Mira'nın mektuplarını okuyor, ev onun evi de olduğu için bu hakka sahip olduğunu ileri sürüyordu), dayak yiyebileceğimizi, her şeye, herhangi bir şeye katlanmak zorun-

da kalabileceğimizi bilmemizdi. Ve hiç kimse, ne polis, ne mahkeme, ne eyalet yasaları bizden yana değildi. Bazan ailelerimiz, arkadaşlarımız bile bize karşıydılar. İkişer üçer kişilik gruplar kuruyorduk; acı acı söylenen kırılgın kadınlar. Psikiyatrlarımız bile bizden yana değildi. ONLAR'ı midemiz bulanıncaya kadar kötüleyebilirdik ama hepsi bu kadar; o andaki mide ağrısına yol açan şeyleri kusmuş oluyorduk yalnızca. Gel gör ki hastalık kronikti. Yasaların hep ONLAR'dan yana olduğunu, toplum düzeninin ONLAR'ı koruduğunu, her şeyin ONLAR için varolduğunu biliyorduk. Ancak ne yapabileceğimizi bilmiyorduk. BİZ'de büyük bir kusur olduğuna da inanıyorduk yarı yarıya. İnlerimize girdik ve sağ kalmak için neler yapmak gerektiğini öğrendik.

4

George'la Martha barıştılar; ücretini de ödediler. Barışmalarının belli başlı nedeni para sorunuydu. Öte yandan, George tek başına yaşamayı hiç bir zaman beceremeyecekti ve Martha'nın başına gelenlerden ötürü şükran duydı. George iyi adamdır haa! Olanları hiç bir gün Martha'nın yüzüne vurmadı; çok öfkelendiği zaman bile.

Doğrusunu isterseniz vurmasına da gerek yoktu. David olayı bitirmişti Martha'yı. Bir daha belini doğrultmadı. Ama yine fazla ileri gidiyorum, o sonraki iş. Hiç bitmeyecek mi bu hikâye? Tanrım, anlatıyorum, anlatıyorum, anlatıyorum. Ancak bir atom bombası patlarsa susacağım herhalde.

Noel geldi, ardından paskalya, derken yaz. Norm bir an önce boşanmak istiyor, Mira işi geciktiriyordu. Yılları saydı, o yıllar boyunca Norm'un bir hizmetçiye, bir hastabakıcıya, bir şoföre, bir çamaşırcıya, bir orospuya -kendisine en ağır gelenin bu iş olduğunu artık anlamıştı çünkü- ve hangisine ne kadar para ödemek zorunda olacağını hesaplayıp faturayı gösterdi.

«Paranın tümü senin, Norm. Yıllar önce, bir otelde de yaşayabilirim demiştin bana. Tut ki yıllardır bir otelde yaşadın ve her hizmetin karşılığını parayla ödedin. Bu kadar tutuyor.»

Norm çılgına dönmüştü, avukatı da aklını kaçıracaktı; Mira'nın kendi avukatı da onun aklını kaçırmış olmasından korkuyordu. Hesap birkaç kere incelendi, sonunda uzlaştılar. Norm'un kazancı ne kadar yüksek olursa olsun, hiç bir mahkemenin ona istediği tazminatı vermeyeceğini Mira da biliyordu avukatı kadar. Aralarındaki anlaşmaya göre şunları elde etti : Ev, içinde oturduğu sürece (ipotekliydi, tapuya göre ortak mallarıydı, taşınır-sa yarı hakkını para olarak alacaktı), araba ('64 model bir Chevrolet, taksitleri  denmiş), nafaka olarak, yılda altı bin dolar kendisi, dokuz bin dolar çocuklar için ( ocuklar yirmi bir yaşına gelinceye kadar). Oturup hesap yaptı. Evin yarı fiyatı, içindeki eşyalarla giyeceklerinin, bir de arabanın değeri hesaplanınca, on beş yıllık emeğinin karşılığı olarak otuz bin dolar gibi bir kazanç sağlamış oluyordu. Yıllık iki bin dolar. Oysa boşandıktan sonra altı bin alacaktı. Garipti doğrusu. «Neyse,» dedi, «boğaz tokluğuna kölelik etmemişim yine de.»

Üniversitede iyi bir  ğrenci olarak tanınmıştı. Okumayı seviyordu. Martha sağ kalanlardandı. Samantha sağ kalanlardı. Lily... eh, yaşıyordu hiç değilse. Oğlanlar büyüyorlardı. Yıllar geçiyordu. Profesörler Mira'nın doktora yapmasını  ğ tlediler. Mira, «Eleanor Rigby»yi dinledi ve popüler müzik amma değişmiş dedi kendi kendine. Lily bir sinir krizi daha geçirdi. Martha genel  niversite öğrenimini bitirmiş, hukuk fakültesine girmeyi başarmıştı. Kaık değildi demek... Mira bir iki  niversiteye başvurdu. Martin Luther King  ld r ld . Bobby Kennedy  ld r ld . Henüz haberini almamıştık ama My Lai olayı yaşanmıştı. Posta geldi. Yale  niversitesi de kabul ediyordu Mira'yı, Harvard da. Mira mektuplara bakıyor, gözlerine inanamıyordu. Norm bir daha evlendi. Mira'nın bir ara küçük orospusu dediği kadınla. Mira evi satışa çıkarmaya hazırlanırken telefon ederek onun hissesini satın almak istediğini bildirdi. Mira evin piya-sa değerini hesaplamıştı. Norm onun uygun gördüğü fiyatı beş bin dolar eksik vermek istiyordu. Kavga ettiler. Norm fiyatı iki bin beş yüz dolar arttırınca anlaştılar. Mira, alıcı beklerken her gün evi temizlemek zoruunda kalacağını hesap etmişti.  ff! Bırak canım, dünya bombok! Kes! Daha fazlasına dayanamayacağım. Olan-

lar yeterince kötü değilmiş gibi hepsini yeni baştan anlatmak! Yazmaya başladığıma pişmanım ama yapmak zorundaydım herhalde. şimdi de bitirmek zorundayım korkarım. Temmuzun 26'sı henüz. Okul 15 eylülde açılacak. Ayrıca, eskiden dendiği gibi, bütün gün işim ne?

Eşyaları da Norm'a sattı Mira. Çocukları bir özel okula yazdırdı. Yatılı. 1968 yılının ağustosunda valizlerini arabaya yükleyerek Boston'a yollandı. Çıkmadan önce evin kapısında durdu bir süre. Ev boştu. Çocuklar babalarının yanındaydılar. Norm'la yeni karısı ertesi gün taşınacaklardı oraya. O kadın bu evde, onun seçtiği, bakıp korumak için yıllarını adadığı eşyaların arasında neler hissedecekti acaba? Evet. Evini selamladı.

«Hoşcakalın eşyalar,» dedi. Eşyalar da, eşya oldukları için, öylece durdular.

5

Yola çıkmadan önce iki yere uğradı. Önce Martha'ya. Martha geleceğini biliyordu ama, onu gebe gibi gösteren, eski, lekeli bir sabahlıkla açtı kapıyı. Başına da bir eşarp bağlamıştı. İşi vardı. Mutfakta yere çöktü, elindeki küçük aletle yerdeki cilayı kazımaya başladı.

«Bir yandan konuşurken bir yandan temizlesem kızmazsın değil mi?» dedi. «Bugünlerde hiç boş zamanım olmuyor.»

Mira bir yere oturarak Martha'nın verdiği cin-toniği yudumladı. Martha konuştu. Hangi hukuk dalında uzmanlaşmak istediğine karar veremiyordu. Uluslararası hukuk onu çok ilgilendiriyordu ama bir kadın için hiç olmayacak bir alandı bu. Çok kilo almıştı. İnce kemik yapısı o et tabakasının altında tuhaf görünüyordu. Martha hiç Mira'nın gözlerinin içine bakmıyordu artık. David'den hiç söz etmiyordu. George da mutlu değildi. Karısından ayrı olduğu aylar boyunca başının çaresine bakmayı öğrenmişti. şimdi, karısının yetenek ve becerilerinin onu kısıtladığı duygusuna kapılmıştı. Boşanmak istediğini sanıyordu.

«Ne garip, deęil mi? Bürosundaki kadınlardan biriyle dūřüp kalkıyor ama bořanmak istemesinin nedeni o deęil.

Manhattan'da bir kat tutmak istiyor. Şimdiye kadar hiç yaşamadığı şeyleri yaşamak. Anlaşılmayacak duygular değil bunlar. Gel gör ki o yaşta bir erkek için... Yeni yetme hevesleri!» Güldü. Santim santim kazıyordu cılayı.

Mira, «Bir spatula daha varsa ben de yardım ederim,» dedi.

«Hiç uğraşma. Bende bu kusursuzluk merakı varken senin yaptığın yerleri yeniden kazırım nasıl olsa.»

«Ciddi mi... George?»

«Boşanmak konusunda mı? Bilmem. New York'ta kat tutmak konusunda ciddi ama. Bekârlığın sultanlığını özlemiş.» Yine güldü. «Bekârlık aylarını sultanlık saymıyordu ama bekârken!»

Gırç gırç.

«Benim için çok zor olur. Daha iki yıl okumak zorundayım. İşim yarım günlük bir iş, kazancım ancak yemek parasına yeter. Üstelik bu kez şık bir yer istiyor, George. Daha önce oturduğu daire gibi külüstür bir yer değil. Nasıl para yetiştireceğiz bilmiyorum. Bir iki ay önce büyücek bir zam aldı ama o parayla New York'taki katın bütün masraflarını karşılayabileceğini sanıyorsa çok yanıltıyor. Aynı yaşadığımız dönemden kalma borçlarımız da var hâlâ. İki bin dolar. Bin doları George'un psikiyatrine ödenecek.»

«Hâlâ gidiyor mu?»

«Hayır. Şimdi ben gidiyorum.» Tatsız bir kahkaha attı.

Mira'nın gözlerinin içine bakmamıştı henüz.

Çocuklardan, gelecekte söz ettiler. Martha dümdüz bir sesle konuşuyordu.

Sonunda, Mira sordu : «Hiç görüyor musun?» Martha cıla kazımayı bir yana bırakıp başındaki eşarbi alınının yukarisına itti.

«Pek sık değil. Edebiyat bölümüyle hukuk bölümü birbirinden uzak yapılarda. Öğrenci merkezinde görüyorum bazan. Beni hiç görmüyor sanki. Hiç değişmemiş. Bazı söylentiler duydum. Fransız filolojisinde okuyan evli bir kadınla geziyormuş. Öyle diyorlar.»

«Cila kazımaya başladı yine. Altmış santimetre karelik bir yeri temizlemişti.

«Ya sen nasılsın? Neler duyuyorsun?»

Martha ayağa kalktı. «Bir içki daha içer misin?» Mira'ya sırtını dönerek mutfak bankına yanaştı ve iki içki doldurdu. «Neler duyduğumu bilmiyorum. Duygu diye bir şey kalmadı galiba. Bundan böyle hiç bir duygum olmayacak gibime geliyor. Herif hayvanın biri ama, bugün istese yine ona dönerim. Biliyorum. Döner ve hiç ağzımı açmam diyemem ama dönerim. Gel gör ki istemeyecek.»

«Neden başka birini aramıyorsun?»

Martha omuzlarını kaldırdı. «Arıyorum. Hiç değilse aradığımı sanıyorum. Ancak pek büyük bir istekle aramıyorum belki. Şu anda önem verdiğim tek şey hukuk diplomasını alıp çıkmak. Kaç yıldır okuldayım. Ne yaşa geldim biliyor musun? Otuz altı.»

«Ben de. Ve ben daha yeni başladım.»

«Eh, hiç değilse kimse elimizden geleni yapmadığımızı söyleyemez.»

«Aslında ben de senin duygularını paylaşıyorum. Benim için hiç bir şey eskisi kadar önemli olamaz gibime geliyor. Hiç bir şey beni eskisi kadar duygulandıramaz, eskisi kadar acı çektiremez.»

«Belki de yaşlanmak dedikleri şey bu.»

«Belki.»

Martha yine dizlerinin üstüne çöktü. Bir metreka-relik alanın cilası kazınmıştı. Anlamsız bir sesle, «Şansın açık olsun,» diye söylendi. «Teması kesmeyelim.»

Teması kesmeyelim. Ne demekti bu? Birbirlerine Noel kartları mı yollayacaklardı? Dokunulamayacak kadar uzak olan biriyle, dokunulduğunu duymamak için sinir liflerini deriye ulaşmadan kesen biriyle nasıl temas kurulurdu? Martha'nın yaptığını, bunu neden yaptığını anlıyordu ama çok yalnız kaldığını hissetmişti birden. Gelgelelim Martha'nın yapabileceği başka ne vardı? Hâlâ bir şey duymak mı? Lily gibi?

Greenwood Akıl Hastanesinin bahçesinden geçti. Çimenli karelere ayrılmıştı bahçe; çimenlikleri çevreleyen yüksek ağaçlar da dört metre yüksekliğindeki telörgüleri gizliyordu. Çimenlerin arasında da ağaçlar vardı. Ağaçlar ve sıralar. Birkaç çiçek tarhı. Kimileri dolaşiyor, kimileri sıralarda oturuyorlardı; düzgün giyimli insanlar. Hasta mı, konuk mu oldukları belli değildi. Lily'-

nın pavyonuna gelince Mira arkadaşını sordu, gülyüz-
lü bir hastabakıcı onu bahçenin bir köşesine, birkaç
kadının oturdukları sıraların yanına götürdü. Lily Mi-
ra'nın geldiğini görünce ayağa fırlamıştı. Beceriksizce
marıldılar birbirlerine. Mira'nın sertliği, Lily'nin katı ger-
ginliğine değince birbirlerine duydukları sevgi de can-
landı.

Çok zayıftı Lily. Yalnız kılığı çok düzgündü; ev kılı-
ğından çok daha düzgün. Temiz bir kahverengi panto-
lon, bej kazak, boyalı saçlar. Öbür kadınlar tanıtıldı.
Hepsi iyi giyimli, aşırı ölçüde boyalıydılar. Parlak renkli
furlar, takma kirpikler, turuncuya kaçan fondöten ve
kırmızı allık, koyu kırmızı dudakboyları. Onların ne
olduklarını da anlayamadı Mira. Hasta mıydılar, ziya-
retçi mi? Bir süre havadan söz edildikten sonra Mi-
ra'nın yeni tanıştığı kadınlar kalktılar. Lily'nin siga-
rası vardı ama çakmağı yoktu. Mira'nın çakmağını gö-
rülce çok sevindi. «Burada hep hastabakıcılardan ateş
istemek zorundayız. Kurallardan biri. Delilerden birinin
yangın çıkarabileceğinden korkuyorlar tabii.»

«O kadınlar...» Mira uzaklaşan kadınları gösteriyor-
du başıyla. «Ziyaretçi miydiler?»

«Yoo, onlar da benim gibi.» Gülüyordu Lily. «As-
lında burası nedir bilir misin? Artık kocaları tarafın-
dan istenmeyen kadınlar için açılmış olan bir kulüp.»

Mira çevresine bakındı. Bu sözler Lily'nin deliliği-
nin bir belirtisi gibi görünüyordu ama, bahçedekilerin
hemen hepsi otuzla elli yaş arasındaki kadınlardı.

«Erkek yok mu hiç?»

«Var. Büyük çoğunluğu yaşlı alkolikler.»

«Yaşlı kadın alkolikler de var mı?»

«Çook. Kimsenin istemediği insanlarız hepimiz.» Si-
garasını büyük bir hızla bitiriyordu Lily. Bir tane daha
alıp kendi sigarasını yakmanın keyfine varmak isti-
yordu sanki. «Arkadaşlarımın hepsi benim gibi,» diye
başlayarak arkadaşlarını anlattı, kendinden söz etti.

«Hastalanmadan önce teyzeme uğradım bir gün. Şı-
marık bir çocuk olduğumu söyledi; onun kocası Carl'dan
betermiş. Başkalarıyla karşılaştırılırsa Carl çok iyi bir
koca sayılırmış. Seni dövmediğine şükretmelisin dedi.
Bazan onu haklı buluyorum. Gelgelelim ben dayanamı-

yorum; onunla birlikte yaşamaya katlanamıyorum. Boşanmak istedim. Buraya düşmemin nedeni de o. Boşanalım dedim ama Carl evden çıkınca peşinden koştum. Çıglıklar atarak sokağın ucuna kadar koştum, ceketine yapıştım. Yalnız kalmayı göze alamıyordum. Neyi nasıl yapacağımı bilemem. Nasıl başederim? Faturalar! Ömrümde tek bir fatura ödemiş değilim ben. Mutfaktaki lamba bozulduğunda oturup ağlamıştım. Karanlıkta kalacağımı sanıyordum. Onun için de geri dön diye yalvardım. Gelgelelim döndüğünde güçlük çıktı yine. Faşist o adam, gerçek bir Nazi. Bana insanca davranmasını sağlamaya çalıştım. O, zaman da beni buraya tıktı yeniden. Teyzem bir intihar grubuna üye olmuş. İntihar grubu! Benim de onlara katılmamı öğütledi.» Keyifli bir kahkaha attı.

«İntihar grubu mu?»

«Evet. Birbirlerine telefon ediyorlar. Gecenin geç bir saatında telefon çalıyor diyelim. Açıyorsun, gruptakilerden biri, 'Bugün karanlık bir gündü ama yarın güneş çıkacak,' ya da 'senin için dua ediyorum, her güçlüğünü atlatacak kadar yürekli olduğunu biliyorum,' gibisinden bir söz ediyor.» Yine güldü. Eski sağlıklı gülüşü. Çılgınlıktan iz yoktu kahkahalarında. Titremesi falan da kalmamıştı. «Ben de gazetede bir ilan görmüştüm bir gün. İri iri harflerle BİR SIKINTINIZ VARSA BİZİ ARAYIN gibisinden bir şey. Herhangi bir sorunuz varsa diyordu, uyuşturucu ilaç sorunu ya da başka türlü bir sorun, yahut kendinizi öldürmek isteğine falan kapılır da derdinizi birine açmak gereğini duyarsanız şu numarayı arayın. Altında daha küçük bir yazıyla. 'Pazartesi-Perşembe günleri, 12:00 -22:00 arası' yazıyordu. Numarayı bir yere not etmiştim ama hiç aramadım. O saatlar arasında kötülediğim olmadı hiç.» Yine güldü.

Sözlerini kahkahalarla noktalayarak, «İşin kötüsü nedir bilir misin?» diye sürdürdü. «Canına kıymak isteyenlerden değilim ben! Zatürree olmayıp da nezle olmak gibi bir şey! Kimse tedavisini bilmiyor. Psikiyatrlar! Hah! Güldürme beni. Bizim doktorumuz böyle sışlenip püslenmemizi salık veriyor. Bütün gün böyle geziyoruz. Bayan Astor'un çayına gidiyoruz sanki!»

Kısa boylu, tombul bir kadın bahçenin ucundan o

yana gelerek boş sıralardan birine oturdu. Kıvr kıvr maçları, şaşkın bakışları vardı. «İnez,» dedi Lily. «onun kocası pek sık gelmez. Carl öyle değil bak! Hemen her pazar çocukları alıp geliyor. Gerçi çok kalmıyorlar ama, kimse Carl'ın üstüne düşeni yapmadığını söyleyemeyecektir. İnez'in kocası pek seyrek gelir. Konuşmalarını dinliyorum bazan. Ağlıyor kızcağız. Usulca ağlıyor, bağırarak, hıçkırarak değil. İnce bir yağmur gibi iniyor gözyaşları. 'N'olur beni buradan çıkar, Joe', diye inliyor. 'Söz veriyorum, istediklerini yapacağım. Senin istediğin gibi bir karı olacağım. Elimden geleni yapacağım, Joe. Yemin ederim.' Olamaz gerçi. Fazla zeki. İyi bir karı olacak kadar geriletemez zekasını.»

İnez birden yerinden kalkmış, sıranın arkasına geçip diz çökmüştü. Gören, ağaca taptığını sanırdı.

«Böceklere bakıyordur,» dedi Lily. «Böceklere hayran. Hep onları inceler. Evindeyken böceklerle ilgili kitaplar okurmuş hep. Gel gör ki kocası bunu akıl hastalığı saymış. Bulaşıkları yıkamıyor, halıları süpürmüyor, oturup böcekleri okuyor! Psikiyatr da onun görüşüne katılmış. İnez'in deliliğinin ilerlemesini istemedikleri için burada kitap okumasına izin verilmiyor. Ama o böcekleri inceliyor yine de.» Karga gaklamasını andıran bir sesle, zafer dolu bir kahkaha attı.

«Şuradaki de Sylvia.» Çok zayıf, temiz, düzenli ve çirkin bir kadını gösteriyordu. Sylvia'nın saçları arı kovanı biçimini alacak şekilde kabartılmıştı, ağzı kırmızı bir yarıktı. «Onun kocası hiç gelmez. Sekiz aydır burada Sylvia. On beş yıl önce evlenmişler. Kadın çocuk istermiş ama adamın çocuğu olmuyormuş. Bunun üzerine Sylvia çalışmaya başlamış. Resim öğretmeni. Kocası için yaşarmış. Derken, bir yıl önce adam bunu bırakıp beş çocuklu, şişman bir Puerto Rico'luya kaçmış. Kadın iki üç sokak ötede otururmuş. Sylvia sık sık rastlarmış onlara. Yalnız yaşamaya alışamıyormuş. Çocuk doğurmak istediğini, kocasının yüzünden çocuk sahibi olamadığını düşündükçe büsbütün kahrolurmuş. Yalvarmış adama. Geri dönsün diye. Ne var ki kocası dönmemiş. Sen çok çirkinsin dermiş. Sylvia bir Puerto Rico'lu kadına bakmış, bir de kendine. Neresinin kusurlu olduğunu anladığını sanmış. Bankada ne kadar parası varsa

hepsini çekip hastaneye yatmış. Silikon yaptırtacak. Memeleri büyüsün diye. Tam iki bin dolar. Tedavisi biterken bir hastabakıcı gözlerini buna dikmiş bir gün. 'Vah vah, sizin göğsünüzü mü aldılar?' demez mi. Ters sonuç vermiş tedavi! Ama doktor parasını almış tabii! Bu kez Sylvia deriyi esmerleştiren losyonlar sürerek gitmiş kocasına... Neyse, adam evine dönmüş. Ne var ki karısıyla yatarken o çirkin suratı görmeye dayanamadığını söyler, Sylvia'nın suratını yastıkla kapatırmış. Kadın bu arada hastalanmış, kocasının onu zehirleyebileceğinden kuşkulunmuş. Adamın hâlâ Puerto Rico'lu karıyı gördüğünden de kuşkulunırmış. Kocası da sen delisin deyip çıkarmış. Sylvia'nın sinirleri iyice bozulmuş, kıskançlıktan uyku uyuyamaz olmuş. Çılgına dönmüş kıskançlıktan. Adamın çalıştığı yere telefon ederek orada olup olmadığını yoklarmış. Sevişirlerken yastığı yüzüme bastırıp beni boğacak diye korkmaya başlamış. Adam bunu bir psikiyatra götürmüş sonunda. Doktor, karınızın böyle düşünmesi için herhangi bir neden var mı diye sorunca yoktur diyerek yeminler etmiş. O zaman psikiyatr da bu paranoyadır deyip kadını buraya yollamış. Sylvia sakinidir ama çok ağlar. Ağlamasın diye ilaç veriyorlar. Hayat sana ne kazık atarsa atsın, ağlamaya başladın mı delidir derler. Hayvanlar bile ağlamaz mı, Mira? Her neyse, bir süredir ağlamayı kestiği için doktorlar bunu çıkarmaya karar vererek kocasını aradılar. O da koşarak geldi. Karısının çıkarılmasını istemiyordu! Koca budala! Puerto Rico'lu karıyla beş çocuğunu da yanına alıp spor arabasıyla gelmiş. Hastabakıcı onları görünce doktora bildirdi durumu. Doktor da herifi sıkılayınca Puerto Rico'lu kadınla olan ilişkisini kesmediği ortaya çıktı. Çok kızmıştı doktor. Adam, yalan söylediği için sekiz aydır burada tutuyorlardı Sylvia'yı. Şimdi herifi suçluyorlar. Ama ben de diyorum ki neden kocasına inandı da Sylvia'ya inanmadı? Değil mi ya? Belki doğru söyleyen oydu, değil mi? Gelgelelim onlar böyle düşünmeye yanaşmazlar. Zaten bütün kadınlar biraz delidir derler. Sylvia gelecek hafta çıkıyor. Onunla oturacak yine. Kocasıyla!» Güldü. «Ne dedim bilir misin? Sen burada otura otura aklını oynatmışsın dedim kıza.»

Mira, bir çılgınlık dalgasına kapıldığını sezip ken-

đını kurtarmaya çalışarak, «Sorun,» diye başladı kararlı bir sesle, «bu kadınların erkeklere çok önem vermeleri. Diyeceğim o ki erkek bunların her şeyi olmuş. Erkek güzelsin derse güzel olduklarını sanıyorlar, çirkinsin derse irkin. Kişiliklerini, değerlerini belirlemek, onları kabul edip etmemek hakkını tanıyorlar erkeğe. Kendi benlikleri yok.» İnce dudaklarını büzüp oturdu.

«Evet,» dedi Lily. Trajik bakışları çimenlikte dolaarak Mira'ya anlatabileceği başka bir vaka arıyordu.

Mira, «Neden erkekleri kafalarından silmiyorlar?» diye diretti. «Neyseler yle olmaya baksınlar.»

Aptalca bir söz duymuş gibi baktı Lily. «Evet,» dedi yine. «Onu hepimiz biliyoruz ama nasıl yapılır?»

Mira, «Erkeği kalbinden atarsın,» diye söylendi kendini beğenmiş bir havayla. «Benim Norm'a yaptığım gibi.»

«Carl yle soğuk, öyle soğuk ki. Değersez bir yaratık olduğumu hissettiriyor bana.» Carl'ı anlatmaya başladı.

Mira, «Artık Carl'ı düşünme,» diye haykırdı sonunda. «ıkar kafandan.»

Lily omuzlarını kaldırdı. «O benim bütün hayatımdı hemen hemen. Onun aracılığıyla, ikinci elden yaşardım. Ben evdeydim, o dünyada geziyordu. Gençken tükenmez bir enerjim vardı ama onu da yokettiler. Mutfağın lambası bozuldu, ne yapacağımı şaşırdım. Başka trrl bir lambaydı. Hani şu ince uzun olanlar var ya... Floresan mı diyorlar? Onlardan. Ben onların dükkanlarda satıldıklarını bile bilmiyordum. Hiç bozulmazlar sanıyordum. Carl gidip yenisini aldı, merdivene basarak tavandaki dörtgen şeyi çıkardı, sonra da eski lambanın yerine yenisini takıverdi. şaştım kaldım. Nereden biliyordu ne yapılacağını? Ben karanlıkta oturup ağlamakta başka bir şey beceremedim.

«Carl! Mekanik adam. Beni ldrebilmek için kendini öldürdü. Bir robot gibi yaşıyor şimdi. Bense çığlıklar atıyordum. Onun için buraya kapattı beni. Zencileri uyurtmak için hükümet Harlem'de eroin sattırıyor bol bol. Doktorlar da ev kadınlarına barbitürat veriyorlar, yatıştırıcı ilaçlar yazıyorlar. Yeterki vahşiler seslerini ıkarmasınlar! İlaçlar yetmez oluna zencileri cezaevle-

rine, bizleri de buralara tıkıyorlar. Patırtı etmeyin! Bir zamanlar bir şiir okumuştum. 'Her kımıldayışında bir şangırtı duyarsa, zamanla kımıltısız durmaya alışır insan.' Carl beni buradan çıkarmaz artık. Haftada bir lokantaya gidecek paramız yoktu ama hastane parası diye yılda on iki bin dolar ayırabiliyor.

«Benim eksikliğimi de duymaz. Ben onun için baş belâsıydım olsa olsa. Çocukları kafeteryalarda doyuruyor, evi gündelikçi kadın temizliyor. Yatak desen, zaten hiç yatmazdı benimle. Bu konuyu bir avukata danışmıştım bir ara. Kocanız sizinle yılda bir kere yatıyorsa yeter, dedi. O zaman başka bir boşanma nedeni bulmak gerekirmiş. Peki bir kadın kocasıyla yılda bir kere yatmaya razı olursa erkek de boşayamıyor mu onu? Yılda bir kere! Bazan, duş yapıp yattıktan sonra Carl'ın banyoya girip suyu açtığını duyardım. O her zaman sabah yıkandığından çok heyecanlanırdım. Kalkıp en güzel geceliğini giyer, yeniden yatardım. Carl güzelce yıkanır, traş olur, bir şarkı mırıldanarak gelirdi. İyice heyecanlanırdım o zaman. Sonra da yatağına girip sırtını bana döner, ışığı söndürtürken, 'İyi geceler, Lily!' derdi. Büyük bir keyifle! Benim hoşuma giden bir tek şey vardı, ondan da yoksun bırakıyordu beni. Sadist herif, Nazi! O zaman ben bağırıp çağırmaya başlardım tabii. Neden öyleydi? Neden o kadar haindi. Çılgına dönüyordum. Biryle sevişmeye karar verdim ama yapamadım. Korkunç suçluluk duyacaktım. Carl... Nasıl bir adamdır Carl? Ne bileyim. Bir takım elbiseyle evlenmişim ben.»

Lily hâlâ hastanede. Mira onu yıllardır görmedi. Ben de görmedim. Lily'yi sevmediğimden değil, hayır. Yalnız bazan kimin kim olduğunu şaşıyorum da. Kendimi Lily sanıyorum, Lily'nin de ben olduğunu ve oraya gittiğim zaman hangimizin kalkıp kapıya yöneleceğini, hangimizin dışarıdaki insanlara, tıpkı içeridekilere benzeyen insanların arasına karışacağını kestiremiyorum bazan. Arabama bindikten sonra yanlış bir yerde olup olmadığımı kesinlikle bilmiyorum. Gövdemin içinde değilmişim gibi geliyor bana. Bedenim direksiyonda oturup arabayı kullanıyor ama ben hâlâ hastanedeyim, bir delinin sesiyle konuşuyorum, habire konuşuyorum ve kendimi susturamıyorum. Lily'nin tükenmez bir enerjisi vardı

bir zamanlar. Şimdi o enerjinin tümü gözlerinde ve dilinde birikti. Hiç bıkmıyor, hiç yorulmuyor, söyleyecek söz bulmakta güçlük bile çekmiyor. Müslüman kadınlardan, Çinli kadınlardan, İspanyol, İtalyan, Meksikalı kadınlardan söz ediyor. «Bütün kadınların yükü bizim irtımızda,» diyor. Bunu bir kitapta mı okudu acaba? Sanmıyorum, çünkü Lily kitap okumaz. «Onlarla ilgili bir şey duyduğum zaman kendimi onlardan ayrı göremiyorum,» diyor. «Olan her neyse bana oluyor sanki. Sanmıyorum ki öldükten sonra yeniden dünyaya geliyoruz. Başka ülkelerde, başka çağlarda yaşadığımı hatırlıyorum ve bu yükün altında eziliyorum. Sırtımdaki çalı çırpı demetiyle iki büklüm olarak bir tepeye tırmanıyorum Yunanistanda; kara çarşafı görüldüğüm için utanç duyarak, sokaklarda önüme bakarak kaçıp gidiyorum; ayaklarımı bağladıkları için kemiklerim sakatlandı; klistorisimi kestirdim, kocamın malı oldum, cinsellikten haz duymuyor, doğururken acı çekiyorum. Yasaların kocama beni dövmek, kilit altında tutmak hakkını verdiği ülkelerde yaşıyorum.»

Aslında, Lily'yle benim aramda pek fark yok. Lily o kapıların ardında, ben de bunların. İkimiz de çılgınız. Hep aynı yollardan geçerek, aynı yuvarlağın içinde dönüyoruz, dönüyoruz, umarsızca dönüyoruz. Yalnız benim bir işim, bir evim var, evimi temizlemek, yemek pişirmek zorundayım ve bana haftada iki kere elektro-şok yapmıyorlar. Ne tuhaf, şoklarla, bildikleri gerçekleri unutturabileceklerini sanıyorlar insana. Belki de öyle sanmıyorlar da yeterince cezalandırırsak bildiği gerçekleri unutmuş görünür, uslu bir çocuk olup ödevlerini yapar diye düşünüyorlar. İki yüzlülüğün, akıl sağlığı denen şeyin temeli olduğunu çoktan farkettim ben. Bildiğinizi belli etmeyeceksiniz. Lily de anlamış bunu. İki üç kere uysal davrandı, günahlarından ötürü pişmanlık duymuş gibi yaptı ve dışarı bıraktılar onu. Ama şimdi çok kızgın; bildiklerini unutmuş gibi yapmayacak bundan böyle. Ona bir mektup yazıp George Jackson'ın başına gelenleri anlattım. Karşılık vermedi.

Mira da böceklerle ilgili bir kitap yollamıştı ona; İnez'e verilmesi için. Hastabakıcılardan biri kitabı İnez'in yatağında buldu, kadın da müthiş bir öfkeye kapılarak

hastabakıcıya saldırdı. Hastalara deligömleği giydirilen azgınlar koğuşuna yolladılar onu. Her gün şok tedavisi yapıyorlar. Sabahları giyinip boyanmıyor artık. İyiniyet; buyurun bakalım. Rusya'da, devletin görüşüne katılmayanı akıl hastanesine tikiyorlar; burası da oradan pek farklı değil. Vahşilerin sesleri duyulmamalı.

6

«Bizim durumumuz aynı değil,» diye directti Kyla. «Biz şanslıyız. Daha sonra doğduk biz.»

«Evet,» dedi Clarissa. «Doğrusu ben herhangi bir kısıtlama ya da baskı altında yaşadığımı hiç hatırlamıyorum. Liseyi bitirinceye kadar futbol oynadım ben.»

«Ben de meslek sahibi olacağımı başından beri biliyordum.»

Clarissa, «Fen kolundan sosyal bilimlere geçmeye zorlandığımı itiraf ederim,» diye sürdürdü. «Yine de ben kafamı kullanabileyim de ister bilim dalında kullanayım, ister insanla ilgili bir alanda. Önemli değil.»

Iso, «İnsanla ilgili alan daha mı insancıl?» diye alay etti.

«Oyuncular değilse bile alan öyle,» dedi Kyla.

Val sessizce oturuyordu. Bu öyle alışılmadık bir şeydi ki hepimiz dönüp ona baktık.

«Hayır, size katılmıyorum demeyeceğim bu kez. Sizin kuşağın durumu biraz daha iyi. Ne kadar daha iyi bilemem. Hepiniz iyi okullarda okumuşsunuz, kadınların genel nüfus dağılımı içindeki durumları göz önüne alınırsa, hepiniz ayrıcalıklı kişilersiniz ve şimdilik hiç birinizin çocuğu yok. Kıyamet günü yaklaşıyor diye bağırın cadılardan olmak istemem ama, bana kalırsa başınıza gelebileceklerin farkında değilsiniz henüz.»

«Zarar yok,» diye karşı çıktı Clarissa. «İstediğimizi yapabileceğimize inanmamız gerek. Yoksa... doğmadan ölmüşüz.»

Val, «Evet,» diye söylendi asık yüzle. «Tuzağı zamanında farkedemediğiniz için tepetaklak yuvarlanmazsanız böylesi daha iyi belki.»

Bu kez Iso karşı çıktı. «Kıyamet günü yaklaşıyor diye bağıırıyorsun işte.»

«Belki. Ancak sizler tarihin başlangıcından bu yana sürüp giden bir durumun şu son on beş, yirmi yıl içinde köklü bir değişikliğe uğradığını, sizin kuşağın bazı sorunlarla boğuşmak zorunda kalmayacağına gerçekten inanıyorsanız çok safsınız. Biz şanslıyız diyorsunuz. Biz kurtulduk. Nah kurtuldunuz! Sizler hâlâ manastırdasınız. Küçük oğlan çocuklarla birlikte. Harvard'da üniversite-üstü öğrenim yapan erkeklerin erkeklik organı yok gibidir, diyen kimdi demin? Herkes burada kalmak istiyor çünkü çıkınca ne olmak zorunda kalacaklarını biliyorlar ve öyle olmak istemiyorlar. Ve büyük bir olasılıkla çıkınca hepsi öyle olacaklar. O'ndan kurtuluş yoktur.»

Kyla, «Tarihin O teorisi!» diye haykırdı.

«Milton gelse de nasıl özgür olduğumuzu anlatsa.»

Kyla güldü. «Ayağa kalkmış olmanız yeter, düşmekte özgürsünüz.»

«Öyle mi?» diye hırladı Val. «Öyle mi?»

«Belki de değil, ama...» Kyla başladı yine anlatmaya o eşsiz evliliğini, kocasıyla arasındaki anlaşmaları, kurtukları düzeni...

«O pis buzdolaplarını...» diye sokuşturdu Mira.

Kyla dostça bir öfkeyle, «Aman Mira!» diye söylendi. «Her şeyi o sıradan, o aşağılık, mendebur, pis buzdolabının düzeyine indirmesen olmaz mı. Ben ülkülerden, ilkelerden, yüce şeylerden söz ediyorum...» Yerinden fırlayıp Mira'ya sarıldı, kadını sımsıkı tutarak, «Sağol, Mira, yaşa sen, çok yaşa!» diye başladı. «Böylesine bulunmaz, böylesine korkunç bir kadın olduğun, o mendebur dolabı her zaman hatırladığın için çok yaşa!» Kyla konuşuyor, öbürleri gülüyorlardı. Ciddi konuşmalar sona ermişti.

Mira inledi. «O dolabı nasıl unuturum?»

Kyla, «Zavallı Mira!» diye haykırdı. «Tarih boyunca kurtulamayacak o dolaptan.»

Clarissa, «Bu konuda bir inceleme yazısı yazsana,» dedi. «Yirminci Yüzyıl Romanında Buzdolabı İmgesi.»

Iso, «Ateş ve Buz'un Kar Yapmayan Sendromu!» diye atıldı.

«Hayır,» diye bağırdı Mira. «HAYIR! Pis bir buzdo-

labı olmalı. Yalnızca karlarını eritmek yetmeyecek, bir de temizlemek zorunda olacaksın. Karını eritmek de yeterince baş belası ya!»

Iso karar verdi. «Şarkı sözü yazılabilir. Karlarını eritmek de bir belaydı, bebek, şimdi bir de temizlemek gerek!»

Kyla da şarkıya katıldı. «Sen pis bir frijidersin, ama hâlâ gönlümde gezersin!»

Herkes bir şarkı adı sıralıyordu. Mira gülmeye başladı, gruptaki kadınların son birkaç hafta içinde hazırladıkları yazılı ödevlerin başlıklarını anımsatan cümleler odada yankılanırken o iki büklüm olmuş, soluk almakta güçlük çekerek, katılırcasına gülüyordu. Sonunda başını kaldırdı.

«Hepinizin anasını...» diye başlayarak yüksek sesle bitirdi. Kadınlardan çığlıklar, ısıklar yükseldi. Kyla bir alkış tutturdu, öbürleri de katıldılar. Clarissa ayağa kalkınca hepsi fırladılar. Mira'nın çevresini almışlardı. Çıl-gınca gülen bir takım deliler. «Oldu!» diye bağırıyorlardı. «Sonunda başardın! Söyledin!»

«Sınavı mı geçtik?» diye haykırdı Mira. «Topluluğa kabul edildik mi?»

Kyla, «Say bakalım kaç tane küfür biliyorsun,» diye meydan okudu.

«Aman canım! Kaç tane var ki? İşin kötüsü sayının az olması. Oysa Shakespeare'in zamanında...»

Clarissa, «O kendi uyduruyordu,» diye atıldı. «Sen bildiklerini say.»

Iso, «Dilin O teorisi,» diye mırıldandı.

«Bok!» dedi Mira. Yine alkışlandı. «Dinleyin yahu, o kadar çok gerçekten. «Bok var, pezevenk, orospu, plç, daha doğrusu orospu çocuğu, 'anan'la başlayanlar... Aslında, 'ana'ya yöneltilen bu...»

Gelgelelim o gün, o odada fırsat bulamazdı. Kimileri alkışlarken Iso gidip bir plak koymuştu ve Janis Joplin'in sesi küçük dalgalarla yayılıyordu ortalığa. Sağa sola dağılarak ikili konuşmalara başladılar; o ikililer, zamanla başka ikililerin arasındaki konuşmalara konu olacak, zamanla herkes herkesin hakkında her şeyi öğrenecek, herkes bildiklerini herkesle konuşacak ve herkes herkesin her özelliğini olduğu gibi kabul edecekti. Öyleydi işte.

Ne var ki her zaman öyle değildi. Val, Mira ve ben, o yüce öğrenim kurumundaki seçkin bir edebiyat profesörünün dudaklarını çarpıtarak 'Geriatrin Grubu' diye adlandırdığı kişilerdendik. Erkek öğrenciler arasında da orta yaşlı olanlar yok değildi; onların çoğunluğu cizvit papazlarıydı. Harvard bizi neden kabul etmişti bilmem. Her zaman görülen bir durum değildi bu: Belki de savaştan ötürü; askere alınmayacağınız kesin olduğu için. Ama bizler o kadar azdık ki, hepsi yirminin altında görünen o insan denizinin ortasında epey yalnızlık çekiyordu. Onlar da yirminin altında değildiler tabii. Kyla yirmi dört yaşındaydı, Isolde yirmi altı, Clarissa yirmi üç. Gelgelelim Mira'yla ben otuz sekiz yaşındaydık. Val de otuz dokuz. Az fark değil. Profesörlerimizin bir çoğu bizden gençti. Üniversite-üstü öğrenim yapan öğrencilerin başkanı otuz beş yaşındaydı. Tuhaftı durumumuz. Kendi 'başımıza yaşamaya, kendi yargılarımıza güvenmeye alışmıştık. Biri bizi aptal yerine koyar, tepeden bakarak emir verirse rahatsız oluyorduk. Öğrenci başkanının bizleri inatçı çocuklar yerine koyması sinirimize dokunuyordu. Ama ne yapabileceğimizi bilmiyorduk. Kurumun içindeki ilişkilerin koyduğu kısıtlamalar, insanlar arası eşitliği sağlamayı olanaksız kılıyordu sanki. Onun için de en doğrusu kaçmaktı. En azından ben kaçtım. Yani kimseyle fazla konuşmadan işime baktım. İş bitip de sıra hocalardan tavsiye mektubu almaya gelince, anaç kişiliğiniz ya da olgun bir insan olarak dengeliğiniz hakkında güzel şeyler yazıyorlardı.

Diyeceğim o ki birbirimizi bulmamız epey uzun sürdü. İlk aylarda, Cambridge sokaklarında gezerken kendini yabancı bir ülkede sanıyordu Mira. Boyalı, mizampilli saçları, üç parçalı örme tayyörleri, korsesi, sıkı sütyeni ve yüksek ökçeleriyle Bronx'da dolaşan bir dinazor gibi hissediyordu kendini. Genç yüzler, erkekse sakallı, kızsız uzun saçlı olan, soluk blucinler, iç savaştan kalma üniformalar, pelerinler, yerlere kadar uzanan haminne elbiseleri, sariler, ve akıllarına esen herhangi bir şeyle gezen gençler geçiyordu yanından. Kimse ona bakmıyordu, kimse kimseye bakmıyordu. Mira'ya bakacak olur-

larsa gözleri çıt-çıt diye çalışarak onu ait olduğu kategoriye yerleştiriyor ve bağlantıyı kesiyordu. Mira aklını kaçıracak hale geldi.

Daha önce hiç görmediği özelliklerini incelemek zorunda kalıyordu. New Jersey'de gittiği üniversitede durum böyle değil. Orası, bir banliyo kasabasının ortasına kurulmuştu. Üniversitedekiler çevrelerinde banliyö halkını, bahçeli evlerde oturan kadınları görmeye alışkınlardı. Onlar da aynı yerde oturuyorlardı. Orada insan soyundan olduğunu bilirdi Mira. Yanından geçen erkeklerin bakışlarından hâlâ çekici bir kadın olduğunu bile anlardı.

O bakışlara ne derece önem verdiğini, kendisini, kendi değerini anlamak için ona çevrilen başlara gereksinim duyduğunu ancak Cambridge'e, 1968 yılında, hepsi onun simgelediği şeylere karşı olan gençlerin dünyasına geldikten sonra anladı. İlk günlerde, tuttuğu küçük daireyi bir şeye benzetebilmek çabası içinde, raflara serilecek kağıt ya da tükenen raptiyelerin yenilerini almak için sokağa çıktıkça, geri döner dönmez aynanın karşısına geçip çılgınca bakışlarla bakıyordu kendine. Saçlarını değiştiriyor, yüzünün boyasını değiştiriyor, giyeceklerin birini giyip birini çıkarıyordu. Yine olmuyordu. Gidip kısa beyaz çoraplar, pilili ekose etekler aldı; gençliğinden kalma tek sıra inci kolyeyi tozlu kutusundan çıkardı. Hiç birinin yararı olmadı. Norm'dan ayrıldığından beri ilk kez, mutlak bir yalnızlık içinde kalmıştı; yüzü yoktu sanki. New Jersey'de yalnız yaşarken bile arkadaşları vardı. Arada sırada onu yemeğe çağırır, aynı gece bekar bir erkeği çağırmayı da unutmazlardı. Niteliği bilinen bir yaratıktı orada: Güzel bir evde oturan, iki oğlu olan, yeniden üniversiteye başlayan bir dul.

Gelgelelim Cambridge, hedefe yönelmiş okların hızıyla hareket eden gençlerle doluydu. Hepsi öfkeliydiler. Dünyanın, böylesine boktan bir yer olduğu halde hâlâ aynı şekilde kalmakta diretmesine akıl erdiremiyorlardı. Nasıl oluyordu da bu dünya, bu düzen kendi hastalığından ölmüyor, hatta, daha da iyisi hastalıklarını görüp kendi canına kıymıyordu? Birbirlerini görmeden uçuyorlardı hedefe doğru; Mass Avenue'de birbirlerine tosluyor, «Özür dilerim,» demeyi bile akıl etmiyorlardı. Her

şeyi biliyor, yalnız sınırlanmanın, kısıtlanmanın ne olduğunu bilmiyorlardı.

Gelgelelim Mira'nın gördüğü bu değildi. O her şeyi kendisiyle ilintili olarak görüyordu. Onu, onun kişiliğini yadsıdıklarını sanıyordu. Gecenin geç saatlarına kadar konyak içerek düşünüyordu. Bir ömür boyu, kasabın ona bakıp gülümsemesiyle, yerleri cilalayan adamın bakişındaki pırıltıyla, birilerinin ona çok şık, çok alımlı olduğunu söylemesiyle ayakta durmuştu egosu! Dehşete kapıldı. Lily'yi hatırladı. Nasıl son verebilirdi buna? Nasıl olur da böyle gülünç şeylerle ayakta durur insan? Nasıl kurtulunur?

Sigara içerek karanlıkta oturuyordu. Tuttuğu külüstür daireyi, kabaran duvar kağıtlarını, sallantılı formika sehpaları görmüyordu karanlıkta. Cambridge'e uymuyordu; 'yanlış kişi'ydi burada. İyi ama o her yerde 'yanlış kişi' olduğunu hissetmişti yıllarca. 'Uygun kişi' gibi görünmek için yıllarca uğraşmış, bütün zekasını kullanmış, sonunda bu görünüşü kazanmanın gizini öğrenmişti. Şimdiyse görünüşün gerisinde hiç bir şey olmadığını fark ediyordu. Kadın olmayı öğrenmek için yıllarca kadın dergileri okuyan Martha gibi.

O da yapmıştı aynı işi yıllarca. Dergileri satın almamışsa bile, dışının bekleme odasındakileri karıştırırken testleri uygulamıştı kendine. Kendinizi değerlendirin : İyi bir eş misiniz, güzelliğinizi koruyor musunuz? Anlayışlı mısınız, sert misiniz, besleyici misiniz? Gözünüzün boyası her zaman taze mi? Toz almak, ütü yapmakla geçen sıkıcı saatlar boyunca bütün bir keki mideye indirmiş olmayasınız? **ŞİŞMAN** mısınız?

Bu standartları kullanmıştı Mira. Rejim yapmış, saçını boyamış, hangi saç biçiminin yüzüne daha iyi gittiğini saptamak için peruklar denemiş, iğneleyici bir soruyu hangi sesle sorması gerektiğini öğrenmişti: «Clark çok büyük bir suç mu işledi, Norm? Onun için mi dövdün?» Ya da «İstediyini yapabilirsin elbette, sevgilim. Yalnız Markley'lere geleceğimizi söylemiştim. Yook, ko-nuştuk. Dün gece sen geldiğin zaman. Hatırladın mı? Yoo, benim için hiç önemli değil. Ancak kadına telefon edip, 'Norm size geleceğimizi unutmuş, bir arkadaşıyla golf oynamaya söz vermiş demek hoşuma gitmeyecek.»

Erkeğin egosunu, çok çabuk kırılan onurunu zedelememek için sesini yükseltmezdi. Öfke nöbetleri geçirmezdi. Kusursuz bir anneydi; çocuklarını hiç dövmez, temiz pak gezdirir, iyi beslerdi. Evi pırıl pırıldı. Pişirdiği yemirdi. Kilo almamaya özen göstermişti. Her şeyi yapmıştı : Gazetelerin, televizyonun, dergilerin söylediği her şeyi, Norm geceleri eve geç gelse de dırdırlanmazdı. Norm'un ailesine mesleğinden çok önem vermesini hiç beklememişti. Evde hiç bir iş yaptırtmamıştı kocasına.

Her şeyi iyi yapmış, kusursuz davranmış ve Norm yine de «boşanmak istiyorum,» demişti. Bunu hatırlayınca müthiş bir öfkeye kapılarak elindeki konyak bardağını duvara fırlattı. İçki haliya döküldü, duvar lekelendi, bardak yüzlerce parçaya ayrıldı, cam kırıntıları beynine saplandı. Kusursuz bir düzene soktuğu kafasının bu tür düşüncelerle işgal edildiği başka bir geceyi anımsadı. O gece ağlaya ağlaya yukarı çıkmış, jileti alıp bileklerini kesmişti. Hâlâ Bayan Kusursuz Norm gibi davranarak. Düzen seni kurban olarak seçmişse sahnedan çekilir, yeni Bayan Kusursuz Norm'a yer açarsın. Karanlığa gömül, artık gerekli değilsin. Gündüzleri ayağını denk al. Yoksa oynaktır-yosmadır-fahişedir-fındıkçıdır-orospudur derler. On-on beş günde bir hiç istek duymadan bir erkeğin yatağına girmişsen orospu sayılmazsın aslında. Çünkü sana para verilmemiştir. Yalnızca yemek, yatak, giyecek verilmiştir.

Dizlerinin üstüne çöküp yerdeki içkiyi silerken, cam kırıklarını kağıt mendillerle toplamaya çalışırken, kadınlar hep kendi pisliklerini kendileri temizlemek zorunda kalıyorlar, benim bıraktığım bir pisliği bir başkası temizlese acaba ne duyarım, diye düşünerek ve çocukluk anılarında o kadar geriye gidemediğini farkederken dizlerinin üstünden kalkıp olduğu yere çömeldi. Adalet isterim diye bağırarak yararsız, diye düşündü ansızın. Yeni bir konyak doldurup oturdu. Kafasının bir yerinde bir kapı açılmıştı da içeri temiz hava dolmuştu sanki. Ona bir takım koşullar sunmuşlardı: Senin işlevin evlenmek, çocuk büyütme ve -yapabilirsen- kocanı elden kaçırmamaktır. Kurallara boyun eğersen (gülümse, rejim yap, gülümse, dırdırlanma, gülümse, yemek pişir, gülümse, temizlik yap) kocanı kaybetmezsin. Bu mad-

deler çok açıktı; Mira hepsini kabul etmiş yine de kaybetmişti. Boşandıktan sonra, bu haksızlığı, kadınların dünyada uğradıkları haksızlığı, Norm'un ona yaptığı hakmsızlığı düşündükçe gitgide artan bir düşkürlüğü, bir burukluk duyuyordu içinde. Yaptığı tek şey büsbütün üzüntüye kapılıp hayatını mahvetmekti; hayatından geriye ne kalmışsa.

Adalet yoktur. Geçmiş silmenin yolu yoktur. Geçmişte olan herhangi bir şeyi bağışlatmanın, zararları silinenin yolu yoktur. Bir süre, büyük bir şaşkınlık içinde oturdu. Bir yükten kurtulduğunu, alındaki kırışığın düzeldiğini, yıllardır kısılı duran ağzının gevşediğini hissediyordu.

Ve her şeye böyle, böyle bir uzaklıktan, zamanın, boşluğun gerisinden bakarak, ancak açık seçik ve bütün olarak görünce anladı ki temeldeki aksaklık önüne sürülen koşullarda, onların yalan olmasında değildi. Yanlış olan bunların gerisinde yatan savdı: İkinci bir insanın aracılığı olmadan bir hayat kuramayacağı savı. Bileklerini, kollarını yokladı, ellerini göğsünde, karnında, bacaklarında gezdirdi. Sıcaktı, biçimliydi, yüreği düzenle atıyor, gövdesine enerji yayılıyordu; yürüyebiliyor, konuşabiliyor, duyabiliyor, düşünebiliyordu. Ve hiç bir şeyin zararı yoktu artık; onu bu noktaya getirebilmişse, geçmişin bile zararı yoktu. Çok canlı hissediyordu kendini, yıllar önce, çırlıçıplak soyunup şekerçi dükkanına gittiği günkü kadar canlı.

Adalet yoktu, yaşamak vardı yalnızca. Ve o da yaşıyordu.

8

Ne yazık ki dünya mutlaka içimizdeki değişikliğin temposuna uyarak değişmiyor. Mira ikinci hafta okula döndüğünde orada bir kapsül gibi, kendini kavrayan bir imgenin içine sıkışmış olarak dolaşmaktan, kimin gözüne nasıl görüldüğünü, nasıl değerlendirildiğini düşünmekten vazgeçerek çevresine bakmaya, görmeye, merak etmeye, değerlendirmeler yapmaya başladı. Walter Matthau gerçekten peşine düşmediği sürece bir daha tuvalete saklanmayacağını biliyordu. Ne var ki henüz kimseyle konuşamamıştı.

Derken, Hooten'in Rönesans Edebiyatı dersinden çıktığı bir gün, iri mavi gözleri, dümdüz, uzun, kızıl saçları olan kısa boylu bir kız yanına yaklaştı. «Siz edebiyat doktorası yapıyorsunuz değil mi? Benim adım Kyla Forrester. Bir kahve içelim mi birlikte?»

Gösterilen yakınlık Mira'yı öyle sevindirmişti ki kızın kılığına bakarken dudaklarını büzmemeye özen gösterdi. Balıkçı kazakla çok, çok kısa bir mini-etek giymişti Kyla.

Mira'yı, Harvard'ın kütüphanelerinde kalmayan öğrencilerin kantini olan Lehmann Hall'a götürdü. Bahçeden geçerlerken habire konuşmuştu. Yalnızlıktan, Harvard'daki kötü düzenden, Harvard'da üniversite-üstü öğrenim yapanların çoğunun korkunç insanlar olduklarından, dünyayı dolduran boktan insanlardan söz etti. Hevesle, coşkunlukla konuşuyor, sözlerini, sol kolunu sallayarak -öbürüne kitaplarını kıstırmıştı- «İh!», «Püf!» ve «Hıh!» gibi açıklayıcı ünlemlerle noktalıyordu. Mira kıza bayılmıştı.

Lehmann Hall, tabanı halıya benzer bir şeyle döşeli, kristal avizeleri ve yedi metre yüksekliğinde pencereleri olan büyük bir yemekhaneydi. Ancak yer döşemesi en ucuz kalite, masalar plastik, içerideki koku da poşetten çıkma konserve domates çorbasının kokusuydu. Doğu yönündeki duvarın önünde, üniversite-üstü öğrenim yapan öğrencilerin hemen her gün on ikiyle üç arasında toplandıkları uzun bir masa vardı. Mira'yı o masada oturanlarla tanıştırdı.

Başta Brad oturuyordu; geniş, anlamlı bir ağzı olan, profesörünün taklidini yaparken konuşmasına yalnızca, «Merhaba,» demek için ara veren heyecanlı bir genç; yanında Missy; kısa saçlı, Iowalı bir izci kız, çok sevimli, her şeyle ilgili. Milton'ın yazdığı her şeyi bilgisayarla analiz etmek istediğini söylüyordu Mira'ya. Isolde; cansız kumral saçlarını arkasına toplayıp sımsıkı bir topuz yapan, uzun boylu, çok zayıf, donuk, soğuk tavırlı bir kız, kucığında, açık duran bir kitap. Val; Mira'yla aynı yaşlarda görünen, sırtında bol bir pelerin olan, yüksek sesle konuşan iri yarı bir kadın; sosyal bilimler öğrencisi olduğu sonradan anlaşılmıştı. Son olarak da Clarissa; uzun saçlarını iki örgü yaparak omuz-

larına sarkıtan, göz kırpmadan, dikkatli bakışlarla bakan sessiz bir kız. Mira'yla Kyla masanın ucuna otururlar. Kyla bir takım sorular soruyor, karşılığını da kendi veriyordu.

«Böyle boktan bir yerde olmak seni nasıl etkiledi? Yok canım, senin etkilenmeyeceğin belli, öyle sakın, öyle olgun bir havan var ki, keşke ben de senin gibi vakur olabilsem, ben buradaki salaklara hiç dayanamıyorum, nasıl oldu da sen böyle sakın kalabildin? Bazan duvarlara tırmanacağım geliyor, aklımı oynatacağım, şu yaşıyan ölülere baktıkça çıldırıyorum. Hayat denen şey ne oldu yahu, beynin gelişmesiyle birlikte onun da sonu mu geldi? Sana öyle olmamış besbelli, demek ki umutsuzluğa kapılmayabilirim, yani demek istediğim, ben öbürlerine benzemek istemiyorum, yani sonunda onlar gibi olacaksam...»

Ondan sonra her gün Lehmann Hall'a gitti Mira. Çekici bir yer olmasa bile, orada her zaman konuşabileceği ya da dinleyebileceği birini buluyordu.

Yumuşakbaşlı, yakışıklı Lewis, «Hep aynı düşleri görüyorum,» diye dert yanıyordu. Elinde savaşa son verilmesi isteğini belirten ve herkese imzalattığı dilekçe. Erkeklerin hepsi Vietnam savaşına alınma tehlikesiyle karşı karşıyaydılar. «Şiddetten nefret ederim ben. Öyleyse neden bu rüyaları görüyorum?» Düşlerini, yüzünün ifadesini hiç değiştirmeden, alçak sesle, ağır ağır akan bir ırmağı anımsatan bir anlatımla açıklıyordu. Allesindeki kadınların dölyollarına kızgın demirler sokuyor, insanların karınlarını deşiyor, elektrik veriyor, klmilerinin üstüne bal sürerek karıncaların gelmesini bekliyor, kesiyor, biçiyor, yaralıyordu. Gördüğü rüyalara şaştığını belli eden bir havayla, «Öldür ha öldür!» diye söylendi. «Bütün düşlerimde kan! Dün gece Harvard'ın profesörlerini sıraya dizip makineli tüfekle taradım hepsini. Acaba...» Mira'nın yüzüne dikmişti bakışlarını. «... psikolojik bir derdim mi var?»

Mira da Isolde'ye baktı ve o donuk yüzün keyifli bir gülüşle canlanmış olduğunu görünce şaşırdı. Çok garip gözleri vardı Iso'nun; açık yeşil, ölü gözleri. Bin yaşında bir ihtiyarın, insan soyunun her çabasını boş çaba olarak gören birinin gözleri. Lewis'i dinlerken yü-

zûne anlayış/kaygı maskesini geçiren Mira da gülmeye başladı. Val, «Senin derdinin yarısı erkek olman,» dedikten sonra bir fincan kahve almaya gitti. Lewis sık-kın bakışlarını masadakilere çevirdi: «Annemi bile! Oysa annemi çok severim ben!» Iso makaraları koyverdi.

Onların yanında oturan Ava, Saraydan Kız Kaçırma operasının bulunabilen ve bulunamayan plaklarının hangilerinin daha iyi, hangilerinin daha kötü olduklarını açıklayan Morton Awe'u dinliyordu sessizce. Missy de Mark'ın ev ekmegi tarifini dinliyor, arada ayrıntılı sorular soruyordu. Masanın ucuna oturan Kyla sigarayı bırakmaya çalıştığı için ağızındaki plastik kaşığı emiyor ve Yunanca bir kitap okuyordu. Masaya yeni gelen herkese acemi er eğiten bir çavuş tavrıyla bağırarak karşılık veriyordu: «Oral fiksasyon, zararsız ikame.»

«Beni almayacak biliyorum. Birinci yıl öğrencilerinden hiç birini almayacak. Yeni mezunlardan yalnızca üç dört öğrenci alır Jones.»

«Sonia Toffler'i almış.»

«Deme?»

«Hemen kaçma, biraz bekle. Kooperatife gidip birkaç plak almak istiyorum.»

«Gitmek zorundayım. Latince çalışmam gerekiyor. Günde on saat çalışıyorum.»

«Oynatmışsın.»

«Oynatmadım. Yapabileceğinden fazlasını yapmaya çalışanlardanım. Kafa yok ki, hep inekliyorum.»

«Purdy'yi nasıl buluyorsun?»

«Ahmağın biri.»

Mira söyleyecek bir söz bulmuştu sonunda. Konuşmaya katılmak için öne eğilerek, «Milton hakkında çok iyi bir kitap yazmıştı,» dedi.

«Eh, fiillerin peş peşe sıralanmasından hoşlanıyorsan iyi diyebilirsin.»

«Yitirilmiş Cennet'te fiil var mı yahu? Tüh, bunca yıldır hiç farketmemiştim.»

«Olmaz olur mu, baba! Yoksa Adem'le Havva nasıl iş tutacaklardı?»

«Gerçekten gitmek zorundayım.» Bomboş bir ses, bomboş gözler. «Dökülüyorum. Bu işin altından kalkamayacağım ben.»

«Hastir lan! Sen Swarthmore'da okumuşsun, bense P.K.'nin parlak öğrencilerindenim.»

«P.K. da ne?»

«Yaa, gördün mü bak? Providence Koleji! Seninki de dert mi bel!»

«Sonunda doktora öğrencilerinin yatakhanesinde bir oda bulabildim. Liseden çıkıp gelenlerin odalarını bilirimin değil mi? İçlerinde kuyruklu piyanolar olan salonlarını falan. Eh işte, benim odam öyle küçük ki içine bir yatakla bir şifonyer sığıyor. Hepsi o kadar! Bir de penceresi var ama öyle yüksek ki dışarı bakmak için iskemleye basmak zorunda kalıyorum. Tavandan geçen su boruları da sızıntı yaptığından bütün değerli kitaplarımı radyatörün üstünde kurutuyorum. Kitapları radyatörün üstünde bırakmak en iyisi galiba. Kitaplık koyacak yerim olmadığına göre.»

«Duydunuz mu? Lawrence Kelly, Bailey'nin Rönesansta Hümanizm seminerine girmiş!»

«Nasıl başarmış?»

Hayranlık dolu bir sessizlik.

«Çok akıllı herhalde.»

«Berkeley'den geldi o. Malinowski'nin yanında çalışmış.»

«Ha. Malinowski, Bailey'nin eski dostudur.»

«Yaa!»

«Yabancı dil sınavı ne zaman?»

«Hangisi?»

«Burada şeyini sallasan yabancı dile giriyor zaten. Üç ayrı dil! Canına yandığının, Harvard'ın üstünlüğünü kanıtlayacaklar!»

«Bırak canım, adamın anası belleniyor.»

«Beğenmiyorsanız neden Harvard'a geldiniz?» Sert-

çe sorulmuş bir soruydu ama kimse Mira'ya karşılık vermedi.

«Boşver, eskiden daha beterdi biliyorsun. Beş dil olacak! Eski Norveççe bile vardı canına yandığımın! Gotik Almanca, İzlanda dili! Tam çağdaş kültür!

«Az bilinen bir Bantu lehçesini yabancı dil kabul ederler mi acaba? Onu çok iyi biliyorum. İlginç bir dil. Topu topu iki yüz kelime.»

«Ve onlardan türetilenler herhalde.»

«Evet, hepsi kök. Sözelimi fiil yapmak istedin mi sonuna s-i-k ekliyorsun.»

«Ay çok edepsizsin ayol!»

«Bok herifler. Üç yabancı dil smavı, bütün İngiliz edebiyatını içine alan bir sınav... yılda iki bin dolar para veriyorlar, o yeter de bütün gün ders çalışabiliriz sanıyorlar.»

«Senin iki bin doların var hiç değilse. Ben geceleri barmenlik yapıyorum, yine de sağdan soldan borç almak zorunda kalıyorum.»

«Boktan iş canım.»

«Her şey boktan.»

Saat üçü geçmişti. Mira kalkıp kitaplığa yöneldi. Gülegüle diyen olmadı.

9

Okul açıldıktan bir ay sonra, Iso bir gün Mira'yı köşeye çekerek utangaç bir tavırla akşam yemeğine çağırdı. «Evimi bir arkadaşla paylaşıyorum. O Harvard'da okumuyor... Hiç dostu yok... Burada herkes yalnızlık çekiyor zaten. Ben de düşündüm ki... Adama benzeyen arkadaşlardan birkaçını eve çağırayım dedim iste.» Konuşurken güclükle oynatıyordu dudaklarını. Nedense, o hali Mira'yı çok duygulandırdı.

Cambridge'e geldiğinden beri ilk kez bir yere çağırılıyordu o da: epey heyecanlandı. Bir 'gelecek' olasılığı doğuyordu belki. O gün öğleden sonra Kupersmith'e uğrayarak pencerelerin önüne dizebileceği birkaç ucuz sakası aldı. Eve dönünce de bir hafta önce aldığı plastik ka-

göl rulosunu açıp kesti, orta masasının lekeli yüzeyini onunla kapladı. Mutfak penceresindeki plastik perdeyi çekip attı; kırmızı bir perde alacaktı mutfığa. Bir de kırmızı masa örtüsü. Yakında konuklar gelmeye başlayacaktı.

Yemeğe gideceği gece kokulu sabunlarla yıkanıp saçını sardı, bir korse, üç parçalı tayyörlerinden birini ve yüksek ökçeli ayakkabılar giydi. Yüzünü boyaması yirmi dakika sürdü. Merdivenden inerken, yüksek ökçeli ayakkabıların ne rahatsız olduğunu unutmuşum diye düşündü. Dört sokak ötede oturan Iso'ya giderken yüksek ökçelerden ötürü sallanarak yürüdü kaldırımlarda.

Ağaçlı bir yan sokakta, üç katlı bir yapının en üst katında oturuyordu Iso. Evden bozma bir apartman. Ön kapı açıktı, isteyen içeri dalyordu. Mira gıcırdayan basamakları tırmanıp kapıyı tıklattı ürkekçe. Beşinci sınıf eğlence yerlerinde gezen zenginler gibi davranmaya çalışıyordu. Evin duvarları çatlamış, boyaları kabarmış, ikinci katla üçüncü kat arasındaki trabzan yıkılacak hale gelmişti. Sirtını ve kollarını gevşek tutmaya çalışıyordu ama bir tıkırtı duyunca kaskatı kesilerek ürperdi. Bir yerlerden bir sıçan çıkıp üstüne atlayabilirdi pekâlâ.

Iso gündüz giydiği bol pantolon ve kazakla geldi kapıya.

Mira içeride konuşanların seslerini duyabiliyordu. Nabzı hızlanmıştı birden. Ne bekliyordu? Yeni bir hayat mı? Pırıl pırıl kafaları olan yeni dostlar, olgun dostlar bulmak mı? Iso konuğunu oturma odasına götürdü. Mira'nın oturma odasına benziyordu burası da: Kimi yerleri solmuş olan kahverengi duvar kağıtları, bir duvarın önünde koskoca bir radyatör, bitişik evin avlusundaki arabalara bakan pencereler. Ne var ki bir duvarı, evde yapıldığı belli olan kitaplıklar ve dizi dizi kitaplar örtmüştü: öbür duvarın önünde de bir buçuk metre yüksekliğinde bir plak yığını duruyordu. Pikabın üstüne, birbirlerine sarılmış beş kadını gösteren koskocaman bir yağlıboya tablo asılıydı. Mira, Matisse'in «La Danse»ının kötü bir kopyası diye düşündü.

Odada. Harvard'ın üstünlük merakını eleştiren Brad, kısa bir süre önce okuduğu kanlı savaş romanını anla-

tan Lewis, Davy Potter'a New York'tan arabayla gelenlerin hangi yolu yeğlediklerini soran Missy ve Mahler'in «Dokuzuncu»sunun bulunabilen ve bulunamayan plaklarının karşılaştırmasını yapan Morton Awe'yu donuk bakışlarla dinleyen Val vardı. Sakallı bir genç yere oturmuş, bir şarap şişesine sımsıkı sarılmıştı. Mira kahverengi kadife kaplı şişkin bir koltuğa ilişti. Bir sigara yaktı, kibriti sakallı gencin önünde duran tablaya atmak için eğilince koltuğun kol dayayacak kısmı yere devrildi. Mira kısıp bir çığlık attı.

Iso hemen koşup düşen parçayı yerine yerleştirdi. «Kusura bakma,» dedi, «benim eşyalarım hep elden düşme.» Dudaklarını aralamadan konuşuyordu yine. Oda-dan çıkarak mutfığa yürüdü.

Sakallı genç bir kaşını kaldırıp Mira'ya baktı. «Gerçek bir yuva ha?» Alaycı bir sesle konuşmuştu.

Mira'nın yüreği pırpır etti. «Benim evim de böyle,» dedi gülümseyerek. «Siz de Cambridge'de mi oturuyorsunuz?»

Delikanlı, «Herkes Cambridge'de oturmuyor mu?» diye söylendi bezgince. Sonra da kadına sırtını döndü.

Iso mutfaktan seslendi. «Mira'ya biraz şarap ver, Grant. Sor bakalım, başka şarap isteyen de var mı...»

Mira biraz düşündü. Grant Iso'nun sevgilisiydi herhalde.

Şişe elden ele dolaştı ama herkes ağır bir tempoyla içiyordu. Grant pıkaba birkaç plak koymuş, odadakiler, birinden, bir kadın şarkıcıdan söz etmeye koyulmuşlardı. Mira'nın hiç beğenmediği bir şarkıcı. Kadının sesi oradan oraya kayıyor, bir yere demir atmıyordu. Adı da bir tuhaftı: Aretha. Derken daha da tuhaf bir adı olan başka birinden söz etmeye başladılar. Mira'ya kalırsa o daha da kötü bir şarkıcıydı. Anlayamıyordu bu insanları. Nasıl oluyordu da bu seslerden hoşlanıyorlardı? İkinci şarkıcı -aslında kadındı ama sesini dinleyen kadın mı, erkek mi olduğunu anlayamazdı- Odetta adında biriydi. Mira, Peggy Lee'yi seven var mı diye sormayı göze alamadı.

Soluğunu içine çekerek, bir deneme daha yapmaya karar vererek Grant'e döndü ve hangi bölümde okuduğunu sordu. Genç adam anlayamadığı bir şakayla

karşılık verdi, kolunu sallayıp Galbraith diye bir şeyler mırıldandıktan sonra sustu. Mira şaşkın şaşkın bakıyordu. Grant, «İktisat,» dedi kabaca. Ardından yine kadına sırtını döndü.

Plaklar çalınıyor, şarap şişesi elden ele dolaşıyor, konuşmalar Mira'nın iki yanından akıp gidiyordu. Val kalkıp mutfığa gitti, odaya dönünce Mira'nın ayaklarının dibine, Grant'ın yanına çöktü. Sakallı gencin dizini tutarak, «Şu ahtapot bacaklarını biraz topla,» diye söylendi. Mira kararını değiştirdi. Grant Val'in sevgiliydi herhalde.

Val, «Her şeyin dışında kalmış gibi bir halin var,» dedi.

Mira ağlamaklı olduğunu o ana kadar farketmemişti; sözler ağzından dökülmeye başladı birden. «Buraya gelmekle yanlış bir iş yaptım sanıyorum. Benim yaşamda biri... Neden söz ettiklerini anlamıyorum, kim olduklarını bilmiyorum, onlarla nasıl konuşmak gerektiğini bile bilmiyorum. Oysa geçen akşam anladığımı sanmıştım. Hayatımdaki aksaklığın ne olduğunu yani. Gelgelelim bir karar almakla değişemiyor insan, her şey eskisi gibi sürüp gidiyor. Şu Grant neyin nesidir kuzum? Ve Brad'in çok itici bir adam olduğunu kimse farketmez mi? Ne kadar edepsiz olduğunu biliyor mu o?» Dolu gözlerle Val'e bakarak, «Neden söz ettiklerini hiç anlamıyorum,» diye bitirdi.

Val iri ve alımlı bir kadındı. Siyah denebilecek kadar koyu olan ışıltılı gözleri dosdoğru karşısındakinin gözlerinin içine bakardı. «Ne demek istediğini anlıyorum. Müzikten söz ediyorlar; genellikle müzikten söz ederler. Konuşacak başka şey bulamazlar çünkü. Konuşmasını, konu bulmasını bilmezler. Tek ortak yanları müzik sevgisi. Sen farkında olmayabilirsin ama onlar senden de kötü durumdalar. Daha büyük bir kopukluk, bir şaşkınlık, bir korku içindeler hepsi.»

Mira gözlerini dikip Val'e baktı. «Sen onları anlıyorsun.»

Val omuz silkti. «On yıldır Cambridge'deyim.»

«On yıldır Harvard'da mı okuyorsun?»

«Hayır, okula yeni başladım. Somerville'de bir kömünde yaşıyordum. Çeşitli işlerde çalıştım, barış yanlısı

topluluklarda görev yaptım, kimi zaman sosyal yardım-
la geçindim. Aylığımı kesmek için politik görüşlerimi ba-
na karşı silah olarak kullanmaya karar verdiler. Ben de
zekamı silah olarak kullanmaya karar verdim onlara
karşı. Harvard'dan bir burs istedim. Verdiler. Şimdi bu-
radayım işte.»

Mira imrenerek bakıyordu ona. «Demek ki yaşım-
dan ötürü değil. Ben... ben başka bir dünyadan gelmiş
gibiyim. Benim oturduğum banliyö semtlerinde -orada
oturmayı da sevmezdim aslında, oraların insanı olduğu-
ma hiç bir gün inanmadım- kurallar çok değişikti. Bu-
rada da yabancılık çekiyorum. Her şeyin dışında kalı-
yorum.»

«Belki zamanla değişir,» dedi Val. «Ben Cambridge'i
evsiz barksızların yuvası olarak görüyorum.»

Yeni bir kız girmişti içeri; uzunca boylu, çok ince,
salkım söğüt ağaçlarını anımsatan, yumuşak hareket-
leri olan bir gövde. Iso mutfaktan çıkıp yeni geleni ta-
nıttı. Evini paylaştığı arkadaş: Ava. Ava yere otura-
rak bağdaş kurdu. Belden yukarısı, bacaklarının oluş-
turduğu lotus çiçeğinden yükselen bir sap, başı bir zer-
ren gibi. Utangaç bakışlarla bakıyordu herkese. Grant
yerinden fırlayarak ona bir bardak şarap verdi, kız da
çekingen bir gülüşle, gözlerini kırpıştırarak içkiyi aldı.
Sonra da başını önüne eğdi. Uzun parlak saçları siyah
bir perde olup yüzünü örtmüştü. Bir kere gözlerini kal-
dırıp Val'le Mira'ya baktı. Bakışları bardağına dikilmiş-
ti, hiç konuşmuyordu. Odadakiler savaştan söz etmeye
koyuldular.

Iso antreye bir oyun masası koydu; antre de ancak
o büyüklükte bir masayı alacak kadardı. Üstüne parlak
renkli bir örtü ve bir kavanoza yerleştirdiği papatyaları
koydu. Yemek hazırdı: Peynirli, salçalı makarna, salata
ve arası yarılıp sarımsaklı tereyağla fırınlanmış İtalyan
ekmeği. Herkes tabağını doldurarak yerine döndü. Mira
koltuğun yanına değmemeye çalışarak oturdu. Biri Ava'
ya bir soru sordu. Hayır, öğrenci değildi o; sekreterlik
yapıyordu. Güç duyulan bir sesle konuşuyordu. Sorulan
öbür sorulara da iki üç kelimeyle karşılık verdi. Kabalık
etmek niyetinde olmadığı sesinin ve hareketlerinin yu-
muşaklığından anlaşılabilirdi ancak. Iso'nun tabak-

ları toplamasına yardım ettikten sonra odadan çıktı, piyano sesi doldu odaya; kusursuzca çalınan bir Brahms Intermezzo. Herkes başını kaldırıp kulak kabarttı. Iso, «Ava çalışıyor,» dedi özür dilercesine. «Yabancıların yanında çok sıkılır.»

«Kapıyı açabilir miyiz?»

«Hemen keser. Başkaları için çalmaz o, kendisi için çalar.» Sesinde bir tutukluk vardı; belki de bir uyarı. Problemlili çocuğunu, eleştirici komşularla konuşmak zorunda kalan bir annenin sesi.

Yine savaş konusu açıldı. Iso Vietnam'dan söz etmeye başlamıştı. Birkaç yıl önce Vietnam'a gittiğini açıkladı. Ülkeye kaçak olarak girmiş, Hava Kuvvetleri'nin bir uçağına binip dönmeyi başarmıştı. Hep o içine kapalı, katı tavrıyla anlatıyordu. Bu sessiz, donuk kadının öyle serüvenler yaşamış olması şaşırtıcıydı. Çeşitli morular yöneltiliyordu kadına. Çok yolculuk etmişti anlatılan. Asya'da, Afrika'da, Meksika'da gezmiş, Hindistan'da aylarca bir aşram'da oturmuş, Yucatan'da kızılderililerin arasında yaşamıştı.

«Hiç bir yerde sürekli olarak oturamıyordum. Para kazanmak için bir süre çalışır, sonra da çantamı sırtlayıp yola düşerdim.»

Mira dehşete kapılmıştı. «Yalnız mı geziyordun?»

«Bazan evet. Ancak insan yolculuk ederken birileriyle tanışır genellikle. Fotoğraf makinemle resim çeker, bazan o fotoğrafları dergilere satardım. Oradan da kazanç sağlıyordum.»

Konuklar kalkmaya başlamışlardı. Ders çalışmak zorunda olduklarını söylüyorlardı. Grant kimseye hoşçakal demeden çekip gitti. Kimsenin sevgilisi değildi herhalde. Mira'yla Val sona kalmışlardı. Bulaşığa yardım etmeyi önerdilerse de Iso kabul etmedi. Ava piyano çalmayı bırakıp oturma odasına döndü, övgüleri utangaç bir gülümsemeyle dinledi.

Mira sordu: «Çoktandır çalışıyor musunuz?»

«İkinci sınıftan beri. İkinci sınıftaki öğretmenim dersten sonra orada kalıp sınıftaki piyanoyu çalmama izin verirdi.»

Dinleyicilerine utangaç bakışlarla baktıktan sonra gözlerini yere eğdi yine. Fazla konuşmak istemediği anlaşılıyordu.

Iso, «On iki yaşına kadar hiç ders almamış,» dedi övünçle. «On iki yaşına girdikten sonra babası ona bir piyano almış.»

Ava kıkır kıkır güldü. «Evet ama on beş yaşına girdiğim yıl da sattı.»

Iso, Ava'nın sözcüstüymüş gibi, «Aile para sıkıntısı çekmeye başladığı için,» diye ekledi. Ancak Ava ona öyle bir bakışla bakmıştı ki arkasını söylemedi. Sıkıntılı bir sessizlik çökmüştü odaya. Mira yerinden kalktı, kalkarken koltuğun parçasını düşürdü yine.

«Eyyvah!» diye bağırınca gece gülüşmelerle sona ermiş oldu.

10

Tanıştıklarından birkaç hafta sonra, «Valerie bir birey değil, bir deneyimdir,» demişti Tadziewski.

Çok boyluydu Val; bir yetmiş beş, bir seksen. İri kemikleri olduğu gibi kemiklerini örten kalınca bir kas ve yağ tabakası da vardı. Sesi de gürdü; hiç bağırmadan da konuşsa, Harvard alanının bir ucundan öbürüne ulaşırdı sesi. Mira kınarcasına dudaklarını büzerek, herhalde elinde değil, diye düşündü. O da Mira'nın yaşında olduğu halde Harvard'da en küçük bir sıkıntı çekmiyordu. Hiç sırtından çıkarmadığı pelerinlerinden biriyle -dünyanın dört köşesinden gelme pelerinleri vardı- büyük bir umursamazlıkla dolaşırdı Harvard alanında. Çizme giyerdi, ayakları içe dönerdi. Gülüşü de, konuşması da gürültülüydü. Herkesle konuşmaya daldardı. Ve ağız çok pisti.

Mira kendi akranı olduğu için yaklaşmıştı kadına; biraz da, onda kendinde olmayan bir anlayış ve hayat tecrübesi olduğunu gördüğü için. Ne var ki Val'in konuşmasını duydukça dehşete kapılıyordu. Val, başka insanlar için geçerli olan kuralların kapsamına girmediği, hiç bir şeyi kutsal saymadığı için biraz da ürkütüyordu Mira'yı. Bu korku açıkça ortaya çıkmış değilse de akla yakındı. Mira kadından nasıl bir zarar görebileceğini anlamıyordu ama onun yanında savunmasız hissediyordu kendini. Lehmann Hall'dan bıkarlar da soka-

ğın karşısındaki Toga'ya giderlerse, Mira kahve, Iso süt içerdii ama Val hep bira ısmarlardı. Litrelerle bira içiyordu. Konuşulan konu çok kişisel bir nitelik de olsa konuşmaya son vermezdi ve nedense onunla konuşulunca, her konu kişisel bir nitelik alıyordu. Her şeyi cinsellikle açıklardı. O konuyu da çok olağan bir tavırla, kullandığı kelimeler her yerde duyulan sözlermiş gibi konuşurdu. Norm bok demekten hoşlandığı için Mira bu söze alışmıştı ama, bundan fazlasını duyarsa irkiliyor, herkesin onlara ayıplayarak bakıp bakmadığını anlamak için çevresindekilere göz gezdirdiyordu.

Üçü; Mira, Iso ve Val çok yakın dost olmuşlardı. Kyla'yla Clarissa'dan da hoşlanıyorlardı ama onlar evliydi. Bundan ötürü de hayatları biraz değışikti. Kahve saatlarına, eğlencelere katılan başka öğrenciler de olurdu tabii; ancak üç kadın birbirlerine karşı özel bir yakınlık duyuyorlardı. Ava Harvard'daki toplantılara hemen hiç katılmamakla birlikte, Iso, Mira'ya ya da Val'e gittiği zaman onunla geliyordu sık sık. Zamanla daha rahat konuşmaya, odada daha çok kalmaya başladı, gözlerini kaçırarak, kaçamak bakışlarla bakmaktan kurtulur gibi oldu.

Zamanla Mira da görünüşünü unutmayı başarmıştı. Blucin giymese de pantolon ve kazak ya da gömlek giyiyordu artık. Saçını boyamayı bırakmıştı. Sokaklarda dolaşırken kendisinin nasıl göründüğünü düşünmüyor, sokakları görüyordu. Yalnızdı, başkalarından ayırdı ama pek kötü bir duygu da değildi bu. Sevecek birini bulsa mutluluğu eksiksiz olurdu.

Bunu Val'e söyledi; o pek anlayışlı davranmadı.

«Yaa? Daha önce sevecek birini bulmuş muydun?»

«Eh... Evlendim ya.»

«Evet. Onu -neydi adı? Ha, Norm- canlı bir sevgiyle seviyor muydun? Yani yüzünü gördüğün zaman, konuşmasını dinlediğin zaman sevgi duyuyor muydun? Yoksa yalnızca bir alışkanlık mıydı?»

«Bir güvenlik duygusuydu.»

«Yine onu mu arıyorsun yani?»

Val'in mutfağındaydılar. Iso ve Mira -Ava bale dersine gitmişti- yemeğe gelmişlerdi. Val'in evi de üç katlı bir yapıdaydı ama yüksek tavanları, pancurlu pencere-

leri vardı ve pencerelerin önlerinde saksılardan bir orman kurmuştu. Pervazlardan sarkan, yerlerde, alçak hasır masaların üstünde duran sayısız saksı. Pencerelerde incecik bambu perdeler vardı. Bitkilerin arasından süzülen ışık, serin, yeşilimtrak bir aydınlık veriyordu odaya. İki alçak kanepenin üstüne parlak renkli örtüler örtülmüş, yığınla minder atılmıştı. Beyaz hasır koltuklarda da insanın içine serinlik veren yeşilli, mavili minderler vardı. Bir duvarda da kitaplıklar, bir sürü poster, Afrika maskaları ve tahta oymalar.

Mira içeri girerken, «Çok güzel!» diye haykırmıştı. «Nasıl yaptın, Val?»

«Taşındığımızda domuz ahırına benziyordu ama,» Val kızının omuzuna sarılmıştı, «Chrissie'yle ikimiz günlerce kazıdık, zımparaladık, sıva çekip boyadık. Ne eğlenmiştik değil mi, Chris?»

Kızı çok ince ve güzel, ancak asık yüzlüydü. Annesinin kolundan sıyrıldı.

Val, «Chris belli bir dönemden geçiyor,» diyerek güldü. «Şu ara benden nefret ediyor.»

Chris, «Aman aneeee!» diye söylenerek odadan çıktı.

«Siz kazıdınız, sıva çektiniz ve boyadınız ha?»

«Elbette. Zor değil ki.»

Mira da Val'le birlikte mutfığa girdi. Val, «Bir iki şey hazırlayacağım,» demişti özür dilercesine.

Chris mutfak masasına oturmuş, çok ağırbaşlı bir havayla Iso'yla konuşuyordu. Val'le Mira girince onlar ayağa kalkarak dışarı çıktılar. Iso Val'e dönüp gözlemini devirdi. «Konuştuğumuz konu çok özel de...» Ardından da Chris'e bakarak sürdürdü. «Sözelimi, on beşinci yüzyıl Flaman ekolünü on altıncı ve on yedinci yüzyıl Flaman tablolarıyla karşılaştırırsan görebilirsin. Bir eşya merakı, mal merakı başlamıştır artık. Adamın söylemek istediği de paranın, dinle değil dünyayla ilgili olan seçkin kişilerin damgası olduğu. Bundan ötürü de Kalvinizm -bir bakıma dünyevi bir nitelik kazanmış, sonunda kapitalizm olup çıkmıştır...» Öbür odaya geçmişlerdi.

Val alaycı bir bakışla Mira'ya baktı. «Benim üstün zekalı kızım.»

«Kaç yaşında?»

«On altı. Şubat'ta on yedi olacak. Liseyi bitiriyor bu yıl. Gerçekten üstün zekalı.»

«Çok da güzel.»

«Hıı.» Soğan doğruyordu Val.

Mira mutfağı dolaştı. Burası da geniş ve aydınlık bir yerdi. Pencerede başka saksılar. Yuvarlak masanın üstünde cırtlak renkli, çizgili bir örtü, musluğun önünde parlak renkli, büyücek bir halı parçası. Üç metre genişliğinde bir duvar baharat kutularıyla dolu rafların gerisinde kalmış; Mira'nın adlarını bilmediği baharat çeşitleri.

İkinci bir duvar bir takım resimlerle kaplanmıştı. Mira o yana giderek baktı. Dergilerden ve kitaplardan kesilmiş resimler. Ya İran, ya Hint ya Çin işi ve hepsi pornografik. Mira bakışlarını duvardan ayırarak pencereye çevirdi ve derin bir soluk aldı. Kısık bir sesle, «Kaç yıl evli kaldın?» diye sordu.

«Anamın bellenmesine yetecek kadar.» Val ateşte kaynayan ete şarap katıyordu. «Dört yıl. Bütün erkekler gibi hergelenin biriydi o da. Artık nefret etmiyorum. Hiç birinden nefret etmiyorum artık. Ellerinde değil. Hergele olmak üzere yetiştiriliyorlar. Bizler de melek olmak üzere yetiştiriliyoruz ki onlar hergele olabilsinler. Düzene baş kaldıramazsın.» Gülerek bitirdi. «Hiç değilse onlar kaldıramıyorlar.»

«Bir daha evlenmem demeye mi getiriyorsun yani?» Büyük bir dikkatle soruyordu Mira.

Küçük bir kaşıkla baharat ölçmeye dalan Val dalgın dalgın karşılık verdi. «Öyle bir istek duyacağımı hiç sanmıyorum. Neden evleneyim ki? Niye sordun? Sen evlenir misin yoksa?»

«Öyle düşünmüştüm. Yani günün birinde yine evlenirim gibime gelmişti. Boşananların çoğu yeniden evlenmiyorlar mı?» Sesi biraz kaygılıydı sanki.

«Sanırım öyle. İstatistiklere bakılırsa öyle. Ama benim tanıdığım kadınların çoğu ikinci bir evlilik yapmak istemiyorlar.»

Mira bir iskemleye oturdu.

«Yalnızlık çekmiyorlar mı peki? Sen yalnızlık çekmiyor musun? Ama senin kızın var tabii.»

«Yalnızlık dediğin şey, duruma bakış açına göre

değişir. Tıpkı bekaret gibi, yalnızlık da bir ruh hali, bir düşünce biçimidir.» Güllüyordu Val.

«Nasıl olur?» Mira'nın sesi sertleşmişti. «Yalnızlık yalnızlıktır.»

«Anlaşılan sen yalnızlık çekiyorsun.» Val ona bakarak gülümsüyordu. «Evliyken sık sık yalnızlık çekmiyor muydun peki? Ve yalnızlık bazan iyi gelmiyor mu sana? Ve bazan, yalnız olduğun zaman hüzünlenmen, toplumun sana yalnızlığın doğru bir şey olmadığını söylemesinden ileri gelmiyor mu acaba? O zaman birinin, yüreğindeki her duyguyu, kafadaki her düşünceyi anlayacak birinin yanında olmasını diliyorsun. Oysa yanında biri olsa bile -ama kadın, ama erkek- senin beklediğini yapamayacak belki. O daha kötüdür. Orada olan birinin, aslında orada olmaması. Bana kalırsa, yapılacak iyi bir işi ve birkaç iyi dostu olan insan yalnızlık çekmez. Yalnızlık kavramını imge yaratıcıları ortaya atmıştır bence. Romantik masalın bir parçası. Öbür parçasını bilirsin tabii: Düşlerindeki kişiyi bulursan bir daha asla ayrılmazsın. Bu da palavradır işte.»

«Biraz hızlı gittin,» dedi Mira. Söylediklerini anlamıyordum. «Biraz hızlı gittin,» dedi Mira. Söylediklerini anlamıyordum.

Iso geniş bir gülümsemeyle, koşarak döndü mutfığa. «Off be! Ne çocuk bu Chris! Tawney'yi yerden yere vuruyordu. Sonunda git kitabını oku dedim. Bana saldıracağına adamın kitabına saldır.» İki bardağa şarap doldurarak birini Mira'ya verdi. «Sen nasıl başediyorsun bununla?»

Val, «Kendi haline bırakarak,» deyip gülümsedi. «Çocuklara yapılacak en doğru şey bence. Aslında Chris'in büyük sorunu utangaçlık. O kadar çok yer değiştirdik ki sürekli bir arkadaşı olmadı hiç. Kendi yaşlıları arasında yani. Çık kendine arkadaş bul diyorum ama, insan hem on altı yaşında, hem de utangaçsa...»

Yemek mutfakta yenecekti. Yemek odası yoktu.

Val, «Umarım kremalı dereotu çorbasını seversiniz,» dedi.

Kremalı dereotu çorbası mı? Kokusuna bakılırsa tadı iyi olmalıydı.

«Bu çorbayı yapıp da bir zamanlar tanıdığım bir herifi hatırlamamak olanaksız. Gerçekten ilgimi çeken

bir herifti ve yeni yeni kırıştırmaya başladığımız için onu birazcık itelemek, biraz yol göstermek gerekiyordu. Erkekler ne kalın kafalıdır bilirsin... Her neyse işte, bizim iş de pek yeniydi henüz... Ben çok heyecanlıydım, gözüne girmek için ne yapacağımı bilmiyordum. Altın çocuk gibi görüyordum onu...»

Chris gelip yerine oturdu. «Yine mi erkekleri konuşuyorsunuz?»

Annesi, «Neden konuşmayalım?» diye hırladı. «İnsan soyunun yarısı erkeklerden oluşuyor.»

Chris, «Erkek, erkek, erkek,» diye söylendi alayla. «Kadınların boyuna erkeklerden söz etmeleri midemi bulandırıyor. Kapitalizm konusunu açsanız ben de bir şeyler öğrenirdim belki.»

Iso peçeteyi ağzına dayamış kıs kıs gülüyordu.

«Kapitalizm konusunda bildiğim ne varsa sana hepsini öğrettim,» dedi Val. «Çok basittir. Basit bir oyun. İlk turda, en açgözlüler fişlerin çoğunu ele geçirirler, ikinci turda kuralları belirlerler ve öyle bir şekilde belirlerler ki fişlerin çoğunu elde tutabileceklerini bilirler. Ondan sonrası çok kolaydır zaten. Zenginler yoksulları hızada tutarlar, zenginler büsbütün zenginleşirken yoksullar büsbütün yoksullaşırlar. Bir yerlerde ben bile oynamıştım o oyunu.»

Chris annesine kötü kötü baktı. «Bazı kişiler, anneçğim, her şeyi aşırı ölçüde basitleştirmekle suçluyorlar seni.»

«Sen daha iyi bir özet çıkarabilir misin?» Val de elindeki kaşığı sallayarak tepeden bakıyordu kızı. Mira onların bir oyun oynadıklarını anladı.

Chris, «Ödevimi bitireyim, okursun,» diye söylendi. «Sosyal bilimler dersi için. Öğretmenimiz tam bir domuz. Zenci çocukların hayvan olduklarına inanıyor. Yüzlerine de söylüyor bunu. Joseph McCarthy'yi de adına leke sürülmüş bir aziz olarak görüyor.»

«Eh, sen de onun hayvan olduğuna inanıyorsun. Az önce domuz dedin adama.»

Chris surat astı. «Pekalâ, sen kazandın. Her neyse, ödevimi okursan ilginç bulabilirsin. Herhalde kırık not verir.»

Val kızına bakarken yüzü yumuşuyor, sevgiyle, hatta acı çekermiş gibi bakıyordu.

Mira'ya dönerek, «Cambridge'deki okullar bir felakettir,» dedi. «Sınıf çatışmaları. Aşağı tabaka beyazlar zencileri hor görürler. Zenci çocuklar öfkeli, beyazlar korku içindedirler. Saatli bombanın üstünde yaşıyoruz. Bu günlerin birinde... Tek dileğim bomba patladığı zaman Chrissie'nin buradan ayrılmış olması.»

Chris, «Öyle mi?» diye alay etti. «Sen sıkı bir devrimciydin hani?»

«Salaklık etme,» dedi Iso. «Annen kendisi bomba atmak isteyebilir ama senin yakınlarda durduğunu görmek istemez.»

Val, «Ben çok kötü bir devrimciyim,» diye mırıldandı. «Konuşmaktan başka bir şey yapmam. Öğrenemedin mi hâlâ?»

Chris keyiflenmişti. «Bak, kendi ağzınla söyledin!»

Val çorba tabaklarını toplayıp kalktı. Chris de annesine yardım etmek için fırladı. Val masaya birkaç tabak daha getirdi: Ispanak ve mantarla yapılmış bir salata, bir tabak makarna ve kızılımlı kahve rengi bir sosun içinde yüzen etler. Chris annesine yardım ederken ne biri ağzını açmıştı, ne öbürü; ikisi de yapacakları işleri çok iyi biliyorlardı. Chris çorba tabaklarını sudan geçirerek yerine oturdu.

«Çorba nefisti,» dedi Mira. «Daha önce bu çorbayla ilgili bir şey anlatıyordun. Birine tutulmuştum dedin...»

Iso kıkır kıkır gülmeye başlamıştı yine. «Ona aşkı anlat, Val.»

Chris bir inilti koyverdi. «Lütfen! Tatlımızı yedikten sonra anlatsın barıl»

Iso güc duyulan bir sesle gülüyordu ama hiç durmadan gülüyordu. «Anlat hadi.»

«Lütfen yemeğimin tadını bozma, anne!» Chris gerçek bir öfkeyle söylenmişti sanki.

«Bok yeme, Chris,» dedi Val. «Nedir bu öfke?» Miraya dönerek, «Önemli bir şey değil,» diye sürdürdü. «Herif kustu da... Çorbayı içtikten sonra yani. Çorbadan ötürü değil. Bana gelmeden sarhoş olmuştu. Benim için çok

önemli bir geceydi. Hani 'O' gelecek diye odaları arşın-
ladığın geceler vardır ya... Bilirsin.»

«Doğrusunu istersen pek bilmiyorum.»

Val bardaklara şarap doldururken, «Aşk!» diye söy-
lendi. «Aşık olmak! Hih!»

Iso sinsi bir gülüşle gülümseyerek açıkladı. «Val aşk-
tan nefret eder.»

Mira gözlerini kırıştırdı. «Neden?»

«Aman, bırak,» dedi Val. «Meryem Ana'nın azizliği, papanın yanılmazlığı ya da kralların bazı hakları Tan-
rıdan aldıkları nasıl sonradan dikilmişse ortaya... Dikil-
mişse diyorum, kelime önemlidir. Bir takım akıllı erkek-
lerin 'Gerçek' diye ortaya diktikleri mavallardır bunlar. Hangi konuda neyin maval olduğu önemli değil. Önemli olan bunu neden yaptıklarıdır.»

«Hadi Val, kuramsal olmayı bırak şimdi.»

«Peki, bırakayım. Aşk çılgınlıktır. Eski Yunanlılar onu bilirlerdi. Sanrıların, kendi kendini mahvetme eği-
liminin pırıl pırıl, mantıklı bir kafayı işgal edip ezme-
sidir aşk. İnsan kendini kaybeder, iradesini kaybeder, düşünemez olur. Onun için nefret ederim aşktan. Aşk fikri, insanın dışında yaratılmış bir çılgınlıktır. Düzenin yarattığı bir çılgınlık. Başkaları da var tabii...»

«Val!» Iso çatalını sallayarak Val'e bakıyordu.

«Peki. Aşk, olmasını zorunlu gördüğümüz bir şeydir. Senin başına gelmemişse haksızlığa uğradığını sanırsın. Ben hiç aşık olmadım diye kahrolarak dolaşırsın orta-
lıkta. Derken, günün birinde bir herif görürsün ve gö-
rür görmez... ZINK! Herif müthiştir. Ne iş yaptığı önem-
li değil. Bir tartışmada bir noktayı kanıtlıyor belki. Ya da sokağın asfaltını kırıyor: gömleğini çıkarmış, sırtı güneşten yanmış. Bunların hiç önemi yok. Belki adamı daha önce görmüş, daha önce tanımışsındır da hiç dü-
şünmeden geçip gitmişsindir ama o an ona baktığında kafadaki her şey silinir. Daha önce hiç dikkat etme-
missin su herife! Bir saniyede farkedersin bunu. Ne ka-
dar güzel, ne kadar yakışıklı olduğunu ancak şimdi far-
kediyorsundur!»

«Birden gözün acılmıştır. Şu sırta bak, şu kolları! Tartıştığı kişiye eğildiği zaman o cenenin güzelliği neydi! Gözlerindeki parlaklık! Ne gözler ama! Parmaklarını

saçlarının arasında gezdirirken nasıl dünyayı umursamayan bir havası vardı! Saçlar da ne saçlar!»

Iso masanın üstüne eğilmiş gülüyordu. Val'in yüzü bir tiyatro oyuncusunun yüzüydü.

«Ya teni? Tanrım! Teni saten gibi. Gidip onu okşamak için yanar tutuşursun da kendini zor tutarsın. Peki ellerine ne demeli? Güçlü ya da ince yahut kalın parmaklı olmuş önemli değil, güzel ellerdir mutlaka. O ellere baktıkça her yanına ter basar, koltukaltların sırlıklam olur...»

Gülerken şarabı genzine kaçırmıştı Iso; masadan kalkmak zorunda kaldı ama mutfak kapısından öteye gitmedi. Val onunla hiç ilgilenmemişti.

«Baktıkça o ellerin gövdende dolaştığını düşünürsün. Ellere bakmak yasak bir iş olur, ayıp bir iş. Gövden ürperir baktıkça. Gözlerini çevirirsin ama bu kez de kolları görürsün. Nasıl güçlü! Seni tutmak, sarmak, korumak için yaratılmıştır o kollar. Seni ikiye ayırabilecek kadar da güçlüdür gerçi. Olsun, keyif veren oрасı zaten. O kolların ne yapacakları hiç bilinmez. Seni kıvrıp bükebilecekleri gibi çamur haline getirip yoğurabilirler de.»

Mira, ağzından «Cık cık,» diye bir ses çıktığını farketti.

«Ya dudakları! Duyusal ve zalim. Ya da dolgun ve tutkulu. Görünüşe bakılırsa seni yalayıp yutabilecek bir ağız. Ne yapacaksa yapsın, o ağız senin olmalıdır mutlaka. Ve dudakları aralandığı zaman... Tanrım, ne inciler saçılır dudaklarının arasından. Her sözü ağırlık taşır, her sözünün anlamı vardır. 'Dışarıda yağmur var,' dese gözlerinde bir parlaklık görür, bu gece başbaşa kalmamızın yollarını arıyor diye düşünürsün. Gözünden okunur o istek, o tutku. Ya da politikadan söz ediyordur ve öylesine akıllıca sözler ediyordur ki odadaki herkesin yerinden fırlayıp onun ayaklarını öpmemesine şaşar kalırsın. Sen öyle bir isteğe kapılmışsındır çünkü. Sana bakıp gülümsediği zaman, tortop olsam da yere, ayaklarının dibine kıvrılsam diye yanarsın. Bakışlarını senden kaçırdığı zaman dünya dönmez olur, öleyim istersin, bir bıçak alıp kalbine saplamak, herkesin içinde ayağa kalkıp, 'O beni sevmiyorsa yaşamak istemiyorum!' diye bağırarak gelir içinden. Başka birine bakarsa

kıskançlıkla kıvranırsın. Yalnız kadınları değil, erkekleri, eşyayı, müziği, duvarda asılı duran resmi kıskanırsın.

«Eh, zamanla birleşirsiniz. Seninki öyle bir tutkudur ki başka türlü olamaz çünkü. Ama bu birleşmeyi senin sağladığını da bilirsin. Onun için de güven duymazsın bir türlü. Seni bir yerlere götürmeli, öğle ya da akşam yemeğine çıkarmalı, konsere, bilmem nereye çağırmalıdır. Denetimi bir an için elinden kaçırırsan büyük bozulabilir de ondan. Kaybedebilirsin onu. Bu yüzden de onun yanında olduğun sürece çok akıllı, çok güzelsindir, gerektiği gibi davranırsın hep. Gelgelelim bu davranışların seninle ilgisi yoktur aslında. Sahnedeki oyuncular gibisindir; onu sana bağlayacağına inandığın rolü oynarsın ama bir yandan da korku içinde yaşarsın çünkü bunlar çok yorucudur, ne kadar dayanabileceğini kestiremezsin. Yine de onu görünce dirilir, rolünü başarıyla sürdürürsün.

«Kadınsan bol bol gülümseyecek, bol bol dinleyecek ve bol bol yemek pişireceksin. O bütün öğleden sonra uğraşarak hazırladığın yemekleri beş dakikada mideye indirirken sen taparcasına bakarsın ona. Sonunda adamı istediğin yere -yani yatağına- çekmeyi başarırsın. Ve bir süre dünya cennet olur. Hiç böyle bir aşk yaşamamışsındır daha önce. O güne kadar tanıdığın erkeklerin arasında onun gibi sevişen olmamıştır. Bir bakıma doğrudur bu. Sımsıcak bir sevgi havuzunda yüzersiniz. Yemek yer, konuşur, dolaşır, sevişirsiniz ve bunların hepsi birbirine karışır, her şey parlak renkli, ılık ve yumuşaktır, ikiniz bir insan olmuştunuzdur. Başka bir odada olsa bile üşüdüğünü sezersin. Sana dokunduğu zaman, ya da sen ona dokunduğunda şimşekler çakar gövdede; Zeus gibi, yıldırımlar yaratmak gücüne sahipsinizdir ikiniz de.»

Mira ağzı açık dinliyordu artık. Isolde mutfığa dönmüş bardaklara şarap dolduruyordu. Sesi çıkmıyordu ama hâlâ sırtıyordu. Chris başını önüne eğmiş tabağındaki yiyeceklerle oynuyordu. Val iyice coşmuştu. Şarabın etkisiyle yüzü pembeleşmiş, bardağı havada tutarak, bakışlarını duvara dikerek anlatıyordu.

«Para kazanmak, okula gitmek gibi aptalca konuları düşünemez olursun. Bu aşktan başka hiç bir şeyin

önemi yoktur. Bir süre öyle gider. Haftalarca, aylarca Bu arada sınıfta kalır, işten ya da evinden atılabilirsin ama zararı yoktur. Yalnızca aşk önemlidir çünkü dünyada o aşktan başka hiç bir şey yoktur. Hafif paranoya belirtileri göstermeye, insanları; aşıklar ve ötekiler diye ayırmaya başlarsın. Yazıktır, çok yazık. Sevgilinden başka herkes çok aptaldır, çok kabadır ve hayatın özü olan bu ateşi anlamamaktadır.

«Derken, günün birinde hiç olmayacak bir şey olur. Kahvaltı sofrasında oturmuşsunuzdur... Hafif akşamdan kalma. Karşındaki sevgiliye, o altın çocuğa bakarsın. Sevgili, gül goncası ağzını açarak bembeyaz pırıltılı dişlerini gösterir, ve sevgili aptalca bir söz eder. Nehrin ortasında kalakalırsın. Sevgili daha önce hiç aptalca konuşmazdı. Dönüp bakarsın; yanlış duyduğunu sanırsın. Ne dedin diye sorarsın, bir daha söyler. 'Dışarıda yağmur var.' Dışarı bakarsın, hava pırıl pırıl. 'Hayır yağmur yok. Sen gözlerine bir baktır istersen,' dersin. 'Belki de kulaklarına baktırman gerekir.' Sevgilinin duyu organlarında bir kusur olduğuna eminsindir. Yoksa öyle aptalca bir söz etmezdi. O kusur da önemli değildir tabii. Göze takılan bir gözlük, bir işitme cihazı aşka son verecek değildir.

«Gelgelelim işin başıdır bu. Sevgili o günden sonra sık sık aptalca sözler etmeye başlar. Sen de dönüp dönüp ona bakarsın boyuna. Tuhaf tuhaf bakarken, eyvah, Tanrım, herifin sıska olduğunu görürsün birden! Ya da etlerinin sarktığını! Yahut şişko olduğunu! Dişleri çarpık, ayak tırnakları kirliymiş! Yatakta osurduğunu farkedersin ansızın! Ve Henry James'i hiç anlamıyormuş meğer! O başından beri Henry James'i anlamıyordum demiştir ama sen, James hakkında söylediği alışılmadık sözleri yepyeni bir yorum, bir deha belirtisi sanmışsındır. Şimdi James'i hiç anlamadığı ortaya çıkmıştır.

«En kötüsü bundan sonrasıdır. Çünkü sen nice zamandır ona bir tanrı gibi taptuğun için o da tanrı olduğuna inanmıştır. Kendini beğenmiş bir havayla dolaşır ortalıkta. Bütün erkekler gibi kördür, duygusuzdur, küstahtır. Sen yapmışsındır bunu! Tek başına. Sen yaratmışsındır bu canavarı. Bir ara, onun da katkısı oldu,

diye düşünürsün; o bana uymasaydı böyle olmazdı. Onu yanlış değerlendirdiğin, bir sanrıya kapıldığın için (aşk konusunda değil, seçtiğin erkek konusunda yanıldığını anırsın hâlâ) kendinden nefret edersin. Suçluluk, sorumluluk duyar ve yavaş yavaş ondan kopmaya çalışır-
an ama kolay mı! Şimdi o sımsıkı yapışmıştır sana. Anlayamaz! Nasıl olur da bir tanrıdan ayrılmak istersin? Benin kurtarıcın değil miydi o? Öyle söylemiştin bir zamanlar. Eşsiz bir aşık olduğunu da -ne zaman acaba- söylemiştin. Bir zamanlar söylediğin her şeye inanmış-
tır, hâlâ inanmaktadır. Sözünü geri almak istediğine inanamaz. Ne diyebilirsin? Çok çabuk incinen erkeklik gururunu yok etmeden ya da yalan söylediğini, yahut budalalanın biri olduğunu itiraf etmeden ne söyleyebilir-
din?»

Val şarabından bir yudum almak için duraladı. Mira onun ağzının içine bakıyordu. «Peki ne yaparsın?» diye sordu usulca.

Val ağzındaki içkiyi yutup bardağı masaya bıraktı, çok olağan bir tavırla, «İşin içine ikinci bir erkek sokarsın,» dedi. «Çok basit. Onlar yalnız bunu anlarlar. Bölgesellik. Sevgili istememen akıl erdirilebilecek şey değildir. Öyle olsa adamın egosunu perişan edersin. Ama başka bir erkek bulmuşsan, eh, bu anlaşılabilir. Günün birinde seni elinden kaçıracağını başından sezmiştir zaten. Ona sırt çevirip yalnız yaşayacak değilsin, erkeğe doymayan orospu karılardan birisindir. Böyle olunca her şey açıklanır. Bu oyun böyle oynanır işte.»

«Sanırım ben hiç aşık olmadım,» dedi Mira. «Olmuşsam bile, öyle gençtim ki...»

Chris sevgiyle baktı ona. Annesine dönerek, «Gördün mü?» dedi. «Herkes senin gibi değil.»

Val, «Herkes benim gibidir,» diye söylendi neşeyle. «Öyle olduklarını farketmiyorlardır olsa olsa.»

Hep böyleydi Val. Kesin. Onunla tartışmanın hiç yararı olmazdı. Ve haklı çıktığı noktalar öyle çoktu ki, kendini beğenmişliğine boşverir geçerdik. Onun bir parçasıydı bu tavırları, el kol hareketini, yayılarak oturuşu, sigarasını tutuşu. Zamanla konuşmasındaki aşırılıkların zararsız olduğunu da anladık. Kendi kategorilerini başkalarına kabul ettirmekte başkalarından farklı değildi: yalnız daha yüksek sesle bildiriyordu yargılarını.

Ekim, Cambridge'in en güzel ayıdır. Ağaçların sarı, kızıl yapraklarının arasından süzülen güneş kırmızı tuğla döşeli kaldırımlara yumuşacık bir ışık yayar, gök duduru bir mavidir. Sokakları dolduran binlerce genç yüz, yeni bir yıla başlamanın telaşıyla hareket eden binlerce genç gövde, yakılan kuru otların hüznü verici kokusuyla ayak altında çıtırdayan kuru yaprakların sesinden ötürü güzün pek sık duyulan 'ölüm vakti' duygusunun ortaya çıkmasını önler.

Mira dersleri sıkıcı buluyordu ama okumakla yükümlü olduğu kitapların çokluğu onu diriltiyordu. Child ya da Widener kitaplıklarında, kitapçı dükkanlarında saatlarca oyalanıyordu. Yalnızca genişlemesine değil, derinlemesine de okumak olanağını buldukça kafası da genişliyordu sanki. Şimdi eline aldığı kitaplar eskiden okuduklarından epey farklıydı.

Kırmızı perdelerini astı, birkaç minder, birkaç saksı daha aldı ve ilk yemek konuklarını çağırdı: Iso'yla Ava, Val ve Chris. Aşçılıkta onlardan geri kalmamak için küçük mutfak isli ocaklarının başında uğraştı. Kızarmış tavuktan daha da değişik bir yemek düşünememişti ama konukların hepsi eşsiz bir şölenle karşılaşmış gibi davrandılar. Yemek sona erdiğinde sevinçten yüzü kızarmıştı. Mutfak masasını süslemek için kırmızı karanfiller almıştı. Ava çiçeklerin karşısına geçti, 'Ayy!'lar çekerek karanfile bayıldığını, çiçeklerin ruhunda kök saldığını, bedeninin o kırmızılığa gömüldüğünü söylemeye başladı.

«Giderken eve götür öyleyse.»

«Ben mi? Ayy, yapamam, Mira. Çok, çok sevdiğimi söylemek istemiştım yalnızca.»

«Alırsan beni mutlu edersin.»

«Ciddi mi? Çok, çok teşekkür ederim, Mira.» Mira ona çok büyük, çok değerli bir şey vermiş gibi tepki gösteriyordu. Kadına sarıldı, yüzünü çiçeklere gömdü, kırk kere teşekkür etti. Ava'nın davranışlarında öyle bir aşırılık görülürdü ki içtenliğine inanamazdı insan. Ancak arkadaşlık ettikleri şu kısa süre içinde, kızın ger-

çekten öyle yoğun duygularla yaşadığına inanmıştı Mi-
na. Bu davranışları gerçekten onu yansıtıyordu.

Yemekten sonra şarap bardaklarını alarak oturma
odasına geçtiler.

Val, Iso'yu karşısına almış konuşuyordu. «Örneğin,
kendini hayatına bak. Portakal bahçelerinde büyümüşsün
ya da ne deniyorsa, plantasyon mu- yüzmüşsün, ka-
vak yapmışsın, sırt çantayı yüklenip dünyayı dolaşmış-
sın, bisikletle Kenya'nın bir ucundan öbürüne yolculuk
etmişsin, azgın nehirlerde kızılderili kanolarıyla yol al-
mışsın. Kendimi de örnek gösterebilirim. Ben seninki
kadar heyecanlı bir hayat yaşamadım ama az yer de
gormedim. Bir Vosvos'la koca Avrupa'yı dolaştık Chris'le
ikiğimiz. Güney eyaletlerinde seçmenlerin kütüklere ya-
zılmalarına yardımcı olduk, kızılderili bölgelerinde ya-
sayarak öğretmenlik, hastabakıcılık ettik, Apalaş dağla-
rında halkın korsan Maden şirketlerine karşı örgütlen-
melerine yardım ettik, barış hareketlerinde çalıştık, yıl-
lardır Cambridge'in okul ve belediye hizmetleri sorunla-
rıyla...»

«Bunları yapan ben değilim, anne. Sensin.»

«Ava'yı alalım.»

Ava gözlerini çiçeklerinden ayırdı. «Ben hiç bir şey
yapmadım ki.»

«Yapmaz olur musun! Yıllardır kendini geçindiri-
yorsun, haftada dört akşam ve bütün cumartesi bale
dersine gidebilmek için sabah dokuzdan akşam beşe ka-
dar sıkıcı bir işte çalışıyor, sıçan deliğine benzeyen ev-
lerde oturuyorsun. Bunu yapmak için yürek ister...

Ava güç duyulan bir sesle mırıldandı. «Dansetmek-
ten başka bir şey istemediğim için.»

«Peki filmlerde ne görüyoruz? Ya da televizyonda?
Hep aynı imgeler. Seks bombasıyla ev kadını... O da
kadın kahraman koymayı gerekli görürlerse tabii!

«Üç kadın tipi var : Kadın kahraman, kötü kadın
ve kırma. Kadın kahramanlar son derece ahlaklı sa-
rışınılardır ve... nah şu yastık kadar kişilikleri yoktur.
Kötü kadın esmerdir ve sonunda ölür. Suçu cinsellik-
tir. Kırma kadın ya kötü yola sapan iyi kadındır, ya da
sonradan doğru yolu bulan kötü kadın. Şöyle ya da böy-
le o da ölür sonunda.» Gülüyordu Iso.

Ava, «Ben öteden beri kötü kadın olmak isterdim,» dedi. «Ama kadın kahramanlar da siyah saçlı olabiliyorlar bazan.»

Iso düşünceli bir tavırla ekledi. «Aslında bir tip daha var. Cinsiyetsizler. Erkek çocuklar gibi davranan cinsiyetsiz Doris Day'in ondan biraz daha büyük bir erkek çocuğu gibi davranan cinsiyetsiz Rock Hudson'la masakaralık edişini gözünün önüne getir.»

«Çok doğru,» dedi Mira. «Cinsiyetsizler yahut erkekten nefret edenler. Katherine Hepburn sözgelimi.»

«Ve Garbo. Ve Dietrich.»

«Frakla gezen çocuk yüzlü Judy Garland.»

«Ya Fred Astaire? Onun bir kadınla yatabileceğini aklın kesiyor mu?»

«Peki neden oluyor bu?» Mira'ydı soran.

«Belki,» dedi Iso, «Gerçek kadınlar ya melek ya da şeytan olduklarından. Gerçek erkeklerin de zorba olmaları zorunludur; tatlı yaratıklar olamazlar. Arada kalanlar, yani cinsiyetsizlerle erkekten nefret edenler bu zorunluluktan kurtuluyorlar.»

Ava, «Ben şeytan olduğumu öteden beri bilirim,» diye mırıldandı.

«Bana sorarsan meleğe benziyorsun,» dedi Mira.

«Beş yaşımdayken süslü bir elbise almışlardı bana. Bahçeye çıkıp babama göstermek istedim. Öyle sevinmişim ki olduğum yerde topaç gibi dönmeye başladım. Eteklerim havalandı, donum göründü. Babam da beni kucığına alıp içeri götürdü ve kemeriyle dövdü.»

Hepsi Ava'ya bakıyordu. Val'in alnı kıışmıştı; canı yanıyordu sanki. «Babana karşı şimdiki duygun nedir?» diye sordu.

«Aa, çok severim. Yalnız hiç geçinemiyoruz. Onun için de pek sık gitmiyorum annemlere. Ben babamla kavga edince annem üzülüyor. Son gidişim iki yıl önceydi. Noelde gittim. Lyndon Johnson'ı beğenmediğimi söyleyince babam suratıma bir tokat attı. Oturduğu yerden uzanıp şak diye indirdi. Epey de acıttı haa. Gözlerimden yaş boşandı. Ben de masanın üstünde duran çatalı... -İki uzun dişi olan çatallar vardır hani; rosto çevirmek için kullanırlar... Öyle bir çataldı- alıp karnına

«apludım.» Yumuşacık güneyli sesiyle, derdini döken küçük çocukların tavrıyla anlatıyordu bunları.

Mira, «Çok canı yandı mı?» diye sordu dehşetle.

Val de, «Yoksa öldürdün mü?» diye sorarak güldü.

«Hayır.» Ava'nın gözleri dansediyordu sanki. «Epey kanımı akıttım yine de!» Kıkır kıkır gülmeye başladı. «Öyle şaşırdı ki! Bir daha bana el kaldırırsan seni öldürürüm dedim. Şimdi de oraya gitmeye korkuyorum. Yine vuracak olursa -vurabilir, öküzün biridir çünkü öldürmek zorunda kalacağım.»

«Anneni de dövüyor mu?»

«Hayır. Erkek kardeşimi de dövmez. Kardeşim boy atıp onu geçince vazgeçti. En çok beni döverdi zaten.»

Val kupkuru bir sesle söylendi. «Sevgi şamarları.»

«Doğru.» Ava ona baktı. «İyi bildin. Beni herkesten çok sever babam.»

Val, «Eğitim,» diye ekledi.

Ava yere bağdaş kurmuştu. Karanfilleri kucığında tutuyor, arada bir eğilip yüzünü çiçeklerin arasına gömüyordu. «Eğitimse ne eğitimi olduğunu anlayamadım,» dedi. «Hiç bir şey öğrenmedim çünkü. Bir işe yaramam ben.»

Iso karşı çıktı. «Doğru değil bu!»

«Gerçekten bir işe yaramıyorum. Piyano çalmak istiyorum ama insan içinde çalmaya korkuyorum. Bale yapmak istiyorum, yaşıam geçmiş. Yapabildiğim tek şey mabaktan akşama kadar o döküntü daktiloyu takırdatmak. Bak onu iyi beceriyorum ama bir süre sonra sıkıyor.»

Iso, Val'le Mira'ya döndü. «Ava topu topu birkaç yıl ders almış. On iki yaşlarındayken, bir de üniversitede. Yine de, o kadar başarılıymış ki sahneye çıkarıp Cleveland Senfoni Orkestrasıyla çalmasını istemişler.»

Ava, «Bir yarışmaydı,» diye düzeltilti. «Yarışmaya girdim ve kazandım. Hepsi bu, Iso! Büyütme.»

Mira, «Müthiş bir şey!» diye haykırdı.

«Hiç de değil.» Ava başını eğmiş çiçekleri inceliyordu. «Öyle korktum ki bir daha sahneye çıkamayacağımı anladım. O korkuyu çekemezdim bir daha. Piyanoistliğim böylece sona erdi.»

Mira, «Peki neden balerin olmayasın?» diye diretti. «Yaşlı değilsin ki.»

«Bale için yaşıyım, Mira. Yirmi sekiz yaşındayım. İki yıl önce ders almaya başladım daha.»

Iso, «Çok güzel dansediyor,» dedi.

Ava ona bir göz attıktan sonra Mira'ya döndü yine. «Eh, iki yıl önce başladığım hesaba katılırsa fena sayılmam ama yaşım...»

«Çocukken ders alması gerekirdi. İkinci sınıftayken piyanoya oturmuş ve bir şeyler çalmış. Öğretmeni daha önce ders aldığını sanmış.»

«Radyoda duyduğum bir parçaydı.»

«Ders almalıydın.»

«Annemle babam pek zengin değillerdi. Bence akıllarına da gelmemiştir. Ne demek istediğimi anlıyorsun değil mi? Öğretmen tutmayı düşünmemişlerdir hiç.»

«Keşke benim annem de öyle olsaydı. Yedi yaşındayken resim yapmayı çok severdim. Onun için annem hemen koştu ve bana bir öğretmen tuttu, Bizim sokakta oturan salak bir herif. Bana ders veriyor, karşılığında bizde bir yemek yiyordu. Öfff, ne hıyardı ama!» Chris alnını tutmuştu.

Val itiraf etti. «Evet, hayatta yaptığım sayılı yanlışlardan biriydi o.»

«Yanlış senindi, cezasını ben çektim.» Chris tatlı bir ağız dalaşına girmeye hazırlanıyordu. «Babaların günahı...»

«Ben senin baban değilim.»

«İtiraf et ki sürekli olarak baba yerine koyabileceğim tek kişi sensin, anneciğim. Öbürleri sadece baba - figürleri. Dave, Angle, Fudge, Tim, Grant...» Hain bir gülüşle Val'e bakarak parmak hesabı yapıyordu.

Ava, «Belki böylesi daha iyi,» dedi. «Bir babam olsa diye düşündüğün, öyle bir özlem duyduğun var mı hiç?»

Chris ağırbaşlı bir tavırla baktı. «Bazan. Bazan her akşam eve gelen birini düşünüyorum. Kolunun altında gazete...» Kıs kıs güldü. «Bana şöyle sıkıca sarılacak...» Yine güldü.

Iso bir kahkaha attı. «Ona baba denmez aşık denir, Chris.»

«Beni gezmeye götürecek biri öyleyse. Annem gibi değil haa! Annem beni götürse götürse gösteri yürüyüş-

lerine katılmaya götürür. Gerçek bir gezi olmalı. Hayvanat bahçesi falan.»

«Hayvanat bahçesine gitmek istediğini hiç bilmiyordum.»

«İstediğim yok. Öyle, bir yer olsun diye söyledim.»

«İyi. Ben hayvanat bahçelerinden nefret ederim çünkü.»

«Sirk olabilir mi?»

«Sirkten de nefret ederim.»

«Sen içinde lâf olmayan her şeyden nefret edersin zaten.»

«Doğru.»

«Ben sirke gitmeye bayılırım,» dedi Iso. «Seni ben götürüyüm, Chris.»

«Götürür müsün gerçekten?»

«Söz veriyorum. Boston'a gelen ilk sirke.»

«Yaşasın!»

Ava içini çekti. «Ben de gelebilir miyim? Sirkleri çok severim ben.»

«Hep birlikte gideriz.»

Ava kıkır kıkır gülüyordu yine. «Çocukken çok şeytandım. Sirke kaçak girerdim hep.»

Val, «Sen gerçekten kendini bir şeytan sanıyorsun,» diye mırıldandı.

Iso sırttı. «Asıl adı Delila. Biri sana Delila adını taksa sen de kendinde şeytanlık bulmaz mısın?»

«Iso!» Ava birden dikleşerek arkadaşına öfkeli bakışlarla baktı. «Doğru söylüyor. Annem Delila Lee adını takmıştı bana. Ava Gardner'ı çok beğendiğim için Ava yaptım sonradan.»

Iso, «Asıl adın sana çok uygun,» dedi sevgiyle. «Erkekleri baştan çıkaran Delila'yla Annabel Lee'nin karışımısın sen.»

«Margot Fonteyn olmayı yeğlerdim.» Ava'nın sırtı çelik bir yay, gözleri birer kor olmuştu. «Sen benim nasıl olmamı istiyorsan öyle görüyorsun! Benim erkekleri baştan çıkardığımı düşünen tek kişi sensin. Yakında öleceğime de inanıyor musun?»

«Öylesin, Ava! Bütün erkeklere cilve yapıyorsun. Gözlerini kırptırıyor, kırıyorsun... Gerçekten. Öyle tatlı bir gülüşle bakıyorsun ki! Arabanı yağlattığın za-

man senden para almıyorlar. Sen içeri girince benzin istasyonundakilerin hepsi işlerini bırakıyorlar.»

Ava ateşli bir tavırla söylendi. «Çok iyi ediyorum öyleyse. Erkekler başka ne işe yararlar? İstediklerimizi elde etmemize aracı olsunlar. Ben onları kullanmayı başarabiliyorsam aferin bana!» Vücudu gerilmiş, yumrukları sıkılmıştı. Yüzü birden çökmüştü sanki. Aynı anda hem soylu, hem güçlü, hem de yenik düşmüş bir havası vardı.

Iso, «Erkekleri kullanmasını bildiğin kesin,» dedi.

Ava başını karanfillerine gömdü yine. «Seni duyan da her an erkeklerden bir şeyler koparmaya çalıştığını sanacak. Doğru değil bu. Böyle konuşman da hiç hoş değil. Bilirsin ki ben yüzlerine bakmasam da erkekler bana hiç rahat vermezler. Metroda neler çektiğimi bilirsin. Dün bakkala giderken peşimize takılan adamı da unutma. Ya alt kattaki herif? Ben onlardan bir şey istemiyorum ki! Benim için hiç biri gerekli değil. Bana gerekli olan tek şey müzik!»

Hepsi onu gözlediler sessizce.

Başını çiçeklerden kaldırmadan, «Herkesin bana bakmasından da rahatsız oluyorum,» diye ekledi.

Iso yepyeni, neşeli bir sesle sordu : «Dünyada istediğin herhangi bir şeyi yapabilirsin deseler ne yapmak isterdin?»

«Dansetmek. Bir balede rol almak. Sahnede.»

Bu kez Val'e döndü Iso. «Ya sen?»

«Benim istediğim fazla bir şey yok canım. Dünyayı değiştirebilsem yeter.» Val bir kahkaha attı.

Sıra Mira'daydı. «Bilmiyorum...» Bunu söylediğini farkedince biraz şaşırdı. «Gençken... yaşamak istiyorum diye düşündürdüm. Her ne demekse! Ne demek olduğunu bilmiyorum ama hâlâ yapamadım.»

«Ya sen Chris?»

«Ben de bilmiyorum.» Çocuk yüzünden büyük bir ağırbaşlılık hatta üzüntü okunuyordu. «Herkesi mutlu etmek isterdim. Bir yolu olsaydı yani. Bir de açıktan ölen insanlara yardım etmek isterdim sanıyorum. Dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar.»

«Çok yüce bir istek.» Iso kıza bakıp gülümsedi.

«Peki ya sen?»

Iso güldü. «Kayak yapardım. Ciddi söylüyorum. Büyük haz diye bir şey düşündüğüm zaman hep kayak yapınak gelir aklıma. Ben sizler gibi ağırbaşlı bir insan değilim.»

Ava, «Kayak yapmak da ciddi bir iş,» diye söylendi tatlılıkla. «Bale yapmak kadar ciddi.»

«Hayır. Biri sanattır, öbürü eğlence.» Iso şarabından bir yudum içti. «Gel gör ki kayak yapmayı düşününce benim burada ne işim var diye merak ediyorum.»

Val inledi. «Yine başlıyor muyuz?» Ava'ya dönüp açıkladı. «Bütün gün, Tanrının her günü Lehmann Hall'da oturuyor, kahve ve sigara içip göğüslerimizi yumruklayarak, ruhlarımızı didikleterek burada ne bok yediğimizi anlamaya çalışıyoruz.»

«Burada ne yaptığınızı ben de merak ediyorum. Cambridge öyle korkunç bir yer ki. Kimse kimseyle konuşmuyor. Konuşursa da garip konular oluyor hep.»

«Neden hepiniz çekip gitmiyorsunuz öyleyse?» Büyüklere bakıyordu Chris. Annesine dönerek, «Sen...» dedi, «neden kırsal kesimde bir çiftlik almıyorsun. Çiftlikte, ineklerle, domuzlarla, öyle boktan işlerle uğraşmak benim çok hoşuma giderdi.»

Iso araya girdi. «Boktan iş dediğin gerçek boktur unutma.»

«Hep birlikte otururduk. Komünde yaşamak da hoşuma gitmişti benim. Yalnız oradakilerin bazıları uzaydan gelmiş yaratıklara benziyorlardı. Ama sizlerle olursak tadına doyum olmaz. Sıraya bindirirdik işleri. Odun kırmaktı, boktu püsürdü...»

Bu kez Val atıldı. «Sen 'bok'un 've bu gibi'yle eşanlamlı olduğunu mu sanıyorsun, Chris?»

«Ava bütün gün bale yapar, Iso kayak kayabilir, anem her sabah çıkıp dünyayı değiştirebilir, Mira evde oturarak ne yapmak istediğini düşünür, ben de ata binerdim.»

Hepsi bunun çok güzel bir fikir olduğunu kabul ederek tasarılar yapmaya koyuldular: evin büyüklüğü ne kadar olmalıydı, neresini seçmeliydiler, hangi hayvanları besleyeceklerdi, hangilerinin bakımını kim üstlenecekti? Domuz yüzünden tartışma çıktı. Iso domuzlar temiz hayvanlardır diyor, Ava'ysa çiftlikte domuz istemi-

yordu. Ev işleri konusu da tartışmaya yol açtı. Ava ev işlerinin hiç birini yapmak niyetinde değildi. O yalnızca tavuklara bakardı.

«Tavukların gıt-gıt-gıt diye sesler çıkararak dolaşmalarına, bayılırım,» dedi.

Tartışma coşkun kahkahalarla, insan topluluklarında uyum sağlanabilmesi umudunun pek güçlü olmadığını belirten bir iki şakayla sona erdi.

Konuklar gidip bulaşıklar yıkandıktan sonra Mira konyak şişesini alarak oturma odasına geçti, ışıkları söndürdü, pencerenin yanına oturarak Ekim gecesinin nemli, serin havasını içine çekti. Aşağıdaki kaldırımda yürüyen biri vardı; bir erkek. Ayak sesleri duyulmaz oluncaya kadar dinledi.

Canlı, renkli bir ortama karışmıştı ama garip bir duygu içindeydi. Tuhaftı bu insanlar. Iso'yla Ava'nın arasındaki ilişkiyi merak etti. Iso kızın annesi gibi davranıyordu bazan. Ya Chris'in sıraladığı adlar? Val'in aşıkları mıydı onlar? Val kızından hiç çekinmeden evine mi getiriyordu aşıklarını? Chris'in konuşma tarzından rahatsız olmuyor muydu? Gerçi Val de öyle konuşuyordu ama kız topu topu on altı yaşındaydı daha. Chris'in hep birlikte oturma önerisini düşündü. Üstünde durulacak bir öneri. Olacak şey değildi tabii. Gelgelelim konu açılınca hepsi heyecanlanmışlar, hepsi çocukça bir coşku göstermişlerdi. Neden? Mira yalnızlıktan yakındığını, ancak yalnızlıktan kurtulmak denince evlilikten başka bir şey düşünemediğini hatırladı. İnsanın böyle arkadaşları olursa hep birlikte oturmak eğlenceli olurdu gerçekten. Kafaları çalışan, hayat dolu insanlardı; erkekler gibi hep kendilerinden, kendi durumlarından söz etmiyorlardı. Norm bu geceye tanık olsaydı deliye dönerdi. Konuşulan konular, kullanılan dil, ağırbaşlılıktan böylesine uzak oluşları ve her şeyi bir oyun haline getirmeleri korkuturdu onu. Kınayan bakışlarla bakarak kalkar ve ertesi gün işlerinin çok olduğunu bahane edip sekiz buçukta kaçardı.

Ne güzel eğlenmişlerdi oysa. Zenginleştğini duyuyordu Mira; enerjisinin arttığını. İçindeki bir şeyler özgürlüğe kavuştukça dinleniyordu sanki. Sanki yıllardır çektiği yorgunluk o şeylerin -ne olduklarını hiç bilmi-

yordu- baskı altında, kilit altında tutulmasından ileri gelmişti. Nedense, bu arkadaşlarla dürüst olabiliyordu insan. Aklına gelen tek kelime buydu.

Val'le Chris'i düşündü. Boyuna atışıyorlardı ama bunun gerisindeki yakınlık ve güven seziliyordu. İmrenilecek bir ilişki. O kendi çocuklarını, bedeninden çıkan, bir zamanlar delicesine sevdiği çocukları hemen hemen hiç tanımiyordu artık. İlk adımlarını attıklarında, okuldan eve gelip bir kitabın ilk sayfasını okuyabildiklerini gösterdiklerinde, ona temiz çocuk bakışlarıyla bakarak okulda geçen herhangi bir olayı anlattıklarında yüreğinin nasıl bir sevgiyle dolduğunu hatırlıyordu. Yüzünü çocuklarının yataklarına gömerek onların kokularını içine çektiğini anımsadı.

Ya şimdi? Her hafta kısa bir mektup yazıyordu oğlanlara. Havadan, okuduğu kitaplardan, gittiği yerlerden söz ediyordu. Onlar da okul açıldıktan birkaç gün sonra kısa birer mektup yollamışlar sonra sessizliğe gömülmüşlerdi. Annelerinden ayrı olmaktan ötürü üzüntü çekmiyorlardı herhalde. Norm evden gittikten sonra çok kötü davranmıştı çocuklara. O aylarda kafası öyle karıştı ki! Norm'un bir parçası oldukları, babalarına benzedikleri için kızmıştı çocuklarına. Başarısızlığından ötürü suçluluk duyduğu -o daha iyi bir insan olsaydı evlilikleri yıkılmazdı- için onlara kötü davranmıştı. Norm gidince durumunu daha iyi anlamıştı çünkü. Neydi o? Eve ve iki çocuğa hizmet eden köle. Bari değerini bilseler! Bunları duymuştu yüreğinde. Onun için de çocuklarından uzaklaşmıştı; bedeniyle değilse bile ruhuy-la. Şimdi bedeniyle de uzaklaşmıştı.

Büyük bir üzüntü duydu ansızın. Geri dönmenin, olanları oğlanların belleklerinden silmenin, özür dilemenin yolu yoktu. Adalet yoktu; onu hatırladı. Adalet yoktu ama sevgi hâlâ varolabilirdi belki.

Şükran Günü tatilinde çocukları yanına çağıracaktı mutlaka.

12

1968 yılının güz aylarında Normie on altı yaşındaydı, Clark da on beş. Aile dağılmadan dışa-dönük çocuk-

lardı ama boşanmadan sonra onlara da bir şeyler olmuştu. İkisi de geç gelişen çocuklardı; suratlarında sakal bıyıktan iz yoktu henüz. Normie'nin sesi yeni değişiyordu. Özel okula gitmek biraz sarsmıştı ikisini de. Bu değişikliğe Normie'nin gösterdiği tepki kendini eğlenceye vermek oldu; bundan ötürü de not ortalaması epey düştü. Oysa Clark içine kapanarak tepki göstermişti değişikliğe. Saatlarca televizyonun karşısında oturuyordu. Onun da not ortalaması epey düşmüştü. Mira telefon edip babalarıyla konuştuğunu, Şükran Gün'ünü birlikte geçireceklerini bildirince ikisi de aynı soruyu sordular :

«Televizyonun var mı?»

«Hayır!» Hakarete uğradığını sezmişti Mira.

Oğlanlar iki küçük çanta ve kutuya yerleştirilmiş portatif bir televizyonla geldiler.

Valerie Şükran Günü için gerçek bir şölen tasarlamıştı. On dört kişiyi yemeğe çağırmıştı. Ancak Val'in oğlanlarda nasıl bir izlenim bırakacağına emin olamayan Mira çocuklarını çoktandır görmediğini, onlarla başbaşa kalmak istediğini bildirerek özür diledi. Gerçekten de bazı tasarıları vardı. Konuşacaktı çocuklarıyla; havadan sudan değil, dürüstçe, içtenlikle konuşacaktı. Bir zamanlar on gelip bir şeyler anlatmak istediklerini, çocuklarını susturmak, başından savmak için yaptıklarını hatırladıkça yüreği burkuluyordu.

Çarşamba günü geç bir saatte geldiler. Onun için de uykulu gözlerle televizyonun karşısında oturup erkenden yatmalarına ses çıkarmadı. Perşembe günü Mira Şükran Günü yemeklerini hazırlamakla uğraştı, oğlanlar da televizyonda maç seyrettiler. Ancak televizyonun yemek boyunca açık kalmasını istedikleri zaman Mira karşı çıktı. Tiz seslerle bağırarak maçın sona ermediğini bildirdiler ikisi de.

«Babam yemekte televizyon seyretmemize izin veriyor!» diye eklediler. Yanlış bir taktikti bu.

«Öyle mi? Çok güzel! Ben vermiyorum işte!»

Yemekte asık yüzle, sessizce oturdular, Mira'nın bir-biri ardına sorduğu sorulara ikişer üçer kelimeyle karşılık verdiler. Yemek sona erer ermez gözlerini ona diktiler.

«Masadan kalkabilir miyiz, efendim?»

Mira içini çekti. Umut yok. «Peki kalkın. Yalnız sonra bulaşıkları kurulamanızı istiyorum.»

Yerlerinden fırlayarak Mira'nın tatil süresince onlara bıraktığı yatak odasına geçtiler, yatağa uzanıp televizyon seyrettiler. Onlar uyuduktan sonra bulaşıkların hala bulaşık sepetinin içinde durduğunu gördü Mira.

Cuma günü çocuklarını Özgürlük Yolu'na götürdü. Oğlanlar ayaklarını sürüyerek yürüyor, anneleri şu ya da bu yapının önemini açıklarken boş boş bakıyorlardı. Mira eski mezarlıkta gömülü olan kişilerden heyecanla söz etmeye başlayınca, bu kadın deli dercesine baktılar birbirlerine. Ancak North Side'da aldıkları İtalyan dondurması çok hoşlarına gitti. Eve dönünce televizyonun başına çöktüler.

Cumartesi günü oğlanları Harvard'a götürdü Mira. Üniversitenin kooperatifini beğendiler, birkaç plak aldılar. Öğle yemeğinde anneleri onları bir Fransız lokantasında doyurmak istedi. İkisi de peynirli hamburger ısmarlamak istediler; ikişer tane.

Mira, «**Quiche** yiyeceksiniz!» diye tısladı. «Onun için geldik buraya. **Quiche** ve yeşil salata yiyeceğiz, şarap içeceğiz.»

Yemeğin çoğu tabaklarında kaldı, şarabın tadına bakıp bardakları uzağa ittiler. Coca-Cola istiyorlardı. Salatanın -zeytinyağ, sirke ve tarhun otuyla yapılmış olan- sosunu beğenmediler.

Mira da çocuklarını yadırgamıştı. Yakışıklı oğlanlardı. Bütün yaz tenis oynadıkları için tenleri hâlâ güneş yanığıydı, saçları kısacık kesilmişti. Lacivert ceket ve gri kaşe pantolonlarla gelmişlerdi Cambridge'e. Mira kımsenin üstünde böyle bir kılık görmemişti aylardır. Batılılar kefiyeli Araplara nasıl bakarlarsa o da çocuklarına öyle bakıyordu. Konuşurlarken 'efendim'siz konuşmuyorlardı. Norm oğlanların böyle konuşmalarını öteden beri isterdi ama anneleri o konuda baskı yapmamıştı. Şimdi gittikleri okul da Norm'un görüşündeydi demek. Temiz pak, terbiyeli ve... kişilikten yoksun iki oğlan.

Cumartesi akşamı öfkesi tepesine çıkmıştı. Bir kafeteryadan birkaç tane peynirli hamburger ve bir kese-

kağıdı dolusu patates kızartması aldı, iki şişe Coca-Cola'yı kolunun altına kışkırdı. O gece istekle atıştırdılar oğlanlar. Geldiğimizden beri yediğimiz en güzel yemek bu, diyorlardı.

«Kalkabilir miyiz, efendim?»

Mira, «Alah kahretsin!» diye bağırdı. «Bana 'efendim' demeyi bırakır mısınız lütfen!» Çocuklar dehşet dolu bakışlarla baktılar. Mira buruk bir alayla ekledi. «Başka ne isterseniz diyebilirsiniz.» Gülmediler. Şaşkın şaşkın baktılar.

«Dinleyin,» diye yalvardı Mira. «Sizi pek sık görmüyorum, konuşmak istiyorum sizinle. Nasıl olduğunuzu, okulunuzu sevip sevmediğinizi... her şeyi öğrenmek istiyorum. Anlıyor musunuz?» Sesi titriyordu.

Normie, «Evet, e... anne,» dedi çabucak. «Anlıyoruz ama daha önce de söyledik ya. İyiyiz biz.»

Mira iki gün önce sorduğu soruları sıraladı bir kez daha. Yine aynı yanıtlar : «İyidir,» «farketmez». «tabii.»

«Başka şeyler konuşalım öyleyse. Babanızdan boşanmış olmam nasıl bir duygu veriyor size?»

Oğlanlar birbirlerine baktılar, Normie, «Farketmez,» diye mırıldandı.

«Bir tuhafılık duyuyor musunuz kendinizde? Öbür çocuklardan farklı olduğunuzu falan.»

«Yoo,» dedi Clark. «Herkesin annesiyle babası boşanmış.»

«Babanızın yeni karısını sevdiniz mi?»

«İyidir.»

«Tabii.»

«Cambridge'i beğendiniz mi? Evimi nasıl buldunuz?»

«Cambridge çok güzel. Senin evin de... apartman katı olarak iyidir herhalde.»

«Ama bir televizyon almalısın.»

«Babanıza gittiğiniz zaman daha çok eğleniyorsunuz herhalde.»

Clark omuz silkti. «Orada top oynayabiliyoruz.»

Normie, «Yemekte televizyon seyretmemize de izin veriyor,» diye hatırlattı.

«Onunla konuşuyor musunuz?» Önce birbirlerine baktılar, sonra da annelerine. Sessizlik. Clark bir süre düşündükten sonra karşılık verdi. «Hiç evde durmuyor ki.»

«Peki benim doktora yapmama ne diyorsunuz? Siz●
tuhaf geliyor mu bu?»

İkisi birden, «Yoo,» diye mırıldandılar isteksizce.

«Amma konuşkan çocuklarsınız ha!» Mira yerinden kalkıp banyoya girdi ve ağladı. Kendine acıdığı için ağlıyorsun, diye düşündü, acele etme, her şey bir anda değişmez. Hıçkırıklarını bastırmaya çalıştı, yüzünü yıkayıp yeniden boyadı ve mutfığa döndü. Onun yokluğundan yararlanan oğlanlar televizyonu mutfığa taşımışlardı. Annelerine karşı saygılı olduklarından -terbiyeli çocuklardı ve henüz masadan kalkmalarına izin verilmemişti- canavarı almışlardı yanlarına. Mira'yla göz göze gelince sesi kısıldı. Mira yine konuşmaya başladı.

«Şimdi bakın, babanızla benim aramda olanlar sizi etkilemiştir mutlaka. Neler duyduğunuzu bilmek istiyorum. Sizi sorguya çekmek için sormuyorum. Gerçekten bilmek istiyorum.»

Oğlanlar boş boş bakıyorlardı ona. Normie kardeşinin omzuna bir yumruk indirdi ansızın, «Pası gördün mü!»

Mira yerinden fırlayarak televizyonu kapadı. «KONUŞUYORUM sizinle! Sizinle konuşmaya çalışıyorum!» İkisi de başlarını önlerine eğdiler. Mira öfkem onları utandırdı diye düşündü. Üç yıl önce yaptığım gibi kendimi kaybedeceğimden korkuyorlar. Gözleri yaşarmıştı yine. Çocuklarını karşısına aldı. «Pekalâ, siz benimle konuşmazsanız ben sizinle konuşurum. Ben nasıl olduğumu anlatayım size.» Onu büyük bir dikkatle gözleyerek sessizce oturuyorlardı. «Ben berbat bir durumdayım!» Oğlanlar göz göze geldilerse de başlarını hiç oynatmamışlardı. «Nefret ediyorum buradan. Gençlerden nefret ediyorum. Hepsi şımarık piçler, kimse kimseye ilgi göstermiyor. Bir iki dost bulmasaydım aklımı kaçırdım! Ve bu allahın belası okul kadın düşmanı; kadınları hor görüyor. Özellikle ben yaşıta olanları. Eteklikli yaratıkların işgaline uğrayan bir manastır sanki burası! Yöneticilerin tek umudu da bu eteklikli yaratıkların yalancı-erkek çıkması! O zaman bir terslik çıkarmazlar belki. Duygu düşünce kadar, beden kafa kadar önemlidir diye tutturmazlar...»

Çocukların bakışları donuklaşmıştı ama önemli bir

şeyler olduğunu sezmişçesine bakıyorlardı annelerine. Söylediklerini anlamasalar bile.

«Babanız bana ne çektirdiyse buradakiler de aynını çektiriyorlar. Bir hiç olduğumu, görünmez olduğumu, öyle değilsem bile öyle olmam gerektiğini duyuruyorlar. Daha da kötüsü, yalnızım. Çok yalnızım...» Ağlamaya başlamıştı yine. «Üç aydır buradayım, tek bir erkek beni bir kahve içmeye bile götürmedi desem inanır mısınız? Bir teki bile!» Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Duygularının bu kadar güçlü olduğunu kendisi de bilmediğinden biraz da şaşırmıştı. Böylesine mutsuz olduğunu, konyağa ve karanlığa gömdüğü duyguların bunlar olduğunu ilk kez anlıyordu. Çocuklarına bakmıyordu artık. Ellerini yüzüne kapamış, onlara sırt çevirmişti. Umutsuzluk içinde geçen bir yıl boyunca neler düşündüğünü anımsadı. O zaman da, bu çocuklar şuracıktalar, ikisi de benim bir parçam ama benden kopmuşlar demişti kendi kendine. Annelerinin kim olduğunu bilmiyor ve -hizmetleri görüldüğü sürece- öğrenmeye gerek duymuyorlardı. Onun çocukları olmaları üreme sürecinde bir raslantıydı yalnızca. Şimdi de aynı duygulara kapılmıştı. Yalnızdı, yapıyaldı.

Derken yanında katı ve sıcak bir şeyin durduğunu farkettil. Başını kaldırıp baktı. Clark duruyordu yanında. Beceriksiz bir hareketle kolunu annesinin omzuna doladı. Mira başını oğlunun göğsüne dayayınca oğlan da onun sırtını okşamaya başladı. Çekingendi, avutucu rolünün acemisiydi. «Ağlama, anne,» dedi ve sesinde gözyaşı vardı.

13

Kar, Şükran Günü'nden bir gün önce başlamıştı ve bahara kadar kalkmazdı. Bütün kış karla kaplı olurdu Cambridge. Kaldırım kıyılarında hiç yıkılmayan kar duvarları yükselirdi. Karda yürürken edebiyattaki kar sembolizmini düşündüm. Açıklamaları o güne kadar pek inandırıcı bulmamıştım ama, o yıl, doğa gerçekten insanın yaptıklarını temizlemeye, kanlı toprakları örtüp nadasa bırakmaya çalışıyordu sanki.

Hiç bir yıl öbürlerinden kötü değildir belki; belki

her on iki aylık süre içinde aynı sayıda insanın eti kesilip biçiliyor toprak her yıl aynı ölçüde kan emiyordur. Şiddet konusunda istatistik çıkarmak güçtür. Neleri sayabiliriz cinayet adı altında? Devletlerin ya da şirketlerin politikasından ötürü açlıktan ölen insanlar cinayete kurban gitmişlerdir diyebilir miyiz? Doğa da her yıl belli sayıda insanın canına kıyıyor tabii. Doğaya egemen olma kavramının doğuşu buna dayanır. O zamanlar herkese pek güzel gelmişti bu fikir. Tedavinin hastalıktan kötü olacağını kimse düşünmez. Evet, bir canlının bedenini işgal eden mikroplar da cinayet işlemiş sayılabilirler. Her ölüm olayında şiddet vardır belki de. Görüyorsunuz ki benim gibi düşünmeye başlarsanız işin içinden çıkılmıyor.

Yine de 1968 başka yıllardan kötüydü sanki. Kendimi, ülkenin bir ucundan öbürüne uzanan, King'i, Kennedy'yi ve My Lai'da bir hendegin içindeki bazı adsız kişileri öldüren kurşunlarla sarsılan, seyiren, kasılan bir cesedin tek bir hücresi gibi görüyordum. Hem katil olduğum için (onlar da bizim aramızdan çıkmamışlar, bizim öğrendiklerimizi öğrenmemişler miydi?) acı çekiyordum, hem de kurban olduğum için. İnsan, hem öldürülen-kafaya, göğse ya da karna saplanan kızgın metal parçasının hareketiyle çığlıklanan gövde, duyarlılığı olan her organa yayılan o kavurucu sıcaklık, o acı, o yanma, ağır-çekimle dönerek yuvarlanan beden, küçücük, kızgın bir metal parçasının çizdiği çizgiyle yokoluşu her şeyin; hem de öldüren -tetiğe basan sinirli, titrek delikanlı parmağı, hainin yumuşak, terli koltukaltları, kiralık katilin beyinsiz gözleri, dünyayı Yahudilerden, komünistlerden ya da Albigen'lerden temizleyecek olan kurtarıcının gergin sırtı- oluyor her zaman. O 1968 yılı kıtanın bir ucundan öbürüne ulaşan, bir yılı öbürüne ulayan bir ağır-çekim cinayet, bitimsiz bir düşüşü yakalayan bir fotoğraftı.

Ama hepimiz öleceğiz ve her ölümdede şiddet, dirimin devriliş altilmesi var. Öyleyse o yıl neden böylesine korkunç görünüyordu? King, Kennedy ya da bir köyün adsız kişileri, Biafra'daki açlardan yahut Detroit cinayet masasının listesinde yer alan kişilerden daha mı önemliydi? Bir zeka oyunu oynuyorum belki de. Bir iki

yılı özel dehşet yılları olarak gösterdikten sonra bu yılların aynı zamanda çok da önemli olduklarını söyleyerek dehşeti bağışlatabilirim. İnsanlar çektikleri acılara şükretmeyi severler; kazaların ucuz atlatılmış, ölümün yeni bir hayata geçiş olduğunu savunurlar. Kötü bir buluş da değil hani. Nasıl olsa acı çekeceksek, şükran duyguları içinde çekelim bari. Ancak bazan bana öyle gelir ki acı çekmeyi bekliyor olmasak, belki bu kadar çekmedik.

Kafam ne yapıyorsa yapıyor; ona engel olamam. Ancak o yılın ve ondan sonraki yılların şiddet eylemlerini simgesel bulduğum doğrudur. Simgesel derken alışlagelmiş anlamda söylemiyorum. Beni korkutan, her türlü eylemin yalnızca simgesel ve yalnızca ölümün gerçek olması olasılığı. Hani Jül Sezar'ı öldürdükleri tiyatro hançeri var ya... İşte o oyuncak hançerin insan etine değer değmez gerçek bir hançer haline gelmesi olasılığı. Midas destanının -ki zamanımızın gerçek destanıdır aslında- grotesk bir çeşitlemesi.

Ölümü dirime çevirmek ya da ona bir anlam katmak için kimileri boğa güreşlerini, kimileri Katolik kilişesinin ayinlerini, kimiler sanatı araç edinirler. Benim korkum, hayatın her şeyi ölüme çeviren bir tören olması olasılığı. Halk, kitle iletişim araçlarını eleştiriyor; olaylara değişik anlamlar kattıkları ya da olayı çarpıttıkları için. Olayların bir çoğu kitle iletişim araçları için düzenlenir zaten: Oturma grevleri, yürüyüşler, kendilerini bir yerlere zincirleyen kişiler. Bunu onaylıyorum ben. İstekle yapılan uzun bir yürüyüş en kısa kuşatmadan, simgesel bir protesto gerçek bir bombadan daha iyidir. Ayrıca, şöyle bir düşünürseniz, kitle iletişim araçlarının dikkatini çekmek için düzenlenen olayların öteden beri var olduğunu görürsünüz. Eski çağlardaki törenlerin görkemi, o trampetler, devlet ve din adamlarının kuşandıkları kadifelerle ermin kürkleri, takındıkları kuyumlar, öpülmeyi bekleyen yüzük, karşısındakinin diz çöküp haç çıkarmasını bekleyen asa... Bunların hepsi, bugün halkla ilişkiler ya da reklam diye düşündüğümüz şeylerdir. Aradaki fark, o çağlarda dikkatin güçlü kişilere yöneltilmesine karşılık, bu gün yakınma konusu edilen olaylarda gücü olmayan kişilerin dikkat merkezi

haline gelmeleri. Sanırım sorun bu. Halkla ilişkiler kavramını en iyi anlayan kişilerden biri Papa Greguar'ın elini öpmek için karlı bir yolda çıplak ayakla kilometrelerce yol yürüyen Roma İmparatorudur.

Peki ama simgecilik nerede biter, gerçek nerede başlar? King'i öldüren FBI mıydı, kendilerine bir kurban arayan zenci militanlar mıydı, yoksa şeytanın varlığına inanan zavallı bir budala mıydı? Bunların hangisine inanıyorsanız simgecilik ona göre değişir ama gerçek değişmez. Bobby Kennedy İsrail'den yanaydı, My Lai köyünden bazı kişiler kuzeyli askerlere yardım etmiş olabilirler. Bu gerçekler ya da olasılıklar olanlarla yakından ilintili değildir. İki olayda da, öldürülen bir imgeydi ama ölen gerçektir. Ve o yılların bütün eylemleri, bütün şiddet hareketleri böyleydi: Berkeley'den Chicago'ya, yüzlerine tükürülen, yuhalanan uzun saçlı, şakallı, esrarıcı gençler; California'dan Chicago'ya, Alabama'dan Attica'ya, taşlanan, vurulan tembel zenciler; makineli tüfeklerle, napalm gazıyla öldürülen bütün o çekik gözlü komünist domuzlar, bizler sizin söylediğiniz gibi değiliz, ama bizi öyle yapmak için öldürmek zorundaysanız biz de öyle oluruz diyorlardı, eğer anlatabildimse iyidir. Oysa Nixon, Madison Avenue'daki reklâmcılık uzmanlarından birine gitti ve kendine yeni bir görüntü satın aldı. Öbürleri de durumu kitle iletişim araçlarını ilgilendiren bir olay olarak görebilselerdi hâlâ sağ olurlardı belki.

Hepimizin koskocaman bir halka yaparak cırlıçıplak, tir tir titreyerek oturduğunu, gök kararıp da yıldızlar çıkınca yukarı baktığımızı görüyorum. Biri, bir hikaye anlatmaya, yıldızlarda belli biçimler gördüğünü söylemeye başlıyor. Derken bir başkası fırtınanın gözünden, kaplanın gözünden söz ediyor. Masallar ve imgeler gerçek oluyor, masalın tek bir kelimesini değiştirmek-tense birbirimizi öldürmeyi yeğliyoruz. Gelgelelim günün birinde, biri, kuzeyde yeni bir yıldız görüyor ya da gördüğünü söylüyor. Eski biçimi değiştiren bir yıldız. Muthiş bir şeydir bu! Korkunç bir yıkıcılık! Herkes öfkeye kapılarak homurdanmaya başlıyor, yeni yıldızı gören kadının üstüne saldırıp onu taşlarla, sopalarla öldürüyorlar. Homurdanarak yerlerine oturuyorlar yine. Sigara içme alışkanlığını ediniyorlar. O kadının yanılması

paylaştıkları sanılmasın diye kuzeye bakmıyorlar. Ne var ki bazıları da gerçek müminlerdir. Dosdoğru kuzeye baksalar bile yıldızı gören kadının gösterdiği noktada en ufak bir pırıltı göremezler. Sezgili kişiler kafa kafaya vererek fısıldaşmaya başlıyorlar. Çünkü biliyorlar ki yeni yıldızın varlığı kabul edilirse bütün masalların değiştirilmesi gerekecektir. O yıldızın -güya- bulunduğu noktayı gözleyen var mı diye çevrelerine bakıyorlar sin-sice. Kuzeye baktıkları sanılan birkaç kişi yakalanıyor; hayır, öyle değildi, bakmıyorduk demelerine kulak asmıyor kimse. Onlar da öldürülüyorlar. Bu işin kökünden temizlenmesi gerekir çünkü. Gel gör ki büyükler gözlerini açık tutmak zorundadırlar hep. Hep çevrelerine bakınırlar. Onlar böyle yaptıkça öbürleri de işin içinde bir iş var diye düşünmeye başlarlar. Zamanla, kuzeye bakanların sayısı çoğalır ve zamanla herkes yeni yıldızı görür ya da gördüğünü sanır, görmeyenler bile gördüklerini söylerler.

Ve yeryüzü yaralandığını hisseder. Doğa oturduğu yerde, tüm Yapıtları'nın arasından içini çeker. Her şey bitmiştir. Bütün masalların değiştirilmesi gerekmektedir. Yer yuvarlağı korkuyla ürperir. İnsanlar derin derin göğüs geçirerek herkesin eski masallara inandığı o altın çağ ne güzeldi diye mırıldanırlar. Oysa aslında, masalardan başka hiç bir şey değişmemiştir.

Bizi aslanlardan, öküzlerden ya da kayalardaki şeytan minarelerinden ayırdeden tek şey bu masallar belki. İnsanın temel davranışlarından biri yalan söylemek ya da uydurmaktır. Sözelimi, dünyanın bu köşesinde, acı çekmeden yaşanabileceği masalı uydurulmuştur. Belli başlı masallarımızdan biridir bu. Şimdi, ruhlardaki ve burunlardaki çarpıklıkları düzeltiyor, saçlardaki akları yok ediyor, ağızlardaki boşluklara diş yerleştiriyor, iç organları yeniliyorlar. Açlığı ve cehaleti de ortadan kaldıracaklarmış. Öyle diyorlar. Çekirdeksiz şeftali yetiştirmeye çalışıyorlar, dikensiz gül.

Dikensiz gül var mıdır? Kafam karıştı. Kafam karıştı çünkü bir yandan dikensiz bir gülün pek güzel bir şey olabileceğini düşünürken, öte yandan, avuçlarım kana bulandığı halde, gülün dikenine sarılıyorum püritanca. Ancak açlığın ve cehaletin ortadan kaldırılması

ne iyi olurdu, diye düşünüyorum tüm benliğimle, ama korkarım bu ikincisi pek mümkün değil; birinin cehaleti, ötekinin ermişliğidir çünkü. Acı çekilecektir, çekilmelidir diye tutturmak istemiyorum. Acıları, karlar, ya da yağmur yahut rüzgarlar silip götürüyordur herhalde. Yoksa aldığı bunca yaraya, uğradığı bunca sakatlığa karşın nasıl dayanırdı dünya? Paris Kuşatması'nı unuttuk, Albigen'sleri eski hikayelerin yüzlercesini unuttuk. Sancaklar, süslü atlar, erminlerle kadifeler peri masallarında kaldı.

Şimdi, diyeceğim şu: Gerçek olan yalnızca kalıcı olansa -Shakespeare buna inanırdı diyelim- yalnız ölüm gerçektir o zaman. Gerisi hep düş, hep değişken, hep geçici. Bizlerden fazla dayansalar bile, masallarımız da. Öyleyse herhangi bir masalın -herhangi bir şeyin- uğruna ölmeye değer diye düşünmemize yol açan nedir? Ölümden başka her şey bir yalansa...

1968 yılında, fikirler uğruna ölmeye değer diyenler vardı iki tarafta da. Ancak genellikle, bunu en yüksek sesle söyleyenler ölenlerin arasında değillerdi. Bir gün, devrim sözüyle kaynaşan Lehmann Hall'da otururlarken, Mira devrimlerin sanıldığı kadar eğlenceli olmadıklarını söylemek cüretinde bulundu. Kısa bir süre önce SDS'ye (*) yazılan Brad Barnes kristal avizelerin altında oturmuş hamburgerle patates kızartması yiyordu. Coca - Cola'sını ağzına götürürken yarı yolda durdu, gözlerini Mira'ya dikerek söylendi. «Devrim yapıldığı zaman seni duvarın önüne dikmelerine engel olmaya çalışacağım yine de. İyiniyetli olduğunu biliyorum.»

14

Acılar ve isyanlar bir yana günlük hayat sürüp gidiyordu; dersler, Mira'nın görev yaparcasına katıldığı eğlenceler. Üniversite-üstü öğrenim yapan öğrencilerin toplantıları dağınıklık, kopukluk ve gürültü içinde geçirdi hep. Posterlerle süslenmiş döküntü evlerde topla-

(*) SDS : Students for a Democratic Society/Demokratik Toplum Yandaşı Öğrenciler (Birliği).

nırlardı. Odalardan birinde stereo pikaptan başka bir şey bulunmaz, hoparlörlerden Stones ve Joplin'in parçaları yükselirdi. O insanlar yemeksiz kalabilirlerdi ama müziksiz kalamazlardı. Dansedenler olurdu her zaman. Mutfaklarda şarap ve bira, fındık fıstık, cips, bazan da peynir ve kraker bulunurdu. Yatak odalarından birinin kapısı kapalı tutulurdu mutlaka. Mira oraya girenlerin rahatça -onun deyişiyle- 'fingirdeşmek' için girdiklerini sanıyordu ama içeri beşer onar girip çıktıklarına göre bu da tuhaftı. Herkes sevgilisini alıp yalnız kalabilecekleri bir yere götürebilirdi pekâlâ. Ancak birkaç ay sonra o odalardan birine çağırılınca içeride neler olduğunu anladı. Esrar içiyorlardı, ya da başka bir uyuşturucu. Çubuğu yahut sigarayı büyük bir umursamazlıkla elden ele geçiriyorlardı. Gelgelelim müzik sesi biraz yükselince, sokaktan bir polis arabasının sireni duyulunca kapıldıkları telaş, bu umursamazlığı yalanlıyordu. O zaman içlerinden biri kapıyı açarak dışarı seslenirdi : «Bu kadar bağirtmayın şunu be! Domuzları başımıza toplamak niyetinde misiniz?»

İçtikleri her neyse, her birini kendi duyularından oluşan özel bir bölmeye sokuyordu sanki. Yerde oturarak, yatakta yatarak derin derin içlerine çekiyorlardı dumanı. Gözleri dışarıdaki bir şeylere çevrilmişti ama dışarısını görmüyorlardı. Uyuşukluk içinde, alçak sesle konuşuyorlardı. Başı sonu olmayan konuşmalar. Mira, yalnızca aynı odada oldukları ve suç sayılan bir şey yaptıkları için 'bir arada' bulundukları söylenebilir diye düşündü. 'Onlar'a karşı 'Biz' durumu. Dansedışleri de böyleydi. Herkes aynı müziğe uyarak dansediyordu ama kimse birbirine değmiyor, dokunmuyordu. İki kişiyi gösterip de bu bunun eşi demek olanaksızdı. Cambridge kesin bir kopukluk ve yalnızlık ortamıydı sanki.

Mira esrar içilen odadan çıkarak dolaştı. Üç dört öğrencinin birlikte oturdukları katlar oldukça büyüktü. Konuklar bütün odalara dağılırlardı ve herkes başka bir toplantıda söylediklerini yinelerdi. Steve Hoffer'ın monologlarından birine başladığını işitti.

«Bir kuş mu? Hayır bir uçak, hayır, Süper-Soluk! Gökğürültüsünü andıran bir sesle geliyor işte! Amacı, ezilenleri kurtarmak, kötülüğü yenmek, Baba Savaş-do-

ları'nı Evrenin Kralı yapmak. Pencereden içeri uçuyor hızla... Doktor Caligari masanın üstünde yatan kımıltı-
nız bir gövdenin üstüne eğilmiş! Kimdir bu? Ah, evet, Barbarella! Süper-ağzını açıyor ve PÜFF! Odadaki her-
kes bayılmıştır. Ne yazık ki Barbarella da! Ağzını sımsıkı kapalı tutmaya özen göstererek Barbarella'yı kucak-
lıyor, güzel kadını işkence masasından kaçırıp bir şimşek parıltısıyla gökdelenlerin üstüne yükseliyor. Güzel kadın kendine gelip gözlerini açınca on beş santim uzunluğundaki kirpikleri titriyor (Hiç yanından ayırmadığı Belliball marka gözkalemiyle rimelli gözlerinin güzelliğini vurgulamaktadır) yakışıklı kurtarıcısını görünce o sı-
cak, nemli dudaklarını Süper-Soluk'un dudaklarına değ-
diriyor ve ne yazık ki yine kendinden geçiyor. Zavallı Süper-Soluk! Gücünü borçlu olduğu soluk lanetlemiştir onu! Hiç bir kadının aşkını tadamayacaktır! O sonsuza dek göklerde uçacak ve kötülüğün izini arayacaktır. Baba Savaş-dolarının krallığını kurmalıdır ki dünya tı-
kır tıkır çalışan fabrikaların uğultusuyla cınlasın, her yanda mutlu işçiler ve onlardan çok daha mutlu olan milyonerler görülsün. Ama o güne kadar, sırtındaki pe-
lerini atamaz, ölümlü insanların tattıkları zevkleri ta-
damaz. Ancak o gün geldiğinde... Paranın ve makinenin kesin egemenliği dünyanın her köşesine yayıldığında... İşte o gün, sevgili çocuklar, dişlerini Colgate dişmacu-
nuyla fırçalayıp Listerine antiseptikle gargara yapabilecektir (Unutmayın çocuklar, sizler hemen şu anda yapabilirsiniz bunları!) sonra da üstünde beyaz bir önlük-
ten başka hiç bir şey olmayan Barbarella'yla bir çift-
likte normal bir hayat yaşayarak...»

«Natura naturans,» dedi Dorothy,

«Hayır, naturata!» Tina çok emindi.

Chuck Spinelli, «Şimdi bağırmaya başlayacağım,» diye söylendi tatlı tatlı.

«Birinci neden sonuncu nedenle aynı değil mi? Metafizik olarak yani. Bildiğimiz kategorileri aşip mistik realiteye geçersen...

«Sonuca ulaştırın neden olmaz ama...»

Cümleyi Chuck bitirdi. «Buradan kaçmak için yeterli nedendir.»

Howard Perkins, onu gördüğüne gerçekten sevinmişçesine, «Merhaba, Mira!» diye seslendi. Gözünde tiki olan sıska bir gençti. Öyle uzun ve öyle zayıftı ki gövdesi ona bir yük oluyordu sanki. Dikine durdurmakta güçlük çektiği pişmiş bir spagetti tanesi gibi tutardı gövdesini; her zaman bir yere yayılır, ya da bir şeye dolanırdı.

«Yılın yarısını geride bıraktığımıza bir türlü inanamıyorum. Ömrümün en kötü yılı oldu bu.»

Mira anlayışlı anne tavrıyla bir şeyler mırıldandı.

«Sen çok şanslısın,» dedi Howard Perkins.

«Neden?»

«Bizlerden büyüksün, olgun bir insansın. Kendine güvenin var. Oysa bizler... Durumumuz korkunç canım!»

«Başaramayacağından mı korkuyorsun yoksa?»

«Elbette. Yalnız ben değil, hepimiz. Üniversiteyi bitirinceye kadar vedet yıldızdık 'hepimiz. Hep pekiyi alır, başarısızlık nedir bilmezdik. Ama bütün o süre içinde, kafamın bir yerinde, bilmediklerimin ne kadar çok olduğunu hatırlatan bir ses vardı hep. Öğretmenler bunu farketmezler. Bilmediğimiz şeyleri sormak akıllarına gelmediğinden hep pekiyi verirler bize. Gelgelelim hesaplaşma gününün pek uzak olmadığını hepimiz sezeriz. Günün birinde, Harvard'ın bizi doktora öğrencisi olarak kabul ettiği haberi gelir. Bilmediklerimizi bilmeyen öğretmenlerimiz Harvard'dakilere bizi öven mektuplar yazdıkları için başarmışsızdır bunu. O zaman, tamam der insan, Harvard'a girince yakayı ele vereceğim! Başaramayacağım. Bilgisizliğim ortaya çıkacak. Herkes öğrenecek!» Acı acı inledi.

«Aptallığını telafi etmek için mi çok çalışıyorsun?»

«Elbette.» Kadına yakaran bakışlarla bakıyordu. «Benim bilgisizliğim ne zaman ortaya çıkar dersin? Doktora sınavında mı?»

Mira güldü. «Küçükken babamın her şeyi bildiğini sanırdım. Sıkıcı bir şeydi bu. Çünkü babam eve gelir gelmez koridordaki çamurlu ayak izlerini kimin bıraktığını bilecek demekti. Biraz büyüyünce, evde otuz numara pabuç giyen tek kişi ben olduğuma göre ayak izlerini kimin bıraktığını herkesin hesaplayabileceğini anladım. Aynı zamanda, babamın pek fazla bir şey bilmediğini de

farkettim. Her şeyi annem söylüyordu ona, asıl ondan korkmak gerekti. Her şeyi bilen oydu. Derken, yirmi yedile elli altıyı çarpmak gerekirse ikisinin de benim kadar hızlı hesap yapamadıklarını gördüm ve ikisini de küçümsemeye başladım. Her şeyi bilen öğretmenimdi herhalde. Eh, o inancım da pek uzun sürmedi. Bu arada üniversiteye başlamıştım ve profesörlerin çok bilgili olduklarını sanıyordum. O da uzun sürmedi. İnsan ilk kez pekiyi alınca müthiş sevinir ama bir, bir daha derken alışırın. Profesörlerin hiç bir şey bilmediklerine karar verirsın o arada. Mayın tarlasında parmaklarının ucuna basarak, her an bir patlamayla karşılaşacağından korkarak boyuna ilerlersin. Patlama falan olmaz oysa. Yıllar geçer, hiç bir şey olmaz, hiç kimse bir şey anlamaz. Sürekli olarak ilerler, habire terfi edersin. Günün birinde uyanır bakarsın ki seni cumhurbaşkanı yapmışlar. O zaman gerçekten büyük bir korkuya kapılırsın. Kimsenin bir şey bilmediğini, senin bildiğini sandıklarını anlarsın çünkü. Ve o noktada, insanlığın sonu ne olacak diye kaygıya kapılırsın.»

Delikanlı öyle bir kahkaha attı ki odadaki herkes dönüp onlara baktı. Ardından yine yüzü asıldı.

«Bazan, burada ne işim var diye düşünüyorum.»

Hey Tanrım, yine mi! «Başka ne yapabilirsin ki?»

«Gidip birtakım köpekleri öldürebilirim.»

«Evet.»

«O daha yararlı bir iş olur belki.»

«Öyle işlerden hoşlanıyorsan.»

«Barış Gönüllüleri'ne katılırim belki.»

«Balık kafası ve pirinçle karın doyurmayı seviyorsan.»

«Ben yabancı pirinç, fasulye ve yoğurttan başka bir şey yemem. Buradan gitmeliyim ben. Herkes yaşayan bir ölü. Herkes birbiriyle boy ölçüşmeye, Hooten'ın gözüne girmeye çalışıyor, Adamı yeterince etkileyebilirsem Harvard'da -ya da Yale'de, ya da Princeton'da- bir öğretmenlik bulmama yardım eder diye düşünüyor. Gerçek insan yok burada.»

«Belki de gerçek denen şey senin sözünü ettiğin şeyler.»

«Hayır. Gerçek insan sensin. Sen düşündüğünü açık açık söylüyorsun.»

Söylemiyorum, dedi Mira kendi kendine. Yoksa beni çok sıktığını söyledim.

«Gidip biraz daha şarap alayım.» Delikanlıdan uzaklaşırken, insan böyle alkolik olur, diye düşündü; eğlen- ce sıkıcı olmaya başlayınca içkiye yönelmekle.

Uzun kızıl saçlı bir kız masada durmuş bardağına şarap dolduruyordu. Şişeyi kaldırmayı ancak bardak taştıktan sonra akıl etti.

«Hay allah!» Mira'ya bakarak sinirli bir kahkaha attı. «Neden içiyorum bilmem! Zaten dut olmuştum.»

«Bardak doldurmayı seviyorsan al sana başka bir bardak.»

Kyla güldü. «Artık hiç görüşmüyoruz, Mira.» Şara- bın pek azını dökerek doldurmuştu bardağı. Mira, kızın ellerinin titrediğini gördü.

«Görüşmüyoruz ya. Ben eskisi kadar sık gitmiyorum Lehmann Hall'a.»

«Ben hiç gitmiyorum. Tanrım, nefret ediyorum bu okuldan.» Başını çevirince bakışlarının endişeli oldu- ğunu gördü Mira.

«Öyle mi?» Kıza bir sigara uzattı.

Kyla sigarayı elinde evirip çevirdi. «Sen eşi bulun- maz bir kadınsın. Öyle sakınsın ki. Hiç bir şey senin için önemli değil sanki. Hiç bir şeyi umursamıyorsun.»

Mira şaşırmişti. «Az önce biri daha buna benzer bir şey söyledi. Tuhaf doğrusu. Başkalarının üstünde bır- aktığımız izlenim yani.»

«Göründüğün gibi sakın değil misin peki?»

«Sakinim belki. Sinirli değilim. Ama burada oldu- ğum için pek mutlu da değilim.»

«Pek mutlu değilmiş! Burada kim mutlu olabilir ki! Yine de, sen perspektif denen şeyi kaybetmiyorsun. Ne- yin önemli, neyin önemsiz olduğunu biliyorsun.»

«Ben mi?» Kyla'nın gözlerinin içine bakıyordu.

«Evet, sen! Bizler korku içinde koşuşturan ahmak- larız. Bütün geleceğimiz, bütün hayatımız buna bağlı sanki!»

«Yanılmıyorsam, kendimi değerlendirirken kullandığım tek ölçüt buradaki başarımlarım demek istiyorsun. Öyle mi?»

«Harika!» Kyla sigarasını uzatmış ateş bekliyordu.

«İşvet, öyle.» Sigarası yakılınca sinirli bir havayla dumunu içine çekti. «Başarı kazanmak da yeterli değil. Üstün başarı olmalı. Hepimiz bunu istiyor, bunu bekliyoruz. Hastayız biz.»

«Ben sağlığını ufuklarımdan çok dar olmasına borçluyum öyleyse. Harvard'da ya da Yale'de öğretmenlik yapmayı ben de isterim ama öyle bir işi kırk yaşında bir kadına vereceklerini ummuyorum. Onun için de o konuyu hiç düşünmüyorum. Geleceği düşünmüyorum zaten.»

«Bizimki bir it dalaşı, bir sidik yarışı.» Kyla gözlerini şarap şişesine dikmiş sigarasını tütürüyordu sinirli sinirli. «Yaptıklarımızla ilgilenen biri olsa bari! Benim kocam nefis bir insandır ama benim başarılı olup olmadığım umurunda değil. Hayır umurunda değil demeyeyim de... Bana yardımcı olmak aklından geçmiyor diyeyim. Ondan yardım istesem yanlış bir şey mi olur sence?» Nemli gözlerle bakıyordu Mira'ya. «Ben ona yardımcı olmaya çalışıyorum. Gerçekten! Sıkıntılı olduğu zaman derdini dinliyorum, ona güven vermeye çalışıyorum. Çok seviyorum onu, gerçekten çok seviyorum.»

Mira çevresine bakınarak, «Kocanla tanıştığımı sanmıyorum,» dedi.

«Burada değil. Fizikçidir; tezini bitirmeye uğraşıyor. Hemen her akşam laboratuarda. Ondan bir şey istemeye hakkım var mı dersin? İşinin başından aşkın olduğunu biliyorum.»

Mira, «Elbette,» dediğini farkettil. «Elbette hakkın var.»

Kyla gözlerini ondan ayırmıyordu.

Mira dudaklarını kısarak, «En doğrusu istemektir,» dedi. «Hiç bir şey istemezsen hiç bir şey alamazsın. Belki istemekle de alamayacaksın ama denemiş olursun hiç değilse.»

«Sağol, Mira, çok teşekkür ederim.» Kyla Mira'ya sarılmış, bu arada şarabının birazını kadının bluzuna dökmüştü. Mira hem duygulanmış, hem utanmıştı.

«Neden? Ne yaptım ki?»

«Bana ne yapmam gerektiğini söyledin!»

Mira, «Sen kendin söyledin,» diye düzeltti.

«Belki ama karar vermeme yardım ettin. Bir gün sana gelebilir miyim?»

«Elbette.» Şaşırmıştı Mira.

Biri gelip Kyla'nın omzuna dokundu. Pek az konuşan, esmer bir genç; adı Martin Bell'di.

«Dansedelim mi?»

Kyla bardağını masaya bıraktı. «Edelim tabii.» Mिरaya dönerek, «Unutma,» dedi. «Bir gün sana geleceğim.»

«Beklerim.»

Mira yine dolaşmaya başladı. Ona hiç bakmadan konuşmalarını sürdüren birkaç grubun yanında dikildi, ona bakan, onu da Harvard'ın korkunçluğu konusunda konuşmaya çağıran bir iki gruba sokuldu, sonra da palatosunu almaya gitti. Howard Perkins, çok renkli bir çingene etekliği giyen, sıra sıra boncuklarıyla oynayan güzel bir kızla konuşuyordu antrede. Mira'nın koluna dokununca çingene etekli kız hemen uzaklaştı.

«Gidiyor musun, Mira? Dinle... Bir gün gelip seninle konuşabilir miyim? Ya da bir gece? Sakıncası var mı?»

«Yoo, gelirsin elbette.»

Mira evden çıkarken başını iki yana sallıyordu. Cambridge'in Yaşlı Bilge Kadın'ı olmuştu sanki ansızın; oysa hiç, ama hiç bir şey bilmiyordu.

15

Howard Perkins ertesi gün öğleden sonra kapıya dayandı. Kamburunu çıkararak, sürünerek girdi ve gövdesini bir iskemleye astı.

«Çok sıkkınım,» dedi. «Konuşabileceğim birini arıyorum. Kızmazsın umarım.»

Mira bir şeyler mırıldandı ve kahve yapmayı önerdi.

«Hiç içmem. Kahve zehirdir. Çayın varsa içerim bak. İyi bir çayın varsa. Amerika'da çay diye satılan ot torbalarıyla yapacaksan istemem.»

«Kusura bakma, yalnız o var.»

«Öyleyse hiç bir şey istemem.» Bir bacağına kaldırıp yeni bir yere yerleştirdi. Mira sigarasını yakarak deli-

kanlının karşısına oturmuştu. «Artık dayanamayacağım,» dedi Howard. «Bu okul, bu kağıt dünyası... Bir bakıma, askere alsınlar istiyorum. Savaşa yollarlarsa kimseyi öldürmem gerçi... Onu baştan belirtirim. Ama hiç değilse bu kozadan çıkmış olurum.»

«Kağıtla yargılanmaktansa ateşle yargılanırım daha iyi diyorsun yani.»

«Hiç bir şey şimdiki durumumdan kötü olamayacağına göre...»

«Montaj kayışının başında çalışmak zorunda olsan ne diyeceksin? Ya da bir gişede oturup bilet kesmek? Tırpanla ekin biçmek.»

«Hiç değilse gerçek bir dünyada yaşarım o zaman.»

Mira, bu oğlan bu gövdeyle 'gerçek dünyada' ne yapar diye merak etti. Üniversite-üstü öğrenim yapan erkeklerin çoğu ona benziyordu. Gövdeleri yoktu sanki; o bedeninin içinde yaşamıyor da dışarıda bir yerde, havada asılı duruyorlardı. İnsan içine çıkarken giymek zorunda oldukları bir giyecek gibiydi bedenleri. Geceleri, karanlık dairelere dönünce bedenlerini üstlerinden atıyorlardı belki. Et ve kemik, Mira'nın resmi toplantılara giderken giydiği beyaz eldivenler gibi toplumsal bir gereksinimdi. Yalnız kaldıklarında neye benziyorlardı acaba? Küçük evlerinde oradan oraya dolaşan, akşam yemeği olan çorbaya uzanan, divana uzanıp kitap okuyan ektoplazma oluyorlardı herhalde; gövdenin gevşekliğiyle esnekliğini azaltan eklemler; duvarlardan, pencerelerden geçmelerini engelleyen madde yok oluyordu o zaman.

Howard, Romantik Şairler Semineri'nden söz ediyordu. 'Kaz kafalı küçük orospu' diye adlandırdığı Kyla'yı ağır sözlerle eleştirdi.

Mira büyük bir sezgiyle sordu: «Son zamanlarda herhangi bir inceleme yapmış mıydı Kyla?»

«Yapmaz olur mu? Tam ona göre bir iş! Romantik şairlerin tiyatro oyunlarını konu alan bir inceleme hazırlamış. Düşünebiliyor musun? Canına yandığının, heriflerin tiyatro oyunu yazdıklarını bile bilmiyordum. Morrison bayıldı tabii. Kyla çoktan unutulmuş olan ve unutulmayı hakeden yüzlerce ayrıntıyı gün ışığına çıkarmış çalışmasında.»

«Kyla çok akıllıdır.»

«Öyle zirvalara akli eriyor. Bunları öğrenmek için mi geldik buraya? Dünya temellerinden sarsılıyor, bizse Plato'nun yazılarını inceleyen Chalcidius'u inceleyen Hugh St. Victor'ı inceliyoruz.» Kollarını iki yana açmış öfkeyle anlatıyordu.

Mira güldü.

«Olacakları gözümün önüne getirebiliyorum! Bombalar patlayacak, gök aydınlanacak, Kyla Forrester'le Richard Bernstein tartışmaya başlayacaklar : Şu bulutun biçimini önceden bilip kehanette bulunan sarsak St. Stanislaus muydu, yoksa Pynne Head'li Pynne miydi? Morrison, Boston'u yerle bir eden alevlerle hiç ilgilenmeden söze karışacak. «İkinizin söylediği de doğru ama, çağının çok önemli kişilerinden biri olan Dr. Asininum Skolastikum'un pek az bilinen bir incelemesine dikkatinizi çekmek isterim. Sayın doktor, Pynne'in kıyamet günü betimlemesinde ufak bir değişiklik yapmış, *agaricus campestris* biçiminde, yani bildiğimiz mantar biçiminde bir çiçeğin gökte açacağını ileri sürmüştür ki şimdi karşımızda gördüğümüz bulutun biçimi de budur. Bölüm III, madde 72, A1'e bakmanızı salık veririm. Paragraf A2 de olabilir. 'Bernstein'la Forrester bu bilgiyi not ederken, o Dr. Skolastikum'un bütün eserlerini sıralamaya girişecektir ve bu arada alevler Cambridge'li de sarmış olacaktır.»

«Öyle bir noktaya gelinmişse neden olmasın? İnsan son saniyelerini böyle de değerlendirebilir pekâlâ.»

«Belki. Ama yalnızca son saniyelerini.»

Mira ayağa kalktı. «Sanırım ben bir içki içeceğim. Sana da vereyim mi? İstersen şarap da var.»

Howard Perkins şarap istedi.

Mira hem sıkılmış, hem sinirlenmişti. «Bana öyle geliyor ki sen başarısızlıktan korkuyorsun ve senden başarılı olduğuna inandığın kişilerle alay etmek hoşuna gidiyor.» Bunu söylerken biraz tedirgin olmuştu. Ömründe ilk kez, birine, bilinçli bir şekilde çıkış yapıyordu.

«Elbette korkuyorum. Öbür noktada da haklısın belki. Ama Forrester'la Morrison'ın yaptıkları iş saçmadır yine de. Yararsız bir iş. Asalakça bir çalışma.»

Mira onun hiç sinirlenmeden karşılık verdiğini gördünce biraz daha ileri gitti.

«Öyleyse neden buradasın? Ve neden onların yaptıklarını yapmaya çalışıyorsun?»

«Ben de sana onu soruyorum. Benim işim ne burada?»

«Öff bee! Birbirinizden farkınız yok! Hepiniz aynı bokun soyusunuz. Harvard hepinizi müthiş etkiliyor, hepiniz, Morrison gibi öğretim üyesi olabilmek için can atıyorsunuz! Benim burada ne işim var diye yırtınmanız başarısızlık olasılığına karşı bir korunma!»

Delikanlı yıkılmıştı. «Doğru,» diye mırıldandı. «Ne iğrenç değil mi? Bu tür bir amaç peşinde koşmak yani.»

«Hayır. Neden iğrenç olsun? Kafanı kullanmayı seviyorsun, toplumun saygısını kazanmak, rahat yaşamak istiyorsun.»

«Bence çok iğrenç. Kendimden iğreniyorum bu yüzden. Daha doğrusu kendimden iğreniyorum, nokta. Bilir misin? Yirmi üç yaşında olduğum halde hiç bir kadınla yatmış değilim!»

Mira, ağırbaşlı bir havayla, «Hayır, bilmiyordum,» deyip yanındaki masada duran lambayı yaktı. Hava karmaya başlıyordu, sokak ışıkları da yanmıştı.

«Öyle işte. Benim çok tuhaf bir erkek olduğumu düşünüyorsun herhalde.»

«Yoo, senin gibi bir sürü insan var.»

«Senin gibi ne demek?» Kuşkuyla sorulmuştu soru.

Mira omuzlarını kaldırdı. «Yirmi üç, yirmi dört, yirmi beş yaşına gelip de kimseyle yatmayan. Hatta otuzuna.»

«Öyle mi dersin?» Howard Perkins kuşkulu bakışlarla bakıyordu hâlâ.

«Öyle olduğunu biliyorum,» diyen Mira bu savı destekleyecek bilgiyi nereden edindiğini de merak ediyordu. Ama -nasılsa- biliyordu öyle olduğunu.

Genç adam ektoplazmasını koltuğun minderine yaparak arkasına yaslandı. Beceriksizliğinden, cinsellik konusundaki eksikliğinden söz etmeye başlamıştı. Mira, oğlanın ondan bir şey istediğini sezdi. Öfkesi her an biraz daha büyüyordu. Kendinden bir şey vermeden nasıl isterdi bunu? Howard evine büyük bir tutkuyla gelmiş

olsa bile epey düşünürdü. Oysa bu adam hiç bir şey vermiyordu. Her şeyi ondan bekliyordu. Bir mucize yaratmasını bekliyordu. Yalnızca cinsel bir deney edinmesini değil, isteklenmesini de Mira sağlasın diye bekliyordu. Mira, önünde çıplak dansedebilirim diye düşündü ve daha önce akıl erdiremediği pek çok şeyi -tavşan kızları, pornografik filmleri, striptiz tiyatrolarını- bir anda anladı. Siyah bir sutyenle siyah bir jartiyer takıp dişlerinin arasına kırmızı bir gül sıkıştırarak Saul Bellow'nun romanlarındaki kadınlardan biri gibi girmeli kapıdan. İsteklenmesini sağla ki doyuma ulaşmasını sağlamak zevkinden yoksun kalma! Hey Tanrım!

Delikanlı yuvarlak laflar ederek boyuna konuşuyordu ama hep çevresinde dolanıp değinmediği bir nokta olduğu belliydi. Mira, söylenmeyenleri büyük bir dikkatle dinledi ve anladı.

«Eşcinsel olabileceğinden korkuyorsun sanırım.»

Howard Perkins birden sustu. Gözleri iri iri açılmıştı. «Sence eşcinsel olabilir miyim?»

«En ufak bir fikrim yok.»

Delikanlı biraz rahatladı. Titrek bir sesle, «Nasıl anlaşılr?» diye sordu.

Mira gözlerini dikip baktı. «Kendi eğilimin mi yani?»

«Evet. Ya da herhangi birinin eğilimi. Öyle olup olmadığını nasıl anlar insan?»

Mira şaşırmişti. Nasıl karşılık vereceğini bilemiyordu. O dakikada, kendisinin de erkekleri değil kadınları sevdiğini farketmişti: en güçlü bağlar kadınlarla olan bağlarıydı öteden beri. «Bilmiyorum, Howard,» dedi ağır ağır. «Kendimi bile bilmiyorum ben.»

«Ne? Sen ha?» Gülüyordu Howard. «Yok canım, deli misin!»

«Nereden biliyorsun?»

Delikanlı dehşete kapılmıştı. «Öyle misin?»

Mira güldü. «Söyledim ya! Bilmiyorum.»

«Gülünecek şey mi bu!» Çok sarsılmıştı oğlan.

«Aman, Howard, insan benim yaşıma gelince şöyle miyim, böyle miyim diye kaygılanmaz. Her neyse, bunu sürdürebilecek miyim diye kaygılanır yalnızca.»

«Tuhafsın doğrusu. Ayrıca da böyle konuşman ayıp. İğrenç bence.»

Mira öne eğildi. «Böyle düşündüğün için bu sıkıntıyı çekiyorsun,» diye söylendi haince.

Delikanlı yine yıkılmıştı. Mira, bunu ayakta tutan hiç bir şey yok diye düşündü.

«Neyim, ne olabilirim korkusundan ötürü hiç bir şey olamıyorsun.»

Howard yumruk yemişçesine sarsılmıştı. Aklının başka yerde olduğunu gösteren bir havayla şundan bundan söz ediyor, bir şey ararmış gibi çevresine bakınıyordu. Mira kaygıyla gözlüyordu oğlanı; çok ileri gitmiş, söylememesi gereken şeyler söylemişti. Kafasının içindeki seslerden biri, yalnızca doğruyu söyledin diye karşı çıkarken, ikinci ses neyin doğru olduğunu sen nereden bilirsin diye hırlıyordu. Howard Perkins'i avutacak, söylediği sözün ağırlığını hafifletecek bir şeyler bulmaya çalıştı. Gelgelelim delikanlı da ayağa kalkmış, gitmek zorunda olduğunu bildiriyordu. Oradan kaçmak istiyordu herhalde. Haksız da değildi. Mira suçluluk duygularına kapılmıştı. Oğlanı geçirmek için kalktı. Kapıya geldiklerinde Howard Perkins birden durarak kadının gözlerinin içine baktı.

«Dinle... Sana teşekkür etmeliyim. Gerçekten. Daha önce kimseyle böyle konuşmamıştım. Sağol. Bana çok iyi davrandın.»

Ektoplazması kapının kanadını sıyrıp çıktı.

Mira hemen telefona koşarak Valerie'yi aradı.

«Sana geliyorum,» diye bağırdı Val. «Cambridge halkının yarısını eve getirmiş Chris. Burası tımarhaneye döndü.» Evde çalınan rok müziğinin gümbürtüsünü Mira da duyabiliyordu.

Val on dakika sonra kapıdan girerek, «Telefon ettiğin için teşekkürler,» diye söylendi. «Bundan böyle pazar günlerimi sessiz bir kilisede geçireceğim. Kitaplıklar kapalı. **Revolution** çalarken **Poly-Olbion**'ı okumaya çalıştın mı hiç? Chris'in birkaç arkadaş edinmesini istemiştim ama bu kadarı da fazla. O çocuklar gittikten sonra yerleri süpürüyorum ve -abartmıyorum!- yarım faras toprak çıkıyor. Çiftlikte yaşıyorlar sanki! Çok yürüdükleri için pabuçlarına toz doluyor herhalde. Ve tabii hepsi esrar içiyorlar.»

«Evinde içmelerine izin veriyor musun? Başın derde girebilir.»

«Nasıl olsa bir yerde içecekler. Sıcak ve rahat bir yerde içsinler barı.»

Howard Perkins'in kalktığı koltuğa oturdu. İkisi arasındaki fark şaşırtıcıydı. Val'in bedeni vardı, gerçek bir bedendi, koltuğu doldurmuştu. Ve Val bedeninin içinde yaşıyordu. Çuval gibi bir şey vardı sırtında. Mira bu kadın bunları nereden bulur, diye düşündü. Yazın, o bol çuvalların altına hiç iç çamaşırı giymiyordu Val. Mira bunu düşünmekten bile rahatsızlık duyuyordu. Val sandaletlerini fırlatıp attı.

Mira, «İnsan eşcinsel olup olmadığını nasıl anlar?» diye sordu ansızın.

Val bir kahkaha attı. «Sana sulanan mı oldu?»

«Evet ama senin düşündüğün gibi değil.» Howard Perkins'le yaptığı konuşmayı anlattı, çok ciddi bir tavırla öne eğilerek, «Sonunda kendimden de kuşkulanmaya başladım,» dedi. «Benim eğilimim de öyle belki. Belki Norm'la yatmaktan zevk almayışım bunun yüzünden.»

«Anlattıklarına bakılırsa o konuda suç Norm'un ama dediğin doğru olabilir tabii. Bilemem. Bir arkadaşımın dediğine göre, odaya girene bakarken nabzını yoklamıyışsın. Odaya kadın girdiğinde nabzın daha hızlı atarsa sevicili olabilirmişsin.»

«Sen ne düşünüyorsun peki?»

Val omuz silkti. «Hiç bilmiyorum. Bana sorarsan herkes her iki cinsle de yatabilir. İdeal olan o bence. Ancak ideal olmaktan öteye geçmiyor. Herkes bir ya da öbür cinsli yeğliyor sonunda. Bu konuda fazla bir şey bilmiyoruz. Böyle olmalı diye büyütüldüğümüz için araştıramıyoruz da.»

«Sen hiç...?»

«Bir kadınla yattın mı diyeceksin. Evet, yattım.»

«Nasıldı?» Büyülenmişçesine bakıyordu Mira.

Val yine omuz silkti. «Bir boka benzemedi. İkimiz için de. Birbirimizi çok seviyorduk ama tutku yoktu. Aklimıza geldikçe hâlâ güleriz. Son görüştüğümüzde gülmüştük hiç değilse. Mississippi'de oturuyor. Zencilere eşit haklar tanınması için çalıştığım yıllarda orada tanışmıştık.»

Mira arkasına yaslandı. Kafası karışmıştı.

«O kadar merak ediyorsan neden denemiyorsun?»

«Evet,» dedi Mira. «Ama pat diye olmaz değil mi? Çıkıp da şunu deneyeceğim diyebilir misin?»

«Benim dediğim olmuştur.»

«Doğru değil bence.» Valerie'nin gözlerinin içine bakıyordu. «Cinsellik önemli bir konu; insanı çok etkiliyor, çok derin izler bırakıyor. Birini deneme tahtası olarak kullanmaya hakkımız yok bana kalırsa.»

Val gülümseyerek bakıyordu.

Mira, «Hiç değilse ben yapamam,» diye bitirdi. «Sen yapabilirsin, çünkü cinsellik senin için önemli değil.»

«Önemli olmasına önemli de kutsal değil.»

Mira, «Benim için de kutsal değil!» diye karşı çıktı.

«Sana öyle gelir!»

16

Bugün bile, Valerie'yi düşününce rahatsız olurum. Tanıdığım en bencil kişi miydi, yoksa dediği gibi, davranışları sonsuz enerjisinin sonucu muydu bilemem. Her şeyi tasarlamıştı kafasında; neyin ne olduğunu, nasıl olduğunu bilen tek kişi oydu sanki. Hayatı ve dünyayı, parmaklarıyla bir iki üç dört diye sayarak açıklayıp bitirirdi. Bu benim için yalnızca olanaksız olmakla kalmaz, hayatın onun yaptığı şekilde, kolayca açıklanıp şematize edilebileceğine de inanmazdım. Yine de, Val'in söylediklerinin çıktığını görüyorum sık sık. Bir durum doğuyor, Val'in geçmişte kalan bir durumla ilgili olarak söylediği sözlerin bu gün de geçerli olduğunu görüyorum. Onun olaylara bakış açısı gerçekten mantıklıydı.

Mira ondan pek hoşlanmazdı, çünkü Val her zaman haklı olduğuna inanır, asla güvensizlik duymaz ve kanısını öyle bir gürültüyle açıklardı ki gelgit dalgalarının akıntısına kapıldığını sanırdı karşısındaki. Başından geçen her olay bir kuram haline getirilmişti. Her konuda bir fikri vardı. Ya kaçırdı karşısındaki, ya da fikirler içinde boğulur kalırdı. Asla güvensizlik duymadığı doğru değildi yine de. Tad'den ayrıldıktan sonra bir depresyon geçirdi. Bazan içkinin ölçüsünü kaçırdığında

ağladığı da olurdu. Sonunda Judy Garland'a ya da Stella Dallas'a benzemekten korktuğunu söylerdi.

«Hey Tanrım, o son sahneyi hiç unutmayacağım. Yüksek demir parmaklıkların gerisindeki büyük köşkte kızının düğünü yapılmaktadır hani. O da dışarıda durmaktadır -kim olduğunu bile kesin olarak hatırlamıyorum; çok küçükken görmüştüm- belki de yanlış bir şey hatırlıyorum ama hatırlıyorum, bahçe kapısının dışında. Belki de Barbara Stanwyck'ti... Hava soğuktur, yağmurludur, o da incecik bir pardesüyle dolaşmaktadır ve yağmur tepesinden aşağı akar, yüzündeki gözyaşlarına karışıp yanaklarından aşağı süzülür ama o öylece durarak ışıkları gözler, müziği dinler, sonra da çekip gider. Silinip yokedilmeye razı etmişlerdi bizi! Ben o sahnedeki kadına acımakla kalmıyor, onu tanıdığımı sanıyordum. İşte, benim yazgım diye bakıyordum perdeye. Bütün ömrümü o yazgıyı değiştirmeye çalışarak geçirdim diyebilirim.»

Gelgelelim Mira, çok zaman bir kadın-papa gibi görüyordu Val'i; kendini de o yanılmaz kişinin öğretilerini dinleyen bir çocuk gibi. Sözgelimi, Howard'ı konuştukları günden bir hafta sonra Mira yine cinsellik konusunu açtı. Toga'da öğle yemeği yiyorlardı ikisi. İki Dubonnet'yi mideye indiren Mira epey gevşemişti.

«Geçen gün konuştuklarımızı hatırlıyor musun? Sen benden çok tecrübeli olduğun için seninle tartışmak istemem. Ne var ki cinsellik konusuna çok fazla önem veriyorsun gibime geliyor.»

«Doğru değil. Ömrümüzün yarısını cinsellik konusunu düşünerek geçiriyoruz hepimiz. İnsan davranışını belirleyen iki temel içtepinin saldırganlık ve cinsellik olduğunu söylüyorlar. Bence öyle değil ama söz doğru.»

«Sence nasıl peki?»

«Bence davranışlarımızın temelinde yatan, korku ve zevk duyma isteğidir. Salırganlık aslında korkudan doğar, cinsellik de zevk duyma isteğinden. Ne var ki ikisi, ortada bir yerde birbirine karışır. Ayrıca bu içtepilerin ikisi de düzeni, dengeyi bozabilir -düzen isteği de insanın henüz akıl erdiremediğim başka bir içtepesi- o yüzden de denetim altında tutulmaları gerekir. Dinlerin bütün kurallarına karşın, saldırganlık hiç bir zaman pek

kötülenmemiştir yine de. Tersine, İncilden, Homeros'la Virgil'den tut, Humbert Hemingway'e gelinceye kadar her yerde yüceltilmiştir. Sansürden geçmeyen John Wayne filmi var mı hiç? Toplatılan savaş romanı olmuş mudur? Oyuncak bebeklere cinsel organ yapmamaya özen gösterilir ama her türlü oyuncak silah piyasaya sürülür. Bizim için cinsellik saldırganlıktan daha korkulu bir şeydir çünkü. Yazılı kurallar konduğu günden beri, hat-ta destanlara bakılırsa ondan bile önce, cinsellik konusunda kesin yasaklar, kısıtlamalar olmuştur. Bana kalırsa erkekler o durumda kendilerini savunmasız buldukları için. Savaşta silahları var ya da kendilerini çarpışmanın heyecanına kaptırıp korkuyu unutabiliyorlar. Oysa cinsellikte gerçekten çıplak olmak var, duygularını belli etmek var. Ve erkeklerin pek çoğu için bir ayıyla yahut bir askerle boğuşurken ölmekten çok daha korku verici bir şeydir bu. Cinsellik konusundaki kurallara bak bir kere! Yalnız evli kişiler yatabilir birbiriyle! Ayrıca, mutlaka karşı cinsten biriyle, senin ırkından, senin dininden olan, yaşı, toplum içindeki yeri, ekonomik durumu seninkine benzeyen biriyle evlenebilirsin. Boy-larınızın bile uygun olması gerekiyor anasını satayım! Yoksa herkes silahlanır, düğününe gelmem, yahut bundan böyle benim evladım değilsin diyerek gözdağı verir ya da arkandan alaycı sözler edilir. Yanlış cinsten ya da başka ırktan birini seçersen daha da kötü tabii. Haa, evlendikten sonra bile eşinle yatarken ancak belli şeyler yapabilirsin. Ondan fazlası ayıptır. Oysa; kendi başına ele alınırsa cinsellik zararsız, saldırganlık zararlıdır. Seks kimseye bir zarar vermez.»

«Öyle deme, Val! Irza geçme olaylarını düşün. Lucretia'yi mahveden de cinsellikti.»

«Lucretia'yı mahveden saldırganlıktı. İkisinin birleştiği bir nokta var. Tarquinius'un ona karşı gösterdiği saldırganlık ve Lucretia'nın kendisine yönelttiği saldırganlık. Bıçağı kendine saplayabilmişse adama da saplayabilirdi pekalâ! Irza geçme, cinsel organlara yönelik bir saldırganlık örneğidir. Bazı işkence çeşitlerinde de aynı şey görülür. Ama temelde, bunlar cinsel eylemler değildir.»

«Peki ya cinsel sapıklıkta? Cinsel ahlaksızlıkta?»

Val hemen saldırdı. «Cinsel sapıklık nedir? Ahlak-sızlık hangisidir?»

Mira ağzını açamadı.

«Nedir diyorum? Eşcinsellik mi? Mastürbasyon mu? Ağzın ya da dilin kullanılması mı?»

Bunların yalnızca birini tanımış olan dünya kadını Mira başını iki yana salladı.

«Nedir öyleyse? Ahlaksızlık sayılabilecek, zararlı olan tek bir cinsel eylem göster bana.»

«Ne bileyim... Pornografi sözelimi. Pornografinin kendisi. Ve erkeklerin dudaklarını boyayarak gittikleri eğlenceler. Bilirsin canım!»

Val arkasına yaslandı. «Hayır, bilmiyorum. Sadizm-den ve mazohizmden mi söz ediyorsun yoksa?»

Mira evet dercesine başını salladı

«Sadizm, ezenle ezilen kişi arasındaki ilişkinin yatak odasında ortaya çıkan bir örneğidir. Aynı şey mutfakta da olabilir, bir fabrikada da. Cinsiyetleri ne olursa olsun, herhangi iki kişinin arasında olabilecek bir şeydir. Bu ilişkileri çirkin yapan cinsellik ögesi değildir. Başka durumlarda çok daha çirkindir sadizm. Cinsellikte kötü olan hiç bir şey yoktur. Kötü olan zulümdür. O da apayrı bir konu tabii.»

Val bir sigara yakarak arkasına yaslandı, sapıklıkların çeşitlerinden, insanların aslında birbirlerine soku-lup birbirlerini yalamak, koklamak isteyen köpek yav-rularından farksız olduğundan, aile içi ve aile dışı ev-liliklerden, ırkın saflığını bozmamak kavramının gü-lünçlüğünden ve zararlarından, mülkiyetin, mülkiyet duygusunun cinsel ilişkileri nasıl yozlaştırdığından söz etmeye başladı.

Mira bir içki daha içerek huzursuzluk içinde dinli-yordu. Valerie onu ezip geçmişti. Yalnızca her söze kar-şılık bulabildiği için değil, sözlerini böylesine bir güçle destekleyişinden, yüzünden, sesinden, fiziksel varlığın-dan yayılan enerjiden ötürü. Kafasındaki kapıları kapa-tarak Val'i dışarıda bıraktı. Val'in her şeyi aşırıydı, fa-natikti kadın. Bitmez tükenmez konuşmasını karşısın-dakinin de kendisi kadar ilginç bulduğunu sanan Lily'ye benziyordu. Susturulduğunu, küçültüldüğünü duyuyordu; Val'i gücü onunkini sifıra indirmişti.

«Sen dünyayı ve içindeki herkesi sifıra indirebilsen sevinirsin,» diye söylendi. «Dünya Diktatörü olmak hoşuna giderdi.»

Kadın pes etmek nedir bilmiyordu. Gülerek, «Kimin hoşuna gitmez!» diye karşılık verdi.

«Benim hoşuma gitmezdi.»

«Aslını ararsan eski zaman vaızlarına benzerim ben. Her hafta mihraba çıkıp dünyaya kendisini nasıl kurtarabileceğini öğretebilmek isterdim.»

«Bunun nasıl yapılabileceğini bildiğine inanıyorsun yani?»

«Elbette.»

Mira büyük bir öfke içinde döndü eve.

Yine de Val'in sözlerini düşünürdü sık sık; bundan yararlanıyordu bazan. Val cinsellik konusunda gerçekten çok bilgiliydi. Hem tecrübeli olduğu, hem de konuyu -üstün zekasıyla- enine boyuna düşündüğü için. Başkaları bir arkadaşla yemeğe çıkmak için pek fazla düşünmeye gerek duymadıkları gibi, Val de birileriyle yatmak istediği zaman pek fazla düşünmezdi. Yattığı insanlardan da hoşlanıyordu, yatmaktan da. O kadar. Genellikle, yaşanan anın zevkinden başka bir şey beklemiyordu. Öte yandan, bir erkekle yatmanın söylendiği kadar büyük bir zevk olmadığını da ileri sürerdi. Bu iş o kadar uzun zamandır yasaklanmış ki, derdi; cinsel ilişkide bulunmak cennete girmek gibi görünmeye başlamış bize. Eğlenceliydi, çok zevkliydi ama cennet falan değildi tabii.

Mutlu bir insandı Val. Tanıdığım en mutlu kişilerden biri. Boyuna gülen neşeli bir insan demek istemiyorum, hayır. Suratsızdı hatta; hep yakındı. Politika, ahlak ve entelektüel ahmaklık konularında yakınmaya bayılırdı. Yakınmaktan, kafa ütülemekten zevk alıyordu. Bütünlüğü olan bir insandı sanıyorum. Duyarlıklı bir insan, çevresindeki her şeyi farkedenden bir insan olduğu halde yıkılmaz, ezilmezdi. Saçmalığa gülüp geçer, evine gidip güzel bir yemek pişirir, biriyle akıllıca bir konuşma yapar, sabahın ikisine kadar sevişir, ertesi gün de yine kitaplarına gömülürdü. Sarsılmaz bir kadındı Val. Sonuna kadar.

Ava tatili Alabama'da geçirecekti, Iso da onunla gitti. «Kimsenin kimseyi öldürmeyeceğine emin olmak için,» demişti gülerek. Ava'nın iki hafta sonra işine dönmesi gerekiyordu ama dönmediler. Ocağın sonu geldi, evlerindeki telefon hâlâ açılmıyordu. Mira, o dönem Wharton'a ortaçağ edebiyatı dersinde asistanlık etmesi gereken Iso'yu düşünerek kaygıya kapıldı. Tuhaftı aslında; birbirlerine çok yakın oldukları halde, kimse kimseyi nasıl bulacağını bilemezdi böyle durumlarda. Kimse kimsenin anasını babasını, ev adresini bilmiyordu. Iso'yla Ava hiç dönmemiş olsalardı Mira'nın hayatından çıkıp gideceklerdi. Gelgelelim Şubat ortalarında, Brad Barnes, Iso'yu Wharton'ın odasından çıkarken gördüğünü söyledi. Ancak telefonu açan yoktu hâlâ.

Ertesi hafta Iso telefon etti. Sesi donuktu, kabaca konuştuğu söylenebilirdi. Mira ertesi gün öğle yemeğini onunla ve Val'le birlikte yemeyi kabul etti. Buluşmayı kararlaştırdıkları yerde durup Massachusetts Bulvarı'nı gözlerken Iso'nun geldiğini gördü uzaktan. Iso uzun adımlar atıyordu ama ayağını yere basmadan duruluyor, sanki her adımda geri dönmeyi düşünüyordu. Başını öntüne eğmiş, ellerini, gençlik yıllarından kalma lacivert denizci ceketinin ceplerine sokmuştu. Biraz daha yaklaşıncı Mira arkadaşının gergin yüzünü inceledi. Dudaklar büzülmüştü, elmacık kemikleri eskisinden fırlaktı sanki. Yüzünün derisi, arkaya toplanıp sım sıkı topuz yapılan saçlarla birlikte çekilip gerilmiş gibi duruyordu. Bir sonraki görevine yönelirken öksüzler okuluna nasıl kömür bulacağını düşünerek kaygılanan bir rahibeyi andırıyordu.

Val, Mira'nın arkasından yaklaşıp arkadaşını selamlamıştı. Iso onları görünce olduğu yerde durdu. Gülümseliyordu. Ona fazla hızlı yaklaşmamanın gerekli olduğunu sezdiklerinden, iki kadın Iso'ya doğru yürüdüler ağır ağır. Iso durduğu yerde sallanıyordu sanki. Val uzun, etli kollarından birini onun omzuna dolayarak Mira'ya baktı. «Jack'ın barına gidelim.» Soğuk mezeler de bulunduran bir bardı Jack'ın barı; gündüzleri bomboş

olurdu. En arkadaki bölmelerden birine yerleştiler. Barda duran birkaç kişi vardı ama arka bölmeler boştu.

Iso, Val'in onun adına ısmarladığı viskiyi yudumlar-ken arkadaşlarına baktı. Ağız seyiriyordu. Gözlerinin altında morumtrak halkalar vardı. Sağı, yüzünün derisini yarıp sıyracak kadar sıkı taranmıştı. Sımsıkı, küçücük bir topuz yapmıştı saçını. İşinden kovulan yaşlı bir öğ- retmene benziyordu. «Ava gitti,» dedi.

Ava'nın bale okulu güzün bir resital vermiş, o resi- tale gelen bir kadın da Noelden az önce Ava'ya telefon ederek ona New York'taki bale okulundan bir 'burs' ve- rebileceğini söylemişti. Ava o okulda bale derslerine para vermeyeceğı gibi, kadının bağı olduğı operada da ba- lerin olarak çalışabilecekti belki. Ancak New York'a ta- sınması, yeni bir iş, yeni bir ev bulması, yeni bir hayat kurması gerekiyordu.

Mira, «Çok sevindim!» diye haykırdı.

«Ne zaman gitti?»

«Dün.» Iso gözlerini içkisinden ayırmıyor, bardağı iki avucunun arasında çevirip duruyordu.

Val, «Siz ne zamandan beri birlikte yaşıyordunuz?» diye sordu.

«Aşağı yukarı dört yıldan beri. Üç yıldır aynı evi paylaşıyorduk.» Ağızını eski biçimine sokmaya çalışıyordu sanki.

Mira olup biteni pek iyi anlamadığını sezerek, «Ara- da yine görüşebilirsiniz,» diye söylendi.

Iso başını iki yana salladı. «Hayır, hayır.»

Val, «Aslında bu bir boşanma,» diye açıkladı usulca. Iso evet dercesine başını sallıyor, gergin yanaklarından yaşlar süzölüyordu. Ağlamamaya çalışarak, kesik kesik soluyarak, içkisinden bir yudum alıp alındaki saçları didik didik ederek anlattı. Birbirlerini görür görmez tu- tulmuşlardı onlar; aşları her şeyden üstün görünmüştü, güçlüydü, müthiş bir tutkuydu. Karşı koymaya çalışmış- lardı bir süre. Ava yeni bir yere, yeni bir işe geçmiş, Iso dünyayı dolaşmıştı. Ama sonunda birbirlerine dönü- yorlardı mutlaka. Üç yıl önce duygularına boyun eğmiş, birlikte oturmaya karar vermişlerdi. Ava bir kedi yav- rusu gibi gömölüyordu Iso'nun anaçlığına; gelgelelim oradan aşağı atlamak istediğı, onu saran kollar fazla

sıcak, yuva fazla boğucu geldiği zaman kedi gibi tırmalıyordu.

«Hiç bir gün istediğini veremedim ona. Ne yaptımsa yaranamadım. Her zaman bir isteği vardı. Yılgınlığa kaptırıyordum kendimi. Yalvarıyor, her şeyi düzeltecek bir şeyler yapmamı istiyordu.»

«Onun istediği tek şey dansetmek olduğuna göre sen ne yapabiliirdin?»

Isolde başını salladı. «Biliyorum. Gelgelelim ben onun istediği başka şeyler de olduğunu seziyor, ona bunu vermek, verebilmek istiyordum ve yapamadığım için ona kızıyordum. Şu geçtiğimiz yıl kavga etmekten başka bir şey yapmadık diyebilirim.»

Hepsi bu değildi. Birkaç 'geçici ilişki' hesaba katılmazsa, birbirlerinden başka aşık tanımamışlardı. «Kimse bilmiyordu. Yalnızca biz, ikimiz. Bizi birbirimize bağlayan, dünyayı dışarıda tutan bir sırdı bu. Ayrılacak olursak ya o sırrı başka kişilere bildirmek, ya da hep yalnız, hep bir başımıza, insanlardan uzak...»

Val birkaç sandviç istemişti. Garson sandviçleri getirince Iso konuşmasına ara verdi. Val üç içki daha söyledi. Yiyeceklere kimse el uzatmamıştı.

«Alabama'ya gitmedik biz. Hiç bir yere gitmedik. Ava işi astı. Alışveriş yapmak gerekirse çok geç saatte çıkıyorduk sokağa. Telefon çalarsa açmıyorduk. İki aydır o küçük dairede oturuyorduk; odaları arşınlar, tartışıyor, kavga ediyor, birbirimizi suçluyorduk...» Elini alnına dayadı. «Çılgınlıktı bizimki. Çıldıracağımı sanıyordum. Belki de çıldırdım. İkimiz de çıldırdık belki.» Gözlerini iki kadına çevirerek, yalvarırcasına baktı. «Her şey böyle midir bu dünyada?»

Ava gitmek istiyordu; eline geçen fırsatı değerlendirmek Iso'yu yalnız bırakıp gitmek istemiyordu; Iso'yu bırakacağı için suçluluk duyduğundan, beni başından atmaya çalışıyorsun diye suçlamıştı Iso'yu; Iso'nun Harvard'dan ayrılıp onunla gitmeye razı olmayışına kızıyordu, o Iso'nun yanında olmak için yerleştiği yerlerden kopmuştu kaç kere; yalnız gitmekten korkuyordu; ama yalnız gitmek istiyordu, bu kavgalardan, hiç bir sonuca ulaşmayan bu suçlamalardan bıkmıştı artık.

«Ben de! Ben de aynı duygular içindeydim. Onun

adına, onun yararını düşünerek gitmesini istiyordum ama onu kaybetmek istemiyordum. Gelgelelim Harvard'ı bırakmak da istemiyordum; onca zaman sonra bir yere yerleşebilmişim, yaptığım işi de seviyorum. Ben de gitmek istemesine kızıyor, onun adına korkuyordum. Bense nasıl yaşar? Öyle çaresiz bir yaratıktır ki... Öyle ince, öyle savunmasız... Dön dolaş, dön dolaş hep aynı sonuca ulaşıyorduk. Çözüm yolu yoktu. Gelgelelim geçen akşam gerçekten kapıştık; çok kötü bir kavga ettik. O da valizlerini topladı, New York'taki kadına telefon edip geleceğini söyledi. Sonra da el tutuşup ağladık. Bitmişti artık. Savaş gibi. Herkes ölünce savaş biter.»

Birden ayağa kalktı, sarsak hareketlerle tuvalete yöneldi. Mira önündeki bardakla oynuyordu.

«Val... Sen biliyor muydun?»

«Birbirlerini sevdiklerini biliyordum.»

«Ben çok aptalım. Kafamda bazı sınır çizgileri var, o noktaya ulaştım mı gerisini düşünemiyorum.»

Iso yerine döndü. Saçlarını düzeltmişti ama yüzünde kırmızılıklar vardı; renksiz teninde genellikle göze çarpmayan çilleri vurgulayan bir kızarıklık. Gözleri soluk ve ölüydü. Bir sigara yaktı.

Val, «Şimdi ne olacak?» diye sordu.

Iso ellerini açıp omuzlarını kaldırdı. «Hiç. Hiç bir şey.» Sinirli bir havayla sigarasını içiyordu. «Ava'nın ona bakacak birini bulacağına hiç kuşum yok.» Kıskançlıkla söylenmiş bir sözdü bu.

«Kavganızın nedenlerinden biri de oydu galiba.»

Iso gözlerini yere eğerek başını salladı. «Çok utaniyorum. Kıskançlık göstermek çok ayıp. Ava da ondan kurtulmaya can attığımı ileri sürüyordu. Ondan ayrılınca sürüyle kadın bulacakmışım kendime...» Dudaklarını büzdü. «Bu yaştan sonra herkesin gözüne batacak kadar ölçsüz davranmam ben. Ayrıca...»

«Ayrıca her şey olabilir.» Güliyordu Val.

Iso şaşkın şaşkın baktı.

«Neil'den ayrıldığım günleri hatırlıyorum. Gençtim, senden daha genç. Ömrümün sonuna kadar erkeksiz yaşamayı düşünemeyecek kadar genç. Gelgelelim Chris bendeydi ve işin teknik yanını nasıl ayarlayabileceğimi kestiremiyordum. Yalandan, gizlilikten nefret ederim. Senin şimdi yaptığın gibi dudaklarımı büzdüm...»

Iso hemen ağzını düzeltti.

«Her önüme gelenle düşüp kalkamam, Hayatımın Erkeği'ne rastlarsam o zaman düşünürüz dedim kendi kendime. Aslında her önüme gelenle yatıp kalkmaya hazırdım. Gördüğüm her erkeği çekici buluyordum. Biri bana asılacak olsa, herifi çok beğenmesem bile, şunu denesem diye düşünüyordum. Deneyimlerimi artırmak merakındaydım o yıllarda.

«Artırdım da. Bir ara, altı aylık bir süre için, aynı anda beş ayrı erkekle ilişki kurdum. Ama o iş insanın çok zamanını alıyor. Kocanla pek fazla ilgilenmesen de olur ama aşıklara ilgi göstermek gerek. Yemeğe çıkacaksın, konuşacaksın, dokunacak, okşayacaksın, bütün öğleden sonra ya da bütün gece sevişeceksin. Başka işe zaman kalmıyor. Onun için vazgeçtim sonunda. Şimdi -seyrek olarak giriştiğim bir gecelik ilişkiler bir yana bırakılırsa- Grant'tan başka kimseyi görmüyorum. Onu da pek sık gördüğüm yok ya! Suratsız herif!»

Iso gözlerini bardağına dikmiş, elmacık kemiklerinin üstünde iki kırmızı nokta belirmişti. Ağzı kısıklı, hat-ta öfkeliydi. Val susunca bakışlarını onun yüzüne çevirdi. Katıydı bakışları, acılıydı.

«İkimizin durumunu bir tutar gibi konuşuyorsun,» dedi. «Benim özel bir sorunum yokmuş gibi...»

«Bir şey yapsan da, yapmasan da sorunun var. Onu sen de bilirsin kuşkusuz. Çevre seni lesbiyen olmakla suçlayacaksa, biriyle ilişki kursan da suçlayacaktır, kurmasan da.»

Iso büsbütün kızardı. «Adın çıktığına göre tadını da çıkar demeye getiriyorsun yani.»

«Adın çıktı demedim ben. Kimsenin senin hakkında bir şey söylediğini de duymadım. Burada kimin ne olduğunu anlamamanın yolu yok zaten.»

Üçü de güldüler; acı bir gerçektir bu.

«Ben ilerisini de düşünerek söylemiştim.»

Iso biraz gevşedi, sandvicine uzanarak bir lokma aldı.

Val, «Neyin neye mal olacağını hesaplamak gerek,» diye sürdürdü. «Yalnızlık, kuşku, hep tetikte durmak... Öyle yaşamak korkunç. Gerçek ortaya çıkmasın diye içtepilerini hep baskı altında tutmak.»

Iso, «Göze alınması gereken tehlikeleri de düşün,» dedi.

«Dedikodu mu? Eh, zararlı olabilir herhalde.»

«O kadarla kalsa!»

«Senin düşündüğün nedir?»

«Sağ kalabilmek! Herhangi bir toplumda ekmeğimi kazanıp canımı kurtarabilmek.»

Bardan çıkınca Iso evine yöneldi. Saklandığını söylüyordu. Yalnız Wharton'ın derslerine giriyor -adamin öfkesini yatıştırmayı başarmıştı- ve onlarla görüşmeyi göze alabiliyordu. Mira onun başı önünde, elleri eski ceketinin ceplerinde, gittiği yönde gitmek istediğine emin değilmiş gibi kararsız adımlarla uzaklaşışını izlerken gözleri yaşardı. Eve gidiyordu Iso; yalnızlığa. Yalnız başına karar verecek ya da karar vermekten kaçınacaktı. Benim konyağımla oturuşum gibi, diye düşündü. Duygusallığa kapılmıştı ansızın. Herkes en acı gerçekleri, en büyük korkuları yalnız başına göğüslemek zorunda kalıyor, dedi kendi kendine. Isırıcı Şubat soğukunda evine yürürken akli bu noktaya takılmıştı. Evine yaklaşıncı kapının önündeki basamaklara oturup kitap okuyan birini gördü. Kyla.

«Donmadın mı burada? »

«Dersten çıktım, bir toplantıya katılacağım ama iki saat boş zamanım vardı, seni görmeye geldim, baktım ki yoksun bari biraz bekleyeyim dedim, zaten gidecek başka yerim yoktu, gerçi Widener'da oturabilirdim ama toplantı buraya yakın bir yerde, üstelik belki dönersin diye düşündüm,» diye açıklayıp gülümsedi.

Hiç yanından ayırmadığı yeşil kitap çantasını sürükleyerek eve girdi, iki cin-toniği su gibi yuvarlayınca biraz ısındı. Alman romantik şairleriyle İngilizlerin arasındaki farkı anlatmaya koyulmuştu. «Öyle ilginç ki, Mira. Alman ruhuyla İngiliz ruhunun arasındaki farkı görüyorsun sanki. Hani ulusal özellikler falan derler ya... Ben ona hem inanıyorum, hem inanmıyorum. Harley'le benim durumum gibi! Adı İngiliz adı ama Harley Alman aslında. Ben de İngilizim... Biraz da İskoç belki. Aramızdaki farkı bilsen!»

«Alman ve İngiliz romantizminin arasındaki fark gibi mi sizinki de?» Gülüyordu Mira.

Kyla soruyu ciddiye alarak biraz düşündü. «Bilmem, kendimizi onlarla karşılaştırmak aklıma gelmemiştir. Yine de üstünde durmaya değer. O zaman bazı şeyler açıklanmış olur belki. Belki yararı dokunur.»

Ve ansızın ağlamaya başladı.

Kendini toplamaya çalışıyordu ama gözyaşları dinmiyordu bir türlü. Derin soluklar alıyor, başını kaldırıp sümkürüyor, içini çekercesine soluyor, üçüncü içkisini yudumlayarak anlatıyor ve bunları yaparken hıçkırıklar yükseliyordu yeniden. Çok akılydı Harley, müthiş zekiydi Mira onunla tanışmalıydı mutlaka, bütün profesörler, hiç kuşkusuz diyorlardı, günün birinde Nobel ödülü alır; nükleer fizik de öyle zor bir daldı ki, tüketiyordu insanı, bütün zamanını alıyordu, anlayış göstermek gerekirdi, Harley'le övünmesi gerekirdi aslında, övünüyordu da, onun karısı olduğu için, onun hayatını birazcık, birazcık kolaylaştırmak için elinden geleni yapıyordu, bu fırsatı elde ettiğine şükretmeliydi aslında, dırdırcı, pis kaltağın biriydi o. Neden yakınıyordu sanki? Onun da işi başından aşkındı, dört dernekte üyeydi, birinin başkanıydı, sınava hazırlanıyor, iki seminere, Hooten'ın konferanslarına gidiyordu, evde yapılacak yığınla işi oluyordu, Harley de yardım ediyordu gerçi, hakkını yemeyelim, kahvaltıyı hep o hazırlıyordu sözgelimi, ama yine de, temizlikti, yemekti, alışverişti derken, dayanamayacağını sanıyordu bazan, yoo, dayanırdı, hepsinin altından kalkardı, yalnız yalnız yalnız...

«Yalnız arada bir benimle konuşsa!» diye haykırdı, hıçkırarak banyoya koşup kapıyı kapadı.

Mira önce biraz bekledi, sonra da banyoya gidip kapıyı tıklattı. Kyla'nın hıçkıra hıçkıra ağladığını duyuyordu. Bir iki dakika daha bekledikten sonra kapıyı açtı. Kyla hemen ona koşup beline sarıldı, başını Mira'nın göğsüne dayadı. Uzun bir süre öyle durdular. Kimsenin bu kadar uzun, böylesine bir coşkunlukla ağladığını görmemiştir Mira. Kyla'nın kalbi paramparça olmuş diye düşünürken, demek o eski, o bayat lafın gerçekten bir anlamı varmış diye düşündü. Hayır, Kyla'nın kalbi paramparça olmamıştı, kırılma sürecindeydi. Parçalanmanın ardından sessizlik gelirdi.

Uzun, çok uzun bir süre sonra sustu Kyla. Yalnız

kalmak istediğini söyledi, Mira da mutfağa döndü. Gün ortası bir sürü içki içtiği ve böylesine yoğun duygularla yüklü bir saat geçirdiği için başı dönüyordu. Kahve yapmaya koyuldu. Kyla mutfağa geldiğinde saçını başını düzeltmiş, her zamanki neşeli havasını bulmuştu.

«Özür dilerim, Mira. İçki içmemeliyim ben.»

«Ben de kahve yapıyordum.»

«Çok iyi. Toplantıda bir rapor sunacağım, aklım başımda olmalı.» Saatına baktı. «Hay allah, topu topu kırk dakikam kalmış.» Bardakta kalan içkiyi yuvarlayıp gençlik günlerinden, Ohio'nun Canton kentinde içtiği ilk içkilerden söz etmeye başladı. Sınıfın en sevilen öğrencisiydi, iki kere başkan yardımcılığına seçilmişti, «sınıf başkanı değil; başkanlığa erkek öğrencilerden biri seçilirdi mutlaka», arkadaşları Şimşek adını takmışlardı ona. Annesiyle babası da eşsiz insanlardı; bulunmaz insanlar. Babası yerel bir üniversitede profesörlük, annesi de yarışma kazanan tartlar yapardı. Kırsal bir kesimde, tepelere, gün batımının güzelliklerine bakan bir evde oturuyorlardı, harika, öyle güzel bir sessizlik ki, harika, nefis. Derken Chicago Üniversitesi'ne yazılmıştı, orası çok başkaydı ama harikaydı yine de, gelgelelim annesiyle babasının evine gitmek birden güçleşmişti nedense.

«Neden bilmem. Bulunmaz insanlardır. Beni de öyle severler ki! Sonra, Harley'le evlendiğimde... Harley'e bayılıyorlar. Babam şömineyi yakıyor, annem ateşin önüne küçük bir masa kurup üstüne dantel örtüsünü, gümüşleri koyuyor, Noel gecesi babam piyano çalarken biz şarkılar söylüyoruz, ardından annem o güzel armağanları çıkarıyor, öyle tatlı bir hayat yaşıyorlar ki, bende bir terslik var herhalde, neden oraya gitmekten nefret ediyorum bilmem.»

Yine gözleri yaşardığından konuşmasına ara verdiyse de bu kez ağlamadı. Bir iki kere burnunu çekmekle yetindi. «Haa, geçen yılın Noeli çok kötü geçti bak. Suç bende herhalde, kuşkusuz öyle, içki içmemeliyim ben, üç Noel punçunu peş peşe devirdim ve öyle çabuk içiyorum ki -aslında kolayca alkolik olabilirim, dikkat etmem gerek- her neyse işte, biri -herhalde bendim- Demokrat Partinin cumhurbaşkanlığı kampanyasının sonundan, ön seçim kongresinden söz etmeye başladı, o iş beni çok

kızdırmıştı çünkü, bir düşün yani, Daley ve beyaz gestaposu, Humphrey'nin korumalı otel odasında otururken sokağa atılan gözyaşı bombalarının gazı benim odama sızıyor diye yakınması, eh işte, babam bunu duyunca köpürdü, hiç yıkanmayan hipileri, o nankör serserileri yerden yere vurmaya başladı birden... Bilirsin canım, neler söylediklerini bilirsin. Harley harikaydı. Benim çevirmenimmiş gibi araya giriyordu boyuna, beni susturdu, kimin ne dediğini duyacak halim de kalmamıştı zaten, babama bağıryordum. Ön seçim kongresini falan bırakmış, küçüklüğümde sen bana böyle yapmıştın diye bağıryordum. Ne olduğunu hiç hatırlamıyorum şimdi, annem de çok kızmıştı, yüzü koskocaman olmuştu, öfkeli bakışlarla bakıyordu bana, babam da bangır bangır bağıryordu ama Harley hepimizi yatıştırmayı becerdi. Ne yaptı bilmiyorum. Beni yatırdı. Onlardan ayrılırken her şey yoluna girmiş gibi görünüyordu. Herkes gülümsüyor, babam habire Harley'in sırtını sıvazlayarak, 'İyi ki seni bulmuş, birinin bunu ele alıp yönetmesi, buna bakması gerekir,' diyordu ve ben hâlâ anlamıyordum çünkü Harley'e bakan benim, pratik zekâsı olan benim, o ya laboratuardadır, ya çalışma odasına kapanmıştır, üstelik benim ağzım laf yapar, ne demek istediğimi daha çabuk anlatırım herkese, ayrıca, politik görüşlerimiz yüzde yüz aynıdır ve bundan ötürü babamın ne demek istediğini hiç anlamıyordum, bildiğim, tanıdığımı sandığım her şey ayaklarımın altından kayıyordu, hiç bir şey benim düşündüğüm gibi değildi sanki ve o anda, artık ağzıma içki koymamalıyım dedim ama olmadı işte, bugün yine sapıttım, şimdi sen de biliyorsun, özür dilerim.»

Kalkması gereken saatta kalkamadı, sonunda, yeşil kitap çantasını havada uçurarak, uçarcasına çıktı kapıdan. Toplantıya on dakika geç gidecekti. Çıkmadan Mira'ya sarıldı yine. «Sağol, Mira, çok teşekkür ederim. Eşsiz bir insansın sen, şimdi çok daha iyiyim, gerçekten bulunmaz bir dostsun, sağol, çok yaşa!»

Mira bir iki saat uyuyup uyandı, alüminyum kaplar içinde satılan hazır yemeklerden birini ısıttı, ziyan olmuş gözüyle baktığı gününün açığını kapatmak için gecenin geç saatlarına kadar çalışmayı tasarladı. Bir iki saat çalıştıysa da dikkatini işine veremediğini farketti. Saat

bire gelince kitabı bıraktı. Konyağını oturma odasına götürerek pazen pijaması ve yünlü sabahlığıyla pencerenin yanına otururken yatağındaki battaniyelerden birini de omzuna aldı. Ev sahibi saat onda kaleriferi söndürdü. Battaniyenin altında elinden geldiğince sessiz ve hareketsiz oturarak duygularının bilinç düzeyine çıkıp kendilerini belli etmelerini bekledi. Aklına gelen tek şey Val'in bir iki hafta önce Lehmann Hall'da yaptığı -ve Mira'yı müthiş utandıran- konuşmaydı. Birkaçı bir arada oturmuş, kadınların Lamont Kitaplığı'na ya da Fakülte Kulübü'ne girmelerine izin verilmeyen yıllardan -bir yıl önce mi, iki yıl önce mi, birkaç ay önce mi?- söz ediyorlardı.

Priss, «Gerçek bir sorun oluyordu,» dedi. «Kitaplığın üst katında sınıflar var çünkü. Yine de, kadın asistanların ön kapıdan girmelerine izin verilmezdi. Yan kapıdan girip arka merdivenlerden çıkarak girerlerdi derslerine. Tıpkı eski Roma'daki gibi. Soyluların çocuklarına ders veren köleler gibi.»

Emily, «Yale'de de aynı şey oluyordu,» diye ekledi. «Mory'nin yeri öyle kutsal bir kuruluş ki bütün kurul toplantıları orada yapılırdı. Gelgelelim kadınların birinci kattaki salonda yemek yemelerine izin verilmediğinden arka kapıdan girip arka merdivenlerden çıkarak katıldık toplantılara.»

Val kupkuru bir sesle söze karıştı. «Bu iş böyle sürüp gitmez. Dünyanın çivisi yerinden oynadı canım! Düşünün hele, bir kere kadınların oralara girmelerine izin verdin mi arkasından neler olmaz! Standartlar korkunç bir ölçüde alçalmış demektir. Kadınların bu üniversitelere alınmayışları nedendi? Gerçek nedeni düşünelim. Bilirsiniz, kadınları Harvard'a ya da tıp fakültesine ya da bilmem nereye alırsak öğrenim standartlarını alçaltmak zorunda kalacağız derlerdi ama kız öğrencilerin lisede erkeklerden daha başarılı olduklarını hepimiz biliriz. Aslında neden bu değil demek ki. Kadınların kitaplıktaki kitapları erkeklerden çok kirlettikleri, yırtıp bükükleri de söylenemez. Öyleyse standart falan demekle incelik gösteriyorlar erkekler! Bizi utandırmak istemiyorlar, onun için incelik gösteriyorlar. Gerçek neden temizlikle ilgili. Kapıları kadınlara açarsan ne olur? Şap

şap! Hemen eşiğin dibinde kan lekeleri! Aybaşı kanı. Kadın milleti nereye girse aynı şey. Şap şap. Lamont Kitaplığı'nın tabanı kan pıhtılarıyla örtüldü şimdiden. Ortılığı temiz tutmak için özel ekipler çalıştırmak gerek. Bu iş paraya bakıyor yani! Yapılara ayrı tuvaletler koyacaksın! O da pahalıya oturuyor. Üstelik yer tutuyor. Ama başka çare var mı? Bu karılar böyledir! Kadınların bizim üniversitelerimize alınması, dünyadaki yozlaşmanın yeni bir örneği. Kimse,» diye bitirdi acı acı, «edep terbiye denen şeye önem vermiyor artık.»

Mira önce çok utandığı halde sonunda gülmeye başlamıştı. Onun Harvard'da kapıldığı duyguları çok iyi yansıtmıştı Val. Mira üniversiteyi kirleten bir öge olduğunu duyuyordu. Nasıl olduğunu bilmiyordu ama temiz kafaları, temiz düşünceleri, temiz mermer erkeklerin temiz mermer büstlerini kirleten bir ögeydi. Burada da uyumsuzdu. Kendine acımadan düşündü bunu. Çevresiyle uyum sağlayan insan var mıydı acaba? Burada da, bunca üstün zekânın, bunca soyutlamanın altından çıkan yine eski tuzlu gözyaşlarıyla sperma, yıllardır temizlediği tatlı kan ve terdi. Iso'nun, Howard'ın, Kyla'nın çektiği işkence onun çektiğinden daha çabuk belli oluyordu. Mira onlardan çok yaşadığı, acı çekmeye alıştığı için onun mutlu, dengeli bir kişi olduğunu sanıyorlardı. Acıya daha rahat katlanıyordu o; ya da daha büyük bir sessizlik içinde.

Sen bir tanesin diyorlardı, eşin bulunmaz. Sağol, Mira, teşekkür ederim. Bana çok yardımın dokundu. Şimdi çok daha iyi hissediyorum kendimi. Onların neler duyduklarını, çektikleri acının niteliğini pek iyi anlamıyordu oysa. Öyleyse nasıl oluyordu da yardımı dokunuyordu? Yalan da söylemiyorlardı. Dinlemekle yardımcı oluyordu demek. Onların gerçeklerini yadsımadığı için. Herhangi bir hareket ya da herhangi bir yüz ifadesiyle, bir de kendini gözden geçir, suçu biraz da kendinde ara demeye getirmediği için. Mutlu sorunları olan mutlu kişiler olmalısınız diye diretmediğinden, sizin bütün sorunuz yaşadığınız dünyayla uyum sağlayamamanız demediğinden. Mira'nın yaptığı tek şey gözünü kırpmadan, söze karışmadan dinlemektir.

Pek fazla bir şey değildi bu. Mira'nın eski arkadaşlarının her gün yaptığı şey. Ama Kyla, Iso ve Howard'a

büyük nimet gibi görünmüştü. Demek ki onlara kimse böyle yapmıyordu.

Sabahın dördünde biçimlenen bu düşünce önemli bir gerçek gibi göründü Mira'ya : Varolabileceğimiz bir yer ve bir tanık (ve her tanık kadar kusurlu). Yetiyordu bu. Yetmiyorsa bile, sonunda, birbirimiz için yapabileceğimiz başka şey yoktu.

18

Val politik amaçlarla kurulmuş olan pek çok dernekte üyeydi. Mira bazı toplantılara onunla birlikte gitmeye başladı. Yalnızlığı artık korkunç bir çaresizlik saymıyordu ama, her toplantıya, belki ilginç bir erkekle tanışırım umudunu -ya da yarı-umudunu- da taşıyordu. Gelgelelim bu gruplardaki erkekler çok ciddi, idealist, kendini beğenmiş ve cinsiyetsiz erkeklerdi. Hiç değilse Mira'ya bakmıyorlardı. Bilinçaltında ilk girişimin erkekten gelmesi düşüncesinden kurtulmuş olmamakla birlikte, Mira da onlara bakmıyordu. Hiç birinden hoşlanmamıştı. Ergenlik çağındaki egomanyaklar olarak görüyordu hepsini; küçük Timurlenk'ler, küçük II. Edward'lar.

Toplantılar Cambridge'in küçük, külüstür dairelerinde yapılır, plastik fincanlarla kahve verilir ve toplantının sonuna doğru herkes elindeki fincanı sıkıp kırmak eğilimini gösterirdi. Kahve servisi yapmak Mira'ya düşerdi çok kez.

Bir perşembe, Anton Werther adındaki üstün zekâlı bir öğrenci Val'le tartışmaya başladı. Anton'un en belirgin özellikleri kusursuz esmer teniyle bütün dünyayı hor görmesiydi. Val, idealizmin aptallığından -solun 1968 seçimlerinde Humphrey'ye oy vermeyişinden, bazı solcuların, Nixon'ın seçilmesiyle devrim ortamının daha kolay hazırlanabileceğine inanmalarından- söz ediyordu; sonunda bir Nixon Yargıtayı kurulacak, bu da ülkeyi kırk yıl geriye götürecekti.

Anton, «Ona politika denmez, din denir,» diye söylendi. İkisi de yerde oturdukları halde, Val'e tepeden bakmayı başarıyordu.

Val'i susturmayı da başarmıştı. Kadın, «Hay allah, haklısın,» deyip kesti.

Köşede oturan beyaz gömlekli esmer bir erkek Anton'a bakarak konuştu. «Evet, pcolitik ilerleme de gereklidir tabii. Ancak ideal olarak -ki sanırım hepimiz idealistiz; yoksa burada oturup konuşmaktan daha verimli bir şeyler yapardık- dinle politika birdir. Din yerine ahlâk da diyebilirsin istersen. Politika, ahlâk kurallarının uygulama alanlarından biridir olsa olsa.»

Anton konuşan adama -başını hafifçe o yana çevirecek kadar- saygı gösterdi. «Ahlâk konusunu kadınlarla çocuklara bırakalım, Ben. Ahlâkı onlar düşünsün. Lianu'da ahlâk kaygısı var mıydı?»

Ben güldü. İçtenlikle, gür kahkahalarla gülüyordu. Kendisini gülünç bulabilen biri. Filtresiz sigarasının ıslak ucunu dudaklarının arasına kıstırdı. «İtiraf edeyim ki Lianu şu dönemde ahlâk kurallarıyla pek ilgili değil, Anton. Onlar yalnızca sağ kalmayı düşünüyorlar şimdilik. Sağ kalmak güç kazanmak anlamına geldiğine göre sanırım senin dediğine geldik! Yine de, bütün eylemlerimizde son amacı göz önünde bulundurmalıyız bence. Yoksa bizim yapacaklarımız tarihte yapılan şeyler kadar zararlı olacaktır.»

Anton, «Kitaplıklar dini kuram ve kavramlarla dolu,» diye hırladı. «Ama bunların hiç biri, politik gerçeği en küçük ölçüde etkilememiştir.»

«Hiristiyanlık diye bir olay doğmuştur!» Bağırmazsa sesini duyuramayacağını bildiği için basbas bağırıyordu Mira.

Anton olduğu yerde döndü ve sigarasının ağzından düşmesine olanak tanıdı. Birkaç kişi gülüşmeye başlamıştı. Mira kızardı. «Hiristiyanlık neye yaradı peki? Engizisyon işkencelerinden başka yani!»

Mira, «Yarardan söz etmiyorum,» dedi kararsızca. «Politik gerçeği etkileyen bir ahlâk sistemi olduğunu hatırlatmak istemiştin.»

Anton alay etti. «Dışarıdakilerin içeri girmek için kullandıkları bir batıl inançtı Hiristiyanlık.»

Val, «Bazı izler bıraktı,» dedi. «Hiç değilse yaptığımız kötülüklerden ötürü suçluluk duyuyoruz artık.»

«Git de onu Nazilere anlat.»

Ben araya girdi. «İngilizlerin Gandi'yi öldürmelerini önleyen de ahlâk gelenekleriydi. Onların yerinde Naziler olsaydı ne yaparlardı bir düşün.»

«Çok güzel söyledin,» dedi Anton. «Ahlâk geleneklerine -sözümona- bağlı olan İngilizlerle (İngiliz emperyalizminin dehşet verici yöntemlerini bir yana bırakıyorum şimdilik) Naziler arasındaki herhangi bir kavgada kim kazanır dersin?»

«Onun töreyle, ahlâkla ilgisi yok ki. Kavgada, savaşta önemli olan hazırlık, nüfus, silahlanma, kaynaklar...»

«Tamam! Yani güç! Hadi artık çeneyi bırakalım çocuklar.» Anton konuyu böylece özetleyip kesmişti.

Mira çok öfkeliydi. Zenginiz, dünya kadar silahımız var ama Vietnam savaşını kazanamıyoruz diye bağırmak istiyordu. Kore savaşını da kazanamadık. Ayrıca sen de iyi bir politikacı değilsin. Herkesi susturur, insanların gururunu hiçe sayarak herkesi ezip geçersen kim oy verir sana? Yunan trajedilerini anımsayarak, politika evde başlar diye düşündü.

Gelgelelim toplantı sona ererken bir konuda oylama yapılması gerekti ve yalnız Ben, Mira ve Val değil, orada bulunanların çoğu da Anton'un önerisine olumlu oy verdiler.

Oylama sona erip gündemde konuşulacak başka şey kalmayınca Mira odanın karşısında duran Ben'e sokularak düşüncelerini anlattı. Ben gözlerine de yayılan bir gülüşle gülümsedi. Mira'ya, onu insan yerine koyduğunu gösteren bakışlarla bakıyordu. «Benim şöyle bir sorunum var.» Yine güldü. «Söylediklerinizin doğru olduğunu biliyorum ama Anton hep haklıdır.» Alaycı bir tavırla ekledi. «Siz onun idealistleri yerden yere vurmasına bakmayın. Hepimiz idealistiz aslında.»

«İdealistler sonunda zararlı çıkıyorlar nedense. Hem pratik, hem idealist olmanın yolu yok mudur acaba?»

«Vardır elbette. Mao'ya baksanıza.»

«Bir kuşakta bir kişi.»

«O kadar bile değil.»

Derneğin kurucuları ve önde gelen kişileri -hepsi erkekti- bir köşede konuşuyorlardı. Biri Ben'i çağırdı, Brad, «Bir noktada bize yardım etmen gerek,» diye seslendi. Ben, «Ne olabileceğini hiç anlayamadım,» diyerek Mira'dan özür diledi ve uzaklaştı.

Mira'yla Val evden çıktılar. O küçük erkek topluluğuyla temizliği üstlenen birkaç kızdan başka kimse kalmamıştı içeride.

Mira, «Anton'dan nefret ediyorum,» diye söylendi.

«Evet. O Dünya Diktatörü olsaydı hoşuna gitmezdi herhalde.»

«Hiç bir Dünya Diktatörü hoşuma gitmez. Ama mutlaka biri olacaksa, Ben denen o adam, ya da şu beceriksiz idealistlerden biri olsun.»

«Ben aynı kanıda değilim. Beceriksiz idealistler becerikli faşistlere yenik düşer her zaman. Benim merak ettiğim şu : Neden hep iki kötü seçenekten birini seçmek zorunda kalıyoruz? Bir de toplumsal şizofreni içinde yaşamak zorunluluğu. Evlerde, kentlerde, ulusun bir parçası olarak başka türlü davranıyoruz, politik olarak yine başka. Bir düşün, General Motors başkanının dünyaya nasıl davrandığını düşün. Evindekiler ona öyle davran-salar herif yıkılır be! Kadın - erkek farkından ileri geliyor bu. Kadınları insanca davranmak üzere eğitiyorlar ki kendileri gündüzleri dünyanın ırzına geçseler bile geceleri evlerinde rahat uyuyabilsinler. Anton'un insanlık yanı biraz daha kuvvetli olsa... Sözgelimi kadın olsaydı...»

«Olamaz!»

«Olamaz tabii. Toplum böyle yapmış onu. Erkek olduğu için öyle davranmak zorunda.»

«Çok ileri gidiyorsun, Val. İnsanlıktan uzak kadınlar da vardır. Bir yerlerde insanca davranmasını bilen erkekler de vardır. Herhalde.»

«Evet ama roller dağıtılırken kadın erkek farkı düşünülüyor. İnsanlık yanı kuvvetli olan bir erkeğe rastlarsan onda dokuz ibnedir. Bahse girerim.»

«Yapma, Val!»

«Eh, bir düşün. Bak şimdi, Lenin'in kadın olmasını gözünün önüne getirebiliyor musun?»

Bunu duyunca gülmeye başladı Mira. Eve gidinceye kadar hep güldüler. Değişik erkeklerin nasıl kadınlar olabileceklerini konuşuyorlardı. Dişi John Wayne, etekli bir Kissinger, kadın olan Jack Palance ve Gary Cooper. Kapıya geldiklerinde Mira gecenin sona ermesini istedi. «Ben denen o adamı tanıyor musun sen? Gel bir içki içelim de ondan söz et bana.»

«Niye olmasın? Yarın dersim yok. Nixon'ın kadın olduğunu düşün bir de! Joe Namath?»

Merdivenlerden çıkarken kıkır kıkır gülüyorlardı. Val Mira'nın koluna girdi. «Kadın olmak çok güzel şey. Çok daha eğlenceli.»

Mira, «İnsan dünyaya bir kere gelecekse,» dedi, «kadın olarak gelmeli.»

İçkileri hazırlarken, «Anlat,» diye seslendi, «anlat hadi.»

Ben Voler birkaç yıl önce bazı toplantılara katılmıştı ama sonra bir yerlerden burs bulmuş, araştırma yapmak için Afrika'ya, Lianu'ya gitmişti. Hem siyasal bilim okumuştum, hem de sosyoloji ve antropoloji. Üniversite-üstü öğrenim yapanların çoğundan yaşlıydı; otuzunu aşmıştı herhalde. Evlenmişti, ancak karısı Afrika'da yaşayamayacağını söyleyince ayrılmışlardı. Yeni dönmüştü Afrika'dan, bu dönemin başında. Doktora tezini hazırlarken Afrika konusunda bir seminer de yönetiyordu. Harvard öğretim üyeleri bile onu Amerika'nın tek Lianu uzmanı olarak görüyorlardı. Beyaz ırkın Afrika'daki günlerinin sayılı olduğunu söylüyordu Ben; yalnız Lianu'da değil, öbür Afrika ülkelerinde de. Bunu çok doğru buluyordu ayrıca.

Mira bir sürü soru sordu. Karısı nasıldı, neye benziyordu? Ayrıldıktan sonra nereye gitmişti? Çocukları var mıydı? Ben ne yapmak niyetindeydi? Öğretim görevlisi mi olacaktı? Gerçekten akıllı mıydı, yoksa uzman olmakla mı kalmıştı?

«Ne bu kızım? Adamla evlenmek niyetinde misin?»

«Buraya geldiğimden beri tanıdığım tek ilginç erkek o, Val.»

Val içini çekerek arkasına yaslandı. «Sana anlatabileceğim başka bir şey yok.»

«Grant'ı anlat öyleyse. Grant'ı hiç tanımıyorum.»

«Grant'ı boşver. Baş belası. Onunla postayı keseceğim artık.»

«Neden?»

«Gördün herifi. Toplumsal açıdan beş para etmez. Suratsız, huysuz... Erkek canım, erkek işte. Kendinden başka bir şey düşünmez. Hep ben, ben, ben.»

«Başlangıçta nesini beğenmiştin peki? Nasıl tanıştınız?»

«Cambridge'deki eğitim sistemiyle ilgili bazı çalışmalar yaparken tanıdım onu. Okullarda zencilere yapılanları önleyebilir miyiz diye düşünüyorduk ama bunu açıkça söylemiyorduk tabii. Neler yapılıyor bir bilsen! Sözgelimi, anadilleri İngilizce olmayan çocuklar sınıfı diye bir şey var. Duyunca iyi hoş diyor insan. Gelgelelim o sınıflardaki öğrenciler hep zenci. Adalardan geldikleri için çoğu Fransızca konuşuyor. Şimdi buncağızları bir odaya dolduruyorlar, başlarına da o yıl gözden düşmüş olan hangi öğretmen varsa -genellikle zencilerden yana çıkmak aptallığını gösteren bir öğretmendir- onu dikeyyorlar ve öylece bırakıyorlar. Öğretmen İngilizceden başka dil bilmez, çocuklar İngilizce anlamaz! Birkaç kişi o çocukların Fransızca derslerine alınmalarını istedi ama Cambridge'deki eğitim sistemi buna olanak vermiyordu. Eh, sonunda günlerini görecekler tabii. Bu günlerin birinde çok büyük bir sorunla karşı karşıya gelecekler. Ne yazık ki çocuklar da zararlı çıkacak bu durumdan. Neyse işte, biz bir şey yapabilir miyiz, zenci çocukların anneleriyle babalarını bu işe karıştırabilir miyiz diye uğraşıyorduk. Grant de o toplantıların birine katıldı nedense. Toplantının sonunda bana sokuldu, 'Size hayran kaldığımı bildirmek isterim,' gibisinden bir söz etti. Birkaç dakika konuştuk. Önce pek hoşuma gitmemişi -ben ilk izlenimlerime güvenmeliyim aslında- ama konuştukça aklını, değer yargılarını beğenmeye başladım. Oturduğu yeri sevmiyormuş, bir komün aradığını söyledi. Ben Somerville'de bir komünde oturuyordum o ara. Altı kişi kalmıştık. Oysa sekiz kişilik bir yerdi. İstersen gel bak dedim, geldi. Komünü beğenip bizimle oturmaya başladı.

«Bir süre sonra... epey uzun bir süre sonra bir gece odasına gidip yatağına girdim. O gün bugündür sürüyor ilişkimiz. Yalnız ben oradan taşındığımdan beri eskisi kadar sık görmüyoruz birbirimizi.»

«Neden gittin odasına?»

Val biraz düşündü. «Karıncalardan ötürü.»

«Karınca mı?»

«Evet. Yemekte başladı her şey. Hepimiz sofradaydık. Konu nasıl açıldı bilmiyorum ama Grant karınca-

lardan söz etmeye başladı. Karıncaları çok yakından incelemiş meğer. Uzun uzun konuştu, çeşitli cinslerini, özelliklerini, toplumsal düzenlerini, her birinin uyduğu kural-ları -buna karıncaların ahlâkı da diyebiliriz istersen-falan anlattı. Konuşurken kendini unutmuştu. Grant'ın kendini düşünmeden konuştuğu çok ender görülür ama o gece öyleydi. Gözleri parlamış, yüzü aydınlanmıştı. Heyecanla coşkuyla anlatıyordu. Karıncaları tanımamızı, onları sevmemizi istiyordu! O yüzden tutuldum ona. Hiç değilse bir süre için. Ne yazık ki,» diye bitirdi, «hep karınca konusu konuşulmuyor.»

Derken Mira ona eski kocasını sordu, Val de Norm'u merak etti. Ardından Mira Lanny'den söz etti, Val de başka aşıklarından. Konuşmalarında büyük bir dürüstlük ve içtenlik vardı. Öyle çok güldüler ki donları ıslandı birazcık. İçki içtiler, konuştular, güldüler.

Sabahın üçünde, Mira, «Biri bizi dinlese!» diye haykırdı. «Eski ve yeni sevgililerini konuşan liseli kızlara döndük.»

«Öyle. Erkekleri yerin dibine batırıyoruz ama dili-mizden düşürmüyoruz.»

«Böyle olması olağan, Val. Senin için dünyada en önemli şey çalışmaların ama anlatmaya kalksan uyuk-lardım herhalde. Ben anlatsam o zaman da sen uyuk-lardın.»

Val saat dörtte kalktı. «Çok güzel bir gece geçirdim, Mirabelle.»

Öpüşürlerken birbirlerine sarıldılar bir an için; her biri, karşısındakini dünyadaki tek somut gerçek olarak görüyordu sanki. Val çıktıktan sonra ortalık aydınlan-maya başladı. Mira Venedik pancurlarını sımsıkı kapatırken dışarıda ötüşen kuşlara sövdü.

19

Daha önce pek seyrek uğradığı derneğin her toplan-tısına gitmeye başlamıştı Mira. Val alaycı bir havayla, «Nedenini hiç anlayamıyorum,» diye mırıldandı.

Mira, «Davayı bütün kalbimle benimsediğimi farket-tim birden,» diye gülümsedi şakacı bir edayla.

Ne var ki Ben görünürde yoktu. Mira umutsuzluğa kapıldı. Bir ay geçti. O toplantılara gelmekten vazgeçeceği sırada Ben kapıdan girdi. Mira onu görür görmez heyecana kapıldı. Ardından da kendisine kızdı. Kendini paylamaya başlamıştı. Eli yüzü düzgün birini gördün mü şövalye yapmasan olmaz! O gün konuşulanların hiç birini duymadı. Belki de ayakları kokuyordur, diyordu kendi kendine. Tuvalete gazeteyle giren, bir saat orada oturup içerisini kokutan biridir garanti. Bahse girerim ki Nixon'a oy vermiştir. Ya da vejeteriyendir. Yahut Ernest Hemingway'i en büyük Amerikan romancısı olarak görüyordur. Gelgelelim bunların hiç birisi nabzının hızını düşürmedi. Konuşulanları dinlemediğinden, toplantının sonunda adamın yanına gidip konuyla ilgili bir şey de diyemedi. Val'in Ben'in çevresindeki kümeye sokulduğunu gözünün ucuyla gördü. Ne konuştuklarını duyamıyordu çünkü kendi kulakları zonkluyordu. Ancak Val'in ellerini kollarını salladığını, Val'in güldüğünü, Val'in habire bir şeyler anlattığını gördü. Bütün zekâsını ortaya döküyordu Val. Neden? Mira ağlayacaktı neredeyse. Onun erkeği vardı. Ben'e de el atmasa olmaz mıydı?

Val ansızın yanına sokulup kolunu tutmuştu. «Kalkalım mı, ufaklık?»

Mira sessizce kalktı ve Val'in peşinden çıktı. Ne diyebileceğini, nasıl söyleyebileceğini kestiremiyordu. Ağlamadan konuşabileceğine emin değildi.

Val, «Eh!» diye söylendi neşeyle. «Cumartesi akşamı boşsun umarım.»

Mira uyusukluk içinde sordu. «Neden?»

«Birkaç kişilik bir yemek veriyorum da. Chris'le Bart, Grant ve ben, bir de Ben'le sen. Ashında,» derken Mira'ya baktı, «toplantıdaki halini gördüğüm için. Kendinden geçmiştin. Senin kıcını kaldırıp harekete geçmen aylar sürer. Erkeklerden bir şey beklenemeyeceğini de hepimiz biliriz. Onlar evlerine gider, düş kurup mastürbasyon yaparlar. Ya da yapmazlar. Onun için de, işi şu bulaşıktan berbat olan ellerime aldım. Kızmadın umarım.»

Mira arkadaşının ne dediğini pek iyi anlamamıştı. Söylenenleri algılamaya çalıştı, bir iki soru sordu ve sonunda akıl erdirebildi. «Val!» diye bağırarak kadına sa-

rıldı. Kaldırımın ortasında durmuşlardı; gelip geçen onlara bakıyordu. Mira hiç aldırmadı.

«Dur kızım, kendini kaptırma hemen. Adamı doğru dürüst tanımıyorsun bile.»

Mira büyük bir uysallıkla, «Peki, kaptırmam,» deyince Val güldü.

«Hah şöyle.» İkisi de gülüyorlardı.

Cumartesi akşamı oldukça erken gitti. Val'le Chris'ten, bir de kızın arkadaşı Bart'tan başka kimse yoktu evde. Üçü de mutfaktaydılar. Val bir tencereyi karıştırıyor, Chris bir şeyler kesiyor, Bart da sofrayı kuruyordu. Bir yandan da tartışıyorlardı.

Bart, «Her istediğimi yapabilirim,» diye bağıırıyordu. «Kimyadan iki kere bütünlemeye kaldığım halde Harvard'a aldılar beni! Hey babam hey, amma korkutmuşuz adamları!»

Val, «Sevin de kimseye söyleme,» diye alay etti. «Sizleri almadıkları yıllarda zenci olduğunuz için almıyorlardı, şimdi de zenci olduğunuz için alıyorlar. İlerleme mi bu?»

Bart sevgi dolu bakışlarla baktı ona. «Rüzgâr bizden yana eserken yararlanmaya bakalım.»

«Senin öyle bir açıkgozlük yaptığını hiç görmedim.»

Bart, «Ben daha önemli işlerle uğraşıyorum,» diyerek güldü.

Chris, «Öyle,» diye söylendi gevşek gevşek. «Esrar ticaretiyle uğraşıyorsun.»

«Toplumsal önemi olan bir eylem!»

Grant içeri girdiğinde gülüşüyorlardı. Bart geleni görünce birden ayaklandı, yumruğunu sallayarak Grant'e yaklaşıp bağırdı. «Evet! Az önce de söylediğim gibi!»

Mira'nın kalbi duracaktı. Chris'in bu zenci oğlanla dostluk etmesi kafasındaki kalıpları, o düzgün yapıları sarsmıştı. Her türlü önyargıya, insanlar arasında herhangi bir ayırım gözetilmesine karşı olan, çeşitli topluluklar arasında her türlü ilişkinin kurulabileceğini savunan Mira çocukluğundan beri liberal görüşlüydü. Birkaç hizmetçiden başka zenci, Norm'un bir meslektaşından başka Asyalı (o adamı da sevememişti) hiç bir kızılderili, hiç

bir Meksika asıllı göçmen tanımamış olması, liberal görüşler benimsemesini kolaylaştırmıştı. Gelgelelim Bart'la tanıştığı gün epey sarsılmıştı. Ana kızla Bart'ın her an tartışmaya hazır olmaları -Val'in evinde her dakika tartışma çıkardı zaten- huzursuz ediyordu onu. Kafasının derinliklerindeki korkuyu bilinçli olarak farkettti : Bart'ın ansızın şiddet gösterebileceğinden, bıçağını çekip hepsini öldürebileceğinden korkuyordu. Bu duygudan kurtulmayı da başaramadı. Onun için de -kendi görüşüne göre- zenci delikanlının Grant'e saldırmaya hazırlandığını görünce yüzü sarardı. Öbürleri gülüyorlardı oysa. Grant de Bart'a bakarak yumruğunu salladı. «Hıyarın tekisin oğlum sen!» İkisi de bağılıyorlardı.

Masanın iki yanındaki iki iskemleye oturdular. Tezgâhta durarak kendine şarap dolduran Mira duvara doğru kaydı. Val ona bakıyordu. «Bunların kavgası hiç bitmez,» diye açıkladı. Mira kavgayı izliyordu.

Konuşmak denmezdi onlarınkine, ikisi de bangır bangır bağılıyorlardı. İkisi de, Bart'ın az önce sofraya dizdiği çatallarla bıçaklardan birini kavrayıp karşısındakinin yüzüne doğru sallıyorlardı. İkisi de -hayır, yalnız Bart- gülmeye hazırды. Grant çok ciddiyydi. Neydi tartışıkları konu? Şifreyi çözmesi epey uzun sürdü. Azınlık gruplarının seslerini nasıl duyurmaları gerektiği tartışılıyordu. Bart tanktan tüfekten yanaydı, Grant de yolun hukuk fakültelerinden geçtiğini söylüyordu.

«Egemen çevrelere girip onlar kadar güçleneceksin. Ancak böyle altedebilirsin onları.»

«Bok altededersin! Onların arasına karıştın mı diri diri yerler seni! Yapacaklarını yapıp işlerini bitirdiklerinde bir bakarsın ki onlar kadar beyaz olmuşsun sen de. Ruhunu satın alırlar, yıkayıp paklayıp çamaşır suyuna yatırırılar, sonunda beyazdan da beyaz olursun.»

Val, «DIŞARI!» diye bağırdı ansızın. Elindeki havucu sakın hareketlerle kazıyarak, «Lütfen konuşmanızı dışarıda bitirin,» diye sürdürdü. «Kafam şişti.»

Grant kendisine bir bardak şarap doldururken Bart mutfakta bekledi, bağırmaya, tartışmaya ara vermeden çıktılar. Mira Val'e baktı. «Senin o tartışmaya karışmak isteyeceğini sanırdım.»

Val içini çekti. «Onlar bu konuyu kaç kere tartış-

tılar bilir misin? En az on kere. Çekişmekten hoşlanıyorlar aslında. Ben de enerjimi yararsız çekişmelerle harcamak istemiyorum. Onları laf ebeliği. Toplumu değiştirmenin en iyi yolunu bunlar mı kararlaştıracaklar? Olacak iş mi? Nasıl olsa bazı kişiler silah kullanacaktır, bazı kişiler başka güçleri. Bunların tutumları da gülünç ona bakarsan. Bart çok yumuşak bir insandır aslında; gerekirse dövüşür ama dövüşmemeyi yeğler. Oysa Grant... o din adamı tavırlarının, o üstün zekalı aydının altında yatan gerçek bir katildir. Vahşinin biridir Grant. Ağaçtan ağaca sallanan eski zaman vahşilerinden.»

«Öyledir,» dedi Chris. «Sana kızıp da koca masayı karşıya fırlattığı geceyi hatırlıyor musun, anne? Üstündekilerle birlikte fırlatmıştı hem de. Bir sürü şey kırdı, masayı da berbat etti.» Mira'ya dönerek ekledi. «Sonra o pisliği temizlemeyi bize bırakıp gitti.»

Val, «Kahramanlık anlarından biriydi,» diye söylendi alayla.

Chris, «Hah!» diye güldü.

«Şu halimize bakın.» Mira da gülüyordu. «Erkekler oturma odasında, biz mutfakta. Her zamanki gibi.»

«Ben burada olmayı yeğlerim,» dedi Chris.

Val, «Yemek yaparak!» diye haykırdı ve tencerelerden birini karıştırmaya koyuldu yine.

Biri sokak kapısını tıklattı. O dakikaya kadar Ben'i aklına getirmeyen Mira yüreğinin de tık ettiğini farketti. Erkeklerden biri kapıyı açtı, antreden bazı konuşmalar, mutfığa yaklaşan ayak sesleri duyuldu. Mira pencereden dışarı bakıyordu. Yüzü alev alev yanmaya başlamıştı.

Val, «Hoşgeldin, Ben,» deyince Mira da döndü ama Ben eğilmiş Val'in yanağını öpüyor, ona getirdiği şarapı veriyor, ikisi bir şeyler konuşuyorlardı. Mira dudaklarını geren gülüşün katılaştığını duyuyordu. Sonunda Ben de döndü, Val de. Val, «Mira'yı tanıyorsun,» diye söylendi. Ben elini uzatıp ona yaklaşıırken. «Evet ama adını bilmiyordum.» dedi, derken Val kızını tanıştırdı ve son gelen konuk Chris'le konuşmaya başladı ve Mira'nın yüzündeki gülüş taşılaştı, ağzından tek söz çıkmaz oldu.

Şaraplarını alıp oturma odasına yöneldiler. Kapıdan girerlerken, Val, «Biraz da başka bir oyun oynasak,» diye söylendi.

«Şimdi ne oyunu oynuyoruz ki?» Korku veren bir havayla sormuştu Grant.

Val, «Boş belâgat oyununu,» diye karşılık verdi neşeyle. Tabağa dizdiği kanapeleri konuklarına uzattı.

Grant suratını astı. «Tuhafsın, Val. Canın istediği zaman herhangi bir şeyi bahane edip kürsüye çıkararak söylev çekersin ama başkalarının konuşmasına boş belâgat deyip geçersin.»

«Ben konuşursam gerçeklerden söz ederim.»

«Kıçıma anlat sen onu!»

«Eh, kıçın da bir gerçektir. Zaman zaman »Gözdağı verircesine, dik dik baktı adama. Uzlaştırmacı bir sesle, »Baksanıza,» dedi. «Ben Afrika konusunda uzmanmış duyduğuma göre.»

Ben sıırttı. «Yok canım, benim uzman olduğum tek konu kendi sindirim sistemimdir. Bu konuyu uzun uzun anlatabilirim size.»

Grant başını çevirdi, Bart ilgiyle öne eğildi.

«Afrika'da bulundunuz mu? Neresinde? Ne kadar zaman? Nasıldı? Size nasıl davrandılar?» Bart soruları sıralıyor, Ben hepsine kolayca, rahatça, fıkra anlatırcasına karşılık veriyordu. Ancak bu 'masalcı' tavrının gerisinde belirgin bir sevgi, tutku denebilecek bir ilgi olduğu kolayca anlaşılıyordu. Dikkatle dinliyordu herkes. Mutlak ve kesin doğruyu değilse bile, bir insanın düşünerek vardığı, dürüstçe açıkladığı doğruları dinlediklerini sezmişlerdi. Konuşurken önyargılarına bağlı kalan ve bu önyargıları ölesiye savunan, ölüme kadar savunan konuşmacıların tersine, Ben ona acı veren şeyleri de anlatıyordu açık açık. Doğru olmamasını dilediği şeyleri de, ona kıvanç veren, gurur veren şeyleri de anlatıyordu. Mira onu dinlerken onun adına duygulanıyordu ama, Ben bir kere bile Mira'nın yüzüne bakmamıştı. Anlattıklarını Bart'a anlatıyordu aslında; olanak bulursa, biraz da Grant'e.

Mira bir içki daha aldı, derken bir tane daha. Görünüşte Val'e yardımcı olmak amacıyla, mutfığa gitti «Nasıl buldun?»

Val sırttı. «Ben sevdim. Biraz tutucu olabilir. Ama belki de değildir. Adam denebilecek bir adam.»

Val'in birini överken verdiği en yüksek not 'büyük adam'sa, ondan sonraki de 'adam denebilecek bir adam'dı. Mira sevindi. Gelgelelim oturma odasına döndüklerinde Ben yine bakmadı ona. Mira sarhoş oluyordu. Havada yüzen başını arkaya yasladı. Konuşmaların dışında kalmıştı.

Kendi kendine, çok çekici bir erkek, diye düşündü. Çok... İsterdim ki... Kelimenin bilinç düzeyine çıkmasına izin vermediği halde yüzü kızardı. Ben'e bakarken dolyolunun açılıp nemlendiğini hissediyordu. Ayrıca da, çok yalnızdı. Ancak yalnızlık şu son ayların değişmez bir koşulu olmuştu, bilinçli olarak farkedilmeyen bir koşul haline gelmişti artık. Yalnızlık duygusu -Tanrım, öteden beri böyle miydi yoksa?- ya bir erkeğe sahip olmak, ya da yağmurun altında durup aydınlık eve bakan o zavallı kadına benzemek gerektiği inancından doğmuştu biraz da. Evet, Ben hem yakışıklıydı, hem de akıllı. Val onun tutucu olabileceğini nereden çıkar-mıştı acaba? Arkadaşına bunu sormayı unutmamalıydı. Peki ama ya adam ondan hoşlanmazsa? Ya başka biriyle ilgisi varsa? Ya bu geceden hiç bir sonuç alınmazsa?

Zarar yok. Yıkılacak değildi bundan ötürü. Yüreğinden bir ağırlık kalktı. Sarhoş olduğum için diye düşündü. İnsan sarhoş olunca hiç bir şeye aldırıyor.

Yemek yemek için mutfaka geçtiler. Val, Mira'yı Ben'le Bart'ın arasına oturttu. Karidesli çorba yapmıştı. Çorbayı herkes beğendi, yemeklerden söz edildi, Ben Lianu'larının yiyeceklerini anlattı. Hâlâ surat astığı halde istekle atıştıran Grant tabağını herkesten önce boşaltıp ağzını sildi ve annesinin pişirdiği yemeklerin kötülüğünü anlattı. Annesi her şeyin suyunu çektiyor, yemekleri kupkuru bırakıyordu. Bart güldü.

«Sen benim teyzemin pişirdiği yemeği ye de kuru neymiş ondan sonra anlarsın. Teyzem değil aslında. Beni yanına almaya razı olan tek insan. Sevimli bir ihtiyar. Sosyal yardımla geçiniyor, onun için de boyuna makarna pişiriyor. Pazartesi günleri bir kilo makarna haşlıyor. Öylece tencerede bırakıyor yemeği. Buzdolabına kal-

dırmak falan da yok! Cuma günü o makarna ne hale geliyor bilir misiniz? Krik krak!»

Hepsi güldüler. «Abartıyorsun,» dedi Mira.

Chris annesini anımsatan bir sesle, «Hayır, abartmıyor,» diye söylendi.

«Aslında iyi kadın,» diye sürdürdü Bart. «Beni evine almayabilirdi. Çok yaşlı olduğu için aldı belki de. Kendisi hemen hiç yemek yemiyor. Benden aldığı paranın büyük bir bölümünü de bana veriyor yine. Giyecek bir şeyler almam için.»

Mira, «Senin giyeceklerin her zaman güzeldir,» dedi.

Val de ona katıldı. «Giyinmesini çok iyi biliyor.»

Grant, «Giyecek!» diye hırladı. «Şıklığa aldırان kim be!»

Moda konusuna geçtiler, modanın bir toplumun, bir kültürün ya da bir başkaldırma isteğinin ifadesi olduğundan söz edildi. Gülüşüp konuştular. Moda konusunda uzman olan Bart'tı.

«Sen giydiğini yakıştırmasını biliyorsun,» dedi Val'e. «Kendini ve gövdeni çok iyi tanıdığın için güzel giyiniyorsun.» Mira'ya döndü. «Sen eskiden kızkuruları gibi giyinirdin ama şimdi daha iyi giyiniyorsun. Pantolonunu beğendim. Kumaşı nedir?» Elini Mira'nın bacağına uzatarak pantolon kumaşını parmaklarının arasına aldı.

«Pamuk ve polyester karışımı.»

«Güzel kumaş. Siz ikiniz...» Grant'le Ben'e dönmüştü. «Kendi ırkımı kötülemek gibi olmasın ama siz Zulu'lar gibi giyiniyorsunuz.»

Grant, «Giyim kimin umurunda!» diye yineledi.

«Senin umurunda değil çünkü baban senin ayaklarının dibine yirmi kat elbise atmış.»

«Babamın bana attığı tek bir şey vardı. Tepeme sille tokat.»

Val söze karıştı. «Yanılmıyorsam kışına da birkaç tekme.»

«Benim tanıdığım insanların arasında,» dedi Ben, «çok, çok iyi bir babası olan tek kişi benim. Demiryolcuydu babam. Hep yoldaydı. Ama evde olduğu zaman da gerçekten evdeydi. Konuşurdu bizimle. Benimle de, erkek kardeşlerimle de. Kızkardeşimle bile konuşurdu. Annemle de. Annemle babamın arka basamaklarda otu-

rup elele tutuşarak konuşmaları gözümün önündedir hâlâ.»

Val güldü. «Belki de her zaman evde olmadığı için.»

«Belki. Ancak sosyologlar evde bulunmayan baba konusunda neler söylerler bilirsin.»

Bart, «Ben babamın evde bulunmamasına seviniyorum,» dedi. «Herifle bir kere tanıştım, aklım bokuma karıştı. Teyzemin dediğine bakılırsa anamı öldüresiye dövermiş. Şimdiki karısıyla çocuklarına da aynı şeyi yapıyormuş.»

Bu konuşma sürüp giderken Mira taş gibi oturuyordu. Bacağı, Bart'ın dokunduğu ya da kumaşı parmaklarının arasına alırken dokunur gibi olduğu nokta hâlâ yanıyordu. Oğlan bacağını tutunca kalbi duracaktı neredeyse. Nasıl yapabilirdi bunu? Nasıl yapmıştı? Bir kadınla arasında özel bir yakınlık olmadıkça böyle bir harekette bulunamayacağını bilmez miydi? Peki ama aynı şeyi Grant yapmış olsaydı? Kaba herif, yontulmamış der, omuz silkip geçerdi. Bacağı dakikalarca yanmazdı. Hayır, önemli olan bir erkeğin bacağını tutması değildi. Konuşup gülen Bart'a baktı. Öyle gençti ki; Chris'ten topu topu bir yaş büyük. Ama çok daha yaşlı. Grant'le Ben'i karşısına alıp tartışmaya hazır. Val'e karşı saygılıydı ama gerekirse onunla da tartışırdı. Yine de yakından bakarsan, onu otomatik olarak yaşlı bir bilge, her şeyi doğdukları anda bilen ve ömürlerinin sonuna kadar bizleri, masum insanları, ayrıcalıklı ırkı, soylu, kibar kişileri altetmeye çalışan cadılarla şeytanlardan biri yapan kara deriyi unutabilirsen... Chris'in yanaklarını andıran yuvarlak, yumuşak yanakları vardı. Gözlerinde inancın -yoksa umut mu?- pırıltısı görülüyordu hâlâ. Renginden ötürü öyleyse. Bu gerçeğe yüz yüze gelince dişleri kenetlendi. Aslında kızdığı buydu demek? Bu kara derili elin ona değmesi. Bart'ın eli masanın üstünde, tabağının yanında duruyordu. Öyle bir el insanın gövdesinde dolaşsa nasıl olurdu acaba? Kafasını arkaya attı ansızın; gırtlığında sessiz bir çığlık, bir ağıt. Elbette, diye zonkluyordu beyni, elbette!

Önyargı, zenci düşmanlığı değildi bu. Yabancılık ögesi idi. Mira hiç bir zenci çocukla ip atlamamış, okuldan eve dönerken el ele yürüyebileceği bir zenci arka-

daşı olmamıştı. Ve bütün liberal görüşlerine karşın, geride bıraktığı yıllar boyunca, kara zebella korkusu sinmişti içine. Bilinçsizce. Önyargı bedenden kaynaklanıyordu.

Bart'ın eli masanın üstündeydi. Güdük parmaklar, çikolata rengi bir ten, avuçlar daha açık, neredeyse pembe denebilir, tırnaklar kısa. Çocuk eli denebilecek bir el. Yapmacık olamayacak bir gevşeklik içinde. Hem güçlü ve becerikli görünüyor, hem de savunmasız. Kendi solgun, ince parmaklarını Bart'ın elinin üstüne koydu. Bart hemen dönüp baktı. Grant babasını kötülüüyordu hâlâ. Mira, «lütfen ekmek tabağını uzatır mısın?» diye mırıldandı. Elini çekti, delikanlı ekmeği uzatıp gülümsedi. Olmuştu işte. Bitmişti. Mira yine kendi içine kapandı.

Bart anlamış mıydı acaba? Ona dokunduğu için tedirgin olduğunu, sorunu çözümlemek için bu yöntemi bulduğunu sezmiş miydi? Sezdiyse onu bağışlar mıydı? O da beyaz ete karşı aynı duyguları besliyorsa belki bağışlardı ama ya öyle değilse? Beyaz ırk üstün ırktı ne olsa. Ya o Mira'nın duygularını paylaşmıyorsa? Gözleri buğulandı. Belki de hiç bağışlamayacaktı Mira'yı. Biliyorsa. Elbette biliyordu. Onu tanıımıyorsa bile beyaz ırkı tanıyordu. Bunun bağışlaması olur muydu?

Kulağının dibindeki bir ses, «Çok sıkkın görünüyorsunuz,» diye mırıldanınca Ben'in güzel yüzüne döndü.

«Bağışlamak diye bir şey olabileceğine inanır mısınız?»

Adam başını iki yana salladı. «Unutmak, belki.»

«Evet. Unutmak.»

«Belirli bir şey miydi düşündüğünüz?»

«Öyle denebilir. Sizin Afrika konusunda söyledikleriniz aklıma geldi. Ya da sömürülen herhangi bir yer, baskı altında tutulan herhangi bir ırk, zenciler sözgeli mi, yahut kadınlar...»

Ben, «Tek bir yol var,» diye söylendi usulca. Grant'le Bart» Ailenin Yapısı konusunu tartışmaya başlamışlardı o arada. İkisi de evde erkeğin sözünün geçmesini, her ailede bir anne bir baba ve birkaç çocuk bulunmasını uygun görüyorlarsa da başka hiç bir noktada anlaşamıyorlardı.

«O yol da... bağımsızlık diyeceğim. Başka söz bulamıyorum. İnsanlar... Sözelimi Lianu'lar ancak bizimle eşit oldukları zaman, bize gerek duymadıkları zaman bağışlayabileceklerdir beyazları.»

«İyi ama -kalkınma ve güçlenme açısından bakılırsa yani- çok, çok uzun sürecektir bu. Belki de hiç gerçekleşmeyecek. Lianu küçük bir ülke.»

«Öyle. Ancak siyah Afrika ülkeleri bir federasyon haline gelecektir bence. Eşitlik derken mutlak eşitlik demek istememiştım. Bizimle pazarlık edecek kadar güçlendiklerinde diyebilirim.»

Mira başını avuçlarına gömdü. Yanaklarından yaşlar süzülüyordu. Çok içtim, diye düşündü, çok fazla içtim.

«Ne var? Ne oldu?» Ben'in sesinde sabırsızlık ya da huzursuzluk değil, gerçek bir ilgi vardı. Gerçekten kaygılanmıştı. Ne var ki Mira ağlamayı bırakamıyordu bir türlü. Neden ağladığını da bilmiyordu. Ben elini sırtına dayayınca başını kaldırdı.

Adam, «Ne var?» diye sordu yine.

«Tanrım! Hayat... korkunç!» diye haykırarak yerinden fırladı ve banyoya koştu.

20

«Yok canım, sarhoş oldum işte. Sinirliydim, içkiyi fazla kaçırdım. Onun için de herşeyi berbat ettim.» Omuz silkti. Hiç aldırmıyordu sanki.

Val, «Seni hiç öyle görmemiştım,» diye belirtti.

Büyük bir utanç duyduğu halde, Bart hakkında düşündüklerini açıklamaya çalıştı Mira.

Val sessizce dinledikten sonra başını salladı. «Bana öyle geliyor ki, sen Bart'ı yabancı, yahut yabancı öge olarak görüyordun ama kendini de yabancı hissediyordun. Bart'a, seni sevmek istiyorum ama bana yaptıklarını bağışlayamam diyordun sanki. Sanki beyazlarla Bart'ın arasındaki ilişkide, senin erkeklerle olan ilişkilerine benzer bir şey buluyordun.»

«Gülünç olma, Val. Her şeyi kendi fanatik, monomanyak inançlarına göre yorumlama. Sarhoş oldum, duy-

gusalığa kapıldım, kendime acımaya başladım. Hepsi bu!»

Val birkaç saniye ona baktıktan sonra başını çevirdi. «Peki öyleyse, özür dilerim.» Sesi gergindi. «Ben kitaplığa gitmek zorundayım.» Kitaplarını yüklenip kalktı.

Mira Lehmann Hall'da kaldı. Biraz rahatlamış, biraz da suçluluk duymuştu. Val çok iyi davranmıştı ona. Bir yemek vermiş, onun için Ben'i çağırmıştı. İyi ama herkesin dünyayı kendisi gibi görmesinde direktmese olmaz mıydı? Mira da kitaplarını alıp çıktı, başını öne eğerek düşünceli bir havayla yürümeye başladı. Val'e bir daha konuşmayacaktı; o akşam Val'e telefon edip özür dileyecekti. Gözleri yaşarmıştı yine. Sinir hastası oluyorum diye düşündü. Bir şeyi, herhangi bir şeyi bilmek neden böylesine güçtü?

«Mira!» Bir ses ve ona doğru yürüyen bir görüntü. Katherine Hepburn'ün gençliğini andıran güzel bir kadındı. Bal rengi saçları rüzgarda uçuşuyor. Pantolon ve kazak giyen, omzuna attığı ceket de rüzgarda uçuşan ince uzun bir kadın. Iso'ydü gelen.

«Iso!»

«Çok sıkkın görünüyorsun, Mira.»

«Bu ne güzellik, Iso! Ne yaptın?»

Iso, «Ben aslında böyleyim,» diye şakıyarak olduğu yerde döndü. «Ne yaptın ne demek?»

İkisi de güldüler. «İnanılacak gibi değil,» dedi Mira. «Ne yaptın gerçekten?»

«Topuzumu çözdüm, sırtıma birkaç parça şey aldım.»

«Hey allah, benim için de o kadar kolay olabilse.»

Iso arkadaşını övdü. «Sen zaten güzelsin!»

«Bu akşam benimle yemek yer misin Iso?» Biriyle konuşabilirse her şey açıklanabilirdi belki.

«Çok özür dilerim, Mira. Şimdi Dawn Ogilvie'yle öğle yemeğine gidiyorum. Tanırsın Dawn'ı. Akşam da Elspeth'le yemek yiyeceğim. Yarın öğlende Jeanie Braith'e sözüm var. Övünür gibi konuştuksam kusura bakma. Öyle sevinçliyim ki.»

Görünüşü de öyleydi. Pırıl pırıldı Iso, aydınlık saçıyordu.

Mira'nın dudaklarının ucunda bir gülümseme dolaşı-
tı. «Karar vermişsin anlaşılan. Herkesin dikkatini çek-
sen de aldırmayacaksın.»

Iso, «Herkesin dikkatini çeksem bile aldırmayaca-
ğım bir noktaya ulaşmaya çalışıyorum,» diye düzeltti.
«Çok iyiyim! Cumartesi bir parti veriyorum. Gelir mi-
sin?»

Mira ona hayranlık duyarak, «Gelirim,» diye söy-
lendi.

«Çağırمامı istediğin herhangi biri var mı?»

«Öyle güzelsin ki!»

Iso çaresiz bir çocuk gibi baktı. «Gerçekten öyle
mi düşünüyorsun?»

«Gerçekten öyle düşünüyorum!» Iso'nun yüzü aydın-
landı yine.

«Bir deneyeceğim işte.» Sesi titremeye başlamıştı.
«Nasıl olsa kaybedecek bir şeyim yok.»

«Öyle.» Mira'nın da sesi titremeye başlamıştı. Yü-
reği sevgi doluydu, tıpkı Val gibi, insan soyunu ürkek
çocuklar olarak görüyordu o anda. Herkese acıyordu;
kendine de. «Evet, gelelim senin partiye,» dedi. «Ben
Voler'ı çağırır mısın? Tanıyor musun?»

«Afrika'dan gelen adamı mı? Tanırım. Oldu! Hadi
bana şans dile!» Kayarcasına yürüyüp gitti.

Iso'nun partisi çok kalabalıktı. Tanımadığı insan
yoktu anlaşılan. Mira boşaltılan oturma odasının kapı-
sında durarak dansedenleri gözledi. Val odanın ortasın-
da, Lydia Greenspan'ın karşısında dansederek kendini
gülünç düşürüyordu. Iso, Martin Bell, Kyla ve Howard
Perkins, ve çingeneye benzeyen o güzel kız ve Brad ve
Stanley. Stanley ona hiç bakmayan, yalnızca kendisi için
danseden Clarissa'yla dansediyordu. Çok güzel danse-
derdi Clarissa. Sonunda herkes durup onu izlemeye ko-
yuldu. Clarissa başını öne eğmiş, gözlerini kapamıştı.
Uzun siyah saçları yüzüne dökülüyor, vücudu kıvrılıp
bükülüyor, kasları gevşeyip kasılıyordu. Dansedişinde
cinsellik vardı ama kışkırtıcı olmak isteği yoktu. Kış-
kırtıcı sayılabilecek bir nitelik yoktu. Mira bu ikisinin
arasındaki farkı bir anda anlayarak gözledi kızı. Nasıl
oluyordu da bir oda dolusu insanı dünyasının dışında
bırakabiliyordu?

Iso kırmızı ve sırma şeritlerle bezenmiş bembeyaz bir Faslı kaftanı giymişti o gece. Saçı sırtının ortasına uzanmıştı. Tıpkı filmlerdeki gibi bir değişikliğe uğramıştı. Hani başında kep, sırtında asker üniforması olan gözlüklü kız kepini çıkarınca sarı bukleleri göz önüne serilir, ceketin ve gözlüklerin de çıkartılmasıyla birden seks bombası oluverir ya! Iso'daki değişiklik bu kadar büyük değilse bile, uzun saçları yüzünü yumuşatmış, yanaklarının pembeliğiyle süslü kaftanı, onu yaşlı öğretmen havasından çıkarıp akıllı, olgun, alımlı bir kadın yapmıştı. Mira büyülenmişçesine bakıyordu.

«Hadi gel,» dedi Iso. «Sen de dansetmelisin!» Ellerini uzatmıştı.

Mira, «Hiç bilmiyorum!» diye karşı çıktı. «Gülünç olurum.»

«Müzik sana nasıl bir duygu veriyorsa o şekilde hareket et yeter,» diyen Iso kadının ellerini tutup onu da ortaya çekti.

Dansediyordu Mira. Kimsenin ona bakmadığını anlayınca ne beceriksizliği kaldı, ne de utanç. Müziğin gümbürtüsüne kaptırdı kendini. Iso karşısında değildi artık, onun yerine Kyla geçti. Birbirlerine bakıp sırtarak bir pas de deux yaptılar. Derken Brad'ın karşısında dansettiğini farkettiler, sonra da Howard'ın. Anlamaya başlıyordu. Çok güzeldi böyle dansetmek. Herkes özgürdü. Beceriksiz bir erkeğe düştüm diye sinirden dudaklarını gevelemek, ben salonun orasından orasına uçmak isterken bu adam neden hep aynı noktada durup yerinde sayarcasına danseder diye hırslanmak yoktu. Ne isterse yapabiliyordu ve hareketleri onu nereye sürüklerse sürüklesin karşısında danseden başka biri vardı, bir topluluğun parçasıydı, hep bir aradaydılar, kendi gövdelerinden, kendi ritimlerinden haz duyuyorlardı hepsi. Bir ara gözlerini sımsıkı kapadı. Göz kapaklarını aralayınca karşısında Val'i gördü. Val gülerek bakıyordu ama Mira'yı görünce yüzü değişti ansızın. Mira üzüldü. Val'i üzdüğü için üzüntü duyuyordu. Kadına sarılarak, «Özür dilerim, özür dilerim,» diye mırıldandı ve ayrıldı. Val ona bakıp güldü, omuz silkerek dansını sürdürdü. Bir süre karşı karşıya dansettikten sonra uzaklaştılar.

Yorucu bir danstı bu. Mira mutfığa gidip bir bira

almaya karar verdi. Mutfakta, bir köşede konuşan iki kişiyle buzdolabına yaslanıp tek başına duran Duke'tan başka kimse yoktu. Clarissa'nın kocasıydı Duke. Mira buzdolabını açmak için onun çekilmesini bekledi.

Adamın neler duyduğunu çok iyi anladığından, «Sen çok yalnız görünüyorsun,» diye seslendi.

İri yarı, etli bir adamdı Duke. Birkaç yıl sonra iyice şişmanlayacaktı. West Point'ı bitirmiş, kısa bir süre önce Vietnam'dan dönmüştü. Şimdi New England'da bir yere atanmıştı.

«Hafta sonunda iki gün iznim var,» diye söylendi. «Onu da Harvard'lı öğrencilerin eğlencelerinde geçirmek istemezdim doğrusu.»

«Buraya gelmek nasıl bir duygu veriyor sana? Cambridge bütün barış hareketlerinin merkezi oldu biliyorsun.»

Duke, «O beni rahatsız etmiyor,» dedi. «Savaşın bitmesini ben de istiyorum.»

«Oradayken ne duyuyordun peki?»

Duke'un yüzü anlamsızdı. «Ben işimi yapmaya bakıyordum. Cepheye yakın değildim. Ama bu savaşı sevmiyorum.»

Mira adamın görünüşünden hoşlanmamıştı ama şimdi ona acımaya başlıyordu. Duke da kapana kısılmış olanlardan biriydi.

«Sanırım senin için çok zor olmuştur,» diye mırıldandı.

Duke omuz silkti. «Pek değil. Bazı şeyleri birbirine karıştırmamak gerek. Ben vatanıma bağlıyım. Politikacılar bazan yanlış kararlar alırlar. Yapılacak şey görevini yerine getirip politikacıların doğru yolu bulacaklarını umarak beklemektir.»

«Peki görevin insan öldürmeyi gerektirseydi? Bunu ahlaki bakımdan yanlış sayıyorsan ne yaparsın?»

Duke şaşkın şaşkın baktı. «Orduya girerken ahlak savunucusu olarak girmedim. Ayrıca, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu kim bilebilir?»

«Peki Almanya'da yaşasaydın ve görevin Yahudileri trenlere bindirmeyi gerektirseydi?»

Adam öfkelenmişti. «O aynı şey değil. Sizler bu işleri çok basit sanıyorsunuz. Bence savaşın kötülüğü şu :

Bir sürü Amerikalı ölüyor ve hiç yararı olmuyor. Mil-yonlarca para harcıyoruz, karşılığında bir şey kazanmı-yoruz.»

«Anlıyorum. Savaştan sonra ordudan ayrılacak mı-sınız?»

«Sanmıyorum. Bu hayatı seviyorum ben. Vietnam'da olmak bile hoşuma giti. Çok güzel şeyler aldım oradan. Bir gün gelin de göstereyim. Halılar, heykeller, gravür-ler. Gravürler nefis!»

Gravürleri anlatmaya başladı, oradan haritacılığa, haritalara, nişangahlara, silahlara geçti. Uzun uzun, bel-ki de akıllıca konuştu. Tepeden bakarak anlatıyordu. Kendisini yetkili bir kişi, karşısındakini de hiç bir şey bilmeyen bir ahmak olarak gördüğü belliydi. Mira o ko-nularda gerçekten hiç bir şey bilmediği için git gide kabalaştı. Sonunda gravürlerle halıların değerine döndü yine.

«Gravürler bir servet ediyor,» diye açıkladı. Viet-nam'da ödediği parayı, Amerika'da kaçta satıldıklarını bildirdi. «Halılar da öyle,» diye sürdürdü. «Her birini üç ayrı halıcıya götürdüm...»

Mira uyuşup kalmıştı. Duke konuşmanın ne oldu-ğunu bilmiyordu. Monolog biliyordu yalnızca. Kendisiyle aynı düzeyde olan biriyle konuşamazdı herhalde. Yal-nızca astlarıyla konuşuyordu belki. Ancak orduda oldu-ğuna göre üstleriyle konuşmayı da becerebilirdi : «Evet, komutanım. Düşman birlikleri şu anda...»

Mira çevresine bakındı. Mutfakta kimse kalmamış-tı. Oradan kurtulmanın yolunu aradı. Duke şimdi de bilgisayarlardan söz ediyordu. Sonu gelmeyen bir açık-lama. Mira, «Peki ama bunları neden yapıyorsun?» diye sordu sonunda. «Bilgisayarlarla çalışmaktan ne bekli-yorsun? Amacın nedir?»

Adam soruyu anlamamıştı sanki. Hâlâ anlatıyor, onun anlattıklarını Mira anlamıyordu.

«Bak, Duke, bu çalışmaların bir amacı olmalı. Bil-gisayarlardan neyin sonucunu almaya çalışıyorsun?»

«Herhangi bir şeyi önceden tahmin edip edemeye-ceğini anlayacağız. Tahminlerin doğruluk derecesini, ale-tin kullanış yerlerini yeterince anlayıp anlamadığımızı.»

Duke yine anlatmaya başlayacaktı ama Mira onun sözünü kesti: «Amacın tersi her türlü aracı doğrular.»

«Efendim?»

«Senin için araç var. Amacın falan yok. Koskoca bir oyuncakla oynuyorsun olsa olsa.»

«Mira! Çok ciddi şeyler anlattım sana.»

Val göğsünü yumruklayarak, kıpkırmızı bir yüzle mutfağa dalınca Mira çok sevindi. «Benim yaşımda ve benim kilomda olan,» diyordu Val, «üstelik de günde üç paket sigara içen biri, bu çocukların oyunlarına katılmaması gerektiğini bilmeli!» Buzdolabını açıp baktı.

Avery adında sevimli bir genç de mutfağa girmiş, tezgahın üstündeki konserve kutularını büyülenmişçesine gözlemeye başlamıştı.

«Evde yapılmış pop sanat,» dedi Val. «Hayran kaldın korkarım.»

«Hayır ama kompozisyon çok... ilginç.»

Birinci sırada beş, onun üstünde üç, en üstte de bir kutu konserve duruyordu.

«Warhol bunlardan bir şeyler öğrenebilir miydi dersin?»

«Hayır. Ancak ben, maddenin gizemli yüreğinin derinlikleriyle ilgili bir şeyler öğrenebilirim belki.»

Mira, «Sen Conrad öğretiyorsun,» diye karar verdi.

«Hayır. Mailer. Neden Vietnam'dayız?»

«O kutuların içinden gökgürültüsünü andıran sesler geliyor mu?»

«Kesinlikle. 'Dileğimi yerine getir! Otur bu pisliği ye!' diyor sesler.»

Mutfağa başkaları da girmişti. Harley ve yanındaki sakallı yabancı birer bira aldılar. Konuşuyorlardı. Mira bir süre onları dinlediyse de Harley'le konuşmaya kalkmayacak kadar akıllanmıştı. Adam Kyla'nın dediği kadar akıllıydı herhalde; Val'in 'İsviçre Alpleri Nazisi' diye nitelendirdiği bir güzelliği de vardı. Uzun boylu, sarışın, sert yüzlü. Gelgelelim yalnızca fizikten söz edebiliyordu Harley. Başka konu bilmiyordu. Karşısındaki söylenenlerden bir anlam çıkarabilen biriye konuşması çok ilginçti belki. Ne var ki Duke gibi monologcuydu o da. Dinleyicisinin sınırlarını düşünmeden lafa dalar, havadan, filmlerden, insanlardan söz etmeyi bilmezdi. Baş-

kaları bu konuları açarlarsa o susup otururdu. Mira onun sakallı yabancıyla neler konuştuğunu duymak için kulak kabarttı. Harley bir ara ona baktı.

«Merhaba, Mira. Don Evans'ı tanıtayım sana. Princeton'dan geldi. Konuğumuz.»

Mira adama bakıp gülümsedi. «Sanırım o da fizikçi.»

Harley soyut bir gülüşle gülümsedikten sonra Evans'a döndü yine. Evans konuşuyordu o arada. Harley ansızın adamın sözünü keserek bir noktayı düzeltti. Konuyu biraz geriye aldı, açıklamasını yaptı ve sürdürdü. Bu kez Evans onun sözünü kesip bir şeyler söyledi. Böylece sürüp gidiyordu konuşmaları. Bu diyalog değil üstünlük yarışıydı. Bir noktada anlaşmak, bir noktayı aydınlığa kavuşturmak için değil, gösteriş yapmak için konuşuyorlardı. Aynı anda sürdürülen iki monolog. Mira suratını buruşturarak yürüdü. Hâlâ buzdolabının yanında duran Duke iki fizikçinin konuşmasına karıştı. İki meslektaş sözlerini kesip ona baktılar. Harley, «Gelin,» dedi, «yatak odasına geçelim. Orası biraz daha sessizdir.»

Mutfak iyice kalabalıklaşmıştı. Clarissa'yla Kyla, çingeneye benzeyen kızla konuşuyorlardı. Mira'ya da tanıştırdılar kızı. Adı Grete'ydı.

Mira, «Sizi gördüm,» deyip gülümsedi. «Howard Perkins'le dansediyordunuz.»

«Hiç peşimden ayrılmıyor ki!»

«Zavallı Howard!» dedi Kyla. «Birinin ona tatlılık göstermesi gerekir. Ben yapacağım bunu!» Mutfaktan çıktı.

Grete gözlerini devirerek söylendi. «Başına gelecekleri bilmiyor korkarım!»

Herkesi ilgilendiren bir konudan, sınavlardan söz ettiler. Mira kızların hiç birinin sutyen takmadığını farketti ansızın. Bunun son moda olduğu anlaşıyordu. Biraz yadırgadı. Birkaçının memeleri görünüyordu bas-bayağı.

Clarissa ciddi bir konuya dalmıştı. «Evet, çok ilginç, edebiyatı da çok seviyorum ama çevremizde yer yerinden oynarken bu konularla ilgilenmek doğru değil gibi geliyor bana. Bir şeyler yapmak, düzeni gerektiği şekilde değiştirmek için çabalamak varken...»

Grete, «Bir şey yapılabileceğini sanmıyorum,» dedi. Keskin bakışlı küçük gözleri vardı.

«Modadan başka hiç bir şey değişmiyor.»

Mira, «O da önemli,» dedi. «O değişikliğin de bir anlamı var. Benim beyaz eldivenlerim çekmecede sara-rıp duruyor.»

Grete, «Bunun anlamı ne?» diye sordu.

«İnsanların daha rahat yaşadıkları, eskisi kadar res-mi olmadıkları. Birbirimizi etkilemek için eskisi kadar çaba harcamıyoruz.»

«Harcamasına harcıyoruz da şimdi başka yöntemler kullanıyoruz,» diye karşı çıktı Grete.

«İyi ama -kalkınma ve güçlenme açısından bakılır- hiç bir şey olmayacak mı be! Erkekler yine bir odaya kapanıp dünyanın geleceğini tasarlıyorlar, kadınlar da modadan söz ediyorlar.»

Clarissa güldü. «Hangi erkekler?»

«En başta senin kocan. Harley'le o Princeton'lı he-rif de orada. Ülkenin geleceğini tahmin etmek için bil-gisayar tekniklerinden nasıl yararlanılabileceğini ko-nuşuyorlar. Amerika'nın geleceğini belirleyecek olan bir beyin takımına girebilmeyi düşünüyorlar üçü de. Tanrı korusun!»

Hepsi güldüler. Clarissa da onlara katıldı. Mira, bu kız kocasını nasıl görür diye merak etti. Birbirlerine hiç benzemiyorlardı. Clarissa, «Duke'a bırakılırsa dünyada salt gerçek kalır,» dedi. «Başka bir şey bilmez o.»

Moda ve modanın anlamı konusuna döndüler.

Mira, «Değişen modanın anlamlı olduğunu savunu-yorum,» diye diretti. «Bir kadın sokağa çıkmak için sim-siki bir korse, yüksek topuklu pabuçlar giymek, saçını tarayıp yüzünü boyamak uğruna saatlar ayırmak zorun-daysa, bu olgu hem bir toplumun sınıfsal yapısını, hem de kadının o toplum içindeki yerini gösterir.»

Grete kaşlarını çatı. «Evet, doğru.» Düşünceye daldı mı kaşlarını çatıyordu. Siyah kaşlarının arasında derin kırışıklar vardı şimdiden. «Ancak şimdi eskisi gibi süs-lenmiyor, aklımıza estiği gibi giyiniliyorsak bu toplumun sınıfsal yapısının ya da kadınların durumunun değişti-ği anlamına gelmez bence.»

Herkes konuya katıldı. Heyecanla konuşup gülüşürlerken Ben kapıdan içeri girdi.

«Yanılmıyorsam eğlence burada.» Gülümsüyordu.

Mira çok keyifli olduğundan adamın gülüşüne ıslıl ıslıl bir gülümsemeyle karşılık verdi, sonra da sözünü bitirdi. «İnsanın görüş açısı genişliyor. Her şeyi deneyebiliyorsun o zaman. İstersen bacağına bir blucin çekiyor, saçlarını sarkıtıyor ve insanların 'hipi'lere nasıl davrandıklarını saptıyorsun, istersen kürkünü ve yüksek ökçeli pabuçlarını giyip lüks bir mağazaya girerek 'sosyete kadını' denen insanın nasıl yaşadığını anlamaya çalışıyorsun. Daha özgürsün en azından. Ufkun genişliyor.»

«Genişleme!» diye haykırdı Val. «Güzel söyledin. Mümkün olan tek ilerleme! Bizim ilerleme dediğimiz şey değişikliktir yalnızca. Her zaman korkulu bir şeylerle birlikte gelen değişiklik. Oysa ilerleme de olabilir! Olabilmelidir! Duyarlığın artmasıyla... Bir düşünün, mağara adamları dünyaya nasıl bakıyorlardı kimbilir! Her yanda dehşet verici bir şey. O korkulu nesnelerin çoğunu evcilleştirdik. Derken Hıristiyanlık çıktı.»

Clarissa, «İnsanlığın ilerlemesinde önemli bir adım!» diyerek güldü.

Ben, Mira'nın kolunu tuttu usulca. «Bir içki ister miydin?»

Mira dönüp adamın gözlerinin içine baktı. Güzel, ela gözler. «Çok sevinirim,» diye söylendi.

«Şarap mı? Bira mı?»

«Hıristiyanlık şöyle bir ilerleme oldu : Suçluluk aşıladı bizlere. İşin kötüsü, suçluluk daha da büyük kötülükler yapmamıza yol açıyordu...»

Mira aydınlık bir bulutun içindeydi. Ben iki bardak şarapla döndü, yanına sokulup dinlemeye başladı.

«Yapmamız gereken, suçluluğun gerisine gidip aslında neyi neden yaptığımızı araştırmaktır. Çünkü insanın ilk amacı kötülük etmek değildir. Bir başkasının kötülüğünü istiyorsak, bu genellikle kendi istediğimizi elde edemediğimiz içindir. Aslında ne istediğimizi anlayabilirsek, bu isteği duyduğumuz için kendimizi suçlamayı bir yana bırakabilirsek, kendimizi bağışlayabilirsek, kötülük yapmayabiliriz.»

Clarissa, «Bana hiç fena görünmüyor,» diye sırttı. «Sanırım ilkel insanlar da duygularına uyarak hareket ederlerdi...»

Val kızın sözünü kesti. «Ve ilkel insanlar dövüşmeyi sevmezlerdi.»

Grete, «Savaş maskelerine ne diyeceksin?» diye sordu. «Savaş danslarına?»

«Peki, tamam. Belki de savaşmayı sevmedikleri için kendilerini hazırlamak zorunluluğunu duyuyorlardı. İşin havasına girebilmek için. Çağdaş ordularda da buna benzer şeyler görülüyor.» Clarissa yüksek sesle düşünüyordu. «Saldırganlık sağ kalmak için gerekli olduğundan dövüşüyorlardı onlar. Ekonomik bir nedenle.»

«Psikolojik bir nedeni de vardı sanırım. Yoksa insan soyu dinazorlarla birlikte yok olurdu. Saldırganlığı severim ben. Eğlendirir insanı. Az önce söylemek istediğim de buydu. Saldırganların -ya da cinselliğin- hangi amaçla hizmet ettiğini anlayabilsek, bu duyguları oldukları gibi kabul edebilsek ve gizlemekten vazgeçebilsek, bunları kullanmanın yıkıcı olmayan yollarını da bulabiliriz belki.»

Grete'yi susturmayı başaramamıştı Val. «O temel amaçları nasıl arayacaksın peki?»

«Deneylerle. Bilimsel yöntemlerle. Gelgelelim onların ne olduklarını da biliyoruz.»

Herkes güldü.

Clarissa, «Bence temeldeki çatışma, özgürce ifade edilmek isteyen duygularla düzene, alışkanlıklara, dışarıdakilerin koyduğu kurallara gerek duyan duygular arasında,» dedi.

Mira, «Duygunun yanında düzen çok çirkindir,» diye söylendi heyecanla. Aşırı bir heyecanla konuşmuştu ama hiç utanmadı. Ben'in yakınlığı, koyu renk kıllarla kaplı esmer kollarından yayılan sıcaklığı duyuyordu. Bedeninin sıcaklığıyla kokusunu bile duyacaktı neredeyse. «Öte yandan,» diye sürdürdü, «düzen her şeydir. Başka ne var? Ancak değişik düzenler olabilir tabii. Ben anarşi diye bir şeyin varolabileceğini düşünemiyorum.»

«Anarşi bir kübik resimdir,» dedi Ben.

Herkes bir çılgılık attı. «Açıkla, exegesis, explication de texte!»

«Anarşinin de bir tür düzen olduğu doğrudur. Motosikletlerle dolaşan deri ceketlilerin geceleri küçük kasabalara ölüm saçmaları korkunç bir şey olabilir ama anarşi değildir bu... O küçük çetelerin her birinin bir hükümdarı vardır; kasabaların da. İki ayrı düzen arasındaki bir çatışmadır o. Anarşiden korkmak, kurulu düzenin değişeceğinden korkmaktır aslında. İki üç değişik düzene uyarak yaşamaktansa tek bir düzene uyarak yaşamamanın daha kolay olduğunu kabul ediyorum ama o tek düzen totaliter bir rejimin düzeniyse -bunu bir örnek olarak veriyorum yalnızca- söylediğim söz de doğru olmayabilir. Her neyse, anarşi...» Sırıyordu. «Sözlüğe baktım haa! Anarşi, başsız, hükümdarsız, erksiz anlamına geliyor. Politik açıdan, bunun gerçekleşebileceğini düşünmek zor. Ancak başka bir alana geçerse belki gözümüzün önüne getirebiliriz.»

Herkes ilgiyle dinliyor, yalnız Mira adamın söylediklerinin çoğunu kaçırıyordu. Gözkapaklarının altından Ben'in kollarına, bardağı tutan eline bakıyordu o. İnce beyaz gömleğin altındaki omuzlar geniş ve esmerdi, elleri iri. Parmaklarının üstünde incecik kara kıllar vardı. Parmak uçları küttü ama duyarlılıktı. Saçları gür ve siyah. Adamın yüzüne bakmayı göze alamıyordu henüz.

«Bir tablo düşünün... Diyelim ki bir masanın resmi. Gördüklerimiz, masanın üstü, masanın üstüne konan şeylerdir. Bir örtü, bir meyve kasesi ya da bir çiçek vazosu, şurada biraz ekmek ve peynir olabilir... Biliyorsunuz işte. Diyelim ki tablo yalnızca natürmort değildir de masayı olduğu gibi göstermektedir. Örtüsü aşağı kadar sarkıyorsa masanın bacaklarını hiç görmeyebiliriz. Başka bir örnek alalım. Bir yapı... Ön cephesini görürüz. Arkaya dolaşmadığımız sürece arka cephe görünmez. Bir iş yeriye, arka cephe çok çirkin olacaktır sanırım. Garaj kapıları, depolar, rampalar. Yine de, arka cepheyi görseniz bile temelleri, bodrumu, bütün yapıyı ayakta tutan şeyleri göremezsiniz. İşte, toplumu da ancak böyle görebiliyoruz.

«En üstteki insanları görebiliyoruz. Çağdaş toplumlar da, eski toplumlar da. Ünlüleri, güçlüleri, zenginleri tanıyoruz. Kuralları koyan onlardır, onların stan-

dartları, onların davranışları benimsenir, modayı onlar yaratırlar. Bitkinin üretmesi gereken çiçektir onlar. Bu bitki yalnızca bu çiçeği varetmek için yaratılmıştır sanki. Oysa çiçek, bitkinin varoluş sürecinde tek bir dönemdir aslında. Bitkinin asıl amacı yaşamak ve üremektir. Çiçeğin açması bu sürecin bir aşamasıdır. Bitkinin sapı, masanın alt destekleri, yapının temel direkleri de gereklidir bütünün ayakta durması için. Kökler de, masanın ayakları da, bodrum duvarları da. Bunlar toplumun alt sınıflarıdır. Gerekli dirler ama pek ilgi çekmezler. Göze güzel görünmezler genellikle. O nasıl olsa oradadır deyip geçeriz.

«Ancak kübik resimde her şey önemlidir, her şeye dikkat edilir. Masanın alt yanına da, çekmecelerin içlerine de, masanın çevresindeki boşluğa da. Her şey gösterilir, her şey temel olarak, temel özellikleriyle gösterilir ve her birine, varolacak yer sağlanır. Resimde baskın olan masanın üstü ya da çiçek değil, bütündür. Bütünün tasarımı. Eh, toplum da böyle olabilir sanırım. Yasalar hazırlanırken mülkiyet değil de insanlar dikkate alınsa, egemen olan bir baş, bir hükümdara gerek duymadan da varolabilir hükümetler. Kübik resimde tabloya egemen olan belirli bir öge yoktur ama bütünlük vardır. Her topluluğa, her kişiye kendi yeri verilebilir belki. Temellerin, masanın üstü kadar önemli olduğu kabul edilebilir.»

Grete, «Üst diye bir şey kalırsa,» dedi.

«Her zaman bir üst olacaktır. Ama masanın üstü, ama yapıların cephesi ama öbürlerinden ünlü olan kişiler. Gelgelelim hepsine bir yer sağlanmış olacak ve hepsi o yerde kalacaklardır.»

Mira karşı çıktı. «Kübik resimde eşyalar kendilerine ayrılan yerlerde kalmazlar ki. Kübik resmin belirgin özelliklerinden biri budur. Her parça çevresindeki şeylerin sınırlarından içeri taşar, her şey birbirinin üstüne biner.»

«Gerçekten öyle mi?» Ben çok sevinmişti. «Daha da iyi öyleyse. Çünkü bizler de sınırlarımızın dışına taşıyor, çevremizdekilerin yerini, birazcık da olsa işgal ediyoruz. Böyle yapmasak hayat çok kuru, çok sıkıcı olur. Sözle de yapıyoruz bunu, davranışlarla da... Birbirimize dokunduğumuz zaman bile. Başkalarının yerini birazcık işgal

etmeyi öğreniyor ve ne zaman kendi yerimize çekilmemiz gerektiğini biliyoruz. Temas oluyor ama çatışma olmuyor.»

Clarissa başını iki yana salladı. «İnanmak isterdim ama böyle bir durumun gerçekleşebileceğine inanamıyorum. Çatışmayı nasıl ortadan kaldıracabilirsin?»

«Çatışmayı ortadan kaldırmak istemiyoruz. İyidir çatışmak. Büyümemize yardımcı olur. Ancak ölçüyü kaçırmamasını öğrenmeliyiz.»

Clarissa düşünüyordu. «Tamam. İyi ama insanlığın yüzyıllardır yapmaya çalıştığı şey de bu değil mi? Çeşitli spor dalları, maçlar, yarışlar, tartışmalar... Bunların hepsi saldırganlığı yüceltme yöntemleri değil mi?»

«Öyle,» diye atıldı Val. «Gelgelelim insanlık bir yandan ahlâkçı bir tavırla saldırganlığın kötü bir şey olduğunu savunurken, öte yandan da kahramanı, savaşçıyı, öldüren kişileri yüceltmişti habire.»

«O da doğru.» Clarissa düşünceli bir havayla söylenmişti.

Valerie Ben'e sokuldu. «Kirli çamaşırımızı açıkça ortaya serip birleştirelim ve bu ahlâk şizofrenisini bırakalım demek istiyorsun. Tam aradığım insan!»

Herkes birden konuşmaya başlamıştı artık. Mira Ben'in koluna dokundu, sonra da ateşe değmişçesine geri çekti elini. Ben gülümseyerek ona döndü. Görmüştü.

«Çok güzel konuştun,» dedi Mira.

21

O gece biraz sarhoş oldu Mira; Ben de öyle. Nasıl olduysa -önerinin kimden geldiğini, bir öneri olup olmadığını da hatırlamıyordu; yalnızca ortak bir düşünce vardı belki- toplantı sona erince Ben'in onun arabasına bindiğini, direksiyona geçerek onun evine yöneldiğini farketti ve kapıya gelince son bir içki içer misin diye sordu tabii ve tabii ki o da kabul etti.

Merdivenlerden çıkarlarken kolkola girmiş gülüşüyorlardı. Kusursuz dünya düzenini kurmaya, saçmalıkta birbirlerini altetmeye çalışıyor, kendi söylediklerine kahkahalarla gülüyorlardı. Mira anahtarı kilitte sokmaya uğ-

raşırken Ben uzanıp anahtarı elinden aldı, sonra da yere düşürdü, yine kıkır kıkır güldüler ve sonunda kapı açıldı.

Mira bardaklara konyak koyarken Ben de onun peşinden mutfığa girdi, o içkileri hazırlarken tezgâha dayanıp konuştu, konuştu, konuştu. Mutfaktan çıkınca yine Mira'nın peşine takıldı, banyonun kapısından içeri girdikten sonra durakladı ancak ve Mira arkasına dönüp şaşkın şaşkın bakınca, ne yaptığını farkederek, «Hay allah!» diye bağırarak dışarı çıktı ama Mira çişini yaparken kapının önünde durarak konuşmaktan vazgeçmedi. Sonra da kanepeye, kadının yanına oturdu ve ona ısıltılı gözleriyle bakarak güldü, söyledi, anlattı, konuştu. İkinci konyakları almak için kalktığında Mira onun peşinden mutfığa yürüdü bu kez, adam içkileri doldururken o tezgâha yaslanıp bekledi, Ben habire ona baktığından yaptığı işi şaşıırıyordu, Mira'nın bardağına dünya kadar su doldurmuştu. Oturma odasına dönünce birbirlerine daha yakın oturdular ve el tutuştular ve birkaç dakika sonra Ben kadının üstüne eğilmiş, yüzünü onun yüzüne yaklaştırarak yüzlerde asla bulunmayan, çılgınca bir istekle istenen bir şeyleri arıyordu bakışlarıyla ve Mira da onun yüzünde bir şeyler arıyordu. Gövdeleri birleşmişti, göğüsleri birbirine değiyordu ve bedenlerinin yakınlığı bir şeyleri tamamlıyordu sanki. Mira'nın göğüsleri yamyassı olmuştu erkeğin ağırlığının altında; göğüslerinin aynı anda hem sert, hem yumuşak olduklarını farkediyordu. Yüzleri birbirine değiyor, ağızlar bir şeyler arıyor, soruyor, yutarcasına açılıyor ya da birbirlerine sürtünüyordu usulca. Yanakları da birbirine sürtünüyordu, bir başkasının derisine değmek isteğini duyan küçük çocukların yanakları gibi ve sertti erkeğin yanakları, yeni tıraş olduğu halde Mira'nın yanağına batıyor, canını acıtırıyordu. Başı Ben'in ellerinin arasındaydı, sıkıca tutuyordu Ben, o başa sahip çıkarcasına ama yine de yumuşaklıkla ve yüzünü onun yüzüne eğmişti açlıkla, besin araştıran bir açlıkla. Birlikte kalktılar kanepeden, tek bir insan gibi, tek bir insan gibi yürüdüler yatak odasına, daracık geçitte bile birbirlerinden ayrılmadan, duvarlara sürtünüp güçlükle geçerek.

Ben'le sevişmek yeni bir boyut keşfetmekti Mira için.

Bu adam onun bedenine tutkundu. Bundan duyulan haz yeni bir okyanus, bir dağ, bir kıta keşfetmek gibiydi. Etini seviyordu Ben. Onun soyunmasına yardım ederken bedenini öpüyor, okşuyor, küçük tutkulu çılgınlık atıyordu ve Mira daha sessizdi ama gözleriyle tapıyordu o da, ellerini erkeğin düzgün sırtında dolaştırıyor, arkasından sokulup beline sarılıyor, sırtını, ensesini, omuzlarını öpüyordu. Cinsel organını görünce utanca kapılmıştı önce, ancak Ben onu kendisine çekip sımsıkı tutarak, kendi gövdesini onunkine bastırınca eli aşağılara gitti ve erkeğin cinsel organını tuttu, okşadı. Ben kendi gövdesiyle örtmüştü onu, sımsıkı tutuyor, gözlerini, yanaklarını, saçını öpüyordu. Mira usulca geri çekti kendini, erkeğin ellerini tutup parmaklarını öptü, Ben de onun ellerine uzanıp parmaklarını öptü.

Arkasına yaslanmıştı Mira, Ben göğüslerini okşuyordu. Mira onu boğmamak emrini almış olan ılık bir dalganın üstünde engin denizlere açıldığını sanıyordu, boğulsa da aldırmayacaktı belki. Derken, ansızın, Ben dudaklarını göğüslerine dayayıp emmeye başlamış ve cinsel organı dölyoluna girmişti ve o da çok çabuk bitirdi işini, sessizce, yalnız soluğunu ılık çalarcasına sallararak; Mira'nın gözleri yaşarmıştı, yüreği sızlıyordu. Yine mi, hayır, hayır, olamazdı, haksızlıktı bu, onda bir kusur mu vardı, gerçekten? Ben, üstünden çekilmeden, onu sıkıca tutarak uzun bir süre öyle yattı. Mira gözyaşlarını yutup yüzüne bir gülüş yapıştıracak kadar zaman kazandı. Adamın sırtını okşadı çocuk okşarcasına, hiç değilse bu kez haz duydum diye düşünerek, o da bir şeydi belki. Ben ona başka hiç bir şey verememişse bile, bedeninden haz duymasını sağlamıştı.

Bir süre sonra yanına uzandı erkek, sigaralarını yakıp içkilerinden birer yudum aldılar. Ben onun çocukluğunu öğrenmek istiyordu. Küçükken nasıl bir çocuktu. Mira şaşırmıştı. Kadınların bazan böyle sorular sorduğu olurdu ama erkekler asla. Çok sevinmişti. Sırtüstü yatarak, olayları o dakika yaşarmış gibi büyük bir heyecanla anlatmaya başladı. Sesi değişiyor, konuyu sarıp sarmalıyordu: Beş yaşındaydı, on iki yaşındaydı, on dörde geldi. Ben'in onu yeniden okşamaya başladığını bile farketmedi önce. Karnını, uyluklarını, omuzlarını okşuyordu

Ben. Sigarasını söndürerek ellerini erkeğin omuzlarına götürdü. Ben üstüne eğilmişti, ellerini bacaklarında, bacaklarının arasında gezdiriyordu. Mira öncekinden daha da güçlü bir isteğe kapılmıştı. Adamın saçını okşuyordu ama o baş biraz sonra ellerinin arasından kaçtı, karnına kasıklarının arasına indi, Mira kaskatı kesilmiş, gözleri iri iri açılmıştı, bacaklarını birleştirmek istediye de Ben izin vermedi, karnını, bacaklarını okşuyordu bir yandan ve Mira yerine uzandı, o ılık, ıslak basıncı, karnının, iç organlarının sıvılaştığını hissederek erkeğin başını yukarı çekmeye çalıştı ama buna da izin vermedi Ben. Onu yüzükoyun çevirdi, sırtını öptü, kalçalarını okşadı, Mira sırtüstü dönmeye çalışıyordu inleyerek, sonunda döndü de, o zaman Ben'in ağzı göğsüne dayandı yine, alevli sürgünler yükseliyordu Mira'nın boğazına. Erkeğe sarıldı, öpmeyi, okşamayı bir yana bırakarak, onu sınıksız tutarak, içine çekmeye çalışarak sarıldı. Ben onun isteğine boyun eğmeyince erkeğin ellerine bıraktı kendini, denetimi ona bıraktı, gövdesinin okyanusun derinliklerine doğru sürüklenmesine olanak tanıdı. Yalnızca beden, yalnızca duyu kalmıştı artık, oda bile yokolmuştu. Ben'in eli klitorisile oynadıkça sesli sesli soluduğunu çok uzaklardan duyuyordu, derken erkek göğüslerini ağzına aldı yine ve ona sarılıp içine girdi, bu kez işini çabucak bitiren Mira oldu. Keskin bir çığlık atmıştı ama Ben durmuyordu, hareketleri aynı hızla sürüp gidiyordu ve Mira acı çekmekten pek farklı olmayan yoğun bir hazla birkaç kere orgazm olduğunu farkettiler. Yüzü ve gövdesi sıvılaşmıştı ve haz dalgaları kesilmemişti hâlâ, gerçekten boğulmaktan korkarcasına sarılıyordu erkeğe. Ben durmuyordu, Mira'nın bacakları ağrımış, kasları yorulmuştu, hareket etmek güç geliyordu artık. O zaman onu yüzüstü çevirdi adam, karnının altına yastıkları koyarak köpekler gibi arkadan girdi dölyoluna ve bu da bambaşka bir duyguydu. Ben göğsünü okşuyordu, bacaklarının arasını, klitorisini okşuyordu yine, birden o da orgazm oldu ve hıçkırığı andıran kısık çığlıklar atarak, ıslak yüzünü kadının sırtına dayayarak, sapından kopmuş bir çiçek gibi serilip kaldı.

O kalkınca Mira döndü yine, uzanıp adama sarıldı ve onu kendine çekti. Ben de ona sarıldı. Uzun bir süre

öyle yattılar. Erkeğin ıslak cinsel organı Mira'nın bacağına dayanmış, çarşaf ıslanmıştı ama ne biri kıınıldıyordu yerinden, ne öbürü. Birbirlerinden birkaç santim uzaklaşarak bakiştılar, birbirlerinin yüzünü okşayıp güldüler. Sıkıca sarıldılar birbirlerine, aşık gibi değil de dost gibi. Sonra da kalkıp oturdular, Ben banyodan birkaç kâğıt havlu getirdi, silindiler. Suyu da açmıştı banyoya girince. Mira yastıklara uzanmış sigara içiyordu.

«Kalk, kadın, kalk!» diye emretti erkek. Mira ona şaşkın şaşkın bakınca uzanıp kadını kollarına aldı, öpeerek yataktan indirip banyoya götürdü. Banyo küveti yarıya kadar dolmuştu. Çişlerini yaptılar, birlikte banyoya girdiler. Küvete Mira'nın banyo tozlarından atmıştı Ben, köpüklü sudan tertemiz bir koku yayılıyordu. Karşı karşıya oturarak bacaklarını birbirlerine doladılar, birbirlerinin yüzüne su attılar, arkaya yaslanarak, birbirlerini suyun altından ve üstünden okşayarak sıcak bir gevşekliğe gömüldüler.

Çıkınca birbirlerini kuruladılar. Mira bir bornoz giydi, Ben beline bir havlu bağladı.

«Ben acıktım,» dedi Mira.

«Ben açlıktan ölüyorum.»

Buzdolabında ne varsa hepsini ortaya çıkararak Yahudi salamı, kalamata zeytini, katı yumurta, İtalyan peyniri, turşu, taze domates, kırmızı soğan ve biradan oluşan bir şölen hazırladılar ve bütün yiyecekleri yatağa götürdüler. Konuşup gülüşerek, içkilerini içerek, birbirlerini sevgi dolu parmak uçlarıyla okşayarak tıkındılar. Sonunda tabaklarla bira şişelerini yere bıraktılar. Ben yine kadının göğsünü okşamaya başlamıştı ama bu kez Mira onu itti, erkeği sırtüstü yatırıp denetimi ele aldı, onun gövdesini, bacaklarını, bacaklarının iç yanını okşadı, başını kasıklarına gömdü, yumuşakça tuttu torbalarını, Ben'in solüğünü içine çekişini, zonklayan damarı, sertleşen cinsel organdan akan bir iki damlayı hissettiyse de başının hareketini sürdürdü, derken, ansızın, kafasını kaldırıp Ben'in şaşkın bakışlarıyla karşılaşınca onun gövdesinin üstüne uzandı ve kendi ritmine uyarak hareket etmeye başladı bir tanrıça gibi, dalgaların üstünde yol alarak, rüzgârla uçarak. Hemen hemen aynı anda doruğa eriştiler, hemen hemen aynı anda inleyerek gevşediler.

Buruşuk çarşafın üstünde öylece yattılar bir süre. Sonra Mira bir sigara yaktı, Ben kalkıp çarşafları düzeltti, yastıkları kabarttı, ardından yine yatağa girerek battaniyeyi üstlerine örttü. Mira'nın sigarasından derin bir soluk çekti, ellerini ensesinde kenetleyip gülümseyerek yattı.

Saat beş olmuştu. Evlerin üstündeki gök ağarıyordu; soluk mavi bir aydınlık. Yorgun değiliz dediler. Yüzlerini birbirlerine çevirerek, gülümseyerek, hep gülümseyerek öylece yattılar. Ben Mira'nın sigarasına uzandı yine. Derken Mira lambayı söndürdü, battaniyenin altına büzüldüler birlikte. Yüz yüze yatıyorlardı, bacakları birbirine dolanmıştı. Hemen uykuya daldılar. Ertesi gün uyandıklarında gövdeleri hâlâ sarmaşdolaştı.

1

TUHAFTIR, BUNLARI YAZARKEN daha önce anlayamadığım bazı şeyleri anlıyorum. Mira'yla Ben'in arasındaki ilişkiyi karakterize eden bütün nitelikler başından beri vardı. Bir kalıptan çıkmıştı onların ilişkisi, belirli bir kalıba uyuyordu. Bunu anlıyorum ve ne diyeceğimi bilemiyorum. Clarissa'nın Duke'tan boşandıktan bir yıl sonra söylediklerini hatırlıyorum. (Duke eski karısıyla barışmak istiyor, çok değiştiğini, daha duyarlıklı bir erkek olduğunu, insanlara dikkat ettiğini ileri sürerek yalvarıyordu.) «Değiştiğini söylüyor. Belki de doğrudur. Ama benim kafamda, benim kalbimde, eski biçimini koruyor hâlâ. Ona -dönemem ama- dönecek olsam bile, pek akla yakın olmamakla birlikte, değişmiş olsa bile, ben yine eski haline getiririm Duke'u. Ondan beklediğim bu çüntü! Yazık! Hiç çare yok.»

İnsanların değişememeleri, birlikte büyüyememeleri büyük bir üzüntü veriyor bana. Bu düşüncem doğruysa, tıpkı ev kiralarken yaptığımız sözleşmeler gibi, evliliklerin de beş yılda bir falan yenilenmesi daha doğru olur. Hayır, boşver. Yeni yeni kurallar koymayalım. Dünyada yeterince kural var zaten. Peki ama ilişkilerin birtakım kalıplara uygun olarak biçimlendiği doğruysa, nasıl oluyor da insanlar birlikte yaşayabiliyorlar? Zaman değişiklik getirdiğine, kalıbın içindeki değişiklik de ya kalıbı kırdığına ya da içindekine işkence çektiğine göre?

Yine de, insanlar birlikte yaşayabiliyorlar : kadınlarla erkekler, kadınlarla kadınlar. Pencerelerine dantel

perdeler asan, altı yumurta, bir kilo süt, iki yüz elli gram kuzu pirzolası almaya giderken yüksek ökçeli ayakkabılarını ve ipekli gibi duran emprime elbiselerini giyen ihtiyar kadınlar. Tanıdığım bazı evli çiftler gibi, o yaşlı kadınlar da günbatımı saatlarında hiç konuşmadan, Mabel'in ya da Minnie'nin yaptıklarına çok sinirlendikleri için dudaklarını kemirerek mi otururlar acaba?

Val, «Bir kadının derisini sıyr, altından bir öfke fırtınası çıkar,» derdi. Bu sözü öyle sık yinelerdi ki sesi ku-lağımnda çınlıyor hl. Mabel'in yıkandıktan sonra çok fazla pudralanıp talkı yerlere dökmesi -talk pudrasının havada kalan zerreleri de Minnie'nin burnunu gıcıkla-maktadır- büyük kavgalara yol açar mı? O kavga sreren Mabel'in öbür kötü huyları da -Minnie'ye gelen mektupları kimin gönderdiğine bakmadan duramaması, süpürürken kanepenin arkasına hiç bakmaması, patates ayıklarken filizleri bıçağın ucuyla kazıyıp çıkarmaması-havada sivri bıçaklar gibi uçarak yaşlı kadının gözlerinin yaşarmasına ve karşı-suçlamalara girişmesine yol açar mı? Çünkü Minnie de kusursuz değildir elbette. (Mabel bu acı gerçeğİ ağlayarak aıklar.) Biri (ne yazık ki çok ender olarak) Mabel'a telefon edince arayan kim-di diye sormadan edemez ki bu da başkalarının işine burnunu sokmak sayılır. Ayrıca, Minnie iki sıkıda bir amonyak ruhunu burnuna dayar; aslında Macar katanaları kadar dayanıklıdır ama zırt pırt bayılıveren narin kadınlar gibi göstermek ister kendini. Komşunun köpeğİ n bahçede bir sokak köpeğİyle çiftleştİğİ gün de amonyak ruhunu istemiştİ! Oysa yetmiş dört yaşına geldiğİne göre daha önce de böyle şeyler görmüş olması gerekir, değİl mi? Ve Minnie bir gazeteyi okuyup bitirince düzgünce katlayıp bulduğ gibi bırakmaya asla alışamamıştır! Bu huyu bile insanı deli etmeye yeter!

Çocuklara kötü davranıldığını gösteren her gazete haberini, dillerini şaklatarak, başlarını iki yana sallayarak okurlar ikisi de. Bu doğru gerçi. Televizyondaki se-vişme sahnelerini görmemek için başlarını çevirip dudaklarını bzdkleri de doğru. İkisi de, Sosyal Yardım ekleri ancak bu kadarına olanak verdiğİnden, paket orbalarla, yumurtayla,  günde bir de ırice bir köfte ya da tek bir pirzolaıyla karın doyurmaya yakınmadan katlanı-

yorlar, ıçkı, sigara ve kumar alışkanlıklarını kötü huylar, böyle alışkanlıkları olan kadınları da kötü kadınlar olarak görüyorlar. Limon kolonyasını, lavanta çiçeğinin kokusu ve temiz çarşıları ikisi de çok seviyorlar. Bazı genç kadınların yaptığı gibi bigudilerle sokağa çıkmayı ne biri akından geçirebilir, ne de öbürü. Küçük aylıklarının belli bir bölümünü haftalık berber parası olarak ayırırlar ikisi de; ak saçlarına hafif bir mavilik verdirip mizampli yaptırmak için. Gerek sokakta, gerekse evde derbeder bir kıyıkta gezmeye ikisi de karşıdır. Eklemleri şişen artritli parmakları her sabah sıkı korseler ve incecik çoraplarla boğuşur. Ve bir zamanlar bitişikte oturan Baum ailesini bugün gibi hatırlamaktadır ikisi de.

İyi ama sorarım size : Yeter mi bu kadarı?

Sokağın karşısında da Charlie'yle Grace oturuyorlar. İkisi de yetmişini aşkın, elli yıllık evliler. Minnie'yle Mabel'dan farkı yok onların da. Yalnız Grace kocasına kızıyorsa günde üç şişe bira içip boyuna geçirdiği için, Charlie de istediği televizyon programlarını izlemesine fırsat verilmediği, Grace o aptalca yarışma programlarını izlemekte direttiği için kızıyor. Ön bahçedeki çimenliğin temizliğiyle, düzeniyle övünüyorlar ikisi de. Bu konuda onların görüşünü paylaşan Mabel'la Minnie'yi görünce, sokağın ucunda oturan Mulligan'ların bahçesine bakarak, herkes bizler gibi olsa diye söyleniyorlar. Evet ama yeter mi bu?

İnsanları bir arada tutan nedir? Ve neden böylesine nefret ediyoruz birbirimizden? Dindar bir tavırla başınızı iki yana sallayıp yoo, nefret iyi bir şey değildir, insanlardan nefret etmemeliyiz, demeyin şimdi. Nefret ediyoruz. Bir zorunluluk gibi bu. Benim öğrenmek istediğim, nedeni! Soluk aldıktan sonra soluk vermek zorunluluğu gibi bir zorunluluk sanki nefret. Peki. Bunu da kabul ediyorum. Gerçek bir din ve gerçek bir kilise olsaydı şunların gizini araştırırdı : Neden seviyoruz ve neden nefret ediyoruz? Nasıl oluyor da bir arada yaşayabiliyoruz? Ben bilmiyorum. Daha önce de söyledim size; ben yalnız yaşıyorum.

Erkekler kadınlara şöyle şöyle yapmışlardır deyip hepsini birden suçlamak kolay tabii. Ancak beni biraz tedirgin ediyor. Bin dokuz yüz elli yıllarında çok yaygın

olan bir inancı hatırlattığı için. O yıllarda, insanın hayatındaki her türlü aksaklığı 'Annenin suçu' diye açıklamak çok geçerli bir yöntemdi. Her türlü aksaklığı. Çagımızın şeytanyıdı anne. Zavallı anneler, ne kadar güçlü olduklarını bilselerdi bari! Çocukları ezen, hepsinde hadım edilme korkusu yaratan ücretsiz hizmetçiler Şeytan'ın hizmetindeydiler. Erkeklerin, ama şöyle, ama böyle -ya kişisel olarak ya da kadınlara kapılarını açmayan bir yapının, açsa bile kadını hep alçak basamaklarda tutan bir düzenin öğeleri oldukları için- kadınların çektiklerinden büyük ölçüde sorumlu oldukları doğrudur. Hepsi bu kadar mı peki?

Birlikte mutlu olabilecek iki insan varsa, Mira'yla Ben'di. Ne istediklerini bilecek ve bunu elde edebilecek kadar akıllı, tecrübeli, iyiniyetliydiiler ikisi de; ikisinin de kendine yetecek kadar yeri vardı. Onlarıinki örnek bir ilişki olmalıydı. Nitekim başlangıçta öyle görünmüştü. İdeal bir durumun kutsal ışıltısıyla parlıyordu ilişkileri. Yakınlık ve içtenlik sağlandığı gibi, özgürlüklerini, bağımsızlığın güvencesini de koruyabiliyorlardı. Bunu sürdürebiliyorlardı nasılsa.

Nisan ayında, Mira'nın Cambridge'de geçirdiği ilk Nisan ayında başlamışlardı sevişmeye. Mira'nın o günlerdeki duyguları ağaçların üstünde beliren yeşil yaprak toprakçıklarına, üniversite rektörünün evinin duvarlarından dışarı taşan leylaklara, çançiçeği bitkilerinin altın parıltısına çok uygundu. Güneşin ısısı arttıkça yaprak toprakçıkları açıldı, yapraklar büyüdü, kırmızı tuğlaların üstüne yeşilimtrak bir aydınlık yayıldı. Ilık bir koku vardı havada. Herkes ceketinin düğmelerini çözerek dolaşıyordu; gülümseyerek, çekingenliği bir yana bırakarak, Brattle Street'teki çiçekçiden alınan bir demet zerrenle, Nini'nin ovarak parlattığı elmalardan birini dişleyerek.

Mira yıl sonu sınavlarına hazırlanıyor, incelemelerini yazıp bitiriyordu. Ben, Lianu'dan getirdiği on sandık dolusu kâğıdı düzene sokmaya uğraşıyordu. Hemen her gün buluşuyorlardı; dışarıda oturup yemek yiyebilecekleri yerlerde. İkisi de meteliksizse Fakülte Kulübü'ne gidiyorlardı. Orada, ya Ben ya da asistanlık yapanlardan herhangi biri, yenilip içilenleri hesabına yazdırabiliyordu. En çok parayı, en parasız oldukları günlerde harcıyorlardı.

Mira çok rahat çalışıyordu. Ben'i bulmakla bir yuva bulduğu duygusuna kapıldığından kaygıları silinmiş, katası rahatlamıştı. Huzursuzluk duymadan, kalkıp odaları arşınlamadan saatlerce çalışabiliyordu. Oteden beri sevdiği düzenli çalışmaya kavuşmuştu ve bu kez, düzeni, sahip olamadığı şeylerin yerine koymadığını biliyordu.

Cumartesi pazar günlerini birlikte geçiriyorlardı aşık-lar; uzatmalı bir balayı. Cumartesi geceleri yemeği dışarıda yiyor, Cambridge'deki bütün lokantaları deniyorlardı. Guacamole, sezuan usulü karides, baharlı sebzeler, etli, terbiyeli enginar, baba ganoush, soğuk ve sıcak çorbalar, sauerbraten, qiche, tavşan yahnisi ve çok özel bir gecede, suprêmes de volaille avec champignons yediler. Fakülte Kulübü'nde, bizon yahnisini bile denediler. Her şeyi beğeniyorlardı.

Pazar günleri Cambridge'deki lokantaların çoğu kapalı olduğundan evde pişiriyorlardı. Bazan -Ben'in Wellington usulü sığır eti pişirmeye kalkıp mutfağı savaş alanına çevirdiği gün olduğu gibi- aşçılık ustalıklarını gösteriyorlardı ama daha çok basit yemeklerle geçiştiriyorlardı : makarna çeşitleri, sufle omletler, oğratenler ve salatalarla. Kimi zaman arkadaşlarını da eve çağırıyor, kimi zaman Mira'nın yeni aldığı stereo pikapta oda müziği dinleyerek başbaşa yiyorlardı.

Ve bütün hafta sonu, aralıklı olarak sevişiyorlardı. Saatlerce, değişik yöntemler arayarak, ayakta, yataktan sarkarak, oturarak. Deneylerin çoğu gülüşme ve başarısızlıkla sonuçlanıyordu. Oyunlar oynuyorlardı, eski film kahramanlarının rollerini benimseyerek. Mira Büyük Katerina, Ben de bir mujik, ya da Ben bir şeyh, Mira bir cariyeye oluyordu. Mira mazohist düşlerindeki kadını, Ben sadist düşlerindeki erkeği oynamak fırsatını buldu. Yeniden çocukluğa dönerek evcilik, koyboyculuk oynamaktan farksızdı bu. Düş güçleri sınır tanımıyor, beyinlerinin tavanarasına attıkları bütün kostümleri deneyerek oynuyorlardı.

Uzun yürüyüşler yapıyorlardı; Charles'dan aşağı, Fresh Pond'a, oradan Özgürlük Yolu'na, sonunda North End'e, bir İtalyan kahvesi ya da İtalyan dondurmasının başına geçiyorlardı. Ve akla gelebilecek her konuda konuşup tartışıyorlardı. Şiirden, politikadan, psikoloji ku-

ramlarından, omlet yapmanın, çocuk yetiştirmenin en iyi yolundan söz ettiler. Pek çok noktada anlaşıyorlardı, anlaşılmadıkları noktalarda da... Küçük anlaşmazlıkların insan ilişkilerini canlı tutacağını bilecek yaşa gelmişlerdi ikisi de.

Mayısta, barış yanlısı militanlar bir protesto mitingi düzenlediler. Val'le Ben'in üye oldukları dernekten çok daha militan bir tavır takınan eylemcilerdi bu gençler. Harvard Alanı öğrencilerle dolmuştu. Göstericiler University Hall'u kuşattılar, seslerini bozan hoparlörlerden bağırmaya başladılar. Harvard Alanı çın çın ötüyordu. Savaşa son vermek için zor kullanmak doğrudu çünkü bu savaş haksız bir savaştı. Öğrencileri boykota çağırıyorlardı. Mira konuşmaları dinlerken çevresindekileri gözledi. Herkes duruyor, düşünüyor, oradan oraya dolaşıyordu. Kimileri, onlara dürüstçe karşılık vermeye çalışan konuşmacılarla tartışmaya girdiler. Ancak tartışmalar yasal mıdır, mantıklı mıdır sorununa gelip dayanıyordu hep. University Hall'u işgal etmek yasaları aykırıydı; yasalara karşı gelmek yanlıştı; iyi ama yasalar haksız bir savaşın sürmesini sağlıyorsa o yasalara karşı çıkmamak daha da yanlıştı.

Mira olayı ciddiye alamıyordu. Entelektüel bir oyundu bu; yalnızca konuşmacılar onlara geçerlilik tanıdığı sürece geçerli olan kavramlarla cambazlık etmektir. Gerçek yarışma, devletin gücü, devletin ordularıyla savunmasız genç gövdeler arasındaki yarışmaydı. Devrim böyle olmaz diye düşündü kendi kendine. Devrim insanın canevinden, öfkesinden, nefretinden, hırsından doğar. Bu hırs öylesine eski, öylesine güçlü, insanı öylesine tüketen bir şeydir ki ancak kesin bir baş kaldırmayla ifade edilebilir. Cezayir'de, Küba'da, Çin'de de bazı kişiler masaların başına oturup hükümeti devirmelerini haklı gösterecek mantıklı açıklamalar aramışlardı belki; gelgelelim o kadroların eylemlerinin köklerini günlük hayatlarında, uluslarının yıllardır baskı altında tutulduğu, bu korkunç baskının sonucu olarak, davanın yaşamaktan daha önemli bir hale geldiğini görmüş olmalarında aramak gerekir. University Hall'un basamaklarında durarak bağırان gençler haklıydılar, davalarına candan gönülden bağlıydılar, sesleri kısıldığı halde karşılarında

dikilenleri etkilemek, duyurularını onlara ulaştırmak için hâlâ bağıryorlardı. Ne var ki dinleyiciler yeterince aç değildi, korku içinde yaşamıyorlardı; aileleri sağdı, Scarsdale'de rahat bir hayat sürüyorlardı, işkence çekip sakatlanmamış, bir kurşunla can vermemiş, geceleri bir yerlere hapsedilmemiş, kölelik etmemişlerdi. Ben, Amerikan emperyalistlerinin çok akıllı olduklarını söylüyordum. Ailelere ikişer otomobil, ikişer televizyon vererek, herkesin cinsel içgüdülerini baskı altında tutmasını sağlayarak köle ediyorlardı halkı. Ben'le Val, Marcuse'un teorilerini tartışıyorlardı uzun uzun. Mira alanda oturup çevresindekileri gözledi. Hayır, canlanmayacaktı bu hareket, insanlarda yeterince tutku yoktu. Ama bir gece rektör polis çağırdı, onlar da öğrencilerin işgaline son verdiler. Çatışmalar oldu. Birkaç kişi yaralandı, birçok kişi gözaltına alındı. Ertesi gün bütün üniversite şok durumundaydı. Bir gece içinde radikal olmuştu herkes.

Tutkular ilkelerden kaynaklandığı ve bundan ötürü de uçucu, geçici olduklarından, o günlerdeki duygularımızı unutmak çok kolay geldi çoğumuza. Lehman Hall'da oturup havayı dinlediğimi hatırlıyorum. Sırça gibiydi hava; sesler cam kırıklarını andırıyordu, bir dokunulsa, bütün yapı bin parçaya ayrılabilirdi. Bazı kişiler -genellikle üniversite-üstü öğrenim yapan erkek öğrenciler- çok sık-kın, çok kararlı ve konuşkandılar. Devrim edebiyatını yineleyip duruyor, önlerindeki kirli kahve fincanlarıyla köşelerde oturarak tanktan tüfekten söz ediyorlardı. Genç öğrenciler ürkekleşmişlerdi. Sürekli bir korku vardı gözlerinde. Dilekçeleri elden ele dolaştırıp bildirilerini dağıtırken elleri titriyordu. İdarenin dolaplarında bulunduğu ileri sürülen şeylerle ilgili söylentiler -daha sonra doğrulanan söylentiler- yapıların içinde bir çöl rüzgârı gibi esiyor, hiyerarşik örgütler için çok gerekli olan ince dengeyi sarsıyordu. O yıllarda -aslında bunu bilecek yaşta olan, ancak nicedir çok iyi korundukları, ayrıcalıklı çevrelerin içinde barındıkları için bazı şeylerini keşfedemeyen- pek çok kişi önemli bir gerçeği öğrendi : Güç, insanın sahip olduğu bir şey değildir; gücü kimlere karşı kullanıyorsan o kişiler verir sana gücünü. Üniversiteyi sessizce, nazıkçe yöneten solgun, kibar erkeklerin gerçek yüzü anlaşıldı : Tutumlarından ötürü özür dilemeyi akı-

larına getirmeyen, cinsiyet ayrımı ve ırk ayrımı gözeten, onyargılı olmayı bir hak, kendi görüşlerini ulusun çıkarlarıyla bir tutmayı ikinci bir hak sayan kişiler. Onları suçlamak da olanaksızdı çünkü tutumları bilinç-dışıydı, neye alet olduklarını bilmiyorlardı. Mira, Norm'la evli olduğu yıllarda düşündüklerini anımsamıştı. Bir insan ne yaptığını bilmiyorsa, yaptıklarının bilincine yerleşmesine izin vermiyorsa, sen yanlış bir şey yaptığını göstersen bile bunda yanlış bir şey görmüyor, seni küçültüyor, eziyor olsa bunu 'doğal' sayıyorsa, suçlayabilir misin onu?

Gelgelelim bunlar Mira için çok eski bir hikâye olsa da genç öğrenciler için öyle değildi. Küçük yaştan beri, Amerika'nın bir demokrasi ve eşitlik ülkesi olduğu, herkese eşit fırsat tanındığı öğretilmişti onlara; sistemin aksayan yanları olduğunu biliyorlardı ama, iyiniyetli kişiler bu aksaklıkları gidermeye çalışıyorlardı. Büyüklerin, rektörün, profesörlerin, analarla babaların konuşmalarına bakılırsa iyiniyetliydi hepsi. Özel ofislerinde yalnız kalınca böyle şeyler yazmaları... Bilememişlerdi çocuklar, anlayamamışlardı; nasıl bu kadar kör olabildim düşüncesi, biraz da ben suçluyum düşüncesine yol açtığından, ağlayarak, bağırarak, titreyerek koşuşturuyorlardı. Gözlerini açıp bakmış olsalardı bunları kolayca görebileceklerini farketmişlerdi birden. Onlara aşılana ülkülerin, kalıtım yoluyla edindikleri umutlarla beklentilerin alt yüzü, çirkin yüzüydü bu. Onlara sağlanan lüksün temelinde yatan, o lüksün sağlanması için gerekli olan, Hitler'in düşünce biçimine pek yakın sayılabilecek 'seçkin zümre, üstün zekâ' kavramıydı. Birinin rahat yaşaması için bir başkasının kölelik etmesi gerekiyordu. Korkunçtu, dayanılacak gibi değildi.

Düşündüler, bir çözüm yolu aradılar. Ülkülere, yüce beklentilere bağlı kalarak lüksten vazgeçmeye çalıştılar. Ancak her şeyden vazgeçmeyi göze alamıyorlardı. Kimileri okulu bırakıp yollara düştüler, bağlı oldukları sınıfa yadsıyarak komünlerde yaşamaya başladılar. Her iki taraf da, bir tür steno sayılabilecek, belagat örneği savlarla çıkıyordu ortaya. Değişiklik yapmak istiyorsan güçlü olmalısın; yoksulluk güç sağlamaz. Kimileri bazı militan gruplara katıldılar. Ancak bu gruplar sürekli olarak bölündüğü ve aralarına sayısız FBI ajanı sızdığı için ba-

şarısız kalmaya mahkûmdular. Bazı gruplara sızan ajanların sayısı öyle yüksekti ki devlet memuru olmayan üyeler birkaç kişiyi geçmiyordu. Gençlerin en duygulu olanları, bir başkası açlık çektiği için ben doyabiliyorum düşüncesinin verdiği suçluluk ve sorumluluk duygusunu -bunun bilincine varmakla gençliğin masumluğunu yitirmişlerdi- katlanılmaz buluyorlardı. Bilinçlenmenin ücretiydi bu da. Ve bu sorun kolayca çözümlenecek bir şey değildi. Bir aziz, bir başkasının doyabilmesi için açlığa katlansa bile, bu, durumu değiştirmez.

Oysa Val, bunları bök yemektir, diyordu. Dünyadaki güç çatışmasını böylesine basitleştirmek politik bir sorunu metafizik bir sorun haline getirmektir. Sanki, diyordu, dünyada herkese yetecek kadar yiyecek olmadığı varsayımını kabul ediyorlar. Gerekli değildi bu. Başka seçenekler vardı. Diyelim ki insanların aşırı ölçüde tıknamalarını engelleyebildin, ya da -dört otomobili ve dört kar arabası olan dört kişilik bir aile tanıdı, o örnekten yararlanarak konuşuyordu- o dört kar arabasının üçüyle otomobillerden ikisini elden çıkarmalarını sağladın... Clarissa, bir diktatorya kurmazsan bunu nasıl yapabilirsin diye karşı çıkıyordu. Sosyalizm kuramsal olarak çok iyiydi ama uygulaması korkunçtu. Hayır, öyle değil! Bizim öyle düşünmemizin nedeni hep az gelişmiş ülkelerdeki sosyalist düzeni görmemiz; sosyalizm olmasaydı o ülkelerin halkları sürekli açlık çekeceklerdi. Ama yine de insanın kişiliğini baskı altında tutuyordu sosyalizm; bireysel girişimleri, yaratıcılığı engelliyordu sanki. İsveç'te öyle olmuyor, dedi Val. Tartışma alevlendi. Olay, başladığı gibi, konuşmalarla kapandı.

2

Sınavlar başlayınca boykot da sona erdi. 1968 - 69 yıllarında, hatta 1970 yıllarının başlarında kopan patırtıyı yeni çıkan bir dansın kopardığı fırtınadan daha önemli bulmayan kuşkucuların savını desteklediğimi sanmayın. O yıllarda açığa çıkanlar, keşfedilip tartışılanlar insanların beynine işlemiştir; o yıllarda olanlar düşünce yapımızı değiştirmiştir. Yine de, bir gün kumsaldan

dönerken arabanın radyosundan dünyada cennet yaratıldığı duymayı beklemiyorum tabii. Böyle bir bildiri ancak başımızdaki başkan yeni seçimleri de kazanmak umuduna kapılırsa yayınlanır.

Val, Ben'i evine yemeğe çağırdığı gece Grant'ten ayrılmıştı. Epey sikkindi o günlerde. «Şu halime bak!» diyordu. «Kırk yaşıma geldim, hâlâ bunlarla uğraşıyorum.» Sıkılmasının nedeni, Grant'ten çoktan soğuduğu halde bunca zaman hiç bir girişimde bulunmamış olmasıydı. «Aslında benden nefret ediyordu o. Çeşitli nedenlerle. Güvenebileceği birini istiyordu. Hep yanında olacak, her acısını dindirecek birini. Ben öyle davranmıyordum. O da kapıyı vurup gideceği yerde boyuna peşimde dolaştı, dır-dır etti, huysuzlandı, yatakta beş para etmez oldu, habire saçma sapan tartışmalar çıkarmaya başladı. Ve ben-onunla yatakta ve yatağın dışında, eğlenceli saatlar geçirmekten başka bir şey istemeyen ben- o herifin yanında hiç eğlenemez olduğum halde... Evet, tabii, komünden ayrılmadan sona ermişti eğlence... Yine de ilişkiye bir son vermedim. Niye bu sıkıcı alışkanlıklara kaptırıyorum kendimi? Sıkıcı da değil de kahredici. Şimdi kendimi on yaş daha genç ve çok daha mutlu hissediyorum. Grant benim sorumluluğum olmaktan çıktığından beri. Onu bir sorumluluk gibi görmeye başlamıştım. İnanın! Her gece gezdirilmesi gereken bir köpek gibi. Öff be! Neden böyleyim ben?»

Iso, «Öyle olan yalnız sen değilsin,» dedi avuturcasına. «Ben de Ava'yla mutlu olmadığımı hissediyordum nicedir. Yine de, ayrıldığımız zaman perişan oldum. Sen Grant'ten ayrıldığına üzölmüyorsun hiç değilse.»

«Ava'yla senin arandaki gibi derin, güçlü bir ilişki değildi bizimki. Biz birbirimizden hoşlanıyorduk, oysa siz gerçekten birbirinizi seviyordunuz.»

Mira, «Ya ben?» diye inledi. «Ben sizlerden de beterim. Büyük bir olasılıkla altı ay içinde soğuduğum bir erkekle on beş yıl evli kaldım.»

Her zaman yaraları saran, her zaman besleyen Iso. «Çocukların vardı,» dedi.

«Bu konuyu o kadar çok düşündüm ki. Ben'le bir araya geldikten sonra özellikle. Başlangıçta ilişkimizi kızıl

tutmak istiyordum. Onunla başbaşa kalmak istiyordum hep.»

Iso, «Farkettik,» diye sırttı.

«Ama bir süre sonra -birbirimizi sevdiğimize emîn olunca- içimden neler geçiyordu bilir misiniz? Hani şarkılarda vardır ya... Damlara çıkıp bağırmak geliyordu içimden. Bir birim olduğumuzu, birbirimizi sevdiğimizi dünyaya duyurmak istiyordum. Gösteriş olsun diye değil, sevinçten. Öyle bir yakınlık ki... Yeni bir kimlik edinmiştim sanki. Hem Mira'ydım, hem de Mira-ve-Ben. Dünyaya bunu anlasın istiyor insan. Yepyeni bir duygusal kimlik, kalpler arasında kurulan bir şirket. Sonra da yeni kimliğin yasal olmasını istiyor herhalde insan. Yasal kimliği sağlamak için evleniyor. O zaman herkes bir birim olarak görüyor o iki kişiyi. Ama o zaman da insan -hiç değilse kadınlar- o özel birlik duygusunu kaybediyorlar. Erkeklere pek öyle olmuyor sanki. Nedendir bilmem. Gelgelelim bir kere o birleşik kimliği elde edince, dünyada bir birim olarak görülmeye başlayınca kolay kolay vazgeçemiyor insan.»

Val omuz silkti. «Grant'le benim aramda öyle bir şey yoktu.»

Iso güldü. «Olabilir miydi ki? Kimseyle öyle bir ilişki kuramazdı Grant. Nereye giderse gitsin, asık suratla gelir, asık suratla giderdi. Tek başına gelir, tek başına giderdi.»

«Bana surat asıyordu. Onunla aynı evde oturmadığım, bir yere gidilecekse onunla buluşup gitmediğim için kıızıyordu.»

«Öyleyse neden daha önce posta koymadın herife?»

Val'in sabrı taşmıştı. «Bilmiyorum! Benim öğrenmeye çalıştığım da o!»

Bir ay sonra yeni bir erkekle görünmeye başladı Val. Olay dedikodu konusu oldu. Kadının dostları -her zaman olduğu gibi- durumu öylece kabul ettilerse de onlar da meraka kapılmışlardı. Oğlan topu topu yirmi üç yaşındaydı ama akıllarını kurcalayan bu değildi. Kişiliğiyle merak uyandıran. Harvard'da geçirdiği aylar içinde, delinin biri olarak ün yapmıştı Tadziewski.

Uzun boylu, sarışın, mavi gözlü, güpgüzel bir delikanlıydı. Ve son derece değişken, kararsız, anlaşılması güç

bir insan. Ergenlik çağında uzayıp kalınlaşan kemikleri et tutmamıştı daha; biriyle konuşurken bakışları oradan oraya kayardı. O da Anton gibi siyasal bilimler öğrencisiydi ama neden bu dalı seçtiğini herkes merak ediyordu. Barış yanlısı bir derneğe üyeydi, ancak toplantıların çoğunu kaçırdı, katılsa bile, arkasında bir yerde oturur ve pek az konuşurdu. Konuştuğu zaman da öyle anlaşılmaz sözler ederdi ki kimse onun söylediğine kulak vermez olmuştu. Yalnızca birkaç kadın anlıyordu delikanlıyı; bu kadınlar da ona sevgiyle, saygıyla bakıyorlardı. Herhangi bir konuşmada adı geçecek olsa insanlığını, duyarlılığını överlerdi. Anton'la arkadaşları bu erdemleri anlayacak kişiler değildi; oğlanın kadınlara çekici geldiğini söyleyip geçtiler. Öyle değildi oysa. Tad'ın güzelliği bir melek güzelliği idi, gövdesi ona ait değildi sanki. Delikanlının cinsellikle ilgisi olabileceğine inanmak zordu. Val onun neden anlaşılmaz sözler ettiğini de açıklamıştı. Öyle duyarlılığıydı, insanların zayıf noktalarını o kadar iyi anlıyordu ki, konuşurken, söyleyeceklerini kimseyi incitmeden söylemenin yolunu bulmak için sözü dolandırıyor, oradan oraya geçiyordu. Buna yol açan sevilmemek, istenmeyen insan olmak korkusu değil, karşısındakileri yaralamamak kaygısıydı. Val, «Bu dünyanın insanı değil,» diye bitirdi. «Bunu söylediğim için kendime de şaşıyorum aslında. İnsan çocuk Tad. Gelgelelim güneydoğu Asya'dakilerin hayatlarını kurtarmak davasını benimseyen, kendilerini bu davaya adanmış arkadaşlarımızın arasında insanlığın ne olduğunu bilenler öyle az ki!» Yüzünü buruşturarak, «Erkek soyu!» diye söylendi.

Bir akşam, uzun süren bir toplantının sonunda, Julius'un evinden çıkıp iki kat merdiveni inince Tad'ın evin kapısında beklediğini gördü Val. Bir an için onu beklediğini sandıysa da sonradan yanlışlığına karar vererek sokağa yöneldi.

«Sizinle konuşabilir miyim?» Delikanlı öyle bir hızla söylenmişti ki Val onun ne dediğini anlamamış, ancak durup arkasına bakmıştı. Tad'ın gözleri pırıl pırıldı. «Hiç inanmazdım ama doğruymuş,» diyordu Val. «Gözleri yıldız gibi ışıltıyordu gerçekten.

Tad bir şeyler mırıldanmış, Val'in toplantılarda söylediği sözlerle hayran kaldığını belirterek, onu daha ya-

kından tanımak istediğini söylemişti kekeleyerek. Val oğ-
lanı büyük bir ağırbaşlılıkla incelemişti.

«Ne demeye getirdiğini pek anlayamadım. Onun söylediklerini dinleyen sayılı kişilerden olduğumu -dinliyordum çünkü- farkedip minnetini böyle göstermek istemişti belki. Belki ona anlayış gösterecek, destek olacak birini arıyordu. Belki bir cankurtaran simidi gibi görmüştü beni. Pek akla yakın değil ama belki de cinsel bir yaklaşımla sokulmuştu. Bir türlü anlayamadım. Öyle beceriksiz, öyle acemiydi ki... Bu dünyanın insanı değil zaten. Karşısındakinde belirli bir izlenim yaratmak için en ufak bir çaba harcamıyor. Onun için de anlaşılması zor bir oğlan. Ne diyeceğimi bilemedim.»

«Sağolun, ben de sizin söylediklerinizi ilginç buluyorum.

«Benim söylediklerimi kimse anlamıyor. Başka bir düzeydeyim ben.»

«Olabilir.»

«Bunların hiç biri egonun sınırları aşamıyor.»

«Bu ne demek? Pek anlayamadım.»

«Kendi egolarını öylesine önemsiyorlar ki daha büyük kavramlarla ilgilenemiyorlar.»

Val, «Evet,» diye mırıldandı kararsızca. Topluluk-taki erkekleri o da egoist olmakla suçlardı ama Tad'ın başka bir şey düşündüğünü sanıyordu.

Delikanlı, «Siz egoyu aşabiliyorsunuz,» dedi. «Ondan hoşlandım sizden.»

«Yaa?» Şaşırmıştı Val. Aslında o da kendi egosuyla ilgilenirdi. Öbürleriyle arasındaki fark, başka insanları da bu ilgi alanının içine almasıydı. Öbürleri, insanlığın yararı dedikleri zaman, insanlığın yararı diye düşündükleri şeyin başkalarınca kabul edilmesini öngörüyorlardı. Oysa Val aynı konuda söz ederken araştırırcasına, sorar-casına konuşur, kendini örnek alarak, başkaları için neyin yararlı olabileceğini keşfetmeye çalışırdı.

Tad, «Ben de egonun sınırlarını aşıyorum,» diye sürdürdü. «Egoyu öldürüyorum ben.»

«Doğru bir iş yaptığınıza emin mısınız?»

Delikanlı sapsarı kesilerek geriye çekildi. «Elbette! Siz öyle düşünmüyor musunuz?»

«Hayır.» Yorgundu Val, mistik tartışmalara girecek halde değildi. «Ama siz doğru bildiğinizden şaşmayın,» deyip gülümsedi ve hızlı adımlarla kapıdan çıktı.

O akşamdan sonra, delikanlının toplantılarda yaptığı konuşmaları -konuşacak olursa tabii- daha büyük bir dikkatle dinledi, başkalarını kırmamak için nasıl bir çaba harcadığını -Val buna boş çaba diyordu ama hoşuna da gidiyordu- gördü. «Birinin, Anton'un duygularını incitmeyeyim diye kaygılanmasını gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz?»

Harvard'daki boykot sürerken dernek toplantıları çok fırtınalı oluyor, çok uzun sürüyordu. Aynı zamanda SDS'nin de üyeleri olan Brad'le Anton, öbür fraksiyonlarla birleşilmesini gerekli görüyor, kimileri bir dereceye kadar bu görüşü paylaşıırken kimileri karşı çıkıyorlardı. Son toplantılarda büyük anlaşmazlıklar çıktı; dernek kendini dağıtacak hale gelmişti. Bir gece, çeşitli örgütlerin temsilcileri Brad'in evinde toplandılar. Val büyük bir düşkünlüğü içinde çıktı toplantıdan. Boykotun bölücü bir etkisi olacağını anlamıştı. Ağır adımlarla iniyordu basamaklardan. Bir ara toplantıya katılıp da erkenden kaçan Tad aşağıda bekliyordu yine. Bu kez durum çok açıktı : Onu bekliyordu delikanlı. Val içini çekti. Metafizik tartışmalara girecek durumda değildi. Hafifçe gülümseyerek Tad'ın yanından geçmeye çalıştıysa da oğlan uzanıp onun kolunu tutmuştu.

«Bu gece çok akıllıca konuştun.»

Val yorgun bir gülüşle döndü ama Tad ansızın atılarak onu kollarının arasına aldı. Kadını duvara dayayıp öpmeye başladı. Öyle bir tutkuyla öpüyordu ki Val'in kafası kararsız kalsa bile gövdesi karar vermişti. Tad'ın öpüşüne karşılık verdi. Delikanlının gözleriyle yüzü nemlenmişti. Val onun kolunu tuttu.

«Dinle, Tad...»

«Hayır! Hayır, dinlemeyeceğim!» Nemli gözleri yıldız pırıltıları saçıyordu yine. «Başka yol bulamadım... Sana anlatmaya çalıştım... Nazikçe anlatmaya çalıştım ama beceremedim. İtme beni, gitmem... Geçen akşam da ken-

dinden uzaklaştırdın beni... Kaçıp gittin. Nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum.»

Kadının gözlerinin içine bakarak, sağ eliyle saçlarını usul usul okşayarak öylece duruyordu. «Seni seviyorum,» dedi. Val çünkü çocuk değildi ki... Bu sözün ne kadar değişik anlamlara gelebileceğini biliyordu. Gelelelim oğlanın hali onu da duygulandırmıştı. Yakışksız bir durumda olduklarını da biliyordu. Julius'un ya da Anton'un o anda aşağı inmesini hiç istemezdi. Pariak bakışları, çarpık ağızlarıyla çıkıp gelseler... Tad'le kendisini, Julius'un ya da Anton'un gözleriyle görmek istemezdi. Ne var ki oğlanı itip yürümek de insanlığa sığmazdı.

«Burada duramayız,» dedi. «Arabam kapıda. Bizim eve gel de oturup konuşalım.»

Tad onunla gitti; bunu çok doğal bulmuştu sanki. Dışarı çıkıp arabaya yürürlerken, aralarında kararlaştırılmış bir şey varmış gibi, kolunu Val'in omuzundan ayırmadı. Val bunu sezmiş, ne yapacağını şaşırmıştı. Bu çocukla ne işi vardı onun?

Eve girdiklerinde Chris uyumuştı. Val iki içki hazırlayıp oturma odasına geçti, her zaman kanepeye oturduğu halde bir koltuğa yerleşmeye özen gösterdi. Tad o koltuğun yanındaki kanepeye oturmuş, Val'le yüz yüze gelmek için yan dönmüştü. Ona yaklaşabildiği kadar yaklaşmıştı.

«Seni görür görmez sevdim,» dedi. «Öyle güzelsin ki! Bu sonuca ulaşacağımı biliyordum!»

«Hangi sonuç? Henüz bir sonuca ulaşmış değilsin» Ağırbaşlı bir havayla konuşuyordu. «Nasıl sonuçlanacağını ben bile bilmiyorum. Sen nasıl bilirsin?»

Tad, «Böyle olması zorunluydu,» diye diretti ve olanca inceliği, olanca tutkusuyla kadına sarıldı yine. Ve yine Val'in gövdesi verdi kararı. Gece Tad'in umduğu gibi sonuçlandı.

Val, «Üstelik çok usta bir aşık,» diye açıkladı. «Tuhaf değil mi? Ondan beklenecek şey değil. Bedeniyle ilişkisi yokmuş gibi görünen şu çocuk... Ne var ki her şeyden çok bana, beni hoşnut etmeye önem verdiği için, benim kitabımda...» Bir kahkaha attı; «çok usta bir aşık!»

Mira onunla alay etti. «Kalınkafalı olan erkek değilmiş bu kez!»

«Doğru.» Val başını iki yana salladı. «Seçme hakkım olsaydı bu işe bulaşır mıydım bilmem. Gelgelelim seçme hakkım yoktu. Ben ben olduğum için yani. O da her şeyi o kadar iyi tasarlamıştır ki... Düş kurdu herhalde. Sık sık Sonun -onun deyişle- kaçınılmaz olduğunu biliyordu. İnsanların düşlerini yıkmaya hakkımız var mı?»

Iso, «Onun düşleri sana yetiyor mu?» diye sordu.

Val şaşkın şaşkın söylendi. «Yetiyor anlaşılan.»

3

Grant'le kuramadığı yakınlığı Tad'le kurdu Val. Herkes fısıldaşarak onunla alay ediyordu ama Val hiç umursamadı. Vurdumduymaz, patavatsız görünüşünün gerisinde çok sezgili bir kadın olduğundan, Tad'le onun hakkında söylenenleri kestirebiliyordu. «Tad'i seçmekle kendini alçalttığını söylüyorlardı; ya 'sübyancı'lık ettiği, ya da entelektüel standartlarını düşürdüğü için. Tad'i tanıyan küçük çevre delikanlıya kaçık damgasını vurmuştu.

Gelgelelim Val oğlanı sevmeye başlıyordu. Yalnızca tapıldığı için değil, Tad'in inceliğinden, davranışlarından, ego dediği şeyin sınırlı gereksinimlerinin dışına çıkıp daha geniş bir anlayış düzeyine varmak isteyişinden ötürü.

O yaz herkes mutluydu. Pek çoğu, dil kurslarını ve seminerleri bir an önce tamamlamak için yazın da çalışıyordu. Iso'yla Kyla Dante seminerine; Mira, Spencer seminerine gidiyor; Val istatistik derslerini izliyordu. O ders bir felâketti ama tezini verebilmesi için gerekliydi. Ben, notlarının üçüncü sandığını elden geçiriyordu.

Kadınlar her gün öğle yemeğini birlikte yiyorlardı. Arada bir, konuk bir profesörün Faulkner seminerlerine giren Clarissa da onlara katılıyordu. Mira, Iso, Val üçlüsünün toplantılarına girip çıkan başka kişiler de vardı gerçi; ancak o yaz boyunca üç kadın gerçekten birbirlerine kenetlendiler.

Politik eylemler başka yerlere kaymıştı. Öğretmenlerle öğrencilerin büyük çoğunluğu değişik yerlere dağılmışlardı çünkü. Örgüt çalışmaları New York'taki, Boston'daki, Chicago'daki bodrumlarda ve çatı katlarında sürdürülüyordu. Yazlıkçılar geldiler. Holyoke Center'de ma-

rijuana kokusu duyulmaya başladı. Savaşa katılmamak için askerlik yapmaktan kaçanların, ömürlerini yollarda geçirenlerin çağıydı o çağ. Onların bazıları çok genç, bazıları orta yaşı aşmış gibi görünüyorlardı ama, hepsinde, zamanın dışında yaşadıkları izlenimini uyandıran bir özellik vardı. Onlar için zaman durmuştu sanki; sanki ne geçmişleri, ne gelecekleri vardı ve bitimsiz bir 'şimdi'nin içinde yaşıyorlardı hep. Harvard Alanı'nın Mass Bulvarı'na bakan tuğla duvarının önüne, kooperatifin arkasındaki boşluğa, Holyoke Center'deki duvarın dibine oturup kalıyorlardı. Boş ve düşman bakışlarla bakıyorlardı; belki de bu ikisinin arasında fark yoktur.

Kadınların günleri heyecan, rahatlık ve yaz sıcaklığıyla doluydu. Yaptıkları işler birer eğlenceydi, buluşmaları başka türlü bir eğlence. Bazı günler kendilerine izin vererek deniz kıyısına gidiyorlardı birlikte. Üniversite-üstü öğrenim yapmak kolay gibi görünür uzaktan. Aslı aranır-sa, bu öğrenimi sürdürenlerin çoğu başkalarından çok daha fazla çalışıyorlardı. Ancak çalışmalarını kendileri yönetip kendileri denetlediklerinden, dalga geçip dinlen-bilmek için küçük kaçamaklar yapmıyor, günlerce yoğun bir çalışmaya daldıktan sonra, hiç değilse sekiz on günde bir, bütün günü kendilerine ayırabiliyorlardı.

Alana en yakın olan ev Iso'nun eviydi. Akşamüstleri bir şişe şarap ya da birkaç şişe alkolsüz içki alıp oraya uğruyorlardı. Her zaman birileri bulunuyordu evde. Iso pırıl pırlıdı. Beyaz şortlar, daracık beyaz tişörtler giyiyor, saçlarının rengi açılıp teni esmerleştikçe çilleri daha belirgin bir hal alıyordu. Tipik Amerikan kızlarına benz-yordu git gide. Kadınlar orada toplanıp başka bir yerde konuşmadıkları konuları konuşuyor, oyun olmayan oyun-lar oynuyorlardı.

«Çocukken en sevdiğin oyunlar hangileriydi, Clarissa?»

«Seksek, ip atlamak... Bir de dağların kralı. Futbola başlayıncaya kadar. Ondan sonra futboldan başka aşk bilmez oldum.»

«Ya sen, Mira?»

«Clarissa'nın söylediklerini duyduktan sonra bana sorarsın değil mi? Benim en sevdiğim oyun bellek oyunuydu. İskambil kâğıtlarıyla oynardık. Bir de okulculuk... Ben hep öğretmen olurdum. Bir de monopol.»

Kendilerine ve birbirlerine gülerek sürdürürlerdi konuşmayı. Iso'nun en sevdiği oyun bir top oyunuydu; Kyla koşmacayı, iki takıma ayrılıp halat çekişmeyi, bir de tropik balıklarına bakmayı sevdiğini açıkladı; Val oyun oynamayı pek sevmiyordu ama arka bahçeye bir Arap çadırı kurmaya, minderlerin üstüne yayılarak içine taze nane yaprakları atılmış ev limonatasını içip yemek yemeye bayıldığını hatırlıyordu. Roman okuma ve roman yazma işleri de aynı çadırda yürütülüyordu.

Kararlaştırdıkları gün gelince deniz kıyısına gidiyorlardı hep birlikte. Kimi zaman Tad'le Ben de onlara katılıyordu. Harley'le Duke hiç bir gün kadınların gezmelerine katılmamışlardı. Yüzüyor, kitap okuyor, kâğıt oynuyorlardı. Bazan yanlarına haşlanmış tavuk, salata, yumurta ve bira alarak yemeği de kumsalda yiyorlardı.

Arada bir, Mira'yla Ben yalnız başlarına gezmeye gidiyordu. Walden'a gittiler, gölün kıyısında el ele dolaşıp -yasağa aldirmeden- yüzdüler. Thoreau'nun evinden geriye kalan taş bacayı inceleyip evin yüz şu kadar yıl önce nasıl olabileceğini düşlediler. Concorde'a, Lexington'a, Salem'e, Plymouth'a gittiler. Birbirlerine heyecan verdikleri halde birbirlerinin dışında kalan şeylere karşı da kör olmadıklarından, daha güçlü bir haz duyuyorlardı bu gezintilerde. Bu şekilde paylaşılsa, daha eğlencelidir paylaşmak.

Ağustos'ta hemen herkes ortadan kayboldu. Iso yıllık California yolculuğuna çıktı. Kyla ve Harley, Clarissa ve Duke ana babalarını ziyarete gittiler. Bir süredir babasının yanında olan Chris annesine döndü, Val, Tad ve o, Val'in on beş günlüğüne kiraladığı kumsal evine gittiler. Mira'yla Ben de birkaç günlüğüne onlara konuk olmaya karar verdiler.

Günler çok güzel geçiyordu. Arabayla geziyor, koyun sakın sularında yüzüyor, canları isterse burnu dönüp okyanusun dalgalarına bata çıka sörf yapıyorlardı. Geceleri geç saatlara kadar oturup konuşarak gülüşüyor, güreş tutuyor, kâğıt oynuyorlardı. Tad'le Ben bahçedeki ocakta et pişirirken, Val, Mira ve Chris çeşitli salataları birlikte yapmanın tadını çıkarıyorlardı. Ev ağaçlı bir sokaktaydı. Akşamları yemeği bahçede yiyor, böceklerin seslerini dinleyerek gökyüzünün eflatundan mora dönüşünü izli-

yor, yaz akşamlarının duru, hışırtılı havasını koklarken alçak sesle, dağınık dağınık konuşuyorlardı sivrisinekler ortaya çıkıncaya kadar. Sivrisinekler ortaya çıkınca içeri kaçıp içki içmeye başlıyor ve gürültülü eğlenceler yapıyorlardı.

Mira'yla Ben kalkıp gidemiyorlardı bir türlü. Geldiklerinden iki gün sonra, gitmek zorunda olduklarını söylemişlerdi ama, Val, «Neden?» diye bağırınca konu kapandı. Yemek, içki paralarına ortak olmaya başladılarsa da dördüncü günün sonunda yine tedirgin oldular. Beşinci gün, yerde oturup kâğıt oynarlarken, hiç bir yere gitmek istemeyen Mira, «Gerçekten gitmek zorundayız,» diye mırıldandı.

«Dinleyin, ev sahibi telefon etti bugün. Ağustosun son iki haftasında gelecek olanlar gelemeyeceklerini haber vermişler adama. Ev sahibi onların ödediği depozitoyu geri vermiyor tabii. Bana telefon etti, daha ucuz bir tarifeyle ay sonuna kadar kalmak ister misiniz diye sordu. Benim bütçem kaldırmaz ama burasını siz tutun, biz de gelir size konuk oluruz!» Sırıtarak bakıyordu Mira'yla Ben'e. «Hani yalnızlıktan canınız sıkılmasın diye.»

Mira da tatlı tatlı gülerek arkadaşının kolunu tuttu.

«Siz burada olmasaydınız bu kadar eğlenemezdik zaten.» O dört gün gerçekten çok güzel geçmişti. Ne var ki ağustosun son iki haftasında oğlanları çağırmıştı yanına. Hiç olacak şey değildi...

Ben, «Harika!» diye bağırdı. «Kaç para? İkimiz de cüzdanları boşaltırsak iki yüz dolar kadar bir şey. denkleştirebiliriz herhalde.»

Chris, «Anne!» diye atıldı. «Gelecek hafta benim üniversiteye götüreceğim giyecekleri almaya çıkacaktık hani!»

«Çıkarız, çıkarız.» Val kızının saçlarını dağıttı. «Bir blucinle üç gömlek almak kaç saat sürer?»

«Çizme de alacağız!»

Mira kâğıtları karıştırıyordu. Hepsi yere oturmuş, poker oynuyorlardı. Ben öneriyi yaparken Mira'ya bakmıştı ama Mira gözlerini iskambil kâğıtlarından ayırmıyordu. Evi tatalım derken büyük bir sevinçle konuşmuştu. Ben, kadının da sevinçle gülümseyerek ona bakacağını ummuştu. Oysa Mira'nın başı önündeydi.

«Ne var?» diye seslendi Ben. «Bir halt mı ettik?» Sesini yükseltmişti.

Mira, dudaklarını bükerek, «Hiç bir şey yok,» dedi «Bir halt ettiğin de yok.» Kalkıp tuvalete gitti. Ben Val'e baktı, o da omuzlarını kaldırdı. Herkes birbirine bakıyordu. Beş dakika önceki neşe sessizliğe dönmüştü. İçkilerini yudumladılar, buzların şingirtisi duyuldu.

«Mira oyunu bitirmek ister mi acaba?»

«Kâğıtları o dağıtacaklı.»

«Bekleyelim öyleyse.»

«İçkisini tazelemek isteyen var mı?» Val mutfağa geçti. «Tonik kaldı mı, Tad?»

«Ben ne bileyim canım!»

«Allah kahretsin, cin de bitmiş.»

«Bitmedi,» diye bağırdı Ben. «Bir şişe daha almıştım. Musluğun altındaki dolaba koydum.»

«Annee! Bir de ceket istiyorum. Cin kumaşından mont. Birkaç tane de kazak. İç çamaşırı da gerek. Bir de elbise.»

«O neye yarayacak?» Mutfaktan bağıırıyordu Val.

«Ne bileyim canım! Bakarsın üniversitede blucinle gidemeyeceğim bir şeyler olur.»

Val içkileri hazırlayıp dönmüştü. Kızına bakarak tatlı tatlı gülümsedi. Chris annesinin elini okşadı. «Uzun elbise olmalı. Şık bir şey.»

«Bir de vizon etol belki! Aslında sana birkaç takım pijamayla bir sabahlık almak gerek.»

«O neye yarayacak peki?»

«Bak Chris, bazı yerlerde insanlar yatarken bir şey giyerler.»

«Sen giyiyor musun?»

«Ben yatakhane yatmıyorum.»

Ben ayağa kalkıp banyoya yöneldi. Konuşma kesilir gibi oldu. Ben banyoya girerek kapıyı kapadı. Val bir kızına baktı, bir de Tad'e. «Üç kişinin oynayabileceği bir oyun deneyelim mi?»

Yeni bir oyuna başladılar. Mira'yla Ben hayli uzun bir süre sonra çıktılar banyodan. Mira'nın yüzü kızarmış ve şişmişti. Ben sessiz ve suratsızdı. Eski yerlerine oturdular. Val onlarla konuşmaya yeltenirse kadına karşılık veriyor, ancak birbirlerine bakmıyorlardı. Sonunda Val elindeki kâğıtları yere attı.

«Ben mi bir şey yaptım, Mira? Bazan gereksiz sözler ettiğimi biliyorum. Ne oldu? Lütfen açıkla.»

Mira alt dudaklarını ısırarak başını iki yana salladı. «Hayır,» diye söylendi titrek bir sesle. «Kimse bir şey yapmadı. Benim eşekliğim. İnsan geçmişinden kurtulamıyor sanırım.» Ayağa kalktı, sesi bir sıvı kabarcığı olmuştur gırtlığında. Alkolün yüzeye çıkardığı bir umarsızlıkla, sulugöz bir duygusallıkla, «Ben biraz yürüyeceğim,» diye mırıldandı. «Geç kalmam.» Kapıdan çıktı.

Ayak sesleri kapıdan sokağa uzanan taş yolda yankılanırken sessizce oturdular hepsi. Sonra da hepsi birden Ben'e baktılar. Adam başını iki yana salladı, gözlerini içkisine eğdi.

«Benim duygusuz olduğumu söylüyor.»

«Hangi konuda.»

«Onun çocuklarıyla ilgili duygularını anlamıyordum. Çocuklarıyla beni, ölse de aynı çatının altında barındıramazmış. Onlar geldikten sonra beni hayatından silmek niyetinde misin diye sordum. Bir gece beni yemeğe çağırabileceğini düşünmüş. Hepsi bu kadar. İyi ki söyledin dedim, korkarım ben de biraz kabalaştım. Ne demek bu yahu? Seksomanyak mıyım ben? Oğlanların biri on yedi, öbürü on altı yaşında. Bazı şeyleri öğrenmişlerdir herhalde.» İçkisinden büyük bir yudum aldı, ıslak köpeklerin silkinişini andıran bir hızla başını iki yana salladı. «Benden utanıyor sanki.»

Val, «Bana kalırsa kendinden utanıyordur,» diye mırıldandı.

«Konuşmasını duysaydın... Bir insanın sevgiliyle çocuklarını aynı evde barındırması iğrenç bir şeymiş gibi konuşuyordu.» Önce Val'e, sonra Chris'e baktı. Yüzü kızmıştı. «Genel olarak konuşmadı,» diyerek kırdığı potu düzeltmeye çalıştı. «Kendi duygularından söz ediyordu yalnızca.»

«Val, genç adamı -düşüğünü sandığı- güç durumdan kurtarmak için, «Aslında kolay değildir,» diye söylendi. «Çocuklu bir kadın için yani. Uzun uzun düşünmek zorunda kalır insan.»

Chris iskambil kâğıtlarının üstüne yatıp çenesini avucunun içine alarak sordu : «Sen de uzun uzun düşünmüş müydün, anne?»

«Evet.»

«Ben kaç yaşındaydım?»

«Aşağı yukarı iki. Babandan boşanalı bir yıl falan olmuştu. Bir adamla tanıştım... Başka yolu da bulunurdu gerçi. Bir motele gidebilirdim onunla, eve getirmeyebilirdim.»

«Ama getirdin.»

Val başını sallayınca Chris bir kahkaha attı. «Ve o gün bugündür getirirsin.»

Ben kıza baktı. «Senin bu konudaki duygularını öğrenmek isterdim.» Val'e bakarak ekledi. «Sorumu ayıp saymazsanız tabii.»

Val ellerini iki yana açtı. «Ona Chris karar versin.»

Chris omuz silkti. «Kötü bir şey değil. Annen evde mi kalsın, dışarı mı çıksın diye sorsalar birincisini seçerim sanıyorum. Belki şey olmaya karar verseydi hoşuma giderdi ama... Neydi onun adı be?» Yardımı annesinden bekliyordu.

«Rahibe mi?» dedi Val. «Senin eve dönmeni bekleyen, uzun, yünlü çoraplar ören nine tipli biri olmamı mı isterdin?»

«Hah!» Gültüyordu Chris. «Erkeksiz kadın! Bilirsiniz canım! Ömrünü küçük yavrusuna adayan anne!»

Val çenesini çıkararak ağzını çarpıttı. «Öyle yaşıyordum sana nasıl bir hesap ödetirdim bilir misin, yavru?»

«İyi kötü biliyorum. Lisa'nın annesi de boşanmış. Öyle yaşıyor. Her neyse, bazan evde hiç tanımadığım birinin bulunmasına kızıyorum. Tuvalete girsem kapıyı kapamak zorundayım, evde dolaşırken giyinik olmak zorundayım, annemle bir şey konuşmak istesem bakarım o adamla konuşmaktadır. Kapıları falan çarparak dolaştığım günler öyle günlerdir işte. Ama bazan da evde bir erkeğin bulunması hoşuma gidiyor. Geri zekâlı biri de olsa.» Gözlerini kısarak Tad'e baktı, o da elinin ayasını kızın burnuna dayadı. «Gerçek bir aile olmuşuz gibime geliyor o zaman. Gelgelelim heriften hoşlanmamışsam, çekilecek şey değil.»

Val, «Öyle mi?» diye atıldı. «Bazı kimseler anneleriyle babalarından yakınırılar, ben de kızımdan dertliyim. Eve onun beğenmediği birini getirirsem öyle hırçın, öyle hain davranıyor ki adam hemen kaçıyor.»

Chris, «Her zaman haklı çıkmıyor muyum?» diye sordu.

«Adamlarla ilgili değerlendirmelerinde haklı çıkıyosun. Gelgelelim beni anlamıyorsun. Bazen adam denecek adam kalmıyor ortada. Ama ben yalnızlık çekiyorum, bir erkekle konuşmak, sevişmek istiyorum. Kadınları çok seviyorum gerçi; ancak dengeyi de korumak gerek. İşte öyle günlerde... erdemleri, yetenekleri sınırlı olan birini getiriyorum eve. Herkes insan soyunun kutsuz örneği olarak yaratılmış olamaz herhalde.»

Tad, yetkili kişi tavrıyla, «Artık bunların konuşulmasına gerek kalmadı,» dedi. «Ben varım artık.»

Val dönüp ona şaşkın şaşkın baktı. Genç adam da taparcasına bakıyordu Val'e; uzanıp kadının elini tuttu. Val elinin tutulmasına izin verdiyse de düşünceli bir havayla başını yana çevirdi.

Ben kaşlarını çatmıştı. «Bilmiyorum. Mira... iğrenç, iğrenç deyip duruyordu boyuna. Hep aynı sözü yineliyordu. Senin Tad'le birlikte oturmanı -hiç değilse burada olduğunuz sürece aynı evdeydiniz- iğrenç bulup bulmadığını sordum, o başka dedi. Sen boşandığında Chris bebekmiş, ayrıca o kız çocuğuymuş, durum değişmiş... Sonra da senin Grant'le seviştiğini ve adamı bazı geceler evinde alıkoyduğunu duyunca çok şaşırdığını, dehşete kapıldığını itiraf etti.»

Val, «Eh,» diye söylendi bezgince, «kesin olan bir tek şey var. Bu kadın seni seviyor.»

«Onu nereden çıkarıyorsun? Karatahtanın silgisi mi sevgi? Ayakbağı olduğum zaman beni hayatından silip atacak mı?»

«O ayrı bir konu. Benim söylemek istediğim şu : Duyguları çok güçlü olmasaydı böylesine sıkılmazdı. Oğullarıyla arasında pek sağlam bir ilişki yok biliyorsun. Mira'yı perişan eden duygularının yoğunluğu. Çocuklarının ona pek yakın olmadıklarını bildiğinden, ikinizi bir arada görünce ne türlü duygulara kapılabileceklerini kestiremiyor. Ondan kaygılanıyor. Bunu anlayabilirsin sanırım.»

«Anlamaya çalışıyorum.»

Val bağdaş kurup oturdu, başını Ben'e doğru eğdi. Birazcık sarhoştı ve o durumda olduğu zaman kullan-

dığı çocuksu sesle konuşuyordu. «Şimdi beni iyi dinle, Ben. Ciddi konuşacağım, iyi dinle.»

Ben eğilip dudaklarını kadının ağzının köşesine değdirdi. «Dinliyorum, güzelim.»

Tad'ın kolu ani bir hareketle sarsıldı, başı birden dikildi.

Val, «Öyleyse, tamam,» diye söylendi, oturanları saymaya başladı. «Bir, iki, üç... hay allah! Haa, bir de ben, dört. Şöyle güzel bir briç oynamaya ne dersiniz?»

4

Ben'in önerisiyle iyice sarsılan Mira bir süre hiç düşünemedi. Benliğinin bir köşesinde, varlığından bile habersiz olduğu bir şeyler ayaklanmıştı ve şimdi yalnızca bu durumu bilinçli olarak farketmek değil, iyice keşfetmek zorundaydı. Deniz kıyısına yürüdü. Ilık bir geçeydi, ağustosböcekleri aşk şarkıları söylüyorlardı. Kentin parlak ışıklarından uzak olduklarından, yıldızların parlaklığı daha iyi seçiliyordu. Mira sorular soruyordu kendine. Çok korumalı, çok normal, yani genel ahlak anlayışının normal saydığı bir geçmişi olduğu için miydi şimdiye kadar ahlak konusunda bir seçme yapmak zorunda kalmayışı? Yeni ayak bastığı bu bölgede böyle olma çaresiz kalışı bundan ötürü müydü? Evlilik dışı ilişkileri günahların en büyüğü sayan insanları kınadığını hatırlıyordu. Ama Bliss'in Paul'la seviştiğini öğrenince dehşete kapıldığını da hatırlıyordu. O zaman, Bliss'i en iyi dostu sayan Adele'in aldatılmasına sıkıldığını sanmıştı. Martha Fransızca profesörüyle sevişmeye başladığında hiç de dehşete kapılmamıştın, dedi kendi kendine. Martha'yla George birbirlerine karşı her zaman dürüst davranırlardı çünkü. Aldatmak yoktu onlarda, yalan yoktu.

Peki onun durumunda aldatmak diye bir şey var mıydı? Oğlanlar annelerinin boşanmış olduğunu biliyorlar, babalarına gittikleri zaman Norm'un ikinci karısıyla aynı evde oturuyorlardı. Herhalde anlarlardı ki onun da... Anlamak zorundaydılar! Onlar kim oluyor-

lardı ki annelerini yargılayabilsinler? Kendi hayatını, bir hayat yaşamak onun da hakkı değil miydi?

Oğlanların Ben'le aynı evde oturmalarını -hayır, o bile değil, Ben'le arasındaki ilişkiyi bilmelerini- düşündüğü an korkunç bir sıkıntı duyuyor ve bunu açıklayacak tek bir mantıklı neden bulamıyordu. Kafasını kurcaladı, yeni keşfettiği bu bölgeyi anlamaya çalıştı. Yürüdü, yürüdü, yürüdü. Sonunda, iyice yorulduğu ve uykusu geldiği için eve dönmeye karar verdi. Yürüyen bir dışağrısı gibi hissediyordu kendini artık. Çektiği acıdan ötürü Ben'i suçluyordu. Bunca yıl bu duruma düşmeden, kendine bu soruları sormak zorunda kalmadan, dişçi aletinin şu ağrıyan dişi kurcalamasına gerek duymadan yaşamışken! Neden anlamıyordu Ben? Neden duygusuz davranıyor, neden direttiyor, neden zorluyordu?

Dönerken çok yavaş yürüdü. Kafasındaki Ben imgesi korkunçtu. Adamı bir daha görmek istemiyordu. Eve dönüp onunla yüzyüze gelmek, onunla -ister istemez- aynı yatakta yatmak zorunda olduğunu düşününce müthiş sıkılıyordu. Evde üç yatak odası vardı. Chris'in odasında yatabilir miydi acaba? Ya da oturma odasındaki kanepede? Bedenini o yaratıkla aynı yatağa yatırmak korkunç olacaktı.

Çocuklar iki gün sonra gelecek, yalnız iki hafta kalacaklardı. Çok seyrek görüyordu onları. Onun çocuklarıydılar! Annelerinin pek fazla zamanını da almıyorlardı? Aile üyelerinden biriymiş gibi, yeri onların arasındaymış gibi davranmasa olmaz mıydı?

Durdu. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Bir gün önce Ben'i ne kadar sevdiğini, ona karşı ne duygular beslediğini hatırlamaya çalıştı. İlk seviştikleri geceyi düşündü. Yararı olmadı. Anılar, yabancı bir ülkede geçen olayları anlatan bir gazete haberinden etkili olmadı; gerçekler ortadaydı ama duygu yoktu, kurgu yoktu. Ben şunu, şunu yapmış, o da şunları, şunları duymuştu. Orgazm olmuştu. Evet. Güzeldi herhalde. Gelgelelim o olay başka bir ülkede geçmişti ve orospu ölmüştü. Yaşanan gece buna, kaçınılmaz olarak buna gelip dayandığı için hep acıyla anacaktı o ilk geceyi. Ben'in nasıl bir insan olduğunu anlayamamıştı. Katlanılmaz bir baskıydı adam. Boğucu bir karanlıktı, hayatına el koymaya çalışıyordu

Ezik bir eriğe dönmüştü yüreği. Eve büyük bir hü-
zün içinde girdi. Işıklar yanıyordu ama herkes yatmıştı.
O kapıdan girince Val de bir sabahlığa sarınarak ya-
tık odasından çıktı.

«İyi misin?» diye sordu uykulu uykulu.

Mira başını salladı.

«Kusura bakma,» dedi Val. «Çok yorgunum, şimdi konuşamayacağım.»

«Zarar yok.»

«Bak dinle... Eski bir sözdür ama doğrudur. Sabah
ola hayrola.»

Mira başını salladı. Acaba Chris'in yanında yat-
sam kızarmı, diye sormaya çekindi, Chris'in odasına
paldır küldür girmeye çekindi. Onun için de banyoda
soyunup geceliğini giydi ve Ben'in yattığı yatağa girdi.
Ölçülü hareketlerle, yataktan ses çıkarmamaya çalışı-
rak yattı yerine. Ben yatağın ucuna yatıp sırtını ona
dönmüştü. Mira da sırtını erkeğe dönerek yattı. Birkaç
dakika sonra, Ben'in uyanık olduğunu anladı. Solukları
uyanık soluklardı. Neyse -şükür ki- konuşmaya yelten-
memişti. Gövdesinin gevşememesi, ona ayrılan yerden
taşıp -ola ki- erkeğe değmemesi için kaskatı yatıyordu
Mira. Ben'in solukları bir süre sonra ağırlaştı, bedeni
gevşedi ve kıvrıldı. Mira, o uyuyabiliyor, diye düşündü
acı acı. Çünkü ben uyuyamıyorum. Bölük pörçük bir uy-
ku uyudu bütün gece. Sabah kalktığında, kendini zehir
içmiş gibi hissediyor, görünüşünün de buna uygun ol-
duğunu seziyordu.

Sabahtan da hayır gelmedi. Ben'le ikisi eşyalarını
topladılar sessizce, evde kalanlara alçak sesle hoşçaka-
lın deyip sessizce yola koyuldular. Cape'ten Boston'a gi-
den uzun, تنها yolda da konuşmadılar. Ben evinin
önünde inip Mira direksiyona geçerken genç adam ara-
banın yanında durduysa da Mira ona bakmadı. Duygu-
larının yüzünden okunacağından korkuyordu. Onun ha-
yatına girmeye çalışan, onun için hiç önem taşımayan
şu iri yarı yabancıya duyduğu nefretin okunacağından.
Evet, tipik bir erkekti işte, onun hayatına el koymaya,
o koca parmaklarıyla izini bırakmaya, onu istediği kalı-
ba sokmaya çalışan bir erkek.

Arabayı çalıştırdı. Ben arkasından seslenmedi. Oğ-

lanlar geldiler, mutlu görünmeye çalıştı. Onları Salem'e, Walden'a, Gloucester'a götürdü. Son iki ay içinde Ben'le birlikte, mutluluk içinde geçtiği yollardan geçerken büyük bir uyuşukluk içindeydi. Sezuan lokantasına götürdü çocuklarını. Yemekleri beğendiler. Ağızlarının tadını bilmeye başlıyorlardı demek. İtalyan lokantasına gittiler, oğlanlar makarnanın dışında bir şeyler ısmarlamayı becerdiler. Bu kez yanlarında televizyon da getirmemişlerdi ama Mira onların evin içinde sıkıntıyla dolaştıklarını görünce bir televizyon kiraladı. Yine de, ilk gelişlerindeki gibi çakılmıyorlardı televizyonun karşısına. Arada bir ellerine bir kitap aldıkları bile oluyordu.

Geldiklerinden bir hafta sonra, Mira konyağı ve sigarasıyla karanlıkta oturuyordu bir gece. Oğlanlar yatak odasında televizyon seyrediyorlardı; ya da o öyle sanıyordu. Clark usul usul oturma odasına girip annesinin karşısına oturdu. Konuşmadan oturdu. Mira'nın duyguları oğlana ulaşmıştı. Yalnızlığını, sessizliği ve karanlığı paylaştığı için oğluna minnet duyuyordu Mira.

Clark, «Teşekkür ederim, anne,» dedi ansızın.

«Teşekkür mü? Ne için?»

«Bizi her yere götürdüğün için. Yapacak bir sürü işin varken. Ayrıca, sen o yerleri daha önce de görmüşsündür. Sıkıcı olmuştur senin için.»

Oğlan annesinin ruh halini sezmiş, bunu can sıkıntısı olarak yorumlamıştı. «Sıkıcı olmadı,» dedi Mira.

«Her neyse. Yine de teşekkür ederim.»

Olmayacaktı. Annesinin sıkıntısını sezmişti Clark, nedenini açıklamazsa çocuklarından sıkıldığını, nazik davranmaya çalıştığını sanacaktı. Ne yapacağını bilemiyordu Mira. Kupkuru bir sesle, «Keşke elimden gelen başka şeyler de olsaydı,» dediğini duydu. «Sizlere sunabileceğim fazla bir şey yok Babanız...»

Clark, yepyeni, sert bir sesle onun sözünü kesti. «Babamız bize beş dakika zaman ayırmıyor. Bütün yaz oradaydık, üç kere tekneyle gezmeye götürdü bizi. Karısı ve bir sürü arkadaşıyla birlikte. Bizimle konuşmaya bile gerek duymuyor. Konuşmalar biraz... anlarsın işte... yani bazı konular açılınca odadan çıkarıyor bizi. Anlıyorsun değil mi?»

«Hayır, anlamıyorum.»

«Canım...»

«Cinsellikten falan söz ettikleri zaman mı?»

«Hayır!» diye bağırdı Clark. «Yok canım!» Sesinde tiksinti vardı. «O insanlar cinsellikten asla söz etmezler. Yalnız birinin boşandığından, ya da vergi kaçırmaya yeltendiğinden falan konuşmaya başlarsa... Yani gerçek olan şeylerden söz ederlerse,» diye bitirdi.

«Yaa?»

Ortak bir sessizliğe gömüldüler yine.

Clark bir deneme daha yaptı. «Neyse, senin bize çok iyi davrandığını söylemek isterim. Özellikle de biz pek... ilgili görünmediğimiz halde...»

«Geçen gelişinizden daha iyisiniz bu kez.» Alaycı bir sesle ekledi. «Bu gelişinizde canlılık belirtileri gösterdiniz hiç değilse.»

Elime bir silah verdi, ben de onu kullandım, diye düşündü. Neden acaba? Aslında ne söylemek istiyordu acaba? Oğlunu suçladığını anladı. Varolduğu için, onun oğlu olduğu için, şunca yıl içinde ona çok çektirip karşılığında pek az bir şey verdikleri için. Bu çocukların bezlerini değiştirmek, geceleri onlar için yatağından kalkmak, onların yüzünden mutfığa, banyoya, eve hapsolmek, hem onların, hem kendi hayatını yaşamak zorunda kaldığından. Yazıktı, değmezdi bunlara. Ne olsa değerd peki? Clark bir Roosevelt, bir Picasso olabilse değecek miydi. Emeklerinin karşılığını almış olacak mıydı o zaman? Clark on altı yaşındaydı ve yetenekli bir çocuk değildi. Gelgelelim suçlamasının belli başlı nedeni, çektiği acıdan ötürü onları sorumlu görmesiydi. Evet, bunu böylece kabul etmek zorundaydı. Ya çocuklarını, ya Ben diye düşünmüştü. Çocuklarını seçmişti ama böyle yaptığı için asla affetmeyecekti onları.

Clark ayağa kalkmıştı. Yine usul usul çıkacaktı odadan. Söyleyecek bir şey bulmaya çalıştı. Kafası uğulduyordu. Ne diyebileceğini bilmiyordu.

«Clark.»

Clark annesine bir adım yaklaştı. Mira elini uzattı, oğlân da uzatılan eli tuttu.

«Bana teşekkür ettiğin için teşekkür ederim.»

Clark, «Bir şey değil,» diye karşılık verdi cömertçe.

«Bir gece arkadaşlarımı yemeğe çağırmamı ister miydin?» Ürkekçe sormuştu.

Oğlan belli belirsiz bir hareketle omuz silkti. «Çağır tabii.»

«Birkaç kişi çağırayım. Cambridge'de kim kaldı bilmiyorum ama telefon ederim. Buradaki dostlarım bulunmaz insanlardır... Iso'yu tanıdın. Hepsi ilginç kişilerdir.» Sözleri gevelemeye başladığını farkediyordu.

Clark annesinin elini bırakmamıştı. Kolunu indirip kaldırmaya başladı. Elleri, kolları inip kalkıyordu; usulca, ağır ağır.

«Sıkıldığımı sandın. Bunun nedeni... Sinirli bir tavırla, gevelercesine söylüyordu. «Çok mutsuz olmam.»

Clark annesinin elini bıraktı. Mira'nın kalbi durdu. Evet, oğlan onun mutsuzluğunu dinlemekten bıkmıştı herhalde. Annesinin ayaklarının dibine oturarak başını ona çevirdi. Sokak lambasından içeri vuran ışık temiz çocuk yüzünü aydınlatıyordu. Dosdoğru annesinin gözlerinin içine bakıyordu.

«Neden?» diye sordu alçak sesle.

Norm'un ince uzun karaltısı eşikte duruyordu. Odaya girip ışığı yaktı (tıpkı babası, diye düşündü Mira) ve olduğu yerde kaldı.

«Ya gir, ya çık!» Val'in sesiyle konuştuğunu duydu Mira. «Ama ışığı yakma.»

Oğlan ışığı söndürdü.

«İstersen içeri gelebilirsin, Norm. Konuşuyorduk.»

Norm kapının yanındaki koltuğun kol dayayacak yerine oturdu.

Mira büyük oğlunu düşünerek baştan başladı. «Bu hafta sıkkın göründüysem nedeni mutsuz oluşumdur. Mutsuzum, çünkü...» Mutsuzluğunun nedenini araştırmalı için duraladı. «...yanlış bir şey yaptığımı sanıyorum.»

Karşılık vermediler ama Norm koltuğun oturacak yerine kaydı.

Mira, «Bir erkek arkadaşım var,» deyip durdu.

Norm'un yeni, kalın sesi -kıştan bu yana epey kalınlaşmıştı- duyuldu. «Öyle mi?»

«Bir aşığım var,» diye düzeltti Mira. «Hiç değilse vardı. Dördümüzün iki haftalığına Cape Cod'a gitmesini istiyordu. Aynı evde oturmak üzere. Bundan ötü-

rü ona kızdım. Utanç duyuyordum. Neler düşüneceğinizi, ne gibi duygulara kapılacağınızı bilemiyordum.»

Sıkıntılı bir sessizlik oldu. Yüktü onların omuzlarına aktarmaktan başka bir şey yapamadım, diye düşündü Mira.

Sonunda Clark, «Neden utandın?» diye sordu.

«Evet,» dedi Norm. «Sevecek birini bulmak çok güç zeldir. Ben de bir sevgili bulabilsem keşke. Beni sevecek birini.»

Mira, ben seni seviyorum demeye hazırlanırken kendini tuttu. Göğsünde iki yürek vardı da ikisi birbirine çarpıyordu sanki. Buydu işte. Bütün yalanların gerisinde yatan buydu. Anı ı seni çok seviyor, oğlum. Gelgelelim seninle yatamaz, sen de onunla yatamazsın. Kurallar yasaklıyor. Ancak sana olan sevgisini kanıtlamak için başkalarıyla da yatmamak zorunda olduğunu biliyor; dolayısıyla, sen de başkalarıyla yatmamalısın. O zaman, kimsenin cinsel organı olmayan bir cennette, büyük bir mutluluk içinde yaşarsız üçümüz de.

«Doğru. Görünüşe bakılırsa beni çok seviyor gerçekten.» Tiz, çocuksu bir sesle konuşmuştu; şaşkınca hatta.

«Neden sevmesin?» Onun sesiyle karşılaştırılınca, Clark'ın karanlıktan yükselen sesi enikonu kabaydı. «Çok güzel bir kadınsın.»

«Ben güzel değilim, Clark.»

Oğlan, «Benim için çok güzelsin!» diye karşılık verdi coşkununla.

Dinliyordu Mira; çocuğun sesindeki sevgiyi duydu, bağlılığı duydu. Tepeden tırnağa çamura bulanıp güneşte oturmuştu da kuruyan çamur tabakası birden kırılmış, üstünden dökülmüştü sanki.

«Bir telefon ederim belki.»

Ses çıkarmadılar. Saat on biri geçmişti, konuk ağırlamak istemezlerdi herhalde. Ne var ki Mira onların isteklerini umursamaz olmuştu ansızın. Neysen öyle ol, demişlerdi annelerine. Bunu kabul edeceklerdi. Ve Mira neyse, o, Ben'i istiyordu. Ayağa kalktı. Heyecanlıydı, heyecanı sesine yansımıştı. «Bir telefon edeceğim. Belki yatmıştır, belki sokağa çıkmıştır ama bir telefon edeceğim.»

Ben yorgun bir sesle açtı telefonu. Mira çekingen bir havayla, «Ben?» diye mırıldanınca soğuk bir tavırla karşılık verdi.

«Evet?»

«Şimdi her şeyi anladım, Ben. Hayır, her şeyi anlamadım ama bazı şeyleri anladım. Gelip çocuklarımla tanışırsan çok sevineceğim.»

«Çocuklarına pislik bulaştırmayacağıma emin misin?» Çok acı bir sesle sormuştu soruyu. Mira adama ne kadar acı çektiğini ancak o zaman anladı.

«Ah, Ben!» Gözyaşı vardı sesinde. «Özür dilerim.»

«Hemen geliyorum.»

Yirmi dakika sonra oradaydı; güçlü bir esinti gibi daldı eve. Çocuklarla futbol, basketbol, okul ve boktan öğretmenler hakkında çene çaldı. Oğlanlar önce gergin-diler ama zamanla gevşediler, canlı bir konuşmaya daldılar, sonra esnemeye başladılar -saat on ikiyi geçmişti çoktan- ve iyice sıkıldılar. Büyüklerle bu kadar konuşmak yeterdi. Yatağa yöndiler. Mira'ya baktı Ben, kadın da ona; ilk seviştikleri gece olduğu gibi, doğal olarak, kayarcasına sokuldular birbirlerine. Kanepeye oturdular. Önce birbirlerinden biraz uzak durarak, sonra el tutuşarak. Hiç konuşmadılar. Oğlanlardan birinin, ardından ikincisinin banyoya girip çıktığını, ışığın söndürüldüğünü, yatak odasının kapısının kapandığını işittiler. Birkaç dakika için kesin bir sessizliğe gömüldü ev. Derken birbirlerine sarıldılar. Mira yanaklarının ıslandığını, «Ben, ah Ben, seni nasıl özledim,» diye söylendiğini duydu ve Ben yanağını onun yanağına sürttüğü için ıslaklığın kendi gözlerinden mi geldiğini, yoksa, «Kendimi Sibirya'ya sürgün edilmiş gibi hissediyorum,» diyerek burnunu çeke çeke ağlayan erkeğin gözlerinden mi geldiğini kestiremedi.

Sonunda kendilerini tutamaz, ellerini zaptedemez oldular ve bir iki dakika sonra hemen oracıkta, oğlanlar koridorun ucunda yattıkları halde, kapısı bile olmayan oturma odasında, kanepenin üstünde sevişmeye başladılar. Mira yaptığına akıl erdiremiyordu ama kendini tutmaya çalışmadı; o anda önemli olan tek şey sevişmekti.

Hergelelim daha sonra, birkaç saat, birkaç sigara ve birer içkiden sonra, Ben kalkıp giyinmeye başladı.

Mira adamın, koluna yapışarak, «Gitmek zorunda değilsin,» diye söylendi. «Duygularım değişti... Gitmeni istemiyorum.»

«Bu kanepenin üstünde oturmak bile rahat değil,» evgilim. Yatmak hiç rahat olmaz. Kaldı ki, burada yatar-
mak yarın bir çıkıkçı aramak zorunda kalırız. Ben çıkık-
çılığı doğru bulmadığıma göre eve döneyim en iyisi.»

Mira uyku ve sevgi dolu bir sesle, «Git öyleyse, bok herif,» diye mırıldandı, sırtüstü dönüp kollarını açarak
ekledi. «Seni seven bir kadını soğuğa, yalnızlığa, boş bir
yatağa mahkûm ederek gittiğini de unutma.»

Ben eğilip onu öptü. «Çok iyi ediyorum,» diye tısladı.
«Kadın bunu hak etmişti!»

Mira da tıslayarak karşılık verdi. «Hele yarın akşam
mat altıda burada bulunma da bak ne oluyor!»

Ertesi gün, Ben'i nasıl bulduklarını sordu oğlanlara.
«İyidir,» dediler ikisi de. Sonunda 'tatlı adam' olduğunu
da kabul ettiler. Bitişik komşunun çocuklarıyla tanışmış-
lardı, bugün tarihi yerleri gezmeyip parkta top oynama-
ya gidebilirler miydi acaba?»

Harika!

Mira bütün arkadaşlarına telefon ettiyse de Val'le
İso'dan başka kimse kalmamıştı Cambridge'de. Onları da
yemeğe çağırdı. Sonra Savenor'a giderek alışveriş sepe-
tini tepeleme doldurdu. Evli olduğu, eve konuk çağırmaya
hazırlanmış günlerden beri bu kadar çok yiyecek satın
almamıştı. Mutluluk bulutlarının arasında uçuyordu. Gü-
neş pırıl pırıldı, Mira şarkılar mırıldanıyordu. Deli gibi sür-
dü arabayı, direksiyonu gövdesinin temposuna uyarak
sağa sola kırabildiği için kaza yapmadan dönmeyi başardı.
Kucağındaki ağır yüke karşın, soluk soluğa kalmadan
çıktı merdivenleri. Radyoyu açtı, kemanlar bir vals yay-
dılar odaya. Dansederek mutfaka geçti, paketleri açtı, sı-
ğır kemiklerini ateşe oturttu, sebzeleri yıkayıp doğrama-
ya koyuldu. Mutfak pencerelerinden içeri doluyordu gü-
neş. Dışarıdan, oyun oynayan, bahçe hortumunun ba-
şında kavgaya eden çocukların sesleri geliyordu.

Huzur, yüreğini dört yandan kuşatmış, usulca tu-
tuyordu.

Elindeki alıfasulyeleriyle, gülümseyerek durdu musluğun önünde. Ortamın bir parçası olduğunu hissediyordu : mutfağa dolan altın günışığının, radyodan yayılan müzik dalgalarının, pencereden görünen yeşil ağaçların bir parçası. Gzellikti bu, huzurdu; dışarıdan gelen ocuk sesleri, kaynayan çorbanın o güzel kokulu buharı, elindeki alıfasulyelerinin taptaze, yeşilimtrak, sıvı kokusu. Mutluydu evi, pırıl pırıldı, mutlulukla ınliyordu. Ve Ben-sevgili Ben, güçlü erkek, heyecan verici adam- altıda gelecekti. Mutluluk buydu.

Birden dikildi. Aman allah! Fasulyeleri fırlattı, ellerini kurulayıp bir iskemleye oturdu ve bir sigara yaktı. Büyük Amerikan Düşü'nn kadınlara uyarlanmış olan çeşitlemesi değil miydi bu? Hl yutuyor muydu o masalı? Yemek pişirmeyi sevmiyordu aslında, alışverişten nefret ediyor, eve yayılan müzikten de pek hoşlanmıyordu. Ama o masala hl inanıyordu. Mutlulukla çınlayan ev anlamına geliyordu Amerikan Düşü. Oğlanlar oyuna peşinde koşar, Ben ona n sağlayacak olan bir işle uğraşırken, o, hiçbir amacı olmayan, hiçbir sonuç vermeyecek bir çalışmaya daldığı için mutlu oluyordu. Neden?

Ayağa kalktı, et suyunun üstündeki köpüğü sıyrırken bu soruyu düşündü. Gelgelelim yüreğine dolan sevinci atamıyordu; başına ve kollarına vuran günışığı gibi yayılıyordu sevinci. Oğlanlar susadıkları için eve uğradılar.

«Burada kalıp bana arkadaşlık etmek ister misiniz?»

«Tabii!» dedi Norm hevesle. «Yemek yapabilir miyiz?»

Mira alıfasulyelerini oğlunun eline tutuşturdu, bir de sebze bıçağı vererek nasıl kesmesi gerektiğini gösterdi. Clark lahana yapraklarını kaynar suya batırıp çıkaracaktı. Kendi annesinin başında durarak onu denetlediğini, bu yüzden de mutfakta annesine yardım etmekten hiç hoşlanmadığını hatırlayarak oğlanların yaptıklarını izlemedi.

Clark, «Allah kahretsin!» diye homurdandı. Mira soğan ayıklamayı bırakıp ona baktı zntlyd.

«Ne oldu ki?»

«şu müzik! Dinle şunu! Ne diyordu Iso? şeytan aldatması!..»

Mira güldü. «Git istediğin istasyonu bul. Yalnız çok bağırtma.» Clark oturma odasına geçip radyoyu karıştır-

dı ve Joni Mitchell'ı buldu. Şarkıya katılarak döndü mut-
fağa. Norm da ona katıldı. Tatlı, kısık seslerle mırıldanarak şarkıcıyla birlikte bitirdiler. Soğanları kayrak kayrak doğrayan Mira'nın gözleri yaşarmıştı. Oğlanlardan biri bunu farkettiler.

Mira, «Soğandan ötürü,» diyerek ısıltılı bir gülüşle çocuklarına baktı, sonra da bıçağı elinden atıp soğanı elleriyle onlara sarıldı. Oğlanlar da annelerine sarıldılar. Bir iki dakika öyle durdular. Derken Mira işinin başına döndü yine.

«Boku yedik, çocuklar. Zeytinyağ yetmeyecek.»

«Zolli'ye gideyim mi?»

İki sokak ötede küçük bir bakkal dükkânı vardı. Ne var ki ilk gelişlerinde, her yere arabayla gitmeye alışık olan şımarık oğlanlar bir bardak süt daha içmek isteseler bile bakkala kadar yürümeye üşeniyorlardı. Gazozları biterse gidiyorlardı ancak. Oysa bu kez, Clark hiç mızımlanmadan gitmişti. Derken tuzun da tükendiğini farkettiler Mira. Norm çıktı. Bir saat sonra Clark gazoz almaya gitti, ondan sonra da yine Norm. Kahvenin azalmış olduğunu anlaşılmıştı. Beşincide -tuvalet kâğıdının son parçasını kullanmıştı Clark- ikisi de baş kaldırdılar. Mira çocuklarına söylev çekmeye, şımarık ve tembel oğlanlar olduklarını bildirmeye hazırlandı. Ne var ki önce biraz gülmek gerekti. «Bendeki kafa da kafa değil,» diye söylendi.

«Gitmek de zor değil,» dedi Clark. «Yalnız o dükkân çok küçük, sahibi de çok suratsız. Bizi birkaç kere karşısında görünce...» Kıkır kıkır güldü. «Bunlar deli midir dercesine bakmaya başladı.»

Norm da güldü. «Öyle. Bir daha gidersem üçüncü olacak!»

Mira onların gülüşmesine katılırken söylevini unuttu. Çocukları tembel değil, utangaçtılar. Çenesini havaya kaldırdı, bir **grande dame** tavrıyla, «Söyleyin ona,» dedi, «an-nemiz biraz kaçaktır dersiniz.»

Kahkahalar atarak, ikisi birlikte koştular.

Ben saat beş buçukta bir şişe şarapla geldi, Mira onu çocukların önünde öptü. Iso gülümseyerek geldi, oğlanları bir köşeye kıştırıp basketbol konusunu açtı ve onlarla bahse tutuştu. Val yalnız geldi; Chris, Bart'ın 'teyze'sinde yemek yiyecekti, Tad de annesiyle babasını görmeye

gitmişti birkaç günlüğüne. Val hemen Ben'e saldırdı ve onu politik bir konuda sınava çekmeye koyuldu. Onlar tartışırken ocağın başında duran Mira gülümsüyordu. Amerika Düşü değildi bu, çok daha yabanıl, özgür, başına buyruk bir şeydi.

Pişirdiği yemeklerle övünüyordu. Yemek öncesi içkilerini içerken güzel bir Brie peyniriyle siyah zeytin atıştırdılar, ardından sığır kemiklerinin suyuyla yapılan bir minestrone içildi, daha sonra veau poêlé, yanında yaban pirinci ve kuşkonmaz, ıspanak, avokado ve mantarla yapılmış bir salata, buz gibi üzüm ve karpuz. Yemek çok güzel geçti, oğlanlar bulaşık yıkama işini kafa tutmadan üstlendiler. Mira kalan şarabı, Val'i, Iso'yu ve Ben'i alıp oturma odasına geçti. Sıcaklık, doygunluk ve iç erinç. Bu duygular yayılmıştı içine. Kafasının bir köşesiyle, erinç denen şeyin ne olduğunu, Amerikan Düşü'yle nasıl bir ilintisi olabileceğini düşünüyordu ama, beyni hazdan uyduğu için pek iyi düşünemiyordu. Oturup konuştular, bir süre sonra oğlanlar da odaya geldiler. Konuşmadılar ama esnemiyorlardı. İzin isteyip televizyon seyretmeye gitmediler. Iso onları boyuna lafa tutuyordu gerçi; en sevdikleri televizyon programlarını, en sevdikleri spor dalını, nasıl giyinmek istediklerini sorup duruyordu. Gel gör ki konuşma, pek konuşkan olmayan çocukları konuların dışında bırakmaya başlıyordu. Yine de, göz kırpmadan oturdular yerlerinde; revizyonist'i, sömürü düzeni'ni, strüktüralizm, 'mına koyuyum ve götlek'i göz kırpmadan dinlediler. Mira, gecenin bir zafer, bir tür zafer sayılabileceğini düşündü.

Val'le Iso sabahın ikisine doğru kalktılar. Oğlanlar hala yatmamışlardı. Onlar gidince, Ben sıvılaşan gözlerle baktı Mira'ya. O hiç bir şey istememişti ama Mira birtakım şeyler istemek gereğini duyuyordu. Oğlanlara döndü : «Bu gece sizi yatak odasından kovuyorum, çocuklar. Biriniz kanepede yatsın, biriniz uyku tulumunda. Yazı tura atın. Bu gece kamp kuruyorsunuz! Tamam mı?»

Hemen kabul ettiler. Yatacakları yerleri hazırlarlarken Mira yardım etti, Ben televizyonu oturma odasına taşıdı. Mira'yla ikisi, birer içki alıp yatak odasına kapandılar. İçkilerle sigara tablasını aralarına alarak enlemesine uzandılar yatağa. Konuşmaya daldılar. Kapı tıklatı-

dı iki üç kere. Norm pijamasının pantolonunu unutmuştu odada, Clark da kitabını arıyordu. Tencerede kalan sebze çorbasını bitirebilir miyiz diye sordular. Her gelişlerinde çekingenlikle ve merakla açıyorlardı kapıyı. Her gelişlerinde, Mira'yla Ben rahatça, umursamazlıkla konuştular onlarla. Clark'ın bir gelişinde el tutuşmuşlardı, ellerini çekmeden konuştular. Oğlanlar da yatakta aşığıyla yatan annelerine -ayakta durdukları için- tepeden bakıyor ve göz kırpmadan konuşuyorlardı. Mira, gençlerin yüzleri nasıl bu kadar anlamsız kalabiliyor, diye merak etti. Neler duyuyorlardı çocukları? Bir şeyler duyuyorlarsa tabii.

Sonunda bütün ışıklar söndürüldü, ev sessizliğe gömüldü. Mira Amerikan Düşü'yle ilgili karmaşık düşüncelerini Ben'e anlatmaya çalıştıysa da adam pek iyi anlamadı. Nasıl anlatılırsa anlatılsın. Mira'nın neden söz ettiğini bilmiyordu. Ayrıca, o konuyla pek de ilgilenmemişti. Çok ateşliydi, boyuna Mira'nın bluzuna el atıyordu. Mira konuşmak istiyordu oysa. Belki Ben o günkü duygularının önemini anlamadığı, belki de çocuklar evde oldukları için, kendini erkekten biraz uzak, biraz ayrı hissediyordu. O geceki sevişmeleri kısa ve sessizdi. Ben sırtüstü uzanıp uyuklamaya başlayınca sevindi.

6

Çocuklar gidip de yine arkadaşlarıyla başbaşa kaldığında, o günkü duygularını Val'e açtı Mira. Val hemen anladı. «İnsan bir an için sürekli mutluluğa inanır gibi oluyor da ondan.»

«Evet. Ve sanıyorum ki şunu-o her neyse- avcunun içine alabilirsen zamanı durdurabilir, bu dakikayı dondurabilir, kıvancın kalıcı olmasını sağlayabilirsin.»

«Kıvancın, sevincin her türlü için geçerlidir o. Yalnız senin verdiğin örnek için değil.»

«Evet ama beni durduran, süreklilik isteğine kapılmak korkusuydu. O masala hâlâ inandığım için ürkmüş-tüm. Bilirsin ya, mutlulukla çınlayan ev!» Son üç kelimeyi kuş gibi şakıyarak söylemişti.

«Ama öyleydi, değil mi?»

«O gün çok eğlendik, Val; çocuklarla yani. Güldük,

şarkı söyledik...» İri gözlerle bakıyordu arkadaşına. «Güneş öyle parlaktı, sebzeler öyle güzel kokuyordu ki! Yine de,» diye belirtti, «ben yemek yapmayı sevmiyorum!»

Val güldü. «Benim daktilo ile yazmasını öğrenemeyişim gibi. Hep daktiloyla yazıyorum ama, şunca yıldır hâlâ ustalaşamadım. Nasıl olsa beceririm diye düşündüğüm bir işi kusursuzca yapmak istemiyordum.»

Mira, «Ah! ah!» diye inledi şakayla. «Hiç bir şey o kadar basit değil. Şundan kurtulsam duygusuyla oynadığın rolün bazı bölümlerinden hoşlandığını farkedersen ne yapacaksın?»

Çaresizlik içinde gülüşüler.

«Artık çocuklarına daha yakınsın, değil mi?»

«Çok daha yakın. Yine de... Bilmiyorum, Val. Ürkekliği üstümden atamıyorum bir türlü. Suçluluk duygusu herhalde. Ondan kurtulamıyorum. Ben'le onları bir araya getirmenin çirkin olduğunu sanıyorum hâlâ. Onlar da... ne bileyim canım... Ben'den söz etmiyorlar hiç. Nasıl buldunuz diye sorarsam yuvarlak laflar ediyorlar. Ve hep bir arada olduğumuz zaman... onunla şakalaşıyorlar ama... hafif bir gerginlik seziyorum.»

«Hafif bir düşmanlık mı?»

Mira başını salladı.

«O kaçınılmaz bir şey. Yabancılık, kıskançlık. Ben onların evine, hayatlarına giren bir yabancı. Düşmanca duygularını şakayla ifade edebilmeleri çok iyi.»

Mira derin bir soluk aldı. «Evet, tabii. Herkes birbiriyle çok iyi anlaşmazsa paniğe kapılıyorum ben. Neden sanki? En küçük bir çatışma olsa elim ayağıma dolanıyor. Ben yanlış bir şey yaptım, durumu ben düzeltmeliyim diye düşünmeye başlıyorum.»

«Kadınlara uyarlanmış olan Amerikan Düşü şimdi söylediğin şey işte!»

«Her zaman kusursuz bir uyum içinde yaşamak! Az bir kargaşanın insan ruhu için yararlı olduğunu neden aklımda tutamıyorum?» Dudaklarının ucunda bir gülümseme belirmişti. «Bilir misin, dün gece Clark telefon etti. Önümüzdeki dönem seçmeli derslerin hangilerine girsem diye sormak istemiş. İki hafta yanımda kaldı, o süre içinde hemen hiç ağzını açmadı. Ama dün gece tam iki saat konuştu telefonda. Ödemeli aramıştı tabii!»

«Offf!» Val başını ellerinin arasına aldı. «Off anacım!»

Chris ertesi hafta üniversiteye başlayacaktı ve Val, aile kurumunu gereksiz bulan bağımsız Val paniğe kapılmıştı hafiften. On beş yıldır Chris'le birlikte yaşamıştı. Bunun sonu geliyordu şimdi.

Val'in endişesini, Chris'in annesini yalnız bırakıp tek başına Chicago'ya gitmekten kaygı duyabileceğini anlayan Iso kadınlarla bir toplantı yapıp bir tür kutlama töreni düzenledi. İki arabaya doluşarak Chris'i havaalanına götürdüler. Val, Chris, Tad, Mira ve Ben, Clarissa'yla Duke, Kyla (Harley gelememişti) ve Bart. Iso'nun talimatına uyarak herkes değişik bir kılık giymiş, pankartlarla, düdükle gelmişlerdi. Terminale girerken Chris'in yüzü (biraz utançtan, biraz da sevinçten) pespembeydi.

Bilet ve bagaj kontrolü yapılır, yer numarası verilirken Chris'in peşinde dolaşılar. Garip davranışları olan garip insanlar. Yolculara ayrılan koltukları çevreleyen parmaklığın önüne dikildiler. (Barikatlar yoktu o günlerde, bomba ve tabanca araması yapılmazdı.) Yolcuların çıkış kapısına gitmeleri istenince Chris hepsini öptü, annesine sımsıkı sarıldı, sonra da kuyruğa girdi. Bağırarak, alkış tutarak, ıslık ve düdük çalarak, pankartlarını sallayarak uğurladılar kızı.

Kyla lise yıllarından kalma kısa etekli 'amigo' kostümünü giymişti. Havalara sıçrayarak, «Yayaya şaşaşa, Chris, Chris, Chrissie çok yaşa!» diye bağırıyordu. Yünlü pantolon giyen, sırtına bir kızılderili battaniyesi, başına bir kızılderili bandı saran Clarissa ne anlama geldiği pek anlaşılmayan bir gülüşle gülerek, «Hazırol Chicago, Chris geliyor,» pankartını sallıyordu. Bu arada dişlerinin arasına kısırdığı düdüğü de öttürüyordu habire. Bembeyaz, pırıltılı bir deri takım giyen Bart da kollarını havaya kaldırıp ellerini kenetleyerek zafer işareti yaparken ıslık çalıyordu. Duke, İskandinav mitolojisindeki tanrıları anımsatan bir kılıktaydı; sırtında bir çarşaf, başında bir miğfer, elinde üç dişli bir yabayla, «Seninle Birlikte Valhalla'ya» yazısını taşıyan bir pankart. Tad, Afrika yerlilerinin bellerine sardıkları beze de, Romalıların toga-sına da benzeyen kostümünü üstünden düşürecek gibiydi. Biraz şaşkındı ama arada sırada teneke borazanını

öttürmeyi akıl ediyordu. Pullarla işlenmiş bir havacı tulumuyla havacı kepi giyen Iso elindeki pankartı sallıyor, düdüğünü öttürüyor, ıslık çalıp bağılıyor, arada bir de Val'in omuzlarından kayan uzun tüylü boayı yerine yerleştiriyordu. Yönetmen oydu; yolcu kuyruğu iyice kısalınca bir işaret verdi, düdükler, borazanlar ıslıklar aynı anda sallandı ve hep bir ağızdan bağırdılar : «Yaşasın Chris!!!» Belki de ömründe ilk kez temiz bir blucin, düzgün bir bluz ve taranmış saçlarla ortaya çıkan, on beş yaşından fazla göstermeyen Chris gülümsemeye çalıştı ama dudakları titriyordu. Hızla döndü ve gözden kayboldu.

Val, «Hey Tanrım, gitti!» diye bir çığlık attı, hepsi onun çevresine toplandılar, kadına sarıldılar, öptüler, onu aralarına alıp arabaya götürdüler, evine doluştular ve sabahın ikisine kadar süren bir eğlence düzenlediler.

Kızkardeşimin buna benzer bir hayatı var. Küçük bir yerde oturuyor. Oradaki insanların arasında da her yerde görülen çatışmalar çıkıyor ama birinden biri dertliyse, herkes onun çevresine toplanıyor; onun yarasını iyileştirmeye, yarasını sevgiyle sarmaya bakıyorlar. Sağaltıcı olmasa bile dinlendirici olan küçük, basit iyiliklerle. Her yerde öyle gruplar vardır belki. Sosyoloji biliminde adı olmayan, esnek, değişken gruplar; üyelerin sayısı bazan artar, bazan eksilir, kimileri ölür, kimileri yeni gelmiştir ama grup hep vardır. Kurallarla değil, olayların gidişine bağlı olarak, ruhla, duygularla yönetilir.

Benim Cambridge'deki dostlarım da öyleydiler. Ve bize bu tür sevgiyi öğreten Iso'ydu. Öz annesiyle babasından daha çok sevdiği ninesi, Iso'nun çocukluk yıllarında hep onlarla birlikte oturmuştu. Canlı akıllı bir kadındı; oyun oynayacak kadar zamanı, rol yapacak kadar düş gücü, çocuklara bile doğruyu söyleyecek kadar zekâsı vardı. Oysa Lamia Keith, o yıllarda birkaç hastalığa birden yakalanmıştı; yavaş yavaş öldüğü kesindi. Yine de her zaman bir şeyler kutlar, bir pasta yapar, oturma odasını krepon kağıtlarıyla süslerdi. Çimenlerin üstüne ilk kırağı düştüğü ya da evin önündeki limon ağacı ilk meyvesini verdiği için. Her dini bayramda, her ulusal

bayramda herkese küçük armağanlar, balonlar, düdükler alırdı. Clarissa Dalloway, «İşte bir ölüm,» demişti. «Partimin ortasında.» Lamia Keith, «İşte bir parti!» diyordu, «Ölümün ortasında.» Ve Iso bunları hatırlıyordu.

Havaalanındaki tören herkese aynı şeyi düşündürmüştü. Hepsi partiler vermeyi tasarladılar. Sorun, yeterince para bulmak ve eğlence gününün uygun bir tarihi gelmesini sağlamaktı. Neler düşünmediler! Düşlerinizde en sevdiğiniz kişi kimse onun kılığına girip öyle gelin; en sevdiğiniz roman kahramanının kılığıyla gelin; en sevdiğiniz yazar kimse onun kılığına girin ve bütün gece onun kişiliğini yansıtin.

Evler döküntü, sunulan yiyecekler çok kıt olabilirdi ama eğlence her zaman müthişti. Çeşitli oyunlar oynadılar. Üç dört kişiye bir konu verilir, konuyu belirli bir yazarın üslubuyla sahneye koymaları istenirdi. Val, Grete ve Brad, karısının kendisini aldattığını öğrenen koca konusunu, Henry James'in, Tennessee Williams'in ve Dostoyevski'nin üslubuyla oynadılar. İçlerinde en uzun boylu Val olduğu için koca rolünü o üstlendi. Iso, Kyla ve Duke, aynı konuyu Fielding, Scott Fitzgerald ve Norman Mailer'in kaleminden çıkmış gibi aktardılar ama Duke bir noktada mızıkçılık edince Clarissa onun yerine geçti. Eski plak koleksiyonu olan Iso'da toplandılar, Al Jolson «Swanee»yi söylerken bir dizlerinin üstüne çökerek zenci şarkıcıyı taklit ettiler, «The Man That Got Away»i Judy Garland'la birlikte, Judy Garland gibi söylediler. Bin dokuz yüz otuz yıllarının plaklarını çalarak Fred Astaire-Ginger Rogers çifti gibi dansettiler. Iso bir dans uydurmuştu. Step yaparak gelip kanepenin üstüne, oradan da sırt dayayacak yere sığıyor, kanepye yere devrilince havaya sıçrayıp step ve bale karışımı bir dansla uzaklaşıyordu. Bastonlarla, silindir şapkalarla, tavanaralarından, eskicilerden toplanan eşyalarla geliyorlardı partilere, Ben'le Tad, Beckett'in Godot'yu Beklerken'ini gırgıra alan nefis bir skeç yazmışlardı. Grete'yle Avery, Amerikan, İngiliz, Fransız ve İtalyan filmlerinin aşk sahnelerini oynuyorlardı. Şiirler yazdılar, herkese bir dize ekleterek, odadakileri sırayla konuşturarak. Asla yazmayacakları pornografik romanların konularını, yazmayı düşündükleri polis romanlarını tasarladılar.

Partilere gelenler her zaman aynı kişiler olmayabiliyordu ama Kyla, Iso, Clarissa, Mira'yla Ben, Val ve Tad her eğlencenin merkezindeydiler. Duke Cambridge'e geldiği zaman onlara katılıyor, ancak bunu pek büyük bir istekle yapmıyordu. Harley hiç gelmezdi; gecenin geç bir saatında Kyla'yı almak için uğrardı olsa olsa. Birbirlerine tutulan Grete'yle Avery sık sık geliyor, rollerini seçip oyunlara büyük bir hevesle katılıyorlardı. Grete ender bulunan yetenekli oyuncularındı. Gelgelelim her şeyin odak noktası Iso'ydu. Yaratıcılık ondan çıkıyordu, toplantılarda kolayca sezilemeyecek bir egemenlik kuruyordu. Yaz aylarında çok yanmıştı Iso. Saçlarının rengi de açılmıştı. İnce uzun, esmer, saçları omuzlarına dökülmüş, yeşil gözleri güneş yanığı yüzünde ıslıl ıslıl. Bir ezgi gibiydi. Göksel bir yaratık gibi dolaşıyordu odalarda. Herkes olduğu yerde durarak ona dönüyordu. Bir mıknatıstı.

Herkesin olumlu yönlerini görmesi yapmacık bir tavır değildi; kendinden, kendi hayatından ileri gelen bir tutumdu bu. O, korku ve gerginlik içinde yaşamış, derken tehlikeyi göze almış ve şimdi bu duruma gelmişti. Sevdiği bir işle uğraşıyordu, dostları onu olduğu gibi kabul etmişlerdi. Doygunlukla ışıldıyordu. Ve o küçük çevredeki herkes ona aşıktı bir bakıma. Iso içeri girdiği zaman herkesin -Harley'nin bile- yüzü aydınlanıyordu. Güzelliğinden, davranışlarının inceliğinden ötürü değil. Tanıma gelmediği için büyüleyiciydi Iso. Her biri, onu hiç bir zaman iyi tanıyamayacağını seziyordu.

Iso'ya çok yakın olan Mira bile paylaşıyordu bu duyguyu. Iso'yla ikisi gecelerini başbaşa geçiriyorlardı sık sık. Mira'ya hayatının nasıl geçtiğini anlatmaya çalışıyordu Iso.

«Başkalarına benzemediğimi ne zaman anladım bilmiyorum. Başından biliyordum belki de. Aynı zamanda, farklı olduğumun farkında değildim. Bunu nasıl açıklamalı? Diyelim ki mahalledeki çocukların kimi mavi gözlü, kimi de ela gözlüdür de içlerinde yeşil gözlü olan bir tek sen varsındır. Bunu bilirsin ama bir fark olduğunu düşünmezsin. Önemli saymazsın. Hani bir çocuk sokağın en hızlı koşan çocuğu, bir başkası taşı en uzağa fırlatabilen, biri de kay-kayı herkesten iyi kullananıdır. Bunlar onların özellikleridir, ancak onları öbür çocuklardan

farklı kılmaz. Önemli olan fark değil, farkın önemsenmesi. Ben kızlara karşı ne tür duyguları beslediğimi bağından biliyordum ama herkesin aynı duygularla yaşadığını sanıyordum. Büyüyünce evlenip çocuk sahibi olacağımı sanıyordum; tıpkı annemle teyzelerim gibi.

«Gelgelelim günlerden bir gün benim kızlara karşı beslediğim duyguların öbür kadınlar tarafından paylaşılmadığını anladım. Ve bende ki duygulara, bende ki bu farka çirkin bir ad takıldığını öğrendim. Ayıptı bu, ahlaksızlıktı, hastalıktı. Çok sarsıldım. O zaman içime kapandım işte. Ahlâka aykırı olan sapıklığım anlaşılmasın diye çok dikkat ettim, kimsenin gözüne batmayacak şekilde davrandım, öyle giyindim. Anlaşılıyordu yine de. Benim gibi olan öbür kadınlar anlıyorlardı. Üniversitede kaç kadının benimle özel bir dostluk kurmaya kalkıştığını söylesem inanmazsın. Büyük bir hainlikle kaçıyordum onlardan. Olduğum gibi olmak istemiyordum.

«Belki kurtulabilirim diye düşündüm. Oğlanlarla gezmeye, arabalarda öpüşüp sevişmeye başladım. Birinin kızlığını bozmasına bile -hatırladığım kadarıyla çok soğuk ve hesapçı bir tutumla- izin verdim. Sonunda nişanlandım. Annemle babam sevinçlerinden havaya uçtular. Bende bir terslik olduğunu sezmişlerdi herhalde. California Üniversitesinde hukuk öğrenimi yapan çok yakışıklı bir gençle nişanlandım. Çok yumuşak bir delikanlıydı; biraz boş, biraz sıkıcıydı ama çok usta bir denizciydi ve bir teknesi vardı. Her hafta sonunu denizde geçiriyorduk. Her şeyi bağışlatıyordu bu. Evli olmaya alışırız sandım. Evliliği ne sanıyordum bilmem. Tekne gezintileriyle dolu bir serüven herhalde. Onunla yatmaktan nefret ediyordum, bu yüzden de o konuyu düşünmek hakkını tanımıyordum kendime. O da pek üstüme düşmezdi. Uzak tutabiliyordum genellikle. Yatmaya razı olacaksam önceden iyice sarhoş oluyordum.

«Bir gece çok geç bir saatte evime geldi. Hiç beklemiyordum. Ertesi günkü iktisat sınavına çalışıyordum. İktisat hiç bana göre konu değil bilirsin...» Güldü. Iso'nun hangi konularda yeteneksiz olduğunu hepsi bilirlerdi. «Dut gibiydi. Bütün gece arkadaşlarıyla kafa çekmiş, bütün gece kadından, karı düzmekten söz etmişlerdi sanırım. Benim cinsel isteksizliğime bozulduğunu daha önce

de söylemişti ve o gece iyice kafasına takılmıştı bu durum. Onun deyişiyse, hakkı olan şeyi istemeye gelmişti o gece. Başka zaman olsa, tek sussun ve bir an önce çıkıp gitsin diye boyun eğdim belki. Ama o gece çok kızdım. Sınavım vardı, çalışmak zorundaydım. Pekiyi almak için değil, sınıfta kalmamak için. Bu onun için hiç önemli değildi. Çok iğrençti, içki ve kusmuk kokuyordu. Beni itip kaktı, suratıma bir iki tokat attı, ben de ona vurdum. Uzaklaştırmaya çalışıyordum ama benden çok iriydi. Sonunda ırzıma geçti. Mahkemeye gitsen öyle saymazlar gerçi; ancak yaptığı şey ırza geçmekti. Kadının ırzına geçmek kocalarla aşıklara tanınan bir haktır.

«İşini bitirince sızdı. Ben de oturup çalışmaya başladım. Gelgelelim kafamı toplayamıyordum bir türlü. Kafama kan üşüşmüştü, damarlarım zonkluyordu, hiç düşünemiyordum. Ertesi sabah gidip sınava girdim. Eve döndüğümde baktım ki mutfakta oturmuş kahve içiyor. Yüzüne baktım, durumda hiç bir gariplik görmediğini anladım. Gülüyor, inliyor, kafasını tutarak «eşsek gibi» içtiğinden dem vuruyordu. Sarhoş olmak büyük bir şirinlikti sanki. Ne yaptığını hatırlıyor musun diye sordum. Küçük çocuklar gibi suçlu suçlu bakarak beni zorladığını itiraf etti. Zorlamış! Sonra da bir kahkaha attı. Yaptığıyla övünüyordu, 'Eh, sen de bu kentin en ateşli kadını olduğunu ileri süremezsin,' dedi. Her şeyi bağışlatıyordu bu.

«Nişan yüzüğümü yavaş yavaş parmağımdan çıkardım -pırlantalı bir yüzüktü, benim öyle bir şey takabileceğime inanır mısın?- ve banyoya yürüdüm. O da kalktı. Şaşırmıştı. Tuvaletin yanında durup kapıya gelmesini bekledim, sonra da yüzüğü atıp suyu çektim. Engel olmaya çalıştı ama zaman bulamadı. Bas bas bağırmaya başladı. Birinin ona böyle bir şey yapabileceğini aklı almıyordu. Aklını başına toplayınca bana saldırmaya kalkıştı ama ben telefonu açmış hazır bekliyordum. 'Bana elini süreceksin olursan dedim, dövmek ve ırza geçmek suçundan savcılığa veririm seni. Baroya girmek istediğin zaman sabıkan ortaya çıkarsa güzel olur doğrusu.' Öfkesinden çılgına dönmüştü. Ağzına geleni söyledi. Dövebilir miyim diye hesap yapıyordu bir yandan. Çok isti-

yordu bana bir dayak atmayı. Ben de onu öldürmek istiyordum. Sanırım bu duygumu anladı ve gitti.

«İşte böyle. Ondan sonra hiç bir erkekle ilişki kurmadım. Ama kendimi olduğum gibi kabul edemiyordum hâlâ. Onun için çok yolculuk ettim, kendimden kaçmaya, başka yollar bulmaya çalıştım. Sonra da Ava'yla tanıştım.»

«Sınavın sonucu ne oldu?»

«Kaldım. O hayvanın gerçek yüzünü evlenmeden önce görmemi sağladığından, olanlara pek üzülmemiştim. O da benim dürüst olmadığımı ileri sürebilirdi belki. Gelgelelim o geceye kadar, kendisi de göstermemişti gerçek yüzünü.»

«Ben de hep düşünürüm. **Hayır**, deseydim Norm ne yapardı acaba? Tek kelimeyle hayır deyip çıksaydım...»

«Ne yapardı dersin?»

«Bilemiyorum. Şiddet göstereceğini sanmıyorum. Hiç değilse başlangıçta. Aynı tutumu sürdürürsem... Gel gör ki benimle yatarken ırzıma geçtiği duygusuyla yatıyordu zaten. Onunla yatmaktan nefret ettiğimi biliyordu çünkü, seziyordu. Bundan ötürü büsbütün istekleniyordu sanırım.»

«Hey Tanrım, erkekler!» Iso başını iki yana salladı, uzun uzun gerinip saçlarını koltuğun arkasından aşağı sarkıttı. «İnsanın olduğu gibi olabilmesi öyle güzel ki!» Kıkır kıkır güldü.

Dudakları parlaktı, gözleri ışıltılıydı, saçları bal rengi bir ayçaydı. Mira, kollarını açıp bana uzatsa, diye düşündü. Arkadaşının yanına gidip ona sarılmak istediğini duyuyordu. Gelgelelim yerinden kımıldayamadı.

O beni sevmiyor, dedi kendi kendine, o şekilde sevmiyor. Yaşlıyım ben, güzel değilim.

Uzun süren birkaç saniye boyunca bakıştılar. Sonra da hava değişti. Iso, «Geç oldu,» deyip esnedi. «Ben kal-kayım artık.»

Noelde annesinin New Jersey'deki evine gitti Mira. Sevinerek gitmedi. Çok yaşlıydılar Ward'lar; edep, görgü, ahlâk denen şeylere de çok düşkündüler. Kırk yıldır

evli oldukları halde, Mira'nın bir yıl önce yaptığı Noel yolculuğuna kadar, ne biri, ne öbürü, ne de çocukları, kahvaltı sofrasına giyinmeden oturmuş değildi bir gün bile. Mira kahvaltıya sabahlığıyla inmekle kalmadı, bir iki saat daha sabahlıkla oturdu. Ward'lar öylesine sarsılmışlardı ki konuşamadılar.

Bahçede çalışarak geçirdiği cumartesi pazar günlerinde bile, akşam yemeğine mutlaka gömlek, ceket ve boyunbağıyla otururdu Bay Ward. Bayan Ward 'yabanlık' elbiselerinden birini giyer, bir şeyler takıp takıştırırdı. Mira akşam yemeğine pantolon ve kazakla inince soluklarını içlerine çekip sustular. Boyunca çocukları olan otuz dokuz yaşındaki bir kadını azarlamayı yakışksız saydıklarından, durumları büsbütün güçleşmişti. Hele o kadın yalnız yılda bir kez geliyorsa! Seslerini çıkarmadılar ama çok gerginleşmiş, çok sarsılmışlardı.

Ward'ların hiç değişmeyen alışkanlıkları vardı. Saat dörtte akşam yemeği için giyinmeye çıkarlar, saat beşte yemek öncesi içkilerini içerlerdi. İkişer Manhattan kokteyli. Herhangi bir kimsenin bundan başka ya da bundan fazla bir şey içmesine akıl erdiremiyorlardı. Yemekte adam başına birer kuzu pirzolası, bir çay kaşığı dolusu bezelye ve bir kaşık patates, yanında bol mayonezli -adam başına ikişer yapraktan yapılmış- bir yeşil salata ya da adam başına çeyrek piliçle iki çay kaşığı konserve çalifasulyesi yenirdi genellikle. Bazan birer dilim sığır rostosuyla birer fırında patates yedikleri de olurdu ama o yalnız özel günler içindi. Yemekten sonra mutlaka pasta gelirdi; ya kremalı, ya çikolatalı. Bayan Ward her hafta bir pasta pişirirdi ve kırk yıldır bu alışkanlığı sürdürüyordu.

Evleri de yemeklerine benzerdi. Her şeyin kalitesi iyiydi ama hiç bir şeyin özelliği yoktu, renk yoktu. Eşya seçerken dayanıklılığa ve onların 'zevk' dedikleri şeye önem verirlerdi ki bu da hiç bir parçanın 'göz alıcı' olmaması anlamına geliyordu. Soluk Wilton halısı bej rengi duvar kağıtlarından biraz daha koyuydu, koltukların tvit döşemesi on sekiz yıldır eskimemişti. Mira'ya, eşyalarımızın çabuk eskimemesinin bir nedeni, diye açıklıyorlardı anlamlı bir tavırla, sigara içmememizdir. Mira onlarda kaldığı günler boyunca camları açıyorlardı.

Kızlarını sevmedikleri söylenemezdi elbette. Ama o yokken evleri öylesine temiz, öylesine düzenliydi ki, Mira'nın yarattığı kargaşalığa katlanmak fiziksel bir acı veriyordu ikisine de. Yoo, Mira'nın dikkatli olduğunu kabul ediyorlardı gerçi. Gece yataarken kütüblasını boşaltıyor, konyağıyla cinini yanında getiriyor, bardaklarını yıkayıp kaldırıyordu. Gelgelelim limon kokulu cilalarla ovulup parlatılan oturma odası, o gittikten sonra bile, günlerce sigara kokuyordu. Mutfaktaki musluğun başına gittiler mi burunlarına hafif bir içki kokusu çarpıyordu her sabah. Onun dişfırçası, ayrıca da tarağı ve saçfırçası, banyonun rafını dolduruyordu. Arada, saç kılları bile görölüyordu rafta. Hiç yakınmıyorlardı. Mira, onların evin kirletilmesi diye düşündükleri durumu kabul etmekte güçlük çektiklerini anlıyordu. Onların hayatlarının daracık kalıplarını altüst ediyordu, kuralları çiğniyordu.

Başka şeyleri de çiğnemek isterdi. Ward'larla konuşmak isterdi ama bu olanaksızdı. Konuşma konusunda, kimse kuralları çiğneyemezdi. Edep, terbiye anlayışı kademeliydi. Bayan Ward'ın arkadaşlarından biri ikinci kahvesine gelirse, duyduğu dehşet verici olayı arkadaşına fısıltıyla anlatabilirdi. Bay Ward da nalburda birine rastlayabilir, korkunç şeyler duyabilirdi. Yatak odasında yalnız kaldıklarında, bu korkunç hikâyeleri birbirlerine de anlatıyorlardı belki. Bir başka çift akşam oturmasına gelir de erkekler üçer viski içtikten sonra sunulması gereken kahveyle pastanın servisi için iki kadın birden mutfığa girerlerse, Bayan Ward aynı hikâyeleri arkadaşının kulağına da fısıldayabilirdi orada. Gelgelelim bunların açıkça, hele çocukların önünde konuşulması, asla, asla, olmayacak bir şeydi. Mira artık çocuk sayılmadığından, öğleden sonra oturma odasında otururlarken, Bay Ward'ın bodrumda bir şeyler çaktığını duyan Bayan Ward kızını sır ortağı edebilirdi. Gelgelelim paylaşılan sır alçak sesle, bodruma inen merdivenleri gözden kaçırmadan açıklanırdı ve konunun üçü bir araya geldiklerinde açılmaması gerektiği belirtilmiş olurdu böylece. Mira durumu anladığını sanmıştı çocukken. Pek fazla kafa yormamıştı ama sınır çizgisinin kadınlarla erkekler arasında çizildiğini sanmıştı. Erkekler bazı gerçekleri kaldırabilecek kadar güçlü ya da bunlarla ilgili değildiler. Ka-

dınlar öyle şeyleri fısıltıyla konuşuyorlardı aralarında. Ancak annesinin aynı olayları babasına daha sonra açıkladığına da emindi. Anlamsız, töresel bir oyun gibi geliyordu bu ona. Gelenegi kırmak istiyordu.

Mira çocukken, konuşmalarda ele alınabilecek konular kesin olarak belirlenmişti. Çocuklardan söz edilebilirdi ama çocuklar bebeklik çağını aşmışlarsa onların sorunlarından söz edilemezdi. Tuvalete alıştırmak konusu açılabilir, belge alıp okuldan çıkarılan çocuk konusu açılmazdı. Gece hovardalıklarından asla söz edilemezdi. Evlerle ilgili olarak herkes her istediğini söyleyebilirdi; para lafı ağza alınabilirdi ama para sıkıntısı asla. Yeni termosifonun fiyatı, tamam; hayat pahalılığı, vergi artışıları, tamam; ödemede güçlük çekildiği, sakın ha! Eşlerden de söz edilebilirdi ama belirli alanlarda. Bizimki golf kuluübüne üye oldu, yeni bir çim biçme makinesi aldı, işinde terfi etti denebilirdi. Geçen gün vergi dairesine çağırıldı dendi mi tehlikeli bölgeye girmiş olurdu konuşan. Ve cumartesi gecesi kulüpte sarhoş olduğunu, kavgaya girdiğini söyleyecek olursanız, yüzlerdeki dehşet adamın sarhoşluk olayından ötürü değil, sizin bunu açıkça söylemiş olmanızdan ötürü doğardı daha çok. Bazı şeyler üstü kapalı olarak anlatılabilir, açıkça söylenemezdi. Onun için de üç ev ileride oturan Adams'ların kızının ırzına geçildiğinde, herkes onun saat onda otobüsten inip evine yöneldiğini, yolda bir adamın saldırısına uğradığını... anlarsın ya... zavalıcık bağırmış ama sesini duyuramamış... şimdi hastanede, pek kötü değil durumu... İç çekmeler. Çık, çık, çık!

Bu gizemli açıklamaların sonucu olarak, herkes kendi düş gücünün elverdiği ölçüde şiddet katıyordu olaya. Hiç kuşkusuz, 'saldırıya uğramış' sözü Bay ve Bayan Ward'ın her arkadaşı için değişik bir anlam taşıyor, sözsüz resimlerin hiç biri öbürüne tıpatıp benzemiyordu.

Ward'lar, zencilere, Yahudilere, çok sayıda çocuğu olan Katoliklere, boşanmış kişilere ve her türlü alışılmadık davranışa kötü gözle bakarlardı. Bayan Ward, İrlandalıları (teneke mahallesi alışkanlıklarından kurtulamazlar), İtalyanları (pistirler, sarımsak kokarlar), soğuk yaratıklar olan İngilizleri (kocasını da o sınıfa sokup sokmadığını açıklamazdı), Almanları (içkici zorbalar), Fran-

nızları (tek bir Fransız tanımadığı halde hepsinin seks düşkününü olduklarını biliyordu) ve belirsiz, ancak güçlü bir düşman olan komünistleri de hor görürdü ayrıca. Öbür ırklarla uluslar, insan soyunun arasında sayılmayacak kadar tuhaf yaratıklardı. Ne var ki son yirmi yıl içinde, oturdukları semt epey değişmiş, oraya her türlü insan taşınmıştı. Meraklı ve sokulgan bir insan olan Bayan Ward bir bebek arabasının yanında durup bebeğe bakarken annesiyle çeneye daldığını farkediyordu birden. Olanları herkese anlatıyordu : «Aslında (boş yeri istediğiniz gibi doldurun)’mışlar ama, çok iyi insanlar.» Bu cümle dilinden düşmüyordu. Bir Yahudi kadınla arkadaş bile olmuştu.

Mira'nın boşanması büyük bir darbe oldu onlar için. Aileye böyle bir leke süren ilk kişi olduğundan Mira'yı hiç bağışlamadılar. Boşanma isteğinin Norm'dan geldiğini, Mira'nın örnek bir eş ve anne olduğunu bildikleri halde, içten içe, bir kadının ilk görevinin kocasını elde tutmak olduğuna, Mira'nın bunu başaramadığına inanıyorlardı hâlâ. Norm'un o güzelim evde ikinci karısıyla oturmasını da içlerine sindiremiyorlardı bir türlü. Mira'ya o konuda bir şey söyleyecek olurlarsa sözü pek fazla uzatmıyor, ancak konuşurlarken gözlerinin arasında bir keder kırışığı belirliyordu.

«Geçen gün Baxter'lara giderken senin eski evinin önünden, geçtik» derlerdi sözgelimi. «Norm bahçeye yeni süs bitkileri diktiriyor.»

Mira annesinin evine gelince bir sarılıp öpüşmedir gider, ardından öğle yemeği yeyip yemediği sorulur, sonra da hepsi yemek masasının çevresine oturarak kahve içerdiler. Yolculuk nasıl geçmişti? Yollar kalabalık mıydı? Arabası hâlâ dayanıyor muydu? Okul nasıl gidiyordu? Güç bir soruydu bu. Orta yaşlı bir kadının üniversiteye dönmek istemesine -oldum olası- akıl erdiremeyen Bayan Ward soruyu sorduktan sonra sabırlı davranmaya çalışıyordu. Şimdi ne yapıyordu Mira? Sözlü sınavlar. Evet. O neydi peki? Peki sonra ne yapacaktı? Soru, ne zaman bitirecek, ne zaman yetişkinler dünyasına döneceksin diye üstelemekti aslında. Tez ha? Evet, tabii. Peki o neler gerektiriyordu? Aynı soruları bir yıl önce de sormuşlardı, ertesi yıl da soracaklardı.

Konuşma kuralları arkadaşlarla ilgili konuların açılmasına izin verdiği için Mira arkadaşlarıyla ilgili haberler verirdi. Gel gör ki Mira kimden kaç kez söz etmiş olursa olsun, Val'den başka kimseyi akıllarında tutamıyorlardı. Val onun yaşında olduğundan arkadaş sınıfına girebiliyordu anlaşılan. Iso, Kyla ve Clarissa öbür 'genç öğrenciler'in arasında kaynayıp gitmişlerdi. Mira onlara partilerini anlatmaya karar verdi, şaşkın şaşkın dinlediler. Hepsi ölçülü bir parayla geçinmek zorunda olan bu genç öğrencilerin parayı niye böyle aptalca şeylere harcadıklarını anlayamıyorlardı.

«Eğlenmek için,» dedi Mira. Ne var ki Ward'ların ne biri biliyordu o kelimenin anlamını, ne de öbürü.

Arkadaşlardan söz ederken birkaç kere 'Ben' adını da araya sokuşturduysa da onun kim olduğunu sormadılar.

Derken Bayan Ward'a geldi sıra. Ward'ların, otuz yılı aşkın bir süredir tanıdıkları birçok ahabpları vardı. O insanların çocuklarını, torunlarını, yeğenlerini, amcalarıyla teyzelerini (onların çoğu ölmüştü gerçi) de tanıyorlardı. Anlatacak çok şey birikmişti. Birinin kızı taşınmıştı; kocası işinde terfi ettiğinden Minneapolis'e gitmişlerdi. Biri ölmüştü. Şunun çocuğu olmuştu. Bir başkası üniversiteye başlamıştı. Biri de -alçak sesle- boşanmıştı. Ve birinin oğlu -daha da alçak bir sesle- uyuşturucu kullanıyordu.

Mira çok şaşırdı. Belleview'da bile, dünya değişiyordu. Annesiyle babasının yaşadığı dünyayı ne kadar temiz göürdü çocukluğunda. Onların standartlarına ulaşamayacağını bildiğinden, o dünyada, kötü, kirli bir yaratık gibi hissederci kendini. Evlendikten sonra, annesine uğradığı ikinci saatlarında, Bayan Ward ahabplarıyla konuşurken, o ahabplardan bazılarının başlarının üstünde bir kötülük ve günah bulutu dolaştığını farketmişti. Martinson ailesinden birinin boşandığı söyleniyordu; bir erkek kardeşti galiba. Bir ara, Harry Cronkite dendi mi herkes suyordu ama sonradan «o iş» bitti demeye başlamışlardı. Oysa şimdi, yemek masasının başında boşanmaktan söz edilebiliyordu açık açık. Ve uyuşturucu maddelerden. Ward'ların ikisi de başlarını iki yana sallıyorlardı kederle. Yaşadıkları dünya büyük bir tehlikeyle karşı

karşıya gelmişti. Doğru, diye düşündü. Çocuk aldırma ve uyuşturucu madde gibi konular özenle dokunmuş olan toplum düzeninin deliklerinden dışarı sızabiliyorsa dünyaları tehlikedeydi gerçekten. Her yerde, küçük patlamalarla yüzeye çıkıyordu hayat.

Yine de, hiç tanımadığı ya da güçlkle hatırladığı kişilerle ilgili hikâyeleri dinlemek zorundaydı. Anlatılan olaylar belli bir amacı, belli bir sonucu olmayan şeylerdi ve bir atom denizaltısının çeşitli bölümlerini gösteren bir liste ne kadar ilgi çekiciyse, dinledikleri de ancak o kadar ilginç geliyordu Mira'ya. Gelgelelim Ward'lar anlatmaktan haz duyuyorlardı. Arada bir Bay Ward karısının sözünü keserek, «Hayır, Arthur değildi, Cleveland'da oturan oğlandı: David,» deyip bir noktayı düzeltiyor, bazan sözü edilen kişinin kardeşlerden hangisi olduğu konusunda küçük bir tartışma bile çıkıyordu. Ama anlatılanların sonu gelmiyordu. Üç gün üç gece konuşabilirlerdi. Mira, Iso'dan ödünç aldığı pornografik bir kitabı anımsamıştı. Konu bir erkeğin ağzından anlatılıyor ve adam her sayfada biriyle çiftleşiyordu. Bazı ayrıntılar da veriliyordu: A'yla, B'yle, C'yle yatıyor, bir postun üstünde, şöminenin önünde, salıncakta, banyoda. Ne var ki kitabın büyük bir bölümü, fiziksel eylemin habire yinelenen sıkıcı ayrıntılarıyla doluydu.

Iso, «Böyle heyecanlanıyorlar,» diye açıklamıştı. «Bunları okurken mastürbasyon yapıyorlar. Törenselsel bir havaya girmek istiyorlar.»

Kyla, «Kafa-düzüşmesi,» deyip çıktı.

«Sen bundan hoşlanıyordun hani?» Mira kelimeyi kolay kolay ağzına alamıyordu hâlâ.

«Birkaç kişi bir araya gelince hoşlanıyorum. Ne demek istediğimi biliyorsun. Hani bazan iki kafa bir araya gelince ikisi de canlanır birden. Kıvılcımlar saçıldığını duyarsın. O çok güzeldir. Ama bu başka bir şey.»

Mira, annemle babama, sizinki kafa-düzüşmesinden başka bir şey değil, desem acaba ne yaparlar diye merak etti.

Onu diyemediği için, «Birer cin-tonik içelim mi?» dedi, sonuç yine aynı oldu. Ward'lar dehşete kapılmışlardı.

İyi haberler bitince kötülere geldi sıra. Ahlâksızlık ve para sorunları yasak konular olduğundan, kötü haberler

hep hastalık ve ölüm haberleriydi. Ve Ward'lar ayaklı birer ansiklopediydiler. Her ahababın her hastalığının her belirtisinin her ayrıntısını biliyorlardı. Herkesin doktor faturasının ne tuttuğunu da biliyorlardı. Ward'lar ve onların arkadaşları hep yetmişlik olduklarından faturalar epey yüklüydü. Hastane paraları da korkunç. Hastalık ve hastalığın ücreti Ward'ları korkutuyordu ama korkunun gerisinde bir şaşkınlık vardı. Ancak sorunlarını dile getiremiyorlardı. «Dünyanın hali ne olacak bilemiyoruz,» diye söylendiler kaygıyla.

Ward'ların arkadaşlarının çoğu ekonomik kriz yıllarını yoksulluk içinde geçirmişlerdi. Tıpkı Ward'lar gibi Çok çalışmış, tutumlu davranmış ve savaşın da yardımıyla, bin dokuz yüz kırk yıllarının sonunda hepsi iyi kötü para sahibi olmuşlardı. Ekonominin savaştan ötürü canlanmış olması onları hiç düşündürmemişti; yeni edinilen servetlerle ahlâkî sorunlar arasında bir ilinti olduğu akıllarına gelmezdi. Hepsi teknolojiye ve ilerleme diye düşündükleri şeye inanırlar, bunu onaylardı. Sosyalizm dendi mi ürperirlerdi hepsi. Sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonunda bile korkulu bir şeyler olduğuna emindiler. Mira, bir toplum, onun ilkelerini destekleyen kişileri mahvediyorsa çok garip bir toplum olması gerekir diye düşündü. Bu insanlar doktor ve hastane faturalarının altında eziliyorlardı çünkü. Henüz hiç bir ciddi hastalıkları olmayan Ward'lar bile, fiyat artışlarının yüzünden, emekli aylıklarıyla geçinmekte güçlük çekiyorlardı. Ben, Mira'nın politika konusundaki ilgisini güçlendirmeye çalışmış ve Mira politikanın günlük hayatı nasıl etkilediğini ilk kez açık açık görmüştü. Doğru ve yanlış kavramları bir yana bırakılsa bile, onu destekleyen kişileri desteklemeyen bir sistemin ayakta kalamayacağı kesindi. Aklından geçenleri basit kelimelerle annesiyle babasına açıklamaya çalıştıysa da Ward'lar onu duyamıyorlardı. Onlar her şeyi iki ayrı kategoriye sokmuşlardı kafalarında : Kapitalizm iyiydi, doktor viziteleri ve ilaç faturaları kötü. Ancak bu ikisinin arasında bağlantı kuramıyorlardı. Mira çabalamaktan vazgeçti.

Saat dokuz buçukta başı ağrımaya başlamıştı. Saatin ona gelmesini bekliyordu sabırsızlıkla. Saat onda Ward'lar haberleri dinler, sonra da yatarlardı. Mira onların an-

lattıklarını da dinlemiyordu artık. Ertesi gün Noel arife-
miydi. Birkaç şey alacak, paketleri hazırlayacak, öğleden
sonra da oğlanlar geleceklerdi. Noel gecesini orada geçir-
dikten sonra Noel günü öğleden sonra babalarına gide-
cekler ve orada ikinci bir Noel yemeği yiyeceklerdi. On-
lar gidince ortalığın temizlenmesi, alınıp verilen arma-
ğanlarla ilgili konuşmaları dinlemek vardı. Mira Noel'den
sonra bir tek gün kalırdı annesinde. Ward'lar kızlarının
gitmesine pek fazla üzülmeyeceklerdi. Evi havalandıra-
caklar, konyak bardağını silip parlatacak ve bardak dola-
bının en arkasına yerleştireceklerdi. Mira, Bayan Whit-
comb'un ikinci kuşak teyze kızının karaciğerinin başına
gelen felaketi dinlerken, acaba daha erken kaçmanın bir
yolu bulunur mu diye düşünüyordu. Bayan Ward birden
sustu.

Mira sessizliği farkedince başını kaldırıp baktı. Pek
az ışık veren alçak bir abajurun yanındaki dik iskemlede
oturuyordu annesi. Eklemeleri şişen ellerini kucığında bir-
leştirmişti.

«Yakında hepimiz öleceğiz,» dedi.

Mira hayretle baktı annesine. Yaşlı görünmüyordu
Bayan Ward. Saçları ağarmıştı ama otuzuna gelmeden
ağarmaya başlamıştı. Canlı, enerjik bir kadındı, evde yük-
sek ökçeli ayakkabılarıyla, küpeleriyle dolaşarak temizlik
yapardı. Mira'dan daha hızlı hareket ederdi. Babası her
zaman ağırkanlıydı. Emekli olduktan sonra biraz çök-
müştü sanki. Evde pantufla terlikle gezecek kadar gev-
şetmişti kuralları. Bütün gün bir şeylerle uğraşüyor, ev-
de yapılacak pek çok iş olduğunu ileri sürüyordu.

Mira onlara bakıyordu. Eskisinden daha yaşlı görün-
müyorlardı. Öteden beri yaşlıydılar onlar. Annesinin, ev-
lenmeden önce çekilmiş bir resmini hatırladı. Siyah saçlı,
çok güzel bir kız. Gloria Swanson'a benzeyen bir kız.
Yumuşak, geniş kenarlı bir şapka giymiş, şapkasını eliyle
bastırmıştı. Saçları uçuşuyordu. Hava rüzgârlıydı herhal-
de. Gülümsüyordu. Gözleri canlıydı, pırıl pırıldı. Gülüşü
de canlıydı. Sevinç ve enerji dolu bir genç kız. Babası-
nın da bir resmi vardı. Birinci Dünya Savaşı üniformasıy-
la çekilmiş. İncecik, sarışın bir delikanlı. Mira o delikan-
lının pembe yanaklarını gözünün önüne getirebiliyordu.
O resimde, Clark'ın şimdiki haline benziyordu Bay Ward.

Özlem dolu gözleri vardı. Romantik şairleri andıran, in-ce, utangaç bir genç.

Ne olmuştu o insanlara? Şimdi bu odada değildiler herhalde. O canlı, zafer dolu bakışlarla bakan kız, o duygusal delikanlı kendilerine hiç benzemeyen şu bedenlerin içinde olabilirler miydi? Onların hayatı, ipotek tak-sitlerini ödeyebilmek kaygısı olup çıkmıştı. Bundan ötürü müydü? Yaşamak, bedeni canlı tutmak büyük güçlüklerle sağlanabildiğinden başka türlü bir canlılığı ancak bir lüks gibi mi görmüşlerdi? İnsan ruhunun, yüreğinin canlılığı bedenın sağ kalmasına bağlıydı kuşkusuz; ama güçlükler herkesi öldürmüyordu. Öldürüyor muydu yoksa? Onların çektikleri gerçekten o kadar büyük güçlükler miydi? Hayatı, görevlerini, beklentilerini belirli bir şekilde algıladıkları için miydi yoksa? Mira onların yaşam biçimlerini aklından geçirirken şöyle ya da böyle yapmamalıydı diyemiyordu yine de. Annesiyle babası, onlara sağlanan alan içinde ancak öyle yaşayabilirlerdi. Yaşayacak yerleri sınırlıydı, evet. Ve şimdi, yalnızca boğucu insanlar olmakla kalmıyor, başkalarının da başka türlü olmasını engelliyorlardı. Val'in bu konuda ne diyeceğini çok iyi biliyordu : Kendileri çok yüksek bir ücret ödedikleri için başkalarına da aynısını ödetmek istiyorlar. Ne istemişlerdi Ward'lar? Belleview'lu Carrington'ların gelini Bayan Carrington gibi, çayı işlemeli bir örtünün üstünde, gümüş bir çaydanlıkla sunmak. Gümüş çay takımı naylon torbalara sarılmıştı şimdi. İçeride duruyordu. Toplum içinde yükselmek. Evet. Bunun için de belirli nesneler, belirli davranışlar edinmek gerekliydi. Yükselmişlerdi. En yükseklere çıkmışlardı. Belleview'nun sosyetesiydiler şimdi. Çünkü Carrington'larla onların arkadaşları Paris'e, Palm Beach'e, Sutton Palace'a yerleşmişlerdi çoktan. Carrington'ların eski evi bir okul olmuştu. Miller'ların malikanesi de yaşlılar için bir huzurevi.

Haber spikeri «İyi geceler,» dediği anda Ward'lar da yerlerinden kalktılar, televizyonu kapatıp, «İyi geceler, Mira,» diye mırıldandılar. Mira da ayağa kalkarak onlara sarıldı. Gerçekten sarıldı; her zamanki gibi kuru bir öpücükle geçiştirmeden. Şaşırmışlardı, sırtlarını dikleştirdiler ikisi de. Kızlarına bakıp gülümsediler, baba utangaç bir tavırla, anne tatlı tatlı. Yine de, «Çok geç

kalma,» demekten başka bir söz söylemeyi beceremedi. Bayan Ward. Bay Ward da, «Yatarken kaloriferin ayarını kısmayı unutmazsın, değil mi?» diye sordu. Sonra da ut kata, düşlerine çıktılar.

8

Ward'lar Noeli, Noel günü sabahı kutlardı hep. Sabahın erken saatlarında armağanlar açılır, ardından Bayan Ward mutfağa girerek Noel yemeğini ikindi saatına kadar yetiştirmeye çalışırdı. Yemekten sonra herkese ağırlık çöker, şişkin midelerle oturma odasına geçerlerdi. Erkeklerden biri -mutlaka erkeklerden biri- biraz kestimir, öbürleri saat sekize kadar çene çalarlardı. Sekizde hindilli sandviçlerle kahve çıkardı ortaya; konuşmalardaki boşluklar yiyeceklerle doldurulurdu. Mira'nın boşanması, çocukların bayramları anneleriyle babalarının arasında paylaştırmak zorunda kalmaları bu geleneği bozmuştu. Ward'ların hala sindiremedikleri, sözünü etmeden duramadıkları bir durum.

Şimdi, Noel gecesi evde küçük bir eğlence düzenleniyor, çocuklar 'hiç değilse ailelerini tanısınlar' diye akrabalarından birkaçını da çağırıyorlardı. Norm'la Clark ertesi gün öğle saatlarında babalarına gittikleri için Bayan Ward'ın geleneksel Noel yemeğine kalamıyorlardı. Noel günü, geri kalan akrabaları çağırıyordu Bayan Ward. Bu alışılmadık bayram düzenine katlanmasını kolaylaştırıyorlar umuduyla.

Çocukları otobüs terminalinde karşıladı Mira. Öğlanlar günün önemine uygun bir kılıktaydılar. Ceketli, boyunbağlı, saçlar taralı; ne var ki saçları epey uzundu. Arabada neşeliydiler ama Ward'ların evine girince üstlerine bir sessizlik, hatta ağırlık çöktü. Herkesle öpüştüler, trafik ve hava raporunu verip okul konusunda sorulan sorulara geçtiler. Sonra da Coca-Cola'larını alarak oturma odasına yayıldılar. Mira, «Bekleyin,» dedi. «Bekleyin de ne aldığımı görün!»

Odasına çıkarak çabucak giyindi. Val'in yardımıyla, Val'in giydiklerine benzeyen, mavili yeşilli, dümdüz bir dashiki bulmuştu. Gövdesine oturmayan ince çuvalı sut-

yensiz giydi. Gözkapaklarına parlak mavi renkte far sürdü, kulaklarına kocaman altın küpeler taktı. Küpeler canını yakıyordu ama dişini sıktı. Onlara bir şey söylemeye çalışıyorum, dedi hırsla. Onlara kim olduğumu anlatmaya çalışıyorum. Akrabaların her zamanki kılıklarıyla geleceklerini biliyordu : Erkekler koyu renk takım elbise ve beyaz gömleklerle, kadınlar üç parçalı örme tayyörler, kabartılmış spreyli saçlar, çantalarıyla aynı deriden yapılmış olan yüksek ökçeli ayakkabılarla. En yürek-lilerinden biri pantolon-tünik giyebilirdi.

Sahneye çıkarcasına indi merdivenlerden. Sırtarak çocuklarının önüne dikildi. Onlar da sırtttılar. «Çok güzel olmuşsun,» dedi Clark. Norm, «Onu nereden aldın?» diye sordu. Tedirgin olmuştu anlaşılan. Mira karşılık veremeyince üsteledi : «Mass Bulvarı'ndaki o küçük dükkândan mı aldın? Çanak çömlek satan yerin bitişiğinden mi? Brattle Street'ten mi yoksa?» Gerçekten öğrenmek istiyordu. Mira, «Neden soruyorsun?» dedi. Norm utanmış gibiydi. «Bunların erkekler için olanları da yok mu?»

«Sen de mi alacaksın?»

Norm omuz silkti. «Belki alırım.»

Bayan Ward kızını görünce kaşlarını havaya kaldırıdıysa da sonunda «Eh, değişik bir şey,» deyip gülümsedi. Bay Ward Mira'yı Afrika yerlilerine benzeterek başını iki yana salladı ama biraz sonra o da yatıştı.

Oturma odasının önünde, odadan cam kapılarla ayrılan kapalı bir sundurma vardı. Pisliğin ve dağınıklığın her yana yayılmaması için plastikten yapılmış çam ağacını oradaki sıranın üstüne dikmiş, armağan paketlerini de sıranın üstüne dizmişlerdi. Oturma odası, cilalı eşyaları ve temiz tablalarıyla pırıl pırıldı. Mira çocuklarıyla konuşmak istiyordu. Onları da, sigara tablasını da alıp sundurmaya çıktı. Üçü de yere oturdular. Annesine, çocuklarla biraz konuştuktan sonra gelip bütün sebzeleri hazırlayacağını söylemişti ama Bayan Ward dudaklarını kısarak mutfakta kalmış, ayıklayıp doğramaya koyulmuştu. Bay Ward bodrum kattaki (kendi deyişiyle) 'azgınlık' odasını konuklar için hazırlamaya inmişti. Mira yaptığıнын. yerlerde oturup konuklar gelmeden odaları sigara dumanıyla doldurmanın bir baş kaldırma olduğu-

nu, annesiyle babasını öfkелendirdiğini biliyordu. Gelgelelim onlara boyun eğmeyecekti.

Norm'la Clark yazdan beri epey büyümüşlerdi sanki. Onunla rahatça konuşuyor, bir arkadaşın futbol maçında yaptığı gülünç yanlışlıktan, matematik öğretmenin sertliğinden, bazı çocukların yatakhaneye gizlice bira soktuklarından söz ediyorlardı. Norm annesiyle uzun uzun konuşmak istediğini söyledi; üniversite konusunda bir karar veremiyordu. Babası onun tıp fakültesi için hazırlık yapmasını öğütlüyordu ama Norm doktor olmak istemiyordu. Gelgelelim babası doktor olmasını istediği için mi istemediğini, yoksa gerçekten mi doktor olmak istemediğini kestiremiyor. Mira güldü, bunu anladığın zaman büyük bir olasılıkla iş isten geçmiş olacak, diye söylendi. Clark babasıyla kavga ettiğini anlatmak istiyordu. Babasına bağırdığı için sıkılmıştı. Dudaklarını sarkıtarak, «O daha önce bağırmaya başlamıştı,» dedi. Mira oğlanın elini okşadı. «Zaman zaman senin de öfkelenmeye hakkın vardır sanıyorum. Herkes öfkелendiğine göre.» Norm bir kız okulunun çayına gitmiş, orada bir Kız'la tanışmıştı. Kafası ona takılmıştı. Kızlar hep öyle midirler diye soruyordu.

Mira kalkıp kendine bir cin-tonik hazırladı. «Ciddi söylüyorum, anne, bırak artık,» dedi. «Kalanı oğlanlarla biz yaparız.» Bayan Ward asık yüzle ayıklayıp doğramayı sürdürdü.

Mira sundurmaya döndü, konuşup gülüştüler. Partileri anlattı oğlanlara, Iso'daki değişikliği anlattı. Büyülenmişçesine dinlediler, sonra da sorular geldi. Kadınların kadınlarla, erkeklerin erkeklerle neler yaptıklarını öğrenmek istiyorlardı. Okulda ibnelerle ilgili bazı hikâyeler, bazı fıkralar dinlemişlerdi; duyup da anlayamadıkları şeyleri sordular annelerine. İnsan öyle olup olmadığını nasıl anlar diye sordular kaygıyla. Mira çocuklarının hiç bir konuyla bu kadar ilgilendiklerini görmemişti. Konunun neden böylesine ilgi çekici olduğunu merak etti.

«Val'in dediğine bakarsanız herkes her iki türlü de olabilirmiş ama küçük yaştan koşullandırıldığımız için ya birini, ya öbürünü seçiyormuşuz gençken. Iso bunun doğru olmadığını savunuyor, ben başından beri böyleydim diyor. Ben bilmiyorum, bilen olduğunu da sanmıyo-

rum. Biraz düşününce pek de önemli gelmiyor insana. Kimi sevdiğinin ne önemi var yani? Yalnız bazı psikolojik sorunlar yaratabilir. Gelgelelim bu zaten oluyor, değil mi?»

Bir giz karşısında hissediyorlardı kendilerini.

«Bu konu ikinizi de çok ilgilendirdi. Kendinizi merak ediyorsunuz, değil mi?»

«Bak, anne, bizde bir çocuk var. Bob... Bob Murphy. Çok şeker çocuktur. Çok güzel futbol oynar, aslan gibi bir arkadaştır, herkes onu sever, ben de çok seviyorum ve ona bakarken yüreğimin dolduğunu hissediyorum, haa, bir de şu var, soyunma odalarında falan herkes ona dokunmaya çalışır. Biliyorsun işte... Biri kolunu dürtükler, biri sırtını okşar falan. O da hep güler. Ama bir gün oğlanın biri... hıyarın biri aslında, adı Dick. Siz hepimiz ibnesiniz deyip çıktı. Doğru mu dersin?»

«Bana kalırsa siz hepiniz onu seviyorsunuz. Benim Val'le Iso'yu sevmemde bir gariplik görüyor musunuz?»

«Hayır ama sen kadınsın.»

«Kadınlarla erkeklerin duyguları birbirinden farklı mıdır dersin?»

Omuzlarını kaldırdılar. Norm, «Farklı mıdır?» diye sordu kuşkuyla.

«Hiç sanmam.» Mira ayağa kalkıp gülümsedi. «Hadi gelin bakalım.» Bayan Ward onlara suçluluk duygusu vermek çabalarından vazgeçmiş, giyinmek için yukarı çıkmıştı. Üçü birden mutfığa girdiler. Mira kendine bir içki daha hazırladı, çocuklara da birer tane vermeyi önerdi (Bu öneri dakikalarca gülmelerine yol açtı.) sonra da işe girdiler. Mira sebzeleri hazırlarken onlar yüksek raflardaki büyük servis tabaklarını indirdiler, içeriden sirke getirdiler, kremalı sosu karıştırdılar, konuşup güldüler.

«Bizim sınıftaki büyük çocuklar... Bazıları gerçekten benden büyük, bazıları da yalnızca büyük görünüyor... Kadın ve içki, kadın ve içki deyip duruyorlar habire.» Bunu söylerken sesini kalınlaştırarak konuşmuştu Norm. «Gerçekten yapıyorlar mı dersin?»

«Ne yapıyorlar mı?»

«Anla işte... Kızlarla falan...»

«Anlayamadım, Norm. Ne yaptıklarını söylüyorlar?»

«Karı düzdüklerini söylüyorlar.» Norm kıpkırmızı kesilmişti. Mutfakta gergin bir hava esti. Mira'nın konuşmasını bekledikleri belliydi.

Mira, «Belki bazıları doğru söylüyorlardır,» dedi ağır ağır. «Bazıları da atıyorlardır sanırım.»

Norm, «Bence de!» diye haykırdı. «Baştan aşağı palavra bence.»

«Belki. Ama bazıları gerçekten düzüyorlardır belki.» Mira babasının merdivenden indiğini duyuyordu. «Ne yaptıklarını pek iyi bilmedikleri, sizin kadar ürkek ve gergin oldukları kesindir. Çok beceriksiz oldukları da. Val'in dediğine bakılırsa birçoğu beceriksizlikten hiç kurtulamıyormuş.»

Bay Ward'ın ayak sesleri mutfığa yaklaşıyordu.

«Kızların hoşuna gidiyor diyorlar.» Norm'un alını kırmıştı. «Kızlar istiyorlarmış.»

«Belki bazıları gerçekten istiyorlardır ama çoğu öyle görünmeye çalışıyordur bence. Çoğumuz için, cinsellik soluk almak, yemek yemek gibi doğal bir şey olmuyor. Bu dünyada olmuyor. Eskiden, herkes çiftliklerde yaşarken belki. Bilmiyorum.»

Bay Ward'ın ayak sesleri hızla yön değiştirdi ve oturma odasının halısında boğuldu.

Oğlanlar önce hole, sonra da annelerine baktı. Yüzleri kızardı, ağızlarını elleriyle örterek sessiz sessiz gülmeye başladılar. Mira da gülümsüyordu ama çok ciddiymiş.

Büyük bir umursamazlıkla, «Yine de, cinsel gelişmenin çok erken yaşlarda başladığı bir gerçektir,» diye sürdürdü. «Ben on dört yaşında mastürbasyon yaptığımı hatırlıyorum.»

Çocuklar bunu duyunca sustular. Mira sırtını onlara çevirmiş, musluğun önünde duruyordu. Yüzlerini görmedi. Norm birkaç saniye sonra annesinin yanına geleerek sırtına dokundu. «Şu soğanları sudan çıkarayım mı, anne?»

Akrabalar tam altıda geldiler; hepsi birlikte. Bayan Ward'ın kız kardeşiyle erkek kardeşi, gelini ve eniştesi, onların üç yetişkin evladı onların da karıları ve kocaları ve beş torun. Bay Ward'ın ağabeyiyle karısı, onların kızı ve kocası ve üç çocukları. Küçükle, Bay Ward'ın

yalnız ve yalnız böyle günler için yaptırdığı azgınlık odasına yollandılar. İster televizyon seyrederek, ister ping-pong oynar, isterlerse duvardaki nişangaha ok atabilirlerdi. Büyükler oturma odasına doluştular. Bay Ward herkese bir Manhattan kokteyli verdi. Değişik içki içen tek kişi Mira'ydı. Clark'la Norm önce çocuklarla birlikte aşağı inmişlerdi ama bir süre sonra geri gelerek kapıya yakın bir yere iliştiler. Kimse onları farketmemişti; önemli de değildi. Konuşma, konuşma kurallarına uygundu. Seksten bir kere bile söz edilmedi.

Ne var ki başka şeylerden söz ediliyordu. Mira, ben bunlara daha önce kulak vermez miydim, yoksa onları mı değiştirdiler, yoksa Harvard'da geçirdiğim aylardan ötürü dikkat ettiğim şeyler mi değişti diye merak etti. Bu günlerde herkes sıkıydı. Bu insanlar, çok iyi tanıdığı bu amcalar, teyzeler, dayılar, yeğenler ve eniştelere çok güçlü bir nefret bağıyla bağlanmışlardı birbirlerine. Paylaştıkları bir nefretle. Esrarcı gençlerden, hippilerden, ana babaların onlar için yaptıklarını takdir etmeyen, saçlarını uzatan nankör, şımarık serserilerden söz ederken büyük bir öfkeyle, tiksintiyle konuşuyorlardı. Yahudiler de şu son bir iki yıl içinde büsbütün kötü olmuşlardı ama onlar sahnenin ortasında değildiler artık. Şimdi bütün gözler kara derili piçlere çevrilmişti. Mira onlardan bu şekilde söz edilmesine karşı çıkınca zenci demeye başladılar. Onlar, zenciler, hippiler ve savaşa karşı çıkanlar memleketin canına okuyorlardı. Her yere giriyorlardı 'onlar'. Yılda topu topu 35,000 dolar kazanan zavallı Harry çocuklarının üniversite öğrenimi için para harcarken, 'onlar'a burslar veriliyordu. Sonra da, zencilerle hippiler girdikleri yerlerde -oralara girmeye layık olmadıkları da kesindi ya!- kurulu düzeni bozmaya çalışıyorlardı. En kötülerini de Harvard'daki öğrencilerdi. Onlar bu dünyaya gelmiş ve gelecek olan çocukların en ayrıcalıklıları oldukları halde, hâlâ yakınıyorlardı. 'Biz' her şeyi çalışarak elde etmiştik; 'biz'e kimse bir şey vermemişti ama baş kaldırmaya çekinirdik. Gelgelelim 'onlar' bir türlü hoşnut olmuyorlardı.

Mira dinliyordu. Konuşanların bazı noktalarda haklı olduklarını gördüğü halde onlara karşı çıkmaya çalıştı.

«Herkesi geçmiş bir çağın ölçüleriyle yargılayamaz-

«Sınız,» dedi, hepsi birden üstüne saldırdılar öfkeyle. O ölçüler, o standartlar her zaman geçerli olacaktı. Çalışkanlık, tutumluluk, isteklerin bastırılması: başarının sırrı buydu, başarı da iyilik ve erdem demekti. Ayrıca, insan karısını aldatmamalı, ipotek taksitlerini aksatmamalı ve hayatını bir düzene sokmalıydı; bunlar yapılmazsa dünya yıkılırdı.

Hemen hemen Mira'nın yaşında, evli ve üç çocuklu bir kadın, «Biliyor musunuz,» diye başladı, «bizim okuldaki zenci çocuklar -230 öğrenciden topu topu on tanesi zenci- hiç utanmadan müdüre giderek zenci kültürü okutulmasını istemişler! Düşünebiliyor musunuz? Duyunca ağızım açık kaldı. Ve duyar duymaz müdüre çıktım -o ahmak da isteklerini kabul etmeye hazırlanıyordu haa!- onlar zenci kültürü okutulmasını istiyorlarsa ben İngiliz-İrlanda kültürü okutulmasını istiyorum dedim. Ben de kendi kültürümü öğretmek isterim.»

Mira, «Zenci çocuklar şimdiye kadar hep onu öğreniyorlardı,» diye mırıldandıysa da kadın işitmedi.

«Öğretmen arkadaşlardan biri de yarım kan Fransız. O da Fransız kültürü öğretsin dedim. Hah! Onu ister miydi acaba? Altıncı sınıf öğrencilerinin öyle şeyler öğrenmelerini?»

«Nasıl şeyler?»

«Aman, Mira! Kadın Fransız diyorum!» Çevresine bir göz atınca oğlanları gördü. Alaycı bir gülüşle, «Artık sen düşün,» diye bitirdi.

Bu böyle sürüp gitti. Yemekte de, yemekten sonra da. Mira belleğini zorladı. Eskiden beri böyle miydi bunlar? Gecenin bir saatında mutfığa gidip kendine sek bir viski doldurdu. Norm da Coca-Cola'sını dolduruyordu. Annesine baktı.

«İçkini değiştiriyor musun?»

«Cin-tonikle yeterince kafayı bulamadım nedense.»

«Konyak iç.»

«O daha sonra. Geç saatlara kadar oturmak için.»

«Geç saatlara kadar oturursak ben de içebilir miyim bu gece?»

«Elbette.» Mira gülümseyerek oğlunun beline sarıldı, o da kolunu annesinin omzuna attı. Bir süre öylece durdular.

Gerçekten de geç saatlara kadar oturdular ve Mira o gece üç konyak bardağı çıkardı. Çocukların bardaklarına pek az bir şey koymuştu. Onlar da birer yudum alınca yüzlerini buruşturup yine Coca-Cola'ya döndüler. Mira, «Bunlar bu yıl eskisinden daha mı kötüydüler, yoksa bana mı öyle geldi,» diye sordu.

Çocuklar da bilmiyorlardı. Anlaşılan üçü de konuşulanları dinlemeden oturmuşlardı yıllardır. Mira ailesini yerin dibine batırıp çıkardı. Politik görüşlerini didik didik etti, herkesi darkafalılıkla suçladı, ilençler yağdırdı. Oğlanlar dinlediler. Mira onların ne düşündüklerini sorunca hiç bir düşünceleri olmadığı anlaşıldı. Darkafalılık konusunda bile. Önyargılı olmanın kötü bir şey sayıldığını duymuşlardı, ama her yerde çeşitli önyargılarla karşılaşıyorlardı. Ayrıca, tanıdıkları Yahudi sayısı pek az, zenci sayısı sıfırdı. Nasıl karar verebilirlerdi?

«Söylersem yadırgayacaksın,» dedi Clark, «ama hiç bilmiyorum. Belki zenciler dedikleri gibidir gerçekten. Sen bunların doğru olmadığını söylüyorsun, sana inanıyorum. Gel gör ki ben bilmiyorum. Kendi adıma bildiğim hiç bir şey yok.»

Mira ağzını kapadı. «Evet,» dedi sonunda. «Haklısın. Elbette. Kendi adına karar verinceye kadar beklemek gerek.»

Oğlanların yakındığı şey başkaydı. Bu insanların yüreğinde ne çok nefret vardı! İlk kez görüyorlardı böyle bir nefreti, bu kadar kını ve öfkeyi.

«O ne kadar acı konuştu.»

«Şey nasıl öfkeliydi!»

«Her zaman böyle öfkeli midir?»

«Harry Amca hep öyle mi konuşur?»

Mira'ya yeni bir bakış açısı kazandırmışlardı. O yüzleri düşündü, çocukluğundan beri tanıdığı, hiç bir gün güzel midir, çirkin midir diye düşünmediği, artık hiç bakmadığı, tanıdığın altındaki kişiliği görmeye çalışmadığı insanları. Oğlanlar konuşurken o yüzler gözünün önüne geliyordu: Kırıksıklarla dolu, sert, öfkeli yüzler, öfkeyle yuvalarından uğrayan gözler, derin, acı çizgiler, hınçla, kinle kısılan dudaklar. Ve Harvard'daki ilk günlerini, aynaya bakarak ağzını incecik bir yara izi gibi gördüğü günleri anımsadı.

Titrek bir sesle, «Ben de onlara benziyor muyum?» diye sordu.

Çocuklar karar veremiyorlardı sanki. Mira'nın yüreği sıkıştı. Gerçeği söylemenin yolunu bulacaklarını biliyordu.

«Eskiden benzerdin,» dedi Norm. «Ama şimdi biraz şişmanladın.»

Mira bir inilti koyverdi. Doğruydu.

«Üstüne bir yumuşaklık, geldi,» diye ekledi Clark. «Ne bileyim... Yüzüne bir... yuvarlaklık geldi sanki.»

Güzel olmak merakı konuyu kapamasına engel oldu. «Şişman mıyım şimdi?»

«Hayır!» diye bağırdı ikisi birden. Clark, «Şişman değilsin,» dedi, uygun bir kelime bulamadığından. «Yalnız daha... tombul görünüyorsun,» diye yineledi.

Norm, «Ağzın eskisi gibi üzüntülü değil,» dedi. «Acı çekiyormuş gibi durmuyorsun artık.» Annesiyle göz göze geldi.

«Ağzım acı çektiğimi mi gösteriyordu?»

Çocuk omuzlarını kaldırdı. İşin içinden çıkamıyordu. «Öyle gibiydi. Öfkelenmezsen ağlamak zorunda kalacaktın sanki.»

«Evet.» Çocuklarına pırıltılı gözlerle baktı. «Sizler nasıl değiştiniz biliyor musunuz? Anlatmamı ister misiniz?»

«HAYIR!» diye bağırarak gülüştüler.

Gecenin olaylarına dönüldü yine. Mira bazı şeylerin altını çizmek istiyordu. Çocuklarının o gece duydukları sözlere inanarak, o sözleri yankılayarak büyümelemleri istemiyordu. Bazı şeylerin altını çizip onlara doğruyu göstermek gerekiyordu. Gelgelelim oğlanlar annelerine karşı çıktılar. Bu gece açıklanan düşünceleri, tutumları ve yargıları yadsıyacak ya da kabul edecek durumda değiliz diyorlardı.

Mira, ilkel içtepilere kapılacak kadar içkiliydi. Maşayı yumruklayarak insanları stereotipik kalıplara sokmanın, darkafalılığın, önyargının zararlarından söz etti. Haklı olduğunu kabul ettirmek istiyordu. «İyi güzel,» dedi, «siz de bu insanlara karşı önyargılı olmak istemiyorsunuz. Çok güzel. İyi ama gittiğimiz her yerde bir takım önyargılarla karşılaşıyoruz, diyen sizsiniz. Size

de aşılayacaklar sonunda. Önyargıların kurbanı olan kişilerle karşılaştığınız zaman, siz de elinize önceden tutuşturulmuş olan gözlüklerle bakacaksınız onlara! Yalnız bir göze bakamayacaksınız!»

Hâla ayak dırtıyorlardı. Norm, «Beynimizi yıkamana izin vermemizi istiyorsun,» dedi. «Neden verelim?»

Mira, Viktorya çağının aile reisleri gibi ayaklanıp gökgürültüsünü andıran bir sesle GERÇEĞİ açıklamak, gerçeği çocuklarına kabul ettirmek istiyordu. Nasıl olur da bunlar annelerinin derin bilgisini ve tecrübesini kabul etmezlerdi!

Heyecanı birden söndü. Gözyaşları gırtlığına doluyor, gözlerini içkisinden ayırmıyordu. Cinsellikle ilgili bir yaratık olduğunu gösterdiği için onlara önderlik etmek hakkını kaybetmişti. Bundan böyle annelerine saygı göstermeyeceklerdi, annelik edemeyecekti onlara. Süm-kürdü. Çocuklar onunla hiç ilgilenmiyorlardı. O gece söylenen sözleri yineleyerek gülüşüyorlardı.

«Evet! Ya Charles dayı? Anneme eğilip de, 'Torunlarının çekik gözlü olmalarını ister misin?' dediği zaman suratı ne hale girmişti gördün mü?»

«Gördüm. Annem, 'Çekik gözler çevremde gördüğüm bazı gözlerden güzeldir,' deyince patlak gözleri yuvalarından fırlayacaktı neredeyse!»

İncelemelerini sürdürürken gülüyorlardı. Çirkinlikten söz ediyorlardı. Buydu onları tedirgin eden: Bu insanlar çirkindiler. Oğlanlar onlara benzemek istemiyorlardı. Mira derin bir soluk aldı. Kaygılanmaya gerek yoktu.

9

Yılbaşı gecesini Ben'le başbaşa geçirdi. Cambridge'de bir sürü parti veriliyordu ama onlar Noelden önce ayrılmışlardı birbirlerinden, o gece yalnız kalmak istiyorlardı. Ben evindeki televizyonu getirip yatak odasına yerleştirdi. Yarı çıplak bir kılıkta yatağa uzanıp Amerikan viskisi -Ben'in sevdiği içki- içerken ailelerin evlerine yapılan Noel ziyaretlerinden söz ettiler. Konuyu ikisi de çok ilginç buluyorlardı. Baba evlerindeki hava-

nı değiştiğini farketmişlerdi ikisi de; öfke, kin ve korku artıyordu. İkiisi de, aileleri tarafından yadırgandıklarını sezmişlerdi.

«Otuz dört yıl sonra, annem bana Benny demekten vazgeçti birden!»

Mira çocuklarıyla yaptığı konuşmayı anlattı. Ben, kendi çocukları olmayan oğlanların düşüncelerini sıkıntıyla değil, büyük bir ilgiyle dinledi, bir takım sorular sordu. Neler duyuyorlardı acaba? Ben'in onların yaşındayken kapıldığı duyguları paylaşıyorlar mıydı? Konuşmak çok güzeldi, onları zenginleştiriyor, birbirlerine bağlıyordu.

Saat on ikiye gelince Ben şampanyayı açtı, Times Square'de balonlar patlatılırken kol kola girdiler ve geniş ağızlı bardaklardan şampanya içtiler. Kol kola dururken içki içmek pek akıllıca bir iş değildi. şampanyayı üstlerine başlarına dökmüşlerdi. Islak yatağın üstüne oturarak gülüştüler. O ıslak yatakta uyumak istemiyorlarsa çarşafların değiştirilmesi gerekecekti. Çarşaf değiştirirken yaptıkları işe değil birbirlerine bakıyor, birbirlerinin her hareketini sevgiyle izliyorlardı. Tatlı şampanya derilerini yapış yapış ettiğinden onların da yıkanmaları zorunluydu. Banyoyu doldurdular. Mira'nın teyzesinin Noel armağanı olarak verdiği köpüklü banyo lozunun yarısını suya boca ettiler. Müthiş bir koku yayıldı ortalığa; baygın bir lavanta çiçeği kokusu. Bu da gülünç geldi onlara. şampanya şişesini banyoya götürdüler, bardakları küvetin kıyısına bırakarak birlikte girdiler suya. Birbirlerini yıkadılar; her kolu ve bacağı, bedenlerinin her kıvrımını, her yuvarlaklığını, ensedeki kasları, köprücük kemiğinin çıkıntısını, ıslak derinin pırlıltısını, gözlerin çevresindeki ince kırışıkları ve ağızların iki yanındaki keder çizgilerini severek, sevgiyle okşayarak. Birbirlerine avuç avuç su attılar ve her avuç su, avuç dolusu sevgiydi.

Ben, «Dinle, Mira» dedi ansızın. «Sana bir şey söylemek zorundayım.»

Son derece ağırbaşlı bir havayla konuşmuştu. Mira'nın kalbi duracaktı. Her sevincin hemen ötesinde korkulu bir şeyler bekler, diye düşündü.

«Nedir?»

«Şampanyadan nefret ederim ben.»

«Ben de!» Kıkır kıkır güldüler.

Ben şıseyi kaptı, «Seni Mira Voler adıyla vaftiz ediyorum,» diyerek şampanyayı kadının başından aşağı boşalttı. Mira yapmacık bir üzüntüyle inledi, ağlar gibi yaptı, bardağı kaparak içindekini Ben'in üstüne döktü. Kaygan banyonun içinde boğuşular, kollar bacaklar birbirine dolandı, birbirlerine sarılıp kaldılar. Sonra da birbirlerinin kaçını şaplaklayarak, itişip kakışarak kuruldular, giyinmeden mutfığa geçip daha önce hazırladıkları yiyecekleri tabaklara doldurdular tepeleme. Temiz çarşafaları yeniden kirletmek üzere, yatağa döndüler. Konuşup gülüşürken, tartışıp çekişirken, «Demin ciddi konuşmuştum,» dedi Ben. «Gel evlenelim hadi.»

Mira duraladı. Epeydir, gelecekten söz ederken birinci tekil kişi kullanmaktan vazgeçmişlerdi: hemen her zaman 'biz' deniyordu. Bir cümle, «Ben tezimi bitirdiğim zaman,» diye başlasa bile, «bir yolculuğa çıkabiliriz,» diye bitiriyordu. Hiç biri kesin olmayan tasarıların arasında bir İngiltere yolculuğu, yabancı ülkelerde çalışma yapmak için aynı yıl burs almak düşüncesi, Maine'de yazlık bir ev tutup yazı oğlanlarla birlikte geçirmek düşüleri vardı.

«Evlenmesek de olur. Bu halimiz çok iyi. Evlenirsek büyü bozulur belki.»

«Bütün gün bir arada olabiliriz o zaman.»

«İstesek onu şimdi de yapabiliriz ama istemiyoruz sanırım. Zaman zaman bir arada olmayı yeğliyoruz sanki.»

«Hemen evlenmek zorunda değiliz. Ama günün birinde... bir çocuğum olmasını isterim ben de.» Mira'nın parmak uçlarına dokundu usulca. «Ve bu dünyada, çocuğumu doğurmasını istediğim tek kadın sensin.»

Mira o anda karşılık vermedi, veremedi. Ne o anda, ne de gecenin geri kalan bölümünde. Ertesi gün de konu unutulmuş gibi göründü. Ben kart kataloglarına, boş kağıtlarına ve daktilosunun başına döndü, Mira da on yedinci yüzyıl vaazlarını incelemeye koyuldu.

Yılbaşı tatilinden sonra, hep birlikte ikinci bir yılbaşı kutlamaya karar verdiler. Evi herkesinkinden görkemli olan Kyla, kendi yerinde toplanmalarını önerdi.

Kyla Cambridge'e geldiğinde uzun bir süre ev aramış, sonunda, yanılmaz sezgisi ve bitmez tükenmez enerjisiyle, eski bir malikenin birinci katını tutmayı başarmıştı. Her yer parke döşeliydi, her odada bir şömine, oymalı kapı ve pencere pervazları, yağlıboya resimlerle bezelenmiş yüksek tavanlar vardı. Mutfaktaki küçük kahvaltı köşesinin penceresi kır çiçekleriyle dolan bahçeye bakıyordu.

Kyla güneşli pencerelerin önüne saksılar, öbürlerine parlak renkli perdeler asmış, pencere girintilerine aynı kumaşla döşenmiş minderler dizmişti. Yatak odasına bir köşesi Kyla'nın çalışma odasıydı- şöminenin önüne bir post sermişti. Büyük yemek odasını yemek ve oturma odası yapmışlar, eski günlerin salonunu da Harley'ın çalışma odası olarak ayırmışlardı.

Yılbaşı eğlencesi için resmi giyinmeye karar verdiler. Herkes işin havasına kaptırdı kendini. Erkekler smokin kiralayacak kadar ileri gittiler. Kadınlar 'özel indirim' reyonlarını dolaşarak açık yakalı, hışırtılı, ince, hafif tuvaletler buldular. Kyla beyaz bir Grek tuvaleti giymiş, saçına beyoğlu taşlarıyla örtülü bir bant takmıştı. Clarissa deniz yeşili şifonlara büründü. Iso, iki yanda iki yırtmacı olan kırmızı saten bir tuvaletle geldi, Val açık yakalı bir siyah kadife ve tüylü boasıyla. Mira da o güne kadar giydiği en şuh elbise olan, sırtı açık mavi bir tuvalet bulmuştu.

Kendilerini ve birbirlerini hayranlıkla süzdüler. Gece, oldukça sakin başladı, içki içip konuştular, pikaba Bach koydular. Harley siyah kadife smokini ve yüzünün sertliğini yumuşatan fırırlı beyaz gömleğiyle çok yakışıklıydı. Duke da çok şık. Resmi kılık yakışıyordu ona. Siyah ceket fazla kilolarını gizliyordu. Tad'ın ceketinin kolları biraz kısaydı, Ben huzursuz görünüyordu. Döğüne çağırılmış bir tamirci çırağı gibi dolaşıyordu ortada. Gelgelelim herkeste bir 'görmek' duygusu vardı ve hareketlerine de yansıyor bu.

Noeli ailelerle, akrabalarla birlikte geçirdiklerinden, kadınlar konuşacak pek çok şey bulmuşlardı. Mira -Iso'yla ilgili bölümü ve oğlanların eşcinsellik konusundaki merakını atlayarak- çocuklarıyla yaptığı konuşmaları anlattı, akrabalarının kinci, öfkeli tutumundan söz et-

ti. Kyla'yla Harley de aynı şeye tanık olmuşlardı; yaşlıların gençlere, savaşı protesto edenlere besledikleri hınç biraz aşırı görünmüştü Kyla'ya. Duyguların başka bir kaynağı olduğunu düşünüyordu. Erkekler pek fazla konuşmadan dinliyorlardı ama uzağa kaçmadılar. İlgileri seziliyordu, oradaydılar. Harley, yaşlıların, gençlere seçme hakkı tanınmasına kızdıklarına inanıyordu. «Ben savaşa katılmam diyebilmeyi bir lüks sayıyorlar onlar. Onlar böyle demeyi asla göze alamazlardı. Bütün gençlerin her gün birileriyle yatıp kalktığını sanıyorlar. Kıskanıyorlar.» Herkes konuya katıldı, herkes, bir akrabada bu durumla ilgili bir şeyler gözlemlemişti. Hepsi 'dışarı'daki 'gerçek' dünyadaki havanın nefret ve öfkeyle dolu olduğu görüşünde birleşti. «Birden patlarlarsa ne olur bilmem,» dedi Duke. Sesinde bir tehdit seziliyordu.

Ne var ki o gece korkuya kapılamayacak kadar neseliydi herkes. Clarissa -onun ailesinde de aynı öfke görülmüyordu- bu gidişinde ailenin geçmişini kurcalamıştı. «Öyle çok soru sordum ki annem aile albümlerini çıkardı sonunda. Hiç görmediğim resimler. Dört kuşak geriye gidiyordu. Dedelerimin çoğu North ve South Dakota'da oturan çiftçilermiş. Yüzleri çok ilginçti. Yıpranmış, kırışıklarla dolu, güçlü suratlar. Açık havada çalıştıkları için esmerleştikleri belliydi. Ağızlarında bir sertlik vardı ama yüzlerinde öyle bir güç vardı ki. O yüzlere hiç rastlayamazsın artık. Annemle babam onlara hiç benzemiyorlar. Gerçi benimkiler çiftçilik yapmıyorlar ama çiftçilik yapan amcalarımla teyzelerimde de yok o surat. Gerçek Amerika o eski insanların yüzünden okunuyor. Ahlak, dürüstlük, ulusun belkemiği dendiği zaman o insanları düşünüyor herkes. Sağlamdılar onlar, dayanıklıydılar. Anneannemin annesi on iki çocuk doğurmuş ve seksen yedi yaşına kadar yaşamış. Son güne kadar çalışabilmiş çiftliğinde. Babaannem doksan yaşında, çiftlikte oturan amcamla halalarımın yemeğini hâlâ o pişiriyor. Öte yandan, atalarımız hep de bizim düşündüğümüz gibi değilmişler. Benim akrabalarımın biri, kasabanın göbeğinde, herkesin burnunun dibinde oturan metresine para yedirebilmek için çalıştığı bankanın kasasından para çalmış ve kasabadan kovulmuş. Babamın amcası dinsizmiş, kasabanın yüz karasıymış. Pazar-

ları, kilisenin yanındaki koca bir kayanın üstüne çıkar. Hise boşanırken, dinin kötülükleri konusunda vaaz verirmiş. Seksen üç yaşındayken domuz ağılının çitinden içeri düşüp ölmüş, kasabalılar da bunu ilâhi adalet olarak yorumlamışlar. Dedelerimden birinin aynı anda üç kızı varmış. Biri kızılderiliymiş hem de. O kadının to- runu olduğumu düşünmek hoşuma gidiyor. Hangi çocu- gun kimden olduğunu pek iyi bilmiyorlar çünkü. Kızıl- derili kadının resmi yok ama dedemin bir fotoğrafı var. Kıyah elbisesi ve köstekli saatıyla tam bir saygı-değer. varlıklı aile babası. Üç kadınla yaşayacak erkek demez alın.

«O insanlar sapına kadar burjuvaydılar. Yağhanele- ri tertemiz, kilerleri düzenli, ambarları saman doluydu. Kadınların temiz beyaz önlüklerle, bellerinden sarkan anahtar desteleriyle dolaştıklarını görür gibi oluyorum. Domuz pastirmalarıyla jambonlar serin badrumda, taze yumurtalar beyaz kasede, sebzeler yine bodrumun se- rin bir köşesinde durduğu, kışı çıkaracak kadar yiyece- ğe sahip oldukları için kasıla kasıla gezdiklerine kuş- kum yok. Oturma odasındaki masanın çevresine yerle- şerek nakış işlediklerini, erkeklerin ağaç oyarak ya da kadınlara yüksek sesle kitap okuyarak oyalandıklarını, şöminedeki güçlü ateşi de görür gibi oluyorum. Burju- vaydılar ama bizim burjuva diye düşündüğümüz sınıftan değildiler. Ahlak, doğruluk anlayışları da değişikti. Birlikte yaşadıkları insanların garipliklerini kabul ede- biliyorlardı.»

Val araya girdi. «Erkeklerin garipliklerini.»

Clarissa düşünceli bir havayla başını salladı. «Ola- bilir. Dinsiz olan ya da iki kocayla yaşayan bir nine- den söz eden yok. Ancak Clara adındaki büyük halam bana onun adını takmışlar- birinci sınıf nişancıymış Tobias eniştenin ayağı araba tekerleğine sıkışıp da adamcağız kangrenden öldükten sonra tam otuz yıl tek başına çiftçilik etmiş. Onlar bizden daha dayanıklı ol- dukları, çok çalıştıkları, bizim gibi çeşitli kararlar al- mak zorunda kalmadıkları için bazı bakımlardan bizler- den daha özgürdüler belki...» Kararsızlık içinde konu- şmaya başlamıştı. «Bilmiyorum. O insanlarla ilgili duy- gularımı iyi anlatamıyorum. O gözleri görseydiniz... O

sert, yıpranmış yüzlerdeki gözler... Falcıların, bakıcıların gözleri gibiydi! Ve gözlerinin önündeki görüntü, dolu kilerlerin, bodrumdaki jambonlarla etlerin görüntüsü değildi eminim.»

«Ne gördüklerini merak ediyorsun değil mi?»

Clarissa evet dercesine başını salladı.

«Senin bilmen gerekir,» dedi Iso. «Sen ne görüyorsun?»

Clarissa gözlerini ona dikti.

Iso, «Sende de aynı gözler var,» diye sürdürdü. «Yüzüne baktığım zaman acaba neler görüyor diye merak ediyorum bazan. Gözlerinin önündeki görüntü bütün görüş alanını kapladığı için çevrene bakamıyorsun gibime geliyor. Rüyaların da çıkıyor çok kez. Hatırlıyor musun, bir gün yolda gidiyorduk da sen yerde bir tüy buldun. Partiye gelirken kızılderili kılığına girmem gerektiği anlamına geliyor dedin ve kostüm kiralayan dükkana gittiğimizde rüyada gördüğün büyük şef başlığının aynını buldun.»

«Bunda olağanüstü bir şey mi görüyorsun sen?»

«Eh, usçu bir tutumla karar verdiğin söylenemez.»

Clarissa düşünmeye başladı ama Kyla yerinden fırlamış, on ikiye ayarlanan kocaman bir çalar saat getirmişti içeri. Harley'le Ben de şampanyayı getirdiler, bir hafta geriye giderek yeni yılı kutlamaya hazırlandılar ve saat çalınca herkes kadehini kaldırdı.

«1970 kutlu olsun! 1970 kutlu olsun!»

Herkes herkesi öptü, hepsi mutluydular, gelecek çok parlak görünüyordu gerçekten. Seviyorlar, seviliyorlar, yaptıkları işleri seviyorlar, dostlarını seviyorlardı ve yaşamayı, dirimi kutluyorlardı.

Dansedildi, içkiler içildi, yemekler yendi, gürültü arttı. Kyla bir Joplin plağı koydu pikaba, ortaya çıktı, zarif hareketlerle sallanarak, dönerek dansetmeye başladı. Onlara dansediyordu, onlar için; dansı herkesi çağırıyordu. Yüzü ıslık ıslık, döndükçe kızıl saçları uçuyor. beyaz etekliği havalanıyordu. Bir iki dakika sonra Clarissa da kalktı, onun arkasına geçip beline tutundu; parlak siyah saçlarını, deniz yeşilli tuvaletini, görüntülerle dolu olan mavi gözlerini eklemişti resme. Birlikte dansettiler, Clarissa arkadaşının her hareketine uyuyordu. Dans-

ları bir koreografin elinden çıkmıştı sanki. Derken Iso da kalkıp onlara katıldı. Bal rengi saçları ve kızıl tuvaletiyle Clarissa'nın arkasına takılmıştı. Onların ritmine, hareketlerine kolayca uyuyordu. Nasıl bir dürtüyle ayaklandığını kestiremeyen Mira da zincire eklendi ve dördü, odada yılan gibi ilerleyerek, gülerek, odaya seslenerek, neşeyle dansettiler. Birinin gırtlığından bir ses yükseldi : «Tanrım! Şu güzelliğe bak! Öyle güzelsiniz ki!» Tikanırcasına konuşmuştu Tad. Öbürleri hiç kımıldamadan bakıyorlardı. Kadınlar, dansı kendinden geçerek gözleyen Val'e bakıp gülümsediler, sonunda o da kalktı, sonra da Tad'i çağırdı, sonunda erkekler de katıldılar dansa, odanın çevresini dolaşıp mutfığa geçtiler, geri döndüler, ardından bir halka oldular, hora tepmeye de, Amerika'nın geleneksel köy oyunlarına da benzeyen, büyük bir bölümü o anda uydurulan bir dans tutturdular. Herkes herkese sevgiyle bakıyor, eller birleşiyor, herkes sevgiyle sarıldığını duyuyor, yanaklar bazan birbirine sürtünüyor, oda fırıl fırıl dönüyor, yeşil bitkiler, kırmızı perdeler, mavi minderler, mavili yeşilli koltuk, kırmızı, yeşil,, mavi, yeşil, mavi, kırmızı, dünya bir renk cümbüşü, devinim ve sevgi olup çıkıyordu. Yorulunca durup birbirlerine dayandılar, kollar omuzlara atıldı, bir arada, sevgiyle kucaklanmış, böylesine bir güzelliğin parçaları oldukları için kıvanç içinde.

Evlerine dönerlerken sessizdiler hepsi. Yalnız Mira, yolun yarısını geçtiklerinde tek bir cümle söyledi: «Sanırım ömrümün en güzel gecesiydi bu.»

10

Val, «O bir görüntüydü,» dedi. «Göksel bir görüntü.»

Kadınlar saatlarca kitaplıklarda çalıştıktan sonra ikinci saatlarında Val'in evinde toplanmış, kahve, Coca-Cola, bira ve cin içmeye başlamışlardı. Partinin havasını üstlerinden atamamışlardı hâlâ. Hâlâ o gecenin sıcaklığını duyuyorlardı yüreklerinde. Val konuşunca hepsi sustu ve onun söyleyeceklerini dinlemeye hazırlandılar.

«Bir toplumun nasıl olabileceğini sezdiren bir gö-

rüntü. Nasıl olabileceğini. Topluluğun bir parçası olduğu halde ondan ayrı kalabilen birey. Uyum. Düzen, hiç değilse sarsılmaz bir düzen yerine, uyum. O gece, herkesin hareketleri başkalarınıninkinden biraz farklıydı. Herkesin kılığı değişikti, görünüşü değişikti. Erkeklerin kılığında bile kişiliklerinin izleri vardı : Harley'nin fırfırlı gömleği, Tad'ın boyunbağı, Ben'in ceketinin kırmızı klapaları. Ve o grubu, zorunlu olduğu için değil, korktuğumuz için değil, istediğimiz için kurmuştuk.»

«Sen neden daha önce katılmadın bize?»

«Görmek istiyordum çünkü. Katılmaya can atıyordum ama önce görmek zorundaydım.»

«Ne gördün?» Clarissa ciddi bir merakla sormuştu.

Val, «Neyin nasıl olabileceğini,» dedi hüzünle. Ansızın fırlayarak bir bira daha almak için mutfağa geçti. Oturduğu koltuğun yanındaki masada, Güney Vietnam'daki siyasal tutukluların cezaevlerinde hangi koşullar içinde yaşadıklarını açıklayan bir rapor vardı. Raporu tamamlamaya uğraşan bir grup gençle çalışmaya başlamıştı Val. Okuldaki çalışmalarını her gün biraz daha savsaklıyordu.

Mutfaktan döndüğünde, «Anlayamadım,» dedi Iso. «O gecenin bizden başka kimle ilgisi var?»

Val özür dilercesine omuzlarını kaldırdı. «Bilirsiniz, ben neyin nasıl olabileceğini düşlerim habire. Bin dokuz yüz kırk yıllarının sonunda, bin dokuz yüz ellilerin başında büyüdüm ben. O yıllarda en üstün zekalı kişiler, dünyayla fazla ilgilenirsen, kendini ona kaptırırsan pek başarılı olamayacağını savunurlardı. Bizim kuşak, Joyce'u, Woolf'u, Lawrence'ı ve bin dokuz yüz ellilerin boktan şairlerini okuyarak yetişti. Evet, belki Lawrence üç kişilik bir topluluk istemiş, Woolf izole edilmiş kişinin dışına çıkmaya çalışmıştır ama, hepsi dünyanın pis bir yer, güç denen şeyin bir hastalık, hatta ölümün kendisi olduğunu düşünüyorlardı sanki. Günlük hayatta da öyleydi. Bütün Gönül Abla'lar aynı öğütleri veriyorlardı : Dertliyseniz kaynananızdan uzağa taşının, kendini beğenmiş amcalarla sivri dilli teyzelerin size el uzatamayacakları bir yere yerleşin.»

«Doğru,» dedi Mira. «Duygusal açıdan, yalnız yaşamayı öğrendik hepimiz.»

«Evet. Kurtuluş kişisel bir işti. Bir de bize bakın. Bir topluluk, hatta bir toplumuz biz; gerçek bir toplum. Hemen her şeyi paylaştığımız halde özel hayatımız da var. Birbirimizi seviyor, birbirimizi besliyoruz ama birbirimize baskı yapmıyoruz. Bunun gerçekleşebileceğini görmek müthiş bir şey. Belki düşlerim gerçekleşebilir, diye düşünüyor insan.»

«Hangi düş oluyor bu?» Gülümsüyordu Clarissa.

«Peki, tamam.» Val bir sigara yaktı, yıllık raporunu onmaya hazırlanan bir yönetim kurulu başkanı gibi okasına yaslandı. Biz de onun söylevini dinlemeye hazırlandık.

«Eskiden ayrı mahalleler vardı. O düzen de pek iyi değildi gerçi; İtalyanlar İrlandalılardan, İrlandalılar Yahudilerden nefret ediyorlar, mahalleler arasında küçük savaşlar çıkıyordu. Gelgelelim bu mahallelerin dağılmasıyla, aslında genişletilmiş aile düzeni olan düzenin de sonu geldi. Bunu yalnız zenciler arasında görebilirsiniz artık. Genişletilmiş aileler yıkılınca, aileler bir takım güçlüklerle karşılaştılar. Anne alışverişe giderken, evde yangın çıkarabilecek kadar bunamış olan nineye bakacak kimse bulamıyordu. Mahallenin delisi olan, eziyet edilse bile acınan ve sevilen on dört yaşındaki geri kalan çocuğa göz kulak olacak kimse kalmamıştı. Bunun da, herkesi ayrı yerlere tıkamak fikri doğdu. Pek çok işi akıl hastanelerine, cezaevlerine, anaokullarıyla yuvalara, huzurevlerine, yaşlılara özgü bakımevlerine, kadınların ve çocukların sokaklara dökülmeekten kurtulabilecekleri ucuz bahçeli evlere, herkesin bir ön bahçesi ve o bahçeye bakacak bir bahçıvanı bulunduğu zengin banliyö semtlerine dolduruyoruz. O semtlerde bütün ön bahçeler birbirine benzer haa! Ve ön bahçeyi kimse kullanmaz. Ön bahçede oturan bir aile gördünüz mü hiç? Her neyse, biz bu insanları buralara tıktıkça, suç oranı, akıl hastalığı oranı, intihar olayları da habire artıyor. Bu gidişle, onlar bizden çok olacaklar ve o zaman dışarıda kalanlarla ilgili sorular sormak gereğini duyacağız. Halkın yüzde elli beşinin suçlu, akıl hastası ya da bunak olduğunu ileri sürenlere daha dikkatle bakmak gerekecek.

«Başka bir yol bulunmalı. Komünlerde yaşamaya gi-

den çocuklar doğru bir noktadan yola çıkıyorlar ama komün düzeni şimdiki haliyle uygulanamaz. Çünkü komünlerin çoğu teknolojiye karşıdır. Bu olacak şey değil. Teknoloji gereklidir, teknolojiyi sevmeyi öğrenmeliyiz. Teknolojik ilerlemeler olmasa insan gibi yaşayamayız. Bizler için teknoloji ikinci bir doğal çevre haline gelmiştir artık. Komünlere yöneltilen ikinci bir eleştiri de bu toplulukların sürekli olmayışıdır. Anasını satayım, öyle olması neden zorunlu görülüyor! Neden her düzenin sürekli bir düzen olmasını istiyorlar? Belki bir süre belirli bir yaşam biçimini benimsemek, sonra da bir değişiklik yapmak daha doğrudur. Kim bilebilir?

«Her neyse... Ben bir süredir bir şeyler düşünüyorum, düşüncelerimi başkalarına da açtım. Benim düşüncelerim demek istemiyorum çünkü bir yerlerden çalmışımdır mutlaka. Doğru bir yol olduğunu da söylemiyorum. Yalnızca değişik bir yol belki. Bir gün düşünmeye başladım. İspanya'daydım sanıyorum. Bilir misiniz, İspanya'nın en yoksul, en döküntü kasabalarının bazılarında inanılmaz bir güzellik vardır. Bütün evler birbirine bağlıdır. Hiç değilse yoldan öyle görünür. Birbirlerine akıl almaz açılarla bağlanan küçük beyaz evler. Bir duvarlarıyla bitişğe bağlanan, bir daire çizen evler. Kırımızı kiremit damıar. Isınmak ve kendilerini güvene almak için birbirlerinin omzuna sarılan insanları anımsattır duruşları. Bizler bunu yapmadan da ısınabilir, kendimizi iyi kötü güvene alabiliriz ama aklımızı kaçırmadan yaşayabilir miyiz bilmem. Kızgın güneşin altında kavru lan o evlere girince içerisinin serin ve loş olduğunu görür insan. Havasız ve kokulu olabilirler, herhalde banyoları falan da yoktur. Modern konforu hor görmek moda oldu biliyorum; ancak bizler için böyle şeylerin gerekli olduğunu söylüyorum hâlâ. Neyse işte, önemli olan şu; O evler, yamaçlardaki zeytinlikler kadar uymuştur doğaya.

«Onlara bakarken düşünmeye başladım. Biz de dedim, evlerimizi böyle bir alanın çevresine kursak... Hepsi birbirine bağlanan değişik büyüklükte evler. Ortada da ağaçlar, sıralar olsa, herkes birkaç çiçek ekse. Ortak bir bahçe. Evlerin arkasındaki alan da ortak olabilir. Sebze bahçeleri, tarlalar, çocukların oynayabilecekleri koru-

luklar olabilir arkada. Biri bir başkasının diktığı domateslerden toplar, ya da çocuklar bezelyelerin içinde kovalamaca oynamaya başlarsa sorunlar çıkacaktır elbette. Gelgelelim o evlerde oturanlar -diyelim ki elli aile ya da elli ev halkı- kurdukları topluluğun yönetilmesinde eşit söz hakkına sahip olacakları gibi sorumluluğu da eşit olarak paylaşacaklardır. Alanın bir ucunda, herkesin yararlanabileceği bir toplum merkezi bulunmalı. Ortak bir çamaşırhane -herkesin evinde bir çamaşır makinesi bulunması çok mu gerekli sanki?- oyun odaları, bir pastane-lokanta, ortak bir mutfak olacak orada. Lokanta-pastane alana taşmalı. Paris'tekiler gibi. Sürgülü cam kapılar yapılır, kışın onlar kapanabilir. Tam anlamıyla komün olmayacak bu yerleşim merkezi. Herkes kendi mesleğinde çalışacak, kendi gelirini kendi evinde harcayacak, evlerin fiyatı da büyüklüğüyle orantılı olacak. Her birinde küçük bir mutfak olmalı -yalnız başlarına yemek yemek isteyenler çıkabilir çünkü- bir de büyücek bir oturma odası. Çok çok güzel, hatta lüks olmalı. Çocuklarla büyükler için ayrıca oyun odaları, okuma odaları... Amaaa, orada oturan herkes, yeni yürümeye başlayan çocuklar bile, bir iş görmeli.»

Mira şaşkın şaşkın baktı.

Val, «Çocuklar da iş görebilirler,» diye diretti. «İş yapmak hoşlarına gider. Arada bir çıkacak kazaları da göze almak gerek tabii. Ama o zaten olur. Bir beşiği sallayabilirler, getir götür işlerini yaparlar, oyuncaklarını temizleyebilirler, sofrayı kurar, bezelye ayıklayabilirler.»

Iso, «Avrupa'da çalışan çocuk çoktur,» dedi. «Babalarının dükkanlarında, lokantalarında çalışırlar.»

«Tabii. İstedikleri işi yapmalarına fırsat verilmeli yalnız. Herkes çalışacağından onlar da çalışmak isteyeceklerdir. Kesin bir iş bölümü yapılmasına gerek yok. Yalnız herkesin çalışacağı saatların sayısı bilinmeli. Küçük çocuklar -diyelim ki- haftada dört saatlarını vereceklerdir. On iki yaşından büyükler haftada sekiz saat belki. Yetişkinler on dört, on altı saat. Yerleşim merkeziyle ilgili işler için yani. Biri daha fazla çalışmak isterse -diyelim ki emekliler ya da belirli bir işi olmayan bir şair- daha fazla çalışabilir, karşılığında daha düşük kira ödeyebilir. Yaşlılar çocuklara bakmak yahut sebze ye-

tiştirmek gibi işlerde çalışmak isteyebilir. Her toplum kendini yönetecektir, herkesin bir oy hakkı olacaktır. Çöplerin toplatılması, kuralların saptanması, mutfağın ve bahçe lokantasının -bundan vazgeçmiyorum görüyorsunuz- işletilmesinden toplum kendisi sorumlu olacaktır. *

«Önemli bir nokta: Bir kota sistemi uygulanması gerekir. Her yaştan insan alınmalı ki gençler yaşlıları görerek büyüsünler. Her toplumda her çeşit insan bulunmalı. Yoksa eski mahalle sisteminde karşılaştığımız sorunlarla karşılaşabiliriz.

«Şimdi... Bu toplumların birkaçı, bir kasabayı merkez sayacaklardır. Oraya sürekli otobüs seferleri yapılmalı. Bu büyük merkezde okullar olacaktır ama şimdiki lerine benzemeyen okullar. Okul yaşı diye bir şey olmamalı, her isteyen okula gidebilmeli. Sınıflar, orada yapılan işlere göre ayrılmalı. Bir sınıfta bitkiler, bir başkasında boya falan bulunabilir. Bazı sınıflar da okuma yazmaya ayrılacaktır. Ancak okuma yazma şimdiki gibi defter doldurmak amacını taşımamalı, gerçekten bir eğlence olmalı. Bu merkez kasabada dükkanlar da bulunacaktır, dükkanlar, kiliseler, resmi daireler falan. Büyücek olanlarda minibüsler işletilebilir ama çoğu küçük olmalı. Okullardan birinde konser ve tiyatro salonu olarak kullanılabilecek büyük bir salon bulunmalı. Merkez kasabada bir sanat galerisi de olması gerekir. Yalnız yerel sanatçıların eserlerini sergilemek için. Yok.» Durup alnını kırıstırdı. «Hayır, karışık olmalı. Başka yerlerden çıkan sanat eserleri de sergilenmeli orada. Haa, çocuklar dondurmaları ellerini sergilenen şeylere sürmemeyi öğreninceye kadar eserleri camların arkasında tutmak gerekir belki.»

«Sen **Walden İki**'yi okudun mu, Val?»

«Hı. Oradan bir şeyler mi apartmışım?»

«Eh, birazcık.»

«Eh, ben bebekleri cam altında saklamıyorum hiç değilse. **Walden İki**'de çocuk yoktur zaten. Cam kutuların içindeki bebekler ve çıplak kızlarla oğlanlar vardır. Çocuk değil. Kitabın yazarı erkek çünkü. Mortimer Adler, ideal dünyada boklu işleri makineler yapacaktır de-

mişti bir kere. Düşünebiliyor musunuz? Bebeklerin altını makine değiştirecekmiş! Tanrı korusun! Bebek bezi bağlamaya bayıldığımdan değil ama bebeklerin tutulmaları, kucaklanmaları gerekir. Biz her şeyi ters yapıyoruz zaten. Çocuklarımız çok küçükken onlarla pek fazla ilgilenmiyoruz, büyüdükleri zaman da koruyorum düşüncesiyle kendi başlarına bırakamıyoruz. Chris'le ben güney eyaletlerinde çalışırken zengin bir banliyö semtinde kaldık bir süre. O semtin çocukları bir dakika boş zaman bulamıyorlardı. Her gün öğleden sonra, dışıye git, doktora git, bale dersine git, Yavru Kurt toplantısına, küçükler Ligi'nin futbol antrenmanına, din dersine, müzik dersine git. Büyüyünce ne olacaklar bilmem.

«Her neyse,» diye sürdürdü. «Bu merkez kasabalar da pek büyük olmamalı, onlar da kendilerini yönetmeli. Yalnız oralarda çalışanlara emeklerinin karşılığında para ödenmeli. On on iki yaşındaki çocuklar haftada bir gün kasaba işlerinde çalışmalı, on beşle on dokuz arasındakiler haftada iki gün, yetişkinler haftada üç dört gün Yaşlılar isterlerse daha az çalışabilirler. Çok yaşlılarla hastalar merkez kasabada çalışmak istemezlerse küçük toplumlarda hafif işler yapmalarına izin verilebilir. Yalnız boklu işlerin mutlaka eşit olarak bölüştürülmesi gerekir. Sözelimi, haftada dört gün doktorluk yapan biri, iki gün süreyle çöplerin toplanması işinde çalıştırılmalı. Fabrika işçisi olan birine toplantı salonunu bayram için hazırlayıp süslemek görevi verilebilir. Anladınız sanırım. Herkes arada bir aşçılık yapmalı, arada bir temizlik. Nüfus dağılımına bağlı olarak, kimi yerlerde kentler kurulmalı. Yalnız kentlerin mimarisinde de kasaba ve yerleşim merkezinin mimarisi kullanılmalı. Bunlar aynı zamanda endüstri merkezleri olacaktır tabii. Kentlerin dışındaki doğal çevre de iyi korunmalı ki doğanın dengesi bozulmasın. İsviçrelilerin Cenevre'de yaptıkları gibi. Kentlerde oturanlar da yerleşim merkezlerinin düzenini sürdürmeli, onlara da hava almak, yeşillik görmek olanağı sağlanmalı. Oraları kültür merkezleri olacaktır aynı zamanda. Gunther Schiller'i dinlemek ya da avangard tiyatro görmek isteyenler oraya gitmek zorunda kalacaklardır. Ama hiç belli olmaz,» diye bitirdi, «bakarsın yerleşme merkezlerindeki tiyatro grubu de-

gişik bir oyun sergilemeye de karar verebilir.» İcini çekerek içkisinden bir yudum aldı.

Herkes ona bakıyordu. Mira, acaba bunları tasarlamak için kaç saat düşündü, diye merak etti.

Kyla, «Sen anlatırken hoşla gidiyor,» diye söylendi: tasarının aksayan yanlarını birer birer ortaya dökmek niyetindeydi oysa.

«Biliyorum,» dedi Val. «Kusursuz bir düzen olacağını söylemek istemiyorum. Ancak bugünkünden daha insanca yaşamının, hoşumuza gidecek bir yaşama düzeni bulmanın yollarını arasak diyorum. Chris'in küçüklüğü aklımdan gitmiyor. Kocamdan ayrıldıktan sonra birkaç yıl çok sıkıntı çektim. Benim param yoktu, o da, parasız kalırsa belki bana döner düşüncesiyle bize yardım etmiyordu. Haksızlık etmezsem daha iyi bir etki yaratabilirim diye düşünmek hiç aklına gelmedi. Ahmak pezevenk! Her neyse işte, çok kötü günler geçiriyordum ve günlerin tek iyi yanı kocamdan ayrı olmamdı; gürültüsünden, huysuzluğundan kurtulmuştum hiç değilse. Akşamları evden çıkınca Chris'i bakıcısından alır, yemek pişirip evi temizlerdim. Bütün gün büroda çalıştıktan sonra, bir kolumda Chris'i, öbüründe paketleri taşıyarak alışverişe çıktığım için çok yorgun olurum. O saatda Chris de yorgun ve huysuz olurdu genellikle. Sonunda, çocuğun yatma saati geldi diye sevinerek banyoya bir karış su doldurur. Chris'i oyuncaklarıyla birlikte suya oturtup bulaşığa girişirdim. Sonra banyoya dönerdim yine. Telaştan, yorgunluktan, yaşamaktan bıkmış olurum artık. Derken suyun içinde oturan, kendi kendine konuşurken oyuncığını suya batırıp çıkaran Chris'i farkederdim birden. Sıcak suyun buharından saçları kıvrır kıvrır olmuş, derisi ıslak, elinde bir oyuncak, mırıl mırıl konuşurdu. Sonunda gönül indirip beni görürdü. Güler, elindeki oyuncakı suya vurarak her yana -ve benim gözlerime- sabunlu sular sıçratırdı ve o zaman dayanamaz ona sarılırdım. Öyle güzel, öyle rahat, öyle özgür bir hali olurdu ki. Chris'e bakmak... Chris'e bakmak bir sorun oluyordu ama insanlığımı kaybetmemişsem o yüzden kaybetmemişimdir. İşte hepimiz öyle yapsak diyorum... Hepimiz birbirimize baksak ve bu bir zorunluluk değil de bir alışkanlık haline gelse... Gözümün önünde bir

sahne canlanır nicedir. Suratsız bir ihtiyarın baktığı bir gül bahçesi. Onu görmeye gelen çocuklar... İhtiyar adam gülleriyle uğraşırken ona uğrarlar arada bir. Adam başlangıçta onları kovar, bağırıp çağırır ama öyle uzun zamandan beri oradadır ki çocuklar ondan korkmamaktadırlar artık. Yanında durup çene çalarlar. Derken, aradan iki yıl falan geçtikten sonra, bahçıvan onlara güllerin nasıl budanacağını göstermeye başlar. Hatta gül makasını birinin eline tutuşturarak kuru dalları kesmesine yardım eder...» Ellerini iki yana açarak güldü. «Amaaan! Bırakın da böyle budalalıklarım olsun! Biri- nin düş kurması gerek.»

Kyla oturduğu yerden fırlayarak onun başını tuttu, Iso Val'in içkisini yeniledi, Clarissa kadına ıslıl ıslıl bir gülüşle baktı.

«Sanırım bizim topluluğumuzun resmi budalası olarak seçilmiş bulunuyorsun.»

11

Parti gecesi Mira'nın aklından çıkmıyordu. Tanrıya inanmadığı halde, bu inançsızlığını yalanlayan bir tutumla, o geceyi, göksel bir varlığın onlara bağışladığı kutsal bir an olarak görüyordu. Hepsi gecenin etkisi altında kalmışlardı ve o geceden ötürü, hepsi eskisinden birazcık farklı kişiler olacaktı. Pek çok kez bir araya gelmiş, parti verip eğlenmişlerdi ama bu ötekilerden bambaşka bir şeydi. İnsanlar arasındaki kusursuz uyumla sevginin bir imgesi gibiydi. Kalıcı mıydı? Gelecekte, yine hep bir araya gelseler yine o yücelişi, o beraberlik duygusunu tadacaklar mıydı? Zorla sağlanabilecek, ayarlanabilecek bir şey değildi. Umuda kapılmak bile yanlıştı. Val umutlanabilir, insanların ruhunu öldürmeyen bir düzen kuracağım diye değerli saatlarını düşlerle geçirebilirdi. Böyle düşler kurduğu için eşsizdi zaten. Ne var ki Mira bunların boş çabalar olduğuna inanıyordu. En doğrusu dans başlayınca katılmak, müziğin, hareketin bir parçası olmak, sonra da anıyı canlı tutmaktı.

Soğuk ve uzun bir kış oldu o yıl. Artık hiç biri derslere, seminerlere girmiyordu. Lehman Hall'da tanınmış

yüzler görülmüyordu. Herkes üniversitenin kitaplıklarına ya da evine kapanarak okunması gereken kitapları okuyor, yığınla not tutuyor, kitap listesinin başındaki adları silerken alta yenilerini ekliyordu. Mira, Canterbury Masalları'nın değişik uyarlamaları, Melankolinin Anatomisi ya da Dinsel Hükümetlerin Yasaları gibi kitapların hangi yıllarda ve kaç kere basıldıkları gibi bilgilerle dolu bir sürü dosya hazırlıyordu.

Sözlülere hazırlanmayan tek kişi Val'di. Onun çalışmaları başkalarınıninkine benzemiyordu; dikkatle seçilmiş yüzlerce kişiyle röportaj yapmasını gerektiren bir tez konusu seçmişti. Ne var ki son zamanlarda, bir protesto yürüyüşünden çıkıp başka bir topluluğun mitingine katılıyordu habire. Bombardımanlar hızlanıp oradaki Amerikan birliklerinin sayısı arttıkça, Güneydoğu Asya'daki durum katlanılmaz bir hal almıştı Val için. Aslında hepimiz sikkindik. Kyla'nın yüzünü, biri eline alıp buruşturmuştu sanki; Clarissa'nın gözleri iyice çökmüştü. Mira kaygılıydı, içine kapanmıştı. Yalnız Iso hâlâ şen şakraklı.

Kadınların kendilerine tanıdıkları en büyük lüks haftada iki üç kere Iso'ya uğramaktı. Kyla hemen her gün uğruyordu. Aklına estikçe; bazan sabahın on birinde, bazan ikide, dörtte, hatta altıda. Iso'yu evde bulamazsa kapıda oturup bekliyordu. Yüzünü buruşturarak, yüzünün ifadesiyle kırk türlü şey anlatarak umarsızca bekleyen minik bir karaltı. Iso'nun eve geldiğini görünce başını kaldırıp gülümser, yüzündeki kargaşa yok olurdu.

Iso'nun parası yoktu ama buzdolabını bira, şarap ve gazozlarla doldururdu. Arkadaşları için. O da sözlülere hazırlanıyordu gerçi; ne var ki arkadaşlarının evine doluşup zamanını almalarına hiç kızmıyordu. Kyla'yı gülererek selamlar, kucaklayıp merdivenden kaldırdı. Kyla'nın gelişi onun için günün en önemli olayıydı sanki. Çarpılan ağzı, birbirlerine kenetlenen parmakları görüyordu o. Konuğuna, saata uygun bir içki verir, rahatça oturarak dinler, dinler, dinlerdi. Sorular da soruyordu Kyla'ya; geçmişte kalmış olaylarla ilgili sorular. Çocukluğu nasıl geçmişti, anası, babası, başarılı insanlar olan iki erkek kardeşi neydiler, nasıldılar, orta okul ve lise yılları nasıl geçmişti? Zararsız konulardı bunlar, Kyla büyük

bir rahatlıkla konuşuyordu; daha önce hiç kimseyle böyle konuşmamıştı. Anıları, hikayeleri, çektiği acıları, başarılarını sayıp döktü. Anlattıklarına kendi de şaşıyordu ama Iso ilgiyle, gerçek bir ilgiyle dinliyordu. Kyla sık sık konuşmasına ara verip, «Canını sıkıyor muyum?» diye sorarak dudaklarını ısırırdı. Sözler sel gibi akıyordu; geçmiş o kadar uzun bir zamandır öylesine büyük bir basınç altında kalmıştı ki, bir çıkış yolu bulunca tıpayı falan atarak dökülüyordu sanki.

«Çok küçük yaşlarda bile, bir şeyler okurken, 'Hah, ben böyle olmak istiyorum,' ya da 'Böyle olmamalıyım,' diye düşündüğümü hatırlıyorum. Dokuz on yaşlarına gelince bir defter tutmaya başladım. Edinmek ve kaçınmak istediğim kişilik özelliklerini yazıyordum oraya. Ve her gün kendimi değerlendiriyordum. Benjamin Franklin gibi. Ne yazık ki ben ona benzemiyordum ve her türlü erdemi otuz gün içinde edinemedim.» Güldüler. Kyla'nın ağzı çarpılmıştı. «Aslına bakarsan hepsini değil hiç birini edinemedim. Kusurlar işliyordum boyuna. Bunun ne kadar üzücü olduğunu anlatamam. O erdemlere sahip olmak istiyordum mutlaka.»

«Ne gibi erdemler?»

«Dürüstlük bir kere. Dürüstlük birinci sıradaydı her zaman. Adalet... ya da haksızlık etmemek... Adını ne koyarsan koy. Güler yüzle boyun eğmeyi öğrenmek. Onu hiç başaramıyordum.» Sesi birden değişti, lise yıllarında, bir arkadaşının motosikletini ödünç alıp büyük bir hızla sürerken, hiç nedeni olmadığı halde hendeğe yuvarlanışını anlatan, görüntüye göre konuyla ilgisi olmayan bir hikayeye başladı. «Çok iyi gidiyordum,» diye sürdürdü. «Neden oldu hiç bilmiyorum.» Cininden bir yudum aldı. «Kusursuzluk peşindeydim bir de. Yaptığım iş ne olursa olsun kusursuzca yapmalıydım.»

«Kaçınmak istediğin özellikler neydi?»

«Korkaklık, yalancılık, kusurlu ya da eksik iş yapmak, kontrolümü kaybetmek. Harley'i bunun için seviyorum. Bu özelliklerin hiç biri yoktur onda.»

Harley'den söz etmeye başladı mı bu tür övgülerle başlardı. Derken, iki bardak şarap ya da cin içtikten sonra kocasını kötüler, birden yıkılarak isterik bir ağlama nöbetine kapılırdı. O nöbet de atlatılınca hep aynı

sonuca varıyordu: Harley bulunmaz bir insandı, her şey yolundaydı, bu kadar içki içmemeliydi Kyla.

Sonunda -her zaman bir yere geç kaldığını farkederek- fırlar, eşyalarını toplayıp merdivenlerden aşağı, sokak boyunca koşar, Iso'da geçirdiği saatlar bir yana bırakılırsa, her yerde, sınıfta bile koşarak yol alır, kımıldamadan duramaz, bacaklarını birbirini üstüne atıp indirir, sigara yakar, bir soluk çektikten sonra söndürür, sigarasını tablanın kenarına vurarak oyalanır, konuşurken kollarını iki yana açarak ve bazan elinde tuttuğu herhangi bir şeyi -kalemimi, dolu bir bardağı, sigarasını- odanın öbür ucuna fırlatacak kadar taşkın bir hareketle açarak konuşur, başını kaşır, kaşlarını kaldırıp indirir, yüzünü buruşturur, oturduğu yerde boyuna kıpırdanır, kağıtlarıyla oynardı. Peşindekilerden kurtulmaya çalışan bir av hayvanının, tanıdığı sığınakların birinden öbürüne koşup hepsinin tutulmuş olduğunu görünce paniğe kapılarak aynı tura yeniden başlamasını anımsatan bir havası vardı. Hareketleri hızlı, sakar ve sinirliydi. Çok kez, Iso'ya geldikten on dakika sonra, aslında orada bulunmaması gerektiğini, şunu, şunu ve şunu yapmak zorunda olduğunu anlatır, gerçekleştirilmesi olanaksız programlar sayar, bu kahveyi, bu Coca - Cola'yı, bu cin-toniği bitirir bitirmez kalkacağını, mutlaka gitmek zorunda olduğunu bildirdikten sonra saatlarca otururdu. Iso'ya her gün gittiğini, saatlarca kaldığını farketmiyordu sanki. Genellikle, öğleden sonra uğramışsa akşamın geç saatlarına kadar otururdu. Harley onu nerede arayacağını öğrenmişti artık. Saat sekizde ya da dokuzda telefon ederse Kyla bembeyaz bir yüz, seyiren, kasılıp gevşeyen dudaklarla dönerdi telefonun başından. Kof bir sesle, «Yine yapacağımı yaptım.» diye açıklardı. Çağırıldıkları bir yemeğe gitmeyi unutmuştu. İki kere, evine konuk çağırdığını, hem de yemeğe çağırdığını unuttu. Kafası boşluklarla doluydu.

Iso bu konuyu açtı bir gün. Kötü bir gün seçmişti. O bir hafta sonra girecekti sözlüye, Kyla da bir ay sonra. Kyla dudaklarını gevelemek alışkanlığını öyle bir hale getirmişti ki ağzı kanıyordu habire. Ellerinde ekzema çıkmıştı. O günlerde tek bir cin ya da bir bardak şarapla sarhoş oluyordu. Şarabını yudumlarken, fizik dok-

torası yapan öğrenciler için düzenlenen bir partide işlediği büyük suçu titrek sesle anlatmaya başladı. Bir gece önce geçmişti olay.

«Bir düşün! Kontarsky! Büyük Kontarsky! Harley onun yanında tez hazırlıyor. Geleceği adamın elinde! Başkasına yapsaydım yine kötü olurdu ama Kontarsky'ye... Harley öfkesinden kudurdu. Eve dönerken tek söz etmedi. İçeri girer girmez de eşyalarını toplamaya koyuldu. Tek kelime konuşmadan çıkıp gitti. Ağlıyordum, özür diliyordum... Laboratuarda yatıp kalkıyor herhalde. Haksız da değil. Neden yapıyorum bunları?»

«Nedir yaptığın? Bu kadar korkunç olan nedir?»

Kyla anlatmaya çalışırken ağlamaya başlıyordu ikide bir. Sağ yumruğunu öylesine sıkıyordu ki eklemleri morarmıştı. Dizini yumrukluyordu. «Nasıl yaptım? Nasıl yapabildim?» diye ağlıyordu. Sonunda biraz sakinleşti. «Bir iki içki içmiştim. Kontarsky de tepemden aşağı bakarak beni lafa tutuyordu. Ne kadar iri olduğunu bilirsin... Babacan bir havayla konuşuyordu ama o duruşun, o sırtışın ne anlama geldiğini çok iyi anlamıştım. Kocamın mesleğinde ilerlemesi için benim ne kadar ileri gideceğimi anlamaya çalışıyordu! Çevremizde bir takım insanlar da vardı. Başka profesörler, büyük adamların ciğerlerinden boşalttıkları karbon dioksiti ciğerlerine çekmek için onların burnunun dibinden ayrılmayan doktora öğrencileri falan. Kontarsky akademik çevreleri övdü, bu hayatın çok güzel olduğunu, Harley'le ben de o çevreye katılacağımız için kendimizi şanslı saymamız gerektiğini söyledi. Ben de sigaramın külünü silkeleyip, 'Sizin düşüncenizi paylaşıyorum,' dedim. 'Akademik çevrelerdeki bütün erkekler çöksüz garibeler gibi görünüyor bana.»

Iso'nun gırtlığından gurultulu bir ses yükseldi, gurltu bir kahkaha tufanına döndü, Iso gözünden yaş gelinceye kadar güldü. Kyla dehşetle bakıyordu. «Anlamıyor musun? Adamın bana asıldığına da emin değilim aslında! Herhangi bir şey söylememişti! Söylemiş olsaydı neyse. Emin olamazdım!» O yırtınıyor, Iso gülüyordu. Sonunda Kyla da kıkırdamaya başladı, ardından sevinç dolu, coşkun bir kahkaha attı. «Pis namussuz!» diye haykırdı. «Pezevengin biri aslında! İyi ki söylemi-

şim!» Derken yine donuklaştı. «Zavallı Harley! Harley'e böyle bir şey yapmam bağışlanacak gibi değil!»

Iso gözlerini silerek, «Çok iyi etmişsin,» diye söylendi. «Kendini beğenmiş saman çuvalı! Kendini insan sanan manda boku Kontarsky! Çok büyük bir iş yaptıklarını sanıyorlar hepsi. Kupkuru bir kafadan başka bir şeyleri olmayan herifler insanlık için büyük işler yapabilirler mi hiç! Mira burada olsaydı, bunların haftada bir tuvalet temizlemeleri gerekir derdi. Öylesi gerek onlara.»

«Gerçekten öyle mi dersin, Iso?» Kyla dudaklarını geveliyordu yine. «Peki ama Harley'e yapılacak iş mi bu?»

«Bana bak, Kyla, dürüstlük ve yiğitlik peşinde koşuyorsun ama yalancı ve korkaksın aslında.»

«Ben mi?» Kyla göğsünü yumrukluyordu. «Ben ha?» Bardağını masaya bırakırken etekliğine şarap döktü, yerinden fırlayarak çantasından bir kağıt mendil aldı. «Beş para etmeyen içkici bir karı olabilirim ama yalancı değilim. Haksızlık ediyorsun.» Etekliğini siliyordu.

Iso sevgiyle baktı ona. «Tanıdığım en başarısız yalancı sensin.»

Kyla iskemlesinin ucuna ilişti. Gözleri yaşarmıştı.

«Dünyaya da yalan söylüyorsun, kendine de. Habire yincersen doğru olmasını sağlayabilecekmışsin gibi, Harley'nin eşsiz bir insan, evliliğinin çok başarılı, çok mutlu olduğunu söylüyorsun. Dökülüyorsun aslında. Son derece mutsuzsun. Seni gören herkes anlıyor bunu. Harley neden anlamıyor bilmem. O yanımızdaysa, partilerde bile ağlıyorsun. Boyuna ağlıyorsun.»

Kyla yine ağlamaya başladı. Ağlaması çok uzun sürdü bu kez. Küçük gövdesi hıçkırıklarla sarsılıyordu. Iso ona sokularak elini tuttu, Kyla da başını arkadaşının göğsüne dayadı ve öyle ağladı. Ara sıra hıçkırarak, her cümlede kendisini suçlayarak uzun uzun anlattı. Harley aslında bulunmaz bir erkekti, yalnız görünüşe bakılırsa onu sevmiyordu, ama aslında suç onundu çünkü o çok şey bekliyordu, yoksa Harley gerçekten bir taneydi. Laboratuardan eve gelip de işinde sağladığı bir başarıyı anlatmak istediği zaman Kyla'yı evde bulamazsa sinirleniyordu tabii. Kyla orada olup konuşmak isteyince de Harley çalışma odasına kapanıyor, önemli işleriyle uğ-

raştığından işine ara vermek istemiyordu. Çok önemli bir çalışmaydı onunki, çok güçlü. Buna anlayış göstermek gerekti. Gelgelelim o beş para etmez bir kariydi. Dudaklarını ısıırıyordu hâlâ, çenesi kanlanmıştı. «Ama bazan ben de heyecana kapılıyorum ve onunla konuşmak istiyorum. O hep çalışıyor oysa, dinlemek istemiyor. Şu sözlü sınav işi bir de... O sözlüye hazırlanırken her işi ben üstlendim, onun rahat çalışmasını sağladım. Ben de derslere ve seminerlere girip çıktığım halde, temizliği, yemeği, alışverişi hep ben yaptım. O evde olduğu zaman elektrik süpürgesini bile kullanmadım. Telefonda fısıltıyla konuştum. Onun sözlüye hazırlanması kutsal bir görevdi de ben tapınağı süpürmekle yükümlü bir kadındım sanki.

«Şimdi ben sözlüye hazırlanıyorum. O ne yapıyor peki? Hiç bir şey! Bütün işleri benim yapmamı bekliyor yine. Eğlendireyim diye arkadaşlarını da eve getiriyor. Onun tezi bitmek üzere artık, eskisi kadar çok çalışmasına gerek kalmadığından arkadaşlarına zaman ayırabiliyor. Onu da anlıyorum. Suçlamıyorum. Çok seviyorum Harley'i, nicedir deli gibi çalışıyordu, biraz dinlenmek, eğlenmek hakkıdır. Kötülük etmek istemiyor... Yalnız benim ne kadar korktuğumu anlamıyor. İngiliz edebiyatı kolay bir konudur, karım nasıl olsa başarır diye düşünüyor.» Hâlâ iskemlenin ucunda oturuyordu ama ayakları kımıltısızdı artık. «Sanırım beni sıkan da bu. Benim yaptığım işi ciddiye almıyor sanki»

«Bütün edebiyat öğrencilerine o gözle mi bakıyor?»

«Evet. Edebiyat bölümüne hiç saygısı yok. Resimle müziği seviyor, tarih denen şeyin varolması için bazı nedenler bulunduğunu söylüyor, felsefe ve filolojiye saygı duyuyor... Gelgelelim edebiyatçılara asla. Kim olsa kitap okuyabilir diyor. Edebiyat konusunda hemen hemen bizim kadar bilgili olduğunu söylüyor. Yalan da değil. Çok şey bilir Harley. Genellikle haklı çıkar.»

Saat on birde Iso mutfağa giderek konserve çorbalardan birini açtı, bir tabağa peynir ve kraker doldurdu. Bir saattir Kyla'yla tartışmış, ona çok akıllı, yaptığı işin de çok önemli olduğunu anlatmaya çalışmıştı. «Harley'nin kitap konusundaki konuşmalarını ben de dinledim. Kendine özgü düşünceleri var. Ona kalırsa James Branch

Cabell büyük bir yazar. Söylesin, zarar yok; değişik düşünceleri öğrenmekten zarar gelmez. Ne var ki onun söyledikleri bizim yaptığımız işle pek ilgili değil. Biz eleştiri ve edebiyat geleneklerini, değişen düşüncelerin uğışen usluplarla ortaya çıkıp...»

Kyla kıkır kıkır güldü. «Sen gel de bunları Harley'e anlat! Böyle açıklayınca yaptığımız iş gerçekten önemli görünüyor!» Iso ocağın başında durmuş çorbayı karıştırıyordu. Kyla ona sokulup beline sarıldı, Iso da kolunu kızın omuzlarına atarak saçını öptü.

Çorbayı tükettiler, biraz daha şarap içtiler, biraz daha konuştular. Kyla çok sevinçliydi. «Yıllardır kendimi bu kadar iyi hissetmemiştim,» dedi. «Benim değerli bir insan, yaptığım işin yararlı bir iş olduğunu düşünmeye başlıyorum.» Iso kanepeye uzanmıştı, Kyla gidip yere, onun yanına oturdu. Iso kolunu uzatarak kıza sarıldı. Saat ikide yattılar. Kyla arkadaşına sarılarak uyudu.

Ertesi gün çiçeklerini sulamak için evine döndü Kyla. İki gün iki gece o boş evde oturup ders çalışmaya uğraştıktan sonra Iso'ya döndü. Ondan sonra birbirlerinden ayrılmaz oldular. Bazan birinin, bazan öbürünün evinde geceleyerek çalışıyor, okuyor, birbirlerini sınavaya çekiyor, arada bir bakışarak gülüşüyor, kahve pişiriyor, gazoz içiyor, saat dörtten sonra da birbirlerinin bardağına şarap dolduruyorlardı.

Sokağa çıktıklarında uçarcasına dolaşıyorlardı yollarda. Mira, mutlulukları öyle belirgin ki onları hiç tanımayan biri bile durumu anlayabilir, diye düşündü Iso sözlü sınavından da uçarcasına çıktı. Birkaçı toplanıp kutlamaya gittiler. Kyla şaşırtıcı bir değişikliğe uğramıştı. Hâlâ canlı ve hareketliydi, hâlâ bardak devirip kaşık düşürüyordu ama ağzı kımıldısızdı. Ya da konuşmak, gülmek için kımıldıyordu.

Birkaç gün sonra, Iso'yla ikisi Kyla'nın evinde çalışmaya oturdular, Iso rönesans çağı yazarlarıyla ilgili kaynak kitapların listesini çıkarırken Harley geldi. İki kadının arasındaki ilişkiyi anlamamıştı elbette. Iso'ya nazik, Kyla'ya soğuk davrandı. Kyla kocasını görür görmez yerinde dikilmiş, bacaklarını birbiri üstüne atıp atıp indirmeye başlamıştı.

«Iso kusura bakmazsa seninle konuşmak istiyorum.»

«İşim var, Harley. Çalışıyorum.»

Harley belli belirsiz bir alayla karşılık verdi. «Önemli bir konuydu.»

Kyla dudaklarını ısırarak Iso'ya baktı yalvarırcasına.

Iso, «Ben zaten gidecektim,» diye bir yalan attı.

«Saat dörtte Mira'yla kitaplıkta buluşacağım.»

Kyla yerinden fırlayarak ona sarıldı. «Teşekkür ederim, Iso. Bana yardım ettiğin için teşekkür ederim. Her şey için. Telefon ederim.»

Harley, «Evime dönmek istiyorum,» diye başlayarak parmaklarını saçlarının arasında gezdirdi. Yıllardan beri ilk kez, sinirli olduğunu belli eden bir hareket yapmıştı. Babası West Point Harp Akademisinden yetişmiş, oğullarına da 'erkek gibi' davranmayı öğretmişti. Onun düşüncesine göre, herhangi bir duygunun belirtisi olan hareketlerden kaçınmak demekti bu.

«Seni evden uzaklaştıran ben değilim.»

«Evet, Kyla, sensin.» Sesi yükselmmişti. Yakındığı şeyleri, duygularını belli etmeden, cezanın hangi nedenlerle verildiğini açıklayan bir yargıç tavrıyla açıkladı. Suçlar da az değildi : Sanık evde bulunması gereken saatlarda evde bulunmuyor, randevularını, yemeğe çağırıldığını, hatta pişirmek zorunda olduğu yemekleri unuttuyor; partilerde sulugöz bir sarhoşluk gösteriyordu. En büyük suç da Kontarsky'ye söylediği o korkunç sözler. «Neyse ki adamın karısı birkaç kere sınırlarını geçirmiş de...»

«İnanırım. Geçirmese şaşardım.»

«...senin durumunu anlayışla karşıladı,» diye sürdürdü Harley. Çok sakindi. «Onunla uzun uzun konuştum.»

Kyla, «Beni mi konuştun?» diye bağırdı. «Oturup beni mi konuştun onunla?»

«Sen ne yapmaya çalışıyorsun, Kyla? Beni mahvetmeye çalışıyorsun gibime geliyor. Akıl hastasısin bençe!»

«Demek öyle!» Kyla kollarını iki yana açınca sehpanın üstünde duran vazoyu yere devirdi. «Demek hep ben suçluyum!»

Harley yüzündeki anlamsız ifadeyi değiştirmemeye özen göstererek, büyük bir sabırla yerinden kalkıp vazoyu çocukların ulaşamayacakları bir yere, şöminenin rafına kaldırdı. Kyla da yerinden fırlayarak mutfığa koştu ve kendine bir bardak sek cin doldurdu.

«Sarhoş olacaksan ben gideyim. O zaman hiç konuşulmaz seninle.»

Kyla gerisin geri koşarak kendini kanepenin üstüne attı ve kendi nakaratını tutturdu. Harley hiç evde bulunmuyordu, bulunduğu zaman da...»

«Mantıksız davranıyorsun!»

«Ne demek istediğimi biliyorsun!» Bulunduğu zaman da onunla, onun coşkularıyla, tutkularıyla, keşfettiği şeylerle, yaptığı işle ilgilenmiyor, onu yalnızca bir seyirci ve dinleyici olarak görüyordu. Harley sözlülere çalışırken o elinden gelen her türlü yardımı sağlamıştı ama şimdi kocasından en ufak bir yardım görmüyordu. Ve... ve... (dudağını ısırp başını yana çevirerek) cinsellik konusunda çok düşüncesizdi.

Harley o güzelim profilini sergileyerek, bir Yunan heykeli gibi dinliyordu ama bu suçlamayı duyunca gözlerini kırpıştırıp karısına baktı.

«Düşüncesiz mi? Ne demek o?»

«Ne demek olduğunu biliyorsun. Biliyorsun pekalâ. Hep acelecisin, beni yeterince isteklendirmeden üstüme atılıyorsun ve canımı acıttığını çok iyi biliyorsun. Bile bile neden soruyorsun?»

Harley dosdoğru karısına baktı. Gözlerinde korku vardı. Sonra da bakışlarını yere eğdi ama yüzü değişmişti. Acı gölgeler vardı yüzünde. Harley'in acı çekmesi bir bıçak gibi saplandı Kyla'nın yüreğine. Kocasını, düşürdüğü güç durumdan kurtarmak için çaba harcadı. «Bunları daha önce de konuşmuştuk. Unutuyorsun herhalde.»

Harley birbirine bitıştirdiği ellerini bacaklarının arasından sarkıtmış, başını yere eğmişti. «Demek gerçek neden bu,» dedi. «Bundan ötürü kin besliyorsun bana. Bütün o garip davranışların...»

«Hayır.» Kyla çok sakın ve kararlı bir sesle konuştuğunu farketti. «Hayır, gerçek neden bana önem vermiyorsun. Hiç bir alanda.»

«Saçma.»

Kyla yeniden sayıp dökmeye başladı. Harley onun yaptığı işi hafife alıyordu; onu dengesiz, dolayısıyla da hasta bir insan, kaygılarını önemsiz şeyler olarak görüyordu. Sürüyle örnek verdi. Harley ayağa kalkmış saçlarını karıştırıyordu yine. Yarı yarıya pencereden dışarı bakarak, «Seni kırmak istemezdim,» diye mırıldandı.

Kyla gözlerini yumdu, kirpikleri ıslandı. Harley karşısında durmuş yere bakıyordu. «Elimden geleni yapmaya çalışacağım, Kyla.» İlk kez, kendine olan güvenini kaybetmişti. Bu sözü söylemek hiç kolay olmamıştı onun için. Kyla bunu biliyordu. Günün son ışıklarının altında dururken meleğe benziyordu Harley. Onun yüzünden cennetten dünyaya düşen bir melek. Yabancı olduğu et ve kan, acı, beceriksizlik ve sınırlılık dünyasına. Onun yeri düşünce dünyasıydı oysa. Yüzü hiç böyle üzgün görünmemiş, sesi hiç titrememişti daha önce. Kyla kocasının ellerini tutup öptü, o da eğilip karısının saçını öptü. Kyla yanaklarını kocasının ellerine sürerken koltukaltlarından gelen kokuyu duydu, Harley eğilip ona sarılmak isteyince de terli olduğunu farkettiler. Kasıklarından da bir koku geliyordu sanki. Belki de aybaşı olmuştu. Kirli ve lekeli bir yaratık olarak gördü kendini. Kocasından uzaklaştı, onun koltuğuna dönmelerini rica ederken saçını kaşdı ve saçının yağlı olduğunu gördü. «Ben Iso'yla sevişiyorum,» dedi.

Harley gözlerini dikmiş bakıyordu. Kyla neyin başlayıp nasıl geliştiğini, çok mutsuz olduğunu, Iso ona anlattığı gösterince sevgiyi de arkadaşında aradığını anlattı.

«Himm,» Harley bu açıklamayı dinlerken gözlerini karısından ayırmamış, ancak hiç ağzını açmamıştı. Sonunda, «Kalbindeki yerimi bir kadın mı aldı?» diye sordu. «Onu mu söylemek istiyorsun?»

«Hayır, bu başka bir şey. Iso seni tamamlıyor.»

«Öyleyse olanları unutalım.» Ayağa kalkmıştı. «Eve dönebilir miyim?»

Kyla'nın yüreği aşkla dolup taşıyordu. «Elbette, Harley! Elbette, sevgilim!»

«Eşyalarımı arabadan indireyim öyleyse.»

«Peki. Ben de gidip bir duş yapayım.»

Akan sular terini, yağını ve salgılarını temizleyip

götürürken bir şarkı mırıldandı, gövdesinin bütün deliklerini büyük bir özenle yıkadı. Harley onun düşündüğünden de üstün bir insandı. Eleştiriye katlanabiliyor, bağışlamayı biliyordu. Yeni baştan başlayacaklardı. Bir çocuk doğursa iyi olurdu belki. Çocuğu karnında büyürken tezini de yazabilirdi pekâlâ. Eğlenceli olabilirdi.

O gece sevişirlerken çok dikkatli davrandı Harley. Karısının gövdesini okşayıp öptü, göğüsleriyle oynadı ve üstüne atılmadı. İki kere, hazır mısın diye sordu. Üçüncü sorusunda, hayır diyemeyecek kadar utanmıştı Kyla. Evet dedi ve yine canı yandı ama kocasının gösterdiği ilgiye öylesine minnet duymuş, kendi yavaşlığına öyle kızmıştı ki orgazm olmuş gibi yaptı. Harley büyük bir başarı sağlamışçasına arkasına yaslanıp keyifle gülümsedi.

Kyla'nın dudakları seyriliyordu.

12

Sinirli bir havayla sigarasını içerken Harley'le vardığı anlaşmayı Mira'ya da anlattı. O sözlü sınavını verinceye kadar bütün ev işlerini Harley yüklenecekti. Bundan sonra iş bölümü yapacaklardı. Kyla söylendiği saatte eve dönecek, kocası onun çalışmasına yardım edecekti. Kyla, Iso'yla olan arkadaşlığını sürdürecekti ama aralarında cinsel bir ilişki olmayacaktı.

Lehman Hall'da kimsecikler kalmamıştı ama masaların üstleri dolu tablalar, boş kahve fincanları, buruşturulup bırakılmış cips ve sigara paketleriyle kaplıydı. Mira kızı dinlerken sözü edilen kıvancı ve mutluluğu onun yüzünde ve gülüşünde de görmeye çalışıyordu. Ne var ki çevresine baktıkça içi kararıyor, hiç bir yerde mutluluk izi göremiyordu. Yakın bir geçmişin kalıntısı olan bu pislik, diye düşündü, burada paylaşılan öğle yemekleri ve ikinci kahveleri, açlıkların en küçüğünü doyurabilmiştir olsa olsa. Onun yanında oturan Val konuşmanın kesilmemesini sağladı. Kyla sonunda saatına bir göz atarak fırladı ve yetişmesi gereken bir göreve koştu.

Mira, «Ne yazık ki inanamıyorum.» diye söylenerek hüzünle.

«Biliyorum.»

«İnanabilmeliyim oysa. Ben'le benim aramdaki durum hâlâ çok iyi. Ama Harley başka tabii.»

«Kyla'nın Iso'yla ilişki kurmasını bağışlaması çok ilginç. Çok anlamlı.»

«Evet, az şey değil gerçekten.»

Val, «Hih!» diye hırladı. «Önem vermediği anlamına gelir demek istemiştin ben. Sevgili kadınsa üstünde durmaya değmez.»

«Öyle mi dersin?» Şaşırmıştı Mira. «Biraz daha iyici ol sana, Val.»

Val yüzünü buruşturdu. «Bu git gide güçleşiyor işte.» Çok yorgun görünüyordu. Son zamanlarda, hemen hemen bütün gün savaşa karşı olan topluluklarla çalışıyor, dinlemeye razı olan herkese, Amerika'nın savaşı Laos ve Kamboçya'ya yaymaya çalıştığını, bu gidişle bütün Çin-Hindî'ni mahvedeceğini anlatıyordu. Hemen her zaman üzgün ve öfkeliydi artık. İçini çekerek Mira'ya döndü. «Ben'le senin aran nasıl peki?»

«İyi. En azından bana öyle geliyor.» Çevresine bakınarak ekledi. «Bu lanet olasıca salonun etkisi midir nedir... Bu pislik, bu dağınıklık... Bazı şeylerden hiç kurtulamayacağımızı anlatmak istiyor sanki...»

Val'in yüzü bulutlandı. «Ne gibi şeylerden.»

«Bilmiyorum. Neden bu kadar sıkın olduğumu da bilmiyorum. Kyla'yı dinlerken başladı. Geleceği pespembe görüyor ama ben onun Harley'le mutlu olabileceğine inanamıyorum. Bir de çocuk doğurmaktan söz edince... Bilirsin, bazan her şeyin yolunda olduğu duygusuyla dolaşırsın da başkaları, yüzüne bakar bakmaz, zavallı sanrılar içinde yaşıyor, deyiverirler. Benim Kyla'ya yaptığım gibi.»

Val güldü. «Sanırım anladım. Bana bakınca sanrılar içinde yaşadığımı mı düşünüyorsun diye soracaksın aslında. Hayır. Bence Ben bulunmaz bir insan.»

«Ama o da çocuk istiyor.» Val'in yüzünü gözledi Mira.

Val'in yüzü değişmedi. «Sen ne diyorsun peki?»

Sinirli sinirli sigara içmek sırası Mira'ya gelmişti. «Benim bunu söylemem tuhafına gidebilir ama,» dedi,

«ben evlenmek istediğime bile pek emin değilim artık.» Anlatmaya başladı. Anlattıklarının çoğunu upuzun bir yıl önce Val'den dinlediğini unutmıştu. Evlenen kişiler evliliğin nimetlerine alışıyor ve bunları olağan saymaya başlıyorlardı da evliliğin kötü yanları büsbütün gözlerine batıyordu. Açık bırakılan bir pencere, alınması unuttulan bir şişe süt, banyonun köşesine fırlatılan bir çift kirli çorap inanılmaz bir öfkeye yol açabiliyordu. Cinsel bakımdan da değişiklikler yaratıyordu evlilik. Başka kişilerle ilişki kurmayacağım diye yemin etmek -yeminlerine bağlı kalanların sayısı pek az olsa bile- insanın üstünde çok derin izler bırakıyordu. Evlenen kişi ya bir boyunduruk altına girdiğini hissederek özgürlüğünü kanıtlamak adını verdiği davranışlarda bulunmaya zorlanıyor, ya da bu boyunduruğu kabulleniyordu. O zaman da, olmayacak isteklere kapılıp acı çekmemek için istek duymasına yol açacak durumlardan kaçınıyordu kişi. Partilerde karşı cinsten biriyle uzun uzun konuşmaktan bile kaçınıyordu. Zamanla karşı cinse hiç ilgi duymaz oluyor ve onlarla kurduğu ilişkiler, soğuk nezaket sınırından öteye gidemiyordu. İşte o zaman erkekler bir yana toplanıp politika ve iş konuşuyorlar, kadınlar da başka bir köşede insanlardan söz ediyorlardı. Gelgelelim bu da başka türlü bir etki yapıyordu insanda. Cinsel organlarda başlayan bir tür ölüm, yavaş yavaş gövdenin tümüne yayılıyordu. Gözlerin ve hareketlerin cansızlığından bile belli oluyordu bu. Öte yandan, Ben birine karşı cinsel bir ilgi duyacak olsa ölürdü Mira; onun da bu duyguyu paylaştığını umuyor... evet, umuyordu. İyi ama evlenirlerse ne olacaktı? Hayat denen şölenden yoksun bırakıldığını düşünür müydü Ben? Mira için böyle bir şey söz konusu değildi. Ben'den başka erkek istemezdi o; zaten ortalıkta doğru dürüst erkek de yoktu ama ya başka bir yere giderlerse... Evlenince arkadaşlarını kaybeder miydi acaba? Val'le, Iso'yla oturup sabahlara kadar konuştukları o güzel geceleri yaşayabilirler miydi yine? Ben'le onu bir çift olarak görmeye başlayacaktı herkes. O zaman birlikte geçirdikleri saatlar da günlük bir olay haline gelecek, bu kadar doyurucu olmayacaktı belki.

«Ve -sesi kısılmış, kararsızca konuşmaya başlamıştı-

bir çocuk doğurmak. Bir bebek. Başını iki yana salladı. «Yeniden o çağa dönemem. Dayanamam. Çocuklarımı çok seviyorum, onları doğurduğuma pişman değilim ama hayır, hayır, hayır! Ama onun da hakkı değil mi? O da çocuk sahibi olmak istemez mi? İster. İster de çocuğa bakacak olan o değil. Bütün iş doğurmakla kalsa... Seve seve yaparım demeyeceğim ama yaparım. Gelgelelim ondan sonra hep benim olacak çocuk. Bilirsin canım! Ve ben altmış, o elli dört yaşına geldiğimizde benden ayrılacak olsa, çocuk yine benim çocuğum! Yine de, çocuk istiyor ve çok zorlarsa...»

«Evet. Zorlaması da gerekmez. Diretecek olursa...»

«Evet. Ne yaparım?» Sigarasından iki üç soluk çekti. «Ne yaparım bilmiyorum. Çocuk doğurmamam gerektiğini biliyorum. Kendim için. Gelgelelim Ben'i o kadar çok seviyorum ki boyun eğebilirim. Onsuz yaşamayı düşündükçe, onuncu kattan aşağı düşen bir asansörün içindeymişim gibi geliyor bana. Benim merkezim o. O hayatıma girdiği için güzel her şey. Ama doğuracak olursam... Tanrım, bilmiyorum!»

Ona bakıyordu Val. Mira arkadaşının niçin olağanüstü bir insan olduğunu o zaman anladı. Val'in yüzü binlerce ince çizgiyle, çizgilerden örülmüş ağlarla kaplıydı; derin kırışıklar değil, ince çizgiler. Ve yüzünün o andaki ifadesinde her şey vardı : Anlayış, acıma, acının ne olduğunu bilişi, gençliğimizde mutluluk diye düşündüğümüz şeyin asla sağlanamayacağını bilinci ve bunun yanı sıra, küçük zevklerin değerini bilen birinin alaycı neşesi.

Mira ellerini iki yana açtı. «Yapılacak hiç bir şey yok!»

«İşin kötüsü şu ki bir şey yapmak zorundasın.»

Mira kaşlarını kaldırarak baktı.

«Bir şey yapmak zorundasın. Bu ilişkiyi ya sürdüreceksin, ya bitireceksin. Ya evlenecek, ya evlenmeyecek, ya doğuracak, ya doğurmayacaksın.»

«Ondan ayrılmaz da çocuk doğurmaya karşı çıkarırsam ileride beni bağışlar mı dersin?»

«Ondan ayrılmaz da çocuk doğurmaya kabul edersen ileride kendini bağışlayabilir misin acaba?»

İkisi de güldüler. Val, «Geleceğin anasını!» diye haykırdı, Mira uzanıp onun elini tuttu ve birbirlerinin genç

olmayan yüzlerine, yılların çizgilerini, hayatın canlılığını taşıyan, sağ kalmayı başarmış olan kişilerin bildiği ve oradaki gençlerin paylaşamadığı bir şakayı gülerek karşılayabilen yüzlerine baktılar. Val'in birkaç ay önce verilen bir kostümlü partiye gelişini anımsadı Mira. Daracık bir siyah pantolon ve açık yakası uzun tüylerle bezenmiş bir siyah bluzla, saçlarında yaldız, gözlerinde parlak mavi far, elinde upuzun bir sigara ağızlığıyla gelmişti. O içeri girip de bin dokuz yüz otuz yıllarının vamp kadınları gibi bir poz alınca herkes konuşmayı bırakıp bakmıştı. Val yaşından ve kilosundan utanmadan, zafer kazanmışçasına, kendine, yanılsamalarıyla isteklerine, güzelliğin ve güzellikten övünç duymanın saçmalığına, güzellikten yoksun olan bir dünyanın renksizliğine gülerek, büyük bir umursamazlıkla bakmıştı herkese. Birkaçımız anlamıştık. Boyunları incelemeye, çeneleri sarkmaya, bacakları kalınlaşmaya, saçları azalmaya başlamış olan bizler, o gülüşün kapsamına girdiğimizi anlamıştık. Zamanla yaşlanacaklarını, umdukları mutluluğu asla bulamayacaklarını henüz kabul edemeyen, ancak gövdelerinin uzunluğunda ya da dizlerinin fırlaklığında kusurlu bir yan bulan gençler bile o gülüşün bir parçasıydılar ve en gençlerimiz, en güzellerimiz bile bir burun deliğinin ya da bir kaşın çirkinliğinden ötürü kaygılanırken, hepimiz, güzel olanlarımız da yaşlananlarımız da, ölümümüzün ortasında süsleniyor, dirimle süslenerek ölüme omuz silkiyorduk. Val bunu göstermişti bize. Gülüşüyle, neşesiyle, aydınlığıyla. Ah, Val! Gem tanımazdın, yıkılmazdın!

13

Karabasani sözlü sınavdan bir hafta önce gördü ilk kez; ondan sonra da her gece. Titreyerek, ter içinde uyanıyor, apartmanın içinde dolaşıp sigara üstüne sigara içiyordu. Ancak Harley'e hiç bir şey söylemedi. Kimseye söylemedi.

Sözlü sınavın yapılacağı odada olduğunu görüyordu rüyasında; camları küçük bölmelere ayrılmış olan, duvarları ahşap kaplamalı bir oda, bir de geniş, cilalı masa.

Onu sınava çekecek olan üç erkek masanın bir ucuna oturmuş kavgaya ediyorlardı. Kyla kapıdan girer girmez köşedeki yığını görüyordu. Ne olduklarını da hemen anıyordu ama inanamıyordu bir türlü. Muthiş bir utanca kapılarak, daha yakından bakmak için o yana gidiyordu. Evet, düşündüğü gibiydi. Dehşete kapılıyordu. Köşedeki kanlı bezler, kanlı donlar onundu, onun olduklarını biliyordu, erkeklerin de bunu bildiklerine emindi. Bezlerin önünde durmaya çalışıyordu ama gizlenecek gibi değildi yığın. Erkekler de kavgayı kesmiş ona bakıyor, kaçamak bakışlarla onu gözlüyorlardı...

Kaygıları, hastalık sayılabilecek yoğun bir endişe halini aldı. Yeni yeni listeler hazırladı sıkıntıyla. Sabahları erkenden kitaplığa koşuyor, kapanış saatına kadar oradan çıkmıyordu. Ne var ki günün sonunda hiç bir şey öğrenemediğine, okuduklarının kelimeler, kelimeler, kelimeler olmaktan öteye gitmediğine karar veriyordu. Korkusunu Harley'e de anlattı ama o ciddiye alamıyordu bu korkuyu.

«Yalvarırım, Kyla! Gülünç olma! Kaygılanmana hiç gerek yok!»

Kyla korkudan söz edip durdukça sabrı tükeniyordu. Onu sınava çekecek olan adamların aptallığından, Kyla'nın onları -gerekirse- rahatça altedeabileceğinden dem vuruyordu. Kyla bu tutumun gerisinde yatan duyguyu sezmişti. İngiliz Edebiyatı gibi havadan sudan bir konuya ömürlerini adayan şu koskoca adamlara saygı duymazdı Harley. Gelgelelim öyle bir panik içindeydi ki duygusunu açıklamaya, konuyu irdelemeye ayıracak zamanı yoktu. Harley'le hemen hiç konuşmuyor, gece gündüz okuyor, listeler çıkarıyor, bazı şeylerin üstünü çizip yeni listeler yapıyor ve her gece aynı karabasanla boğuşuyordu.

Sınav günü ahşap kaplamalı odaya girdi. geniş, cilalı masayı ve masanın başında oturan üç büyük adamı gördü. Bir pencere açalım mı, açmayalım mı, açacaksak hangisini açalım, ne kadar aralayalım diye kavgaya ediyorlardı. Kavgaya bir iki dakika sürdü. Gösterdikleri hırçınlık Kyla'yı şaşırtmıştı. Bütün bunlar bir pencere için mi? Elli yıldır çekişerek bir arada yaşayan bir üçlüyü andırıyordu profesörleri. Köşeye bir göz attı; köşede hiç bir şey yoktu. Yerine oturdu. Tepeden tırnağa titriyordu.

İki saat sonra, sınav kurulunun başkanı yargılarını kulağına fısıldadıktan sonra, Warren House'ın tahta merdivenlerinden titreyerek indi yine. Önünü göremiyordu ama çenesini havada tutuyordu. Ağlamayacaktı, burada, Warren House'ta, onların önünde ağlamayacaktı. Trabzana tutunarak dikkatle indi merdiveni. Düşmeyecekti, burada düşmeyecekti. Nesneler gözlerinin önünde yüzüyordu. Birileri vardı merdivenin dibinde. Tanıdık yüzler sanki, onlar mıydı, evet, onlardı, Iso, Clarissa, Mira ve Ben ve biri «Nasıl geçti?» diye sorunca kelimeler bir gurltu gibi yükseldi boğazından : «Geçtim.» Herkes sevinçli çılgınlık atıyordu ama görmüşlerdi herhalde, herhalde anlamışlardı ki onu kollarının arasına alıp dışarı çıkarıyorlardı ve her şey külcüydü, neyse ki dışarıda temiz hava vardı ve onu dimdik tutuyorlar ve hepsi yanında yürüyorlardı, hepsi bir aradaydılar ve hava tertemizdi, tatlıydı, aylardan Nisandı.

Toga'ya götürdüler onu. İçkiler ısmarladılar, neler sordular diye sordular, sorulan soruları duyunca dehşetle baktılar ve Kyla onların yüzlerini görünce gülmeyi başardı. «Olmaz diyeceksiniz değil mi? Olanaksız! Beni şaşırtmak için sormuşlar ama sordular işte!»

İçtiler, içtiler, içtiler. Biri kalkıp Val'e telefon etti, o da yarım saat geçmeden geldi. Derken başka biri -belli belirsiz hatırlıyordu ama Mira olduğunu sanıyordu, ancak Iso kulağına bir şeyler fısıldadıktan sonra kalkmıştı o da- kalkıp Harley'e telefon etti. Harley gelmedi. Neden diye sormadı Kyla, hiç bir şey sormadı. Yemek ısmarladılar, bir süre sonra da hep birlikte kalkıp dört litrelik küçük damacanelerle satılan ucuz şaraplardan birini alarak Iso'nun evine yollandılar ve şarap içip konuşarak geç saatlara kadar oyalandılar. Kyla orada kaldı.

Iso koltuğundan kalkan son konuşunu -Val'i- uğurlayıp döndüğünde Kyla bir tahta iskemlenin ucuna ilişmiş, kollarını kendi bedenine sararak, kendine sarılarak oturuyor ve titriyordu.

«Doğrusunu istersen ben kaldım, Iso.» dedi. «İşin aslı bu.»

Iso'nun yüzü bembeyaz oldu, yerine oturdu. «Yalan mı söyledin?»

«Haa, o mu? Hayır. Hayır yalan söylemedim. Geçtin

dediler. Hooten kulağıma fısıldadı.» Iso derin bir soluk aldı. «Gel gör ki ben kaldım aslında.»

Iso bardaklara şarap doldurdu yeniden. «Olmayacak, Iso, yapamayacağım. Hiç yolu yok. Onların dünyasında başarılı olamam ben. Dayanamayacağım.» Karabasani anlattı Iso'ya.

«Kimseye söz etmedin mi bundan? Yararı olurdu belki. Harley'e de anlatmadın mı?»

Kyla başını iki yana salladı. «Büsbütün küçümserdi beni.» Harley'in, sınav konusundaki korkularına nasıl bir tepki gösterdiğini açıkladı. «Bunların hepsi birbirine benziyor... Harley, Harvard, anasını satayım, bütün dünya be! Başedemeyeceğim bunlarla! Evimde oturup üç beş çocuk yetiştireceğim, fırında ekmek pişirecek, çiçeklerime bakarak ve güzel şeyler dikerek yaşayacağım! Buna dayanamıyorum, dayanamayacağım!»

Iso, «Bok yeme,» diye söylendi.

«Yanlı ş mı buluyorsun bunları?»

«Hay allah!» Iso yerinden kalkıp odayı arşınlamaya başlamıştı. «Senin duygularını anlayamıyorum. Anlasam bile katlanamayacağım.»

«Moralimi bozdular herifler. Öyle bir güçleri vardı. Onlara bu gücü veren de bendim. Karabasani dinledim, onları neden güçlü gördüğümü anlamışsındır. Karşı karşıya geldiğimiz zaman onlar gibi bir insan, geçerli bir kişi olduğuma inanamıyorum bir türlü. Harley'e onun kadar akıllı ve mantıklı bir insan olduğumu kanıtlamaya çalışmaktan usandım. Duygularımdan, kadınlığımdan sıyrılıp entelektüel bir gövde gösterisi yapabileceğimi göstereyim diye uğraşmaktan bıktım.»

Iso kollarını bedenine dolayarak kendine sarıldı. Kyla görüyor ve anlıyordu : Onun çektiği acıyı, onun kadar yoğun bir biçimde duyuyordu Iso. «İşin kötüsü,» dedi sonunda, «sen ekmek pişirip çiçek yetiştirerek yaşarsan sıkıntıdan patlarsın.»

«Hiç bile. Onlar çok önemli işler.»

«Doğru. Benliğim, bunların yapılabilecek en iyi, en önemli işler olduğunu söyle diye sesleniyor olanca gücüyle.»

«Harvard öyle düşünmüyor ama! Pentagon da öyle düşünmüyor.»

«Hayır. Ancak yanlış anlaşılmasın, Harvard'ı ve Pentagon'u ya da erkeklerin egemen oldukları herhangi bir kurumun görüşlerini paylaştığım yok. Sen burada kalırsan çiçek yetiştirip ekmek pişirmekten daha önemli bir şey yapmış olursun da demiyorum, çünkü onların uğraştıkları işler bunlar kadar yaratıcı, kalıcı ve besleyici bile değil. Hele çocuk doğurmak dünyanın en güzel işi olabilir ama.» Yüzünü Kyla'ya çevirmişti. «Senin kafandaki tohumlar o kadar erken bir yaşta ekilmiş ki artık kurtulamazsın. Onu anlamıyor musun?»

Kyla gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

«Aynı tohumlar benim kafama da ekilmiş.» Titriyordu Iso.

«Nasıl tohum?»

«Zekiyiz biz. Belki de enikonu üstün zekâlıyız. Kadınların pek azına tanınan fırsatlar, olanaklar tanınmış ikimize de. Hayattan beklediklerimiz, zekâmıza ve yetiştiriliş biçimimize uygun bir düzeyde. Erkeklerin yönettikleri dünyada kendimizi göstermek istiyoruz. Diyelim ki boşverdik, canları cehenneme, bırak kendi başlarını yessinler, ben bahçemle ilgileneceğim deyip kendi kabuğumuza çekildik. Yalnızca Harlëy'nin karısı olup çocuk doğurmaya, çiçek yetiştirip ekmek pişirmeye başlarsan geçerli bir insan olduğunu duyacak mısın sanıyorsun? Hayır, daha çok kızacaksın, daha mutsuz olacaksın. Dışarıdaki dünyadan nefret edeceksin yine. O dünyada başarılı olamadım duygusuna kapıldığın için içindeki kin büyüyecek. Ve o dünyada geçerli kişi olabilen, başarı sağlayabilen erkekten, yani kocandan da nefret edeceksin.»

Kyla alaycı bir sesle sordu. «Mira bu akşam Harlëy'e telefon etmemiş miydi?»

«Bilmem. Farkında değilim.» Soruyu geçiştirmeye çalıştığı belliydi.

«Yine de gelmedi. Diyelim ki sen orada olduğun için gelmedi. Neden beni kapıda bekleyenlerin arasında değil-di peki?»

Iso gözlerini içkisine dikmişti.

«Demek benim için bir kuruluş yolu yok,» dedi Kyla. «O kötü tohumların çelişkisi mahvedecek beni.»

Iso güldü.

«Öyleyse gel de beni öp, şom ağızlı karı.»

Iso ona doğru yürürken, «Bana bak,» dedi gülerek. «Yokluk günlerinin sevgilisi olmak istemem. Yani Harley gelmezse nasıl olsa Iso var diye düşünmeye başlama.»

Kyla'nın yüzü allak bullak olmuştu. «Hey Tanrım! Seni seviyorum, Iso! Sana hiç bir söz veremem ama... Ben verebilir mişin sanki?»

Iso yere oturarak güldü, Kyla da koltuktan yere kayarak kadına sarıldı. Uzun uzun öpüştiler.

14

Mira odanın dağınıklığını gözden geçirirken, «Böyle bir durumu sürdürebilmeleri çok güç,» diye söylendi. «Bildiğim kadarıyla Kyla hep Iso'nun evinde.» Val'in odasının her yanında broşürler, teksir edilmiş kâğıtlar görölüyordu. «Harley ateş püskürüyor. Çok çirkin sözler ediyor. Haklıymışsın, başlangıçta anlayış göstermesi işi ciddiye almadığı içinmiş.»

Val, «Erkek soyu!» diye homurdandı tiksintiyle.

Mira arkadaşına baktı. «Tad'i görmüyorum çoktandır. Bir şey mi oldu?»

«O iş bitti,» dedi Val. Ağzı çarpılmıştı.

«Sen iyi misin?»

Val bir sigara yaktı. «Bugünlerde hepimiz sıkınız sanki.»

«Ne oldu?»

«Tad'den ötürü değil. Öyle olduğunu sanmıyorum. Yine de, oğlanı sandığımdan çok sevmiş olabilirim. O benim sorunum. Bazı insanlar belli kişileri çok sevdiklerini sanırlar ama aslında öyle değildir. Bende tam tersi oluyor. Bir insanı pek fazla sevmediğimi sanıyorum, sonra bakıyorum ki hiç farkında olmadan iyice bağlanmışım. Gelgelelim bu kez sorun o değil. Benim derdim suçluluk duygusu. İnsan bir kere kuşkuya kapılırsa, şu noktada yanlış bir karara varmışım diye düşünmeye başlarsa... her şey birden yıkılıyor. Çünkü birden farkediyorsun ki geçen hafta yaptığın yanlış bir hareket on beş yıl önce verdiğin bir kararın sonucudur ve o zaman her şeyden, her davranışından kuşkulananmaya başlıyorsun. Güvensizlik duygusundan kurtulamıyorsun.»

Val başını ellerinin arasına aldı.

Mira dehşetle bakıyordu ona. Val'in de öbür insanlar gibi çaresizliğe kapılabileceğini hiç düşünmemişti. Bilinç-dışında, Val'e insan-üstü birtakım nitelikler yakıştırmıştı herhalde. Oysa Val iyice sarsılmış görünüyordu

«Ne oldu?» diye sordu yine.

«Paskalya tatilinde başladı her şey.»

Chris tatili geçirmek için annesinin evine gelmişti. Noelden beri görüşmediklerinden birbirlerinden başka kimseyi görececek halleri yoktu. Chris'in geldiği gece geç saatlara kadar oturup konuştular. Başbaşa kalmak istiyorlardı ama Tad yanlarından ayrılmıyordu. Sıkılmışlardı, tedirgin olmuşlardı. Yine de, Val oğlanın kalbini kırmak istemediğinden ses çıkarmadılar. Tad saat ikide yattı, ama kız ancak ondan sonra rahatlayarak sabaha kadar çene çaldılar.

Ertesi gün Tad iyice öfkeliydi. Kadınlar saat yediye kadar yatmadıklarından sabah yataktan çıkamamışlardı. Tad onların kalkmalarını bekleyerek ikinci saatlarına kadar tek başına oturdu. Val ortaya çıkınca, kadının kahvesini içmesine bile fırsat vermeden, öfkesini ona yöneltti. Bir gece önce dışarıda bırakıldığını sezdiği için öfkelenmişti. Val'i uykuculukla suçlayarak alay etti. Val bu sözü duymazlıktan gelip kahvesini doldurdu ve oturdu. Tad başka bir söz etmediyse de okur gibi görüldüğü Times'ı öfkeli öfkeli hışırdatıyordu.

Sonunda, «Bana yabancı gibi davrandınız,» diye homurdandı. «Dün gece ne sen benimle konuşmak istedin, ne de Chris. Yok saydınız beni!» Yerinden kalkıp ocağa yanaştı, boş çaydanlığa söverek, ateşe yeniden kahve suyu koydu. Val'e öfkeli bakışlarla bakıyordu. «Ben bu ailenin bir parçası mıyım, değil miyim?»

Val aklını başına toplayabilmiş olsaydı işi başka türlü idare ederdi belki. Ne var ki hâlâ uyku sersemi olduğundan oğlana alaycı bakışlarla bakarak, soğuk ve kuru bir sesle karşılık verdi : «Allenin bir parçası olmadığın kesindir.»

Tad suratına bir tokat yemişti sanki. Yüzü altüst

oldu. Val oğlanın ağlayacağını sandı. Gidip boynuna sarılmak, özür dilemek isterdi ama çok geç kalmıştı.

Gönül almaya çalışarak, «Chris'le benim aramdaki ilişki söz konusu olunca,» diye sürdürdü, «başka türlü düşünemem. O benim çocuğum, Tad. Birbirimize çok bağlıyız ve nicedir görüşmemiştik. Yalnız kalmak istediğimiz anlar vardır.» Durumu kurtarmıştı belki de. Pek emin olamıyordu. Oğlanı kırmıştı ve bunun acısını çekecekti. Tad onun duygusunu anlasa bile kolay kolay unutmayacaktı. Yine de, durumu kurtarmıştı belki. Gelgelelim son anda, kendisine de tuhaf görünen bir terslikle sürdürdü. «Aslını ararsan sen benim hayatımın çok küçük bir parçasısın, Tad. Kırk bir yaşına geldiğimi düşün bir kere. Çok karışık bir hayat yaşadım. Günün birinde karşıma çıkıp sevişelim dedin, ben de kabul ettim. Bunun üzerine, hayatıma el koymaya hak kazanmış gibi davranmaya başladın. Ne bu be? Her zaman benimle yaşamak ister misin diye sordun mu hiç? Demirbaş eşya haline geldin! Sen kimsenin duygularına saygı göstermiyorsun. Ya iyice içine kapanıyorsun, ya da kendini zorla kabul ettiriyorsun. Başkalarının hangi duygular içinde olduğunu sormak aklına gelmiyor. Evliymişiz gibi davranıyorsun bana! Bundan böyle senden başka kimseyle yatmayacağımı bir varsayım olarak kabul ediyorsun. Hıh, tam adamını buldun!»

O sözlerini bitirdiğinde Tad'ın yüzü taş kesilmişti. Bomboş bir yüzle mutfaktan çıkıp oturma odasına geçti ve başını ellerinin arasına alarak oturdu.

Val kahvesini bitirdi. Hem öfkeli, hem şaşkındı. Oğlana bu kadar kızdığını farketmemişti. «Aşk!» diye homurdandı öfkeyle. Sevgi, öfkemizi kendimizden bile gizlememize yol açıyor. Kaybetmek korkusundan ötürü. Öfke öyle uzun bir süre baskı altında tutuluyor ki ortaya çıkınca öldürücü oluyor. Söylediği sözlerden ötürü hiç pişman değildi. Az sonra Chris girdi mutfağa. Suratsızdı, uykuluydu.

«Tad'in nesi var?»

Val olanları anlattı. «Haaa!» dedi kız. Bir gece önce, oğlanı yanlarından uzaklaştırmadığı için annesine biraz kızmıştı ama bu sabah da annesinin gereksiz bir sertlik gösterdiğini düşünüyordu. «Biraz sert konuşmadın mı?»

«Evet, biraz sert konuştum herhalde. Ben de kusursuz değilim.»

«Genel tavrına bakınca insan kendini öyle gördüğünü sanıyor da.» Val kızına bir tokat atmak isteğini duydu.

Kalkıp kahvaltı hazırladı, Chris'i oturma odasına göndererek Tad'i çağırmasını söyledi. Tad bir şey yemeyeceğini bildirdi. Ana kız sessizce kahvaltı ederek gazete okudular. Uykuları açılmıştı artık, aralarında kısa konuşmalar geçiyordu. Ne var ki kızının söylediği söze kızan Val onun sorduklarına iki üç kelimeyle karşılık veriyordu.

«Özür dilerim,» dedi Chris. «Tad o kadar üzgün görünüyordu ki. Oturma odasından geçerken ağladığını sandım. Senin bütün 'uf'ları öperek iyi edebileceğine, bunu yapmazsan kötülüğünden yapmadığına inanmışım bir kere.»

Val, «Elbette!» diye söylendi acı acı. «Onun 'uf'unu da iyi edebilirdim. Kendi duygularımı hiçe sayarsam! Annelerden beklenen de bu değil mi?»

«Tamam, anladım. Özür dilerim dedim.»

«Çocuklar! Analar! Anne kendi duygularını hiçe saymalı ki başkalarının acılarına merhem olabilsin!»

«Seni çok iyi tanımasaydım,» dedi Chris, «suçluluk duyduğunu sanırdım.»

Val elini alnına dayadı. «Duyuyorum. Onu kırdığım için üzülüyorum.» Başını kaldırdı. «Daha da kötüsü, onu kırmak istiyordum. Hiç farkında değildim ama baskı altında kalmaya başladığımı duyuyormuşum nicedir. Nicedir ona böyle bir tokat indirmek istiyormuşum.»

Akşamüstüne doğru Tad'e iyice acımaya başladı. Oturma odasından marijuana kokusu geliyordu. Oğlanın duygularını köreltmek için marijuana içtiğini anladı. Odaya girip bir koltuğa oturdu.

«Sana zalim davrandığım için özür dilerim,» dedi. «Kızmıştım. Sanırım bir süredir kıızıyordum sana. Bir birikim oldu ve bu şekilde ortaya çıktı. Hâlâ bilmek istiyorsan söyleyeyim. Seni hayatımın bir parçası olarak görüyorum.»

Delikanlı başını kaldırdı birden. «Kimseyle yattın mı?»

«Ne?»

«Dediğimi duydun, Val! Başkalarıyla yatıp kalkıyor musun?»

«Seni orospu çocuğu!» Şaşırmıştı Val. «Sana ne?»

«Sen kendin söyledin. Başkalarıyla yatmayacağımı sanıyorsan delisin dedin bana. Bilmek zorundayım.» Sesi titriyordu. Val'in öfkesi hafifledi.

«Ne farkeder ki?»

«Çok farkeder. Bir orospuyla yaşar mıyım sanıyorsun?»

Kadın soğuk soğuk bakıyordu artık. «Bakış açın buy-sa, şimdiden toparlan ve git. Yirmi yıldır ne yaptığımı sanıyorsun?»

«O önemli değil. Benimle tanışmadan önceydi o.»

«Anlıyorum. Başından beri senin olmayan birini kabul edecek kadar geniş kafalısın ama sen ortaya çıktıktan sonra... o kişi yalnız ve yalnız senin malın olmalı.»

Tad bu sözleri anlamıyordu sanki. «Kimseyle yattın mı?»

«Evet.»

«Kiminle?» Arkasına yaslanmıştı delikanlı. Başı yana sarkmıştı, çaresizlik içindeydi.

«Seni ilgilendirmez. Bilmeni isteseydim söylerdim.»

«Kiminle diyorum!» Sertleşmişti birden. «Bilmek zorundayım, Val! Öğrenmeliyim!»

«Öff bee!» Sıkılmıştı Val. «Tim Ryan'la.»

Tim Ryan savaşa karşı olan derneğin üyelerinden biriydi; Tufts'ta öğrenci. Üniversite öğrencisi.

«Val! O oğlan on sekiz yaşında! Chris'ten küçük!»

«Ne çıkar? Sen de Chris'ten üç beş yaş büyüksün. Yaş farkı ne zamandan beri önemli görünmeye başladı?»

Tad, «O iti öldüreceğim,» diye homurdandı.

«Amaaan!» Val ayağa kalkmıştı. «Sıktın be! Canın istiyorsa bu gülünç oyunları oynayabilirsin. Ama ben de oyuna katılıp zamanımı boşuna harcayamam.» Oradan çıkıp odasına gitti, cezaevlerindeki koşullarla ilgili raporun başına geçti. Birkaç saat çalıştı, Tad'in birkaç kere mutfığa girip içki aldığını duydu. Saat dokuzda Chris akşam yemeğini hazırladı, Tad'e yemek isteyip istemediğini sordu. Tad hâlâ yemek istemiyordu. Ancak ana kız yemek yerlerken iki kere daha mutfığa gelip içki aldı. Yalpalıyordu artık. Bir keresinde düşmesine ramak kaldı.

Chris kaşlarını kaldırdı. «Ben bu akşam çıkacaktım, anne. Birkaç arkadaş toplanacağız. Bart da gelecek belki. Onu aylardır görmedim. Görmek istiyordum.»

«Sen üzülme, güzelim. Ben Tad'le başa çıkabilirim. Ne yapacak zaten? Ayakta duracak hali kalmadı. Sızır herhalde. Bir olay çıkarmaya kalkışırsa ben kaçabilirim ama o koşamaz.» Gülüyordu.

Tad son kez mutfığa geldiğinde onlar yemeklerini bitiriyorlardı. Delikanlı içkisini aldıktan sonra oturma odasına döneceğine Val'in odasına girdi ve sırtüstü yattı. Sonra da söylenmeye başladı. Bitimsiz bir nakarat: «Orospu, şıllık, pis kaltak, kancık, kahpe... Güvenmiştim sana. Seni sevdiğimi sanıyordum. Sevmiyorum, Val, o kadar sevmiyorum işte. Asla bağışlamayacağım seni, pis kancık seni, şıllık, orospu, kahpe...»

Hiç susmuyordu. Val gidip oda kapısına dayandı. «O sapık değer yargılarını kendine sakla, defol git!» Tad sesini büsbütün yükseltti. Val kapıyı kapattı, o kalkıp yeniden açtı. Sonra da yatağa dönerek aynı nakaratı sürdürdü.

Val başını iki yana salladı. «Takıldığı nokta tuhaf doğrusu. Hayatımın bir parçası değilsin dememe kızmıştı. Onu anlıyorum. Bana da öyle bir söz söylense ben de bozulurum. Ama bu...»

Ana kız kahve fincanlarının üstünden bakiştılar. Tad hâlâ söyleniyordu. «İkimiz bir olursak onu dışarı atabiliriz.» dedi Val. «Bu sarhoşlukla karşı koyamaz bize.»

Göz göze bakıyorlardı. Düzgün yürüyemeyen bir adamı, acı çeken bir adamı sokağa atmak? Hayır. Katlanmak zorundaydılar. Tartışmadılar bunu: olamayacağını ikisi de biliyordu.

Val gözlerini fincanına eğerek, «Polis çağırabilirim,» dedi, Chris karşılık vermedi.

Bir süre öylece oturdular. Tad'in sesi kesilmiyordu. «Orospu, şıllık, kahpe, kancık karı.» Val'i sözleriyle mahvedebilecekti sanki.

Derken ağlamaya başladı. Bir süre hıçkırı hıçkırı ağladıktan sonra cılız bir sesle Chris'i çağırdı: «Chris! Chrissie!»

Chris başını kaldırıp annesine baktı.

«Chrissie! Gel benimle konuş lütfen, lütfen, gel lütfen.»

Val kaşlarını kaldırmış kuşkulu kuşkulu bakıyordu ama Chris ayağa kalktı.

«N'olur gel, Chris! Lütfen gel!»

Chris başını iki yana sallayan annesine aldırmadan yatak odasına gitti.

Yatağın yanında durarak oğlana baktı. Val oturduğu yerden onları görebiliyordu.

«Gel otur, Chrissie.» Yatağa vuruyordu Tad. «Gel yanıma. Gel benimle yat. Hadi, Chris. O orospuya aldırma sen. Kapıyı kapa, gel benimle yat. Ben ne zamandır seninle yatmak istiyordum. Seni gördüğüm günden beri. Onu düşünmek zorunda değiliz biz. O gider kendine on tane erkek bulur. Hadi gel yat, Chris. Gel öp beni.»

Chris yatağın kıyısına ilişmiş oğlanın alnını okşuyordu. Ne kızmış, ne de korkmuştu. Tad sözlerinin kızı hiç etkilemediğini farketmiyordu. Birkaç kere Chris'in bileğini tuttu ama, kız büyük bir umursamazlıkla oturarak, acıyarak bakıyordu oğlana. Bir iki dakika sonra eğilip delikanlıyı alnından öptü. «Ben gitmek zorundayım,» dedi usulca.

Mutfağa girerek anlamsız bir yüzle annesine baktı. «Arabanın anahtarları nerede?»

Val çantasını gösterdi. Tad güç bela ayağa kalkabildi.

«Peki, orospu karı! Bana git dedin, ben de gidiyorum. Gidiyorum. Chris'le gidiyorum. Gidip bir içki içeriz biz.»

Sendeleyerek ilerledi ve kapıya yöneldi. Val ayağa kalkıp onun peşinden gitti. Tad, Chris'in bindiği bir arabayı kullanmaya kalkarsa o zaman şiddet gösterecekti işte. Chris'e pek güvenemiyordu. Acıma duygusunu nereye kadar götürür, oğlana ne kadar hoşgörü gösterirdi acaba? Chris arabayı çalıştırmıştı. Tad'ın geldiğini görünce pencereyi açtı. Tad direksiyona geçmek istiyor, di-retiyordu. Tartışmaya başlamıştı. Val onların aralarına girmek niyetinde değildi. Chris idare etmeliydi bu durumu. Yine de, bir koşucu gibi hazır bekliyordu. Kızı kolunu uzatıp kapıyı açacak olursa hemen dışarı fırlayacaktı. Bir saniye bile gecikse çok geç kalmış olabilirdi. Gel-elelim Chris'in ne dediğini duyamıyordu bir türlü. Yalnız Tad'ın sesi duyuluyor, onun da ne dediği anlaşılmi-

yordu. Chris bir hareket yapınca kapının tokmağını çevirdi hemen. Chris pencereyi kapatmak için harekete geçmişti. Tad kapının kolunu bırakmıyordu hâlâ. Sonra birden elini çekti ama arabanın önüne geçerek Chris'in yola koyulmasını engelledi. Sonra da sağa koşup kızın yanına oturdu. Chris motoru durdurdu. Karanlıkta oturup konuştular. Val hâlâ tartışıklarına karar verdi. Uzun bir süre konuştular. Arabanın içini göremiyordu Val. Sokak lambasının ışığında, Chris'in yüzü beyaz bir leke gibi görünüyordu. Val tuvalete gitmek zorunluluğunu duyduğu halde yerinden ayrılmadı. Kısık sesle kızına verip veriştiyordu.

«Allah'ın cezası çocuk! Bu kadar incelik göstermesen olmaz mı?»

Derken arabanın kapısı açıldı ve Chris dışarı çıktı. Evin önündeki birkaç basamağı tırmanarak kapıyı açtı. Val korkusunu kızına belli etmek istemediğinden içeri kaçmıştı çoktan. Chris arabanın anahtarlarını masanın üstüne bıraktı.

«Ben arka kapıdan çıkıyorum. Yayan giderim.»

Val onu durdurmaya fırsat bulamadan yokoldu. Kızının geceleri sokaklarda dolaşması Val'i korkuturdu ama Chris bunun nedenini anlayamıyordu. Bütün arkadaşları yayan dolaşıyorlardı dediğine göre, Val bunun tehlikelerini anlattıysa da kabul etmedi. İnsan başına kötü bir şey gelmesini istemiyorsa bir şey olmaz diyordu. Güven içindeydi o. Val yerinden kalkıp arabanın anahtarlarını sakladı. Sonra da sofrayı toplayıp bulaşık yıkamaya başladı. Tad yine eve girmiş, yalpalaya yalpalaya mutfığa gelerek içki şişesinin başına geçmişti. İçkinin birazını yere, birazını mutfak tezgâhının üstüne döktü.

«Yeterince içtin,» dedi Val. «Hasta olacaksın sonra.»

«Sen hiç ağzını açma, orospu!» Tad bunu söylemeyi başarmıştı ama gerisini getiremeyecek kadar sarhoştı. Gövdesini çevirip oturma odasına gitmeye çalıştıysa da gövde dönmedi. Sonunda Val'in yatak odasına girip yatağa serildi. Val kapıları kilitledi, antredeki lambadan başka bütün ışıkları söndürerek oturma odasına geçti. Chris eve dönünceye kadar beklemek niyetindeydi. Gelgelelim oturduğu yerde uyukladı. Bir gümbürtüyle uyanı, yerinden kalkıp koştu. Tad banyoya girmişti. Kusu-

yordu. Yerlerde kusmuk vardı. Val oturma odasına dönerek bir sigara yaktı. Delikanlı sallanarak çıktı banyodan. Kendi kusmuğuna basarak kaydı, biraz küfrettikten sonra yatağa girdi. Val, üstü başı kusmuk içinde diye düşündü, öyle giriyor benim yatağıma. Oğlana sövdü, kendine sövdü, bütün erkeklere sövdü. Saat beşte Chris kapıyı açıp sessizce içeri girdi. Val gözlerini açmış onu izliyordu ama kız annesine hiç bakmadı.

«Ertesi gün çok sıkıldı tabii. Ortalığı batırdığı için özür diledi önce. Başka hiç bir suçu yoktu sanki. Gerisini anlattım, çok sıkıldı. Ağladı. Oysa bende duygu diye bir şey kalmamıştı, Mira. Bunu evden çıkarmadan ayıltmak gerek diyordum yalnızca. Chris bütün gün yataktan çıkmadı. Paskalya günüydü. Akşam Brad'in evinde yemek yiyecektik. Tad'le hesaplaşmak zorundaydım. Ağladı, inledi, yas tuttu, özür diledi. Chris'e küçük mektuplar yazıp yazıp yırttı.

«Yapmadığı tek şey beni dinlemektir. Benim söylediklerimi anlamıyordu bir türlü. Habire, Chris'i baştan çıkarmaya çalıştığı için özür diliyordu. Öfkemin bundaki ileri gelmediğini bir türlü anlatamadım.»

«Bu korkunç bir şey, Val! Korkunç! Chris'e öyle davranması.»

«Korkunç, evet. Ama onun düşündüğü nedenlerle değil.» Val'in yüzü de korkunçtu; acıma ve hüznün dolu bir yüz. «Kuralları çiğnediği, Chris'in namusunu ya da ahlakını hiçe saydığı için üzülmüyordu o. Ya da buna benzer aptalca kaygılarla. Sersem!»

Mira şaşkın şaşkın baktı.

«Bana kızmıştı, değil mi? Kızmakta haklıydı da. Kırdım onu. Elbette kızacaktı. İsa efendimiz gibi oturup öbür yanağını çevirmesini bekleyecek değildim. Öfkelenenecekti. Ancak öfkesini nasıl belli edeceği önemliydi. Hangi yolu seçti? Val'e nasıl acı çektirebilirim diye düşündü. Kızını düzmekle. Belki de bana acı çektirmek için Chris'e acı çektirmek, onu incitmek istedi. Hangisi olursa olsun, farketmez. Önemli olan bana ceza vermek için Chris'i kullanmak istemesi. Aşağılık ve korkakça bir tutum bu. İkinin arasındaki ilişkiyi göz önüne alırsan, daha da kötü.

Birbirlerini severlerdi onlar. Chris'in ona olan sevgisi bana olan sevgisine benzemezdi gerçi; Tad'in her zaman yanımızda olmasını, benimle konuşurken onu da aramıza almamızı istemezdi ama birbirlerini gerçekten severlerdi. Ve Tad bunu hiç düşünmedi. Benden öç alırken Chris'le arasındaki ilişkiyi berbat ettiği bir an için aklına gelmedi. Bu kızın bana gösterdiği sevgiyi ve güveni hiçe saymam demek aklından geçmedi.

«Ve Chris her şeyi anladı. Ona acımişti ama, arabanın anahtarlarını önüme bırakırken yüzünde öyle bir ifade vardı ki. Öfke, kırgınlık... ve genel bir tiksinti. Sanırım benden de tiksinimişti, Tad'den de. Bir an önce kaçıp kurtulmak istiyordu. Olağan tabii.»

«Oğlana neden engel olmadığını anlayamıyorum, Val. Neden izin verdin öyle konuşmasına? Ben olsaydım odaya girer ve... suratına bir tokat atardım.»

Val başını iki yana salladı. «Chris on sekizini bitirdi, Mira. Tad ona sesleniyordu. Ben araya girseydim, kızıma, sen bu işin altından kalkamazsın demiş olurdum. Pekâlâ kalktı oysa. Benden yardım isteseydi yardım ederdim. İstemedi.»

Mira buna akıl erdiremediğinden başını iki yana salladıysa da karşı çıkmadı.

«Bak,» dedi Val bezgince. «Ben kuralların korumasına sığınmaktan çoktan vazgeçmişim. Kurallara uyarak yaşamıyorsan darda kaldığın zaman kurallardan yardım beklemeyeceksin. 'Pis herif, bırak çocuğumu! O senin bildiğin kızlardan değil!' Öyle mi diyecektim? Gülünç olmayalım. Chris ve ben daha önce de zor durumlarda kaldık ve hepsinin içinden çıkmayı başardık. İnsanca, insanlıkla. Polis çağırmak gerekli değildir.»

«Daha sonra konuştun mu Chris'le? Nasıl bir duygu içindeydi?»

«Genel ve yaygın bir tiksinti duygusu içinde. Tad biraz kendini toplayınca evden gitmesini istedim. Tartıştık. Kalmak istiyordu o. Chris'le konuşmak istiyordu ama Chris henüz kalkmamıştı. Ben de direttim. Akli başına gelmişti iyice; bir arabanın önüne düşer de ölür diye kaygılanmaya gerek kalkmamıştı. O gider gitmez Chris de kalktı. Çıkmasını beklemiş sanırım. Birbirimize baktık sessizce. Sonra da birer kahve içip konuştuk. Chris oğla-

na hâlâ acıyordu ama ne karşılaşmak istiyordu onunla, ne de konuşmak. Sana anlattıklarımın hepsini anlatmam ona. Yalnız, 'Bana en ağır tokadı indirebilmek için seni araç yapmak istedi,' dedim. Başını kaldırdı, 'O gerçekten benimle yatmak istiyordu,' diye karşılık verdi. 'Dün geceden önce yani. Ben de istiyordum ama yapmamaya karar verdim. Tad herhangi bir girişimde bulunmadı gerçi; yine de, ben bir girişimde bulunabilirdim. İsterdim öyle bir şey yapmayı.'

«Neden yapmadığını sordum, omuz silkti. 'Beni seninle karşılaştırmasını istemedim,' dedi. 'Sonuç ne olursa olsun seninle karşılaştırılmak kötü gelecekti bana. Ama Tad'ın benimle yatmak istediğini çok iyi biliyordum.' Kesin olarak biliyordu bunu. Konu orada kapandı. Chris tatil bitinceye kadar evde kaldı. Tad birkaç kere telefon edip onunla konuşmak istedi ama telefona gelmedi. Tatili bitirip üniversiteye dönerken keyfi yerindeydi sanki.

«Yine de olanları düşününce çok sarsılıyorum. Türlü türlü suçlar buluyorum kendime. Şunu, şunu, şunu yapmasaydım böyle bir durum doğmazdı diyorum. Ben kuralları çiğnemeseydim böyle olmazdı diyorum. İyi ama kuralları çiğnemedenden nasıl yaşırdım ben? Neyse, bunları bir yana bıraksam bile... ben kuralları hiçe saydım, ceremesini çocuğum çekti duygusundan kurtulamıyorum.»

«Ben hiç bir kuralı çiğnemedim, yine de ceremesini çocuklarım çektiler. Benim Norm'dan ayrılmam, Chris'in bu olaydan ötürü geçirdiği sarsıntıdan çok daha büyük bir sarsıntı yaratmıştı oğlanlarda.»

«Oğlanlar öyle çirkin bir sahneye tanık olmadılar ama.»

«Hayır. Ancak Martha çıkıp gelmeseydi -belki de yeterince derin kesmemiştim gerçekten- daha da çirkin bir sahneye tanık olacaklardı. Bileklerini kesen annenin ölüsünü banyoda buldukları zaman.»

Val kaşlarını kaldırıp baktı. Mira'yı yeni baştan değerlendiriyordu sanki.

Mira, «Şimdi bana başka bir gözle mi bakıyorsun?» diye sordu.

Val kolunu onun omzuna attı. «Evet, biraz öyle. İlk tanıştığımızda, seni... derinliği olmayan bir kadın gibi

görmüştüm sanırım. Artık öyle düşünmüyorum. Düşün-
cemi çoktan değiştirdim ama şu son bir iki yıl içinde
derinlik kazandığını sanıyordum hâlâ. Oysa... Kendini
öldürmeye kalkışmış olman öteden beri güçlü duygularla
yaşadığını gösteriyor.»

«Yine de doğru düşünmüşsün. Güçlü duygular vardı
ama derinlere gömülmüşlerdi. Ben gömdüm hepsini. Me-
zarın üstüne de çiçekler diktim. Boşanma bozdu cenaze
törenini.» Bir an duralayarak düşündü. «Bunlar oğlanla-
rın üstünde nasıl bir etki bıraktı kimbilir. Orada olma-
yan bir baba ve duygularının yalnız yarısı işler durumda
olan bir anne. Chris onlardan çok akıllı. Ve çok daha
sağlıklı.»

«Belki. Haklısın tabii, neyin nasıl bir etki yarattığı bi-
linemez. Yine de bu suçluluk nöbetleri çok acı çektiriyor
insana. Bir yararı olsa canım yanmaz.»

«Küçük bir yarar sağlıyor bazan. Bir gece birine
kabalık edip ertesi gün bundan ötürü suçluluk duyarsan
insanlığını kaybetmeden yaşayabiliyorsun.»

Kapı çalındı. Iso'ydu gelen. Onlara sıkkin bakışlarla
bakarak, «Her şey üst üste geliyor,» diye söylendi. «Tad'e
rastladım alanda. Aranızın açık olduğunu söyledi.»

«Aramız açık falan değil, aramız yok artık. Bitti.»
Val olanları ona da anlattı kısaca.

«Hüh! Kötü olmuş gerçekten.»

«Üst üste gelen başka ne var?»

«O Kyla yok mu! Bir haftadır bende kalyordu. Har-
ley de bu süre içinde ağzına geleni söylüyor, herkese,
benim herkesin karısını baştan çıkaran azgın bir karı
olduğumu, çok dikkat etmelerini falan anlatıyor. Böyle
güzel şeyler işte! Ve Kyla kalkıp ona dönüyor! Bir türlü
akıl erdiremiyorum. Benimle öyle mutluydu ki. Kendimi
beğenmişlik etmiyorum umarım. Farkı siz de görmedi-
niz mi?»

«Görölmeyecek gibi değildi ki!»

Val şarap şişesini açtı. «Sana ne dedi?»

«Bir sürü zırva. Ya da bana öyle geldi. Sözlü sınav-
dan sonra ortaya çıkmadığı için Harley'e kızmış da öfkey-
le bana dönmüş güya. O herif gerçekten eşek. Kızın na-
sıl bir korku içinde olduğunu bilmesi gerekirdi. Bilmiyor-
sa onu sevmiyor demektir. Oysa Kyla birden karar ver-

menin yanlış olduğunu, iyice düşünüp taşınmak gereğini duyduğunu söyledi bana. Doğru bir iş yaptığına emin olmalıymış.»

«Kyla her zaman öyledir. Duygularına asla güvenmez.»

«Biliyorum.» Iso elini alnında gezdirdi. Terini siliyordu sanki. Aynı hareketi birkaç kere yineledi. «Kızı kandırmayı da başarmış Harley. Bağımsızlığa, başkalarından destek beklemeden yaşamaya alışmalısın falan demiş. Sınavdan sonra onun için görünmemiş meğer! Sonra da ben orada olduğum için gelmediğini söylemiş. Kyla artık benim baskımdan kurtulduğuna göre yeni baştan başlayıp bir deneme daha yapmaları gerekirmiş. Ayrıca, Kyla evde oturup katı birkaç aylığına tutmak isteyen kiracıları beklemeliymiş çünkü onlar bu yazı Aspen'de, fizikçiler kongresinde geçireceklermiş. Gitti kız.»

«Aspen'e mi?»

«Hayır. Evi kiralamaya gelecek olanları beklemeye. Ve yeni bir deneme yapmaya. Bok canına!» Kafasına konan bir şeyi silkelemek istercesine, başını iki yana salladı. «Kendi duygularına güvenemediğini biliyorum ama biraz da benim duygularımı düşünse. Bir gün var, bir gün yok, bir gün var, bir gün yok. Bilir misiniz, onu seviyorum ben!» Hayretle söylemişti bunu. «Duygularımı ona da açıklamak zorunda kaldım. Bana karşı çok hain davranıyorsun dedim. Öptü, okşadı, dizi yarılan iki yanında bir çocuğu avuturcasına avutmaya çalıştı beni. İlk sorumluluğu Harley'e karşıymış çünkü onu benden önce tanımış ve önce ona bağlanmış. Ayrıca Harley onun kocasıymış, evlilik de bir sözleşme sayılırmış! Düşünebiliyor musunuz?»

«Konuşması gözümün önüne geliyor. Kyla'nın kafasında bir 'ahlâk muhasebe defteri' vardır. Her şeyi öncelik sırasına göre sıralar : 1. bölüm büyük A, 1. bölüm küçük a.»

«Dayanamaz,» dedi Val. «İki üç hafta Harley'in yanında kalsın, mantıklı düşünceleri silinir gider. Harley'in yanında tepeden tırnağa duygu kesiliyor.»

Iso içini çekti. «Bu yaz ne güzel eğlenecektik.»

Val onun elini okşadı. «Üzülme canım, biz ikimiz de nize gideriz. Uzun yürüyüşler yaparız...»

Iso güldü. «Senin nasıl yürüyüş yaptığını bilirim ben. Uzun gösteri yürüyüşleri! Bana hiç bakma!»

Val gösteri sözünü duyunca yüzünü buruşturdu. «Hay allah! Bu akşamki toplantıda bir rapor sunmak zorundayım. Unuttum gitti. Sizi görünce o boktan işleri unuttuyorum. Artık çok seyrek görüşüyoruz.» Birtakım kâğıtları toplayıp diziyordu. Arkadaşlarının gitmelerini istediğini belli eden bir tavırla, «Kusura bakmayın,» diye mırıldandı.

Neşeyle çıktılar ama sokakta birbirlerine baktılar. Biraz kırılmışlardı. Ayrıca, Val için kaygılanıyorlardı ikisi de. «O kadar uzakta olan bir şeye böylesine bir ilgi duymak sağlıklı bir şey mi sence? Val kendini bir yüceltme mekanizmasına falan kaptırmış olmasın?»

Mira omuzlarını kaldırdı. «Bilmem. Val nörotik bir insan gibi görünmüyor bana.» Ağır adımlarla yürüyorlardı. «Birinin bir çaba göstermesi iyi bir şey herhalde»

Iso kederli bir havayla ekledi: «Hiç bir yarar sağlamasa bile.»

15

1970 yılının Şubat ayında, Duke, Cambridge'e yakın bir birliğe atandı. Her akşam evine gelebilecekti artık. Çok sevinmişti. Evlendiklerinden beri ayrı yaşıyordu karısından. Ancak izinli olduğunda, ya da hafta sonlarında bir araya gelebiliyorlardı. Bu yüzden de, birbirlerinden ayrı yaşayan bütün aşıklar gibi, birlikte geçirdikleri günler buruk bir hazla, özel bir mutluluk ve özel bir hüznle doluydu onun için. İşine çok bağlıydı ama işi sona erermez Clarissa'nın özlemiyle yanıyordu. Karısını sıcak ve parlak bir alev gibi görüyordu Duke; onun uyuşan parmaklarını ısıtan bir alev. Yalnızca cinsel bir tutkunluk değildi bu; Clarissa'nın aydınlık kafasıyla da ısınıyordu.

Ne var ki Clarissa'nın Harvard'da bulunduğu şu son bir buçuk yıl içinde, karısının -belirli bir noktaya parmak basamamakla birlikte- ellerinin arasından kaçıp gittiği duygusuna kapılmıştı. Bunu dokuz ay süreyle Vietnam'da kalmış olmasına ve Clarissa'nın arkadaşlarının

etkisine bağıyordu. Entelektüel üstünlük peşinde koşan kişilerle ve radikallerle doluydu Harvard. Yeni görevi hem sevinçle karşılamış, hem de belirli bir karara varmıştı : karısıyla arasındaki bağları iyice güçlendirecekti bundan böyle. Bir Porsche satın aldı ve Clarissa'nın evine yerleşti.

Clarissa, çağının en güzel çiçeklerinden biriydi. Eğitimcilerin, psikologların, analarla babaların ve dergilerdeki öğütlerin ortaya çıkarmayı amaçladıkları kusursuz bir ürün. Kendisiyle, dünyasıyla ilgili hiç bir sorunu olmadığından çevresindekiler hayretle bakarlardı ona. Hayatta, bilek burkulmasından başka bir acı bilmediğini utanmadan ve övünmeden açıklardı. Aydın bir ailenin çocuğuydu, kız kardeşiyle ikisi sevgiyle bakılmış, yumuşaklıkla eğitilmiş, liberal bir öğrenim görmüş ve her zaman insan yerine konmuşlardı. Kızların ikisi de okulda başarılı, sporda başarılıydılar, arkadaşları tarafından sevilen kişilerdi. Kız kardeş çocuk doktoru olmuş, evlenip beş çocuk doğurmuş, güney California'daki kocaman evinde kocasıyla birlikte doktorluk yapmaya başlamıştı. İki kardeşin arasındaki ilişki de kusursuzdu. Kıskançlık ya da çekememezlik yoktu aralarında. Kıskançlık ya da çekememezlik yaratacak bir durum yoktu.

Kadınlar Clarissa'yla ilk tanıştıklarında anlattıklarını şaşkınlıkla dinlemişlerdi. İnanılacak gibi değil diyorlardı boyuna. Bir mucizeye bakarcasına gözlüyorlardı onu. Mucizeyi gözleyip kendi boklarıyla çalifasulyelerine dönüyorlardı. Clarissa da onların anlattıklarını büyülenmişçesine dinliyordu. O nasıl bir duygudur diye soruyordu sık sık. Duygusal acıları yalnızca okuduğu kitaplardan tanıyordu. Genç kızken saatlarca oturup Anna Karenina'nın, İvan Karamazov'un ya da Emma Boveri'nin neler duyduğunu anlamaya çalıştığını söylüyordu. Ailesi dindar olduğu, çocukluk yıllarını dindar akrabaların arasında geçirdiği halde dinsizliğe geçerken de herhangi bir sorunla karşılaşmamıştı. Zekâsı ve anlayışı geliştikçe, matematikten cebire, cebirden trigonometriye, oradan yüksek matematiğe geçtiği gibi, Katolik dinini kabullenmekle başlayıp oradan yalnızca Tanrı'ya inandığı bir döneme, sonra da kesin bir inançsızlığa geçmişti.

Radcliffe'te üniversite öğrenimi yapmış, Duke'u aile

dostlarının verdiđi bir partide tanımıřtı. Ařık olurken bile çok uygun bir kiřiye dūřmūřtı. Duke çok ūnlū ve kōklū bir ailenin ođluydu. Akrabaları ya West Point'ta ya ūnlū ūniversitelerde okumuř, hariciyeciler, bir eyalet valisi, bir de dıřıřleri bakanı yetiřtirmiřlerdi. Evlenmeleri iki aileyi de hořnut etti. Hayatları, onlar ermiř muradına yazgısına uygun olarak geeceēē benziyordu. Dōrt yıldır evli olan Clarissa'nın sakin ve huzurlu havası bunun bōyle olduēunu gōsteriyordu.

Gelgelelim Clarissa'nın pek seyrek sōzūnū ettiēi ve pek az kiřinin bildiēi bir hayatı daha vardı. Ūniversite ūērenimi yaptiēi yıllarda, Roxbury'deki zenci çocuklarına okuma yazma ūēretmeyi amaçlayan bir toplulukta gōrev yapmıřtı yıllarca. Zencilerin arasına girdiēinde ūbūr beyazlar gibi bir tavır takınmadıēi, zavallı yoksullara kūltūr ařılamak lūtfunda bulunmak için deēil, onlardan bir řeyler ūērenmek, onları tanımak, kendini tanıtmaq için geldiēini gōsterdiēinden, zenci mahallelerindeki 'aileler'in bir ūyesi olmuřtu. Gūveniyorlardı ona. Bōylece semte bařka beyazları da sokabilmiřti. Okuma-yazma çalıřmaları çok bařarılı oluyordu. Ūniversiteyi bitirince -Duke Vietnam'a gōnderilmiřti- bazı kiřilerin de yardımıyla, federal hūkūmetten, çalıřmalarını geniřletmelerini saēlayacak bir ūdenek koparmayı bařardı ve iki yıl sūreyle zamanının tūmūnū Roxbury'de geçirdi. Orada alıřıyor, orada yařıyordu. Duke çok sıkılmıřtı. Cambridge'deki evi bořaltmasına engel oldu. İzinli geldiēi zaman kalacak bir yer bulabilmeliydi. Bōyle sōylūyordu ama aslında evdeki konforun Clarissa'yı gecelerini orada geçirmeye aēıracaēını umuyordu. Clarissa Roxbury'yi çok seviyordu oysa; orada gerçekten yařadıēını hissediyordu. Ve orada gōrdūkleri, acı çekmek konusundaki bilgisizliēini gidermiřti.

Çalıřmalardan būyūk bařarı saēlandıēı halde, Nixon gōreve bařlar bařlamaz federal hūkūmet yaptiēi para yardımını kesti -Nixon'ın aldıēı ilk kararlardan biriydi bu- Clarissa da oradan ayrılmak zorunda kaldı. Harvard'da ūniversite-ūstū ūērenim yapmaya da bařlamıřtı bu arada. Doktora ūērencileri arasında, benim burada iřim ne diye dūřūnenlerin bařına o geliyordu ama bu soruyu sessizce sorardı genellikle. Ancak bazan, gecenin geç saatlarında, konuyu atıēı da olurdu.

«Bilir misiniz, pek çok kişi, genç eğitimcileri, genç öğretmenleri gerektiği gibi yetiştirmekle insanların düşünce yapılarını ya da belirli şeyleri değiştirebileceğimizi sanıyor ama ben öyle düşünmüyorum. İngiliz krallarının adlarını ya da Shakespeare'in bilmem nesini ezberlemek, yahut bizim burada uğraştığımız şeylerle uğraşmak insanın bazı yanlarını öldürüyor bence. Bilmem hangi metin söyle mi, yoksa böyle mi okunmalı diye akademik tartışmalara girmeye başlayınca, bazı şeyleri gözden kaybediyoruz.»

Val güldü. «Keşke hâlâ Roxbury'de olsaydım diyorsun sen.»

«Hayır. Orada olsam da yarar sağlayamam. Para yok, benim topladığım gönüllüler dağıldı, semt beyazlar için daha da tehlikeli bir yer oldu. Orada benim yapabileceğim bir şey yok artık. Belki hiç bir beyazın yapabileceği bir şey yok. Ayrıca, ben orada asalak gibi yaşıyordum. Onlarla besleniyor, onların aracılığıyla yaşıyordum. Hayatı kendi benliğimden yeşertmeliyim ama bunu Harvard'daki çalışmalarım da yapamayacağım herhalde.»

Yine de, sınavlarda ve derslerde çok başarılıydı Clarissa. Üç elmadan birini kapacağa benziyordu. Harvard'da üniversite-üstü öğrenim yapan edebiyat öğrencileri için üç nimet vardır : Ya Harvard'a, ya Yale'e, ya da Princeton'a asistan olarak girebilmek. 1970 yılında Harvard'ın kadın asistan alması inanılmaz bir olay, Princeton'ın böyle bir şey yapması çok uzak bir olasılık sayıldığından, hemen herkes Clarissa'nın Yale'e alınacağını düşünüyordu. Clarissa'nın aksaksızca sürüp giden hayatı da böyle olmasını gerektiriyordu. Zekâsı ve akademik başarısıyla sağlayamadığını, ailesinin dostları da sağlayabilirdi ne olsa.

Duke New England'a atandıktan sonra onu daha az görmeye başladık. Hepimiz gibi, o da sözlü sınavlara hazırlanıyordu. Akşamları yemek saatında evde olmak zorundaydı, gecelerini de kocasına ayırmak istediğinden bütün gününü okuyarak geçiriyordu. Ancak Nisan'da, sözlü sınav hâlâ önünde olduğu halde, akşamüstleri Iso'ya uğramaya başladı. Eskisi kadar huzurlu görünmüyordu ama nasıl bir değişikliğe uğradığını açıklamak da güçtü. Mira yüzünde gölgeler olduğunu söyledi. Clarissa hiç bir şey söylemiyordu.

Sözlü sınavı parlak bir başarıyla geçti. Bütün dostlar kutlamaya gittiler. Duke da eve gelir gelmez onlara katıldı. Karısının başarısı onun da zaferi olmuştu sanki. Kyla'yla Mira'nın tersine, Clarissa sınavdan sonra çok neşeli ve gururluydu. Duke iki gün izin almıştı. Karısıyla geçirecekti o günleri. Sınav gününden sonra onlara uğrayan herkes, karı kocayı pespembe bir doygunluk havası içinde buluyordu. Iso, insan kapıyı çalınca bunları yaktan çıkardığını sanıyor diyordu. Derken Duke göreve döndü, Clarissa da tez konusu aramak için kitaplıklarda dolaşmaya, yeniden arkadaşlarıyla buluşmaya başladı. Gelgelelim şimdi birtakım sorunlardan söz ediyordu. Duke'un durumu çok güçlü.

«Tamam, biliyorum, çifte kişilik yaşamak zorunda. Eve gelince üniformasını çıkarıp blucini ve Faslı gömleğini giyiyor, saçını uzatamadığı için takmak zorunluluğunu duyduğu kızılderili bandını bağlıyor. Aslında ben öyle dolaşmasından hoşlanıyorum ama kendisi saçını uzatabilmek istiyor. Boncuklarını da boynuna takınca alana inip yemek yiyoruz, ya da sinemaya falan gidiyoruz. Ertesi sabah yine üniformasını giyiyor, hazırol duruma geçip selam çakarken büyük subayların hippileri, saçlarına kızılderili bantları takan serserileri kınayan konuşmalarını dinliyor. Boyuna rol değiştirmek onun için sorun oluyor sanırım.»

Iso'nun gözlerinde hain bir parıltı belirdi. «Sorun nasıl belli ediyor kendini? Eve girerken onu hazırol durumunda karşılamayı mı bekliyor? Günlük işlerini üç kopya halinde hazırlayıp sunmayı mı istiyor?»

Kadınlar güldülerse de Clarissa kaşlarını çatmıştı. «Eh, neredeyse,» dedi. «Bir yandan benim dünyama, kendi kuşağıma uymaya çalışırken öte yandan Harvard'ı bir radikal yuvası olarak görüyor.»

Kyla alaycı bir sesle söylendi. «Bizim konuşmalarımızı bir duysa!»

Val, «Hayır!» diye karşı çıktı. «Duke haklı.»

Herkesten alaycı kahkahalar yükseldi. Politikadan bizim kadar uzak olan kimse yoktur diyorlardı. Yalnız Val onlardan başkaydı. Politik konularda böylesine ilgisiz olmamız utanılacak bir şey diyorlardı hepsi.

«Tamam, ben de aynı kanıdayım.» Val de gülüyordu.

«Gelgelelim, hepiniz politikacısınız yine de. Eylemci olmadığınızı kabul ederim. Nedeni, buradaki politik hareketlerin, sizin ilericiliğinize çekici gelmeyecek kadar hafif ve soyut olması.»

«Bizim mi? Bizim mi?» Dört ses birden bağıırıyordu.

Val, «Evet, sizin!» diye diretti. «Bizi bir arada tutan nedir? Neden arkadaş olduk? Ortak yönümüz var mı? Ülkenin değişik yerlerinden geliyoruz, yaşlarımız, geçmişlerimiz birbirinden çok farklı, apayrı konularla ilgileniyoruz. Hepimizin Harvard'dan böylesine nefret etmesi neden? Üniversite-üstü öğrenim yapan öbür öğrencilerden neden hoşlanmıyoruz?»

«Harvard'ın, hatta ülkenin politik, ekonomik ve ahlâki yapısından nefret ettiğimiz için bence. SDS'ciler kadar nefret ediyoruz bunlardan. Ben bile SDS'ye üye olmadım oysa. İki toplantılarına katıldım ve ayrıldım. O herifleri bir göreceksiniz! Beni tedirgin eden militan tavırları değil haa! Kötü olan, altetmeyi tasarladıkları kişilerin değer yargılarını benimsemeleri. Katolik kilisesi, Harvard yönetim kurulu, General Motors şirketi ve Amerikan hükümeti kadar ataerkil onlar da. Biz bütün kurumlara karşıyız, çünkü erkeklerin egemenliğine, üstünlük savlarına, baskılarına baş kaldırmışız. Bambaşka bir dünya istiyoruz biz. Yapısını kolayca tanımlayamam ama öyle bir dünya olmalı ki...»

Kyla dudaklarını ısırarak araya girdi. «Ben ekmek pişirip çiçek yetiştirsem bile akıllı bir insan olarak görülüp ciddiye alınabileyim.»

«Evet.»

«Ve Duke -onun bütün gün yaptığı iş çalışmak gibi görüldüğü, benim yaptığım çalışmak sayılmadığı için- her gece yemeği benim pişirmemi istemek hakkını bulmasın kendinde.» Clarissa öfkeyle konuşmuştu. «Üstelik o yemek pişirmesini sever, bense nefret ederim.»

Hepsi dönüp ona baktılar. Clarissa ilk kez değiniyordu bu konuya.

«Evet. Kendilerini olduklarından büyük gören, kof, beyaz ırktan erkeklerin düzenine karşıyız biz. Kendilerini yasal kişiler, geçerli kişiler olarak görenlere karşı olduğumuzdan bütün geçersiz kişilere anlayışla bakıyoruz.

Kendimizi de öyle görüyoruz çünkü. Bu yüzden de savaşa karşıyız, kurumlara karşıyız, kapitalizme karşıyız.»

«Yine de komünist değiliz.» Kyla bacaklarını birbirini üstüne atıyor, bir saniye sonra indirip bacak değiştiriyordu. «Politikaya böylesine ilgisiz kalmamız ayıp doğrusu.»

«Bırak canım, komünizm bize ne verecek sanki? Uygulamada, karşı çıktığımız düzenin bir çeşitlemesi o da.»

«Ama hepimiz sosyalizme inanıyoruz,» dedi Clarissa.

Birbirlerine baktılar. Herkes evet dercesine başını salladı.

«Ne tuhaf!» Kyla yerinden fırlamıştı. «Daha önce hiç konuşmamıştık bunu. Kimin neye inandığını açık seçik ortaya koymamıştık hiç. Ben hiç birinizin neye inandığını bilmiyorum ama bizi bir arada tutan güçlü bir bağ olduğunu seziyordum.»

Mira şaşkın şaşkın söylendi : «Ama herkes bizim gibi düşünmüyor mu?»

Çılgınca güldüler. «Ward'larda geçirdiğin Noeli unuttun mu, Mira?»

O da güldü. «Nicedir buradan ayrılmadım. Başka türlü bir dünyanın varlığını unutmuşum.»

Clarissa, «Duke da bizim inandıklarımıza inanmıyor,» diye söylendi acı acı.

Val ona baktı. «Biliyorum. İşin gülünçlüğü de orada. Bizim devrimciliğimiz bu güne kadar ortaya çıkan devrimcilik örneklerinin en tehlikelisi. Paramız ve silahlarımız olduğu için değil tabii. Önce ciddiye almayarak, gülüp geçerek yoketmeye çalıştılar kadın soyunu. Sonra da, zencilere yaptıkları gibi, ellerimize birer elma şekeri tutuşturarak, küçük ödünler vererek. Ancak bizi ciddiye almamakta diretmeleleri, korkularının büyüklüğünü gösteriyor.»

Kyla yerine oturup Val'e baktı. Farkında değildi ama aynı anda iki sigara birden içiyordu.

«Çünkü onları geçersiz kişi haline getirmek istiyoruz biz. Eşit durumda olan bir erkekle bir kadını ele alalım. İkisi de varlıklı, aydın ailelerde doğmuş, iyi öğrenim görmüş, para kazanmışlardır. Yani toplumumuzun geçerli kişi saydığı insanlarda aradığı niteliklere sahiptirler. Ama o erkek ciddiye alınır, kadın -yaptığı, yap-

maya çalıştığı ne olursa olsun- ciddiye alınmaz. Eleanor Roosevelt'e nasıl davrandıklarını düşünün bir kere! Ve bir erkek geçerli kişi olduğu duygusunu kaybederse, aslında üstünlük duygusunu kaybetmiştir. Üstünlük duygusu, varolabilmesi için gereklidir oysa. O hale gelmiştir erkek soyu. Geçerli olmayan erkekler, sözgelimi zenciler de beyazlardan pek farklı değildirler ama onlar yalnız kadınların karşısında üstündürler. Ayrıca, üstünlüğünü kaybeden erkek gücünü kaybeder. Erkeği erkekliğinden eden kadın sözünün altında yatan gerçek budur. Erkeği erkekliğinden eden kadın, erkeğin sandığı kadar üstün ya da kadınlardan üstün olduğunu kabul etmeye yanaşmayan kadındır. Erkeğin kadından üstün olmadığı gerçeği, bir toplumu, herhangi bir bombadan çok daha fazla yıkar. Kabul edilirse tabii.»

Kadınlar ses çıkarmadan oturuyorlardı.

Kyla, «Tanrım!» diye inledi.

Clarissa, «Tamam,» diye söylendi. «Onun için de, erkek, sözgelimi Duke, çevresinde korkulu bir şeylerin varlığını hissediyor. Duke bu tehlikenin çok yakında olduğunun da farkında ama gerçeği kabul edemiyor. Onun için Cambridge'i ya da Harvard'ı eleştiriyor, onları suçlu buluyor. Düşmana ateş etmeye alıştıktır o. Oysa bu düşmanı bulmak, görmek bile olanaksız. O yüzden de çok güç durumda. Bir sis bulutunun içinde ilerleyerek boynuna sağa sola saldırıyor ama yakalamaya çalıştığı düşman ele geçmiyor bir türlü.»

«Ama sisin neminden de kurtulamıyor.»

«Evet. Sonra da, gazetede ya da televizyonda sözü edilen bir olay çıkınca bana söylev çekiyor. Liberalizm konusuyla başlayan tartışma sonunda kavgaya dönüşüyor.»

«Aslında bu soruyu benim sormam yakışık almaz ama benden başkasının sorabileceğini sanmıyorum. Değer yargılarını paylaşmadığın biriyle yaşayabilir misin?» Iso öne eğilmiş, Kyla'ya bakmamaya özen göstermişti.

Val de Clarissa'ya baktı. «Ne dersin? Duke ömrünün sonuna kadar orduda kalacak.»

Clarissa'nın yüzü donmuştu sanki. Kısık dudaklarının arasından, «Sevgi insanı değiştirebilir,» diye mırıldandı ama sesi de kısıktı. Fazla ileri gidildiğini hepsi

sezmişlerdi. Konuyu değiştirdiler, şarap şisesi elden ele dolaştı. O gece, Iso'dan başka herkes Val'e biraz kızmıştı.

16

Cambridge'e bahar gelmişti yine. İnsanlar da çiçekler gibi açılıyorlardı. Paltolar atılıyor, altından güzel ve gü-lünç giyecekler çıkıyordu: İşlemeli gömlekler, nakışlı pantolonlar, uzun etekler, kısa etekler, çizmeler, türlü türlü sandaletler. Kooperatifte, İskoç etekliğiyle dolaşan bir adam görüldü. Holyoke Center'da gitar sesleri duyulmaya başlamıştı.

Val soluk alırken sıkıntı çekiyordu. Bir türlü geçmeyen bir ağrı vardı göğsünde. Bunun basit bir endişe -ya da pek basit olmayan bir endişe- belirtisi olduğuna emindi. Savaşa karşı olan topluluğun işlerinde çalışacağım diye dersleri asmıştı iyice. Kimsenin ilgilenmediği raporları okurken büyük bir öfkeye kapılıyordu. Dersleriyle ilgilenmediği için suçluluk da duyuyordu ama başka türlü yapamazdı. Güney-doğu Asya'da kıyıma uğrayan insanlarla birinin ilgilenmesi zorunluydu.

Havanın çok güzel olduğu bir gün, toplantıdan eve dönerken alana yürümeye karar verdi. Alışveriş yapmak gerekli değildi ama yürümek iyi gelecekti. Açık hava göğ-süne de iyi gelirdi belki. Belki yeterince hareket etmediği ve çok sigara içtiği için çekiyordu bu ağrıyı. Eğer öyleyse iyi. O zaman çaresi bulunabilir. Ağır adımlarla yürüyerek vitrinlere baktı. Buna zaman ayırmak bir lüks-tü onun için. Bir kitapçı dükkanına girdi, bir yerden bir plak, bir yerden makarna aldı. Dalga geçmek, telaş-sızca dolaşmak hoşuna gitmişti. Daha rahat soluk aldığı-nı farkettti.

Evine yöneldiğinde hava kararıyordu. Loş sokakta yanından geçenlerin yüzleri neşeliydi. Konuşmalarıyla gülüşmeleri ortalęı cınlatıyordu. İnsanların sokaklarda nasıl dolaştıkları çok önemli diye düşündü. Varşova'da herkes gergin yüzlerle, koşarcasına ilerlerdi. Washing-ton'da, neşeli seslerle konuşup yürüyen kimselere rast-

lanmazdı. Bir şarkı mırıldanmaya başladığını farkettti. Bu gezintileri sık sık yapmaya karar verdi.

Evet, hatta her gün yapmalıydı. Ama şimdi eve gidecek, o günkü toplantıyla ilgili raporunu hazırlayacaktı. Önce makarnanın sosunu hazırlamaya bakmalıydı. Soğanla sarımsağı, havuçlarla maydanozları ince ince doğrayacak, tuz biber, domates salçası, fesleğen kurusu katıp ağır ağır kaynatacaktı. Ağzı sulanmaya başladı. İki gece önce yediği sığır etinden kalan birkaç lokma etle etsuyunu da katmalıydı sosa. Yeni aldığı plağı çalarken Chris'e bir mektup yazabilirdi. İki haftadır yazmamıştı kızına. Ayıptı doğrusu. Sonra da sabahlığını giyer, lanet olasıca rapora başlardı. Sinirlenmemeye çalışacaktı. Kamboçya'nın işgalini sakın bir tavırla, soyut kelimelerle protesto ederken o gün öğleden sonra duydukları gözünün önüne gelecekti yine. Her yerde, herkes yaşamak istiyordu. Savaşları başlatanlar ne istiyorlardı peki? Bunu asla anlayamayacağını biliyordu.

Sebzeleri sote etti, tencerenin kapağını kapatıp kendine bir bardak şarap doldurdu. Haber bültenini dinlemek için televizyonu açtı. Erkendi henüz. Bir kovboy filmi gösteriliyordu televizyonda. Odadan çıkarak tek kişilik sofrasını kurdu, şarabını yudumladı. Sos tıklar tıklar kaynıyordu. Kokusu harikaydı. Tencereyi eline alıp burnuna götürdü -her zaman öyle koklardı pişirdiğini- aynı anda da birinin bir şeyler söylediğini işitti, adamın sesini duyuyordu, olamazdı ama duyuyordu işte, arkasına dönerek ekranı görmeye çalıştı ve evet, gözlerinin önündeydi olanlar ve inanılacak gibi değildi ama resim birden değişmişti, şimdi de kirli bir gömlek yakasını göstererek başka şeyler söylüyordu bir başkası, sanki konuşulacak başka hiç bir şey yoktu ve çığlıkları duydu anızın, korkunç çığlıklar, kafasının arkasındaki bir yerlerden yükselen; duyuyordu, korkunç acılar çeken bir kadın korkunç çığlıklar atıyordu ve yere baktığı zaman mutfak taşlarının kana bulandığını gördü.

Bunun yalnızca bir başlangıç olduğunu bilmiyorduk o zaman. Karabasanın birden herkesin gözüne görüldüğünü, Duke'un sezip de ateş edemediği, ondan başka pek çok kişinin de sezinlediği o belirsiz şeylerin parmak basılabilecek hale geldiği günlerdeydik. Bazan kumsalda

yürürken çevremdeki sessizliği dinliyorum da o karabasan ne oldu diye merak ediyorum. Karabasanlar dünyanın merkezinde kaynayan lavlar gibi sanırım. Hep oradalar ama ancak zaman zaman patlıyor. Büyük uçurumlar, ölümcül ayrılıklar ancak zaman zaman sergileniyor.

Val sonunda aklını başına topladı. Dizlerinin üstüne çökerek yere döktüğü makarna sosunu temizlerken hâlâ hıçkıra hıçkıra ağlıyordu ama çığlıkları kesilmişti. Dizlerinin üstüne çökmüş, yüzünü ellerine gömerek, inanamayarak, inanamayarak haykırıyordu: «Çocuklarımızı öldürüyoruz! Çocuklarımızı öldürüyoruz!»

Telefonlar çalıyor, toplantılar yapılıyordu. O günleri birbirinden ayırmakta güçlük çekiyorum hâlâ. Cambridge'in çeşitli yerlerinde ortaya çıkan barış yanlısı topluluklar bir araya gelmişlerdi ansızın. Üyeleri iki, üç, dört katına çıkmış, sayılamaz olmuştı. Birkaç gün sonra -topu topu birkaç gün müydü gerçekten?- Jackson State üniversitesinde çocuklar öldürüldü. Beyaz çocuklar öldürülürken birkaç zenciye de temizlemenin yoluna bakılacaktı elbette.

Herkes uyurgezer gibi dolaşıyordu. Kimileri, kurdun günü geldi dediler. 1984'ten daha kötüydü olanlar. Hükümet, tıpkı Adolf Hitler gibi seçimle gelen bir hükümet, bir katil çetesi olduğunu göstermişti. Bir oldu-bittiydi bu; farkına bile varmamıştık. Genç öğrencilerin bazıları sinir krizleri geçiriyorlardı : Şimdi sıra kimde? Onları öldürebildiklerine göre bizi neden öldürmesinler? Yaşlılar, savaştan sağ çıkanların adımlarıyla ilerliyor, bunun arkasından neler gelebileceğini merak ediyorlardı. Anneler, ölen çocukların kendi çocukları olabileceğinin bilinci içinde yürüyorlardı. Telgraflar, üzücü bir kaza sonucu diyordu, çok üzgünüz. Çalifasulyesi yedirip bok silerek geçen üç yıl, aynı şeyleri daha başarılı yöntemlerle yapmakla harcanan on beş yıl, bu işlerin ürünü olan on dokuz yaşındaki, saç rengi, göz rengi, ağırlığı senin dölyatağından çıktığı günden bu yana kg. artmış olan kız/erkek öğrenciyle birlikte yokolup gitmişti. Soluk alan bir insan soluk almayan bir insan haline gelmişti. Hepsi bu.

Mektuplar yazıldı, telgraflar çekildi. Savaşa karşı

olan dernekler alanda masalar kurdular. Gezici telgrafhaneler. Bir dolara bir telgraf çekilebiliyordu. Formlar hazırды, doları veren metni yazıyordu yalnızca. İki yıl önce devrimden, gizli silah depolarından söz ederek homurdananlar susmuşlardı. Bir yürüyüş yapıldı. Cambridge'in miting alanında toplandık, hoparlörlerden söylenen sözleri anlayamadan, söylevler dinledik. Önemli değildi. Onlara öğretilen ulusal geleneklerin yanlış olamayacağına inanan yaşlılar başlarını dik tutarak yürüyorlardı. Her adımda ihanete uğramayı bekleyen gençlerse kamburlarını çıkararak, çevrelerini temkinli bakışlarla süzerek. Kalabalığın kıyısından ortaya atılan her küçük paket başların korkuyla eğilmesine yol açıyordu. Bir kahraman çıkıp da atılan paketi açınca onun çevresinde küçük kümeler oluşuyordu. Atılanlar, içlerinde üç dört tane esrarlı sigara bulunan sigara paketleriydi. Paketin içindekiler bölüşülüyor, sigaralar yakılıyordu ama temkini elden bırakmadan. Marihuanaya barut karıştırılabilir miydi? FBI bu kadar akıllı olabilir miydi? Yürüyüş başladı, Mount Auburn sokağından, Mass Bulvarı'na, köprüyü geçip Boston'a, Commonwealth'ten Alan'a. Gösteriyi izlemeye gelen insanlar yol boyunca dizilmişlerdi. Fotoğraf makineleriyle gelen takım elbiseli işadamları, sert yüzlerle bakan işçi kılıklı adamlar. Dünya FBI ajanları ve miğferli askerlerle dolmuştu ansızın. Herkes yürüyor, konuşuyor ve şakalaşıyordu ama tepede bir helikopter görüldüğü zaman korkuyla titriyorlardı gençler. Bazılarımız, halkın üstüne göz yaşartıcı bombalar atıldığı gün Berkeley'de bulunmuştuk. Bulunmayanlar da orada olanları biliyorlardı.

Alan'a doluştuk, ortalıkta dolaştık. Orada milyonlarca insan vardı sanki. Oturacak bir yer bulup çimenlerin üstüne oturduk. Hava ılık, güneş parlaktı. Ağaçlarla çimenlerden yemyeşil bir koku yükseliyordu. Göremediğimiz bir kürsüye çıkan birileri duyamadığımız söylevler çekiyorlardı. Birbirimize bakmadan oturuyor, neler olabileceğini düşünüyorduk. Bizi hemen oracıkta, seçtikleri herhangi bir silahla yokedebilirlerdi. Bizimle hiç ilgilenmeyebilirlerdi. Ya da bu şekilde bir araya gelip durun, yeter artık, yeter, yeter diye bağarmakla sesimizi duyurabilecektik. Bu son olasılığa kimse inanmıyordu

Herkes bunun olabileceğine inanmak istiyordu. Miting alanına yeni gelenler de vardı; Vietkong bayrakları, Mao'nun resimleri, Nixon'ı ve Washington'dakileri, çok iyi tanıdığımız o eski şeytanı, asker-sanayici birliğini yerin dibine batıran dövizlerle gelenler. Evet. Şeytanlar ölmezler nedense. Pek az konuşuyorduk. Gençler ürkekçe, sessizce, güçsüzlüklerini duyarak oturdular. Yaşlılarımız da romatizma ağrılarını, kireçlenen eklemlerinin uyuştuğunu duyarak. Sonra da bitti dediler. Satıcılar bile çıkmamıştı ortaya. Binlerce kişi metroya yöneldi. İtip kakan yoktu. İtip kakmanın anlamı yoktu. Kiliseden, gerçek bir tapınaktan çıkmış gibi yürüyorduk hepimiz. Bir süre sonra metroya binebildik. Metro şirketi bunca insanı taşımayı nasıl becerdi diye merak ettiğimi hatırlıyorum. Vagonlar kalabalıktı ama bağırmak, itişmek yoktu. Birkaçımız aynı durakta indik, bir mezeciye uğrayarak yığınla sandviç aldık. Sonra da hep birlikte Val'in evine yollandık. Mira, Ben, Iso, Clarissa, Kyla, onlara yarı yolda katılan Bart, birkaç kişi daha. Grant bile oradaydı. Val'in evinde oturarak haber bültenini izledik. Her kanal, her televizyon istasyonu birbirine benzer filmler yayınlıyordu. Kahve içip sandviç yiyerek otururken, biri, «Bize kulak vereceklerdir,» diyordu. «Öyle kalabalıktık ki.» Sonra sessizliğe gömülüydük yine. Hafif bir kendini beğenmişliğe kapılmıştık korkarım. Sarı, kara, kızıl ve beyaz derili çocukları öldürenler onlardı. Biz değil, onlar. Biz onlara karşı olduğumuzu göstermiştik. Tutumumuzu kanıtlamıştık. Paramız olmadığı halde rahat yaşıyorsak, Afrika ve Asya halkının sömürülmesini onayladığımız için değildi bu. Bize verilen bursların parası Mobil'in Angola'daki varlığından ya da Ford'un silah satışlarından elde ettiği paradan çıkmıyordu. Hiç değilse öyle olmadığını umuyorduk. Tutumumuz gülünç görünebilir. Ben de kendimle alay ediyorum bazan. Gelgelelim yapabileceğimiz başka bir şey var mıydı? Pentagon'a saldırabilir miydik? Yararı olur muydu? İnsan kıyımına son vermeye yarayacaksa, daha da yoksul olmaya razıydık. Yapabileceğimiz bu kadardı.

Katliam günü Ulusal Muhafızları silahlandırarak görevle yollayan Ohio valisi birkaç gün sonraki ön seçimleri kaybetti. Mira, haber bültenini izlerken bile ona sarıl-

mağtan vazgeçmeyen Ben'e dönerek, «Gördün mü?» dedi. «Gördün mü? Bütün ulus bizim gibi düşünüyor!»

Ben sert ve sıkkin bir yüzle karşılık verdi : «O herifiñ, aldığı oylardan çok daha azını alabileceği hesaplanmıştı. Yediği haltla halkın gözüne girmiş!»

Mira bembeyaz bir yüzle döndü televizyona.

Gelgelelim bu konuşma epey sonra yapılmıştı. O gece Val'in mutfağında toplananlar yürüyüşe kaç kişinin katıldığını konuşuyor, havadan çekilen filmlere bakarak hesap yapmaya çalışıyorlardı. Aslında saat on birde yayınlanacak haber bültenini bekliyorlardı hepsi. Onları -mutlu edecek değil, o olanaksızdı, güçlü olduklarını gösterecek de diyemem, o da olanaksızdı- hoşnut edecek, hiç değilse bir bildiride bulunabilecek kadar güçlendiklerini gösterecek bir haber duymak umuduyla bekliyorlardı. Dualarını etmiş, adaklarını sunmuşlardı; karşılığında incecik bir yağmur gelmeliydi hiç değilse.

Bu gerginlikle otururlarken telefon çaldı. Herkes donmuştu. Val yerde oturanların üstünden atlayarak telefona giderken hiç birimiz ağzımızı açmadık. Onun içinde, karşıdan gelen sesi hepimiz duyduk. Haykırıyordu çünkü, tiz bir çocuk sesiyle çığlık atıyordu : «ANNEEE! ANNEEE!»

«Ne oldu, Chris!» Val'in gövdesi kaskatıydı. Mira parmaklarındaki eklenlerin de bembeyaz olduğunu gördü. Ancak sesi sakindi.

Chris'in sesi, «ANNEE!» diye haykırdı yine. «Biri ırzıma geçti!»

17

Geriye baktığım zaman, her şeyin birbirine eklenmiş olması çok tuhaf görünüyor. O günleri nasıl atlatmış bilmiyorum. İnsan soyu daha kötü durumları da atlatmıştır gerçi. Onu biliyorum. Ama ne pahasına? Sorun bu. Çünkü her yara bir iz bırakır ve yara yerinde oluşan yeni dokunun duyarlılığı yoktur. İnsanlar, oğullarını 'adam' etmek için acı veren eğitim yöntemlerine başvururken bunu unutuyorlar.

Val kızıyla çok sakın konuştu. Ayrıntıları öğrendi,

kapıyı kilitleyip polise telefon etmesini bildirdi. O da telefonun başında bekleyecekti. Polisler gelir gelmez, hayır onlara telefon eder etmez annesini bir daha aramalıydı Chris. Hızlı hızlı konuşuyor, Chris de, «Peki. Peki, anne, olur,» diye karşılık veriyordu. Sesini duyan on iki yaşında olduğunu sanırdı.

Val telefonu kapadı. Duvarın önünde duruyordu, başını duvara dayadı. Öylece durdu. Konuşmayı herkes duymuştu. Kimse ne yapabileceğini bilmiyordu. Sonunda Kyla gidip Val'in kolunu tuttu.

«Kalmamızı mı istersin? Yoksa gidelim mi?»

Val yüzünü duvardan ayırmadan karşılık verdi. «Kalmamız için bir neden yok.»

Hızla, sessizce ayaklandılar. Olaya aldırmadıklarından değil, inceliklerinden. Girmeye hakları olmayan bir alanda bulunduklarını anlamışlardı. Val'in cinsel ilişkilerinden çok daha özel, daha kişisel bir olaydı bu. Burunlarını sokmaya hakları yoktu. Birer birer yanına sokularak, usulca uzanıp Val'e dokunarak ayrıldılar.

Her biri, «Benim yapabileceğim herhangi bir şey varsa...» diyordu.

Yapabilecekleri bir şey yoktu tabii. Büyük acıların karşısında saygı göstermekten başka ne yapılabilir? Bart, Mira ve Ben evde kalmışlardı. Val hâlâ duvarın önünde duruyordu. Mira herkese bir içki verdi. Val sigara içiyordu. Bart bir iskemle getirip onu oturttu, telefon ikinci kez çalınca uzanıp almacı kaldırdı. Val, oğlanın konuşmasından korkmuş gibi soluğunu içine çekti hızla. Oysa Bart telefonu ona uzatmış. sonra da sigara tablasını elinin altına koymuştu. Öbür uçtaki ses duyulmuyordu. Val bir süre konuştuktan sonra telefonu kapadı. Polisler Chris'in oturduğu daireye gelmişlerdi. Kızın ırzına geçen oğlan ortada yoktu. Sokakta, evden biraz uzakta olmuştu olay. Chris evine dönmeyi başarmış, aklına gelen ilk kişiye telefon etmişti. Val, bin beş yüz kilometre uzakta olan biri, dedi acı acı. Polisler kızı hastaneye götürüyorlardı şimdi. Val hastanenin adını duvara yazdı. Chicago danışma santralını arayarak hastanenin telefon numarasını da öğrendi.

«Belki delilik ama bir şeyler yapmak zorundayım.»

diyordu. «Uzaktan da olsa, birinin onunla ilgilenmesi gerek.»

Sabahın üçüne kadar oturdular. Val boyuna telefon ediyordu. Hastaneyi aradı, adamların ağzından bir laf alabilmek için öyle çok bekledi ki kapatıp bir kere daha aradı. Yine aynı ilgisizlikle karşılandı. Bir kere daha aradı. Sonunda Chris'in hastaneden ayrıldığını söylediler. Polisler merkeze götürmüşlerdi kızı. Chicago polis müdürlüğünü aradı. Chris'in hangi merkeze götürüldüğünü öğrenmek için epey uğraştı ama sonunda öğrendi. O numarayı aradı, çocuğunun nerede olduğunu sordu. Kimse kesin bir şey söylemiyordu. Val'i atlatmaya çalıştılsa da o telefonu kapatmadı. Sonunda Chris'i telefona getirdiler.

Val, «Davacı olma,» dedi.

Chris annesine karşı çıktı. Polisler davacı olmasını istiyorlardı. Oğlanın adını ve adresini biliyordu. Başka suçlar da işlemişti; bu kez, onun tanıklığıyla 'hesabı görülebilecekti'.

Val, «Yapma,» diyordu habire. «Neye malolacağını bilmezsin.»

Chris annesine kulak asmadı. «Polisler davacı olmamı istiyorlar, olacağım.»

Val yumruk yemişti sanki. Almacı elinden bırakmadan, «Ne yaptığının farkında değil,» diye söylendi. Çevir sesi yayılıyordu odaya. Polis merkezini bir kere daha aradı. Karşısına çıkan iyice sinirlenmişti artık. Başlarını ağrıtıyordu Val. Biraz bekleyin deyip gitti, bir daha da gelmedi. Val on dakika bekledikten sonra kapattı ve bir kere daha aradı. Bu kez başka biri çıktı karşısına. Olaydan habersiz görünüyordu. Açıklamayı dinledikten sonra, «Biraz bekleyin,» dedi. «Bir sorayım.» Val uzun bir süre bekledi. Neyse ki adam geri dönmüştü.

«Özür dilerim, bayan, kızınız burada değil. Evine dönmüş.»

Val adama teşekkür edip telefonu kapadı ve iskemlesine çöktü. Sonra da telefon rehberinin sarı sayfalarını karıştırarak bir havayolu şirketine telefon etti. Ertesi sabah ilk uçakla Chicago'ya gidecekti.

«Beni havaalanına götürebilir misin, Mira?»

Elbette. Mira da, götürürdü onu havaalanına, Ben de.

Val sigara içerek bekledi. Yirmi dakika geçince Chris'in evini aradı. Telefon açılmadı. On dakika sonra bir daha aradı. Yine aynı şey. Bir saat beklediler. Chris'in evindeki telefon açılmıyordu. Bart'ın parmak eklemleri açık pembe bir renk almıştı.

Val sonunda içini çekip arkasına yaslandı. «Başka bir yere gitmiştir. Akıllıca bir iş. Bir arkadaşıyla kalıyor herhalde. Ayağa kalkıp raflardan birine uzandı, küçük bir defter alarak karıştırdı. Sabahın dördü olmuştu. Bir yere daha telefon etti. Sesi kısık ve titrekti. Olanları anlatıyordu birine. «Evet,» dedi, «yarın sabah erkenden gideceğim. Evet.» Telefonu kapadıktan sonra arkadaşlarına döndü.

«Babasını aradım. Bilmesi daha doğru olur diye düşündüm. Öğrenmek ister sandım. On dört yıldır tatilleri onunla geçiriyor Chris. Büsbütün yabancı sayılmazlar.» Sesi tuhaftı.

Mira, «Ne dedi?» diye sordu.

«Oraya gitmekle iyi bir iş yaptığımı söyledi.»

Kendine bir içki doldurdu, bir yudum alıp gülümsemeye çalıştı. Yüzü öyle gergindi ki, gülüşü, yüzünde beliren bir çatlak gibiydi.

«Siz de eve gidip biraz uyuyun. Kaldığınız için teşekkür ederim. Kalmanızı istesem de, istemesem de kalmak gereğini duyduğunuz için teşekkür ederim. Çünkü kalmanızı istemiyordum ama şimdi üçünüze de minnet duyuyorum. Ve şimdi anlıyorum ki kalmalarını istediğim kişiler benim onları isteyip istemediğimi iphemeyen kişilermiş.»

Güldüler. Onca gerginlikten sonra böylesine çaprasık bir açıklama.

Mira'yla Ben saat dokuz buçukta kapısına dayandıklarında Val valizini hazırlamış bekliyordu. Havaalanına gittiler. Uçak saat on birde kalkacaktı. Val uyku uyuyamadığını söyledi. Ne var ki uykusuz geçen geceler pek fazla etkilemezdi onu. Yorgunluğu ancak bir sonraki gün ortaya çıkardı. Onun için de, uçağa binerken hâlâ diriymi.

Döndüğünde öyle değildi oysa. Aslında döndüğünde kimse görmemişti onu. Ana kız havaalanında bir taksiye binmişler, Val arkadaşlarına ancak birkaç gün sonra telefon etmişti. Hepsi onu ve Chris'i görmeye gittiler ve

hepsi anneye kızın davranışlarında bir gariplik gördüler. Chris hemen hiç konuşmuyor, güzün öpüşerek ayrıldığı kişilere öfkeyle bakıyordu. Bir koltuğun köşesine büzülerek surat astı. Val konuşmaya çalışıyordu ama bunu yapmak için çaba harcadığı belliydi. Gergindi, hırçındı. Kalmalarını pek istemiyordu sanki. Ne yapacaklarını bilemediklerinden hepsi çabucak toplanıp gittiler. Kaygılanmışlardı, konuyu aralarında konuştular. Sonunda Val'i birkaç gün kendi haline bırakıp gevşemesini beklemeye karar verdiler. Ondan sonra birer birer gideceklerdi evine.

O günlerde ben de gördüm Val'i. Gözlerine bakınca carpıldım. Onun gibi bakan birini daha gördüm bir süre sonra. Gençliğini toplama kampında geçiren bir Polonya Yahudisi de Val'in gözleriyle bakıyordu. İkisi apayrı şeyler diyeceksiniz ama belki de değil. Çünkü Val'in geçirdiği günlerin ayrıntılarını da öğrendim sonradan.

Chris savaş karşıtlarının Chicago'da düzenledikleri bir gösteriye katılmıştı o gün. Hem iyice eğlendiği, hem de iyi bir iş yaptığına inandığı için neşeliydi. Gösteri sona erince, birkaç arkadaşı ve üniversitedeki asistanlardan biriyle birlikte bir pizzacıya gitmişlerdi. Chris'in evi, güvenli sayılan semtlerden birindeydi. Metrodan çıkınca evine doğru yürümeye başladı. Bacakları ağrıyordu, ayak-kabıları ayaklarını acıtmıştı. Kötü bir ayakkabı seçmişti. Bilekten bağlı, dolgu topuklu ayakkabılar. Delikanlının biri park edilmiş arabaların arasından fırlayıp önüne dikildiğinde evine epey yaklaşmıştı. Ne var ki oğlan da yürüyerek çıkmamış, birden fırlamıştı. Ve tam önünde duruyordu. Chris hemen korkuya kapıldı ve ayakkabılarına lanet etti. Ne koşabilirdi, ne de pabuçları ayağından atabilirdi. Oğlan bir sigara istedi, Chris sigarayı verdi ve soğukkanlı bir tavırla yanından geçmeye çalıştı. Gelgelelim oğlan koluna yapışmıştı bu kez. Kız, «Ne istiyorsunuz?» diye bağırdı. «Kibrit.» Elindeki sigarayı sallıyordu delikanlı. Chris, «Kolumu bırakın,» dediyse de oğlan elini çekmedi. «Kolumu bırakmazsanız kibriti çıkaramam.» Delikanlı kolunu bıraktı ama bir adım daha yaklaşarak burnunun dibinde durdu. Chris, arkasında metro istasyonuna giden bomboş bir alandan başka bir şey olmadığını biliyordu. Saat ancak dokuz buçuk olduğu halde sokakta kimsecikler kalmamıştı. Kafasını son hızla çalıştırırken

kibrit kutusunu uzattı. İki yandaki apartmanlar ürküntü veren bir siyahlıkla yükseliyordu. Bağırarak istemiyordu Chris. Oğlan onu korkutmaktan başka bir amaç gütmüyordu belki de. Bağırırsa o korkabilir, şiddet kullanabilirdi. Chicago sokaklarında bir sürü insan ölüyordu her hafta. Soğukkanlı davranmaya karar verdi, oğlanın yanından geçmeye çalıştı. Gelgelelim kolu kısıvrak yakalanmıştı yine. Delikanlı bir eliyle kızın ağzını kapatmış, onu kaldırımdan aşağı çekip parkedilmiş arabaların arasına yatırmıştı. Kulağına eğilerek, son aylarda üç kişiyi öldürmüş olduğunu, bağırmaya kalkışırsa onu da öldüreceğini söylemişti. Chris oğlanın elinde silaha benzer bir şey görmüyor, doğru söyleyip söylemediğini de bilmiyordu ama müthiş bir korkuya kapılmıştı. Başını sallayarak isteneni yapacağını belirtince ağzını örten el çekildi.

Delikanlı kızın donunu sıyırdı, pantolonunu çözüp üstüne atıldı. Hareketleri sert ve hızlıydı, ışını çarçabuk bitirdi. Chris gözlerini iri iri açmış soluk almadan yatıyordu.

Sonunda, «Artık kalkabilir miyim?» diye sordu ve sesinin titrediğini farkettil. Oğlan güldü. Chris düşünmeye çalışıyordu. Irza geçen erkeklerin kurbanlarını öldürdükleri de oluyordu. Bu oğlan kolay kolay bırakmayacaktı onu. Ne yapabileceğini bilemiyordu. Onunla boğuşmak, karşı çıkmak hiç aklına gelmedi. Yalnızca kurnazlıkla kurtulabileceğini seziyordu. Bir insanın neden böyle bir şey yapacak duruma geldiğini düşündü. Suçluları suçla iten nedenleri, okuduklarını, öğrendiklerini gözden geçirdi.

Bir süre sonra, «Herhalde çok kötü koşullar altında büyüdün,» diye söylendi.

O zaman delikanlı kızın üstünden kalkıp oturdu ve bir sigara istedi. Sigarasını içerken kopuk kopuk bir şeyler anlattı. Çok zalim bir kadın olan annesinden, annesinin çocukken ona yaptıklarından söz ediyordu. Chris anlayış gösteren sesler çıkararak dinliyordu.

Ansızın, bir yerde bir gürültü oldu. Oğlan yine yere yatırdı kızını. Elini de boğazına dayamıştı. Apartmanların birinden birkaç kişi çıkmıştı. Kaldırımda durmuş konuşuyorlardı. Chris sokaktan yükselen sigara dumanının görülmesi için dua etti. Bağırmayı göze alamıyordu. Ba-

ğırmaya kalksa bile boğazından ses çıkmayacağını sanıyordu. Kaldırırma çıkanlar biraz ilerideki bir arabaya binerek uzaklaştılar. Gelgelelim oğlan onun boğazını bırakmıyordu hâlâ. Cinsel organını ağzına sokarak, «Hadi,» dedi ve öne arkaya gidip gelmeye başladı. Tıkanıyordu Chris, dilinin gırtlakını tıkayacağını sanıyordu. Spermanın tuzlu tadı boğazını yaktı. Oğlan işini bitirince, Chris öksürerek doğruldu ve tükürdü. Ayağa kalkmaya çalışıyordu ama kolunu kurtaramadı.

«Otur yerine. Bir yere gidemezsin.»

Chris yerine oturdu. Kesin olarak yenilmişti. Aklını başına toplamaya, delikanlıyı konuşturmaya çalıştı. On dan hoşlandığını, onun dostu olduğunu gösterebilirse... Anlayışlı bir tavırla konuşmaya başlayınca delikanlının da çenesi açıldı. Okulundan, mahallesinden, Chicago'dan söz etti. Chicago'da ne kadar çıkmaz sokak, ne kadar karanlık geçit varsa hepsini bildiğini söyleyerek övünüyordu. Chris cankulağıyla dinledi. Oğlanı tava getirmek zorundaydı. Kaçacağı dakikayı çok iyi hesaplamak gerekiyordu. Bir ara hafifçe kımıldadı, oğlan hemen üstüne abandı. İçine girmişti yine. Chris, delikanlının gösterdiği şiddetle birlikte isteklendiğini anladı. Ya da onun çaresizliği arttırıyordu isteğini.

Az sonra yine kalkıp oturdular ve birer sigara yak tılar. Chris, «Ben çok yoruldum,» dedi. «Artık eve gitsem.»

«Eve gidip ne yapacaksın? Erken daha. Burası iyi işte.»

«Evet ama ben çok yoruldum. Bırak şimdi gideyim, başka bir akşam yine buluşuruz.»

Delikanlı inanmaz bakışlarla bakarak gülümsedi. «Ciddi mi söylüyorsun?»

Chris de gülümsedi. İnsan soyunun kurnaz dişisi! «Elbette!»

Heyecanlanmıştı oğlan. «İyi. Bana adını ve adresini ver öyleyse. Ben de veririm. Yarın telefon ederim sana. Olur mu?»

«Olur tabii.» Adresler yazılıp verildi. Chris adını doğru olarak bildirmek zorunluluğunu duyuyordu çünkü defterlerinin üstünde açık seçik yazılıydı adı. Yanlış bir adres de veremezdi. Oğlan arkasından bakarak hangi apartmana girdiğini izleyecekti kuşkusuz. Yanlış bir telefon nu-

marası verdi; bu bir kurtuluş yolu olacaktı sanki. O zaman kızı serbest bıraktı delikanlı. Chris ayağa kalktı, üstüne başına çeki düzen vermeye çalıştı. Birkaç saniye öylece durdu. Koşmamalıydı. Çok önemliydi bu.

«Hadi hoşçakal,» dedi.

«Görüşürüz,» dedi oğlan.

«Görüşürüz tabii. Hoşçakal.» Yavaş yavaş yürüyerek kaldırıma çıktı. Tutuk adımlarla ilerlemeye başladı. Delikanlı arkasından bakıyordu. Chris anahtarmı çıkarıp kilide sokmaya uğraşırken -elleri titriyordu- arkasından gelen olup olmadığını anlamak için kulak kabarttı. Ya peşinden gelmişse? Ya kapıyı açar açmaz onu içeri itip kendisi de girerse? Ama hayır, gelen yoktu. Kapıyı açıp girdi, dairesinin kapısını da açtı. Sürgüyü sürdü, zinciri taktı. Işık yakamayacak kadar korkmuştu. Sokağa bakamayacak kadar korkmuştu. Delikanlı sokaktan ona zarar verebilecekti sanki. Ne yapacağını bilemiyordu. Telefona gıderek Boston'u aradı. Annesinin sesini duyunca ağzını açtı, gırtlğından çığlıklar ve hıçkırıklar yükseldi.

Val'le konuştuktan sonra onun her söylediğini yaptı. Çığlık çığlığa bağıırıyordu hâlâ. Susmak olanaksızdı. Telefon santralını arayarak polisi bağlamalarını istedi. Nasıl ettiyse, olanları ve bulunduğu yeri bildirmeyi başardı. Polisler kısa bir süre sonra geldiler. Chris polis arabasının ışığını pencereye gitmeden, durduğu yerden gözledi. Kapıyı çaldılar, titrek ellerle açtı. Gırtlğından hıçkırıklar yükseliyordu.

Polisler anlattıklarını dinlediler, oğlanın adıyla adresini yazdığı kâğıdı aldılar. Kâğıda bakınca kaşları havaya kalktı. Onu hastaneye götüreceklerini söylediler. Nazik davranıyorlardı. Chris annesine telefon edeceğini hatırladı. Telefonu kapatınca, onu karaya bağlayan bütün halatların kesildiği, korkunç bir okyanusa açıldığı duyusuyla evden çıktı. Hastanede bir sedyeye yatırdılar kız. Bir odaya sokup yalnız bıraktılar. Hâlâ ağlıyordu. Ağlaması kesilmemişti ama kafası işlemeye başlamıştı. Birtakım insanlar gelip onu muayene ettiler. Cinsel organını incelediler. Bacaklarını kaldırıp üzengilere koymak zorunda kaldı. Yıkıldığını, ezildiğini hissederek ağlıyordu. İnsanlar, hepsi aynı yere bakıyorlar, herkesin ilgisi o noktaya yönelmiş, bu sensin, busun sen, vulva, vajina, cin-

sel organ, kadınlık organı, hepsi bu kadar, başka bir şey yok, dünyada bundan başka bir şey yok, öteden beri, kadın, karı, dişi, kadınlık organı, hepsi bu kadar. Onu muayene edip kendi haline bıraktılar. Konuşmadılar, bir sinir ilacı vermediler. Chris kendi kendine söylenip duruyordu : Benim, benim, ben, ben Christine Truax, öğrenciyim, üniversite öğrencisiyim, ben benim, Christine Truax, öğrenciyim, okuyorum. Onu dışarı çıkarıp ağlamasına, hıçkırmasına aldırış etmeden polis arabasına bindirirlerken kendini hipnotize etmeye çalışır gibi, bir nakarat gibi yineliyordu aynı sözleri.

Sinirleri biraz yatışmıştı. Ağlaması kesilmiyordu ama ansızın yükselen acı çığlıklar seyrekleşmişti. Kafasından hep aynı sözler geçiyordu. Ben, benim, ben Christine Truax, öğrenciyim. Onu merkeze götürüp bir yere oturtular. Söylenenleri duyuyordu, tatlı tatlı konuşuyorlardı onunla. Oğlanı ele geçirmek istediklerini söylüyorlardı. Üç ayrı irza geçme olayının suçlusuydu ama suçunu kanıtlayamamışlardı. Chris dehşete kapıldı ansızın; gözleri yuvalarından uğradı. Adını biliyordu oğlan, oturduğu yeri biliyordu, Chicago Üniversitesi damgalı defterlerini görmüştü, ondan kurtulmanın yolu yoktu, bulacaktı Chris'i...

Annesi telefondaydı. «Bir şey imzalamamı istiyorlar,» dedi.

«Sakın yapma! Davacı olma! Beni dinle, Chris!»

Adımı biliyor, adresimi biliyor, nerede okuduğumu biliyor.

«Polisler davacı olmamı istiyorlar, olacağım,» deyip kapattı. Sorguya çekildiği odaya döndü yine. Polisler yine dil döktüler, onu kandırmaya çalıştılar. Chris başını öne arkaya salladı, imzayı bastı. O zaman rahatladılar. Nereye gitmek istediğini sordular, öylece baktı. Ağlamaya başladı yine. Polisler de sabırsızlanmaya başlamışlardı. Düşünmüyordu Chris. Eve gidemezdi. Adımı biliyor, adresimi biliyor.

Arkasında bir yerlerde telefonlar çalıyor, polisler masalarda oturuyor, polisler odaya girip çıkıyorlardı. Adın, adresin? Adın ne? Adım Christine Truax, öğrenciyim. Birkaç arkadaşım ve bir öğretmenimle birlikte lokantaya gitmiştik, akşam dokuz buçukta eve dönüyordum...

«Beni öğretmenime götürün,» dedi. «Evelyn'e.»

Val Chicago'ya inince havaalanında otobüse bindi, sonra da onu Chris'in evine yakın bir istasyona götürecek olan metro hattını aradı. Metrodan inince sağa sola bakarak yürüdü. Burada mı geçmişti olay? Yoksa şurada mı? Mayıs güneşinin altında çok güzel görünüyordu sokak. Ağaçlar vardı, bebek arabalarıyla dolaşan kadınlar vardı. Chris perdeleri çekik duran oturma odasındaydı. Yanında bir arkadaş getirmişti Lisa.

Val kızının yüzüne bakarak, «Pek kötü görünmüyorsun,» dedi.

Chris gülümsedi. «İyiyim. Dün gece Evelyn'in evinde kaldım. Çok iyi davrandı bana. Evelyn bizim fakültede asistan. Oyle iyi davrandı ki bana! Onun tanıdıkları arasında, bu yıl içinde ırzına geçilen beşinci kızmışım ben! Bir yıl içinde! Bütün gece başımda bekledi. Sinirlerim bozulmuştu. Viski verdi bana.» Kıkır kıkır güldü. «İçtim de!» Lisa'ya bakarak sürdürdü. «Lisa da çok iyi davrandı. Evelyn'den ona telefon ettim, hemen kalkıp geldi. Evelyn banyoyu doldurdu, içine güzel kokulu, köpük yapan tozlar attı. Banyodan çıktığımda beni önüne oturtup saçımı taradı. Taradı, taradı. O arada hep konuştu. Sonra da bana bir sandviç hazırladı, yatağıma yatırıp üstümü örttü. Yanında sen vardın sanki.» Sesi çatladı birden. Annesine sınımsı sarıldı.

Lisa, «Chris'in eşyalarını toplamaya geldik,» dedi.

«Evet.» Val bir yere oturdu. Chris mutfığa giderek annesine bir kahve getirdi.

Val olanları bana anlatırken bu noktada duraladı. «Başından anlamıştı sanki. Sanki ikimiz de anlamıştık. Şunu ya da şunu nasıl yapacağımızı, neyi nasıl yürüteceğimizi biliyorduk. Ben Chris için bir şeyler yapmaya çalışıyordum, o da benim için.»

Chris'in olanları baştan anlatmasını istedi ve sık sık kızın sözünü kesti. Bütün ayrıntıları öğrenmek istiyordu. Dikkatle dinledi. Uzun bir süre. Lisa gitti; biriyle buluşacağını söylüyordu. Hava kararmaya başlamıştı. Chris sinirli bir tavırla çevresine bakındı.

Val, «Evet,» diyerek yerinden kalktı. «Bir çantaya ufak tefek bir şeyler koy, güzelim. Otele gidelim.»

Chris sorunun böyle kolayca çözümlenmesine çok sevinmişti. Annesi gelmişti ya, artık her şey yoluna girerdi. Annesi kanadının altına alırdı onu. Kapıyı kilitledi, ellerinde birer küçük valizle sokağa çıktılar. Birbirlerine sokularak yürüyorlardı. Anacaddenin köşesine gelince Val bir taksi çevirdi, yalnız kadın müşteri alan bir otele gittiler. Yemeği de otelden bir sokak ilerideki bir lokantada yediler. Lokantaya yürürlerken Chris annesini sımsıkı tutmuştu. Otele dönünce geceliklerini giydiler, Val valizinden bir şişe viski çıkardı, oturup konuştular. Bazı şeyleri yemeğe çıkmadan kararlaştırmışlardı. Chris öğrenci olduğu ve birkaç gün sonra tatile gireceği için davasına hiç gecikmeden bakılacaktı. Mahkeme, üç gün sonrası için tarih vermişti. Ertesi gün gidip Chris'in eşyalarını toplayacaklardı. Yolda bakkallara falan uğrayıp karton kutular almaya bakmalıydılar. Val süpermarketlerden istedikleri kadar kutu bulabileceklerini sanıyordu. Eşyaların toplanması iki gün sürerdi. Yanlarında götüremediklerini trenle yollarlardı Boston'a. Val bir iki nakliyat şirketine telefon ederek fiyat istedi. O iş böylece karara bağlandı. Üçüncü gün Chris mahkemeye çıkacaktı. Duruşmanın ne kadar süreceğini bilemediklerinden dördüncü gün yola çıkacaklardı. Val havayolu şirketine de telefon ederek yer ayırttı. Chris'in bankasına uğrayıp biraz para da çekmek gerekiyordu. Bir de Evelyn'i yemeğe götürmeliydiler. Chris çok rahatlamıştı. Durup durup annesine sarılıyordu. Her şeyin düzene konması, insanın kim olduğunu bilmesi, bu gün bunu, şu gün şunu, ertesi gün mahkeme işini halledeceğini, ondan sonraki gün de eve yollanacağını bilmesi çok güzeldi. Güven duygusunu yeniden kazanıyordu.

Val kendine bir viski doldurdu, kızına da isteyip istemediğini sordu. Chris güldü. «Bugün kimse ırzıma geçmedi ki.»

Val yatağa oturdu. «Sana sormak istediğim bazı şeyler var. Hastanede yatıştırıcı bir ilaç verdiler mi sana? Sinirlerini yatıştırmak için herhangi bir şey yaptılar mı?»

Yapmamışlardı.

«Belsoğukluğu, frengi testleri için kan falan aldılar mı?»

Hayır.

«Oğlanı tutuklamayı başaramazlarsa polisler seni korumak için herhangi bir şey yapacaklar mı?»

Hayır.

Val yatağa uzandı. Chris kaygılanmıştı. Annesine sorkuldu. Aynı yatakta yatıyorlardı, annesinin kollarının arasına sığındı.

«Zararı olur mu, anne?»

Val, «Boşver,» dedi ama sesi donuktu. «Zarar yok. Cambridge'de yaptırırız testleri.» Kızını okşadı, sonra da depdeğişik bir sesle sordu. «Ona karşı koymaya çalıştın mı, Chris?»

Chris yerinden doğruldu. Gözleri iri iri açılmıştı. «Hayır,» dedi. «Öyle mi yapmalıydım?»

«Bilmiyorum. Oğlanı yana itip geçseydin ve bağır-maya başlasaydın ne olurdu dersin?»

Chris düşündü. «Bilmiyorum.» Uzun uzun düşündü, sonunda, «Çok korkmuştum,» dedi. Val, «Elbette!» diye haykırarak kızına sarıldı. Ancak daha sonra, Chris düşünceli bir tavırla anlatmaya başladı. «Biliyor musun, tuhaf bir duygu daha vardı içimde. Bir gün Mass Bulvarı'nda yürürken orta yaşlı biri arabasını durdurup beni çağırmişti hani... O olayı hatırlıyor musun? Adam çağırınca hemen yanına gittim. Hiç mankenlik ettiniz mi diye sordu. Hayır dedim ama göğsüm kabarmıştı. Manken ve foto-model ajansının sahibi olduğunu söylemişti adam. Arabama binip büroma kadar gelerseniz size iş alanı bulabilirim dedi, ben de tıpış tıpış bindim. Çocukluğumdan beri beni uyarırdın oysa. En az bin kere, kimsenin arabasına binmememi söylemiştin. Ama bindim. Uyurgezer gibi yürüyerek. Kendi adıma bir karar veremezdim sanki, söyleneni yapmak zorunda olduğumu sanmıştım. O duygumu sana da açmıştım. Hatırlıyor musun? Neyse ki o gün durumu kurtarmıştım. Bir noktada aklım başıma geldi çünkü. Caddenin sonuna gelmeden arabadan indim. Sen de Mass Bulvarı'ndaki trafik tıkanıklıklarına şükretmiştin. Hatırladın mı?»

«Evet. On dört yaşındaydın.»

«Evet. İşte dün geceki halimde de ona benzer bir şey vardı. Tad o çirkin sahneyi yarattığında oturup onu dinlememiz de aynı şeydi. Bir şey yapsak, herifi sokağa atsak ya da polis çağırsak bir suç işlemiş olacaktık san-

ki. Kimse bunun bir suç olduğunu söylemezdi ama bizim duygunuz oyleydi. Yapacağımızın doğru bir iş olmadığını düşüncektik.»

«O olayda en doğru işi yaptığımızı sanıyorum.»

«Evet. Sen yaptıklarının acısını çekmek zorunluluğunu duyuyordun. Ben neden sana katıldım peki? Neden ben de öyle bir duyguya kapıldım? Ne demek istediğimi anlıyor musun?»

«Evet.»

«İşte dün gece de öyle bir duyguya kapıldım. Yaptığını yapmak onun hakkıydı sanki. Sanki onun saldırıya geçmesiyle benim yapabileceğim bir şey kalmamıştı. Filmelerde, televizyonda da öyle oluyor biliyorsun. Kadınlar hiç bir şey yapmıyorlar, hiç bir girişimde bulunmuyorlar. Bir erkeğin gelip onlara yardım etmesini bekliyorlar. Bir şey yapmaya çalışsalar bile yararı olmuyor. Ya da herif onları yakalıyor ve sonuç daha kötü oluyor. O anda bunları düşündüm demiyorum. Ama duyduklarım buna benzer bir şeydi. Çaresizdim. Ezilmiştim. O beni ezmek, silip yoketmek gücüne sahipti sanki. Yalnızca bundan ötürü değil gerçi. Bıçağı olduğunu söyledi, ben de o kadar korkmuştum ki inandım. Müthiş bir korkaklığa kapılmıştım.» Bunu söyleyince, önemli bir şey keşfetmişçesine kalkıp oturdu. «Yürekli bir insan olduğumu sanırdım oysa. Öğretmenlerle tartışmaktan çekinmezdim. Ama dün gece gerçek bir korkaklık içindeydim.»

Val kızına sarıldı, Chris de annesinin sevgisine gömüldü. Uzun uzun konuştu Val. Koşullanmaktan, sağduyudan, mantıktan söz etti. Chris'e, o durumda yapılabilecek en doğru şeyi yaptığını söyledi.

«Yüzümü bıçaklar diye korkuyordum,» dedi Chris. «Başka hiç bir yerimi düşünmüyordum.»

Ondan sonraki iki gün içinde sıkı bir çalışmaya girdiler, Chris'in eşyalarını toplayıp evi temizlediler. Sokakta yürürlerken hâlâ annesini tutarak ilerliyordu Chris. Otel odasında iki yatak olduğu halde, gecelerini de annesinin yatağında geçiriyordu. Val yapılması gereken işleri düzene koyuyor, işin çoğunu kendisi yapıyordu. Ne var ki Chris annesinin pek iyi olmadığı duygusundan kurtulamıyordu bir türlü. Boyuna mutfağa gidip ona çay kahve yapıyor, bir tabağa küçük peynir dilimleri, krakerler

dizip getiriyordu. Annesinin yüzündeki her değişikliği izliyordu. Sık sık yanına giderek omuzlarına sarılıyordu. «Beni bir şeyden korumak istercesine,» dedi Val. «Beni korumak zorunda kalacağını sezmişti sanki.»

Sokaklarda yürürlerken Val'in gözleri oradan oraya kayıyordu. Hiç bir şeyi gözden kaçırmıyordu. Bazen arabalar sokağın ortasında duruyor, içindeki erkekler Chris'e sesleniyorlardı. «Hey! Baksana, yavru!» Çok güzel bir kızdı Chris. Böyle durumlarda annesine yapışıyor, onun içine girebilmeyi umuyordu sanki. Buna alışık olmalıydı aslında. On üç yaşına bastığından beri laf atarlardı ona. Ne yapacağını hiç bilemezdi. Duymazlıktan gelir ve yürürdü. Annesine sorduğunda, «Küfürü bas!» demişti Val. Chris'in aklı yatmadı. Yanından geçen bir erkek, açık saçık bir öneride bulunacak olursa başını çevirerek yürüyordu. Ama şimdi, annesine sarılarak yürürken çok iyi anlıyordu ki bu önerilerin, laf atmaların her biri bir ırza geçme olayı ya da girişimi, yahut isteğidir ve Val bunun böyle olduğunu bildiği için karşılık vermesini, küfrederek karşı çıkmasını istemiştir. Laf atanlara nasıl sövebileceğini, ne söyleyebileceğini düşünmeye başladı. Bir gece lokantadan otele dönerken Val gerçekten sövdü. Kol kola girmiş yürürlerken iki gencin önünden geçtiler.

Delikanlılardan biri, «Hey, baksanıza kızlar!» diye seslendi.

Öbürü, «Eğlenmek ister misiniz?» diye sordu. «Sizi çok güzel eğlendiririz biz.»

Val oğlanın gözlerinin içine baktı. «Siktirin gidin be...» Chris'in kolunu tutarak hışımla yürüdü.

Chris otele dönünceye kadar kıkır kıkır güldü ama gülüşünde bir sinir krizi havası vardı.

Duruşma günü geldi. Otobüsle gitmek zorundaydılar. Chicago'nun Chris'e çok yabancı olan semtlerinden geçtiler. Kız pencereden dışarı bakıyordu ama annesinin yüzünü de gözden kaçırmıyordu. Val'in yüzü onu kaygılandırıyordu nedense. Dışarıda apartmanlar vardı; sarı tuğladan yapılmış apartmanlar. Her birinin önünde bir beton avlu, avlunun çevresinde de telörgü çitler görülüyordu. Bu apartmanlar zenciler için yapılmış olmalıydı çünkü avlularda kara derili insanlar vardı hep. Yüzlerce zenci. Chris annesinin yüzünü görünce onlara bir daha

baktı, o da gördü, o da anladı. O kara derili yüzlerden koskoca bir nefret dalgası yayılıyor, otobüsü aşır yayılıyor; önüne çıkan otobüsleri arabaları, sokakları, her şeyi yakıp yokeden bir laser ışını.

Val, «Daley zencileri hizada tutmak için ne yapmak gerektiğini çok iyi biliyor,» diye söylendi acı acı. «Gerçekten çok iyi biliyor. Onları bu tür cezaevlerine tık, dışarı çıkmakta serbestmişler gibi davran ve hepsine sosyal yardım bütçesinden aylık ver! Oysa peri masalları okumuş olan herkes bilir ki bir canavarı mahzene kapatırsan sonunda mutlaka oradan çıkar ve ülkeyi yerle bir eder. Daley hiç peri masalı okumamış anlaşılan.»

Chris ürperdi. «Bizlerden nefret ediyorlar mıdır acaba?»

«Neden etmesinler? Ben de olsam ederim. Sen etmez miydin?»

Kız bir kere daha ürperdiyse de sesini çıkarmadı.

«Ne oldun, Chris?»

«O oğlan... ırzıma geçen... Mick... zenciydi.»

«Ne çıkar? Bart da zenci.»

Chris gevşedi. «Doğru ya!»

Val'le ikisi polis merkezine girince bütün başlar onlara çevrildi. Erkekler Val'i ölçüp biçerek bakıyor ama gözlerini Chris'ten ayıramıyorlardı. Val gerildi, Chris annesini daha sıkı tuttu. Val'in gözleri bir noktaya dikilmişti. Chris de annesinin baktığı noktaya baktı. Erkeklerin kalçalarını gözlüyordu Val. Biçimsiz polis üniformalarının içindeki kalçalar ve kabaetleri genişti, çirkin-di, her birinin belinden bir tabanca kılıfı ve tabanca sarkıyordu. Pantolonlar silahların ağırlığıyla aşağı kayıyor, hepsi şişinerek yürüyorlardı. Tabancalarının büyüklüğü ve ağırlığı açıkça görüldüğü sürece, çirkinliklerine hiç aldırıyorlardı. Val'in ağzı çarpılmıştı.

Sonunda duruşma salonuna girdiler. Chris kapıdan içeri adım atar atmaz garip sesler çıkarmaya başlamıştı. Birinin ensesine bakarak, «İşte, şurada!» diye boğuk bir çığlık atıyor, bir kere daha bakınca, «Hayır, o değil,» diye fısıldıyordu. Val, «Seni bir dakika yalnız bırakacağım,» diyerek salonun önünde duran kişilere yaklaştı. Onlarla konuştuktan sonra Chris'i alıp başka bir odaya götürdü. Dar uzun bir soyunma odasıydı burası. Duvarların önle-

rinde dar, yuksek dolaplar diziliydi, ortada sıralar vardı. Buyuk pencereleri agacli bir yola bakıyordu. Köpek sesleri geliyordu dışarıdan. Çok sayıda köpek sesi. Bir semtte bulunabilecek köpek sayısından çok daha fazlası. Sigara içerek beklediler. Yarım saat sonra Chris sıralardan birine uzanarak uykuya daldı. Arada bir, polisler odanın bir kapısından girip öbür kapısından çıkıyor, geçerken onları kuşkuyla gözlerle inceliyorlardı. Val erkekler tuvaletinin soyunma odasının bitişiğinde olduğuna karar verdi.

Üç saat sonra, sivil giyimli iki erkek sert adımlarla gelerek ana kızın yanına sokuldu. İki kadını kısaca gözden geçirdiler, biri Val'e bakıp, «Kız bu mu?» diye sordu.

Val, «Bu ne demek?» diye terslendiyse de duymazlıktan geldiler. Chris kalkıp oturdu. Çok genç görünüyordu, on sekiz değil de on beş yaşındaydı sanki. Uyuduğu için yüzü yumuşamış ve pembeleşmiş, gözleri iri iri açılmıştı. Adamlar da sıraya oturdular. İkisinin elinde de bir not defteri ve bir kalem vardı. Kıza rastgele sorular sormaya başladılar. Chris'in söylediklerini yarım kulakla dinliyorlardı. Val dehşetle bakıyordu adamlara. Chris donup kalmış gibiydi. Sorulara usulca karşılık veriyor, hiç bir açıklama yapmıyor, adamlar bir noktaya karşı çıkarlarsa diretmiyordu. İki adam kıızı iyice sıkıştırarak saldırıyor, ilk ifadesini geri alması için baskı yapıyorlardı. Chris kendisine nasıl davranıldığını hiç farketmiyordu sanki. Gözlerini kırıştırarak karşılık veriyor, söylüyor, söylüyordu. İfadesinin hiç bir noktasını değiştirmede ama ne kızdı, ne karşı çıktı. Adamlar iyice kabalaşmışlardı artık. «Bunlara inanmamızı beklemiyorsun herhalde! Bir saat oturmuşsun onunla!» «Arkadaş olduğunuzu söylüyor. Adını biliyordu! Hadi kızım, işin doğrusunu söyle bize.»

Chris'in tanık iskemlesine oturunca ifadesinden dönüp dönmeyeceğini, ona güvenip güvenemeyeceklerini araştırıyorlardı. Onu anlamıştı Val. Gelgelelim böyle bir davada böylesine ince eleyip sık dokumak gereksizdi. Oğlan sıradan bir oğlandı; ünlü avukatların binlerce dolar alarak savunacakları bir milyoner çocuğu değil. Adamlar Chris'e bir soru soruyor, karşılık verilirken sözünü yarıda kesiyor, derken, kız sorulan ikinci soruyu yanıtlamaya başlamışken üçüncü bir soruyla aklını karıştırıyorlardı. Sakindi Chris; insanı üzecek kadar sakin. Hastalıklı bir

donukluk içindeydi. Adamlara baktığı halde onları görmüyordu sanki. Sorulan soruya karşılık vermeye başlıyor, sozu kesilip de ikinci soru gelince bir an düşündükten sonra yanıtlıyor, bir kez daha sözü kesilince konuşmayı bırakıp gözlerini onlara dikiyordu. Yüzü anlamsızdı, uysaldı, ezikti. Bir kere bile adıyla seslenmemişlerdi ona. Bir adı olabileceğini düşünmüyorlardı bile O susunca, adamlar bir dakika önce sordukları soruları sıralamaya başlıyorlardı yine. Chris sevimli bir kız çocuğunun içine yerleştirilmiş bir robot gibi karşılık veriyordu sorulara; ner türlü duygudan arınmış, sakın, göz kırpmadan, hep aynı yanıtlarla.

Bu on beş dakika kadar sürdü, ardından adamlardan biri Val'e döndü. «Sen anası mısın?»

Val ateş püsküren bakışlarla baktı. «Ya sen necisin?»

Adam bir an için duraladı. Delirmiş olmasından kuşkulandırmasına gözledi kadını. Tükürürcesine birkaç söz söyledikten sonra yine Chris'e döndü.

Val, «Bir dakika,» diye söylenerek çantasından bir not defteri çıkardı. «Adınız ve göreviniz lütfen!»

Adam kulaklarına inanamıyordu. Adını yineledi şaşkın şaşkın. Fetor; görevi : eyalet savcı yardımcısı.

«Ve zorba,» dedi Val. «Bunu da yazıyorum.»

Adamlar gözlerini dikip ona baktılar, sonra da kendi aralarında bir şeyler fısıldaştılar. Chris sıraya uzanarak uykuya dalmıştı yine. Val adamları gözlüyordu. Savcı yardımcısı gençti; otuzunu bir iki yıl aşmıştı olsa olsa. Tavrı böylesine çirkin olmasa yakışıklı sayılırdı. Görevliler kapiya yöneldiler, eşikte durup yine fısıldaştılar. Savcı yardımcısı geri döndü ve Val'e düşman bakışlarla baktı.

«O delikanlı ne diyor biliyor musun, bayan? Kız benim arkadaşım diyor. O da benim kadar istekliydi diyor.» Alaycı bir sesle, «Size çok çirkin gelebilir ama,» diye sürdürdü, «kara etin tadını tatmak isteyen küçük beyaz kızların sayısı hiç az değildir.» Elindeki dosyayı kapattı, arkadaşını da alıp çıktı.

Val pencereye yürüdü. Köpeklerin havlaması hiç kesilmiyordu. Gürültü, bulundukları yapının bir yerinden geliyordu sanki; herhalde bodrumdan. Polis ekiplerinin topladıkları başıboş köpekler de aynı yapıya getiriliyordu mutlaka. Pencerenin önünde durarak sigara içti. Savcı

yardımcısını düşünüyordu. O adam evine gittiği zaman da öyle miydi acaba? Karısıyla çocuklarına da suçlulara baktığı gibi mi bakıyordu? Salçalı tavuğunu yerken bir yandan da sorguya mı çekerdi onları? Sapıtmaya başladığını farketmişti Val. Abuk sabuk düşünmeye başlamıştı ve duramıyordu. Durmak da istemiyordu çünkü durmak kendine birtakım yalanlar söylemesini gerektirecekti ki bu da her yanda, her adımda rastladığı gerçekleri yadsımak olacaktı.

Aradan birkaç saat geçti. Val de acıkmıştı, Chris de. Gelgelelim yemeğe gitmelerine izin verilip verilmeyeceğini kestiremiyorlardı. İçtikleri sigaraların dumanı midelelerinde birikiyordu. Sonunda, yine sivil giyimli bir adam daha geldi odaya. Kendi küçük dünyasında yetkili kişi olduğunu bilen insanların kararlı, sert adımlarıyla yaklaştı. Esmer, zayıf bir adamdı. Pencerede duran Val'e sokuldu. Öncekilerden biraz daha nazikti bu gelen.

«Irza geçme olayının annesi siz misiniz?»

«Sizin deyişinizle 'ırza geçme olayı' kızım Christine Truax'tır. Ya siz kimsiniz?» Küçük defterini çıkarmıştı yine.

Adam adını bildirdi, Val de yazdı : Karman, eyalet savcı yardımcısı.

O da soru sormaya girişti. Fetor'un sorduğu soruların aynılarını soruyor, yalnız ondan biraz daha nazik davranıyordu. «Öbürü,» dedi Val, «o canavar herif bunların hepsini sormuştu.»

Karman kendisinin de sormak zorunda olduğunu açıkladı kibarca.

«Öyleyse neden bana soruyorsunuz? Chris'e sorun. Olay onun başından geçti.»

Sırada oturan kıza yöneldiler. İnce gövdesiyle bir uca büzülüp oturan, saçları, hiç değişmeyen ve değişmeyecek gibi görünen bir şaşkınlık ifadesi okunan yüzünün iki yanından sarkan Chris çok küçük ve savunmasız bir çocuğa benziyordu. Adam sorularına başladı. Öbür savcı yardımcısından daha nazik davranıyordu hâlâ. Chris'e adıyla seslenmediyse bile anlayışlı denilebilecek bakışlarla bakıyordu.

Val durumu bir süre sonra anladı : Fetor'u gücen-
dirmiş, o da davayı üstüne almayacağını bildirmişti. Kar-

man'ı da, kızın anasına dikkat et diyerek başından uyar-
mışlardı. Durup dururken yüksek sesle güldü. Karman
kaygılı bakışlarla baktı ona. Gülüyordu Val; Fetor ona
gücenmişti demek!

Sorguya çekme işlemi sona erdi, savcı yardımcısı az
sonra döneceğini söyleyerek çıktı. Ardından birbirleriyle
tartışan birkaç kişi birden girdi odaya. Polisler. Yapılma-
sı gereken küçük bir işi unutmuşlardı. Chris oğlanı gös-
terip 'budur' dememişti henüz. Oğlan da oraya getirilme-
mişti. Onun getirilmesini bekleyecekler, sonra da Chris
ırzına geçen kişiyi birkaç delikanlının arasından seçip
gösterecekti. Yine beklediler. Güneş alçalmaya başlamıştı.
Köpeklerin havlaması kesilmiyordu. Sonunda odaya bir-
kaç polis girdi ve kaba tavırla emir vererek Chris'i aşağı
çağırdılar. Val peşlerinden gitti.

Polislerden biri bir kapıyı göstererek, «Şuraya gir,»
dedi.

Val, «Dur bakalım!» diye haykırdı. Hepsi ona baktı-
lar. Nasıl bir kadın olduğunu duydukları belliydi.

«Oğlan oradaysa -aralarında bir telörgü bulunmadı-
ğı sürece- kızımı oraya sokamazsınız. Yasa böyle diyor!»

Ona arkalarını çevirerek Chris'i sırtından ittiler.

Val, «Chris!» diye haykırdı ama, Chris annesine boş
ve tatsız bir bakışla bakarak odaya girdi. Val onun he-
men arkasındaydı. Polisler -kızın peşinden girmesine en-
gel olmak istercesine- kapıyı tuttular. Val içeri baktı.
Chris sırtını dönmüştü ona. Altı zenci oğlan sıraya dizil-
miş bekliyorlardı. Polislerden biri onlara emirler verdi.

«Sağa dönün! Sola dönün! Yüzünüzü dönün!»

Oğlanlar döndüler. Sırtlarının kesimi, kollarındaki
bazı kasların kıpırtısı bir yana bırakılırsa, hepsi büyük
bir kayıtsızlık içinde görünüyorlardı. Val, biliyorlar diye
düşündü. O polis benimle böyle konuşsaydı üstüne atılır,
yüzünü tokatlardım. Ama o ayrıcalıklı kişiydi elbette; hem
beyazdı, hem de kadın. Ne yaparlardı ona? Ya yere yı-
karlardı, ya da elini kolunu bağlayıp tımarhaneye yol-
larlardı. Bu çocuklar için başka yöntemleri vardı oysa.
Oğlanlar sağdan sola dönüp duruyorlardı. Polisler -o gün
gördüklerinin hepsi- beyaz ırktandılar. Oğlanların yüz-
leri bomboştu. Nefretlerini bakışlarıyla belli etmeyi bile
göze alamıyorlardı.

Chris polislerden birine bir şey söyledi, sonra da dışarı çıkıp annesinin koluna girdi. Val anlamıştı, anladığını Chris de biliyordu. Bırak da bu işi bitireyim, diyordu kız. Bitirmek zorundayım. Yoksa korkusuzca dolaşamam sokaklarda. Bırak da yapmak zorunda olduğum şeyi yapayım. Yasal olup olmadığı umurumda değil.

Soyunma odasına döndüler.

Bir süre sonra Karman da yanlarına geldi. Davadan vazgeçmelerini öğütlüyordu. Chris afallamıştı. Bir saat tartıştılar. Oğlan, kızın istekli olduğunda diretiyordu hâlâ. Karman, bunu kesin bir kanıt sayarmış gibi konuşuyordu; sanki dava en yüksek mahkemelerce incelenmiş ve karara varılmıştı. Ne yazık ki, diyordu, Chris bıçaklanmış falan değildi. Bir iki yerinde yara bere izleri olduğunu sanıyordu ama -bunu söylerken notlarını karıştırdı- bunların nerede ve nasıl olduğu belli değildi. Bıçaklanmadığı, zor kullanıldığını gösteren herhangi bir kanıt olmadığına göre, böyle bir davada, oğlan 'dövmek' suçundan yargılanabilirdi ancak. Ve en fazla altı ay yerd. Yine de, sanığın, o kız benim arkadaşımdır, sevgilimdir diye belirttiğini hatırlatmak isterdi. Irza geçme suçunu kanıtlayabilecekleri çok kuşkuluydu, 'dövmek' suçunu bile kanıtlayamazlardı belki. Chris'e bakmadan, kızını mahkemeye çıkarmamak daha doğru olur diye yineliyordu habire. Chris hep aynı donuk bakışlarla bakıyordu. Söylenenleri anlamıyordu sanki. Oğlanı dava eden iki kişi daha vardı; biri 'dövmek' suçundan dava açmıştı, öbürü de irza geçmekten. O olayda güzel bıçak yaraları bulmuşlardı çok şükür. Nasıl olsa cezaevini boylayacaktı çocuk.

Chris donuk bakışlarını adama çevirerek, «Hayır,» dedi.

Karman anlattı, dil döktü, tartıştı, Chris hep, «Hayır,» diye karşılık verdi.

Val, «Siz davayı üstünüze almazsanız ben özel bir avukat tutup devlete dava açarım,» diye bağırdı. «Belki de en iyisi bir tabanca alıp oğlanı öldürmek. O zaman kızım korkusuzca gezebilir.»

Karman sinirli sinirli güldü. Val'in kimseyi vurmayaacağına emindi. Elbette emindi canım! Nazikti, uzlaşma sağlamaya çalışıyordu ama tartışmaktan vazgeçmiyordu.

Chris de hayır diyordu boyuna. Val'e bakıyor, annesinden en küçük bir tepki görmüyordu. Val kızını etkileyecek tek bir söz söylememeye kararlıydı. Ve Chris hayır diyordu.

Sonunda, Karman içini çekerek, «Peki,» diye mırıldandı. Val düşündü. Adamın davaya bakmaktan kaçınması, Chris'i mahkemede küçük düşürmek, utandırmak istemeyişindendi. Oğlanın ifadesine yüzde yüz inanmıştı çünkü. Olayın ayrıntılarına karşı çıkmıyordu çocuk. Arabaların arasından fırlayıp kızın önüne dikildiğini, onu yere yatırdığını kabul ediyordu. Chris'in vücudundaki bereleri görmek istememişti kimse. Birkaç yerinde küçük yaralar vardı oysa; omuzunda derin bir sıyrık, belkemiğinin yanında küçük, ancak derin ve kanlı bir yara. Kimse bunlarla ilgili bir soru sormuyordu. Val, bir kadının bu şekilde kurulan bir cinsel ilişkiden haz duyabileceğine, ırzına geçilmesine seve seve razı olacağına ancak erkek denen yaratık inanabilir, diye düşündü. Böyle şeyleri romanlarda da okumuştı; erkek yazarların romanlarında. Boyun eğmek, teslim olmak. Evet, bunu bekleyebilirlerdi elbette. Krallara, imparatorlara, kölelere de boyun eğilirdi. Ve kurnazlık. Kadınlarla kölelerin çok iyi bilinen bir özelliği değil miydi bu?

Val'in kafası iyice dağılmıştı. Chris annesini duruşma salonuna götürdü, bir yere oturtup koluna girdi. Val kendi kendine söylenmeye başlamıştı. Orada sigara içemezdi. Oysa o saata kadar aklını oynatmamışsa sigara içebildiği için oynatmamıştı. Söylenip duruyordu boyuna. Dört yanlarında erkekler vardı: Polisler, savcılarla avukatlar, suçlular, kurbanlar. Duruşmayı izliyorlardı. Val yüksek sesle söylenmeye koyulmuştu. Yakınlarda oturanlar başlarını çevirip bakıyorlardı. Yargıçlar, savcılar ve avukatlar beyazlara başka türlü davranıyorlardı, zencilere yine başka. Aradaki fark öylesine belirgindi ki duyuların bütün salona yayılıp herkesi boğmamasına şaşıyordu Val.

«Seks düşkünü domuzlar!» diye homurdandı. «İrkçi köpekler!» Chris annesine sarılmış kolunu okşuyordu.

Val'in kulağına eğilerek, «Tamam, anne, tamam, bir şey yok,» diye fısıldadı.

«Öldür, öldür, öldür! Yapılacak tek şey bu. Sayıları öyle çok ki teker teker altedemezsin onları. Silah gerek! Öldürmek!»

Chris onu öptü, yanağını annesinin yanağına dayadı.

Val, «Bunlara karşı bomba kullanacaksın,» dedi. «Tek yolu bu! Toplu olarak yok edeceksin bunları. Hepsini birden.»

Onların davası görülecekti. Sanık salona çağırıldı. Savcı yardımcısı bir kere daha yanlarına geldi. Kaygılıydı, acıyarak bakıyordu. Ama seks düşkünü domuzun biriydi yine de. Val adamla konuşurken ellerini ağzına kapatarak konuşuyor, böylece, bağırmadan söz söyleyebileceğini umuyordu. Chris annesinin dirseğini sımsıkı tutmuştu. Yapma, diye yalvarıyordu annesine. Val savcının ne dediğini ancak o zaman duydu : Çok güç bir duruma düşeceklerini söylüyordu Karman. Chris küçük düşecekti. Ama kendileri istemişlerdi bunu. «İşi sonuna kadar götürmeye kararlı mısınız?» diye sordu Val'e. «İsterseniz hâlâ vazgeçebilirsiniz.»

Val ellerini ağzından çekti. «Siyah etin tadını tatmak istemiştir, değil mi? Arkadaki odalarda konuşurken böyle diyorsunuz, değil mi?»

Karman dehşet dolu bakışlarla baktı. Biraz da tiksinerek.

Siyah etin tadına bakmak isteseydi kendi evinde, kendi yumuşak yatağında da bakabilirdi. Sokaklarda yatarak her yanını yara bere içinde bırakmak zorunda değildi. Kızımın kızlığını ya da namusunu düşündüğümüz için uğraştığımızı sanıyorsanız onu aklınızdan çıkarın! Onun güvenliği için savaşıyoruz biz. Bu dünyada varolmak hakkını elde edebilmesi için! Sizlerle dolu olan bir dünyada! Erkek soyu!» Sustu. Savcı inanmaz bakışlarla, dehşetle bakıyordu. Val'in deli olduğuna inanmıştı belki. Korkunç bir kadın olduğu belli, kötü bir yaratık olduğu kesindi. Ne var ki o da profesyonel bir hukukçuydu. Salonun önüne giderek kâğıtlarını karıştırdı. Devletin bu tür sanıkların savunmasıyla görevlendirdiği avukat, kırmızı yüzlü, iri yarı bir İrlandalı, «Sıra kimde?» diye sordu, Karman karşılık verdi.

«Haa, bizim Mick!» Gülüyordu avukat, her şeyi gülüşüyle anlatıyordu : gözlerindeki hain pırıltı, bilgiciliği, keyfi. Onlar namus düşkünü görünmeye çalışırlar ama karı milletinın sırtüstü yatmaya hazır olduğunu hepimiz

biliriz diyordu gülüşüyle. «Bu davaya sen mi girdin?» dedi Karman'a. «Yapma yahu! O yavru iyice kızışmış.»

Sanık getirildi. Çok genç görünüyordu. On dokuzundan fazla göstermiyordu ama yirmi bir yaşındaydı. Tatlı, çocuksu bir yüzü vardı. Chris'ten çok daha iri olmakla birlikte çam yarması sayılmazdı. Chris'e bir göz attı, kız gözlerini kaçırdı. Kamburunu çıkarmış oturuyordu Chris; gözleri çukura kaçmış, saçları ince yüzünün iki yanından aşağı sarkmıştı.

Yargıç davacının olayı anlatmasını istedi, o da kısaca anlattı. İrlandalı avukat sanığın arkasında duruyordu. Yüzünü yana çevirmiş kulaktan kulağa sırtıyordu.

Yargıç sanığa döndü. Avukat dosyasını açtı, suçlamaya karşı çıkmaya hazırlandı.

Yargıç, «Suçu kabul ediyor musun?» diye sordu oğlana.

«Ediyorum, efendim.»

Duruşma sona ermişti. Savcı da şaşırılmıştı, avukat da. Yine de hiç renk vermeden kapattılar dosyalarını. Kimildamadan bekleyen tek kişi Chris'ti. Yargıcın, dövme suçundan yargılanan sanığı altı ay cezaya çarptırdığını dinlerken de kimildamadan bekledi, sonra, ince, titrek bir sesle, Amerikan adaletinden bundan fazla bir şeyler umduğunu, adalet konusunu yıllardır incelediğini, hukuğu meslek olarak seçmek istediğini ancak o gün karşılaştığı durumdan ötürü kafasındaki adalet kavramının altüst olduğunu açıkladı. Küçücüktü, çok genç görünüyordu, sesi tizdi. Bitirmesini beklediler. Ardından, yargıç tokmağını kürsüye vurarak bir sonraki davaya bakılacağını bildirdi. Kimse Chris'le ilgilenmiyordu. O neydi ki?

Annesinin yanına döndüğünde tir tir titriyordu Chris. Bitmişti işte. Adalet yerini bulmuştu. Ulusal kültürünün ona aşıladığı düşüncelere inanan ve bu inançlarla hareket eden kara derili bir oğlan altı ay cezaevinde yatacaktı. Ona karşı açılmış olan öbür davalar da vardı gerçi. Ömrünü cezaevinde geçirecekti belki. Kinle, nefretle, buruklukla gidecekti yerine. Chris onun dostu olduğunu söylemiş, oğlan da inanmıştı. Bütün erkekler gibi, bir kadının ihanetine uğramıştı o da. Gerisini hatırlamayacaktı; arabaların arasından fırlayıp üstüne atıldığını, gırtlığını sıktığını unutacaktı. Bir kadının onu aptal

yerine koyduğunu, kadına inanmakla aptallık ettiğini hatırlayacaktı yalnızca. Belki de, Chris'in yaptığından ötürü bir kadın öldürecekti günün birinde.

Val, alt katta sıraya dizilen zenci oğlanlara acıdığını anımsayarak oturuyordu. O acıma duygusunun yüreğinden silindiğini, bir daha da doğmayacağını biliyordu. Kara, sarı, beyaz ya da başka bir renk olmaları hiç önemli değildi. Savaş, kadınlarla erkekler arasındaki bir savaştı ve o, ölüme kadar savaşacaktı. Şu beyaz erkekler, nefret ettikleri bir ırktan olan bir başka erkeğe inanmaktansa, Chris'i kurban etmeyi yeğlemişlerdi. Nefret ettikleri ırktan olan bir oğlan... Kadınlara besledikleri duygular neydi öyleyse? Kendi kadınlarına hangi duygularla bakıyorlardı? Kızlarına bakınca ne görüyorlardı?

Katı hareketlerle yerinden kalktı. Adalet, kemiklerinin özsuyunu kurutmuştu sanki. Chris bir kötürümü götürürcesine dışarı çıkardı onu. Nasıl ettiyse, otele dönmelerini de sağladı. Otelin hesabını o gördü, taksiyi o çağırdı. Gelgelelim her işte bir terslik çıkıyordu. Otel katibi küçük bir tartışma çıkardı, taksi şoförü valizlerin çokluğundan yakındı, Chris pabuçlarını çıkararak oturmaktan vazgeçmezse uçaktaki kabin memuru ikisini de uçaktan indireceklerini söyledi. Ana kız, baktıkları her yerde geniş lacivert kalçaları, tabanca kılıflarını, gerçek mermiler atan erkeklik simgesi tabancaları, ya da öbürlerini, beyaz gömlek, gabardin elbise giyen kısa saçlı, temiz yüzlü erkekleri, hukukçulara çok benzeyen, kadınların yanında asla bok demeyen, lokantaya gidildiğinde kadınların iskemlelerini tutmaya özen gösteren erkekleri görüyorlardı. Val, bunların da kız çocukları olabilir diye düşünüyordu dehşetle, keyifli saatlarında belki onlarla oynarlar bile. Küçük erkek çocukları da vardır belki. Onlara ne öğretirler?

Yol boyunca hep Chris baktı annesine. Eve dönünce de o yıkıldı. Tortop olarak kanepenin köşesine kıvrıldı ve sustu. Annesinden başka kimseyi yaklaştırmıyordu yanına. Annesinin yatağında yatıyor, yine de rahat bir uykuyu uyuyamıyordu. Garip sesler duyduğunu sanarak uyanıyordu sık sık. Geceleri iyi uyuyamadığından gündüzleri hep yorgundu, hep uyukluyordu. Okumaya çalışıyor ama dikkatini toplayamıyordu. Odasında saatlarca aynanın

karşısında oturarak saçlarını inceliyor, uçları kırılan saç telerini tırnak makasıyla birer birer kesiyordu. Eve biri geirse -eskiden çok sevdiği kişilerden biri- oturma odasında dalgın dalgın oturuyor, konukla pek az konuşarak annesine ters davranıyor yahut odasına çekilip kapıyı kapatıyordu. Val yemek hazırlar ya da ev işi yaparken ondan yardım isterse isteksizce işe giriştiği oluyordu ama genellikle ilk tırsatta odasına kaçıyor ve yirmi dakika sonra onu arayan Val, kızın yatağa yatıp uyuduğunu görüyordu.

Val onu sağlık kontrolünden geçirmiş, belsoğukluğu ve frengi testleri de yaptırmıştı. Chris'in hiç bir hastalığı yoktu. Her yere Val'le birlikte gidiyordu, çünkü ne yalnız başına sokağa çıkmaya razı oluyordu ne de evde yalnız kalmaya. Gel gör ki Val'in gittiği yerler de çok sayılıydı artık; alışverişe, temizleyiciye, kasaba, bakkala. Üye olduğu bütün derneklerden uzaklaşmıştı. Hiç bir açıklama yapmadan. Öbür üyeler evin kapısına dayanarak raporları, broşürleri, teksir edilmiş bildiri tomarlarını istiyorlardı. Val iki avuç bok uzatırcasına, dudaklarını kısıp yüzünü buruşturarak veriyordu her şeyi. Ana kız hiç bir şey yapmadan oturuyorlardı. Akşamları televizyonu açtıkları oluyordu ama bir iki dakika sonra, katlanamadıkları, kaldıramayacakları bir cümle, bir reklam, bir sahne çıkıyor, birbirlerine bakmaya bile gerek duymadan, hiç bir şey konuşmadan kapıyorlardı televizyonu. Val okumaya kalkışırsa ancak birkaç satır okuyabiliyor, ardından kitabı duvara fırlatıyordu. Müzik bile dinleyemiyorlardı. Chris rock müziğinin sözlerini duydukça homurdanıyor, Val Beethoven'e kızıyordu. «Baba müziği» diyordu

a. **Dünyadaki her şeye aynı pislik bulaşmıştı.** Tad bir gün eve uğradı, yüzüne bile bakmadılar.

Chris'in görmek istediği tek kişi Bart'tı. Oğlan bir gün eve geldi, çay içerlerken Chris olanları anlattı. Bart'ın gözleri yaşarmıştı, başını kaldıramıyordu. Ne var ki Chris anlattıklarının sonuna gelince yaşlı gözleriyle bakarak acı bir sesle zenci erkeklerin beyaz kadınlar konusundaki duygularını anlattı. Beyaz erkeklerden öç almak için tek araç olarak beyaz kadını görüyorlardı onlar da.

Chris'le Val gözlerini dikip ona baktılar. Bart beş on dakika sonra kalktı.

Val bir şeyler yapması gerektiğini seziyordu ama isteksizdi, durgundu. Hiç bir arkadaşı kalmadığını hissediyordu. Arkadaşları olanların gerçek anlamını görmüyorlardı sanki. Neşeli görünmeye, ırza geçme olayı eve bir nirsızın gırıp stereo pikabı çalmasından daha kötü değilmiş gibi davranmaya çalışıyorlardı. Kızılmıyordu onlara; yalnız hiç birini görmek istemiyordu. Dağınık düşüncelere dalmışken, Sommerville'deki komünden ayrılan ve bir buçuk yıl önce Berkshire'daki bir çiftliğe yerleşerek yeni bir komün kuran ahbablarını hatırladı. Sebze ve kokulu ot yetiştiriyor, tavuk ve keçi besliyor, üzümculük, arıcılık yapıyorlardı. Yoğurt, şarap ve bal ürettiklerini de biliyordu. Yollara dizilerek ürünlerini, ev ekmeklerini, el örgülerini ve topraktan yaptıkları çanak çömleği satıyorlardı. İşi yürütüyorlardı pekâlâ.

Onlara mektup yazarak Chris'ten söz etti, olumlu karşılık aldı. Chris'e kapıları açtı; doğayla başbaşa yaşamak kıza iyi gelecekti kuşkusuz. Ayrıca, komünde ırzına geçilmiş olan bir kadın daha vardı. Kızın derdini anlardı.

Val mektubu sakladı. Aynı gün, Chris gündüz uykularından birine dalınca tek başına yürüyüşe çıktı. Eve göndüğünde kızı bembeyazdı, paniğe kapılmıştı.

«Anne! Neredeydin?»

Val, «Arada bir tek başıma çıkmak zorundayım,» demekle yetindi. O gece kızının kendi odasında, kendi yatağında yatmasını istedi. Chris'in bütün gece üç aşağı beş yukarı dolaştığını duyduğu halde onu yanına çağırmadı. Ondaki sonraki günlerde de bu tutumu sürdürdü. Chris üç gün sonra evde dolaşmaktan vazgeçmişti ama uyku uyumadığı yüzünden anlaşıyordu. Bir hafta sonra, Val bir gece sokağa çıktı. İnanmaz bakışlarla ona bakan kızına, birlikte gidemeyeceklerini söyledi. Chris'in soluğu kesilmişti. Annesi saat on ikiden az sonra eve dönünce -Val bir sinemaya girmiş, filminden hiç bir şey anlamadan oturmuştu- sessiz ve donuk bir nefretle baktı yüzüne.

Bir süre sonra, Val onun bir yerlere gitmesini önerdi. Berkshire'da şöyle bir yer vardı. Chris karanlık çukurlara gömülen gözlerle, çarpık bir ağız ve bundan böyle kimseye güvenmeyeceğini söyleyen bir yüzle baktı.

«Yanılıyorsam buradan gitmemi istiyorsun.»

«Evet. Bütün ömrünü benim dizimin dibinde geçiremezsin.»

«Sana ayakbağı oluyorum herhalde. Hiç kuşkusuz eve almak istediğin bir erkek var ve benim burada olmamışın tadını kaçırıyor.»

Val gözlerini yere eğerek, «Hayır,» dedi usulca. Chris'in nefreti, o güne kadar çektiği acıların en büyüğünü tat-tırmıştı ona.

«Beni başından atmak istiyorsan gider Bart'la otururum.»

«Bart çalışıyor. Her gün onunla birlikte işe gidemezsin. Üstelik onun oturduğu semt tehlikeli bir semt.»

«Yeter artık! YETER! SUS ARTIK!» Chris ayağa kalkmış bağıırıyordu. «Bana bunu yapmak zorunda mısın? Yapmasan olmaz mı? Sus artık! Dayanamayacağım! Daha fazlasına katlanamayacağım!» Odasına koşarak kapıyı kapattı. Val iyice sarhoş oldu ve sızdı.

Ertesi sabah, kahve fincanının üstünden soğuk bakişlarla annesini süzdü kız. «Peki,» dedi. «Giderim.»

Val içini çekti, gülümseyip kızının eline uzandı ama Chris kendini geriye çekti. Buz gibi bir yüzle baktı annesine.

«Giderim dedim gideceğim. Ama sana her zamankinden çok gerek duyduğum bir günde beni başından atmak istediğin için seni asla bağışlamayacağım. Gideceğim ve bir daha beni görmeyeceksin. Haber de almayacaksın. Ölünceye kadar.»

Birkaç gün sonra Val kızını çiftliğe götürdü. Chris cezaevine giren bir suçlunun yürüyüşle girdi kapıdan. Annesi oradan ayrılırken gülegüle demedi, yüzünü öptürmedi.

19

Stella Dallas demişti. Evet. Tam tamına değil yine de. Onun kızı pencerelerinden müzik sesi yayılan aydınlık bir köşkte bir sosyete genciyle evleniyor değildi. Val de yağmurun altında duruyor olabilirdi ama ağlamıyordu.

Stella Dallas olsaydı keşke. Keşke ağlasaydı. Bugün bile, ağlayabilseydi her şey biraz yumuşar, eski halini

almasını sağlayacak bir esneklik kazanırdı. Sanıyorum. Ama bu sonradan düşündüğüm bir nokta.

Doğrusunu söylemek gerekirse Chris'i defterden silmişti o. Kendini bu acıya alıştırdı, bir süre birbirlerinden uzak kalacaklarını kabul etti. Birkaç yıl sonra, eski yakınlık yeniden kurulabilirdi. Kızıyla arasındaki ilişki, birinden birinin ihanete uğramasını kaçınılmaz kılacak kadar güçlüydü. Chris aşırı ölçüde bağlıydı annesine. Oysa çocukların büyüüp gelişmeleri için analarla babaların -ama kötülüklerinden, ama yetersizliklerinden ötürü- onları düşkırıklığına uğratmaları zorunludur. Val akıllı ve güçlü bir insan olduğundan, yaptığını kötülüğünden yapmış gibi görünüyordu. Chris'in yeniden anarahmine dönmesine izin verebilirdi ama buna yanaşmadı. Gerisi nasıl gelebilecekse öyle geldi. Chris için yapabileceği başka bir şey yoktu. «Olsa olsa ölebilirim,» dedi Mira'ya. «Ancak ölmeye hiç niyetim yok.»

Chris'e arada bir mektup yazıyor, mektuplarına karşılık gelmiyordu. Gelgelelim yazdıkları gerçek mektuplar da değildi. Çünkü ondan başka kimse bilmiyordu ama, Val belli bir çizginin dışına çıkmıştı.

Ahlâk iyidir hoştur, doğru yanlış ölçüleri gereklidir: ancak bu ölçülerin geçerli olmadığı bir yer vardır. Ahlâk ölçüleri, belli bir çizgiyi aşmış olan kişilere uygulanamaz. onlar için geçerli olamaz. Sözelimi, birkaç yıl önce bir uçak And dağlarına düşmüş, kazadan sağ kurtulanlar insan eti yiyebilecekleri bir noktaya varmışlardı. Yaptıkları, doğru-yanlış konusunda büyük bir sorunun ortaya atılmasına yol açtı. Soru demek de yanlış belki. Kim karşılık verebilir öyle bir soruya? Şu ya da bu dogmayı ileri sürebilir, çeşitli uzmanların, en yetkili kişilerin desteğini sağlayabilir, geberinceye kadar çene çalabilirsiniz. Ama yapılanın doğru mu, yanlış mı olduğunu söyleyemezsiniz yine de. Diyelim ki bir Yahudisiniz, kocanız ve çocuklarınız Nazilerin (vücudunuz onlardan birkaçının hoşuna gittiği için siz kurtulmuşsunuz) elinde can vermiş, bir kül yığını haline gelmiş ve bir gün Arjantin'de bir sokakta yürürken tıklandığınız toplama kampının komutanı olan kişinin karşından geldiğini görüyor, elinizi tabancanızı koyduğunuz cebe, hiç yanınızdan ayırmadığınız silahın tetiğine götürüyorsunuz ve... Amaan, sözü

uzatmanın ne gereği var canım! Bazı şeyler, bazı olaylar ve durumlar hiç bir kategoriye girmez, yargıya gelmez. O durumları, o olayları yaşamaya razı olan ya da bunu zorunlu gören kişiler tarafından yaşanır yalnızca. Ve o kişiler, bunun sonu ne olur diye kaygılanmazlar.

Söylediğim doğru mu acaba? Bu güneşli odada, önümde bir bardak çayla, biraz sonra kumsalda yürüyeceğimi bilerek oturmak ve sonuçları düşünmeyen kişiler hakkında konuşmak kolay tabii. Öyle insanlar var mıdır? Gerçekten? Ruhları rahat yaşamalarına olanak veremeyecek ölçüde yaralanmış, umutları yerle bir olmuş, kendilerini davaya adanmış olan en gözükkara militanlar bile, tanklarını duvara ya da uçaklarını uçak gemisine yöneltirken, kısacık bir an için, bunun pek yakında sona erecek bir karabasan olduğunu; kurtulmak, vatana, eve dönüp şöminenin yanına oturarak yarım kalan çayı bitirmek ve eski günlerden gülerек söz etmek olasılığının bulunduğunu umutla düşünmez mi acaba?

Hey Tanrım! Ne yararı var bunların? Gerçeği anlatmaya çalışıyorum ama nasıl anlatabilirim? Öteden beri, olağanüstü durumların kişiyi insanlığın ötesinde bir yere, insanî kaygıların ötesine ittiğini, bizlerin böyle durumlara düşen kişileri yargılayamayacağımızı savunurum. Ancak bunu yazarken soğuk ve sinirli bir mikrop omuriliğime giriyor, yukarılara tırmanıp beynimin içine girerek hayatın, bütün hayatların böyle olduğunu söylüyor.

İyi ama bu böyleyse en basit bir hikâyeyi anlatmak bile olanaksız. Pes diyorum ben. Artık düşünmüyorum. Yapabildiğim tek şey anlatmak, anlatmak, anlatmak. Ne yapabiliyorsam onu yapacağım öyleyse. Anlatacağım, bildiklerimin tümünü, götürebileceğim noktaya kadar götürüp bağlayacağım. Hikâyenin sonu olmayacak o nokta. Hikâye hiç sona ermeyecek. Ama ben ereceğim. Onun için de yazdıklarım bitecek.

Val Chicago'dan döndükten sonra öyle soğuk ve uzak durmuştu ki, zaten kendi hayatlarıyla boğuşan kadınlar ona uğramaz oldular. Chris de baş edilmez, suratsız bir kız olmuştu. Irza geçme olayının bütün ayrıntılarını öğrenmemişlerdi ama Val'in evinde, cinsellik konusunun yasaklanmış bir konu olmadığını biliyorlardı. Ana kızın suskunluğu, Chris'in geçirdiği sokun etkisiydi öyleyse. Za-

manla geçerdi. Val de hiç birine telefon etmediği için, onun tarafından itildiklerine inandılar.

Val'e belki de hepsinden yakın olan Mira suçluluk duyuyor, her gün arkadaşına uğramaya karar veriyordu. Gelgelelim bir yanıla, Val'i görmek düşüncesinden korku duyuyordu. Val'le ilk tanıştığı günlerde kapıldığı duyguya kapılmıştı yine. Val ona bilmediği, öğrenmeye pek de meraklı olmadığı bir şeyler söyleyecekti sanki. Bu duygu eskisinden de güçlüydü. Val'in öldürücü ve bulaşıcı bir hastalığa tutulmuş olduğundan korkar gibiydi. Yine de, bir gün kendini zorlayarak telefon etti, Val de onu candan gönülden çağırmadıysa bile evde olduğunu söyledi.

Blucin ve gömlek giyiyordu. Zayıflamıştı. Yüzü yuvarlaklığını kaybetmiş, yaşlanmış, sertleşmişti. Başında sayısız ak saç vardı. Değişiklikler çok büyük sayılmaya bilirdi ama eski Val değildi.

Bir süre havadan sudan konuştular. Harley'le Kyla Aspen'e gitmişlerdi; Clarissa kocasıyla çekişiyordu boynuna; Iso tez çalışmalarına dalmıştı; oğlanlar Norm'un yanındaydılar, Ağustosta Mira'yla ve Ben'le birlikte Maine'e gideceklerdi.

«Chris nasıl?»

Val'in sesi güçsüzdü, her türlü duygudan arınmıştı. «Berkshire'da. Oradakiler biraz daha iyi olduğunu yazıyorlar.»

«Gerçekten çok sarsılmıştı.» Mira yarı yarıya soru sorarcasına, yarı yarıya bildiride bulunurcasına konuşmuş ve sesinde dudak büzerek yargıladığı günlerden kalma bir şeyler olduğunu duymuştu. Chris aşırı ölçüde sarsılmıştı, diyordu aslında.

Onun duyduğunu Val de işitti. Başını sallamakla yetindi.

«Özür dilerim,» Val. «Anlamıyorum herhalde. Hiç ırzıma geçilmedi.»

«Hayır ama yanılmıyorsam ramak kalmış.»

Mira'nın kaşları havaya kalktı. «Kellys'deki gece! Hey allah!» Ürperdi. «Unutmuştum onu. Unutmak istemişim. Neden acaba?»

«Akıl sağlığını korumak istediğin için herhalde. Kadınların çoğu ırza geçme konusunu pek eşelemezler. Er-

kekler ilgilenirler o konuyla. Kadınlar öyle bir şey yokmuş gibi, ırzına geçilen kadının buna çanak tuttuğuna inanmış gibi davranırlar. Gerçeği görmek, gerçekle yüz yüze gelmek istemezler.»

Mira, içinde bir titreşim duydu; kanının her hücresi alarm durumuna geçmişti sanki. Ne var ki geri dönemeyecek kadar ilerlemişti. Titrek bir sesle, «Ve gerçek...?» diye sordu.

Val arkasına yaslanarak bir sigara yaktı. Yine eski bilgiç Val olmuştu ama eskisinden farklıydı yine de. Hareketlerindeki coşkunluk, akıcılık gitmiş, daha sert, daha kuru bir tavır edinmişti. Aradığı nesneyi bulan ve gücünün tümünü ona yönelten bir ışındı. Irza geçme olayını ve duruşma gününü o zaman anlattı Mira'ya. Baştan sona. Sözlerini bitirdiğinde Mira koltuğun yanlarını sımsıkı kavramıştı. O zaman Val de biraz gevşedi ve yumuşadı.

«Geçen yılın güz aylarında, Concord'da ya da Lexington'da yaptığımız bir gösteri yürüyüşünü hatırlıyorum. Oradan dönerken genç bir adamı arabama alıp Cambridge'e getirmiştım. Biraz kuru, biraz kendini beğenmişti. Papazmış. Konuşmak istiyordu. Çenesi açıldı, yol boyunca hep konuştu. O gün trafik de korkunç olduğundan yol epey sürdü.

«Ufak tefek, nazık, görgülü denen türden biriydi. Söyle ağızlarını doldurarak bok demesini beceremeyen, düzmek lafını hiç ağzına alamayan kibar erkeklerden biri. Benim sözümü sakınmadan konuşmam çok şaşırttı zavallıyı.»

Mira bir kahkaha attı ama Val gülmüyordu.

«Aylardır gördüğü bir düştten söz etmek istiyordu. Evliymiş, mutluymuş, küçük bir oğlu varmış. Çocuk yüzünden karısıyla takışıyormuş arada bir. Kadın onun çocuktan çok şey beklediğini, oğlana fazla sert davranıldığını söylüyormuş. Ne var ki düşü bununla ilgili değildi. Yıllar önce, üniversitede okurken tanıdığı bir kıızı görüyormuş düşünde. Sık sık aynı düşü görüyor, sabah uyandığında pek az şey hatırlıyormuş. Bu ne anlama gelir diye sordu.

«Ben de kıza karşı ne duygular beslediğini sordum. Seviyormuş onu, tapıyormuş. Gelgelelim kız biraz oy-

nakmış, sevgililerin birini bulup birini bırakır, boş kalınca yine ona donermiş. Bu da kucak açarmış kıza. Düzüş-tünüz mü diye sordum, -Val gülümsemişti sonunda- hiç bir gün cinsi temas'da bulunmadıklarını, aynı şeyi arkadaşları için de söyleyebileceğini açıkladı. Oğlanların niç biri yatmamış kıza. Günah işlemekten korkarlarmış. Teoloji öğrencisi bunlar!

«Peki, kızı şimdi düşündüğünüz zaman neler duyuyorsunuz diye üsteledim. Onu hâlâ son derece çekici bir kadın olarak düşünüyormuş ama anıları öfkeyle karışık-mış hep. Kızı sevmiş, onunla yatmak istemiş ve hiç bir şey yapmamış. Kıza da kızıyordu ama daha çok kendine kızıyordu. 'Ne yapabilirdiniz?' dedim, hiç düşünmeden karşılık verdi : 'İrzina geçebilirdim.'»

«Şaşırmadım desem inanır mısın? Herif nazikti, in-ceydi, görgülüydü, gerçek bir Hristiyan, bir papazdı, bir yanağına vursan öbür yanağını çeviren yumuşak başlı dindarlardandı ama... içten içe, ırz düşmanıydı.»

«Bilirim.» Güç duyulan bir sesle konuşuyordu Mira. «Bunları nicedir bilirim ben.»

«Onun anlattıkları... ve duyduğum, okuduğum yüz-lerce olay, tarih, yasalar, gelenek ve töreler... gözümün önünde bir bütün olarak canlandı hepsi. Her şey yerli yerine oturdu. Chris'le Chicago sokaklarında dolaşırken, ona bakan erkekleri gözlerken. Ve bunlar... mutlak bir gerçek haline geldi benim için. Dünyadaki, toplum için-deki yerleri, öbür erkeklerle ilişkileri ne olursa olsun, kadın konusunda, bütün erkekler ırz düşmanı. Başka hiç bir şey değil. Gözleriyle ırza geçiyor, yasalarıyla, tö-releri ve kurallarıyla ırza geçiyorlar.»

Mira başını ellerinin arasına aldı. «Benim iki oğlum var,» diye söylendi usulca.

«Evet. Güçlerini kaybetmemelerinin bir nedeni de bu. Oğullarımızı severiz. Şükür ki benim oğlum yok. Köstek-lerdi beni.» Korkunç bir öfke vardı yüzünde.

Mira yerinde doğruldu. «Kösteklemek mi?»

«Her şey birbirine bağlandı. O herif -o papaz- Tad'in Chris'e söyledikleri, Chris'in ırzına geçen oğlan, ruhunun ırzına geçen hukukçular, mahkeme, duruşmada ona kar-şı takındıkları tavır, tabancaları bellerinden sarkan po-lislerin bakışları ve sokaklardaki erkekler, onların bakış-

ları, birbiri ardına gelip laf atışları, bakışları... Onu bunlardan korumam olanaksızdı, şimdi kapıldığı duygulardan, düştüğü durumdan kurtulmasına da yardım edemiyorum. Bunlara katlanmasını bile kolaylaştıramıyorum.

«Akım oradan oraya gidiyordu o günlerde. Elimde olmadan. Evliliği ve evlilik yasalarını düşündüm, geceleri sokağa çıkmak, tek başına yolculuk etmek korkusunu, erkeklerin, kadınları önemsiz yaratıklar olarak görmekte sözbirliği etmiş gibi davranmalarını... Irza geçmek kadını yatırıp üstüne çıkmak değildir yalnızca; çeşitli yolları vardır. Kadını ya görmezlikten gelir, önemsiz bir yaratık olarak görürsün, ya da şeytanın art bacağı, erkeği erkekliğinden eden canavar olarak. Kadın ya hizmetçidir, yanıt da erkeklik organının yerleştirileceği bir delik. Bazen de ikisi birden. Eşcinsel erkekler de öbürlerinden pek farklı değildir. Onların bazıları, 'normal' erkeklerden daha çok nefret ederler kadından. Bunca yıl... onca yüzyıl, onca değişik ortam ve onca kin... kitaplara bak bir kere! Her şeyin altında yatan aynı tehdit, aynı eylem : Irza geçmek.

«Ve ansızın, aman hele! dedim kendi kendime. Hele bir bak! Yıllardan beri zenci hakları konusunda, barışçı derneklerde, siyasi suçluların affedilmesini sağlamaya uğraşan örgütlerde çalışıyorum. Somerville'deki, Cambridge'deki okulların, eğitim sisteminin düzeltilmesi için didindim. İnsanlar diye düşünüyordum bunca yıldır, çocuklar diyordum. Oysa yardım etmeye çalıştığım insanların yarısı erkekti. Bana ya da kızıma baktıkları kadar rahatlıkla ırzımıza geçebilecek olan erkekler. Elde edebilirlerse bedenine el koyarlar, başarabilirlerse ruhuna sahip çıkarlar, seni denetim altına alıp sömürürler, sonra da bir yana atarlar. Değerli yıllarımın yarısını bunlara yardım etmekle geçirmişim! O ırz düşmanlarına! İnsan bunu anladıktan sonra geri dönemez artık! Bütün erkekler düşmandır!»

Gözleri ateşli, sesi tutku doluydu. Mira soluk alamıyordu. Hayır, hayır lütfen öyle olmasın, diye yakardı sesizce.

«Seni silip yok etmelerinden hoşlanmanı bekliyorlar üstelik. 'İrzına geçilen bir kız ne yapmalı?' Sırtüstü yatıp işin tadını çıkarmaya bakmalı!' 'Şiddete karşı olan

bir erkek karısının ırzına geçildiğini görürse ne yapmalı?' 'Karısıyla erkeğin arasına girmeli!' Kocanın karısının ırzına geçmesi yasal olarak olanaksızdır çünkü ırza geçmek kocanın hakkıdır.

«Bak açıkça söylüyorum.» Val'in sesi alçalmıştı, dolgundu, öfke ve kin doluydu. «Benim şurama geldi. Bok canlarına! Otostop yapan erkekleri arabama alırdım. Bitti artık. Kendi ayaklarını kullansınlar, kendi sittiri boktan savaşlarını kendileri yürütsünler. Bundan böyle, hiç bir erkek benden en ufak bir yardım görmeyecek! Her erkeğe düşman gözüyle bakacağım. Chris'i hırpalayan eyalet savcı yardımcısının bir kızı vardır sanırım. Onun ırzına geçilse, kızına da aynı şekilde davranacağına hiç kuşum yok. Özür dilerim.» Mira'nın yüzüne bakıyordu. «Senin iki oğlun olduğunu biliyorum. İyi bir şey bu. Dünyada yaşamayı kolaylaştırır.» Alaycı bir sesle ekledi. «Aklını kaçırmama da engel olur.»

Mira'nın yüzü acıklıydı, Val'ininki aydınlık, kararlı. Sancağı havaya kaldıran yaşlı bir savaş kurduydum sanki. «Bana gelince, oğlum olmadığına seviniyorum. Onu düşünmek zorunda kalırdım çünkü. Bu da doğru bildiğim yoldan sapmama neden olurdu. Oğlum olsaydı bunları görmemek, bu duygulara kapılmamak, nicedir yaptığım gibi hepsini içime, en derinlere gömmek isterdim. O zaman da içten içe zehirlenir insan.»

«İyi ama erkekler olmadan nasıl yaşayabilirsin? Ne demek istediğimi anladın mı? İşe girecek olsan patronun erkektir, burs alayım desen öğrenim fonları onların denetimindedir, tezini bir erkek profesörün yanında hazırlı...»

«O dünyadan ayrıldım ben. Kadınların kurduğu kaç örgüt varsa hepsine yazıldım. Feminist bir marketten alışveriş ediyorum, kadınların yönettiği bir bankayla iş yapıyorum. Militan feministlerden oluşan bir topluluğa katıldım. Bundan böyle yalnız onlarla çalışacağım. Tezin de anasını satayım, doktoramın da, Harvard'ın da. Bunlar erkeklerin dünyasının parçaları. Ödün vermek yoktur bu işte! Onların dünyası insanı diri diri yer, ruhunun da, bedeninin de ırzına geçer.»

«İyi ama nasıl yaşayacaksın?»

«Yaşayayım da nasıl yaşarsam yaşayayım. North

Cambridge'de eski bir evde oturan kadınlar var. Onların arasına katılacağım yakında. Ne yapıp yapıp sağ kalma-yı başarıyorlar. Çok kısa bir süre sonra orada olacağım ben de. Hayattan zevk almak merakında değilim artık. O benim için bir lüks oldu. Kırk yıldır, baskı altında ya-sayan ve düşmanla işbirliği yapan, düşmanın davasını kazanmasına yardım eden bir sınıfın üyesiydim. Bazı yer-lerde bunun adına kölelik diyorlar. Bitti artık! Hayatla-rını bu dava uğruna feda eden o kadınlarla çalışmak istiyorum.»

«Hayatlarını dava uğruna feda eden mi?»

«Hayatlarını davaya adayan de istersen. İngiliz ede-biyatı okuyan sensin, istediğin gibi söyle.»

«Özveri.»

«Özveri değil. Özveri, daha çok değer verdiğin şey için bir başka şeyden vazgeçmektir. Benim durumum öyle değil. Bir zamanlar zevke, eğlenceye değer verirdim, ama şimdi ne yaparsam yapayım, nereye gidersem gideyim bunlar benim için yoktur artık. Geri dönemem. Anlamı-yor musun?»

Mira'nın sesi yaşlıydı. «Oysa bulunmaz bir insandın. Büyük bir insan.»

«Büyük bir uzlaşmacıydım. Senin, Val'in akıl sakat-lığı diye gördüğün bu değişiklik aslında benim arınışımdır. Benimki kadar yoğun bir kin insanın bazı özellikle-rini kesin olarak belirliyor. Bir şeyler kaybederken bazı şeylerin de son derece geliştiğini farkediyorsun. Körlerin en küçük sesleri bile duymaları, sağrıların yüzlerden, göz-lerden, dudak hareketlerinden her söyleneni anlamaya alışmaları gibi bir durum. Başından beri böyle davranmam gerekiyordu ama ancak yüreğimdaki kin sağladı böyle davranabilmemi. Götü boklu insan soyuna duydu-ğum sevgi, kadın cinsinin dostu olmamı engelliyordu.»

Mira içini çekti. Ağlamak istiyordu, Val'i eski haline getirebilmek. Geriye doğru oynatarak istediğin yerde durdurduğun bir film gibi geri getirmek istiyordu eski Val'i. Gördüklerine, dinlediklerine dayanamayacaktı. Yorulmuş, tükenmişti. Arkadaşına dönerek, «Gel birer bar-dak şarap içelim,» dedi. «Eski günlerin anısına.»

Val ilk kez o zaman güldü. Şarap şişesine uzanarak iki bardak doldurdu.

Mira, «Bana öyle geliyor ki,» dedi, «bütün bunlar... senin bu yeni hayatın bizi birbirimizden iyice uzaklaştıracak.»

«Uzaklaşırsak aramızdaki sevgi kaybolduğu için uzaklaşmış olmayacağız. Ancak dostlugumuzu sürdürmek çok güç olur bundan sonra. Sen benim anlattıklarımı duymak istemeyeceksin sanırım. Olaylara bakış açılarımız da değişecek. Sen ödün vermek zorundasın... İki oğlun var, Ben var. Beni bir fanatik olarak göreceksin bundan böyle. Ben de seni bir korkak olarak herhalde. Ben, en uç sınırdaki kaçıkların arasına katıldım artık. Ortadakileri bir adım ilerlemeye zorlayan kaçık uçların arasına. Yerimi buldum sanıyorum.»

Mira, aslında hoşçakal, ben gidiyorum, diyor diye düşündü. Evine dönerken yol boyunca ağladı.

20

O yaz herkes birtakım özverilerde bulunmak, bir şeylerden vazgeçmek zorunda kaldı. Hepimiz Stella Dallas'ı mı oynuyorduk?

Harley karısına uzun uzun dil dökerek evliliklerine bir şans daha tanınması gerektiğini kabul ettirmişti. Kyla ona döndü ve Iso'yu görmemeye söz verdi. Harley bu kez çok kızmıştı Iso'ya. Kyla buna akıl erdiremiyordu. «Başlangıçta çok anlayışlı davranmıştın.»

«Başlangıçta işi ciddiye almamıştım.»

«Neden? Onu sevdiğimi söylemiştim sana.»

«Git canım! Iso bir kadındır şunun şurası.»

«Yani?»

«Bende bulamadığını bir başkasında aramana göz yumabilirim ama birinin benim yerimi almasına dayanamam.» Öfkesini kıskançlık gibi göstermeyi başarmış, Kyla duyduklarından hoşlanmıştı. Harley onu sevmeseydi kıskanmazdı, değil mi? Evi yaz ayları boyunca kiralayacak birini buldular ve eşyalarını toplamaya başladılar. Harley karısına her zamankinden çok yardım ediyordu ama Kyla boş ve tatsız bir hayat sürdüğünü hissediyordu yine. Öğleden sonraları Iso'ya uğramaya başladı. Suçluluk duygularıyla kıvranıyor, ancak başka türlü ya-

lamıyordu. Harley'e bu ikinci ziyaretlerinden söz etmedi. Aspen'a gidince Iso'yu hiç görmeyeceğim, diyordu kendi kendine. Bu, giriştiği aldatmacayı bağışlatıyordu sanki.

Bir tez konusu arıyordu ama pek büyük bir hevesle değil. Kütüphanede oturarak kitap karıştırıyor, evde oturup romantik şairleri okuyordu. Ve romantik şairler konusunda Harley'nin yargılarını benimsemeye başlamıştı ansızın. Bunlar hayat denen önemli işi bir yana bırakarak kendi keyifleri için nakış işleyen adamlardı. Wordsworth'u, Keats'i okurken eski heyecanı duyamıyordu. Coleridge sıkıcı bir herif olmuştu birden; Byron öfke nöbetleri geçiren şımarık bir çocuk; Shelley, bitimsiz bir çeytan aldatmasının içinde yaşayan bir ergen. Okuyor, yine okuyor, okudukça hepsini birer ergen, kendi kösnüllüklerine gömülen, zekâlarına hayran kalarak şişinen birer yeni yetme olarak görüyordu. Nasıl olmuş da bu adamları ciddiye almıştı? Her gün suratını buruşturarak kapatıyordu kitabını. Aspen'a götürülecek kitaplar toplanırken, Harley'nin bir köşeye dizdiği yığına yalnızca Shakespeare ciltlerini ekledi. Yazı, ekmek pişirip çiçek yetiştirmekle geçirmeye karar verdi. Belki de gebe kalacaktı. Bazı şeylerden elini eteğini çekeceği anlamına gelmiyordu bu. Ancak yaz ayları bir tatil olacaktı. Gelgelelim ilk durakları olan Ohio'ya, annesinin evine doğru yola koyulduklarında, tatile çıkan insanların hafifliğini, neşesini duymaktan çok uzaktı.

Kyla gittikten sonra Iso birkaç gün üzüntü içinde yaşadı ama bir hafta içinde eski canlılığına kavuşmuş, yeni dostlar bulmuştu. Ayrıca, Kyla'nın yerine her gün Clarissa geliyordu şimdi.

Clarissa'yla Duke habire **çekişiyorlardı**. Clarissa kavgalarını uzun uzun anlatmazdı. «Hep aynı şeyler canım! Bulaşığı kim yıkayacak davası. İşin kötü yanı, benim hiç bir gün bulaşık yıkamak istemeyişim. Bulaşıktan, temizlikten, ev işlerinden nefret ediyorum ben. Duke evde yokken kendime hep hazır yemeklerden ısıtır, yiyeceğimi kutunun içinden yiyerek bulaşığını çöpe atardım. Çatal bıçak birikir, birikirdi de ancak temizi kalmayınca yıkarım onları bile. Temizlik yaparsam yalnız Duke eve geleceği günler yapardım. Bazan onu bile yapmazdım. Ye-

mek benim umurumda değil. Neden yemek pişirmek zorunda olayım?»

«Doğru. Bir hizmetçi tutsana. Temizlik bana pek güç gelmiyor, Clarissa.» Sırıtiyordu Iso. «Şu ara elim de darda. Senin hatırın için... Ne desem acaba? Saati üç dolara çalışırım. Oldu mu?»

Clarissa gülmedi. «Sorunu geçici olarak gizlemiş oluruz olsa olsa.»

Mira, «Sorun oldukça büyük görünüyor,» diye söyledi.

«Boşver, idare ediyoruz işte.» Clarissa işi böylece ke-sip atarak başka bir konuya geçerdi ama kadınlar yine bir araya geldiklerinde yine aynı konu açılır ve yine bir sonuca bağlanmadan kapanırdı.

O günlerde Grete de Iso'ya geliyordu sık sık. Saat dört sularında, sırtında akıl almaz giyeceklerle, elinde bir şişe şarapla gelirdi. **Garip işlemleri olan bluzlar;** dikerek biçim verdiği eski sarı kumaşları, görülmemiş boncuklar, ağır taşları olan takılar buluyor, bunları ulusal kılığıymış gibi rahatça giyip kullanıyordu. Siyah saçlarını da garip eşarplarla örter, kulağına iri küpeler takardı. Iso, Grete giyinmeyi ince bir sanat haline getiriyor, demişti. Girdiği topluluğa canlılık katıyordu kız. Yaz ayları boyunca hiç unutamayacakları eğlenceli ve ilginç konuşmalar yaptılar.

Clarissa'nın sorunu hep aynı sorundu. Bir gün, 'eşek eşiği ödünç kaşır' olgusunun politikadaki uygulamalarından söz ederlerken, «Duke'un yaptığı da o!» diye haykırdı. «Hay allah! Şimdi farkına vardım.»

Grete, «Demek ki,» diye söylendi, «ha General Motors, ha Duke.» Yoksul bir ailenin kızıydı ve zengin olan herkese karşı -kendi deyişiyle- önyargılı olduğunu kabul ediyordu.

«Tamam. Şimdi anladım. Duke Harvard'dakilerin verdiği partilerden birine giderse -onlardan nefret ediyor biliyorsunuz- ya da kendine enikonu süslü bir gömlek alırsa, yahut şu çılgın müzik topluluklarından birinin çıkar-dığı yeni plağı beğendiğini itiraf ederse, arkasından bir şeyler beklemek hakkına sahipmiş gibi davranıyor. Ben ona bir şey borçluymuşum gibi. Ben tek başıma bulaşık yıkarken kanepede oturur, yakınacak olursam, bir gazete

hile okuyamıyoruz diye terslenir. Kızıp duruyordum ama ırdırcı karı olmak da istemiyordum. Neden yaptığını ancak şimdi anladım.»

«Akli sıra uzlaşma sağlıyor.» Gülüyordu Mira.

«Evet. Her şey karşılıklı. Mantık açısından bunda bir terslik var ya... şu anda parmak basamayacağım.»

Grete, «Senin geleneksel 'kadın' rolünü benimsemeyi istiyor,» diye başladı. «Karşılığında o da...»

«Evet?»

«Karşılığında o da senin değer yargılarının bir ikisini benimsiyor. Ya da öyle görünüyor.»

Clarissa çenesini havaya kaldırarak düşünmeye başladı. «Tamam. Öyleyse, tam anlamıyla men dakika dukka olması için ben de onun değer yargılarından bir ikisini benimsemiş görünmeliyim. Ama onu zaten yapıyorum! Subay arkadaşlarının verdiği bir partiye gittik, Nixon'ı bir kere bile eleştirmedim! Rhinebeck'teki akrabalarına gittiğimizde, yemekten sonra kadınlarla birlikte salona çekildim ve kahve içtim. Oysa erkekler yemek odasında politika yaparak konyak içiyorlardı ne güzel!»

Grete'nin ağzı bir karış açılmıştı. «Ay, öyle yaşayan insanlar var mı hâlâ?»

«İnsanları bilmem ama onlar öyle yaşıyorlar. Tamam. Bir saldırı yolu arıyordum, buldum. Sağolun.»

Duke'un işi bitmişti. O günlük.

Başka bir gün, toplumsal yapının on dokuzuncu yüzyıl İngiliz romanını nasıl etkilediğini anlatıyordu. Tez konusu buydu. «Ashında daha önce başlıyor tabii. Daniel Defoe'da da var ama belli belirsiz. Oysa Crabbe'de ve Austen'da başlı başına bir konu oluyor. Para, para, para. Her şeyin temelinde yatan, para! Duke da tıpkı onlara benziyor bugünlerde.» Bunu söyler söylemez sustu ve başını öne eğdi. Yine de, Mira kızın alnında beliren küçük kırışığı görmüştü. Clarissa, böyle şeyleri neden tek başına olduğu zaman farketmeyip hep kadınlarla konuşurken, Duke'u hiç düşünmezken, başka konulardan söz ederken keşfettiğini merak etmişti sanki.

Grete, bilezikli kollarını iki yana açarak, «Para!» diye bağırdı. «Paraya bayılırım ben! Çok, çok fazla olmadığı sürece!»

Clarissa başını kaldırıp hiç gülmeden söylendi. «Evet,

parayı ben de severim. Ama Duke'un sevdiği gibi değil. Paradan başka söz bilmiyor o. Paradan başka bir şey düşünmüyor. Buraya geldiğinden beri böyle oldu. Sokağa çıkıyoruz, her vitrine bakıyor, her şeyi almak istiyor. David'den birkaç tablo almak istiyor. Hoşlandığı için değil, David'in günün birinde ün kazanacağına inandığı için. Yatırım olurmuş! Ordudan ayrılmaktan söz ediyor... Askerliği çok seviyor oysa. Ordudan ayrılıp Harley'in aracılığıyla tanıştığı, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde öğrenim gören birkaç kişiyle şirket kuracaktı. Kentleşme planlamasında bilgisayar kullanmaktan dem vuruyorlar. Bugünlerde o işten çok para kazanılıyormuş. O adamlar da henüz öğrenci oldukları halde bir danışma şirketi kurmak niyetindeymişler.»

«Kim ne için danışacaktı bu şirkete? Iso pencerenin önünde oturuyordu. Güneşi saçlarına vurmuş, uzun, biçimli bacaklarından birini koltuğun yanından aşağı sarkıtmıştı. Elinde, son zamanlarda içmeye başladığı ince uzun pürolardan biri vardı.

«Şu halinle tıpkı Katharine Ross'a benziyorsun.»

«Hadi be!»

«Emin ol öylesin!»

«Katharine Ross'u beğenir misin sen?»

«Hem de nasıl!» Clarissa kulaktan kulağa sırtarak yalandı.

«O zaman oldu!» Iso da gülüyordu. «Ona benzerim.»

«Şirket bazı sorunları çözecekti. Belediyelerin ve kurumların onlara başvuracağını umuyorlar. Verileri bilgisayarlarla işleyecekler ve -sözgelimi- çevre kirlenmesi, eğitim sistemleri, nüfus artışı, iç göçler gibi konularda neler yapmak gerektiğini söyleyeceklermiş. Geleceğimizi planlayabileceklerini sanıyorlardı. Şimdiki durumun böylesine kötü olması plansızlıktan ileri geliyormuş. Rastgele yapılmış, yapılan işler.»

Grete inledi, Mira, «Off off!» diye inledi, Iso kıkır kıkır güldü. «Şükürler olsun ki her şeyi planla yapmamış insanlar.»

«Duke bu işten bir servet kazanmayı umuyor. Kazanır, kazanmaz, girer girmez, o kendi bileceği şey. Benim umurumda değil. Ancak paraya böylesine önem vermesini anlayamıyorum. Aklım almıyor. Ne kadar idealist bir insandı oysa.»

Iso düşünceli bir tavırla söylendi, «Haklısın, korkarım. Dun gece yemekte bir para konusu açtı... Korkunçtu! Sanki bir duvarın önüne dikilmiş de önündeki askerlerin silahlarını doğrultup ona ateş etmelerini önleyecek tek şey paraymış gibi. Açgözlülük diyemeyeceğim bir çırpınış içinde. Açgözlülük diyemeyeceğim, çünkü bence, açgozluluk gereği olmayan bir şeye, yalnızca sahip olma isteğinden ötürü saldırmaktır? Oysa Duke müthiş bir para sıkıntısı içindeymiş, alacaklılar kapıya dayanmış gibi davranıyor. Para çok gerekli sanki.» Clarissa'ya baktı. «Gizliden gizliye kumara dadanmış olmasın?»

Norm'u hatırlayan Mira, «Belki de bütün erkekler öyle,» dedi.

«Bana korkunç gelen...» Grete kollarını sallıyordu yine. «...hayatlarımızı planlayabileceklerini sanmak gibi bir kendini beğenmişliğe kapılan kişilerin, yaşamının ne olduğunu bilmeyen kişilerin arasından çıkmaları.»

Mira Clarissa'ya bir göz attı çabucak. Duke'tan söz edilirken hep iğne üstünde otururdu kız. Kocasını biraz fazla eleştirilirse alınırdı. Ne var ki o da Grete'ye bakarak gülüyordu. «Öyle. Ben de söyledim. Böyle bir işe girişecekseniz aranızda birkaç şair alın dedim. Kadının şairlerden olursa daha iyi.»

Duke'la Clarissa'nın arasındaki gerginliğin ciddi olduğuna karar verdi Mira. O günden sonra, Clarissa da kocasından söz etmez oldu. Yalnız Iso'ya açılıyor, Mira'yla Grete, durumun gerçekten kötü olduğunu ondan öğreniyorlardı. Iso ayrıntılara girmiyordu ama Temmuz ayı içinde Clarissa'nın birkaç gece ağlayarak, şiş gözlerle ona geldiğini açıkladı. Kadınlar topluca otururlarken Clarissa bunlara hiç değinmiyordu. Mira biraz kırılmıştı. Bir grup kurmanın amacı bazı şeyleri paylaşmak, birbirlerine destek sağlamaktı. Val'le Kyla'dan sonra Clarissa da kendini grubun dışında tutacaksa, yakında büsbütün dağılırlardı.

Oysa Clarissa'nın kendini grubun dışında tutması yaşadığı olayları herkesle paylaşmak istememesinden değil, Iso'ya beslediği duygulardan ileri geliyordu. Arkadaşına çok yakın hissediyordu kendini; ona sonsuz bir güveni vardı. Iso'yla başbaşa olduğu zaman her şey daha kolaydı, rahatlıyordu. Geceleri Duke'la kavga ederse kapıyı

çarpıp çıkıyor, beş sokak ötede oturan Iso'ya koşuyordu. Bazan geceyi onun yayları fırlamış kanepesinin üstünde geçirdiği de oluyordu. Duke şaşkına dönmüştü. Evliliklerine ne olduğunu anlayamıyordu. Clarissa'yı avucunun içine almaya çalışıyordu çılgınca. Karısını ondan uzaklaştıranların o kadınlar olduğuna inanmıştı. Onlarla alay etmek, onları kınamak için fırsat arıyordu. O gruba karşı duyduğu öfke ve nefret zamanla yaygınlaştı, kadın hakları konusunda çalışan toplulukların tümüne yöneldi. Sonunda, doğrudan doğruya kadınları hedef almaya başladı kendine. O zaman Clarissa da öfkeleniyordu. «Ben de kadını!» Duke da aynı öfkeyle karşılık verirdi: «Ama sen başkasın!» Bunun üzerine Clarissa kapıyı çarpıp çıkıyordu yine. Duke ne kadar asılırsa Clarissa o kadar uzağa kaçıyordu. İki kere Duke çıktı evden. Gecenin geç saatlarında. İkisinde de, sokaktan bir orospu buldu ve onunla gitti, ikisinde de erkekliği uyanmadı. Aslında, istediği tek şey konuşmaktı ama bu olaylar güçsüzlük korkularına kapılmasına yol açmıştı. Bir gece karısını zorla yatağa sürüklemek istedi. Clarissa direndi, Duke onun yüzüne bir tokat attı. Bunun üzerine de Clarissa olanca gücüyle bir yumruk indirdi, Duke şaşkın şaşkın bakarak böyle bir şeyin nasıl olabileceğini, onlar gibi birbirini seven bir karı kocanın nasıl bu duruma düşebileceğini düşünürken kocasını buz gibi bakışlarla süzdü ve yine evden çıktı. Ancak bu kez kapıyı usulca kapatmıştı. Duke çenesini oğuşturarak oturuyor, gözlerini kapıdan ayıramıyordu. Bu olayın bir şeylere nokta koyduğunu sezmişti.

Clarissa'yla Iso her gün biraz daha yaklaşıyorlardı birbirlerine. Karşılaştıklarında mutlaka öpüşerek selamlaşıyor, otururken birinin kolu öbürünün omuzuna dolanıyordu sık sık. Clarissa çok gergin olduğu zaman Iso onun sırtını ovuyordu. Clarissa arkadaşına sığınarak gevşiyor, denetimi elinde tutmak, her zaman akıllı ve mantıklı olmak zorunluluğundan kurtularak aklına eseni söyleyebiliyordu. Iso'yı sıkar mıyım diye kaygılanmasına gerek yoktu. Bir evliliğin nasıl yıkıldığını gösteren ayrıntıları rahatça anlatabiliyordu. Çok sıkın olduğu geceler, Iso ona bir içki hazırlar, yattığı kanepenin yanına bir iskemle çekip oturarak saatlarca saçlarını okşardı.

Evliliğine ne olduğunu anlayamıyordu Clarissa; ve

neden olduğunu. Yüzeysel çekişmelerin gerisine giderek asıl sorunu bulmaya çalışıyordu ama o soruna parmak bastığını anladığı zaman da dehşetle geriliyordu. Hayır, olamazdı. Herkesin dilinde gezen o boktan şeylerden ötürü olamazdı. Clarissa'yla Duke o düzeye inmeyecek kadar akıllı, olgun kişilerdi. Ne var ki bulaşık yıkamak, yemek pişirmek, Clarissa'nın yaptığı iş konusunda -«Bütün gün kitap okumak iş yapmak değildir diyor. O West Point'ı bitirirken iş sayılıyordu ama!»- giriştikleri tartışmalara bakınca yine aynı şemanın ortaya çıktığını görüyordu. «Beni ev kadını yapmaya çalışıyor!» diye yakındı Iso'ya. Neden? Niçin? Akıllı, bağımsız, kişilik sahibi bir kız olduğum için beğenmişti beni. Bunları severdi. Şimdiyse, oteden beri sıkıcı bulduğunu söylediği kadınlardan birine benzememi istiyor. Neden, Iso?»

Anlaşılabilecek gibi değildi. Yanıtlanamazdı.

Bir sessizlik oldu. «Yanıtlayabilsen doğruyu söyler misin?»

Iso biraz düşündü. «Doğru bildiğimi söylerim. Bilebildiğim kadarını.»

Clarissa arkadaşının gözlerinin içine baktı. «Benden hiç bir şey saklamıyorum.»

«Biliyorum.» Iso sevecen bir gülüşle gülümseyerek onun yüzünü okşadı.

«Dün gece korkunç bir düş gördüm. Korkunçtu!»

«Anlat.»

«Duke'la ikimiz oturma odasında oturuyorduk, Kevin Callahan girdi içeri. Kevin diye biri var gerçekten. Düşümde benden üç dört yaş büyüktü ama aslında yıllardır görmedim onu. Sekiz dokuz yaşından beri. Annemlere son gittiğimizde karısının bir çocuğu evlât edindiğini söylediler. O zaman hiç bir şey sormadım. Kevin'in cinsel gücü olmadığından bir çocuğu evlât edinmek zorunda kaldıklarına inanmıştım galiba. Neden öyle düşündüğümü de bilmiyorum. Çocukken kız gibi bir oğlandı Kevin; belki o yüzden. Her neyse, Kevin bize gelince ortalığın darmadağın olduğunu görüyor ve Duke'a akıl öğreterek benim doğru dürüst bir ev kadını olmamı istemesini söylüyor. Ben de çok kızıyorum. Kevin'e canın cehenneme deyip yatak odasına giderken, kadın erkek rollerine sıkı sıkıya bağlı kalınmasını ancak cinsel gücü olmayan

bir erkek ister, ancak onlar böylesine tutucu olur diye düşünüyorum.

«Gelgelelim yatak odasına girince adama çok sert davrandığım için pişmanlık duyuyorum. Duke'u çağırarak, Kevin'e davranışlarımı değiştiren bir hap yuttuğumu söyle diyorum. Duke'la kırk sekiz saat sonra evleneceğim için içmişim o hapi. İlaç -her neyse- ölümden farkı olmayan bir komaya sokacakmış beni. Etkisini gösterdiği zaman düğünün yapılacağı yere gönderilecekmişim.

«Gidiş saati geliyor. İlacın etkisi altında olan beni bir vagona koyup bir laser ışınının üstüne yatırıyorlar. Ölü gibiyim ben, kendimi hiç bilmiyorum. Sonunda -düşün bu bölümünde bir şeyler daha vardı belki- düğünün yapılacağı yere geliyoruz. Annemle babamın bir arkadaşı, gerçek hayatta cenaze levazımatçısı olan bir adam işe el koyuyor orada. Düğün hazırlıklarını o yönetecekmiş. Bana tıpatıp benzeyen bir manken/ceset bulmuş, onun üstünde çalışıyordu. Büyük bir özenle. Saçımdaki değişik renkleri, derimin rengini ve dokusunu bile incelemiş. Yaptığı manken yürüyebiliyor, gözlerini kırıyor, gülümsüyor, düğünde bir gelinin yapması beklenen her şeyi yapabiliyordu. Nasıl olmuşsa, nikâh törenine benim yerime manken/ceset/gelinin gitmesi kararlaştırılmış. Konuklar onu ben sanacaklar, ben de törenin sıkıntısından kurtulmuş olacağım. Cenaze levazımatçısı mihrabın üstüne konacak nakışlı bir yatak/tabut da hazırlıyor aynı zamanda. Tören sona erince gelinle güvey -kilisedeki konukların gözü önünde- o yatak/tabuta yatacaklar.

«Bunların hepsi oluyor. Kilise nikâhı, yatağa yatış... Ancak bu arada, Duke ve ben New York'a kaçmışız. Nikâhta bulunmadığımızı kimse farketmemiş.»

Iso, «Dikiş diker, yemek yapar, çene çalar, çene çalar,» diye mırıldandı. «Sonunda Duke'la ikiniz kaçıp kurtuluyorsunuz demek.»

«Ömrüm boyunca uyurgezer gibi yaşadım sanki. Sanki Uyuyan Güzel benim ve hâlâ uyanamadım.»

Iso onun yuvarlak çocuksu yüzüne, son günlerde birazcık gölgelendiği, incecik kırışıkların izleri görünmeye başladığı halde çocuk tatlılığını kaybetmeyen yüzüne baktı. «Çardak gülünün altında görülen o düş ne güzeldir. Anneyle baba, uyuyan küçük prensesi çok severler ve

uyuyan prenses hiç bir zaman bir şey istemek zorunda kalmaz çünkü isteyeceği şeyi aklından geçirirken iyikalpli melek değneğini sallayarak o isteği yerine getirir. Okulda da böyle gider her şey. Ve Duke... Bir bakın bu çifte! İkisi de genç, güzel aileleri büyük adamlarla dost olan varlıklı kişiler, eşi görülmemiş çocukları olacağı, eşsiz bir hayat yaşayacakları kesindir. Evleri eşsiz gravürler, vazolar ve halılarla dolu. Hepsi Vietnam karaborsasında ölmüş eşek fiyatına alınmış ve...»

«Iso!»

«Eski bir bilmem nenin ve eski bir bilmem kimin akrabaları, ailelerin Newport'ta ve Rhinebeck'de arazileri, Dakota'da koca koca apartmanları var...»

«Iso!»

«Doğruyu söyler misin demiştin bana! Öyleyse dinle! Sen Roxbury'ye gizlenerek çocukluğundan bu yana benimsediğin değer yargılarından kurtulmak istedin. Ama döneceğini, dönebileceğini başından beri biliyordun.»

Clarissa yerinden fırlayarak evden kaçtı. Kapıyı bile kapatmadan. Merdivenleri koşarak indi.

Iso onun ayak sesleri duyulmaz oluncaya kadar bekledi. O da kalkıp kapıyı kapatmadı. Ezildiğini, kullanıldığını, hor kullanıldığını hissediyordu. Pürosunu bitirdi, sonra da yaşlı bir insanın yürüyüşüyle giderek kapıyı kapadı, kilidi çevirdi, sürgüyü sürdü, zinciri taktı. Bir yıldan beri, hoşnutsuzluk duymadan düşünebiliyordu kendini. Neysem öyle yaşayabileceğim diyordu. Ve ne olduğu sorulursa, kendimi sevgiyle açılan bir çift kol gibi görüyorum derdi. Peki ne olmuştu? Onun evini lokanta yerine koymuşlar, yemeklerini yiyip içkilerini içmiş, onun dostluğunun bazan da sevgisinin sıcaklığıyla ısınmış, yaraları sarılıp kendilerine olan saygılarını yeniden kazanınca gitmişlerdi. Gidenlerin yerine başkaları bulunurdu elbette. O buzdolabını dolu, yüreğini ve kapısını açık tutukça birileri bulunurdu her zaman.

Kyla'yla geçirdiği bir günü anımsadı. Kyla arabayı almış, birlikte Concord'a gitmişlerdi. Arabayı bir yere bırakıp uzun uzun yürümüşlerdi. Kır yollarından çıkarak çitlerle çevrilmiş çayırılara, tarlalara girmişlerdi bir ara. Kyla sinirliydi. Dudağını ısırıyordu habire. Yürürken çalıllara takılıp tökezliyordu. Bir dikenli telin altından ge-

çerken saçları tele takıldı. Iso hemen koşarak onu kurtarmaya, tele dolaşan saçları ayırmaya çalıştı. Kyla da çıgıllıklar atmaya, arkadaşına sövmeye başlamıştı.

«Allah belanı versin, bırak beni! Bırak diyorum! Kendim yaparım!»

Iso kızın saçlarını bırakıp birkaç adım geriledi ve sırtını Kyla'ya çevirerek otların üstüne oturdu. Kyla sonunda kendini kurtarmayı başarmış, asker adımlarıyla geleerek Iso'nun karşısına oturmuştu. Onun yüzüne bakınca karşısına çöktü ve ağlamaya başladı. Yüzü pençe pençe kızarmıştı. «Sen bana gerekli değilsin, Iso! Sana gereksinim duymak istemiyorum! Benim için gerekli olmanı istemiyorum!»

Iso'nun gözyaşları dindi. Hüzünle baktı Kyla'ya. Ona zalim davrandığı, zalim olmak istemediği için ağlıyordu kız. Ama başka türlü yapamıyordu. Onun duygusal kısır döngüsüydü; Iso döngüye ancak teğet değiyordu. Dışarıda bırakılmıştı.

Bir süre sonra, «Ya ben?» diye sordu usulca. «Hiç bir şey beklememeyi öğrenmiş olan bir insanım ben. Beni hiç düşünmüyor musun?»

«Sen!» dedi Kyla. «Senin neyin var ki? Senin için yalnızca bir zevk bu. Bir aşk! Sana hiç bir şey borçlu değilim.»

Iso arkasına yaslanarak bir püro daha yaktı ve çevresinde halkalanan dumanı gözledi. Boşaldığını, tüketildiğini hissediyordu. Onların uğruna boşaltmıştı içini, onlar da Iso'yu içip bitirmişlerdi. O boşalttıkça onlar içeceklerdi. Peki vermekten vazgeçerse yine gelirler miydi? Kim gelirdi, neden gelirdi? Onun gibi garip bir yaratığa... Erkekler onu düzmek için geliyorlardı, kadmlarsa onlara sevgi verdiği için. Onun da bir şeyler isteyebileceği kim-senin aklından geçmiyordu. O da bir şeyler beklediğini gösterecek herhangi bir davranışta bulunmamıştı gerçi.

Ayağa kalktı, nice dramatik olayın yaşandığı külüstür odada dolaşarak resimleri düzeltmeye, kitapları toplamaya, bir haftadır dolu duran kültablalarını boşaltmaya koyuldu.

Dünyada tek başına kaldığını hissediyordu. Bütün çocukları sağ salım büyüüp evden ayrılan sevecen bir anneydi. Öyle yalnızım ki, diye düşündü, onlar hiç varol-

madılar sanki, sanki onlara sevgi ve anlayış dolu bardaklar sunmadım, onlar için kendimi tüketmedim. Sırtını dikleştirdi, bir yere oturarak başını havaya kaldırdı. Böyleydi bu işler. Herkes için kadındı o; erkeklerin kadınları için de kadın oluyordu ve kadınların erkeklerden çektiklerini çekiyordu. Aykırılıkların en aykırısı, kölelerin kölesi. Evet, şimdiki durumu eskisinden iyiydi ama yeterince değil. İçinde bir parçacık erkeklik bulması zorunluydu. O ne demekse. Birinci sınıf bir denizci, küçük kanoları azgın ırmaklarda yüzdürebilen, eskrim yapmasını bilen biri demek değildi bu. Iso bunların hepsini çok iyi yapardı. Ben demesini, kendini düşünmesini bilmek anlamına gelirdi olsa olsa. Erkekler gibi ben, ben diye tutturmak değil tabii. Tanrı yazdıysa bozsun. Ama birazcık. Bunu yapamadın mı herkes paspas yerine kullanıyor seni. Birazcık. İyi ama onu nasıl gerçekleştirmeli?

Gecenin geç saatlarına kadar oturarak düşündü. Val'le konuşabilmek isterdi. Birkaç kere telefon etmeye çalıştı ama Val'in evi boştu. Val bilirdi böyle şeyleri. Yarın aramalı.

Ağzını kısarak yatağa girdi. Nasıl yaşamak gerektiğini kestiremiyordu. Bildiği tek bir şey vardı. Bundan böyle kapısını kapalı tutacaktı. Ve işine daha çok zaman ayıracaktı. İşini büyük bir tutkuyla yaptığı halde, arkadaşlarından biri kapıya dayanınca kendini zorlayarak yarım bırakmıştı yaptığını. Onlar için, arkadaşları için bunu göze almıştı. Ama bundan böyle hayır. İstedikleri kadar yumruklasınlar kapıyı.

Clarissa birkaç gece sonra yumrukladı kapıyı. Geç bir saatta, on sularında. Iso hiç düşünmeden kalkıp açtı. Kapıya giderken bile son yazdığı cümleyi düşünüyordu.

Arkadaşına soğuk bir bakışla bakarak eşikte durdu. Clarissa da kederli bakışlarla bakıyordu. «Özür dilemeye geldim.» Iso kapıyı araladı. «Çalışıyorum ben.» Clarissa içeri girecekken durdu. «Çok üzgünüm, Iso,» dedi heyecanla. «Sen bana dostluk gösterdin, beni hiç düşkırıklığına uğratmadın... ve o gece... daha fazla dayanamayacağım diye düşündüm. Öyle büyük bir acı çekiyordum ki. Seni suçladım bundan ötürü. Saçmalık tabii.»

Iso gülümsememeye çalıştı ama çok sevinmişti. Clarissa'nın açık duran kollarına koştu.

«Neyse, ben de epey yorulmuştum. Biraz ara vereyim. Bir içki içer misin?»

Clarissa yere bıraktığı kesekâgıdını uzattı. «Gelirken bir şişe viski almıştım.»

İçkileri doldurup oturma odasına yerleştiler. Aralarında yine eski yakınlık, eski rahatlık vardı ama değişen bir şeyler de vardı. Iso eskisi kadar sevecen değildi artık; sevgi gösterilerinde bulunmuyordu. Benliğinin bir parçasını arkadaşından esirgiyordu sanki.

«Bu gece burada kalabilir miyim, diye sormaya geldim. Duke'a dönmeyeceğim artık. Yer buluncaya kadar kalmama izin verirsen kirayı da ödemeyi kabul ederim.»

«Kal tabii.» Az kalsın, «Kira lafını unut,» diyecekti, kendini tuttu.

«Benim anlayamadığım şu : Nasıl oldu da bu kadar uzun süre kör yaşadım. Kendimi asla affetmeyeceğim.»

Iso gülümsedi. «Mira'yı çağırayım mı? Onun körlüğü seninkinden on yıl uzun sürmüş. Yas korosunu birlikte söylersiniz.»

«İnsan kendi zekâsından kuşkulanmaya başlıyor.»

«Hepimiz buna benzer durumlara düşüyoruz.»

Clarissa öne eğilerek gülümsedi, Iso'nun elini tutup, «Boşver,» dedi. «Bu gece seninle yatabilir miyim?»

Iso'nun yanında büyük bir huzur bulmuştu Clarissa. Duke öfkesinden kuduruyordu. Her gece, hatta hafta sonlarında bile, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'ndeki adamlarla birlikte çalışmaya başladı. Iso'yla Clarissa'nın seviştikleri aklının köşesinden geçmezdi ama 'kadınlar'a yenik düştüğünü seziyordu. Buna katlanamazdı. Dinleyecek birini buldu mu, bu kadınlar insanı erkekliğinden ediyorlar diye dert yanıyordu. Bunu söylerken ne demek istediğini pek bilmiyordu ama erkek arkadaşlarından ve arada bir bulduğu orospulardan anlayış göreceğini umuyordu. Gördü de. Cinsel güçsüzlüğü sürüp gidiyordu çünkü. Ancak bu durumun kendisiyle ilgili olabileceğini hiç düşünmedi. Hep o orospunun yüzündendi; Clarissa'nın yüzünden. Erkek arkadaşları anlayışlı bir tavırla başlarını sallıyor, öyledir, biliriz diyorlardı. Karılarına, bir tabak bile yıkamak istemeyen o orospunun zavallı herifi ne hale soktuğunu anlatıyorlardı. Ve gizliden gizliye Duke'la alay ediyorlardı.

Mira'yla Ben hâlâ mutluydular oysa. Onlar için, yalnızca arkadaşlarının mutsuzluğundan ötürü kararın ısıltılı bir düştü yaz. Mira sözlü sınavlardan çıkar çıkmaz tez konusu aramaya başlamıştı. Bu işi büyük bir tutkuyla yapıyordu. Adı duyulmamış kişilerin özgeçmişlerini, ağır, sıkıcı kitapları okumaktan haz duyan garip insanlardan biriydi o. Evini nasıl dikkatle yönetmişse, yine aynı dikkatle sürdürüyordu tez çalışmasını. Yine küçük kartlar edinmişti, bunlara not alıyordu. Her gün saat dokuzdan uç buçuğa kadar kitaplıkta, geceleri de evde çalışıyordu. Yine de yaptığı iş çalışmak değil, özgürlük gibi geliyor-
du ona.

Bu işlerde çalışmak için doğduğuna inanıyordu. Yap-
uğunun yürek isteyen bir iş olduğuna da inanıyordu ama
tunu yalnız Ben'e söylemişti. Düşününce gülünç geliyor-
du. Bütün gün kütüphanede oturup okumak yürek iste-
yen bir iş olabilir miydi? Belki dayanıklı bir kış isteye-
bilirdi ama yürek? Mira buna inanıyordu yine de. Yep-
yeni topraklar keşfeden kâşiflerin sevinciyle, pırıl pırıl
bir yüzle anlatıyordu Ben'e; A'nın akıl almaz savına çok
kızmıştı; bir zamanlar yaşayan ve çok akıllı olan B, yine
çok akıllı ancak önyargılı olan C'yle ilişki kurduğu için
zavallı bir insandı. Ben de pırıl pırıl bir yüzle dinliyordu
ama Mira sözlerini bitirmeye hazırlanırken, bir cümleyi
yarıda kesmeye özen göstererek, onu kollarının arasına
alıp öpüyordu. Ve her zaman en uygun anı seçmiş olu-
yordu. Mira, anlattıklarını, benim yaptığım işi böylesine
bir ilgiyle dinlemesi sevginin en doğru göstergesi, en güç
sınavı diye düşündü. Adama verdiği not en yüksek not-
tan da yüksekti.

Ben'in sandıkları da boşalmış, kâğıtları küçük evinin
iki odasıyla holüne yayılmıştı. O da yazmaya başlamıştı
ama sıkıntıyla çalışıyor, yazdıklarını göstermiyordu. Her
şeyden çok, kurşunkalemlerin uçlarına önem verdiğini
söylüyordu. Her kalemi günde birkaç kez açıyordu. «Bir
kurşunkalem bana ancak beş gün dayanıyor,» demişti.
«Kalemlerin uçları sivri olursa zekâm da açılacak sanki.»

Arada bir tatil yapıyorlardı. Iso'yu, Clarissa'yı ve
Grete'yi, ya da Ben'in arkadaşları David'le Armand'ı ve
Armand'ın karısı Lee'yi alarak denize gidiyorlardı. An-
cak her zaman arkadaşlarının yanında olmadıklarından,

çok kez yalnız başlarına geziyorlardı yine. Ağustosta, oğlanlarla birlikte Maine'e gittiler. Göl kıyısında küçük bir ev tutmuşlardı; bir kayıkları, bir kanoları, bir de kocaman, ayaklı mangalları vardı. İşi bir yana bırakıp iki hafta süreyle kendilerini eğlenceye verdiler. Ben işi büyük bir hevesle bıraktı. İki hafta süreyle çılgınlar gibi koştu kıyıda; çocuklarla oynadı, kayıkla gezerek kürek çekti, yüzdü, ata bindi. Tıkıldığı bir kafesten salıverilmişti sanki. Mira bazan erkeklerle birlikte eğleniyor, bazan da bir kitap alıp oturuyordu. Kocaman güneş gözlüklerinin ardından onlara bakarken sonsuz bir mutlulukla gülümsüyordu.

Yemekleri hep birlikte pişiriyorlardı. Deneyler yaptılar. Norm (Mira'nın tarifine uyarak) kırmızı biberli et, Clark (Ben'in tarifine uyarak) makarna salçası yaptı. İkisi de alkışlandılar. Ben fıstıklı tart yapmaya, Mira da istakozları diri diri kazana atmaya çalıştı. Bu deneyler pek başarılı olmadı. Geceleri oturup konuşuyor, kâğıt oynuyor, oğlanlara briç öğretiyorlardı. Televizyon yayınları oradan pek iyi izlenemiyordu ama kimse bunun farkında değildi. Gecenin geç saatında, Mira'yla Ben birbirlerine sarılarak yatıyor ve çok kez hemen uyuyakalıyorlardı. Sevişecek olurlarsa sessizce sevişiyorlardı. Oğlanların odası onlarınkine bitişikti çünkü. Sevişmelerinde eski tutku yoksa bile, sonsuz bir güven ve sevecenlik vardı. Ne osuruktan rahatsız oluyorlardı, ne de geçirtiden. Mira, evli karı kocalardan farkımız kalmadı diye düşündü.

21

Kyla'yla Harley Ağustosun ortasında Aspen'dan ayrılacak, oradan Wisconsin'a Harley'in ailesine gidecekler, Eylül başlarında da Boston'a döneceklerdi. Ne var ki Ağustos içinde bir gece Iso'nun telefonu çaldı. Geceyarısından epey sonra. Sinirli bir ses, «Iso,» diye mırıldandı. «Harley'den ayrıldım. Kesin olarak.» Metro istasyonundan arıyordu. Evi kiradaydı, kalacak yeri yoktu.

İnsanın geçmişi böyle anlarda belli eder kendini. Kitaplarda, filmlerde önemli kararlar almak zorunda kalan kişilerin uzun uzun düşünerek acı çektikleri ileri sü-

rülür ama bana kalırsa önemli kararlar bir anda alınır. Şu şöyle olursa bu da böyle olur diye mantık yürüterek düşünmek, alınan kararı akılcı bir tutumla doğrulamak çabasıdan başka bir şey değildir. Iso ömür boyu gizlilik içinde yaşamıştı, o anda da aynı yönde bir karar aldı.

«Bir takisiye bin ve Mira'nın evine git. Anahtarı bende. Yarım saat sonra orada olurum.»

Clarissa oturma odasında televizyon seyrediyordu. Telefon yatak odasında olduğu halde, fısıldayarak konuşmuştu Iso. Yanakları kızarmış, nabızı hızlanmıştı. Clarissa'ya ne hikâye uyduracağını düşünüyordu. Mira daha sonra bu konuya değinmişti. «Neden Kyla'yı evine çağırmadın?» Iso karşılık verememişti. Yalan söylemenin gerekli olduğunu biliyordu yalnızca. Ortak bir ahabaları, Peggy adında darkafalı bir tanıdıkları vardı. Clarissa aralarındaki ilişkinin duyulmasını istemiyordu. Iso bunları bir anda düşünmüştü.

Alnını kırıştırarak, «Arayan Peggy'ydi,» dedi Clarissa'ya.

«Peggy mi?»

«Evet. Çok kötü bir durumda. Buraya gelmesini söyleyemedim...» Daha fazla açıklamadı.

«İyi ama neden sana telefon etsin? Senin yakın arkadaşın değil ki.»

«Yakın arkadaşı yok belki de. İki gün önce Lehman Hall'da yemek yedik birlikte. Onun için beni düşündü belki. Belki de beni dost sayıyor. Her neyse... Sinir krizi geçirir gibi bir hali vardı. Birazdan gelirim dedim.»

Clarissa'nın tartışmayacağını, Iso'nun neden oraya gitmek zorunluğunu duyduğunu sormayacağını, Peggy'ye bu konuda tek söz söylemeyeceğini bilirdi.

Koşarak gitti Mira'nın evine. Kyla ondan önce gelmişti. Küçük gövdesi ve küçük valiziyle kaldırımında duruyor, yıpranmış görünüyordu. Iso sokak lambasının ışığında gördü onu. Müşteri bekleyen yıpranmış bir kaldırım vosması, ya da on saat ayak işlerinde çalıştıktan sonra evine dönmek için otobüs bekleyen bir işçi olabilirdi. Öyle bir izlenim uyandırıyor. Iso'nun yüreği paralanmıştı. Neden böyle görünüyordu bu kız? Kyla da onun geldiğini görmüş, koşarak yaklaşmıştı. Birbirlerine sarıldılar. Kyla, otobüslerden, uçaklardan, Wisconsin'den, Ohio'-

dan söz ederek abuk sabuk bir şeyler anlatıyordu habire. Iso onu kolundan tutup içeri çekmek, bir koltuğa oturarak baştan başlamasını istemek zorunda kaldı. Mira'nın dolaplarını karıştırarak içki aradı. Konyaktan başka bir şey bulamadı.

Aspen korkunçtu. Çiçek yetiştirmeye de, evde ekmek pişirmeye de olanak vermeyen küçük bir apartman daireesine tıkmışlardı onları, yanında Shakespeare'den başka kitap yoktu, oradaki kitaplık bir felaketti, Harley yanında okuyacak bir şeyler getirmediği için ona çok kızmıştı. O her gün konferanslara gidiyor, geceleri de sıkıcı yemeklerde hazır bulunmak zorunda kalıyorlardı; öbür fizikçiler ve ünlü kişilerle birlikte. İkinci haftanın sonunda Kyla arabayı alıp New Mexico'ya, Arizona'ya bir yere gitmek istemişti. Harley onun gitmesine aldırmış etmeyecekti ama arabayı veremezdi. Araba ona gerekliydi. Aspen'da çok mutluydu o; yerini bulmuştu. Kyla barlarda, postanelerde oturarak oyalanmaya başlamıştı. Birtakım gençlerle tanıştı. Aspen'i görmeye gelmişlerdi, bütün yaz yolculuk edeceklerdi. Kyla onlara katılıp yollara düşmeye karar verdi. Aspen'dan Santa Fe'ye gidiyorlardı. Harley kıyamet kopardığı halde Kyla sırt çantasına birkaç parça giyecek doldurmuş ve yola çıkmıştı. Kamp kurarak, otostop yaparak, otobüsle yolculuk ederek tâ Arizona'ya gitmişlerdi. Kyla erkeklerden ikisiyle yattığını anlattı. 'Gerçek' insanları tanımak, deney edinmek istediğini söyleyerek güldü. «Kılıkırları dökülüyordu ama biri Berkeley'de doktora öğrencisiymiş, öbürü de Colorado Üniversitesi'nde doktora yapmış. Biri de jeologdu. Kadınlar da öğrenciymişler. Korkusuz bir serüven oldu benimki!»

Aspen'a bir hafta önce dönmüştü. Harley onunla konuşmuyordu. «Bilmiyorum... Bir anda farkettim. Sevginin nasıl olabileceğini sen öğrettin bana.» Iso'nun eline dokundu usulca. «Seninle geçirdiğim her gün bir zenginlikti. Kendimi seviyor, hayatı seviyordum. Sandım ki sen bir kadın olduğun için, sevmeyi yalnız kadınlar bildiği için böyledir bu. Ömrümü bir kadınla geçirmek de istemiyordum... Özür dilerim, Iso.» Iso dikkatle bakıyordu ona, alınmış görünmüyordu. «Bilir misin, o geleneksel tablo aklımdan çıkmıyordu hâlâ... Evlilik, çocuk

sahibi olmak, mutlu bir yuva... Hele annemlere gidip geldikçe...» Dudağını ısırđı. Dudağındaki yara iyileşmeye yüz tutmuştu. Iso onun yanağına dokundu.

«Isırma! Yeni kabuk bağlamış daha.»

Kyla dudağını ısirmaktan vazgeçti. «Evet. Ellerim de! Yollara düştükten sonra oldu! Yolculuk etmek, öyle yolculuk etmek çok güzeldi. Arkadaşlarım da kötü insanlar değildiler ama biraz sıkıcıydılar. Kızlar bana çok genç göründüler. Onların arasındayken Harley'in yanında kapıldığım duygulara kapılmadım. O çocuklarla yatmak cennet sayılmazdı ama kötü de değildi. Farkın Harley'le senin arandaki bir fark değil, Harley'le öbür insanlar arasındaki bir fark olduğunu anladım. Üstelik bu yüzden aşık olmuştum kocama. Üstünlüğü, üstün zekâsı, duygular gibi önemsiz şeylerle uğraşmasını önleyen soğuk mantığı...» Güldü. «O çocuklarla yolculuk ederken öyle rahattım ki. Ve ömrümde ilk kez, üstün zekâlı bir insan gibi hissettim kendimi. Harley'in yanında duyduğum ezikliği duymuyordum. Hayatta yapabileceğim en iyi şeyin yemek pişirip çiçek yetiştirmek olduğuna inanmıyordum onların yanında. Kendimi çok akıllı buluyordum, enerjiktim. Bir şeyler yapmak istiyordum! Bunu Harley'e de anlatmak için Aspen'a döndüm. O benimle konuşmaya yanaşmadı oysa. Gittiğim gece, birtakım serserilere uyarak yollara düştüğüm için meslektaşlarının yanında onu küçük düşürdüğümü söyledi. Tükürürcesine söyledi bunu! Ben onu küçük düşürmüşüm! Yine Kontarsky olayı. Gelgelelim bu kez suçluluk duymadım. Sorunun ne olduğunu anlamıştım. Harley'i seviyordum -hâlâ seviyorum- bulunmaz bir insan olduğuna inanıyordum ama kendisi için bulunmaz insan. Bana iyi gelmiyor. Zarar veriyor bana. Neden bilmem. Öyle yapmak istediğini sanmıyorum.»

«O soğuk, bencil, sevgi nedir bilmeyen bir insan, Kyla!» Iso ilk kez kötülüyordu Harley'i.

«Hayır. Yalnız kendini bütünüyle işine vermiş. Doğrusu da bu. Onun öyle olması gerekir.»

Iso omuz silkti.

Kyla alnına düşen saçları arkaya attı. Son aylarda kahküllerini uzatmıştı. Ortadan ayrılan saçları yüzüne düşüyordu şimdi. Saçları kirli ve yağlı görünüyordu. Kılığına bakılırsa üstündekileri de bir aydır sırtından çıkarma-

mıştı. Parmaklarındaki diş yaraları kabuk bağlamıştı ama şimdi de tırnaklarını yemeye başlamıştı. «Harley'e, ondan niçin ayrıldığımı açıklamak için döndüğümü söyledim. Sarardı. Tuhaftır, öyle öfkeleniyor, bana öyle soğuk bir bakışla bakıyor ki öldürmek istediğini sanıyorum. Gelgelelim ondan ayrılmamı istemiyor. Yanında kalmalıyım **ki benden nefret edebilsin.**» Kıkır kıkır güldü. «Benim ne kötü, ne aşağılık bir yaratık olduğumu söyleyerek başının etini yiyebilsin. Ne tuhaf değil mi?» Gülümsüyordu. Bu, daha da tuhaf göründü Iso'ya. «Sana döneceğim sonucuna vardı hemen. Sana verip veristirmeye başladı. Ömürdü doğrusu! Neden kızmıştı bilir misin? Seninle ilgilenmiş. Seninle yatmak istemiş. Ondan hoşlandığını sanıyormuş.»

«Hoşlanırdım.»

«Öyle değil. Ona cinsel bir yakınlık duyduğunu sanırmış.»

«Bazı insanlar,» dedi Iso, «elmayla armudu bile ayırt edemez.»

«Duygusal bakımdan çok bilgisiz. Duygu cahili! Harley bu işte!» Kyla'nın sesi öfkeliydi şimdi; bu da yeniydi. «Neden öfkelendiğini bir bilsen! '**Benim** evime geldi, benim ekmeğimi yedi, benim içkimi içti ve bunları benim karımı baştan çıkarmak için yaptı!' diye bağıırıyordu. Ev, içkiler ve yemekler senin olduğu kadar benimdir dedim. Onun bursu ne kadarsa benimki de o kadar. Ayrıca, ben yalnızca **senin** karın olan bir insan değilim, Iso'yu seçen benim dedim. 'Bu konuyu konuşmak istemiyorum,' diye karşılık verdi. 'Cambridge denen o pislik yuvasına batıramazsın beni! Iso'yu seçtim demenin de yararı yok! Benden öç almak, bir şeyler kanıtlamak için gidiyorsun ona. Git öyleyse, zürafa sevgiline git! Ama sevgi açlığına düşer, insan gibi sevişmek istersen benim kapıma gelme sakın!'

O bunları söylerken hiç sinirlenmeden dinledim. Onu ne kadar sevdiğimi düşünmemeye çalıştım. Sözlerini bitirince, buz gibi bir sesle karşılık verdim. 'Hiç merak etme, insan gibi sevişmek istediğim zaman Iso'ya giderim ben.'

Kalakaldı. O duygusuz görünüşünü koruyordu ama çok sarsıldığı belliydi. Hiç bir şey söylemedi. Birkaç da-

kika öylece oturdu, sonra da kalkıp evden çıktı. Hava-yoluna telefon ederek ilk uçakta yer ayırttı, o dönmeden ben yola çıktım. Onu üzdüğüm için ben de üzülüyorum ama öyle çirkindi, öyle ahmakça bir güven içindeydi ki. Harley'in ahmaklık etmesini hoşgöremem.»

«Evet, taptığımız kişilerde olunca hoşgöremeyiz.»

Iso'nun parmaklarıyla oynuyordu Kyla. «Sence çok sert mi davrandım ona?»

«Evet. Öyle davranmanın zamanı da gelmişti.»

Kyla başını onun omuzuna dayadı, Iso da Kyla'ya sarıldı. «O zamandan beri neredeydin peki?»

«Erkek kardeşimde. Onlara konuk oldum birkaç gün. O da iyi oldu. Çok, çok iyi! Her şeyi elde etmiş olan insanlar onlar. Kocaman bir evleri üç çocukları var. Kocasını başarılı bir adam, karısı her şeyi kusursuzca yürüten akıllı, alımlı bir ev kadını. Tanrım, korkunçtular! Konuştukları şeyleri, ilgilendikleri konuları bir bilsen! Ih! Ben asla öyle yaşayamam. Ekmek pişirmek sonunda insanı o hale getiriyorsa vazgeçtim!» Özlem dolu bir sesle, «Ama çocuklar çok tatlıydılar,» diye ekledi. Çocuk sahibi olmaktan çoktan umut kesmişti sanki. Birden doğrulup oturdu. «Beni neden evine çağırmadın?»

Iso, Clarissa'nın Duke'tan ayrıldığını açıkladı. «Bir yer buluncaya kadar benim evimde kalacak. Seninle yalnız kalmak istiyordum, ona da git diyemedim. Gidecek yeri de yok zaten.»

«Canım benim! Sen ne tatlı insansın, Iso! Ne iyi kızsın!» Kyla arkadaşına sarılmıştı yine. Iso geceyi orada geçirdi. Yol yorgunu olan Kyla uykuya daldıktan sonra uzun uzun düşündü. Ertesi günün yalanlarını tasarlamak gerekti.

Çünkü bir kere öyle başlayınca öyle sürdürmek zorundaydı. Başka çare yoktu. Kyla'yı Cambridge'e döndürmek, Clarissa'nın evinden çıkmayışını, Clarissa yanlarındayken Kyla'nın neden sevgi gösterilerinde bulunmaması gerektiğini ve Clarissa'ya, her gün nereye gittiğini açıklayacak masallar uydurmak zorundaydı. Clarissa'nın gizlilik isteği, Duke'un kuşkuları ve Mira'nın evinin boş olması işini kolaylaştırdı. Ondan sonraki iki hafta boyunca günlerini ya Kyla'yla, ya Clarissa'yla ya da yalan hazırlayarak geçirdi. Çalışmaları iyice aksamıştı. Yorulmuş,

bir kapana kısıldığını farketmeye başlamıştı ama dönemiyordu.

Mira evine geldi. Kyla'nın evindeki kiracı da çıkmış, ancak bu kez oraya Harley yerleşmişti. Kyla orada kalmak istemiyordu; Clarissa'nın kendine bir ev bulmasının zamanı geldi diye söylendi. Iso yalanların sayısını arttırdıkça bu sanatın ustası olmuştu. Clarissa'nın ona aşık olduğunu, Clarissa'ya o gözle bakmadığını, gelgelelim Duke'tan ayrıldığı için zaten sarsılmış olan kızı bütün yıkmaktan kaçındığı için onu evinden çıkarmadığını anlattı. Kyla'ya sorulursa Clarissa sarsıntı geçir-miş birine benzemiyordu; tam tersine, eskisinden çok daha mutlu ve olgun görünüyordu. Clarissa da Iso'nun neden hiç evde oturmadığını merak ediyordu. Kütüphaneye bakıyor, Iso'yu orada da bulamıyordu. Kaçıyordu Iso, koşuyor koşuyor, koştukça daha büyük bir paniğe kapılıyordu. Nereye gittiğini düşünemiyordu.

Sonunda, içinde bulunduğu baskıya dayanamadı, durumunu Mira'ya anlattı.

«Fransızlar bundan ne güzel bir komedi çıkarırlardı!» Gülüyordu Mira.

Iso parmaklarını birbirine kenetleyerek, «Biliyorum!» diye inledi.

«Neden açık açık konuşmuyorsun onlarla?»

«Yapamam. Onları üzmemek istemem.»

Mira gözlerini dikip baktı. «Onları üzmemek istemiyorsun ha?»

Iso başını yukarı kaldırmadan karşılık verdi. «Evet, haklısın. Bir seçme yapamıyorum.»

Sonunda iş çığrından çıktı. Kocasıyla evde sen oturacaksın, ben oturacağım diye çekişmekten -aslında ne biri üstlenebilirdi kirayı tek başına, ne de öbürü- bikan Kyla, Iso'nun yumuşakyüzlülüğü diye düşündüğü tutumundan da bıkmış, Clarissa'yla konuşmaya gitmişti. Clarissa'nın kocasından ayrıldığı için bir sarsıntı geçirdiğini duymuştu ama herkes kendine göre bir sarsıntı geçiriyordu. Clarissa yeni bir ev bulmalıydı artık kendine. Ya da Iso'nun evini devralmalı, Iso'nun Kyla'nın evine taşınmasına fırsat vermeliydi. Clarissa gözlerini kırptırarak baktı. Ne? Kocasından ayrıldığı için sarsıntı geçiren Kyla'ydı onun bildiğine göre. Iso bu yüzden günün

büyük bir bölümünü ona ayırıyor, Kyla'nın dertlerini dinliyordu. Öyle değil mi? Kyla da gözlerini kırıştırmaya başladı. İkisi de Iso'ya baktılar.

Iso ömründe böylesine sıkıldığını bilmiyordu. Tahta iskemiesinde oturarak sorulara karşılık verdi, suçlamaları kabul etti. Evet, doğrudu. Kendini bağışlatmaya çalışmayacaktı. Parmakları kenetleniyor, ağzı büzülüyor, gözleri nemleniyor ancak ağlamıyordu. «İkinizi de seviyorum,» dedi yalnızca. «Bir seçme yapamadım.»

Kyla heyecanla bağırıyordu. «Senin için, normal bir hayat yaşamaktan vazgeçmişim ben. Seninle açık açık yaşamaya, evliliği, çocuk sahibi olmayı unutmaya razıydım!»

Clarissa, «Ben de öyle!» diye haykırdı.

«Hiç de değil! Aramızdaki ilişkinin gizli kalmasını istiyordun sen.»

Clarissa, «Evet,» diye söylendi hüzünle. «Ama son günlerde çok düşündüm. Boşanma davası sona erer ermez senin dünyana katılmaya karar vermiştim geçenlerde!»

Mira -o arada Mira da Iso'nun evine gelmişti- bu noktada, hâlâ kurtuluş yolu var, diye düşündü. O anda bile, Iso birinden birine dönüp, «Sen! Sensiz yaşayamam!» deseydi kalpler kırılır, gözyaşları dökülür, kavgalar edilirdi ama, seçilen kişi Iso'nun yanında kalırdı. Gelgelelim Iso öyle demedi. Aydınlık bakışlar ve hain bir gülüşle bakarak, «Öyleyse iyi!» dedi. «Üçümüz birlikte yaşarız açık açık.»

Clarissa yerinden fırladı, oturduğu tahta iskemleyi kaparak yere vurdu ve banyoya koştu. Kyla da yerinden kalkarak Iso'ya vurdu: kadının kafasını yumrukluyordu. Iso başını ellerinin arasına almış, «Dur, yapma! Deilmisin!» diye bağırıyordu ama bir yandan da kıs kıs gü-lüyordu.

Mira onları yatıştırmaya çalışırken Londra bombardımanının ortasında çay partisini sürdürmeye çalışan bir kadına benziyordu. Çıglıklar, gözyaşları, suçlamalar, odalara girip kapıları çarpmalar bir saattan fazla sürdü. Mira birinin oraya bıraktığı viski bardağını alarak bir kol-tuğa gömülmüştü. Iso odanın ortasında oturuyor, Romalıların eline düşen bir Hristiyanın sabrıyla bekliyordu.

Sonunda Kyla yorgun düşerek bir koltuğa yığıldı, sessizliği duyunca şaşkına dönen Clarissa da odanın bir ucuna giderek kollarını kavuşturdu. Kimseye bakmıyordu. Iso kalkıp mutluğa gitti. Dort bardak cin-tonikle döndü. Kimse kimsenin yüzüne bakmıyordu ama herkes bir içki alı. Sonunda, hâla gözlerini duvardan ayırmayan Clarissa, «Bizi ciddiye almadın,» diye söylendi. «Asıl kötüsü bu.»

Iso sevgi dolu bakışlarla baktı ona. Clarissa başını çevirince bu bakışı gördü ve gözlerini kaçırdı çabucak. Iso, «Haklısın,» diye mırıldanınca bütün gözler ona çevrildi. Iso, kırılan iskemlenin parçaları, oradan oraya atılan dolu küllablalarının pisliği, devrilen kahve fincanlarından dökülen kahve artıklarıyla ahıra dönen odanın ortasındaki tahta iskemlesinde oturuyordu hâlâ. Ellerine bakıyordu. Benliklerinin en derin, en kuytu köşelerini araştıran, ellerine gelen bütün eski pabuçları, paslı kutuları, kırık bıçakları ortaya dökmeye hazır olan kişilerin sakinliğiyle konuşuyordu.

«Beni bağışlayın demeyeceğim. Af dilemek gereğini duymuyorum aslında. Sizi üzdüğüm için üzgünüm ama bunca zaman ikinizi birden sevebildiğim için üzüntü duyamam. Siz de beni sevdiniz. Bunun ücreti acı çekmekse, acı çekmeye razıyım. Şu anda acı çektiğimi de bilmenizi isterim.»

Clarissa, «Sen ödeyeceğin ücreti biliyordun,» diye söylendi. «Oysa bize seçme hakkı tanımadın.»

«Evet, onda da haklısın. Bakın şimdi... Yaptığının doğru olduğunu, söylemiyorum. Bunu doğru bulun, benden nefret etmeyin -ya da şu anda duyduklarınız her neyse onları duymayın- demiyorum. Ben yalnız kendi duygularımı anlatmak istiyorum size. Evet, sizi ciddiye almıyorum. Sizden ötürü değil bu? Sizi sevmediğimden, duygularınıza saygı göstermediğimden de değil. Anlatmak kolay değil. Ben hiç bir şeyi ciddiye almıyorum. Neden ciddiye alırız bir şeyi? Sevdiğimiz, bağlandığımız için değil. Bunlar vardı bizim aramızda. Bir şeyi ciddiye almamıza yol açan, onun sürekli olabileceği inancıdır. Siz ikiniz de geleceği düşünüyordunuz. Zaman zaman ben de size katıldım. Herkesin benim gibi olmadığını unuttuğum zamanlar var çünkü. Sizler bir şeyler feda etti-

ğinizi düşünüyordunuz. Kocaları, çocukları, mutlu bir yuvayı, saygın, saygıdeğer kişi olma umutlarını, siz siz olduğunuz ve aykırı, uygunsuz davranışlarda bulunmadığınız için dünyada -pek de fazla uğraşmadan- sağlayabileceğiniz başarıyı, toplum içinde kazanabileceğiniz yeri.

«Benim için bunlar hiç bir zaman yoktu oysa. Bir kere denedim. Nişanlandım ama pek uzun sürmedi. Onun için de dilenci gibi yaşadım hep. Lokantanın dışında durarak sofraları bekledim...»

Kyla, «Aaaaiiii!» diye kişnedi.

«Hayır, bırak da bitireyim. Burada oturup kendime acıdığımı sanmayın. Pek fazla acımiyorum hiç değilse.» Kendine yönelik bir alaycılıkla güldü, hepsi de ona bakarak gültümsediklerini farkettiler.

«Ben hayatın akışına uyamayacağımı başından biliyordum zaten. Herkese benzeyen, herkesin kabul edeceği, papazın kiliseden çıkarken konuşmaya özen göstereceği, gelecek pazar için papazı evine çağırarak ona muzlu pasta sunacak kişilerden biri olamayacağımı biliyordum. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz?»

«İster miydin öyle olmak?»

«İşin orası konumuzun dışında. İster miydim, istemez miydim bilemem. Bildiğim tek şey bunlara asla kavuşamayacağımdır. Bir erkekle yatmaya katlanamam. Bunun normal bir hayat olduğu kabul ediliyor oysa; bir koca, birkaç çocuk, güzel bir ev... Güzel bir hayat dence bunlar geliyor herkesin aklına. Gelgelelim benim için olanaksız şeyler bunlar. Anlamıyor musunuz? Böyle olması insanın her şeye değişik bir açıdan bakmasına yol açıyor!»

Kimse konuşmadıysa da odanın havası değişmişti. Hareket ediyor, bacak bacak üstüne atıyor, sigaralarını yakıp içkilerini yudumluyorlardı. Gırtlaklardan yükselen, işitilmeyen, ancak sezilen, anlayış gösteren bir mırıltı duydu her biri.

«Onun için de elde ettiğimle yetinmeyi öğrendim. Geçici zevkler ya da buna benzer bir şey. Hiç bir şeyi 'temelli' diye düşünemem, benim için 'temelli' umudu yoktur asla. Ama sizi sevdiğimden kuşku duyamazsınız.

«Öyle değil mi?» Umarsızca denebilecek bir havayla, önce birine, sonra öbürüne baktı.

Kyla heyecanla öne eğilerek, «Hayır, kuşku duymuyorum,» diye söylendi usulca.

«Hayır.» Clarissa kollarını kavuşturup arkasına yaslanmıştı. Trajik bir maskeydi yüzü.

«Ah!» Iso içini çekti. «Oyleyse iyi!» Yine içini çekti. «Bilir misiniz, bu işin açığa çıktığına seviniyorum bir bakıma. Çok yorulmuş, çok bezmişim. Aldatmaca oyunu hiç de eğlenceli değil.» Olayın kapandığına inanmış gibi sustu ve aydınlık bir gülüşle hepsine ayrı ayrı baktı. Bütün ailenin onayını almak isteyen bir çocuğu andırıyordu hali.

Clarissa, «Henüz paçayı kurtarmış değilsin,» diye söylendi.

Iso gözlerini ona çevirdi çabucak.

«Bizim affedemediğimiz şeylerden biri, ciddiye alınmamak. Yine de bunun nedenini anlıyoruz ama, asıl bağışlayamadığımız, birimizden birini öbüründen çok sevmemen.»

Iso iskemlesine yaslanarak alnını yumrukladı. «Yapamam! Yapamıyorum!» Mira'ya dönerek, «Neden?» diye sordu çılgınca.

Ötekiler de Mira'ya baktılar. O bilecekti sanki. Mira utançla güldü. Bir şey söylemek zorundaydı. Keşke Val burada olsaydı diyordu. Val bilirdi. O nasıl biliyordu peki? Ne söyleyeceğini düşünerek, kararsız bir havayla konuşmaya başladığını duydu. «Bana öyle geliyor ki, Iso aradığını bulmaktan çoktan umut kestiğini söylemeye çalışıyor. Şeyi bilirsiniz sanırım... Tanrıyı sevelisin çünkü sonsuza dek sevebileceğin bir tek O vardır. Her gereksinimi karşılayan, her acıyı dindiren, cansızlığına kapıldığında canlandıran, heyecan veren, mutlak ve kesin olan, başardığın ya da başaramadığın ne olursa olsun, sen ne olursan ol asla gücünü yitirmeyen, seni düşkırıklığına uğratmayan aşk... Sanırım ömrümüzü bunu aramakla geçiriyoruz ve tabii ki asla bulamıyoruz. Bulsak bile -bazı anneler çocuklarını öyle severler sözgelimi- yeterli olmadığını görüyoruz. Ya boğucu oluyor o sevgi, ya yeterince heyecan vermiyor. Onun için de, bir şeylerin eksikliğini duyarak aramayı sürdürüyo-

ruz ve hayatın ya da bize vadedildiğini sandığımız şeylerin boş olduğunu düşünüyor, yahut, daha da kötüsü,» Kyla'ya bir göz attı, «kendimizi başarısızlıkla suçluyoruz. Bazılarımız, bunu sağlamanın olanaksız olduğunu çok geç öğreniyoruz korkarım. Ancak bir kere öğrenince, başkalarından ayrı bir yerde yaşıyoruz. Sorulsa anlatmakta güçlük çekeriz ama standartlarımız değişmiştir artık. Daha kolay mutlu olur, daha kolay hoşnut oluruz. Pek ender rastlanan aşk, bir mucize olur o zaman, bir armağan, bir oyuncak olur. Aşk, canı istediği zaman yağan altından bir yağmurdur, açık tuttuğumuz avuçlarımıza düşünce pırıltısına, kupkuru hayatımıza can vermesine, parlaklığına, sıcaklığına bayılırız. Ama hepsi bu kadar. Elde tutulmaz o altın damlalar. İnsanın bütün ömrünü doldurmaz. Cambridge'de beş tane Ben olsa beşini de onu sevdiğim kadar severdim. Gelgelelim bu dünyadaki Ben'lerin sayısı sınırlıdır. Oysa siz ikiniz -başkaları da, Grete, Val, eski dostum Martha- sizler... Tanrım! Mucizelerle, harikalarla dolusunuz hepiniz. Iso aranızda bir seçme yapamıyor çünkü ikinizle de besleniyor, ama ikiniz de onu doyuramazsınız, ikiniz de onun için mutlaka gerekli değilsiniz. Anasının dölyatağında bulunduğu huzuru birinizden birinde bulabileceğini sanmak gibi bir yanılgıya düşmez o, kendini aldatmaz.»

Üçü de Iso'ya baktılar. Şimdi onun gözleri yaşarmıştı. Mira'ya bakarak, «Beslenmekten söz ederken birini unuttun,» dedi sevgiyle. «Kendini.»

O gece, birbirlerinden ayrılmaları bir bale gösterisi kadar zarif oldu. Ve aynı ölçüde resmî. Resmîyet öfke- den, katılıktan ileri gelmiyordu. Ancak hepsi bir şeyle- rin sona erdiğini, ilişkilerinde bir değişiklik olduğunu ve sona eren şeyin yerine -şimdilik- geçecek bir şey bulunmadığını hissediyorlardı. O bulununcaya kadar, aralarındaki yakınlığı ve aşılmaz uzaklığı, nazik tavırlarla saygı ifade edebiliyordu ancak. Çünkü insan anlayış gösterebilir, anlayabilir, anlayabilir ama neye gerek duyarsa ona gerek duyar yine. Dostlukları sona ermedi. Gelgelelim Iso'ya her gün uğramak yerine cuma ya da cumartesi akşamları uğrar oldular. Clarkssa bir yerde bir oda tuttu; Kyla evini paylaşacak birini buldu. Öğleden sonra

Iso'nun kapısı yine sık sık çalınıyordu ama bunlar başka konuklardı.

Tezler ilerliyor ya da ağır aksak gidiyordu. Kyla kitap karıştırıyordu hâlâ. Clarissa da boyuna okuyor, okudukça dağılıyordu. Toplumsal yapının romanı etkileyişini incelemek kolay değildi. Clarissa, romandan çok toplumsal yapılarla ilgilenmeye başlamıştı. Iso kendini işine vermişti. Amerika'da bulamayacağı bir takım elyazmalarını incelemek için İngiltere ve Fransa'ya gitmeye karar verdi, burs almak için başvurdu. Grete düzenle, ancak yavaş çalışıyordu. Zamanının çoğunu Avery'le birlikte geçiriyor, birlikte olmadıkları saatlarda bile onu düşünüyordu. Dahı çocuklardandı Grete, doktorasını hazırlarken yirmi dört yaşındaydı henüz. «Sanırım insan hayatının işine başlamadan önce duygusal hayatında yerleşik bir düzen, bir güvence bulmalı,» dedi.

Mira, Val'in sesiyle karşılık verdi: «Çocuk doğur öyleyse.»

Mira'nın tezi çok iyi gidiyordu; Ben elli sayfa yazmıştı. İkisi de, işlerini bir yıl içinde bitirmeyi umuyorlardı. Derken, Kasım ayında, Ben'e Lianu'dan bir mektup geldi. O ülkenin Cumhurbaşkanı, danışmanlığa çağırıyordu onu. Afrikalılar, Amerikalıların düşünce yapılarını anlamakta güçlük çekiyorlardı. Ben çok sevinmişti. İşin sürekli bir iş olması beklenemezdi, Lianu her an beyazları sınır-dışı etmek kararını alabilirdi ama, orası öyle güzel bir ülke, insanları öyle ilginçti ki, ah, Mira, o çağılayanları, yanardağ kraterlerini, çölleri ve cangılı, arkadaşlarımı bir görsen...

Evet, gerçekten bulunmaz fırsat diyordu Mira, evet, gitmelisin tabii, seni kovmasına kovacaklardır sonunda, gelgelelim kovuluncaya kadar kalırsan geleceğin parlak olacaktır, bütün batı ülkelerinin aradıkları Afrika Uzmanı olacaksın, Afrika'yı Gerçekten Tanıyan Beyaz Adam. Belli belirsiz bir alay vardı sesinde, Ben onu da duydu ve sustu. Ancak yine bir araya geldiklerinde, arkadaş toplantılarında, aynı konuya dönüyor, aynı heyecanla, aynı hevesle konuşuyordu. Mira neye sinirlendiğini ancak iki haftada keşfetti.

Ben, Afrika'ya gelmek ister misin diye sormamıştı hiç. Nasıl olsa benimle gelecektir diye düşünüyordu.

Yalnızca bu bile, konuyu salım kafayla düşünmesini engelliyordu, Normie'nin, doktor olmak istemediği için mi olmak istemiyorum, yoksa babam doktor olmamı istediği için mi istemiyorum bilmem, dediğini anımsadı. Mira da, bu sorunun karşılığını verebildiğin gün çok geç olacak demişti. Normie Amherst'a yazılmıştı şimdi.

Duygularını Ben'e açmak için sarhoş olması gerekti. Bunu bilinçli olarak yapmadı ama, daha sonra geriye bakınca, bilinçli olarak değilse bile sarhoş olmak isteğiyle içtiğini anladı. Sarhoş oldu, terslendi, eve dönmeye kadar Ben'i iğneledi. Sonunda, eve döndüklerinde o da bağırmaya başladı. Böylece, Mira da bağırma hakkını kazanmış oldu. Adamı kendini beğenmişlikle, düşüncesizlikle, bencillikle, türlü suçlarla suçladı.

Ben kendini savunmaya çalıştı önce; yalan bile söyledi. Ben sana gitmek ister misin, diye sordum, sen de isterim dedin diye tutturdu. İki saat direndi. Mira, böyle bir konuşma olmadı, olsaydı mutlaka hatırlardım, diyordu ama Ben yenilgiyi kabul etmiyordu. Başlarken Mira'nın boyun egeceğini ummuş, o olmayınca, gönül alma, tatlılıkla kandırma yolunu tutmuştu. Sensiz gitmek benim için dayanılmaz bir şey olacağından, senin olmadı diye direttiğin -oysa benim çok iyi hatırladığımı sandığım- konuşmayı düşlemişim, senin mutlaka benimle geleceğine inanmışım, diyordu.

Mira, «Sittir git, Ben!» diye haykırdı.

Bu tür sözleri sık sık kullanmamanın bir yararı vardır : Kullandığınız zaman gerçekten etkili olur. Mira şu son yıl içinde dilinin alışık olmadığı bazı kelimeler kullanmıştı ama hep kadın arkadaşlarının yanında. Tıpkı annesi gibi, onun kafasında da belirli kategoriler vardı.

Ben cümlesini bitiremedi. Mira'ya baktı. Gözlerini yere eğdi. «Haklısın,» dedi. «Çok üzgünüm. Neden böyle davrandığımı bilmiyorum. Ama son söylediğim söz -yemin ederim, Mira!- doğrudur. Sensiz gitmek katlanılmaz bir acı olur benim için. Dayanamam.»

Gözlerini kaldırıp kadına baktı yine. Mira'nın ağzı çarpılmıştı, yanaklarından yaşlar süzülüyordu.

Güç duyulan bir sesle, «Buna inanırım, Ben,» dedi.

«Gitmek istiyorsun, bensiz gitmek sana büyük bir acı vereceği için benim seninle geleceğimi bir varsayım olarak kabul ettin. Sorunun en kolay çözüm yolu buydu çünkü. Ama bir kere bile, bir kerecik bile,» ayağa kalkarken sesini de yükseltti, «beni düşünmedin! Benim gereksinimlerimi, benim isteklerimi, benim hayatımı! Senden ayrı bir kişi olarak düşünemedin beni. Kişiliğimi silip geçtin! Norm da ancak bu kadarını yapardı!»

Odadan çıkıp banyoya kapandı ve kapıyı kilitledi. Orada oturarak ağladı. Ben de oturma odasında oturmuş pis kokulu sigaralarından birini yakıp birini söndürüyordu. Sonunda Mira banyodan çıkarak mutfığa gitti ve kendine bir içki hazırladı. Ben dudaklarını büzüp gevşeterek yerinde oturuyordu hâlâ. Sigarasını söndürdü, yenisini yaktı. Mira odaya dönerek onun karşısında bağdaş kurdu. Gözleri şişmişti ama yüzü donuktu, kemikleri belirgindi.

«Tamam,» dedi Ben. «Tamam, anladık. Senin hayatın, senin isteklerin. Nedir istediğin?»

Mira kıvranmaya başlamıştı. «Kesin olarak bilmiyorum...» diye başladı.

Ben parmağını suçlarcasına uzatarak ayağa fırlamıştı hemen. «Hah, gördün mü?»

Mira, «Kes sesini!» diye söylendi soğuk bir sesle. «Kesin olarak bilmiyorum çünkü hayatımın hiç bir döneminde ne istediğimi düşünecek kadar geniş bir alanda dolaşamadım. Ancak şimdi yaptığım işi çok sevdiğimi, bunu sürdürmek istediğimi biliyorum. Tezimi de bitirmek istiyorum. Ondan sonrasını düşünemem.» Acı bir gülüşle ekledi. «Elde edemeyeceğimi istememeyi yirmi yaşıma gelmeden öğrendim. Yoksa çok acı çekiyor insan. Neyse... Öğretmen olmak isterim sanıyorum, edebiyat eleştirileri de yazmak isterdim. Tezimi mutlaka bitireceğim. Ayrıca...» başını yana çevirerek, boğuk bir sesle sürdürdü. «Seni çok seviyorum ve senden ayrılmak istemiyorum.»

Ben iki adımda odanın karşısına geçmiş, onun ayaklarının dibinde diz çökmüştü. Başını kadının kucağına yasladı.

«Ben de seni seviyorum! Anlamıyor musun, Mira? Senden ayrılmak düşüncesine katlanamıyorum.»

Mira buz gibi bir sesle karşılık verdi. «Evet. Anlıyorum. Beni kaybetmemek için beni silip yok etmeyi göze aldığını da anlıyorum. Ne garip. Val, nasıl derdi baka-yım... Aşk denen şeyin çelişkisi!»

Ben de bağdaş kurup oturdu. Mira'nın içkisinden bir yudum aldı. «Pekalâ. Ne yapabiliriz öyleyse? Benimle Lianu'ya gelir misin?»

«Lianu'da ben ne yaparım peki?»

«Bilmiyorum. Gerçekten bilmiyorum. Ben elimden geleni yapmaya hazırım... Ne bulabiliriz bilmiyorum. Kul-lanacağın her kitabı alırım, gerekli gördüğün her bel-genin fotokopisini çıkarırız... Sana yardım ederim. Hep-sini oraya götürürüz. Önemli saydığın her dergiye abone olabilirsin. Orada da yazabilirsin tezini. O bakımdan bir sorun yok. Yazıp bitirince postayla yollarız Everts'a. Sonra da...»

«Evet, sonra da?» Mira sesini duyunca şaşırdı. Böy-lesine sakın, böylesine soğuk ve kararlı olabilmek! Ko-nuşan başka bir Mira'ydı sanki.

Ben içini çekerek onun elini tuttu. «Orada senin için büyük fırsatlar vardır diyemem, sevgilim. Devlet dairelerinin birinde sekreterlik yapabilirsin gerçi. Ya da çevirmen olarak... Hayır, o olmaz, dillerini bilmiyorsun Ama bir şey buluruz.»

«Öğretmenlik etmek istiyorum ben.»

Ben yine içini çekti. Sırtı çökmüştü. «On yıl önce olabilirdi belki. Ama şimdi sanmıyorum. Orada hâlâ bir-kaç beyaz öğretmen varsa bile sayıları her gün azalı-yor. Kendi ırklarından olan öğretmenler geçiyor onların yerine.» Mira'nın gözlerinin içine baktı. «Öğretmenlik yapabileceğini sanmıyorum.»

«Yine de, nasıl olsa benimle gelir diye düşündün. Ömrümün şu son beş yılını öğretmenlik mesleğine ha-zırlanarak geçirdiğimi bildiğin halde.»

Ben'in başı önüne sarktı, acı çektiğini belli eden bir sesle, «Özür dilerim,» diye mırıldandı.

Bir süre sessizce oturdular, ardından, «Ben de yıl-larca orada kalacak değilim,» diye sürdürdü. «Beyazla-

rın Afrika'da kalabilecekleri yıllar sayılıdır.» Başını kaldırmıştı yine. «Geri dönmeyecek değiliz ki.»

Mira düşünceli bakışlarla baktı. «Evet, doğru.» Yüreğinde bir umut belirmişti. İş yoluna girecekti belki Heyecanla sürdürdü. «Bir iki yıl içinde kovulmayacak olursan, ben de çok sıkılmaya başlarsam, kalkıp buraya dönerim. O arada tezim de tamamlanmış olur herhalde. Yakında doğru dürüst bir kitaplık olmayınca tezimi hazırlamak da güçleşecek ama, kitap beklerken bahçıvanlık falan yapabilirim.» İlk kez gülümsüyordu.

Ben'in yüzü bulutlanmıştı. «Ama sevgilim... çocuğunu bırakıp nasıl dönersin?»

«Çocuğumu mu?»

«Evet, elbette. Evlenmekten söz etmiyor muyuz? Çocuğumuz olmayacak mı?»

Mira donmuştu. Dondurucu bir soğuk yayılmıştı bedenine. Ölüyordu sanki, ya da bir ilaç içmişti ve yalnızca temel gerçeklerin söylenmesine izin verilen bir noktaya, bir duvarın önüne sıkışıp kalmıştı ve kendi gerçeklerini bulmuş, dehşete kapılmıştı. Birinci gerçek şuydu : **Ben benim, ben benim, benim.** Bundan sonraki gerçek de dalga kırıldıktan sonra gelen basınç gibi gelip **çarptı** : **İstiyorum, istiyorum, istiyorum.** Bunu izleyen saniyeler içinde, düşündüklerinin daha önce söylemeye değil, düşünmeye bile yanaşmadığı sözler olduğunu farkettiler. Bu hakkı ilk kez tanıyordu kendine. Üşümüştü, buz mavisi, soğuk bir köşeye kısılmıştı, moraran dudaklarını araladı :

«Ben başka çocuk doğurmak istemiyorum, Ben.»

O zaman her şey yıkıldı. Ben dehşete kapılmış, ya da gücenmiş, yahut kırılmıştı. Onun Norm'un, hatta herhangi bir erkeğin çocuğunu doğurmak istemeyişini anlayabilirdi ama Ben'den olacak bir çocuk... Tartıştılar. Ben heyecanla tartışıyordu, Mira umarsızca. Çünkü Mira kendisiyle tartışıyordu. Ben'i çok seviyordu, (yıllar önce olsaydı) onun çocuğunu doğurmak, (yıllar önce olsaydı) onunla birlikte gidip ekmek pişirmek, çiçek yetiştirmek, bir bebeğin «İcak! Kibrit ıcak!» deyişini dinleyip onunla konuşmak, akşamları Ben'in eve gelerek Marcuse'dan söz etmesini dinlemek cennet gibi gelirdi ona. Ben oralarda

Marcuse'dan söz etmek için zaman ayırabilirse tabii. Ama şimdi (kırk yaşına geldikten sonra) kendi seçtiği işi yapmak, kendi seçtiği alanda çalışmak, çok sevdiği akademik çalışmalarını sürdürmek istiyordu. Afrika'ya gitmekle yeterince özveride bulunacaktı zaten. Çalışmaları aksayacak, mesleğini yapamayacaktı. Bunu göze alıyordu; kitaplarını yanında götürür, istediği şeyleri postayla getirtirdi. Ama yeniden çocuk doğurmak... Hayır, hayır, bir çocuk daha doğuramazdı. Yetmişti artık.

Ben, Afrika'da istediğin kadar hizmetçi tutabilirsin dedi. Peki ya döndüğümüzde? Ya da ben herhangi bir nedenle buraya dönmek, birkaç ay burada yaşamak zorunda kalırsam? Ben, onun bir çaresi bulunur, diye söylendi isteksizce. Bugünkü isteksizliğin geleceğin öfkeli 'hayır'ı olacağını bilecek kadar tecrübeliydi Mira. Temelli döndüklerinde ne olacaktı peki? Çocuk isteyen Ben'di ama çocuk annesinin çocuğu olacaktı yine de. Sorumluluk onun olacaktı. Burada istediği kadar hizmetçi tutamazdı. Ben elinden geleni yapacağına söz verdiyse de daha fazlasına söz vermeyecek kadar dürüsttü.

Geç saatlara kadar konyacıyla oturmaya başladı Mira. Ben'den ayrılmamıştı, ancak birbirlerini pek sık görmüyorlardı. Pek sık görüşmek de istemiyorlardı çünkü her karşılaşmalarında bir tartışma çıkıyordu. Ben'in ona yükseklerden baktığını, kafasının bir yanıyla, iki yıldır sevdiği, bencil ve egoist bir kadın olduğunu ancak şimdi anladığı bu yarattığı soğuk bakışlarla incelediğini seziyordu Mira. Sevişmeleri de bir şeye benzemiyordu artık. Mira adamın tutumunu gördükçe eziliyordu. Karşı çıkmak, düşüncelerini savunup doğrulamak isterdi ama bunu yapmayacak kadar gururluydu. Anlıyordu çünkü. Ben'in üstünlüğü, onun aşağılanması, onların kişilikleriyle ilgili bir şey değildi. Toplum ve düzen getiriyordu bunu. İnsan olarak, Ben ondan üstün değildi. Mira adamdan aşağı değildi. Ama yine de...

Kendini çok yalnız hissediyordu. Val telefonu açmıyordu. Iso, Kyla ve Clarissa ona yardım edemiyorlardı. Dinliyor, dinliyor, ancak kırk yaşına gelip de yapayalnız kalmanın ne olduğunu anlayamıyorlardı. Mira kendi kendine hesaplar yapmaya başladı. Birinci sütun : Mutlu bir aşk yaşamak için son fırsat. İkinci sütun : Ne?

Benliğim. Ben ve benliğim. Annesinin evinde oturarak **benliğim** diye tutturduğu çocukluk yıllarını anımsadı. Nasıl bir bencillik ama! Ben haklıydı belki de. Belki gerçekten çok bencil bir insandı.

Saçlarını çekerek, canı yanınca kadar çekiştirerek düşüncelerini bir sonuca götürmeye çalıştı. Bir telefon edip, «Seni seviyorum, Ben, seninle geliyorum,» dese, Ben iki dakikada yanında olurdu. Eskiden sevdiği gibi severdi onu. Eli havada kaldı. Eskiden sevdiği gibi. Şimdi sevmiyor muydu yani? Hayır; Mira, benim isteklerim diye **dayatınca** sevmiyordu. Benim isteklerim diye dayatınca sevmiyorsa nasıl seviyordu peki? Onun istekleri erkeğin isteklerine uygun olunca. Bir konyak daha doldurdu. Sarhoş oluyordu ama aldırmadı. Sarhoşlukla daha iyi görülürdü bazı gerçekler. Yalnızca istekleri onun isteklerine uygun olunca seviyor da istekleri onun isteklerine aykırı düşünce sevmiyorsa, o zaman Mira'yı değil, ona uyan, onu tamamlayan, beğenen, ancak kendinden daha küçük ve önemsiz olan birini seviyordu.

Evet, başlangıçta böyleydi bu. Mira başlangıçta kendini Ben'den küçük görmüş, onun kendinden önemli ve büyük bir insan olduğuna inandığı için hayranlık göstermişti. İçtenlikle.

Ben her zaman bunu bekleyebileceğini sanmıştı.

Konyak bardağını yere bıraktı.

Her zaman bunu bekleyebileceği inancını Mira yaratmıştı onda. Şimdiyse döneklık ediyordu.

İyi ama o da değişmişti şimdi.

Bir ölçüde, Ben'den ötürü.

Hayır, bunun önemi yoktu. Ben de Mira'dan ötürü değişmişti.

Başını arkaya yasladı. Diyelim ki büyük bir coşkunlukla adamın evine gitti -Ben öyle gelince Mira bayılırdı- büyük bir tutkuyla üstüne atılarak -Ben öyle yapınca Mira sevinçten çılgına dönerdi- «Seni seviyorum! Gitme, burada kal! Olduğumuz gibi kalalım. Seni istiyorum. Cambridge'de de yapabilirsin işini!» dedi...

Acı acı gülümseyerek konyak bardağına uzandı. «Hıh!» diyen bir ses duydu. Val'in sesi.

Ayaklarını altına toplayarak battaniyeye sarındı. Konyağını içiyor, öne arkaya sallanıyordu. Boğazından

ayaklarına kadar iniyordu battaniye. Kurtuluş yoktur. Öyle dememiş miydi Val? Gülümsüyordu ama acı bir gülüştü bu. Telefon çaldı. Saatına bir göz atarak yerinden fırladı. Saat biri geçmişti. Oğlanlardan biriydi herhalde. Hayır, arayan Iso'ydü.

«Mira! Az önce haber aldım! Val ölmüş!»

VI

1

EVET. ÖYLE OLDU : Her şey açılıyor, hiç bir şey olanaksız görünmüyor, sonra her şey kapanıyordu. Açılma, kapanma. Kurtuluş yolu yoktur. Ama Val'in bir sözü daha vardı : Her düzenin değişmez bir düzen olması zorunlu mu? Beni bu kumsala çeken o soru oldu. Elimde bir demet hindiba görüyorum. Nereden gelmiş acaba?

Açılma ve kapanma varsa, ardından yine açılma olacaktır. Ya da ölüm. Doğanın yasası bu. Değilse bile olması gerekir.

Val ölmüştü. Gözlerimizin önünde oldu ama hiç farketmedik. Val'i, yalnız konuşmak istediği zaman düşünüyordu Mira. Hayır, haksızlık ediyorum. Val önemliydi onun için. Öbürleri için de önemliydi. Bizlerden birinin isteyebileceği ölçüde değilse bile, onun isteyebileceği kadar önemseniyordu.

Olanları ancak bölük pörçük öğrenebildik. Kısaca özetlemek gerekirse şöyle anlatabilirim. Gündüzleri hizmetçilik eden Anita Morrow adında bir zenci kız akşamları Northeastern'da gece kurslarına gidiyordu. İngilizce öğretmeni olmak istiyordu. (Savcı duruşmada bunu alay konusu etmiş, Anita'nın okuma yazmayı güç söktüğünü ileri sürmüştü.) Bir gece kurstan çıkıp metro istasyonuna giderken bir adamın saldırısına uğradı Anita. Adam arkadan sokularak kolunu kızın gırtlığına dolamış, onu apartmanların arasındaki karanlık bir geçide çekmişti. Gelgelelim Anita da sokaklarda büyümüştü. cebinde bir bıçak vardı. Adam onu yere yatırınca bir tekme fırlattı ve hemen kalktı. Herif bir kere daha gırt-

lağına sarılınca bıçağına davrandı. Birkaç kere sapladı bıçağını. Kanı ve korkusu kulaklarında zonkluyordu. Gürültü -onun ve erkeğin çığlıkları- birkaç kişinin o yana koşmasına yol açmıştı. Adam yere düştüğü halde inip kalkan bıçağı gördüler. Kızın kollarına sarıldılar ve polisler gelinceye kadar öylece tuttular.

Cinayet suçuyla yargılanacaktı Anita. Adam beyazdı, saygın bir kişiydi, karısı ve altı çocuğı vardı. Bıçak Anita'nın bıçağıydı. Savcı kızın orospuluk ettiğini, adamı **o aralığa çektiğini**, önerileri kabul edilmeyince ceplerini boşaltmak amacıyla cinayet işlediğini ileri sürdü. Duruşma süresince üstünde en çok durulan konu, Anita'nın üniversite öğrenimi yapacak kadar yetenekli olup olmadığıydı. Okula yalnızca müşteri bulmak için gidip geliyorsa orospuydu kesinlikle. Orospların ırzına geçilmesi diye bir şey olamazdı. Bunlar açıkça söylenmemekle birlikte herkes durumu anlamıştı.

Boston'da çıkan **Phoenix** gazetesi Anita'yla röportaj yaptı. Daha sonra, gazetecilerin kızın dilini, dil yanlışlarını düzelttikleri ileri sürüldü. **Phoenix** Anita'nın sözlerini kelimesi kelimesine yayımlamıştı : «Okuduğum yerlerde öğretmenlik etmek istiyorum. Bizim öğretmenlerimizin yapabileceğı pek fazla bir şey yoktu. Azgın çocuklardık biz, söz dinlemezdik. Bir şey öğrenmedik. Ama ben o çocuklarla konuşabileceğimi biliyorum çünkü ben de onlardan biriyim. Bildiklerimi onlara da öğretebilirim. Blake'in bir şiiri vardır hani. 'Annem inledi, babam ağladı/şu müthiş dünyaya bebek fırladı.' Bebeklerin fırlayıp çıkmadıklarını herkes bilir tabii. Adamın demek istediğı hayatın fışkırışı. Korkunç bir dünya da olsa, benim büyüdüğüm yerler kadar tehlikeli de olsa hayat fışkırıyor her yanda. Sonra da şöyle demiş şair : 'Çaresiz, çıplak, çığlıklar atarak...' Bebeğin çığlıkları bir müzik sanki; ya da karanlıkta ılık çalmak gibi bir şey. O duyguyu bilirim ben, bıçağımı hep yanımda taşırım. Sonra da, 'Bulutlara gizlenen bir canavar gibi' diyor. Eh, bebeklerin birer canavar olduklarını hepimiz biliriz. Yalan değil doğrusu!» Gazeteci, kızın aydınlık bir gülüşle gülerek uzun uzun şiirden söz ettiğini de açıklıyordu.

Savcılık bilirkişi getirdi, Anita'nın dilbilgisi, imlası ve cümle kurmaktaki ustalığı sınavdan geçirildi. Kırık

notlar aldı. Bu kız asla öğretmen olamaz dediler. Anita Morrow yeterince öğrenim görmediği için cinayet suçundan hüküm giydi. Militan feministlerden oluşan bir grup davayı baştan sona izlemişti. Yargıç kararı açıkladığı gün adliyenin önünde gösteri yaptılar. **Phoenix**, ellerindeki dövizleri sallayarak bağırarak kadınların resmini de bastı. Aralarında Val de vardı. Anita yirmi yıla mahkûm oldu. Gazeteciler mahkemeden çıkışını gösteren resimler yayınladılar. Yüzü bir çocuk yüzüydü; ürkek ve şaşkın bir çocuk. Orada bekleyen kadınlara, «İr-zıma geçmek istedi ben de bıcakladım,» dedi. Olanlara inanamıyordu sanki. Cümlesini bitirince ite kaka polis arabasına bindirdiler.

Val'in katıldığı bu örgüt küçüktü, üyeleri sayılıydı. Ancak FBI'ın gözüne batacak kadar önemli olduğu anlaşılmıştı. FBI aralarına ajanlarından birini sokmuştu çünkü. Olayın nasıl geliştiğini de kadının tanıklığıyla öğrendik. Feminist örgüt, Anita Morrow'ya yapılan haksızlığa çok kızmıştı. Kızı kurtarmayı planladılar, ayrıntılı planlar yaptılar. Anita'yı kaçıracaklar, ortalık yatışınca kadar değişik kişilerin -kızı suçsuz bulan, ona acıyan kadınların- evlerinde barındıracaklardı. Sonra da Küba'ya ya da Meksika'ya kaçıracaklardı. Dahası, bir süre sonra ona sahte kimlik ve sahte diploma bularak öğretmenlik yapmasını sağlayabileceklerini umuyorlardı. Çılgınca bir tasarıydı bu. Çaresizliğin getirdiği çılgınlık. Başarabileceklerine onlar da inanmıyorlardı belki. Belki nasıl sonuçlanacağını biliyor, ve kamuoyunun dikkatini çekmek için onu da göze alıyorlardı.

Anita eyalet cezaevine nakledileceği gün, sıradan kişiler gibi giyinen kadınlar da sokağa doluştular birer birer. Morrow; cezaevi kamyonetine bindirilmek üzere kapıdan çıkarılınca birden hareketlenerek halka oldular, eteklerinin altından, blucinlerinin ceplerinden tabancalar çıkardılar.

Ne var ki yetkili kişiler de hazırlıklıydılar. Bir tuğla duvarın arkasına bir polis, iki polis, üç polis yerleştirilmişti. Makineli tüfekleriyle ortaya çıkarak -kadınların yalnızca tabancaları vardı- onları taradılar. Dört, beş, altı, yedi sekiz polis oldular. **Hepsi makineli tüfek taşıyordu.** Kadınların altısı da öldü, olayı izleyen kişilerden

İkisi yaralandı. Anita Morrow cezaevi kamyonetine tıktı. Kamyonet hemen yola koyuldu. Hepsi bu kadar. Gegelelim polisler kadınların ikisine öyle çok mermi sıkmışlardı ki cesetler yerde yatarken patladı ve yaklaşan polislerden birkaçı da yaralandı. Daha sonra kadınların elbombası taşıdıkları, bu bombaların nedense daha önce patlamadığı ileri sürüldü. Patlayanlardan biri Val'in cesediydi. Yaralı polislerden biri öldü ve resmi makamlarca düzenlenen görkemli bir törenle gömüldü. Belediye başkanı bile gelmişti cenazeye.

Val'in cenazesinde de bir sürü insan vardı. Iso, bunların yarısı FBI ajanıdır, dedi ama sanmam. Bence, Val'in, varlıklarından habersiz olduğu dostları vardı. Tek bir kere konuştuğu, anlamlı bir gerçeği gösterdiği kişiler. İçten içe ırz düşmanı olan o papazın da orada bulunduğuna bahse girerim. Howard Perkins oradaydı. Val'in eski kocası Neil Truax da gelmişti. Chris babasını yanımıza getirip tanıştırdı. Chris solgundu, çaresizdi, yüzü bomboştu. Babası iyi giyimli, güzel bir adamdı, şakaklarındaki saçlar güzelce kırlaşmış, Aralık ayı ortasında bile güneşte güzelce yanmış, mide yok, göbek yok (tenis falan herhalde). Elimizi sıkarken başını iki yana sallıyordu. Başını iki yana sallayarak Chris'e baktı, kızın başını tutup gülümsedi ve saçlarını karıştırdı. Chris öylece bakıyordu babasına.

«Sorumsuzluk, efendim, sorumsuzluk! Kızını düşünmesi gerekirdi. Öteden beri sorumsuzdu zaten...» Bakışlarını bulutlara dikti. Biz ona baktık. Chris'e dönerek kolunu kızının omzuna attı. «Hadi gel, yavrum. Babanla gel sen.» Büyük bir incelikle hoşçakalın dedi bize.

Chris boş bakışlarla bakıyordu hepimize. Mira öne atılarak elini uzattı ama baba kız sırtlarını dönüp yürümeye başlamışlardı. Omzundaki iri elin ağırlığı altında ezilen minik, çaresiz bir yaratık gibi görünüyordu Chris.

Howard Perkins gözlerini kırptırarak yanımıza sokuldu. «Eşsiz bir insandı. Bir zamanlar. Bana sorarsanız yaşıldönümüne girince aklını kaçırdı. Kadınlarda çok görülen bir olay bilirsiniz. Yaşlanıyordu, erkekler artık onu çekici bulmuyorlardı, onlara öteden beri düşman olduğundan...»

Mira, «Hastır git, Howard!» dedi, herkesin gözü ona

çevrildi. Howard da kırıgın kırıgın baktı ve ektoplazmasını kalabalığın arasına kaydırıldı.

Dostlar kalabalığın dağılmasını beklediler. Ben kolunu Mira'nın omzuna dolamış bekliyordu. Harley gelmişti. Iso, Clarissa ve Kyla, ve yolunu şaşırmış bir hortlak gibi bakınan Tad ve hışımla bakan Grant ve Chris'in arkasından bakan Bart. Bart sonunda Mira'ya döndü, kollarını iki yana açarak, gırtlığında düğümlenen göz yaşlarının arasından, «Aslında hiç bir şey değişmiyor,» diye mırıldandı. Mira oğlanın elini tuttu. «Değişiyor. Değişiyor ama ömrümüz yetmediğinden biz göremiyoruz.»

Konuşmadan yürüyerek arabalara yöneldiler. Derken Ben Harley'nin arabasına bindi, Tad'le Grant de oraya geçtiler. Clarissa, Kyla ve Iso Mira'nın arabasına. Herkes evinin kapısında bırakıldı, her biri tek başına girdi kapısından.

Mira konyasını çıkarıp telefonun başına oturdu ve başını ellerinin arasına aldı. Telefon çalmadı. Cenazede omzuna sarılan kol bütün anıları canlandırmıştı; sevginin sıcaklığını, sevginin, hayatın korkunçluğunu unutturan büyük bir avuntu olduğunu. Telefona uzanarak Ben'in numarasını çevirdi. Zil çaldı, çaldı, çaldı. Almacı yerine bıraktı. Tartışmalarını ayrılmalarını doğru gösteren mantıklı nedenleri, kendi kendine açıklamak. kesip atmak için sıraladığı kelimeleri, kelimeleri, kelimeleri hatırlamaya çalıştı. Hepsi gülünç görünüyordu şimdi. Parçalanmış bir et yığını Val diye etiketlenip toprağa gömülmüşse... Val, çuval elbiseleri ve havaya kalcan şarap bardağı, ansızın patlayan bir kahkaha, kalkık bir kaş, yıkılmayan, ezilemeyen ama şimdi sönmüş olan Val ve onun sonu da buydu, Ben'in sonu da. öylesine hayat dolu olan Ben, kıllı kolları, başından ot gibi biten, tarağa fırçaya meydan okuyan saçları, gözleri, gülen gözleri, gülüşü... Almacı kaldırıp numarayı bir kere daha çevirdi. Ses yok. Hayat öylesine kısa ve soğuktu ki sevgi feda edilmemeliydi. Ondan başka her şeyi feda etmek gerekse bile. Bir konyak daha doldurdu, numarayı bir kez daha çevirdi. Yok.

Diyelim ki birinci evliliği gibi bitti bu da... Diyelim ki kırk bir, kırk iki yaşında çocuk doğurdu, tezini bitir-

remedi, ya da tezini bitirip edebiyat doktoru oldu ama ondan sonra da Afrika'da oturup yelpazelenerек, çocuğunun bahçede büyüyen garip bitkilerin arasında oynamışını izleyerek yaşamak zorunda kaldı... Bitmezdi belki de. Aralarındaki aşk. Belki hep canlı kalır, ölünceye kadar birbirlerini görünce heyecan duyar, otuz yıl süreyle, yatağa girdiklerinde birbirlerine aynı istekle sarılır, otuz yıl süreyle, birbirlerini görmek için akşam saatlarını ipe çekerlerdi belki...

Yok canım, saçma. Saçma ve gülünç. Dünyada olmayacak bir şey varsa buydu. Onun için de ulaşılması güç bir ideal haline gelmişti. Sonra da, nedense hiç gerçekleşmeyen toplumsal bir beklenti haline.

Katlanılmaz bir yalnızlık içindeydi. Paltosunu giydi, konyak şişesini alıp Iso'ya gitti. Kyla'yla Clarissa ondan önce gelmişlerdi. Konuşmadan oturuyorlardı. Mira konyak şişesini dolaştırdı, herkes bir içki aldı. Bardaklarını havaya kaldırarak, Val'in şerefine» dediler ve içtiler.

Biri, «Söylenecek bir şey yok,» dedi. «Sözler yetmez.»

Sözler. Val'in cesedini bir kefen gibi, bembeyaz steril bandajlar gibi saracak, çevrile çevrile sarılarak onu tertemiz, steril bir nesne yapacak, kanını kurutacak, parçalanan cesedinin et parçalarını gözden saklayacak, kokusunu yokedecek, onu halka gösterilebilecek, resmi tören için masanın üstüne yatırılacak bir mumya, orada bulunuşunu bir garanti, bundan böyle kimseye meydan okumayacağı, huzuru bozmayacağı kesin olan temiz, nazik bir mumya haline getirecek sözler olsaydı... Darmadağınık saçlarıyla, elinde bir bıçakla ayaklanarak, «Öldürün!» diye bağırmayacaktı bundan böyle, «Hayır, kabullenmektense öldürün: daha iyi!»

«Evet. Yine de kabullendi ama. Silinip yokedilmeyi kabullendi. Stella Dallas'tı sanki.»

«Ondan kaçınamazsın ki. Yani ister boyun eğ, ister karşı çık, ister dağlara tırman, ister mağaralarda gizlen, yazgının biçimlenmesine yardımcı oluyorsun yine de. Yazgını belirleyen, onu yaratan sensin. Sen sorumlusun, değil mi?»

«Belki. Ancak biz de bu işe katkıda bulunmak zorunda değiliz. Val'i etiketleyip, şuydu buydu, şu değildi diyerek -mezartaşı yazılarındaki gibi yani- onu dondu-

rucuya yerleştirip ortadan kaldırmalarına yardımcı olmak zorunda değiliz.»

Özsularını emen sözler; balıkçının kafası kesilmiş, bağırsakları boşaltılmış, pulları kazınmış balıkları sardığı kaba kağıt gibi emen sözler.

«Ama hiç bir şey söylememek de yokeder Val'i. Bilir misiniz, Yunancada doğru anlamına gelen söz -aléthia- yalanın tersi değil, unutulup yokolmak anlamına gelen Léthé'nin tersidir. Unutulmayan, doğru olandır.»

«Peki, diyelim ki Val doğrular için öldü. Ve doğrular dan ötürü. Bazı doğrular ölümcül hastalıklardır.»

«Her doğru ölümcül bir hastalıktır.»

Bardaklarını tokuşturarak içkilerini diplediler.

2

Bizler, sağ kalanlardık.

Kyla tez konusu aramaktan sıkılmıştı. Hukuk fakültesine giderek dersleri izlemek için izin istedi. Bir ay sonra eski canlılığına kavuşmuştu yine. Öfkeden köpürüyordu -«Adalet mülkten başka bir şey düşünmüyor!»- ama dipdiri ydi, enerji doluydu. Hukuk onun kafa yapısına uygun bir biçimde işliyordu. Dişini geçirebileceği bir konuydu bu, yararı olabilirdi. Güzün hukuk fakültesine yazılmak istedi. Stanford başvurusunu kabul etti. Kyla da hemen oraya giderek üniversite masraflarını karşılamasına yardım edecek bir işe girdi.

Geçenlerde bir mektup yazdı bana. Hukuk fakültesini bitirmiş, baro sınavına hazırlanıyormuş. Bir yargıcın yanında 'hukuk katipliği' yapıyormuş. 'Küçük bir iş' diyor ama bana pek küçük görünmedi. Bu günlerin birinde, Süper-Kadın gibi uçarak girecek pencereden içeri; elinde Tanrının yeni on buyruğu.

Clarissa dönem sonuna kadar Cambridge'de kaldı. Daha az edebiyat, daha çok sosyoloji okumaya başlamıştı. Haziran'da Chicago'da oturan bir akrabasını ziyarette gitti ve Chicago'daki bir televizyon şirketine uğrayarak programlarla ilgili bir takım önerilerde bulundu. Hemen o gün işe aldılar kızı. Cambridge'e dönerek eşyalarını toplamaya giriştiğinde yüzü ışıl ışıldı. Yepyeni bir

olgunluk vardı gözlerinde. Televizyonun, toplumsal değişiklikler sağlamak için kullanılabilecek en güçlü araç olduğunu savunuyordu. Ben, Katolik kilisesi bir yana bırakılırsa, insanlık tarihinde televizyondan daha tutucu bir kurum yoktur dedim. Clarissa'yla girdiğim her tartışmada olduğu gibi, görüş ayrılığı içinde olduğumuz konusunda görüş birliğine vardık.

Şu sırada, son yirmi yılın en ilginç, en önemli dizisi diye adlandırılan bir programın yapımcısı. Clarissa kazandığı başarıdan sersemleyecek insanlardan değil. İşini büyük bir beceriyle sürdürüyor, insanları da, fikirleri de aynı dikkatle izliyor. Bunun yapılabileceğini kanıtladı. Bu günlerin birinde, Süper-Kadın gibi uçarak girecek televizyon ekranımdan içeri; elinde yeni cumhurbaşkanı adaylarının listesi. Hepsi kadın.

Grete'yle Avery evlendiler. İkisi de tezlerini bitirdiler. Cambridge'in sakin akademik hayatını benimseyip oraya yerleşecek gibi görünüyorlardı ama durup dururken California'ya taşındılar. Grete bir filmde rol aldı. Nası olduğunu bilemem. Böyle işleri nasıl bulur insan-tar? Rolü küçüktü ama Grete öyle güzel, öyle başarılıydı yeni yeni rollere çıkmaya başladı. Şimdi bir filmde baş kadın oyuncu olarak çalışıyor; öbür oyuncuların hepsi erkek. Mektubunda, yeterince ün ve para kazanınca Hollywood'dakilerin önyargılarını değiştireceğini söylüyor. Yönetmen olmak, senaryo yazmak istiyormuş. Belki de senaryo yazacak bir ekip kurarım diyor. Kadın rollerinin ağırlık taşıdığı, Val, Iso, Kyla, Clarissa gibi kadınların konu alındığı filmler çevirmek niyetinde.

Avery California'da öğretmenlik yapıyor. Kazancı pek fazla değil ama Grete'nin parası bol. İki haftada bir, cumartesi pazarı birlikte geçiriyor, evliliklerini ayakta tutmaya çalışıyorlar. Mektuba bakılırsa, ayrılık acısının tadını çıkarıyorlar sanki.

Ava da evlenmiş. Geçenlerde Iso'dan mektup aldım. Ava New York'a çok cılız bir umutla gitmişti ama başarı kazandı denebilir. Birkaç kere sahneye de çıktı. Bir bale ekibine alınmıştı. En arka sırada dansediyordu. Boyuna çalışıyor, boyuna dansediyordu. Gelgelelim bir gün düştü. Herkes ilgi gösterdi. Kimse gülmemişti. Ava çok sı-

kıldı. Gencecik bir balerin olsaydı gülerlerdi çünkü; onu biliyordu. Derken bir daha düştü ve bu kez bacağı morardı. Herkes yardıma koştu. Ava bu konuyu uzun uzun düşündü. Bezmişti. Halkla ilişkiler bürolarından birinde sekreterlik yapıyordu bir süredir. Ondan daha genç ve ona iyice tutkun olan bir delikanlıyla geziyordu. Delikanlı onunla evlenmek istemiş, ancak Ava her zamanki dürüstlüğüyle oğlanı sevmediğini açıklamıştı. Gelgelelim haftada beş gün sekreterlik yapmak, dört gece ve cumartesi günleri bale yapmak, ev işlerini -yaptığı kadarını- yürütmek, her akşam eve dönerek -kızarmış ekmekle çay bile olsa- bir şeyler hazırlamak iyice yormaya başlamıştı kızı. Üçüncü düşüşünden sonra delikanlıyla evlenmeyi kabul etti. Seni sevmeyen bir kadınla evlenmeyi göze alırsan demişti. Delikanlı bunu göze alıyordu. Pittsburgh'da oturuyorlarmış şimdi. Yemek pişiren, temizlik yapan bir Ava'yı gözümün önüne getiremiyorum. Ava denince zayıf omuzlarını kaldırıp sırtını kaskatı tutarak piyanonun üstüne eğilen, onunla, o müzikle, o müzik aletiyle iletişim kurarken parmakları hiç yanılmayan, yüzü, aşkın yüzü kadar yumuşak ve sevecen, anaların en trajiği olan Hecuba'nın yüzü kadar hüzünlü, despotların en zalimi kadar sert olan bir kadın geliyor gözümün önüne. Ya da parmak uçlarının üstünde yükselen biri. Bir kere sahnede gördüm çünkü onu. Benliğinden sıyrılmış, müziğe gömülmüş, müzik olmuştu.

Gelgelelim Iso onun evlenip Pittsburgh'a yerleştiğine yemin ediyor. Öyledir herhalde. Pittsburgh'a gelen her bale topluluğunu izliyormuş. Iso'ya mektup yazmış. «Bonyuna düşünüyorum. Yaşlandım artık. Hiç umut yok.»

Iso çok iyi. İnsanın hayattan çok fazla şey beklememesinin sonsuz yararı oluyor. Tezini bitirdi. Hemen yayımlandı tezi. Şimdi İngiltere'de. Bodleian ve British Museum'da çalışarak yeni bir kitap yazıyor. İki çocuklu dul bir kadınla oturuyormuş. Taksi şoförlüğü yapıyormuş kadın. Birahane tanıışmışlar. Iso kendi çocuklarından söz edercesine anlatıyor çocukları. İmza atarken de Iso'de diye atıyor ama bu ilişkinin sürüp gideceği umuduna kapılmadığını yazıyor. Onun herhangi bir yerden uçarak gireceğini sanmıyorum. Uçarak gelir olsa olsa; bir an havada asılı kalır, başımızdan aşağı Ortaçağ

İngilizcesi kırıntıları serperek bizi kutsar, sonra da yeni çöilere doğru uçar.

Iso hâlâ aramızda. Kırgınlık birkaç ay sürdü ama sonunda Kyla bir mektup yazdı ona. Ardından Clarissa da yazdı. Grete'yle Mira yazışmayı hiç kesmemişlerdi zaten. Hepimiz mektuplaşıyoruz ve hepimiz en çok Iso'yu seviyoruz. Onu yeni kılığı, yeni görünüşüyle gördüğüm günü hiç unutmuyorum. Hep o haliyle hatırlıyorum Iso'yu. Canlı adımlarla yürüyor, köpek gezdiren bir çocukla konuşmak için eğiliyor. Bir yerlerden çocuğun anası çıkacaktır mutlaka. Uzun, dökük saçları, ürkek bakışları, siyah çizmeleri olan bir kadın. Iso onunla bir iki dakika konuştu mu tamam. Ana, çocuk, köpek ve Iso parkta yürümeye, bir fincan kahve içmeye, evde güzel bir yemek yemeye gideceklerdir birlikte.

Ben Afrika'ya gitti. Harley'in onu cenazeden havaalanına götürdüğünü çok sonra öğrendi Mira. Cenazede hazır bulunmak için uçak biletini değiştirmiş meğer. Mira ondan hiç mektup almadıysa da başkalarının aracılığıyla haber aldı. Afrika'da bir buçuk yıl kalmış, sonra ülkeden çıkması istenmişti. Büyük bir eyalet üniversitesinde kürsü başkanı olmuştu dönünce. Birkaç şirketin ve Amerikan hükümetinin danışmanıydı. Dünyanın parasını kazanıyordu. Lianu'da sekreteri olan bir kadınla evlenmiş. İki çocukları olmuştu. Ben çok çalışıyordu, çok başarılıydı, karısı da evi temizliyor çocuklara bakıyordu. İyi bir semtte, güzel bir evde oturuyorlardı. Herkes kusursuz çift olarak görüyordu onları. Her yere çağırılıyorlar, gittikleri her yerde kadınlar Ben'in çevresinde toplanıyorlardı. Karısı, kocasına yapışan mızımız kadınlardan değildi. Evet.

Görüyorsunuz işte, hikayenin sonu yok. Hepsi yaşıyorlar, hayat sürüp gidiyor. On yıl, yirmi yıl sonra kim ne olacaktır bilinmez. Tad'in bir Budist manastırına girdiğini duydum. Belki de asılsız bir söylentidir. Grant ya Oregon'da ya da Washington'daki bir üniversitede doçent. Ateşli bir devrimci olarak tanınıyor ve orada uzun zaman kalabileceğini sanmıyor. Ve Chris. Chris'i düşündükçe yüreğim sızlıyor. Ona ne oldu bilmiyorum.

Hepsi bu kadar galiba. Haa, bir de Mira var. Mira tezini bitirdi, kabul edildiğini öğrenince, boşanırken al-

dığı toplu parayı çekerek Avrupa'ya gitti. Sekiz ay tek başına yolculuk etti; her şeyi hava gibi ciğerlerine çekerek, her şeyi sindirerek. Sonra da vatanına dönüp iş aradı. Piyasa kurumuştı. Harvard'da doktora yapmış olsa bile, kimse kırkını aşkın bir kadına iş vermek istemiyordu. Sonunda Maine kıyılarına yakın bir yerde, küçük bir üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. Her gün kumsalda yürüyor, geceleri konyak içiyor ve acaba aklımı kaçırmıyım diye kaygılanıyor.

Geçen gece Clark aradı beni. Sabahın ikisinde. Her zamanki gibi, konyağım ve sigaramla oturuyordum. «Merhaba,» dedi. «Yapacak başka işim yoktu, biriyle konuşmak istedim. Sabahın ikisinde kim uyanık kalır? Seni aradım tabii.» Verip veristirdim, güldü. Matematik sınıfındaki bir kızıdan, cinsel bir açlık içinde bulunduğundan, edinmesi gerekli görünen bir şey, yani meslek konusundaki kararsızlığından, zengin bir kızla evlenerek onun evini temizleyip yemek yapmayı yeğleyeceğinden söz ederek bir saat konuştu. Ben de hayatımda hiç bir erkek olmadığından -matematik derslerine girmedişime göre- cinsel bir açlık içinde bulunduğumdan, edinmiş olduğumu sandığım bir şey, yani mesleğim konusundaki kararsızlığımdan yakındım. Epey güldük. Sonunda ben kazandım ama. Çünkü öbür sorunlardan başka bir de yaş sorunu var benim. Kırk dört yaşında olmak yirmi bir yaşında olmaktan farklıdır sanırım.

Yapabileceğim bazı şeyler vardır herhalde. Gelgelelim bir de karabasanlarım var. Benim için dışarıdaki dünyadan, tek bir lokantası, pek az kimsenin gittiği tek bir kilisesi, tek bir süpermarketi ve on sekizinci yüzyıldan kalma küçük bir evin içinde kurulduğu için aynı zamanda tarihi anıt olarak görülen tek bir kütüphanesi kitaplığı bulunan bu taşra kasabasından çok daha gerçek olan karabasanlar.

Her gece onlarla boğuşuyorum. Dün gece, Cambridge'deki evime çok benzeyen bir evde olduğumu gördüm düşümde. Yatağımda yatıyorum. İçeri bir adam giriyor ansızın. Biraz korkuyorum ama merakla bakıyorum. Beyaz ırktan, benden biraz uzun bir adam. Dudağında bir yara izi var. En ilginç bulduğum özelliği gözlerinin boşluğu. Orada bulunmasının doğurduğu tehlike

korkutmuyor da bakışlarındaki düşünce yokluğu korkutuyor beni. Korkunç ve iğrenç bir boşluk gözlerindeki. Elllerinde bir şeyler var. Bir boru, bir çakı. Ancak fiziksel bir korkuya kapılmama yol açan elindekiler değil, bakışlarındaki boşluk. Korkumu belli etmeden, hatta güleryüz göstererek doğrulup oturuyorum. «Ev çok soğuk.» diyorum. «Gideyim de kaloriferin ayarını biraz açayım.» Olur der gibi başını sallıyor. Odadan çıkıyorum, bir kat merdiven inip sokak kapısına gidiyorum. Ne yapacağıma karar vermem gerekiyor o noktada. Basamaklarda ayak seslerini duyuyorum. Sokağa çıkmak daha doğru olacak diyorum kendi kendime.

O anda uykum açılır gibi oldu, uyanacaktım sanki. Düş görürken çok oluyor bu. Uyandığımı sanıyorum, şu düşü biraz değiştireyim diyorum. Oysa gerçekten uyanıp da düşününce hiç uyanmadığımı anlıyorum. Uyanığımı da düşümde görmüştüm. Dün gece de öyle oldu işte. Cambridge'de oturduğum sokakta yalnızca evler bulunduğunu hatırlayacak kadar uyanmıştım. Evler de gecenin o saatında sessiz ve karanlıktır tabii. Onun için de evin bitişiğine bir dükkan yerleştirmeye karar veriyorum. Açık kalan bir dükkan. İçeri koşuyorum, beni saklayıp polis çağırmalarını istiyorum. İstedığımı yapıyorlar. İyi. Aynı şeyi başka düşlerde de istediğim olmuştu ama dükkandakiler de korkuya kapıldıklarından isteğimi yerine getirmemişlerdi.

Bunun arkasından şimdi hatırlamadığım bazı sahneler geçti. Sonra da kasabada buluyorum kendimi. Bir polis karakolundan bir polis arabasına geçiyorum. Yolu gösteriyorum polislere. Evimi buluyoruz, içeri giriyorlar. Bir bakıyorum ki adamlar beş tane olmuşlar. Oturma odamda bağdaş kurup oturmuşlar. Boş bakışlarından, beyinsiz bakışlarından ötürü korkulu yaratıklar beşi de. Gövdelerinden, bedenlerinden değil, bakışlarındaki boşluktan korktuğumu biliyorum. Polisler adamları dışarı çıkarıyorlar. Ben evin de bomboş olduğunu görüyorum ama bir şey söylemiyorum. Herkes gidince, eh, bu iş kapandı, diye düşünüyorum ve oturma odasına dönüyorum. Bir de bakıyorum ki adamlar yine oradalar. Polisleri çağırmak için dışarı kaçıyorum, merdivenin basamakları

yokolmuş. Ne yapacağımı bilemiyorum. Trabzana oturarak aşığı kayıyorum.

Sonra yine yukarı çıkıyorum. Adamlar gitmişler. Evde ne var, ne yoksa hepsi gitmiş. İçerisi bomboş. Soğuk. Polisler beni yoklamaya geliyorlar ve ön kapıyı kapatmamı söylüyorlar. Kapıyı kilitlemeye gidiyorum, bir de bakıyorum ki kapının tokmağı yokolmuş. «Kapının tokmağını almış!» diye bağıyorum. Kapının dışında duranların kim olduklarını bilmiyorum artık. Umursamıyorum da. İçine düştüğüm çıkmazı düşünüyorum. Kapıyı kapatırsam kilidin dili yuvasına girecek, içeriden açamayacağım. Gerçi dışarıdan açılabilir ama Uyuyan Güzel masalına inanmam ben. İnansam, bile, Uyuyan Güzel olamayacağımı bilirim. Hangi prens dikenli çalıları yarıp da bana gelecek? Kaldı ki o prensler de düzmece prenslerdir; tarihte varolmayan Avrupa dükalıklarının prensleri. Dehşet içinde duruyorum kapıda. Kapatırsam kapana kısılmış olacağım; açık bırakırsam, uyanınca yine düşünemeyen, bomboş bakan, beyinsiz gözlerle karşı karşıya gelmek tehlikesi var. O noktada uyandım.

Ağustosun sonu geldi. Okullar iki hafta sonra açılacak, bense hiç bir iş yapmadım. Ne Chomsky'yi okudum, ne de yeni masallar. Daha iyi bir kompozisyon kitabı da aramadım. Zarar yok.

İyi bir edebiyat uzmanıyım ben. Piyasa böyle olmasaydı mesleğimde başarı gösterebilir, bir şeyler yapabilirdim. Belki de yaparım. Kendim için. Norm nasıl derdi? Bütün gün işim ne?

Dışarıda, içeride bulunmamı kolaylaştıracak bir şey bulunmasını isterdim. Anlatabildim mi? Şeytanminareleri gibi sözgelimi. Onlar varolmaktan başka bir şey yapmak zorunda değiller. Dünyanın böyle olmasını istemedim.

Bir şey yaptım hiç değilse; Sevgili hayaletlerimi huzura terkettim, dinlenecekler artık. Hortlamayacaklar. «Hayır!» diye bağıyor biri. Peki. Belki de sizi yaşattım, sevgili hayaletlerim. Bağıran, yerine yerleşmeye hazırlanıyor ama gözünü benden ayırmıyor. Gözlerini hissediyorum üstümde.

Kumsal her gün biraz daha تنها. Dönüp dönüp deli kadına bakan tek bir kişiye rastlamadan uzun bir

süre yürüyebiliyorum. Aslında, dönüp dönüp bakanların sayısı da azaldı son zamanlarda. Bana alıştılar herhalde. Arasıra, yanımdan geçen biri başını eğip onlardan biriyim gibi, «Günaydın,» diye selam veriyor.

Kumlar amber rengine dönüyor. Göğün rengi soluk. Her gün biraz daha soluyor. Kuzey yönü beyaz; tertemiz, keskin bir beyazlığa kavuşuyor.

Hayat çok kısa.

Gökyüzü her gün biraz daha soğuk; koskocaman, bomboş ve beyinsiz.

Kimi günler bir ölü gibi hissediyorum kendimi; gününü dolduruncaya kadar yerinde sayan bir robot gibi. Kimi günler de dipdiriyim. Elimde bir bıçak varmış, saçlarım diken diken olmuş gibi hissediyorum. Bazan aklım karışıyor, düşte olduğumu, kapıyı, içeriden tokmağı olmayan kapıyı kapattığımı sanıyorum. Yarın bu kapıyı yumruklayarak, çığlıklar atarak dışarı çıkmak isteyeceğim ama kimse duymayacak, kimse gelmeyecek diyorum. Bazan da -Lily'yle Val gibi- belli bir çizgiyi aştığımı, doğru olandan başka hiç bir şey söyleyemeyeceğimi sanıyorum. Geçen gün kumsalda yürürken yaşlı bir adam durdurdu beni. Çok pis bir suratı vardı ama tatlı tatlı gülümseyerek konuştu. «Ne güzel bir gün değil mi?» Ateş püsküren bakışlarla bakarak karşılık verdim. «Sen öyle demek zorundasın tabii. Senin başka günün yok ki.»

Biraz düşündü, başını öne arkaya sallayarak gitti.

Belki de bir bakıcı gerek bana. Beni bir yere kapatmalarını, bildiklerimi unuttuncaya kadar elektro-şok yapmalarını istemem. Unutmak : Léthé : doğrunun tersi.

Kafamdaki tüm kapıları açtım.

Bedenimdeki tüm gözenekleri açtım.

Ama yalnızca gelgit dalgaları doluyor içeri.

**KENDİNİ BİLDİĞİNİ SANAN HER KADININ VE
KADINLARI TANIDIĞINI ÖNE SÜREN HER
ERKEĞİN OKUMASI GEREKEN BİR KİTAP...**

KADINLARA MAHSUS, elinizden bıraktıktan
sonra da kafanızı uzun süre kurcalayan, güçlü
bir öykü... 1950'lerde milyonlarca akranı gibi
orta sınıf yaşamını sürdüren bir kadından
1970'lerin «Yeni Kadın»ına dönüşen Mira
Ward'ın sarsıcı öyküsü.

Orta sınıf kokteyl partilerinin, ıvır zıvır gönül
serüvenlerinin yüzeysel, çıtkırıldım
heyecanlarından sıyrılıp ırza geçmelerin,
çılgınlıkların ve yalnızlıkların içinden geçerek,
özgürlüğün doruğuna ulaşan Mira ve
arkadaşlarının deneyimleri bütün bir çağdaş
kadın kuşağının yaşamını simgeliyor.
Bu kitap belki de bugünün kadınlarının günlük
yaşantılarında karşılaştıkları gerçekleri yansıtan
en önemli roman olacaktır. Ama kesin olan bir
şey varsa o da bu kitabın, türünün en
duygulandırıcı ve sürükleyici
kitabı olduğudur.

Çağdaş edebiyat içinde bir «klasik», bir «baş
yapıt» olarak yerini almaya aday; yalnızca
edebiyatta değil, gelişmekte olan bilinçliliğimiz
için de dönüm noktası olacak bir roman.

**HARİKA BİR ROMAN, CANLILIK VE DUYGU
DOLU. AMANSIZ. ASLA ÖDÜN VERMİYOR.**
Washington Post

**DÜNYANIN NERESİNDE OLURSA OLSUN,
BÜTÜN KADINLARA İÇTENLİKLE
SESLENİYOR MARILYN FRENCH...**
DİYALOGLARI, KARAKTERLERİ; DEĞERLERİN
HIZLA DEĞİŞTİĞİ KARMAŞIK DÜNYAMIZDA
KADINLARLA ERKEKLER ARASINDAKİ
CİNSEL İLİŞKİLERLE BİRLİKTE BÜTÜN
İLİŞKİLERİ ÇÖZÜMLEYİCİ BİR ROMAN...
OLAĞANÜSTÜ BİR KİTAP.

Publishers Weekly